

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİ SİĞINMACILAR VE
SURİYELİ MEDYA ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Melis HAMAD FADEL

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Himmet HÜLÜR

DOKTORA TEZİ

GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

KASIM 2024

**TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİ SIĞINMACILAR VE SURİYELİ MEDYA
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Melis HAMAD FADEL

**DOKTORA TEZİ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

KASIM 2024

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Melis HAMAD FADEL

21.11.2024

TEZ ONAY SAYFASI

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı Doktora Programı Melis HAMAD FADEL öğrencisi tarafından hazırlanan Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar ve Suriyeli Medya Üzerine Bir Araştırma Başlıklı tez çalışması 21/11/2024 tarih ve saatinde yapılan tez savunma sınavında aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile DOKTORA TEZİ olarak KABUL edilmiştir.

	Kabul	Ret
Başkan (Prof. Dr. Himmet HÜLÜR):		
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	☒	☐
Üye (Prof. Dr. Selami ÖZSOY):		
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	☒	☐
Üye (Doç. Dr. Erdoğan KUL):		
Ankara Üniversitesi	☒	☐
Üye (Doç. Dr. İlteriş YILDIRIM):		
Afyon Kocatepe Üniversitesi	☒	☐
Üye (Dr. Öğr. Üyesi Arda Umut SAYGIN):		
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	☒	☐

Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar ve Suriyeli Medya Üzerine Bir Araştırma

(Doktora Tezi)

Melis HAMAD FADEL

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Kasım 2024

ÖZET

Suriye’de 2011’de yönetime karşı başlayan halk ayaklanmaları sonucunda Suriyeliler kitleler halinde ülkelerinden kaçarak komşu ülkelere göç etmişlerdir. Türkiye’nin açık kapı politikası, ülkelerinden kaçan Suriyelilerin Türkiye’ye sığınmalarını sağlamış, Türk toplumu milyonlarca Suriyeliye kucak açarak ev sahipliği yapmıştır. Bu süreçte Suriye hükümetinin resmi medyasının ele almadığı ve yayınlanmasına izin vermediği olayları konu alan medya organları ortaya çıktı. Suriye hükümetine muhalefetleri nedeniyle Suriye’de çalışmaları çalışanları için büyük tehlike oluşturmuyordu. Zamanla, Suriye’de çatışmaların yoğunlaşması sonucunda bazı medya kuruluşları Suriye dışına taşınmak zorunda kalmıştır. Bu kuruluşların birçoğu Türkiye’ye taşınarak "geçici" ofisler kurdu ve burada Suriye'deki olayları haberleştirmeye devam etmiştir. Bunun yanında, Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılar kendi medya organlarını kurmuşlardır. Bu medya organları, Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılara, Suriye’deki çatışmalar ve mevcut koşullar hakkında bilgi vermenin yanında, Türkiye’de sığınmacıların karşılaştıkları hukuki, ekonomik ve toplumsal sorunlar hakkında onlara yardımcı olmayı amaçlamışlardır. Son iki yılda, Türkiye'deki bazı Suriyeli medya organları, Türkiye ve özellikle Türk toplumu ile ilgili içeriklere yer vermiştir. Ayrıca, bazı medya kuruluşları sosyal medya programları başlatmış ve Türk toplumu hakkında saha raporları hazırlamıştır. Bu içeriklerin bir kısmı Türkçe olarak sunulmuştur. Bu tezde saha gözlemi tekniğinden yararlanarak Suriyeli medya organlarının sayıları, dağılımları, kuruluş (ve kapanış) tarihleri, idari, mali ve operasyonel yapılarına ilişkin güncel bilgiler verilmiştir. Aynı zamanda, Türkiye'deki önde gelen üç Suriyeli medya organı -Enab Baladi gazetesi, Radyo Rozana ve Suriye TV- değerlendirilmiş, Türkiye ve Türk toplumu ile ilgili içerikleri çözümlenmiştir. Genel olarak, Türkiye'deki Suriyeli medya kuruluşlarının içeriklerinin, finansman kaynaklarından etkilendikleri görülmüştür. Daha spesifik olarak, Enab Baladi, özellikle "çatışmasızlık bölgeleri" ve "güvenli bölge" ile ilgili gelişmeleri kapsamına alarak, Suriye'deki olayları haberleştirirken Türkiye ile ilgili olaylara sürekli yer vermiştir. Buna karşılık, Rozana Radyosu, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların hakları ve sorumlulukları konusunda onlara yardımcı olmaya odaklanmıştır. Suriye TV ise Türk toplumuyla ilgili olaylara daha doğrudan ve kapsamlı bir şekilde yer vermiş, özellikle mültecilerle ilgili farklı siyasi söylemler ve bunların yerel toplum üzerindeki etkileri üzerinde durmuştur.

Bilim Kodu : 116501
Anahtar Kelimeler : Türkiye'deki Suriyeli Medya, Suriyeli Sığınmacılar, Sığınmacı Medyası, Medya İçeriği, İçerik Analizi
Sayfa Adedi : 301
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Himmet HÜLÜR

A Research on Syrian Asylum Seekers and The Syrian Media in Türkiye
(Ph. D. Thesis)

Melis HAMAD FADEL

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

November 2024

ABSTRACT

As a result of the popular uprisings that began in Syria in 2011 against the government, Syrians fled their country in masses and migrated to neighboring countries. Türkiye's open door policy allowed Syrians fleeing their country to seek asylum in Türkiye, and Turkish society welcomed millions of Syrians with open arms. During this process, media outlets emerged that covered events that the Syrian government's official media did not cover or allow to be published. Working in Syria posed a great danger to their employees due to their opposition to the Syrian government. Over time, as the conflict in Syria intensified, some media outlets were forced to move out of Syria. Many of these outlets moved to Türkiye, established "temporary" offices, and continued to report on events in Syria there. In addition, Syrian asylum seekers in Türkiye established their own media outlets. These media outlets aim to provide information to Syrian asylum seekers in Türkiye about the conflict and current conditions in Syria, as well as to assist them with the legal, economic and social problems they face in Türkiye. In the last two years, some Syrian media outlets in Türkiye have included content related to Türkiye and especially the Turkish society. In addition, some media outlets have launched social media programs and prepared field reports on the Turkish society. Some of this content is presented in Turkish. Using field observation techniques, this thesis provides up-to-date information on the number, distribution, establishment (and closing) dates, administrative, financial and operational structures of Syrian media outlets. At the same time, three leading Syrian media outlets in Türkiye - Enab Baladi newspaper, Radio Rozana and Syria TV - have been evaluated and their content related to Türkiye and the Turkish society has been analyzed. In general, it has been observed that the content of Syrian media outlets in Türkiye is affected by their sources of funding. More specifically, Enab Baladi has constantly included events related to Türkiye while reporting on events in Syria, especially by covering developments related to "conflict-free zones" and "safe zones". In contrast, Radio Rozana has focused on helping Syrian asylum seekers in Türkiye regarding their rights and responsibilities. Syria TV, on the other hand, covered events related to Turkish society more directly and comprehensively, focusing particularly on different political discourses regarding asylum seekers and their effects on local society.

Science Code : 116501
Key Words : Syrian Media in Türkiye, Syrian Asylum Seekers, Asylum Seeker
Media, Media Content, Content Analysis
Page Number : 301
Supervisor : Prof. Dr. Himmet HÜLÜR

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLoların LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	xiii
1. GİRİŞ	1
2. GÖÇMENLİK OLGUSU VE GELİŞMESİ	13
2.1. Suriye'nin Göçmenlik Tarihi	19
2.1.1. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde (1880-1919) Suriye Eyaletinden Göç	20
2.1.2. Modern Tarihte Suriye'den Göç	24
2.1.2.1. İlk aşama (2011- 2012).....	29
2.1.2.2. İkinci aşama (2012- 2013)	30
2.1.2.3. Üçüncü aşama (2014)	32
2.1.2.4. Dördüncü aşama (2015- 2016)	33
2.1.2.5. Beşinci aşama (2017)	35
2.1.2.6. Altıncı aşama (2019- 2022)	36
2.2. Türkiye'nin Göçmenlik Tarihi	39
2.2.1. Balkan Göçleri (1860- 1927)	41
2.2.2. Kafkas Göçleri (1822-1890)	43
2.2.3. Kırım Göçleri (1774–1995)	46
2.2.4. Türkiye'ye 2011'de Başlayan Suriyeli Göçü	50
2.2.4.1. Birinci aşama (2011- 2014)	50
2.2.4.2. İkinci aşama (2015- 2016)	54
2.2.4.3. Üçüncü aşama (2021'den bugüne kadar)	59

2.3. Türkiye'nin Göçmen Politikası	60
2.3.1. Temel Hizmetlerin Sağlanması	60
2.3.2. Sağlık	61
2.3.3. Eğitim	61
2.3.4. Göç ve Yerleştirme	62
2.3.5. Vatandaşlık	64
2.3.6. Seyahat İzni	66
3. GÖÇMENLİK, TOPLUM VE KÜLTÜR	71
3.1. Kimlik ve Uyum	71
3.2. Suriyeli Göçmenler: Sosyo-Politik ve Sosyo-Kültürel Süreçler	93
3.3. Göçmenlik, Kültürel ve Psikolojik Süreçler.....	96
3.3.1. Göç ve Evlilik	104
3.3.2. Göç ve Dil	107
3.3.3. Göç ve Eğitim	108
3.3.4. Göç ve Ekonomi	112
3.3.5. Göç ve Vatandaşlık	116
3.4. Medya ve Göçmen Kimlikleri.....	120
3.4.1. Geçmişten Günümüze Medyada Göçmenlerin Temsili	123
3.4.2. Medya'da Suriyeli Göçmenlerin Temsilleri	128
3.4.2.1. Avrupa medyası	129
3.4.2.1.1. İsveç medyası	129
3.4.2.1.2. Almanya medyası	131
3.4.2.1.3. Britanya medyası	133
3.4.2.2. Ortadoğu medyası	136
3.4.2.2.1. Lübnan medyası	137

3.4.2.2.2. Türkiye medyası ve Suriyeli sığınmacılar	139
4. GÖÇMENLİK, TOPLUM VE MEDYA	157
4.1. Göçmenlik ve Medya: Tarihsel Arkaplan	157
4.2. Suriye Medyası.....	161
4.2.1. İç Savaş Öncesi Suriye'de Medya Ve Kamusal Alan	162
4.2.2. 2011 Sonrası Suriye Medyası ve Sürgün Medyası	169
4.2.3. Türkiye'de Faaliyet Gösteren Suriyeli Medyası.....	178
5. TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ SOSYAL MEDYANIN ANALİZİ: YÖNTEM, KURAM VE BULGULAR	181
5.1. Yöntemsel Çerçeve: Araştırma Deseni	181
5.1.1. Kuramsal Çerçeve	186
5.2. Araştırma Bulguları: Türkiyede Faaliyet Gösteren Suriyeli Medya Kuruluşları ve Alan Gözlemleri	191
5.2.1. Türkiyede Faaliyet Gösteren Suriyeli Medya Kuruluşları	191
5.2.1.1. Türkiyedeki Suriyeli medya kuruluşlarıyla ilgili alan gözlemleri	198
5.2.2. Türkiye'deki Suriyeli Medyanın İçerik Analizi	203
5.2.2.1. En ab Baladi Gazetesinin Nicel İçerik Analizi	203
5.2.2.2. Enab baladi gazetesinin nitel içerik analizi	215
5.2.2.3. Rozana Radyosu'nun nicel içerik analizi	219
5.2.2.4. Rozana Radyosu'nun nitel içerik analizi	227
5.2.2.5. Suriye Teelevizyonunun nicel içerik analizi	233
5.2.2.6. Suriye televizyonunun nitel içerik analizi	2534
5.2.2.6.1. Suriye TV'nin Suriye-Türkiye ile ilgili içeriği	253
5.2.2.6.2. Suriye TV'nin toplumsal yaşamla ilgili içeriği	258

	Sayfa
6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	265
KAYNAKLAR	275
ÖZGEÇMİŞ	301

TABLoların LİSTESİ

Sayfa

Tablo 3.1. Yıllara Göre Suriyeli Kadınların ve Erkeklerin Türklerle Evlilik Sayıları (2011- 2023).....	106
Tablo 5.1. 2021 yılı haftalık örnekleme metodolojisine göre araştırma içerik analizi örnek dağılımı	185
Tablo 5.2. 2022 yılı haftalık örnekleme metodolojisine göre araştırma içerik analizi örnek dağılımı	186
Tablo 5.3. Enab Baladi gazetesinde analiz eden içeriğin sayının toplamı	203
Tablo 5.4. Enab Baladi Gazetesin'de içerik türlerinin dağılımı	205
Tablo 5.5. Coğrafi konuma ve konuya göre Enab Baladi Gazetesinin içeriğini dağılımı	206
Tablo 5.6. Çerçeveye göre Enab Baladi Gazetesinin içeriği dağılımı	207
Tablo 5.7. Enab Baladi Gazetesin'de görsel içeriğin konusu ve yerine dağılımı.....	208
Tablo 5.8. Görsel içeriğin çerçeve ve coğrafi konuma göre Enab Baladi gazetesindeki dağılımı.....	209
Tablo 5.9. Enab Baladi Gazetesi'nde kullanılan medya kaynaklarının dağılımı.....	210
Tablo 5.10. Gazetede kullanılan Türk resmî kaynakların dağılımı.....	212
Tablo 5.11. Türk siyasi kişiliklerin Enab Baladi Gazetesi içindeki medya görünürlüğü	213
Tablo 5.12. Türkiye ile ilgili terimlerin "Enab Baladi" gazetesindeki dağılımı	214
Tablo 5.13. Yıla ve coğrafi konuma göre gazetenin içeriği ile takipçi etkileşimi ...	215
Tablo 5.14. Radyo Rozana'nın İçeriğinin Anahtar Kelimeleri	221
Tablo 5.15. Radyo Rozana'nın İçeriğinin Türlerinin Dağılımı.....	221
Tablo 5.16. Coğrafi Konuma ve Konuya Göre Radyo Rozana'nın İçeriğinin Dağılımı	223
Tablo 5.17. Radyo Rozana'da Kullanılan İçerik Çerçeveleri	223
Tablo 5.18. Radyo Rozana'da Kullanan Medya Kaynaklarının Dağılımı	224
Tablo 5.19. Radyo Rozana'da Kullanılan Türk Medya Kaynaklarının Dağılımı	225

Tablo 5.20. Yıla ve Coğrafi Konuma Göre Radyonun İçeriğiyle Takipçi Etkileşimi	227
Tablo 5.21. Suriye TV'de Analiz Edilen İçerik Sayısı	234
Tablo 5.22. Suriye TV'de İçeriğin Türlerinin Dağılımı	236
Tablo 5.23. Coğrafi Konuma ve Konuya Göre Suriye TV'nin Acil Haberlerinin Dağılımı	238
Tablo 5.24. Coğrafi Konuma ve Çerçeveye Göre Suriye TV'nin Acil Haberlerinin Dağılımı	239
Tablo 5.25. Coğrafi Konuma ve Konuya Göre Suriye TV'nin Haber Websisetinde içeriğinin dağılımı	241
Tablo 5.26. Coğrafi Konuma ve Çerçeveye Göre Suriye TV'nin Haber Websitesi İçeriğinin Dağılımı	242
Tablo 5.27. Coğrafi Konuma ve Konuya Göre Suriye TV'nun resimle Haberlerinin Dağılımı	243
Tablo 5.28. Coğrafi konuma ve çerçeveye göre Suriye Televizyonu'nun resimli haberlerinin dağılım	244
Tablo 5.29. Suriye TV'nin “Gündem” İçeriğinin Coğrafi Konuma ve Konuya Göre dağılımı	244
Tablo 5.30. Suriye TV'nin “Gündem” İçeriğinin Coğrafi Konuma ve Çerçeveye Göre Dağılımı	245
Tablo 5.31. Suriye TV'nin Haber Raporların Coğrafi Konuma ve Konuya Göre Dağılımı	245
Tablo 5.32. Suriye TV'nin Haber Raporlarının Coğrafi Konuma ve Çerçeveye Göre Dağılımı	247
Tablo 5.33. Suriye TV'nin Haber Bültenlerinin Coğrafi Konuma ve Konuya Göre Dağılımı	248
Tablo 5.34. Suriye TV'de Kullanılan Medya Kaynaklarının Dağılımı	249
Tablo 5.35. Suriye TV'de Kullanılan Türk Medya Kaynaklarının Dağılımı	250
Tablo 5.36. Suriye TV'de İçeriğin Türk Resmî Kaynaklarının Dağılımı.....	250
Tablo 5.37. Suriye TV'nin Görsel Konularının Dağılımı.....	251

Tablo 5.38. Yıla ve Coğrafi Konuma Göre Suriye TV'nin İçeriği ile Takipçi Etkileşimi	253
--	-----

Tablo 5.39. Suriye TV'nin İçeriğinde Çatışma yerini Taraflarını Dağılımı	254
--	-----

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Sayfa

Şekil 3.1. Yıllara göre eğitime erişimi sağlanan ve sağlanmayan Suriyeli Öğrenci Sayısı ve oranları.....	110
Şekil 5.1. 2023 yılına kadar yurt dışındaki bağımsız Suriyeli medya araçlarının dağılımı	191
Şekil 5.2. 2023 yılına kadar Türkiye’de faaliyet gösteren Suriyeli medyanın sınıflandırılması	192
Şekil 5.3. Türkiye’deki Suriyeli medya içeriğini yaymak için en yaygın kullanılan sosyal siteler	193
Şekil 5.4. Türkiye’de Suriyeli medyasının kurulduğu ve kapandığı yıllar.....	195
Şekil 5.5. Coğrafi konuma göre Enab Baladi Gazetesinin içeriğini dağılımı	204
Şekil 5.6. Enab Baladi Gazetesinde kullanılan medya kaynakları.....	211
Şekil 5.7. Enab Baladi Gazetesin’de kullanılan resmî kaynaklar	213
Şekil 5.8. Coğrafi konuma göre Rozana Radyosunun içeriğini dağılımı.....	222
Şekil 5.9. Yıla göre Suriye Televizyonu’nun içeriği dağılımı	235
Şekil 5.10. Coğrafi konuma göre Suriye Televizyonu’nun içeriği dağılımı.....	236

1. GİRİŞ

Göç, insanlığın en içgüdüsel, doğal ve kadim davranışlarından biridir; insanlık tarihî kadar eski bir olgudur. Göç, bireylerin hayatta kalmalarını ve güvenliklerini sağlamak ve ana vatanlarındaki yaşamın güçlükleri ve eksiklerini telafi etmek, çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak için yeni yerler aramalarına imkân verir. Göçü belli bir zamanla, yerle ya da tek bir nedenle sınırlandırmak imkansızdır. Antik medeniyetlerin bıraktıkları kalıntılar—taş yazıtlar ve duvar oymaları gibi—erken insan topluluklarındaki etnik çeşitliliği yansıtanın yanında göçün çok eski zamanlara kadar uzandığını ve insanlık tarihinin önemli bir tecrübesi olduğunu göstermektedir. Tarihi kaynaklar, Atina uygarlığının tanrılara ve halkına adanan sanatsal, kültürel ve dini amaçlar için taş oymayı yaygınlaştırdığını (Meyer, 2013: 453) ve bu oymaların bir kısmını da göçmenleri onurlandırmaya ayırdığını belirtir. Beşinci ve dördüncü yüzyıllar boyunca, Atina, kente verilen ayrıcalıklar için yabancı seçkinlere onur vermiş ve bu kişilerin adlarını, kökenlerini ve başarılarını anıtsal yasalar, edebi eserler ve mezar taşları ile ölümsüzleştirmiştir. Ayrıca, Atina vatandaşlığına hak kazananların isimlerini de belgeleyen oymalar, onların Atina toplumuna ne kadar entegre olduklarına dair derin bir bakış sağlar (Blok, 2009: 150).

Göçün önemini gösteren bir başka tarihsel örnek Roma'dır. Şehre girip çıkan bireylerin serbest akışı nedeniyle Roma'nın nüfusu bir milyonu aşarak eski şehirler arasında bir istisna teşkil etmiştir. Ünlü Romalı filozof Lucius Seneca, bu durumu şu ünlü sözleriyle ölümsüzleştirmiştir: "Hepsine adlarını söylemelerini ve şunu sormalarını söyleyin: Nerelisin? Göreceksiniz ki, nüfusun çoğu, kendi şehirlerini terk edip dünyanın en büyük ve en güzel şehrine gelenlerden oluşmaktadır" (Hadrell, 2016: 53).

Aynı şekilde, mezarların ve firavun tapınaklarının duvarlarında bulunan yazıtlar ve resimler, Mısır toplumunun ve Firavun devletinin tebaasının özelliklerinden farklı ten rengi ve fiziksel özellikler yansıtmıştır. Bu çizimlerde, Nubia (bugünkü Sudan) ve Kenan (bugünkü Filistin, Ürdün ve Suriye) topraklarının sakinlerinden farklı fiziksel ve ten rengi özelliklerine sahip insanlar farklı renk boyamayla gösterilmiş; Mısırlılar kahverengi, koyu kahverengi ve kırmızımsı kahverengi olarak boyanırken, Mısırlı olmayanlar sarı veya beyaz olarak boyanmıştır (Foster, 1974: 187). Aynı bağlamda, Mısır'da bulunan Fayum yakınlarındaki (Ebu Sir Al-Malaq) Yunan ve Roma anıtları ve mezarları, Mısır'ın Afrika dışından gelen bir göç kolonisi olduğuna dair ikna edici

kanıtlar sunmuştur. Göçmenler bu bölgelere yerleşmiş ve yerli halkla evlenmişler, cenaze törenlerini Mısır geleneklerine uygun olarak gerçekleştirmişler ve mezarlarında kendi (Yunan, Roma ve İbrani) isimlerini kullanmışlardır (Schuenemann, Peltzer, Welte ve diğerleri, 2017: 6-7).

Ayrıca insanların ilahi yasa anlayışı, rızık arayışı, yağmur beklentisi, tehditlerden ya da cezadan kaçış, göçü hayatı bir ihtiyaç olarak teşvik etmiştir. Bunun yanında misyonerlik faaliyetleri, büyük imparatorluklar, devletler ve krallıkların oluşumu da göçün önemli nedenlerinden bir olmuştur. Ayrıca insanların inançları ve değerleri göç sürecinde ve yeni topluma entegrasyonda kritik bir rol oynamıştır.

Dilbilimsel olarak, "göç" kelimesi Arapçada "hicret" kelimesinden türetilmiştir ve "kucaklama" veya insanı dış dünyadan koruyan, barındıran ve izole eden bir yer anlamına gelir (Chapparban, 2019: 1068). Zamanla, bu kelimenin mecazi kullanımı, siyasi ve ulusal düşüncelerle şekillenerek "ayrılma" ya da "vazgeçme ve terk etme" anlamlarına evrilmiştir. Türkçede ise "göç" bir yerden başka bir yere gitmek, taşınmak anlamlarına gelmektedir. Antik çağlarda, insan göçleri göçmenlerin gücünün, yeteneklerinin ve üstünlüklerinin sembolleri olarak görülmektedir.

Dünyada meydana gelen askerî ve jeopolitik değişiklikler, ulus-devletlerin yükselişi ve "Afrika'dan Çıkış" ve "Asya'dan Çıkış" teorileri gibi birçok bilimsel yaklaşımın yaygınlaşmasının ardından "göç" kavramında bir anlam değişimi meydana geldi. Bu gelişmeler, göç kavramını coğrafi ve antropolojik bağlamlarının ötesine taşıyarak, yeni jeopolitik gerçeklikler ve önde gelen güçlerin mantığına dayalı olarak göçlerin kökenlerini, türlerini ve güzergahlarını kapsayan daha karmaşık anlamlar ortaya çıkardı. Bu değişim, göçün negatif anlamının ortaya çıkmasına yol açtı ve göç, vatanın terk edilmesi, yoksulluk ve tehdit ile eş anlamlı hale geldi. Günümüzde göç her zamankinden daha fazla küresel jeo-politiğin bir parçası haline gelmiştir. Bu bağlamda; yoksulluk, savaşlar, çatışmalar ve geri kalmışlık gibi göçmenlerle ilgili temel sorunlar dünya ülkeleri arasındaki güç dengesizlikleriyle ve ekonomik eşitsizliklerle yakından bağlantılıdır. Daha özel olarak Güney-Kuzey, Doğu-Batı ülkeleri arasındaki ekonomik ve siyasi dengesizlikler göçün hem oluşumu hem de sonuçları üzerinde etkilidir.

Göçün ve sonuçlarının medyada yansıtılma biçimleri geçmişten beri önemli bir konu olmuştur. Bu bağlamda, pek çok çalışma, 19. yüzyıldan bu yana medya araçlarının göç kavramının şekillenmesindeki önemli rolüne dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, diğer

medya araçlarının yanında örneğin basılı gazetecilik, tiyatro, performans ve karikatür, göç ve göçmenlerle ilgili çeşitli anlatıların oluşmasında işlevsel olmuşlardır. Her şeyden önce günümüzde göçmenlerin kendi medyalarını oluşturmalarının imkanları çoğalmıştır. Özellikle sosyal medyanın gelişimi göçmenlerin kendi seslerini duyurmada hayati bir rol oynamaktadır.

Genel olarak göçmen medyası, daha özel olarak göçmen gazeteciliği göçmenlerin ev sahibi toplumdaki pratiklerinin ve sosyalizasyonunun bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. En temelde bu gazetecilik biçimi, göçmenlerin kendi tecrübelerini ve sorunlarını yansıtmaktadır. Bu yayınlar genel olarak göçmenlerin kendi dilinde yapılmaktadır. Bunun yanında, göçmen medyasının bir kısmı, göçmenler ile Türk toplumu arasında iletişim ve yakınlık köprüleri kurmak ve "göçmen" kavramını mevcut stereotiplere meydan okuyan yeni bir ışık altında sunmak için Türkçe yayın yapmıştır. Başka bir deyişle, göçmen gazeteciliği yalnızca haber iletme aracı değildir; aynı zamanda, göçmenleri hikâyeleri, deneyimleri ve mücadeleleri olan bireyler olarak sunmayı hedefleyen kültürel ve sosyal bir araçtır ve bu da onların sorunlarının daha derinden anlaşılmasına katkıda bulunur. Bu yayınlar aracılığıyla, göçmenler ev sahibi toplumun toplumsal bilincinde kendilerine dair imajlarını yeniden şekillendirme fırsatı bulmuşlar; kendilerini tehdit olarak nitelendirilen algılardan uzakta, entegrasyon sağlamaya ve kamusal hayata katkıda bulunmaya çalışan bireyler olarak sunmuşlardır. Ev sahibi ülkenin dilinde yayımlanan göçmen yayınları yalnızca göçmenlerin seslerini güçlendirmekle kalmamış, aynı zamanda ev sahibi toplumu onları anlama ve kabul etme konusunda daha büyük adımlar atmaya teşvik etmiştir. Bu şekilde, göçmen gazeteciliği yalnızca göçmenler için bir ses değil, aynı zamanda toplumsal anlatıları değiştiren ve farklı kültürler arasında diyalog ve anlayışı geliştiren bir araç olarak hizmet etmiştir.

Diğer taraftan, "sürgün gazeteciliği"nin kendi sorunlarıyla ilgilenme eğiliminde olması sığınmacıların ev sahibi toplumla temaslarını zayıflatmaktadır. Bu durum da ev sahibi toplumla entegrasyon ihtiyacını oldukça azalmaktadır. Bu bağlamda, mevcut çalışma, 2011'de Suriye'de halk ayaklanmasının patlak vermesinin ardından ilk dalga Suriyelilerin Türkiye'ye gelmesiyle birlikte kademeli olarak gelişen Türkiye'deki Suriyeli medya kuruluşlarını incelemektedir. Bu çalışmada Türkiye'deki Suriyeli medya kuruluşlarının (gazeteler, radyo, televizyon) sayısı ve türleri, Türkiye'deki coğrafi dağılımları, kuruluş yılları (varsa kapanış tarihleri) dikkate alınarak bu medya

kuruluşlarını yöneten idari, finansal ve işletme yapılarına ışık tutulmaktadır. Ayrıca, bu kuruluşların işletme lisanslarını nasıl aldığı ve Suriyeli medyanın Türkiye'de hangi tür lisanslarla faaliyet gösterdiği ortaya konulmaktadır. Buna ek olarak, Suriyeli medya kuruluşlarının benimsediği yayın ve istihdam mekanizmaları, ücretler, resmî tatiller, işçi hakları ve bunların Türkiye'deki yayıncılık, basım, iş yasaları ve geçerli ücret düzenlemeleriyle uyumu ele alınmaktadır. Bu doğrultuda, Türkiye'deki Suriyeli medya kuruluşlarının işleyişini düzenleyen mali desteklerin doğası değerlendirilerek, bunun her bir medya kuruluşunun medya gündemine ve içerik çerçevesine etkisi belirlenmeye çalışılmaktadır.

Ancak, Suriye'deki savaş yaklaşık 15 yıldır devam etmektedir. Bu süre zarfında, Suriye'deki çatışmanın siyasi ve askerî geleceği belirsizliğini sürdürmüştür. Suriyeli sığınmacıların sosyal geleceği durumu kriz hâline gelmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin genel siyasi ikliminde değişimler meydana gelmekte, Suriyeli sığınmacı krizinin sona ermesi yönünde farklı sesler duyulmaktadır. Bu koşullar altında, Türkiye'de faaliyet gösteren birkaç Suriyeli medya kuruluşu, 2021-2022 yılları arasında Türkiye ve Türk toplumu için editoryal politikalarında değişiklik yapmayı tercih etmiştir. Bu değişikliğin üç yöntemle gerçekleştirildiği görülmektedir. İlk olarak, Suriyeli medya kuruluşları, Türkiye ve Türk toplumu ile ilgili olayları ve durumları yayın kapsamlarına daha fazla almaktadır. İkincisi, bu kuruluşlar, Türkçe veya hem Türkçe hem de Arapça olarak medya platformları veya sosyal programları başlatmışlar ve saha raporları üretmişlerdir. Üçüncüsü, Türk sosyal dokusuna yeterli düzeyde uyum ve entegrasyon sağlamayı amaçlayan haber platformları ve web siteleri kurarak ev sahibi Türk toplumu ile aktif bir şekilde etkileşimde bulunmayı amaçlamışlar ve Türkçe konuşan insanlar ile Arapça konuşan insanlar arasındaki kültürel ve dilsel farkı azaltmayı amaçlamışlardır.

Bu bağlamda, mevcut çalışmada, Türkiye'de faaliyet gösteren bağımsız Suriyeli medya kuruluşlarının kendine özgü bir medya içeriği geliştirdiği önermesinden hareketle bu medya içeriği incelenmeye çalışılmaktadır. Bu medya içeriğinin, Suriyeli sığınmacıların Türk toplumuna entegrasyon sürecini artırmayı amaçladığı, topluluklar arasındaki kültürel ve dilsel farkı azaltmayı hedeflediği, Suriyeliler ile Türkler arasında sosyal kabul, uyum ve birlikte yaşamayı teşvik ettiği iddia edilmektedir.

Bu çalışmanın, Türkiye'de faaliyet gösteren Suriyeli medya kuruluşlarının içeriklerini incelemeyi amaçlamasının arkasında birkaç neden bulunmaktadır. Bunların en önemli

nedenlerinden biri, bağımsız Suriyeli medyanın büyük bir kısmının, coğrafi yakınlık ve Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara ve onlarla bağlantılı tüm kuruluşlara sağladığı devlet destekleri nedeniyle Türkiye'ye yönelmiş olmasıdır. Bu durum, daha sonra çalışmada daha ayrıntılı bir şekilde açıklanmaktadır. İkinci en önemli nedeni ise dünya genelindeki Suriyeli sığınmacıların en büyük kısmının Türkiye'de yaşamasıdır. Türk toplumu, 2011'de Suriye'de halk ayklanmasının başlamasından itibaren bugüne kadar dünyada en fazla Suriyeli sığınmacıya 14 yıl gibi uzun bir süre kucak açmış, ülkelerini ter etmek zorunda kalan sığınmacılara sıkıntılı zamanlarında yardımcı olmuştur. Türkiye, 12 Aralık 2024'te göç idaresi tarafından son yapılan güncellemeye göre 2.933.205 Suriyeli sığınmacıyı barındırmaktadır. Buna rağmen, Türkiye'de Suriyeli sığınmacıların sayısının bu resmî verilerinden daha fazla olabileceği genel olarak kabul edilmektedir.

Bu tez çalışmasının temel amacı, Türkiye'deki önde gelen üç Suriyeli medya kuruluşu olan Enab Baladi gazetesi, Radio Rozana ve Suriye TV'nin Türkiye ve Türk toplumunu nasıl tasvir ettiğine dair bir içerik analizi yapmaktır. Bu analiz, 2021-2022 yılları arasında bu kuruluşların Facebook'taki resmî sosyal medya hesaplarını kullanarak, her bir kuruluş tarafından üretilen medya içeriğindeki farklılıkları belirlemeyi, Türkiye ve Türk toplumu ile ilgili içerik hacmini incelemeyi, içeriğin türlerini ve konularını belirlemeyi ve çeşitli olaylar ve konularda kullanılan haber çerçevelerini ve yorumlayıcı bağlamları ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Ayrıca, bu örnekteki üç medya kuruluşu arasında belirli olayların çerçevelenmesindeki farklılıklar ortaya konulmakta ve içerikteki ifadeler, kelimeler, metaforlar ve mecazi kavramlar incelenerek ne tür bir "söylem biçimi" oluşturulduğu üzerinde durulmaktadır. Bunun yanı sıra, her bir kuruluşun kullandığı haber kaynakları ile görüntü ve görsel materyallerin kaynakları da gözden geçirilmektedir. Tezde, en fazla Suriyeli sığınmacının bulunduğu ülke olan Türkiye'ye yönelik Suriyeli medya söyleminin arkasındaki temel algılar anlaşılmaya çalışılmaktadır. Böylece, özellikle birkaç Suriyeli medya kuruluşunun Türkiye ve Türk toplumu ile ilgili haber ve olayları giderek daha fazla kapsadığı, Türkçe dilinde programlar ve sosyal medya platformları ürettiği ve çeşitli konularda haber ve saha raporları yayımladığı dikkate alınarak, Suriyeli sığınmacıların Türkiye ve Türk toplumu konusundaki algıları daha iyi anlaşılabilir.

Bu çalışmanın önemi, Türkiye'de faaliyet gösteren Suriyeli medya organlarını gerçekliğine yönelik Türkiye'de yapılan ilk çalışmalardan biri olmasından kaynaklanmaktadır. Çalışma, bu medya organlarının bugüne kadarki faaliyetlerini yöneten yasal, idari ve finansal mekanizmaları inceleyerek ve ev sahibi ülkeyle ilgili medya kapsamını ele alarak bu organların gazetecilik karakterini belirlemektedir: Suriyeli medya, ev sahibi toplumla etkileşime giren ve onun sorunlarını kapsamına alan "göçmen gazeteciliği"ni mi temsil etmektedir, yoksa, ev sahibi toplumun sorunlarına değinmeden sadece sığınmacıların sorunlarıyla sınırlı kalan "sürgün gazeteciliği"ni mi temsil etmektedir? Ayrıca, mevcut çalışma, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılarla ilgili çeşitli konuların araştırılabileceği bir veri tabanı sağlaması bakımından gelecekteki çalışmalar için önemlidir; bu konular arasında örneğin Türkiye'deki Suriyeli medya içeriğinin tüketim alışkanlıkları ve bunun Suriyelilerin Türk toplumu hakkındaki algılarını şekillendirmedeki rolü bulunmaktadır. Buna ek olarak, çalışmanın verileri, Suriyelilerin Türk toplumu hakkındaki algılarının Türkiye'deki uyum ve entegrasyon süreçleri üzerindeki potansiyel etkilerinin incelenmesine ışık tutabilir.

Tezin teorik bölümlerinde, Türkiye ve Suriye'deki göç tarihi, Osmanlı döneminden günümüze kadar Suriyeliler arasındaki göç kültürü, göçmenlerin psikolojisi ve uluslararası hukukun yanı sıra ev sahibi ülkelerdeki toplumsal normların kimliklerini şekillendirmedeki rolü, göçmen gazeteciliği hakkında panoramik bir bakış sunmaktadır. "Göçmenlik Olgusu ve Gelişmesi" başlıklı ilk teorik bölüm, Osmanlı döneminden Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna ve günümüze kadar olan süreçte Türkiye'ye yönelik göç tarihini ele almaktadır. Bu bölüm, her dönemde Anadolu'ya gelen ve Anadolu'dan giden göç dalgalarını, Anadolu'ya göçün yaşandığı bölgeleri, göç sebeplerini, koşullarını ve göçmen sayılarını (Karpas 1985, Adıgüzel 2016, İçduygu ve Sirkeci, 1999) incelemektedir. Bölüm aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'ndan itibaren devletin benimsediği örgütsel yapıyı incelemekte ve göçmenlerin durumlarını iyileştirmek ve göçmenlere barınma, eğitim, sağlık, gıda ve iskân gibi alanlarda destek sağlamak için alınan tedbirleri (İnalçık, 1954; Polat, 2019; Yıldırım, 2020) açıklamaktadır. Buna ek olarak, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra göçmenlerin özellikle dil, din, vatandaşlık ve yabancılar için çalışma hakları gibi kültürel ve sosyal yönlerini ilgilendiren hukuki çerçeveyi ele almaktadır. Böylece, bu yasal çerçevenin temel unsurları, kökleri ve nedenleri

anlaşılmaya çalışılmakta, Türkiye'deki Suriyeli medyanın günümüzde Türkiye'de geçerli olan yasalarla bağlantısı irdelenmektedir.

Daha sonra Suriye'nin göç tarihî ele alınmakta ve 18. yüzyıldan günümüze kadar Türkiye'ye gelen göçmen akımları ve göç yolları değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, 1963'te Baas Partisi'nin iktidara gelmesinden bu yana Suriye'yi etkileyen siyasi ve ekonomik krizlere değinilmekte; bu krizlerin siyasi ve dinî göçlerin (Sura, 2017, Fondren, 2009) yanı sıra 1980'lerin başında körfez ülkelerine işgücü göçüne (Edward, 2005) nasıl yol açtığı açıklanmaktadır. Ayrıca, Filistin, Lübnan ve Kuveyt'teki gibi siyasi krizler ve askerî çatışmalar nedeniyle Suriye'ye gerçekleşen göçlere yer verilmektedir.

Çalışmada, göçün dönemlere ayrılarak ayrıntılı bir tarihsel analizi sunulmaktadır. 2011 yılından itibaren her dönemde Suriyelileri göç etmeye zorlayan siyasi koşullar ve askerî gelişmeler açıklığa kavuşturulmaktadır. Göçmenlerin varış noktaları ve yolları açıklanmakta, iç göçün yanı sıra yurt dışına göçün süreçleri üzerinde durulmaktadır (Doocy, Lyles, Delbiso, Robison, 2015; Sulliva, 2014). Ayrıca Suriyelilerin siyasi, ekonomik ve askerî nedenlerle önce Mısır ve Lübnan'a, ardından Türkiye'ye ve nihayetinde avrupa'ya göçleri anlaşılır kılınmaya çalışılmaktadır (Yalçinkaya, 2016 ve Erdoğan; 2020). Suriyelilerin göçleri, ele alınan her dönemin siyasi ve ekonomik koşullarıyla ve göç etme nedenleriyle ilişkilendirilmektedir.

Daha sonra "Göçmenlik, Kültür ve Toplum" başlıklı bölümde, öncelikle, göçmenlerin psikolojik ve sosyal yönleri, çocukluktan itibaren oluşan kalıp yargılar ve önyargıların önemine değinilmekte (Kriesberg, Northrup ve Thorson, 1989), bu kalıp yargıların grup içi ve gruplar arası iletişim üzerindeki etkilerin değerlendirilmektedir (Tajfel ve Turner, 1979; Ashforth ve Mael, 1989; Liberman vd., 2017; Katz ve Kofkin, 1997; Allport, 1954). Daha sonra, ev sahibi toplumlarda göçmenler ve mültecileri karşılamaya yönelik tutumlar, bunun göçmenler üzerindeki psikolojik ve sosyal etkileri ve ev sahibi topluma entegrasyon fırsatlarını nasıl şekillendirdiği (Novinger, 2001; Çakır, 2011) ele alınmaktadır. Ayrıca, göçmenlerin ev sahibi toplumlarda hangi uyum mekanizmalarını geliştirdiklerinin önemi vurgulanmaktadır.

Bu bağlamda, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinden itibaren Türkiye Cumhuriyeti'nin göçmenleri kabul etmede ve Türk toplumunun sosyal dokusuna entegre etmede benimsediği kültürel ve sosyal mekanizmalar ele alınmaktadır. Bu çerçevede evlilik, eğitim, dil, din, kültür ve ulusal ekonomiye katkı açısından

(Tanrıverdi ve Ulu, 2020; Yanbolluoğlu, 2018; Erdoğan, 2015; Yıldız vd., 2022; Gülerce ve Çorlu, 2021 ve Karataş, 2020) göçün sonuçları incelenmektedir.

Bölümün ikinci kısmında ise ev sahibi toplumdaki medyanın, yeni gelenlerin davranışlarını ve kimliklerini şekillendirmedeki rolü tartışılmaktadır. Göçmenlerin ev sahibi ülkedeki gelecekleri bu etkileşimlerle belirlenmektedir (Hall, 1997). Burada ayrıca, on sekizinci yüzyıl başında göçmenlerin temsilinin bir incelemesi sunulmakta ve zaman içinde göçmen stereotiplerinin evrimi ele alınmaktadır (Pooley, 2014; O'Leary, 2008; Huynh, 2009; Elsey, 2011). Bu bağlamda, Türk medyasında ve küresel medyada Suriyelilerin günümüzde nasıl temsil edildiği (Göker ve Keskin, 2015; Livberber, 2021; Yücebaş, 2022; Tılıç ve Bal, 2020) üzerine bir değerlendirme yapılmaktadır.

"Göçmenlik, Toplum ve Medya" başlıklı bölüm, göçmen gazeteciliğinin ortaya çıkışını, işlevlerini ve faaliyetlerini tartışmaya ayrılmıştır ve bu gazetecilik türü ile "diaspora gazeteciliği" arasındaki farklılıklar vurgulamaktadır. Bu bölümde, Suriye'deki kamu alanını şekillendiren siyasi, askerî ve kültürel faktörler incelenmekte ve 2011 yılında halk protestoların patlak vermesine kadar ülkedeki egemen medya söylemi irdelenmektedir. Özellikle, hükümet kontrolündeki medyaya bir tepki olarak ortaya çıkan alternatif Suriyeli medya kuruluşlarının yükselişine (Della Ratta, 2012) odaklanılmaktadır. Bu kuruluşların birçoğu, Suriye'deki sivil nüfusla birlikte, Suriye dışına, özellikle Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmıştır (Trombetta, 2017). Bu durum, "sürgündeki Suriye gazeteciliği" fenomeninin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Ayrıca bölümde, "Suriye Kamu Alanı"nın analizi sunulmakta ve Suriye'deki sivil toplumun evrimi incelenmekte, Osmanlı dönemi boyunca vakıflar, tasavvuf hareketleri ve köy dernekleri değerlendirilmektedir. Bölümde, yirminci yüzyılın ilk yarısından Suriye'nin benzeri görülmemiş bir siyasi çoğulculuk düzeyi yaşadığı görüşü tartışılmaktadır. Bu çoğulculuğun o dönemin, daha çok "sosyal Darwinizm"i ile benzerlik taşıdığı, sınıf seçiciliğine dayandığı ve belirli kesimleri marjinalleştirirken diğerlerini destekleyen bir yapıya sahip olduğu vurgulanmaktadır (Raymond, 1993; Galvani, 1974). Bu dönem, özellikle kırsal topluluklar arasında, iktidarı ele geçirmeyi tercih eden askerlerin de yer aldığı marjinal grupların tepkisiyle karakterize edilen yeni bir aşamaya zemin hazırlamıştır. Suriye'de Baas Partisi 1963'te iktidarı ele geçirerek yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Bu geçiş, Suriye kamu alanını köklü bir şekilde yeniden belirleyerek, camilerin ve dinî merkezlerin rollerini azaltmış, parti ve

gazetecilik çoğulculuğunu ortadan kaldırmış, çeşitli düşünceleri ve görüşleri zayıflatmış, etnik ve mezhepsel çeşitliliğin yeni destekçilerini harekete geçirmiştir (Hinnebusch, 1993: 243).

Bu dönemin medya ve entelektüel gazetecilik sistemine ilişkin olarak, bölüm, medya kurumlarının çalışma şekillerini düzenleyen yasal çerçevede meydana gelen değişiklikleri ve "olağanüstü hâl" yasasının uygulanmasıyla ortaya çıkan sonuçları tartışmaktadır. Bu yasa, Baas Partisi'nin "Suriye kamu alanı"nı ele geçirmesine imkân vermiştir. Bu yasa, işletme, yayıncılık ve basım iznini veya yasaklamasını yalnızca iktidardaki partinin eline vererek, partinin Suriye kamu alanını yapılandırmasına ve kitleleri partinin sürdürülebilirliğini sağlama ve iktidarda kalma doğrultusunda harekete geçirmesine olanak tanımıştır (Weeden, 2022). Bu noktadan hareketle, bölüm, Suriye'deki iktidardaki parti tarafından oluşturulan medya sistemini, "Tişrin," "El-Baas" ve "El-Tevra" gazeteleri ile Suriye Haber Ajansı "SANA"yı inceleyerek detaylandırmaktadır. Ayrıca, iktidardaki partiye yakın birkaç Lübnan gazetesi dışında kalan yabancı yayınlar ve gazeteler üzerindeki sansürün bu dönemde Suriyeli kamu alanını nasıl şekillendirdiği tartışılmaktadır.

Ayrıca, Suriye'de iktidardaki partinin eğlence ve televizyon içeriği üzerindeki kontrolünün nasıl değiştiği ele alınmaktadır. Bu kontrol biçimleriyle, Suriye'nin kolektif hafızasını ve tarihini Suriye siyasi ve devrimci figürlerini zayıflatarak yeniden inşa etmek, iktidardaki partiye karşı olan herhangi bir dinî organizasyondan, örneğin Müslüman Kardeşler'den tamamen bağımsız bir şekilde Suriye toplumunu İslamlaştırmaya çalışmak amaçlamıştır (Blecher, 2002). Bu durum, Suriye kamu alanının işlevsel yolundan sapmasına neden olmuş, Suriyelileri alternatif bir kamu alanı arayışına itmiştir. Bunun bir sonucu olarak; Suriye halkı Suriyeli medyada yasaklanan içeriklere bu içeriklerin yasaklanmadığı Lübnan medyası aracılığıyla erişim sağlamıştır.

Bu bağlamda, Beşar Esad'ın yönetimi altındaki Suriye kamu alanının özellikleri ele alınmakta, bu yönetim döneminde ortaya çıkan geçici siyasi canlanmalar ve sivil toplum değerlendirilmektedir. Ayrıca, özel sektör yatırımlarına izin verilmesi yoluyla medya sistemindeki sınırlı gevşeme de tartışılmakta, bu durumun Suriye pazarına mali yatırımlar enjekte etmenin yeni bir yolu hâline geldiği ve yerel ekonomiyi liberalizme yönlendirme amacını taşıdığı, buna karşın Suriye kamu alanında olumlu bir dönüşüm sağlama amacı taşımadığının altı çizilmektedir. Buna ek olarak, Suriyelilerin, özellikle

gençlerin, çevrimiçi olarak seslerini duyurma çabaları ve bloglar gibi kendilerini ifade etmek için ortaya çıkan görece sınırsız yeni medya alanları ele alınmaktadır. Suriyeli blog yazarlarının, en çok kriz yaşayan siyasi ve ekonomik ülkelerden Mısır ve Irak'ta gelişen blog topluluklarına nasıl ayak uydurmaya çalıştıkları (Taki, 2011) tartışılmaktadır. Esad yönetimi döneminde blog yazarlığının güvenlik ve yargı baskılarıyla nasıl sona erdiği üzerinde durulmaktadır.

Suriye'de patlak veren halk ayaklanmasının ardından Suriyeli kamu alanında meydana gelen değişikliklere özellikle dikkat çekilmektedir. Bölgede "Arap Baharı" olarak bilinen gelişmeler ışığında, Suriye'deki sivil toplum alanının oluşumunun ilk aşamaları gözden geçirilmekte ve bu gelişmelerin Suriye'deki ilk sivil medya kuruluşlarının ortaya çıkmasına nasıl zemin hazırladığı incelemektedir (Al-Mostafa, 2013; Assi, 2018; Trombetta, 2016). Ayrıca, bu gelişmelerin daha sonra "koordinasyon komiteleri" olarak bilinen yapılar aracılığıyla sivil toplum çabalarını nasıl canlandırdığı ele alınmakta, bu komitelerin Suriye'de gelişen olayları belgelendirme, mağdurların ve zorla kaybolanların isimlerini kaydetme, yerinden edilen bireylerin sayısını belirleme, tıbbi ve eğitim sektörlerinde ortaya çıkan ve öngörülen ihtiyaçları karşılama ve ihtiyaç sahiplerine insani yardımlar ulaştırma sorumluluğunu üstlendiğini vurgulanmaktadır. Zaman içinde, Suriye'deki ilk medya ve sivil çabaların "yerel meclisler" olarak bilinen yapılar hâline dönüşümü değerlendirilmekte; olayları belgelendiren, sosyal medya platformlarında paylaşan, "Al Jazeera" ve "Al Arabiya" gibi önde gelen haber kanallarına gönderen gazeteciler ve gönüllülerden oluşan medya ofislerinin ortaya çıkışı tartışılmaktadır (Ghrer, 2013). Bu yöndeki oluşumların ve çabaların Suriye sivil anlatısını nasıl desteklediği ve Suriye hükümetine karşı Avrupalı ve uluslararası desteği nasıl harekete geçirdiği irdelenmektedir.

Tüm bunlara koşut olarak, bireylerin ve grupların çabalarıyla kurulan ve sivil bir karaktere sahip olan yerel medya organlarının ortaya çıkışını görülmektedir. 2011 yılında Şam'da kurulan ve şu anda İstanbul'dan yayın yapan "Vatan Radyosu" ile 2011 yılında Şam yakınlarındaki Daraya'da kurulan "Enab Baladi" gazetesi bu medya organları arasındadır. "Enab Baladi" daha sonra Türkiye'de Gaziantep'e ofisini açmış ve ardından İstanbul'a taşınmıştır. Ayrıca, birkaç yerel radyo istasyonu da bu kapsamda yer almaktadır. Bu çerçevede, tezde 2011 sonrasında ortaya çıkan Türkiye'deki Suriyelilerin kamu alanı tarihinin ikinci aşaması tartışılmaktadır. Bu aşamayı, Suriye'deki iç çatışmaların artması sonucunda bazı basın bürolarının ve

medya kuruluşlarının Türkiye'ye (Bayır ve Aksu, 2020; Boztaş, 2019) ve diğer ülkelere taşınması karakterize etmektedir.

Tezin "Türkiye'deki Suriyeli Sosyal Medyanın Analizi: Yöntem ve Bulgular" adlı bölümünde önce Türkiye'deki Suriyeli medyanın Türkiye ve Türk toplumuyla ilgili içeriği üzerine araştırmanın yöntemi açıklanmakta, daha sonra araştırma bulguları ve değerlendirilmesine yer verilmektedir. Araştırma bulguları, öncelikle alanla ilgili gözlemlere dayalı olarak ortaya konulmakta, daha sonra gerek nicel gerekse nitel içerik analizi sonuçları açıklanmaktadır.

Bu çerçevede öncelikle Türkiye'de faaliyet gösteren Suriyeli medya kuruluşları, bunların sayısı, türü ve kuruluş tarihleri hakkında bilgiler verilmektedir. Burada, Türkiye'ye taşınan veya burada kurulan Suriyeli medya organlarının kesin sayısını belirlemenin zorluğu nedeniyle, "Suriye Medya ve İfade Özgürlüğü Merkezi"nin sağladığı en güncel istatistikler sunulmaktadır. Bu istatistikler, 2019 yılına kadar Türkiye'de faaliyet gösteren Suriyeli medya organlarının sayısına dair verileri içermektedir. Bu verilere dayanarak, 2024 yılına kadar kapanan ve hâlâ Türkiye'de faaliyetlerini sürdüren Suriyeli medya organları hakkında bilgi verilmektedir.

Ayrıca, Türkiye'deki Suriyeli medya kuruluşların Türkiye ve Türk toplumu ile ilgili bir içerik analizi yapılmıştır. Bunu başarmak için, bahsedilen medya kuruluşlarının 2021 ve 2022 yıllarındaki yayınları "haftalık örnekleme" yoluyla seçilmiş ve seçilen bu içerikler üzerinden içerik analizi gerçekleştirilmiştir. Bu yöntem, her yayın gününü incelemeye gerek kalmadan medya içeriğinin temsili bir örneğinin doğru bir şekilde toplanmasını sağlamaktadır.

İncelenen üç Suriyeli medya kuruluşunun (Enab Baladi Gazetesi, Rozana Radyosu, Suriye TV) sosyal medya platformlarındaki (Facebook, Twitter (şimdiki X), Instagram) resmî hesaplarında yayımlanan içeriklerin ön araştırmasına dayalı olarak tez çalışmasında analizin yalnızca "Facebook" platformunda yayımlanan medya içerikleriyle sınırlandırılmasına karar verilmiştir. Bu karar, üç medya kuruluşunun Facebook'taki içeriklerini kesintisiz olarak her gün yayımlamaya devam etmesi, Twitter (şimdiki X) ve Instagram'da ise bu sıklıkta güncellemelerin yapılmaması nedeniyle alınmıştır. Ön araştırma, üç medya kuruluşunun günlük haber içeriklerini öncelikli olarak Facebook'ta yayımladığını, Twitter (şimdiki X) ve Instagram'da ise daha az güncelleme yapıldığını göstermiştir. Bu platformlardaki daha seyrek

güncellemeler, incelenen medya kuruluşlarının resmî Twitter (şimdiki X) ve Instagram hesaplarında yayımlanan içeriklerin analizde hariç tutulmasının nedeni olmuştur.

Üç medya kuruluşunun (gazete, radyo, televizyon) farklı doğası göz önüne alındığında, araştırmacı haber içeriğinin coğrafi konumuna dayalı ortak bir içerik analizi birimi oluşturma kararı almıştır. Bu kategorileri şu şekilde sınıflandırmıştır: (Suriye/Türkiye, Türkiye, Türkiye ve dünya). Buna paralel olarak, çalışma, her bir medyada kullanılan gazetecilik türlerindeki farklılıkları da dikkate almıştır. Buna göre, "Enab Baladi" gazetesinin içeriğini incelemek için iki analiz birimi oluşturulmuştur: haber ve münhasır medya içeriklerini veya infografik videoları kapsayan özel içerik. Bu kategori, istasyon ekibi tarafından hazırlanan radyo programları sayısı ile haber ajanslarından alınan içerikleri sayısı karşılaştırmayı temel alır. Bu arada çalışma "Suriye TV"nin konuya ilişkin içeriklerini dokuz analitik kategoriye ayırmıştır: (haber, program, bültenler, infografik video, haber ve görüntü, acil haber, bültenlerde yer alan haberler, web sitesi haberleri ve haber raporları). Çalışma ayrıca, ele alınan haber konularını temsil eden alt kategoriler oluşturmuştur (siyasal, askerî, sosyal, sağlık, hizmet vb.) her bir içeriğin olayın coğrafi konumuna göre işlenme şekline dair haber çerçevelerinin doğasını yansıtan kategorileri de içermektedir.

2. GÖÇMENLİK OLGUSU VE GELİŞMESİ

18. yüzyılın araştırma ve incelemelerinde "göç"ten açıkça bahsedilmemiş olmasına karşın, göç, yeni finansal sistemlerin etkileri ve bunların bireylerin yaşam tarzını ve geçim kaynaklarını nasıl değiştirdiğini açıklayan ekonomik yaklaşımlar kapsamında değerlendirilmiştir. Klasik iktisadın önemli kuramcılarından biri olan ve "ekonominin babası" olarak anılan Adam Smith, Ulusların Zenginliği adlı kitabında bireylerin geçimlerini sağlamak için hareket etmeleri gerektiğini ilk kez dile getiren kişidir. Smith, herkesin bir gelir elde edebileceğine inanır, ancak yeterli gelire sahip olmayanların kendileri ve aileleri için yiyecek temin etme gibi zorluklarla karşılaştıklarını; bu nedenle, mesleğini veya ikamet yerini değiştirmenin, mevsimsel işsizlikten, hırsızlık eylemlerinden, yoksulluktan, açlıktan ölümden korumaya yardımcı olan ideal bir çözüm olduğunu belirtir (Smith, 1985: 156). Bu açıdan, Smith, bireyin çalışmak, geçimini sağlamak ve ailesini beslemek amacıyla hareket etme özgürlüğüne vurgu yaparak ulusal sınırların bu özgürlüğe engel olmaması gerektiğini ifade eder. Bu bağlamda, İngiliz işçilerinin Kuzey Amerika'ya göçü, bu özgürlüğün bir örneği olarak değerlendirilir. Ulusal sınırların esnekliği, bireylerin daha iyi bir yaşam arayışında İngiltere'de olduğundan daha yüksek ücret almak için serbest hareket edebilmelerini sağlamıştır (Smith, 1985: 13- 18).

Göç, on dokuzuncu yüzyılın ortalarına kadar ekonomik çalışmalarda örtük bir kavram olarak kalmıştır. Modern göç araştırmalarının birçoğuna öncülük eden kuramcı olarak kabul edilen Ernest George Ravenstein (1834- 1913) ilk açık göç sınıflandırmasını yapmış, göçün zamansal, mekânsal ve toplumsal cinsiyet boyutlarını ortaya koymuştur. Ravenstein, Britanya'ya göç etmiş, harita ve coğrafi ansiklopedi çizmeyi seven bir Alman aileye mensuptu. Bunun sonucunda, Ravenstein bir harita atlasının tasarımına katkıda bulundu ve dünya çapındaki potansiyel nüfus artışına ilişkin araştırma makaleleri yayınladı. O dönemde Britanya, çoğunluğu İrlandalı olan 1.250.000'den fazla göçmenin oluşturduğu büyük bir akına tanık oluyordu (Lloyd, 2007: 1).

Yetenekli coğrafyacılığı ve haritacılığı sayesinde Ravenstein, her eyalette yaşayanların göç yollarını ve krallık sınırları içindeki varış yerlerini takip edebildi; bunların çoğu, büyük şehirlerde iyileştirilmiş yolların, demiryollarının ve ticaret merkezlerinin bulunduğu yerlere gidiyordu. Başka bir ifadeyle; Ravenstein, bireylerin göç

etmelerinin belirli sebeplere ve koşullara bağlı olduğunu, yenilikçi araçların ve hareket etme kolaylığının bu süreçte belirleyici olduğunu vurguladı. Bu bağlamda, kırsal bölgelerden Sanayi Devrimi'nin yarattığı iş fırsatları açısından daha geniş olanaklara sahip olan şehirlere hareket etmeye yönelik bir motivasyon ortaya çıktı (Ravenstein, 1885: 167). Bu çerçevede, Ravenstein, 1885 ve 1889 yıllarında art arda iki makale hâlinde yayınladığı "Göç Yasaları" adlı çalışmasında, on yıllık (1871- 1881) nüfus sayımına ait yedi haritayı kullanmış ve bu haritalarda, 1750 yılında sanayi devriminden önce İngiltere, İskoçya ve İrlanda nüfuslarının dağılımındaki farklılıkları açıklamış ve insanların doğdukları kırsal bölgelerden büyük şehirlere doğru hareket ettiklerini tespit etmiştir.

Ravenstein'ın çalışmasında, göçün zamansal, mekânsal ve toplumsal cinsiyet boyutlarını incelediği görülmektedir. Ravenstein, "dağılma" ve "soğurma" terimlerini, göçlerin şehirler arasında kontrol altına alındığı coğrafi alanlar için kullanmıştır (Ravenstein, 1885: 193). "Dağılma bölgesi" ile "soğurma bölgesi" arasındaki mesafenin, bir bireyin göç davranışını etkileyen temel bir faktör olduğunu savunmuştur; kısa mesafeler, endüstriyel ve ticari merkezlere yönelik emek göçünü çekme eğilimindedir. Kısa mesafelerde meydana gelen göçler, yeni göçleri teşvik etme ve işgücünü çekme yeteneğine sahip olabilir. Ravenstein'a göre, iş fırsatlarının zenginliği, sanayi ve ticaret merkezlerinin özümseme kapasitesi ve yeni göçmenleri barındırma yeteneği, sonraki göçlerin hacmini ve sürekliliğini etkileyen faktörlerdir. Ravenstein'a göre, göçmenler büyük şehirlerdeki boşluğu doldururlar ve şehirlerde yaşayan insanları iş fırsatları veya hizmetlerden mahrum bırakmadan buralara yerleşirler. Ona göre, göç, bireylerin büyük şehirlerin avantajlarını fark etmelerinin sonucunda ortaya çıkan bir adım olarak görülmelidir, bu avantajlar da ülke çapında daha fazla göçü teşvik edebilir (Ravenstein, 1885: 198).

Ravenstein'ın çalışması, göçün amacı ve hedefi doğrultusunda bireylerin tek bir varış noktasına uzun süreli göç etme eğiliminde olduğunu vurgulamaktadır. Büyük şehirlerde yaşayanların göç etme eğilimi, kırsal alanlarda yaşayanlara göre daha azdır (Ravenstein, 1885: 199). Bireylerin yeni bir destinasyona yerleşme eğilimleri uzun süreli olabilir, ancak bu durum, tekrar göç etme olasılığını veya geldikleri yerdeki diğer bireyleri göç etmeye teşvik etmeyi ortadan kaldırmaz. Ravenstein, göçün sürekli bir döngü olduğunu ve ilk göçlerin sonraki göçleri tetikleyebileceğini belirtmektedir. Ravenstein, kadınların genellikle ev işleriyle ilişkilendirildiği bir dönemde, erkeklere

kıyasla daha fazla göç etme eğiliminde olduklarını fark etmiştir Ravenstein, kadınların Birleşik Krallık sınırları içinde nispeten sabit bir oranda göç ettiklerini belirterek, erkekler ve kadınlar arasındaki göç konusundaki farkları belirginleştirmiştir. Bu bağlamda, erkekler genellikle daha uzak mesafelere veya ülke dışına göç etmeye daha yatkınken, kadınlar kısa mesafelerde ve ülke içinde göç etme eğilimindedir (Ravenstein, 1885: 197).

Ravenstein'in analizinde, bireylerin göç etmeye karar verme ve mevcut yerler arasında seçim yapma özgürlüğüne sahip olması dikkat çekicidir. Çoğu durumda, göç etme kararı, yaşam standardını iyileştirmeye ve ödüllendirici mali kazançlar elde etmeye yönelik bir güdüye bağlıdır. Ravenstein'in çalışmasının ilkel olduğu söylenebilir; çünkü göçü teknik bir bakış açısıyla ele aldığı, belirli bir süre boyunca dikkatlice düşünülmüş bir karara dayanan tamamen ekonomik bir davranış olarak görmektedir. Göç sürecinde bireylerin kendi maddi beklentilerine ve hizmet tercihlerine en uygun destinasyona yönelmeye motive oldukları vurgulanırken toplumsal boyutu marjinalize edilmekte ve unutulmaktadır. Öte yandan Ravenstein, çalışmaları sırasında Britanya'da meydana gelen çeşitli göç biçimlerine açıkça isim vermeden atıfta bulunmuştur. Ravenstein'in "göç yasaları" üzerine yaptığı çalışma, özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nda kitlesel zorunlu göçlere neden olan çatışmaları ve muharebeleri, özellikle Sırbistan ve Karadağ savaşlarını gözden kaçırmıştır. Diğer bir deyişle, Ravenstein'in çalışması, İngiltere'de hâkim olan yaşam gerçekliğini ve göç modellerini yansıtan, Sanayi Devrimi sırasındaki İngiltere koşullarının yerel bir sonucudur. O sıralarda ülke, topraklarından dışarı doğru tersine bir göçe tanık oluyordu. İngiltere'den dünya çapında başka ülkelere kendi ülkelerinin kolonilerini kurmaya gidenlerin bir milyon kişiye ulaştığı tahmin edilmektedir (Rauhut, 2010: 109). Bu eğilim, 1911 ile 1914 yılları arasında zirveye ulaşmış ve bu süre zarfında ülke daha fazla göçe tanık olmuştur. O dönemde, İngiltere'den 2,5 milyondan fazla insan Avrupa'ya göç etmiş, bir milyondan fazla insan da geri dönmüştür (Winter, 2002: 144).

O döneme kadar "göç" kavramı, nedeni ne olursa olsun bireylerin tüm hareket modellerini ve biçimlerini kapsıyordu. Ancak, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasında bazı Batılı ülkelerin, yürürlüğe koyduğu göç düzenleme politikaları, farklı etnik, dinî ve dilsel kökenlerden 50 milyon insanın hayatını ilgilendiren yasal temellerin atılmasını sağladı (Gatrell, 1999: 29); böylece, "mülteci, sığınmacı, misafir, işçi" gibi farklı terimler gündeme geldi ve "göç" kelimesi kavramsal bir değişime

uğradı, göç yolları da ulusal, ekonomik ve insani mülahazalara göre yeniden çizildi ve göçün boyutlarına ilişkin bilimsel tartışmalar yeniden alevlendi. Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Britanya ve Amerika Birleşik Devletleri, göçmenlerin kendilerine veya kolonilerine girişini düzenleyen iç mevzuatı yürürlüğe koydu. 1840- 1911 yılları arasında en az 1 milyon 250 bin göçmenin akınına tanık olan İngiltere, 1905 yılında çıkardığı Yabancılar Kanunu'na yeni bir kavram dahil ederek "açık kapı" politikasını kaldırmış ve göçmenleri sınırlamak konusunda acele etmiş ve ülke anayasasında ilk kez "istenmeyen göçmen" kavramı yer almıştır. Bunun yanında, siyasi ya da dinî nedenlerden dolayı zulüm görme riski taşıyan göçmenlerin kalmasına izin vermiştir (Bashford ve McAdam, 2014: 309- 311).

"Mülteci" kavramı üç ana aşamadan geçen bir gelişim göstermiştir. İlk aşamada (1920-1935) mülteci, güvenliğini ülkesinin sağlamasından mahrum bırakılan ve bu nedenle ülke sınırları dışında ikamet etmeye başlayan kişi olarak tanımlanmıştır. İkinci aşamada (1935-1939), kendisini memleketinden uzaklaştıran siyasi ve sosyal olayların kurbanı olarak tanınmıştır. Ancak, terim daha sonra liberal sistemin yapısıyla özdeşleştirilmiş ve bireyci bir nitelik kazanmıştır; mülteci (1938-1945), ülkesinde sürekli ikameti imkânsız kılan yetkililerden korkan veya dayanılmaz koşullardan kaçarak kişisel gelişimini özgürce sürdürme fırsatına sahip olmak isteyen (Hathaway, 1984: 349-350) bir birey olarak tanımlanmıştır. 1948 yılında yayınlanan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi, "mülteci" teriminin nihai hale getirilmesine katkıda bulunmuş ve ülkesini terk ederek başka bir ülkede mülteci olarak tanınmak isteyen kişiyi ifade eden "sığınmacı" terimini de kapsamıştır. Mülteciler ve sığınmacılar, savaş gibi nedenlerle veya ırk, din, belirli bir gruba mensubiyet, politik düşünce veya karşıt görüşte olma nedeniyle zulüm görme korkusundan dolayı anavatanlarına dönememeleri açısından göçmenlerden farklıdır. Mülteci ile sığınmacı arasındaki fark, sığınma talebinde bulunma yöntemi ve kabul mekanizmasında yatarken, sığınma hakkı bir ülkeye sınırları dışından giriş yapan ve ülkenin topraklarındayken başvuruda bulunan kişilere verilmektedir (Amnesty, 2023).

Ulus devletler, göçü yönlendirmek ve kontrol etmek amacıyla çeşitli politikalar ve anlaşmalar geliştirmiştir. Yirminci yüzyılın ortalarında göç ve göçmenlikle ilgili yasal düzenlemeler artmıştır. Bu dönemde özellikle Batılı ülkeler savaşlarla tükenen halkların ihtiyaçlarına karşılamak, ekonomiyi yeniden inşa etmek, zarar gören altyapıyı yeniden inşa etmek için çaba gösterirken göç önemli unsur hâline gelmiştir.

Almanya, 1960'lı yılların başında (1961) "misafir işçi" olarak bilinen yıllık işe alım sözleşmeleri yoluyla göçmen işçi çekmek için harekete geçen ülkelerin başında geliyordu. Bu sözleşmeler yoluyla Türkiye işçi göçüne tanık olan ülkelerden biri oldu. Berlin tek başına 5 milyon Türk işçiyi Almanya'ya çekti. Bu tür sözleşmeler, 1964 yılında Avusturya, Hollanda ve Belçika, 1965 yılında Fransa ve 1967 yılında İsveç ile benzer iş sözleşmelerinin yapılmasının yolunu açtı (Adıgüzel, 2016: 68). 1980'li yıllara kadar Güney Avrupa ülkeleri, Kuzey Avrupa ülkelerine göç ihraç eden ülkelerdi. Sonraki dönemlerde Asya ve Afrika'dan da göç alarak açıkcapı politikası yaklaşımını benimsemeye başladılar (Massey vd., 1993: 431). 1960'lı yıllara geldiğinde petrol ve gaz yataklarının keşfi, benzeri görülmemiş bir ekonomik patlama yaşayan Körfez ülkelerine doğru artan bir işçi göçüne yol açtı. Bu durum, Körfez ekonomilerini dünyada petrol fiyatlarını en çok kontrol eden ülkeler arasına soktu ve bölgeye yaklaşık 40 yılda 3,8 milyon insan, yani toplam nüfusun % 40'ını çekti (Edwards, 2005: 7).

Aslında dünya savaşları, ulus devletlerin ortaya çıkışı, devletlerin yeniden inşa süreçlerinin başlaması ve göçü düzenlemeye yönelik uluslararası politikalar, "göç" olgusunu ele alan çoğu araştırma çalışmasını, bilimsel çabayı, sosyal ve hukuki tartışmayı net bir şekilde etkilemiştir. Belki de William Peterson'un teorisi, nedenlerine (ortak ve gizli), kalıplarına (bireysel veya kolektif) ve göç kararının bireysellik derecesine göre göçün bilimsel sınıflandırmasını geliştiren ilk teorik modellerden biridir (Peterson, 1958: 259-263). Göçü beş kategoriye ayırmıştır: (1) ilkel göç: genellikle kuraklık, yağmur eksikliği, kötü hava koşulları vb. sebeplere bağlı göç; (2) zorunlu göç: sosyal ya da askerî baskı, zulme maruz kalma ya da savaşlar nedeniyle göç; (3) yönlendirilmiş göç: genellikle iş ve daha gelişmiş ve lüks bir yaşam tarzı arayışı nedeniyle ortaya çıkan göç; (4) serbest göç: bireysel tercih, belirli bir hedef ve kesin bir karara dayalı olan "kişisel" göç; (5) kitlesel göç.

Bu arada, yeni kurulan ulus devletler arasında siyasi sınırların çizilmesi, göç konusunda farklı kavramların ortaya çıkışına yol açtı. Göçle ilişkilendirilen "yerinden edilme", "evsizlik", "sınır dışı edilme", "hareket", "tahliye", "kaçış" gibi çok sayıda kavram ortaya çıktı. Bunaçerçevelede araştırmacılar, bireylerin hareketinin göçe dönüşmesinde üç temel faktörü dikkate aldılar:

- 1) Mesafe: bireyin yeni varış noktasına doğru kat ettiği mesafenin, bu hareketinin göç olup olmadığına karar vermek gerekir (Rosemane, 1971; Wood, 1982;

Shaw, 1975; Kok, 1991). Bireyin asıl ikamet ettiği binada, mahallede veya şehirde yeni bir yere taşınması, mutlaka göçmen olduğu anlamına gelmez (Wood, 1982: 798; Rosemane, 1971: 598). Hareket, bir birey veya birey grubunun bir devletin mekânsal birimini veya siyasi sınırını geçmesi ve ikamet yerini değiştirmesi durumunda göç hâline gelir (Shaw, 1975: 167; Kok, 1991: 20).

- 2) Varış yerinde kalma süresi: Kok, kişinin ikamet ettiği yerde geçirdiği zamanın dikkate alınması gerektiğine inanır; ancak bundan daha önemlisi, bireyin ikamet ettiği yere verdiği değerdir. Asıl sorun, kişinin "çoğu zaman" yaşadığı yerle ilgilidir. Geçtiğimiz altı ay ya da geçen yıl içinde, kişinin evinin neresi olarak kabul edildiği pek önemli değildir (Kok, 1991: 34-35). Burada Ravenstein'in göçmenin gittiği yerin uzaklığının, onun kendi ülkesine dönme şansını azalttığı varsayımının önemini görmekteyiz. Gidilen yerin uzaklığı, bireyin geldiği ülke ile sosyal ve ailevi bağlarını eritmektedir (Davis ve Jennings, 2018: 136).
- 3) Ekonomik ve sosyal koşullar: Göç, nüfus hareketleri gibi anlık bir karar olmayıp, ekonomik ve sosyal koşullardaki birtakım değişiklikler tarafından yönetilmektedir (Kok, 1991: 20). Roseman, iç hareketliliği "yer değiştirme" olarak adlandırır. Bu hareketler, bireyin günlük yaşamının yalnızca kısmi bir değişimi içeren, bireyin asıl ikametgâhını değiştirmeden, yeni bir yere taşınması olarak tanımlanmaktadır (Roseman, 1971: 590). "Yerinden edilme" terimi, bireyin gönülsüz olarak göç etmeye zorlanmasını ve asıl ikamet ettiği yere geri dönmek niyetini içerir. Çok sayıda mülteciye ev sahipliği yapan ülkelerde "geçici" olarak kalma da bu terim kapsamında ele alınmaktadır.

Benzer şekilde, ulusların ve uluslararası hukukun bireylerin hareket ve özgürlüklerine getirdiği yasal kısıtlamalar ve bunların belirli grupları dışlaması, sosyal teorisyenler arasında devletlerin sınırlarını kontrol etme hakkı konusunda tartışmalara yol açtı. Öyle görünüyorki, bazı ülkelerin göçmenlere yönelik uyguladığı uluslararası kanunlar ve kısıtlamalar, belirli grupların diğerlerine göre doğal seçimle hayatta kalması ilkesini savunan sosyal Darwinizm'e benzer bir durum oluşturmuş, güçlü grupları zayıf gruplara göre desteklemiştir (Massey vd, 1993: 431). Ayrıca, iltica kayıtlarında kayıtlı olmayan göçmenlerin dikkate alınması, yasadışı uluslararası göçün yeni bir boyutunun ortaya çıkmasına neden olmuştur (Massey, Durand ve Pren, 2016: 1591). Bu açıdan,

örneğin Avrupa'da bu şekilde bulunan göçmenler ailelerini de getirmişler ve bu da kaçakçılık operasyonlarını artırmıştır (Fargues, 2017: 7). Ta ki bu göçler 1940'lardan bu yana gelişen geniş ve karmaşık bir sosyal ve ekonomik sistemin kimliğini (küresel kapitalist sistemin) şekillendirmiştir (Massey, Durand ve Pren, 2016: 1563).

Ancak Tunus, Libya ve Mısır'da (2011) tanık olunan Arap Baharı devrimleri ve bu devrimlerin Suriye ve Yemen'de devam eden sivil ve uluslararası çatışmaya dönüşmesi (2023), Kırım Savaşı (2014) ve Ukrayna Savaşı (2022) sonucunda insan akışının olağandışı biçimleri ortaya çıktı. Özellikle Mısır, Libya ve Suriye'deki Arap ayaklanmaları, Akdeniz üzerinden batıya doğru büyük nüfus hareketlerine yol açmış ve karmaşık, heterojen ve mültecilere ev sahipliği yapan devlet ve toplulukların kontrolü dışında yeni göç eğilimleri yaratmıştır (Seeberg, 2013: 172). Kunz, içinde bulunduğumuz yüzyılda insanın göç dürtüsünün kalıplarını ve yöntemlerini çarpıcı bir biçimde nasıl değiştirdiğini savunur: Bireyler, fırsatlardan yararlanmak ve gelir kaynaklarını çeşitlendirmek amacıyla gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere göç ederken, günümüzde göçleri motive eden nedenler arasında tehdit korkusu, sivil şiddetten kaçma, suç, siyasi huzursuzluk ve doğal afetler bulunmaktadır. Geçtiğimiz yüzyılın göçmenleri mevcut iş ve yaşam fırsatlarına ilişkin beklentilerine göre yaşarken, günümüzün göçmenleri ya yurt dışında mülteci olduklarından ya da anavatanlarında yerlerinden edilmiş olduklarından, kendilerini bekleyen risklere ve tehditlere karşı korumasızdır (Kunz, 1973: 131). Fargues, Akdeniz'i geçen bir teknede hayatını riske atmaya karar veren herkesin bunu yapmak için zorunlu nedenleri olduğunu ve bu tür kararların çoğunlukla ister kötü yaşam ister umut eksikliği olsun, kendi ülkelerindeki duruma ilişkin umutsuzluğun sonucu olduğunu savunur. Şiddet, çatışma ya da bunların bir kombinasyonu daha iyi bir geleceğe yönelik umutlarla iç içedir. Örneğin, çatışmaların yaşandığı ülkelere Yunanistan veya İtalya'ya giden sığınmacılar, bu ülkelerde kalmak için başvuruda bulunmamış, ancak daha iyi fırsatlar sunacağına inandıkları yerlere yolculuklarına devam etmişlerdir (Fargues, 2017: 2).

Bu bağlamda, 21. yüzyılın yasa dışı göçünün ana damarını temsil eden Akdeniz Havzası, 1970'lerden bu yana 2 milyon 500 bin izinsiz kişinin geçişine sahne olmuştur. Bu geçişler, özellikle Arap Baharından sonra önem kazanan, Kuzey Afrika'dan İtalya'ya uzanan merkezi rota ile 2014-2016 yılları arasında öne çıkan, ağırlıklı olarak Türkiye'den başlayıp Yunanistan'a ulaşan doğu rotası üzerinden gerçekleşmiştir. Bu doğu rotasından, aynı dönemde Yunan adalarına geçen kaçak göçmen sayısı 1 milyonu

aşmış ve toplam kayıtlı göçmenlerin %66'sını oluşturmuştur. Akdeniz'de yapılan yolculuklar sırasında 33.761 göçmenin öldüğü veya kaybolduğu bildirilmiştir. En yüksek ölüm sayısı ise, Türkiye ile Yunanistan arasındaki doğu rotasının Avrupa Birliği ile Türkiye arasında imzalanan anlaşmanın ardından kapanmasıyla 2016 yılında kaydedilmiş olup, bu süreçte 5.096 ölüm yaşanmıştır. Bu durum, potansiyel göçmenleri en tehlikeli ve en az güvenli deniz yollarını kullanmaya zorlamış ve 2000 ile 2017 yılları arasında Avrupa'nın Akdeniz sınırlarını dünyanın en ölümcül sınırları hâline getirmiştir (Fargues, 2017: 3). Bu bağlamda, göç; insanın yaşamını sona erdirebilecek, tehdit edebilecek veya huzurunu bozabilecek her şeyden kurtulma arayışıdır. Göç kalıplarındaki değişim, insanın hayatını tehdit eden ve hareket özgürlüğünü engelleyen her şeyi reddettiğini ve varlığını sürdürmek için her şeye tutunduğunu yansıtır.

2.1. Suriye'nin Göçmenlik Tarihi

Geçtiğimiz yüzyıl boyunca gerek Suriye'den göçün gerekse Suriyeli göçmenlerin, sosyal bilimlerde araştırmaların pek konusu olmadığını görmekteyiz. Bunun en önemli nedeni, Suriye'nin geçmişte Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı Lübnan, Filistin ve Ürdün'ü içeren ve "Levant" olarak bilinen bölgenin bir parçası olmasıydı. Daha yakın zamanlarda Baas rejimi döneminde Suriye'den göç siyasi bir boyut kazandı. 2011 yılında ülke genelinde yayılan iç çatışma sonucunda "göç" kelimesi Suriye için geniş bir başlık hâline geldi ve "Suriyeli göçmen", araştırmaların, uluslararası çalışmaların ve projelerin yanı sıra medyanın da en çok odaklandığı konulardan biri hâline geldi. Bu bölümde, Suriye'de 18. yüzyıldan günümüze kadar yaşanan göçlerin başlıca nedenleri, değişen rotaları ve destinasyonları ele alınmaktadır. Bu doğrultuda, Suriye'nin göçmenlik tarihî dört aşamada incelenmektedir.

2.1.1. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde (1880-1919) Suriye Eyaletinden Göç

18. yüzyıl boyunca Suriye başta ipek, pamuk, buğday, zeytinyağı, tekstil ve alkollü içecek üretiminde uluslararası alanda rekabet edebilmesine olanak sağlayan dikkate değer bir ekonomik zenginliğe sahipti. Ancak Osmanlı İmparatorluğu'nun savaşları, Suriye'nin küresel ekonomik haritadaki konumunu değiştirdi, yerli hasılayı art arda kayıplarla boğdu ve 1970'ler ve 1980'ler boyunca Suriye ekonomisini sorunlar

nedeniyle daha güvenli ve daha istikrarlı coğrafi alternatifler arayışı göçü yeniden canlandırdı (Saliba, 1981: 59).

Avustralya, Kanada, Amerika Birleşik Devletleri ve Güney Amerika ülkeleri, Suriyeliler için modern çağın en önemli göç destinasyonlarını oluşturmuştur (Saliba, 1981: 56). Aynı zamanda Mısır, kötüleşen ekonomik ve siyasi durumdan ve Şam ile Lübnan Dağı arasında patlak veren mezhep çatışmasından kaçan Suriyeliler için en yakın coğrafi alternatif oldu. Bu durum zamanla 1860'tan 1918 Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Mısır'a doğru bir göç yolunun oluşmasına neden oldu (Derviş, 2003: 2). Odönemde tarihsel çalışmaların çoğu, dinin, göçün ana nedeni ve göç edilecek yerin seçiminde etkili bir faktör olduğunu vurgulama eğilimindedir. Buna göre hem Tekeli hem de Saliba, dinin o dönemde Levant'tan gelen göçmenlerin varış noktalarını belirleyen bir pusula olduğuna belirtirler: Müslüman göçmenler Mısır'a gelmeyi tercih ederken, tüm mezheplerden (Ortodoks, Katolik, Ermeni) Hristiyan göçmenler Amerika'ya göç etmeyi tercih etmişlerdir (Tekeli, 2011: 17; Saliba, 1981: 67). Ancak on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında Mısır'daki sosyal yaşamın tarihini belgeleyen tarihçi Halil İbrahim, istatistiksel kayıtlara dayanarak, Mısır'a gelen Suriyeli göçmenlerin çoğunlukla Katolik Hristiyan inancına sahip olduğu tespitinde bulunur. Bu durum, dinin bir temel gösterge olarak rolüne ilişkin iddianın geçerliliğini azaltırken, göçün varış noktası ve Ravenstein'in uzaklığın tahmin etme eğilimleri üzerindeki etkisine ilişkin varsayımlarının geçerliliğini desteklemektedir. Göçmen birey, menşe ülkesine geri dönme niyetini bir şekilde yansıtır (İbrahim, 1992: 53). Ravenstein'e göre göçmenin kat ettiği mesafenin uzunluğu, mesafe arttıkça geri dönüş olasılıklarının azalması nedeniyle onun anavatanına dönme niyetini bir şekilde yansıtır ve geri dönüş olanaklarını azaltır (Ravenstein, 1885: 199).

Tahminler, 1890 ile 1920 yılları arasında Doğu Akdeniz'den Güney Amerika'ya göç eden insan sayısının yaklaşık 250.000 ile 360.000 arasında değiştiğini, bunların arasında çoğunluğu okuma yazma bilmeyen 60.000 ile 120.000 arasında Suriyeli olduğunu göstermektedir. Bu rakam, o dönemdeki bölge nüfusunun üçte birine denk geliyordu ve çoğunluğu Hristiyanlar gibi dinî azınlıklardan oluşuyordu (Khater, 2018). Fahrenthold ise, 1880 ile 1924 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'ndan Amerika kıtasına gelen Arap göçmenlerinin sayısının yarım milyon kişi olarak tahmin edildiğini ve büyük bir kısmının işçi göçü olduğunu düşünmektedir (Fahrenthold, 2019: 1). Karpat, Suriye ve Anadolu'dan Amerika kıtasına gelen göçmenleri üç gruba

ayırıştır: (1) geleneksel zanaatkarlar ve profesyoneller; (2) Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ekonomik ve sosyal durgunluktan etkilenen yerli çiftçiler; (3) Anadolu'ya veya Suriye'ye uyum sağlayamayan ve değişen ekonomik iklim nedeniyle göç edenler. Bu bağlamda Karpat, Suriye'den Batı'ya doğru göç faaliyetinin ana nedeninin din faktörü olduğunu reddederek, Hristiyanlar dahil olmak üzere dinî azınlıkların çoğunluk hâline gelen Müslümanlardan kaçmak için göç ettiği iddialarını sorgulamaktadır. Ona göre, daha ziyade, "aşırı yoksulluktan kurtulma arzusu ve zarar gören ekonomik durumu düzeltme eğilimi, kendilerine maddi ve manevi yeterliliğe sahip bir vatanda yaşamak Suriye'den ve Anadolu'dan yapılan tüm göçlerin temel amacıydı" (Karpat, 1985: 177). Karpat, dinî devrimlerin başlangıcı ile devrimler başlamadan önce başlayan Osmanlı İmparatorluğu'ndan göçler arasında büyük bir zaman farkı olduğuna işaret ederek iddiasını destekledi.

Görüldüğü gibi çoğu tarihsel çalışma ve araştırma, Levant sakinlerinin Batı'ya göç etmelerindeki en belirgin motivasyonlar olarak bazen ekonomik nedenleri, bazen de dinî nedenleri gösterme eğilimindedirler. Baycar ise, komisyoncuların ve seyahat acentelerinin bu göçte göz ardı edilemeyecek bir rol oynadığına inanır. Baycar'a göre (2015:107) Komisyoncuların çoğunluğu Suriye'deki acente ve şubelerde çalışmışlar, Avrupa'daki yabancı şirketler ile bağlantı kurmuşlar, mal taşımacılığıyla ilgilenmişler, artan göç dalgalarıyla birlikte hızla batıya insan taşımaya yönelik seyahat ofisleri hâline gelmişlerdir. Onlar da göçmenlerin Osmanlı'nın Suriye limanlarından Amerika'ya kalkan gemilerle seyahat etmeleri için gereken seyahat belgelerinin ve bilet tedarikinin yanı sıra, göç edilen ülkede ikametve çalışma fırsatlarının belirlenmesi de dahil olmak üzere pek çok ihtiyacının giderilmesine yardımcı olmuştur.

O dönemde, Suriye ile Avrupa liman şehirleri arasında faaliyet gösteren beş büyük buharlı gemi şirketi vardır: Société des Mesajlar Maritimes (Marsilya), Österreichischer Lloyd (Trieste), Rus Vapur Hattı (Odessa ve Trieste), Marittima Italiana(Venedik) ve Cerveze Maritime (Cenova). Ayrıca, Romanya ve Bulgar hatları daha az sıklıkta çalışırken, sadece iki İngiliz hattı buharlı yük gemileri işletmektedir (Baycar, 2015: 268).

"Suriyeli göçmen" ifadesi, araştırma konularında veya medyada açıkça ifade edilen bir isim değildir. Suriyeli göçmenler, araştırmalarda birkaç isim altında geçmektedir. Batı literatüründe Amerika kıtasına göç eden Suriyeliler ve Lübnanlılar, o dönemde Amerikan göç kayıtlarında Arap, Türk veya Asyalı Türkler olarak belgelenmektedir.

ABD Göçmenlik Dairesi 1910 yılına kadar Suriye kökenli göçmenleri kayıt altına almamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'na ait bölgelerden göç eden kişiler olarak kabul edildikleri için Suriyeli göçmenler "Türk" olarak anılmaktadır (Saliba, 1981: 60). Bu arada Osmanlı kaynakları ise, 1880- 1914 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri'ne gelen Osmanlı göçmenlerinin çoğunluğunun Büyük Suriye'den geldiğini ve Suriyelilerin Ortodoks kökenli Rumlardan sonra en çok göç eden kesim olduğunu belirtmektedir (Baycar, 2015: 68). 1899- 1910 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri'ne giren Suriyelilerin sayısının yaklaşık 56 bindir. Kaynaklara göre 1919 yılında ise bu sayı 89 bin 971'dir (Saliba, 1981: 60-61). Bunlardan bir kısmı da çok az mali kaynağa sahip olarak Brezilya'ya gitmiş ve orada sokak satıcısı olarak çalışmıştır. Daha sonra bu ülkelerde kısa sürede uluslararası şirketler ve işletmeler kurmayı başarak birçok ülke ve kıtada milyonluk Suriyeli topluluklar yaratmayı başarmışlardır (Tekeli, 2011: 55; Khater, 2018).

Birinci kategorideki göçmenlerin kendilerini Amerikan toplumunun değerlerine ve diline "büyük bir coşkuyla" kaptırdıkları görülür (Hammad, 2014: 285). Göç Komisyonu tahminlerine göre, 1899 - 1910 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri'ne giden tüm Arap Osmanlı göçmenlerinin yüzde 67,9'u erkek, yüzde 32,1'i ise kadındır (Baycar, 2015: 68). Bu durum, Osmanlı'nın Batı'ya yaptığı göçlerin geçim amaçlı işçi göçleri olduğu yönündeki iddiaların geçerliliğini artırmaktadır.

Amerika kıtasında Suriyeliler "Türk" olarak anılmışken, Arap literatüründe Suriyelilerin Mısır'a göçünün tarihini konu alan çoğu çalışma ve araştırmada Suriyeliler ve Lübnanlılar yaygın kullanımıyla "Şawam" olarak anılmışlardır. Fransız işgali sırasında Mısır'ın nüfusuna ilişkin istatistiksel kayıtlara göre, Mısır'daki Suriyeli sayısı yaklaşık 5 bindir (İbrahim, 1992: 13). Yalnızca Kahire'de ise 3 bin Suriyeli olduğu kaydedilmektedir. Bu göçmenler ticaret, para yönetimi ve vergi işlerinde çalışmışlar, bir kısmı da darphanelere katılmışlardır. Ayrıca Mısır valisine tercümanlıkta da başarılı olmuşlardır (İbrahim, 1992: 53). Levant ve Halep'ten getirdikleri ipek, pamuklu kumaşgibi mal ve ürünlerin ticaretinde de yıldızları parlamıştır (Abdulrahim, 1983: 32). Şawam, aynı zamanda dönemin Osmanlı valisi Muhammed Ali Paşa'nın da teşvikiyle zeytin ve Antep fıstığı gibi Doğu Akdeniz'deki bazı ürün çeşitlerinin yetiştirilmesinde, ipekböcekçiliği ve ipek üretiminde çalışmıştır (Abdulrahim, 1983: 33).

Jurji Zidan'a göre (1899: 1244) fikirlerin kısıtlanması, kalemi ve devrimci düşünceye

sahip olanlara yapılan zulüm, casusluğun yayılması ve gazetelere getirilen kısıtlamalar Suriyeli yazar ve gazetecilerin Mısır'a göç etmelerinde rol oynadı. Çünkü o dönemde Mısır, Suriye'deki durumun aksine basın özgürlüğünde benzersiz bir yükseliş yaşamaktadır. Suriyeli yazar ve gazeteciler burada gazeteler kurdular, makale ve kitaplarını yayımlamaya başladılar.

Ortadoğu'daki göçlerin tarihini belgeleyen birçok çalışma içinde özellikle Batı basını farklı bir bakışa sahipti. "Araplar" terimi Batı basınında Arapça konuşan göçmenlere atıfta bulunmak için popüler hale getirildi. Hamilton, Amerikan kültürel literatürü ve gazetecilik profilinin sosyal damgalama açısından Arap göçmenini, Amerika'ya gelen diğer Avrupalı, Afrikalı, İrlandalı ve Yahudi göçmenlerin konumuna yerleştirdiğini ve ona karşı 'tembel, açgözlü, kirli, geri kalmış, hiperseksüel, fanatik ve şiddet yanlısı' gibi birçok olumsuz özellik kullandığını belirtmektedir (Hamilton, 1991: 1271). Aynı bağlamda Brenda Elsie, Şilili Arap göçmenlerin spor kulüpleri kurmasıyla ilgili Şili'deki futbol politikalarına ilişkin analizinde şuna dikkat çekiyor: "Spor dergileri, gazeteler ve çizgi romanlar Şilili Arapları parazit olarak tasvir ediyordu". Karikatürler aynı zamanda Arap iş liderlerini "Şilili işçileri sömürerek imparatorluklar kurma konusunda tutkulu sosyal tırmanıcılar olarak tasvir ediyordu" (Elsie, 2011: 156).

Ludescher, yirminci yüzyılda Amerika'ya gelen Arap göçmen dalgalarını birbirinden ayırmaktadır. Ludescher, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ve 1967'de Amerika Birleşik Devletleri'ne gelen, çoğunluğu eğitimli ve Müslüman profesyonellerden oluşan ikinci dalga Arap göçmenlerini "son derece politikleşmiş" olarak değerlendirmektedir. Ludescher'e göre, "Arap bakış açısını savunmak ve popüler basında Araplara ilişkin olumsuz stereotiplerle mücadele etmek için ilk kez Arap Amerikalı örgütler kuruldu" (Ludescher, 2006: 93). Başka bir deyişle, yeni göçmenler Amerikan gazetelerindeki Arap göçmenlere ilişkin basmakalıp imajın ve onlarla mücadele yollarının yeterince farkındaydı. Bu durum, aralarında Halil Cibran, Amin Al-Rihani ve Mikhail Naima'nın da bulunduğu (Ludescher, 2006: 114) bir dizi Arap göçmenini diasporadaki yaşamla ilgili deneyimleri hakkında yazmaya teşvik etti.

2.1.2. Modern Tarihte Suriye'den Göç

Suriye 1940'lı yıllarda Fransız mandasından kurtulup anayasal hayatını yeniden

kurmaya hazırlandığı bir dönemdeydi (Melki, 1997: 96). Ülkenin yönetimine talip olanların kafasında mezhepsel bir kesinlik vardı. Suriye'nin bağımsızlığı ve 1946'da cumhuriyet ilanından bu yana ülkede siyasi gerginlik ve ideolojik rekabetler süregelmiştir. Bu durum, Hüsnü el-Zaim, Sami el-Hinnawi ve Adeeb el- Şişaklı gibi askerî darbeleri tetiklemiştir. Siyasal ve toplumsal uyumsuzluk koşullarında dönemin Savunma Bakanı Hafız Esad tarafından, Suriye toplumunu mezhepselleştirilmiş ve Alevi mezhebinin siyasi öneme sahip bir mezhep hâline getirilmesi (Sura, 2017: 33) askerî ideolojiyle aşılanmıştır. Hafız Esad iktidara geldiğinde, kendi ailesi ve güvendiği aşiret üyeleri gibi yakın çevresini hassas pozisyonlara yerleştirmiş ve "Aleviler 1960'ların ortalarından bu yana askerlik ve güvenlik hizmetlerinde öne çıkmışlardır" (Devlin, 1991: 1404).

Başka bir görüşe göre; Hafız Esad'ın çabaları, 1930'lu yıllarda Suriye'de ortaya çıkan en önemli siyasi dinî hareketlerden biri olan "Müslüman Kardeşler" hareketiyle mücadele ederek devletin siyasi, sosyal ve askerî yapılarını Suriye toplumunun İslamlaşmasına karşı çıkacak şekilde düzenlemeyi amaçlıyordu (Fondren, 2009: 2). Sonrasında Arap laik milliyetçiliği, devlet temelli laik milliyetçilik ve Şii İslamcılığının yanı sıra Arap dünyasındaki dört ana siyasi ideolojiden biri ve bu ideolojinin ana temsilcisi olmuştur. Arap dünyasındaki Müslüman Kardeşler ise "Sosyalist Cephe" adı verilen bir siyasi parti kuruluşu tarafından temsil edilmekteydi. Hafız Esad liderliğindeki Suriye hükümeti, 1980 yılında çıkardığı 49 sayılı kanun kapsamında Müslüman kardeşler örgütü üyelerini izlemeye ve örgüte bağlı herkesi tasfiye etmeye başladı. Bu yaklaşım kapsamında 1980 yılında Halep'in El-Maşarika mahallesi, İdlib şehri ve batı kırsalında askerî müdahaleler ve protestocuların cinayetle susturulması gibi eylemler gerçekleşti. Bu durum Sünni çoğunluğa sahip birçok bölgede bir halk hareketini ateşledi. Müslüman Kardeşler'in kalesi olan Hama şehri bir aydan kısa bir süre içinde 40.000'den fazla sivilin öldürülmesine, saldırılara, insanları sürgün etme ve yerlerinden etme politikasına tanık oldu. Ve Suriye Hükümeti, Şeyh Mervan Hadid liderliğindeki Müslüman Kardeşler'in Suriye'deki yönetiminin sona erdiğini ilan etti (Fondren, 2009: 50).

Hafız Esad liderliğindeki Baas yönetimi, ekonomik hegemonyayı pekiştirmek ve bölgedeki kritik sektörler üzerinde kapsamlı kontrol sağlamak amacıyla siyasi ve askerî egemenliğini "millileştirme" yoluyla artırmaya çabalıyordu. Buna göre, Esad, tüm bankaları, büyük sigorta şirketlerini ve petrol şirketlerini kamulaştırdı. 12 şirkette

daha %50 hisse satın aldı. Gelir vergisini %90 artırdı, serbest işlem piyasasını kaldırdı, ithalatı ve döviz kontrolünü ele aldı ve ayrıca toprak sahiplerinden alınan yaklaşık 994.058 hektar alanı reform adı altında çiftçilere yeniden dağıttı. Bu adımlar, Esad yönetimi yandaşı köyleri zenginleştirdi (Keilany, 1973: 64-65). Suriye ekonomisinin büyük sektörlerini tekeline alan ve Esad başkanlığındaki Suriye hükümetinin iktidarda kalmasına katkı sağlayan patronaj sistemine dayalı resmî ve gayri resmî ağlar geliştirildi. Bu ağlar hükümet, güvenlik personeli ve iş dünyasının seçkinleri arasında bulunuyordu (Briscoe, Janssen ve Smits, 2012: 9). Başka bir deyişle, ekonomi, Hafız Esad'ın kendisine sadakatini gösteren Sünni burjuvaziye açılan tek bir çıkış kapısı hâline geldi. Bunu, mesleki örgütler ve işçisindikaları ile halk örgütlerinin oluşturduğu bir idari merkezle destekledi. Bu yapılanma kişisel kazanç için bir araç ve siyasi sadakatleri ödüllendirmenin bir yaklaşımı olarak hizmet etti (Hadad, 2011: 2).

1980'lerin başında, Suriye ekonomisi, Suriyelilerin alışık olmadığı bir döneme girdi. VolkerPerthes, bu dönemi "kalkınmanın kayıp on yılı" olarak adlandırdı (Perthes, 1992: 37). Yaşam standardının düşmesi ve satın alma gücünün azalması, Suriyeli ailelerde doğurganlık oranının düşmesine neden oldu. 1980'lerin sonlarında kadınlar çalışma alanlarına zorlandı (Courbage, 1994: 143). Ülke 1980'lerin sonlarına doğru ekonomik bir durgunluğa sürüklenmiş olmasına rağmen, bu durum Esad hükümetini o dönemde "kamu sektörünün açlığına, sosyal yardımların dondurulmasına ve kazanç kapasitesinin azalmasına neden olan" bir kemer sıkma politikası benimsemekten caydıramadı. 1990'lara gelindiğinde hükümet harcamaları GSYİH'nın yarısından dörtte birine düşmüştü (Hinnebusch, 2012: 97). Devlet ağlarının ve rant peşinde koşan şirketlerin hâkimiyeti Suriye'de ekonomik büyümeyi önemli ölçüde sınırladı (Briscoe, Janssen ve Smits, 2012: 14). Suriye yönetiminin, ekonomiyi kontrol etme yeteneği, ülkeyi yaklaşık otuz yıl boyunca halk hareketlerinden veya aktivitelerinden uzak bir siyasi uykuya sürüklediği ve rejimi koruyan bir ekonomik emniyet supabı gibi işlev gördüğü söylenebilir. Suriye yönetiminin kişisel zenginleşmesi için ülke ekonomisinin refahın yeniden dağıtılmasına dayalı sosyalizmin pençesine düşmesi, Suriye'den alternatif coğrafyalara göçü teşvik eden faktörler yarattı.

Hafız Esad liderliğindeki Baas Partisi döneminde, Suriye'de yaşanan siyasi ve dinî krizler ve aşırı yoksulluk, birçok Suriyelinin Körfez ülkelerine işçi göçüne neden oldu (Edwards, 2005: 9). Şu anda (Kuveyt, Katar, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Yemen ve Bahreyn) de dahil olmak üzere Arap Körfezi ülkeleri o

dönemde benzeri görülmemiş bir ekonomik patlamaya tanık oluyordu. Petrol ve gaz yataklarının keşfi, bu ülkeleri küresel petrolün varil fiyatını kontrol eden ülkeler arasına yerleştirdi (Edwards, 2005: 10- 11) Bu gelişme çok uluslu işçileri çekmek için yeni bir hedefi doğurdu. Basra Körfezi'ndeki petrol ekonomisi, yetmişli yılların başlarında, yarıdan fazlası Suudi Arabistan Krallığı'nda bulunan yaklaşık 3 milyon Arap işçiyi çekmeyi başardı. Toplam gurbetçi Arap işçilerin, yaklaşık 300.000'ini ise Suriyeliler oluşturuyordu. Owen bu dönemi "sosyalizmin terk edilmesi" aşaması olarak tanımlamaktadır. (Owen, 1992: 4).

Suriye'yi etkileyen siyasi ve dinî gerilimlere rağmen, 1948 ile 2006 yılları arasında Suriye, bölge ülkelerinden Arap göçünün hedefi hâline geldi. Bu göçlerin bir kısmı kalıcı, bir kısmı ise geçiciydi. Bunlardan en önemlisi Filistin'den yaşandı. Silahlı İsrail çetelerinin, Filistinlileri topraklarından vazgeçmeye yönelik tehdit ve korkutma uygulamaları 750.000 Filistinliyi kapsayan ilk mülteci göçünün oluşmasına yol açtı. Bu göçmenlerin yaklaşık 90.000'i Suriye'ye geldi. Daha sonra 1967'de Filistin ve Lübnan'dan Suriye'ye göçler yaşanmıştır (Al-Sahli, 2002: 8). Başkent Şam ve kırsalı, toplam Filistinli mülteci sayısının yaklaşık yüzde 67'sini oluşturmaktadır. Suriye'deki en büyük Filistin topluluğu için, Şam'ın güneyindeki Basatein Al-Midan ve Al-Shaghur bölgesinde kamp alanı inşa edildi. 1948 dalgasından sonra Ürdün, Lübnan ve Suriye'den göç eden Filistinlilerin çoğunu kaydetmeyen Uluslararası Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı (UNRWA) verilerine göre Aralık 2012 itibarıyla, bu kampta aralarında birkaç bin Suriyeli de dahil olmak üzere 160.000'den fazla kişi bulunuyordu. Bu kampa "Yarmuk Kampı" adı verildi (Al-Sahli, 2014: 139). Göçmenlerin bir kısmı da Şam'ın El Emin mahallesi gibi Yahudilerin yaşadığı mahallelere yerleşti. UNRWA'ya kayıtlı toplam Filistinli mültecilerin yaklaşık yüzde 71'i kamplarda yaşarken, yüzde 29'u şehirlerde ikamet etmektedir (Al-Sahli, 2002: 12). Filistinli mülteciler Halep Valiliği'ndeki iki kampa ve Humus, Hama, Lazkiye ve Dera Valiliği'nin her birinde birer kampa dağıtıldı. Tahminlere göre, savaşın başlamasından önce Suriye'de ikamet eden Filistinlilerin gerçek sayısı yaklaşık 600.000 kişiye ulaştı (Al-Sahli, 2014: 140).

Aynı şekilde 1970 yılından itibaren Lübnan'da yaşanan karışıklıklar, özellikle 1975 yılında Lübnan İç Savaşı'nın patlak vermesiyle nüfus akışına neden oldu. Ülkede yaklaşık 10.000 Lübnanlının hayatına mal olan şiddet olayları, yaklaşık 100.000 Lübnanlının Amerika, Afrika ve Avustralya'ya göç etmesine yol açtı. 60.000 Lübnanlı

ise çeşitli Arap ülkelerine yöneldi (Gonzalez vd., 2008: 204). Ancak 1982'de İsrail'in ülkeyi işgal etmesi ve ardından 1990'a kadar yaşanan olaylar ve yerel çatışmalar, Suriye'ye doğru yerinden edilme ve yurt dışına göç hızını artırdı. Böylece göçmen sayısı 250.000'i kalıcı göçmen olmak üzere yaklaşık 900.000 Lübnanlıya yükseldi (Gonzalez vd., 2008: 205).

Siyasi yakınlık ve Lübnan'ın kararının Suriye hükümetine tabi olması nedeniyle Suriye, Lübnanlılar için göç edilebilecek iyi bir hedef değildi. Bu nedenle 2011'den itibaren Suriye'deki halk ayaklanmaları sırasında Avrupa ve Batı Lübnan'dan göç için kaçınılmaz hedef hâline geldi. Özellikle bu göçlerin uzun sürmesi nedeniyle Lübnan'daki iç savaştan veya işgalden kaçanların sayısı hakkında kesin istatistikler bulunmuyor.

Irak'da yirmi beş yıllık boynunca Suriye'ye doğru göç olduğunu görmekteyiz. Irak'tan Suriyeye göç dalgaları 1970'lerin ortalarından itibaren başladı. Başlangıçta göçmen profilini, özellikle siyasi nedenlerle ülkelerini terk eden ve çoğunluğunu Sünni mültecilerin oluşan gruplar teşkil ediyordu. 1980'lerdeki Birinci Körfez Savaşı, Saddam Hüseyin'in yönetimindeki Irak'tan kaçan birçok kişinin Suriye'ye göç etmesine yol açtı ve bu dönemde gelen göçmenlerin çoğu Şiiydi (Al-Khalidi, Hoffmann ve Tanner, 2007: 9). Ayrıca, Amerika'nın 2003'te Irak'ı işgal etmesinin ardından, eski rejimin üyeleri ve varlıklı Sünniler de Suriye'yi bir göç destinasyonu olarak seçti. Bu dönemde, özellikle zengin Sünni gruplar, ardından laik ve daha zengin Şii gruplar Suriye'ye göç etti (Al-Khalidi, Hoffmann ve Tanner, 2007: 10). UNICEF'in 2013 istatistiklerine göre, bu göç dalgası sırasında Suriye'ye tahmini 418.471 Iraklı göçmen geldi. Ayrıca, 2006'da Suriye, İsrail ile yaşadığı 33 Gün Savaşı sonrasında Güney Lübnan'dan gelen bir göç dalgasına tanık oldu. Bu süreçte de yaklaşık bir milyon Lübnanlı yerinden edildi ve bunlardan 600.000'i Suriye'ye sığındı (IDMC, 2010: 5).

Şubat 2011'e kadar, yani savaş başlamadan önce, Suriye'nin nüfusu 21.124.562 milyon kişiydi (1950'den 2100'e Central Bureau Of Statistics, 2023). 2011 yılında Suriye'de protestoların patlak vermesiyle, ülkeden göç etmek popüler veya arzu edilen bir seçenek değildi. Halk hareketinin barışçıl olması, Suriye'nin birçok bölgesinde genişlemesi, uluslararası toplumun Suriye'deki barışçıl gösterilerin meşruiyetini kabul etmesi ve 2012'de "Suriye'nin Dostları Grubu" birliğinin kurulması, Suriye halkı için umut vericiydi. Suriyeliler, barışçıl hareketlerinin yakında başarıya ulaşacağına inanıyorlardı. Ancak Suriye'deki protestolara askerî ve güvenlikçi yaklaşımın devam

etmesi, silahların siyasi çözümün önüne geçmesi ve Suriye'deki siyasi çözüm dinamiklerinin karmaşıklığı, Suriyeliler için göçün kaçınılmaz hale geldiği bir döneme yol açtı.

Khaled Al-Tırkavi'nin yakın tarihli bir istatistiğine göre, 2023 yılında Suriye nüfusunun (yurtdışındaki Suriyeliler dahil) 26 milyon 701 bin 700 kişi olduğu tahmin edilmektedir. Bunlardan 16 milyon 676 bin 500 kişi Suriye'de, 9 milyon 128 bin 200 kişi Suriye dışında yaşamaktadır. Suriye'de yaşayanların 7 milyon 21 bini Suriye hükümetinin kontrolü dışındaki bölgelerde bulunmaktadır (Muhaliif bölgeler: 4.367.800, SDG'nin işgal ettiği bölgeler: 2.654.000) (Al-Tırkavi, 2023: 3). Bu çerçevede tez çalışmamız kapsamında, göç aşamalarını ve yollarını Suriye'deki iç çatışmanın tırmanmasına göre 6 dönem olarak incelenecektir.

2.1.2.1. İlk aşama (2011- 2012)

İlk altı aylık halk protestolarının sona ermesi ve Suriye hükümetinin bunlara askerî çözümlerle karşı koymaya başlamasıyla birlikte, Suriyeli göçmen akınları Mısır'a doğru yönelmeye başladı. Göçmenler Mısır toplumuyla bütünleşmeyi hızlı biçimde başardılar. Çünkü Suriyelilerin Mısır'a göçünün tarihî, Suriyelilerin Mısırlıların ve yönetici sınıfın güvenini kazanmayı başardığı, on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllara kadar uzanıyor. 1961'de Suriye ile Mısır arasındaki Birleşik Cumhuriyet'in sona erdiğinin ilanından sonra birçok Suriyeli de Mısır'da kalmayı tercih etti ve Mısırlı oldular. Bugün Mısır'da çok sayıda Suriye kökenli Mısırlı aile yaşamaktadır (Ayoub ve Khallaf, 2014: 19-20). Tüm bu faktörler ailesi, işi veya kişisel tanıdıkları olan Suriyelileri Mısır'a göç etmeye teşvik etti (Ayoub, 2015: 32). Suriyelilerin %76'sının göç etmek için ilk varış noktası olarak Mısır'ı seçtiğini ortaya koyan bu tablo, Hasnaa Al-Arabi'nin çalışmasında da ortaya konulmaktadır. Al Arabinin çalışmasında Mısır göçü önceleyen nedenlerin en önemlileri şöyle yer almaktadır: Mısır ile Suriye arasındaki tarihî derinlik, ortak gelenek, görenek ve kültür, güvenliğin tesisi ve verimli çalışma ortamının yanı sıra Mısır hükümetinin Suriyelilere sağladığı ikamet ve eğitim masraflarının azaltılması gibi kolaylıklar. Mısır'dan Suriye'ye giriş çıkış kolaylığının yanı sıra, çocuklarının Mısır devlet okullarında eğitim görmesine izin verilmesi ve onlara Mısırlı öğrenciler gibi davranılması (Al-Arabi, 2022: 76). Siyasi açıdan, Eski Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi başkanlığındaki yeni seçilen Mısır hükümetinin siyasi konumu, Suriyelilerin Mısır'a göç etme eğilimini güçlendirmeyi

başardı. Başka bir ifadesiyle, Mısır hükümeti 2011 yılında Suriye'deki barışçıl hareketi ve Suriye halkının kendi kaderini tayin etme hakkını desteklemesiyle ünlendi.

Öte yandan Mısır, sermaye göçü için güvenli bir yatırım ortamıdır. Çünkü Mısır'daki önceki yatırım deneyimleri, Suriyeli iş adamları ve fabrika sahiplerinin çıkarlarını Suriye'de 2011'de başlayan halk ayaklanması sonuçlarından korumak için göz ardı edemeyecekleri bir fırsatı ve güvenli bir ortamı temsil ediyordu. Mısır'daki Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) tahminine göre, ilticanın başladığı 2013 yılından bu yana Mısır'da kayıtlı 30.000 Suriyeli yatırımcının aktardığı para miktarı 1 milyar dolar. Mısır'daki Uluslararası Göçmen İşleri Örgütü'ne göre, 2022 yılı temmuz ayı sonu itibarıyla Mısır'daki göçmen sayısının 1.500.000'u Suriyeli olmak üzere yaklaşık 9 milyon olduğu tahmin edilmektedir (IOM, 2022: 2), Bunlardan 156 bin 444 Suriyeli Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğine kayıtlı durumdadır (UNHCR, 2023: 1).

Mısır'dan farklı olarak, Lübnan'daki siyasi, tarihî, coğrafi, askerî ve güvenlik faktörlerinin Suriye ve Suriyeliler üzerindeki etkisi Mısır'dan farklıdır. Bu faktörlerin etkileri, Lübnanlıların Suriyelileri veya Suriye'den gelen herkesi karşılama derecesine yansımaktadır.

Fawzi, Lübnanlıların Suriyeli göçünü hoş karşılanmadığını gösteren ilk işaretin, Lübnan'daki Filistinli mülteci deneyiminin tekrarlanma korkusuyla Suriyelilerden "mülteci" yerine "yerinden edilmiş" olarak bahsedilmesi olduğunu ileri sürmektedir. Buna göre, "yerinden edilmiş" söylemiyle Lübnan göç durumunun geçici olduğu ve Lübnan'ın bir sığınma ülkesi değil, geçiş ülkesi olduğu izlenimini sürdürmeyi amaçlıyor (Fakhoury, 2017: 681). Siyasi açıdan, Lübnan hükümetinin pozisyonu, Suriyeli mülteci krizine yanıt olarak Lübnan'da çalışan uluslararası kuruluşların politikalarına da yansdı. Yerinden edilmiş kişiler olarak Lübnan'a gelen Suriyelilerin, Lübnan'da kalmalarını kabul etmek için uluslararası yardım koşulu öne sürüldü (Fawaz vd., 2018: 14- 15). Ayrıca Lübnan'ı vuran siyasi ve ekonomik krizler, en sonuncusu Beyrut limanındaki patlama, yerel para biriminin değer kaybetmesi, Suriyelilerin buraya akınına tepki gösteren mezhepçi akımın hükümet politikaları üzerindeki kontrolünü artırdı. Bu gelişme Lübnan'daki Suriyeli sığınmacıların durumunu dahakırılğan hale getirdi ve kendilerini koruyacak hukuki ve siyasi bir çerçeve oluşturma fırsatlarını azalttı.

Aynı dönemde Türkiye, Arap Baharı devrimlerine destek verdi ve Suriye'deki iç çatışma sırasında pozisyonunu daha net bir şekilde belirledi. 26 Mart 2012'de Suriye

hükümeti ile ilişkilerini kestiğini ve Şam'daki büyükelçiliğinin tüm faaliyetlerini askıya aldığını duyurdu. Türkiye, buna ek olarak Suriye'den gelenlere karşı "açık kapı" politikası benimseyeceğini ilan etti. Türkiye, şiddete maruz kalan ve ve askerî çatışmalardan kaçanları kabul etti ve onları dinî bir perspektiften çerçevelemeyi tercih etti (Al-Muhajiroun- Al-Ensar). Bu gelişmeler, Türkiye'yi hem hükümetin hem de halkın bakışı nedeniyle Suriyeliler ve diğer mülteciler için Lübnan, Ürdün veya Irak'tan sonra tercih edilen bir sığınma noktası hâline getirdi.

2.1.2.2. İkinci aşama (2012- 2013)

Bu dönemin en çarpıcı gelişmesi, Suriye hükümetinin protestoları bastırmak için güvenlik önlemlerine devam etmesine rağmen, Suriye'nin ikinci büyük kenti ve ülkenin ekonomik başkenti Halep'in halk protestolarına katılması oldu (Hyang ve Lee, 2013: 15). Halk protestoları, hükümet ordusundan ayrılan ve bazı köylerde, kırsal bölgelerde ve Dera, Humus, Deyrizor, İdlib gibi bazı şehirlerde konuşlanan asker ve subaylardan oluşan yerel silahlı grupların oluşmaya başlamasıyla aynı zamana denk geldi. Bu grupların çoğu, Suriye'deki askerî operasyonları yönetmek için Türkiye'de bir idari merkezi ve odası bulunan "Özgür Suriye Ordusu"nun yönetimine bağlı Sünni sivillerdi (Holliday, 2012: 13). Çatışma olayları, Humus, Hama, Deyrizor ve Şam'ın kırsal bölgelerindeki on binlerce ailenin ülke içinde daha güvenli coğrafi bölgelere göç etmesine neden oldu. Suriyeli ailelerin ve (güvenli) askerî çatışmalardan uzak vilayetlerdeki akrabaların yerinden edilme için ilk varış noktası oluşturması nedeniyle Suriyelilerin göçleri ülke içinde gerçekleşti. Bunların çoğu haftalar ve aylar süren geçici göçlerdi, bazılarının ise hâlâ yerinden edilmişlik durumu sürmektedir. Doocy, Lyles, Delbiso, Robinson Çalışma Ekibi'nin 2015 tarihli araştırması, hanelerin yarısından fazlasının (%56,4) birden fazla kez yerinden edildiğini göstermektedir. Suriyelilerin çoğunluğu (%73,3), bir yıldan fazla süredir yerinden edilmişken, geçici yerinden edilmeler i s e eksik rapor ediliyordu (Doocy vd., 2015: 1).

Popüler protestoların başladığı bölgelerden Dera, diğer bölgelere göre daha fazla askerî tırmanışa ve hükümet güçleriyle şiddetli çatışmalara tanık oldu; bu durum, 2011 yılında 22 bin 588 sivilin sınır ötesi Ürdün'e göç etmesine neden oldu ve bu sayı 2012'de birçok kez arttı. Humus'tan ve batı kırsalı "Tel Kalakh- Kusayr"ın yanı sıra Lübnan sınır bölgelerine, özellikle de kuzeydeki kasabalara kitlesel bir göç ortaya çıktı. Bu göçler de Suriye'deki 2011'de başlayan halk ayaklanması öncesine kadar

uzanan tarihî ve sivil kökenlere dayanan akrabalık bağları, evlilikler ve sık ziyaretler gibi ilişkilerden kaynaklanmaktadır (UN-Habitat, 2018).

Haziran 2012'de Birleşmiş Milletler ilk kez Suriye'nin iç çatışma hâlinde olduğunu resmen ilan etti. Bu arada ülkedeki halk protestoları uluslararası ilgiyi çekti ve Şubat 2012'de Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa dahil olmak üzere 70 ülkenin katıldığı "Suriye'nin Dostları Grubu"nun kurulmasıyla ciddi siyasi destek elde etti. Bu grup, Suriye hükümetine şiddeti sona erdirmesi, ateşkese uyması ve insani yardım göndermesi çağrısında bulundu. Ancak Suriye hükümetinin bir dizi saha kaybı ve artan askerî ayrılımlar, hükümeti çok sayıda yabancı muharebe grubunun yer aldığı açık bir savaşa itti. Bu gelişmeler Suriye'deki iç çatışmayı tehlikeli bir noktaya taşıdı. İlk olarak İran'ın bölgedeki askerî kolu olan Lübnan Şii Hizbullah hareketi savaşçıları Nisan 2013'te Humus kırsalındaki Sünni bir kasaba olan, Kusayr kapısından akın başlattı. Lübnan ile Suriye'yi birbirine bağlayan bu kara geçiş noktası, aynı zamanda Kalamun bölgesiyle, ülkenin kuzeyi ve güneyi arasındaki erzak akışını sağlayan stratejik bir halka (Sullivan, 2014: 4). Hizbullah'ın Suriye'deki çatışmalara katılımı, piyade güçlerinin hükümet güçlerini desteklemesi, resmî hükümet güçlerine danışmanlık yapması, eğitim vermesi ve savaştan gönüllülerin katılımıyla gerçekleşti. Bu durum, ordunun savaşa hazırlığını artırdı ve Suriye hükümetinin daha önce Suriye muhalefetinin ele geçirdiği tüm bölgeleri yeniden kontrol altına almasına yardımcı oldu (Sullivan, 2014: 5).

2.1.2.3. Üçüncü aşama (2014)

Suriye meselesinin uluslararası destek ve dikkat kazandığı bu dönemde, Suriye'de El Kaide'nin Suriye kolu olan El Nusra Cephesi'nin önderliğindeki aşırı radikal gruplar ortaya çıkmaya başladı. 2013 yılının ilk yarısında resmî olarak tanınmış olan bu grupların üyeleri hem Suriyeli hem de yabancı savaşçılardan oluşuyordu. El Nusra'ya katılımın, hükümet güçlerine karşı herhangi bir askerî operasyonun başarısını garanti etmek için şart hâline geldiği düşüncesiyle El Nusra bazı Suriyelilerin desteğini kazandı. Ancak El Kaide bağlantılı radikal bir gücün Suriye meselesine müdahil olması, Amerika Birleşik Devletleri liderliğindeki "Suriye'nin Dostları Grubu"nun El Nusra Cephesi'ni hızla terör örgütü olarak tanımlamasına neden oldu. Ama ABD'nin El Nusra Cephesi'ni terör örgütü olarak kabul etmesine 29 Suriyeli muhalif grubun imzasıyla karşı çıkıldı (Cafarella, 2014: 11). Bu dönemde, "Suriye'deki iç çatışmanın

derinleşmesi, Sünni toplulukların kırılganlığı, Irak'taki siyasi yolsuzluklar ve her iki ülkedeki güvenlik koşullarının istikrarsızlığı, yeni bir silahlı grubun büyümesi ve bölünmesi için uygun bir zemin oluşturunuyordu" (Al-Khoei, Geranmayeh ve Toaldo, 2017: 2). Grup başlangıçta "Irak ve Şam İslam Devleti" adı altında ortaya çıktı ve Suriye yönetiminden kurtulmak isteyen birçok Suriyeliyi çekmeyi başardı. Ancak kısa sürede gündemleri netleşti ve 29 Temmuz 2014'te Suriye'nin %25'ini ve Irak'ın %40'ını kontrol eden "İŞİD" olarak adlandırıldı (Abu Haniyeh vd., 2016: 17). Bu gerçekler sahadaki askerî dengeyi değiştirdi. Suriye muhalefetine kontrolünü zayıflattı ve sivillere yönelik öldürme, taciz, kitlesel katliam, evleri bombalama, mülklere el koyma ve insanları yaşadıkları yerlerden zorla göç etmeye kadar uzanan insanlık dışı ihlallerin kayıtlara geçmesine neden oldu. Suriye İnsan Hakları Ağı tahminlerine göre, Ağustos 2014'te doğu Suriye'de 33.000'den fazla sivil ve Ayn el-Arab (Kobani) dan 150.000 sivil yerinden edildi (SNHR, 2014).

İŞİD operasyonlarının Suriye'nin sınırlarının dışına yayılması birçok Arap ve Avrupa ülkesinde doğrudan tehdit oluşturdu. Özellikle Fransa 13 Kasım 2015'te aynı anda gerçekleşen altı kanlı saldırıya tanık oldu. Bu saldırılarda 129 kişi öldü ve yaklaşık 532 kişi yaralandı. Ardından, Belçika ve Türkiye'deki bombalı saldırılar da benzer şekilde gerçekleşti. İŞİD bu saldırıların sorumluluğunu üstlendi (Abu Haniyeh vd., 2016: 15). Ancak bu adımın tehlikeli bir ideolojik boyutu vardı. Suriye'deki halk hareketinin geleceğini olumsuz etkiledi, siyasi çözümden uzaklaşmaya yol açtı.

Sonuç olarak, bu gelişmeler resmî hükümet tarafından temsil edilen Suriye'nin terör örgütleriyle mücadele eden bir ülke olarak algılanmasına yol açtı. Başka bir ifadeyle, Suriye, uluslararası toplumun gözünde Avrupa'nın güvenliğini savunan ve iç halk protestolarıyla karşı karşıya kalmayan bir ülke olarak algılandı. Böylece aşırı radikal hareketler, resmî kimlikleri ve medya kuruluşları aracılığıyla Batı kamuoyuna, Suriye'yi, aşırı kökten dinci hareketler için verimli bir ortam olarak göstermeye başladı. Bu algı Suriyelilerin hükümete karşı protestolarını desteklemeye yönelik uluslararası çabaları olumsuz etkiledi. "Suriye'nin Dostları"nın çabalarını baltaladı, protesto hakkını marjinalleştirdi ve Suriyelilerin evlerine dönme şanslarını azalttı. Bu süreçte, iç çatışma sonucunda Humus'ta yaşayanları %67'si, Hama ve Şam kırsalındaki Madaya, Zabadani ve Buqin gibi köylerinde yaşayanların %95'i yerlerini terketti (Qutrib, 2018: 15).

2.1.2.4. Dördüncü aşama (2015- 2016)

Bu dönemi karakterize eden gelişme, Suriye'deki iç çatışmanın yeni tarafların katılımıyla uluslararası boyut kazanmasıdır. İlk olarak, Amerika Birleşik Devletleri liderliğinde Türkiye dahil 87 ülkenin katılımıyla 2014'te Suriye ve Irak'ta IŞİD'e karşı uluslararası bir koalisyon kuruldu (Global Colition, 2014). Suriye hükümeti ikinci büyük vilayeti ve ekonomik başkenti olan Halep'in çoğunu kaybederken, Suriye hükümetinin en büyük müttefiki olan Rusya, 15 Eylül 2015'te Suriye hükümet güçleriyle birlikte savaşmak amacıyla askerî müdahalede bulundu. Rusya'nın bombalamaları, Suriye Sivil Savunma istatistiklerine göre şehir merkezlerine (%68), sivil evlere ve temel altyapı tesislerine yoğunlaştı. Tarım alanları (%16), ticari mağazalar (%6) ve hastane ile tıp merkezleri (%5) de etkilendi(Suriye Sivil Savunması, 2021). Ayrıca sivilsavunma merkezleri, marketler, okullar, yerinden edilmiş kişilerin barındığı kamplar, cami ve ibadethaneler, kamu binaları ve benzin istasyonları gibi bir dizi hedefe saldırılar düzenlendi. Bu dönemde IŞİD, Türkiye'ye sızmaya çalışan terör saldırıları dalgası başlattı. İstanbul, Ankara, Gaziantep gibi şehirlerde saldırılar gerçekleştirdi. Sonuçta bu saldırılar, Türkiye'yi IŞİD ile çatışmaya sürükledi (Yalçinkaya, 2016: 27). Türkiye, bu dönemde Suriye ve Irak'taki terör örgütlerine yönelik askerî operasyonlar başlatarak kendisi için tehlike oluşturan terör örgütlerine ve oluşumlarına karşı mücadele etti. Bu operasyonlar, sırasıyla "Fırat Kalkanı", "Zeytin Dalı" ve "Barış Pınarı" olarak adlandırıldı.

Bu nedenle, çok sayıda devlet ve uluslararası koalisyonun Suriye'ye müdahalesi, ülkedeki güvenlik durumunun kırılganlığını, istikrarsızlığı, Suriye içindeki çatışmanın karmaşıklığını ve Suriyeliler arasında ülkelerinin geleceği hakkında siyasi ve askerî belirsizlik duygusunu artırdı. Bir de Uluslararası yaptırımların Suriye'deki durumu ve radikal grupların Suriye üzerindeki etkisi nedeniyle, uluslararası toplumun dikkatinin, ulusların kendi kaderini tayin hakkı talebinden terörle mücadeleye kaymasına neden oldu. Sonuç olarak, Suriyeliler ülke içindeki yerlerinden edilme durumundan dolayı sınır ötesi göçe yönelmeye başladı.

Rusya'nın müdahalesinin başladığı Eylül 2015'ten bu yana, Türkiye'ye kaçan Suriyelilerin sayısı 2 milyon 834 bin 414 sivile ulaştı. 2015 ile 2016 yılları arasında yaklaşık iki milyon sığınmacı artışı yaşandı (TÜİK, 2021). Bu sırada, Almanya Başbakanı Angela Merkel'in 9 Nisan 2015'te Almanya'nın yüzbinlerce Suriyeliye

kapılarını açarak acil bir insani yardım açıklamasının ardından yüzbinlerce kişi Avrupa'ya, özellikle de Almanya'ya doğru hareket etti. Buna karşın, göçmenler Balkan Rotası olarak bilinen bölgede sıkıştılar.

BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR) 2022 raporuna göre, dünya çapındaki mülteci sayısı 2021 yılının sonunda 25,7 milyon kişiden 2022'nin ortasına gelindiğinde %24'lük bir artışla 32 milyon kişiye yükseldi. Bu mültecilerin yüzde 56'sını Suriye, Venezuela ve Ukrayna'dan gelen mülteciler oluşturuyordu (UNHCR, 2022: 3).

Sonrasında dünya genelinde birçok hükümet ve sivil toplum kuruluşunun iç çatışmaların yaşandığı ülkelerde öğrencilere burslar sunarak eğitim amaçlı bir göç türünün yolunu açtığı görüldü. Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, yüksek öğrenimin mültecilerin ve yerinden edilmiş insanların daha iyi bir yaşam umudu bulmalarının ana yollarından biri olduğunu vurguladı (Erdoğan, 2020: 229). Türkiye, Almanya, Birleşik Krallık ve birçok diğer ülkenin sunduğu burslar, öğrencilerin geleceği için yasal ve güvenli bir yol olarak kabul edilen yeni bir Suriye göç türünün canlanmasına ve aynı zamanda Türkiye'de yüksek kaliteli eğitim alınmasına katkıda bulundu.

Suriye'de yükseköğrenim diğer sektörler gibi iyi durumda değildi. 1980 ile 2000 yılları arasında Suriye, yüksek öğretimi desteklemeyi bırakarak, dünyadaki yüksek öğretimdeki en düşük büyüme oranlarından birini kaydetti (Dünya Bankası, 2008: 169). Fransız ve Mısır modellerine dayalı kabul kriterleri, öğrenci kabulünü sınırlayarak Suriye'deki eğitimi sadece belirli bir kesimle sınırlandırdı (Buckner, 2013: 444). Ayrıca, öğrencilerin aileleri ve bölgesel kökenleri, üniversiteye kabul oranlarını etkiledi. 2000 yılı sonrasında Suriye'deki üniversite eğitimi daha çok kentsel alanlardan ve varlıklı ailelerden gelen öğrencilere yönelikti (Buckner, 2013: 445). Üniversiteye giriş standartları dünya genelinde benzerken, Suriye'de yükseköğretime kabul edilme standartları, öğrencinin memleketinin yanı sıra siyasi bağlantılarına ve parti bağlılığına bağlıydı ve bu da diğer ülkelerden farklıydı. Suriye hükümetinin eğitimi özelleştirmesi ve özel üniversitelerin ortaya çıkması, eğitim kalitesinin devlet üniversitelerinden farklılaşmasına neden oldu. Bu, güvenlik güçlerinin öğrencilerin hayatları üzerindeki kontrolünü artırdı ve mezuniyet sonrası sosyal ve kültürel bir uçurum oluşturdu (Cara, 2019: 9).

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)'nün tahminine göre,

savaştan önce Suriye'de yüksek öğrenime kayıt oranının %42'ydi. (Bu oran kentsel alanlarda %26, kırsal alanlarda ise %16 olarak ayrılmaktadır) (UNESCO, 2015: 10). Ancak, Suriye'deki iç çatışma ve hükümetin güvenlik kontrolünü artırmak amacıyla eğitim kurumlarını ve üniversiteleri istismar etmesi (Milton, 2018: 38), yükseköğretime katılım oranını %6'ya düşürdü (UNESCO, 2015: 10). Bu durum üniversite eğitimini çöküş noktasına getirdi. Her yaş grubundaki Suriyeli öğrencilerin eğitimlerine devam edebilmeleri için en yakın coğrafi alternatif Türkiye oldu. Türkiye'deki 15.000 Suriyeli öğrencinin %87'sinden fazlası devlet üniversitelerine kayıtlı, %13'ü ise özel / vakıf üniversitelerine devam etti. Özel üniversitelere kıyasla, devlet üniversitelerindeki Suriyeli öğrencilerin yüzdesi 2013/2014 döneminde %64 iken, 2014/2015 döneminde %80'e, 2015/2016 döneminde %85'e ve 2016/2017 döneminde %87'ye yükseldi (Hohberger, 2018: 15).

2.1.2.5. Beşinci aşama (2017)

Döneminin ana başlığını Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad'ın 2014 yılında başlattığı "yararlı Suriye" kavramı oluşturuyordu. Bu dönemde, Suriye'nin yeniden yapılandırılması sürecine tanık olundu ve ülke altı Suriye valiliği olarak adlandırılan bölgelere bölündü: Şam, Rif Dimashq, Humus, Hama, Lazkiye ve Tartus. Bu bölgeler, toplam Suriye yüzölçümünün yüzde 40'ını, yani 186 bin kilometrekareyi oluşturuyordu. Ancak Halep, İdlib ve Dera bölgeleri hariç tutuldu. Bu dönem, Suriye'deki siyasi ve askerî stratejilere dayalı olarak demografik değişimin başlamasına zemin hazırladı.

Hüseyin Katrib, Esad hükümetinin "Faydalı Suriye" planını gerçekleştirmek için benimsediği ideolojiyi iki stratejiyle açıklamaktadır. Buna göre ilk strateji, bölgeleri kuşatmayı içermektedir. Bu stratejiye göre, kuşatılan şehirlerin tüm giriş ve çıkışları kapatılacak, gıda, tıbbi malzeme ve bebek ürünleri gibi temel ihtiyaç maddeleri kesilecek, su ve elektrik gibi hizmetler bombalamaya hazırlık olarak kesilecektir. İkinci strateji ise "uzlaşma" olarak adlandırılan anlaşmaları içermektedir. Bu anlaşmalar, Suriye hükümetinin 2017 yılının başında Halep şehrinin kontrolünü yeniden ele geçirmesinin ardından imzalandı. Bu anlaşmalar, muhalefet gruplarını ve sivilleri evlerini ve topraklarını terk etmeye zorluyor ve onları Halep, Daraya, Şam kırsalı, Humus, Hama ve Deraa gibi Suriye'nin farklı şehir ve kasabalarından zorla yerinden etmelerini öngörüyordu. İdlib dahil olmak üzere ülkenin kuzeybatısındaki

bölgeler, Suriye hükümetinin kontrolü dışında kalan tek Suriye şehri olarak kaldı (Qutrib, 2018: 28). Bu yerel anlaşmalar, mezhep veya sadakat temelinde demografik bir değişimi tetikleyen iç göç dalgasına neden oldu. Temmuz 2017 ile Haziran 2018 arasındaki 12 aylık dönem boyunca yaşanan silahlı çatışmalar, Suriye'nin kuzey ve güney bölgelerinden 1 milyon 273 bin 718'den fazla yerinden edilme vakasına yol açtı. Bunların 1 milyon 201 bin 107'si, özellikle İdlib ve Hama bölgelerinde ülke içinde yerinden edilen Suriyelilerdi. Diğer vakalar ise Şam bölgelerinde, Şam kırsalında, Süveyde ve Deraa bölgelerinde kaydedildi (Yassin, 2019: 10).

2.1.2.6. Altıncı aşama (2019- 2022)

Bu dönemde, Suriye'den göç motivasyonu azalmadı, ancak motivasyonun türü ve nedenleri değişti. Göçün öncelikli nedeni güvenlik ve siyasi gerekçeler iken, bu dönemde ekonomik nedenler öne çıkmaya başladı. Ekonomik kayıplar 1,2 trilyon doları aştı ve bu kayıplar, gayri safi yurt içi hasılanın yüzde 60 oranında daralması, ulusal para biriminin değerinin yüzde 99 oranında düşmesi, tarım arazilerinin ve sanayi alanlarının hizmet dışı kalması gibi etkenlerle birlikte yaşandı. Bu ekonomik sıkıntılar, nüfusun yüzde 90'ından fazlasının yoksulluk sınırının altında yaşamasına neden oldu. Verilere göre, Suriye'nin tahmini 16 milyon nüfusunun içinde, 12,4 milyon kişi gıda güvensizliği, temel hizmetlere erişememe ve umutsuzluğa kapılma gibi sorunlarla karşı karşıya kaldı (OCHA, 2022, 70). Dünya Bankası raporları, Suriye'deki yoksulluk oranlarının ve yaşam koşullarının Corona salgını ve Ukrayna'daki çatışmalar gibi faktörlerle birlikte benzeri görülmemiş düzeylere yükseldiğini gösteriyordu (Dünya Bankası, 2022: 16). Suriye göçmenlik daireleri tarafından yayımlanan istatistiklere göre, ülke içindeki Suriyeliler arasında hâlâ göç etme eğilimi yüksekti. Örneğin, 1 Temmuz 2021 ile 20 Şubat 2022 tarihleri arasında Suriye içinde 486 bin pasaport verildi. Bu verilere göre, Halep ve Şam gibi şehirlerden ayrılmak zorunda kalan 47 bin sanayici de dahil olmak üzere birçok kişi hâlâ göç etmeye çalışıyor (Yusuf, 2021). Suriyelilerin göç noktalarını tercih etmeleri, sahip oldukları kaynaklara, becerilere ve mesleklere bağlı olarak değişiyor. Örneğin, Mısır, Irak ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkeler, Suriyeliler arasında parası veya belirli mesleki yetenekleri olanların tercih ettiği göç noktalarıdır. Diğer yandan, Kuzeybatı Suriye, Kuzeydoğu Suriye ve Avrupa bölgeleri, ekonomik olarak daha zor durumda olanlar için bir varış noktası olabilmektedir (Al-Abdullah, 2019: 75-76).

2.2. Türkiye'nin Göçmenlik Tarihi

Bugün Türkiye, dünyanın doğusunu batısına bağlayan coğrafi bir damar, karadan ve denizden üç kıtayı (Asya, Afrika ve Avrupa) birbirine bağlayan bir düğüm noktası oluşturmasıyla, dünyanın en önemli coğrafyalarından biri hâline gelmiştir. M.Ö. 10. yüzyılın ikinci yarısında, "Türk" olarak adlandırılan kavimler, Küçük Asya'ya göç etmeye başlamıştır (Roux, 1984: 80). "Türkler," Çinlilerden, İranlılardan ve Araplardan farklı olarak çok sayıda kabileden oluşan bir halk olarak bilinmektedir (Çağatay, 1996: 503). İlk yerleştikleri ve Doğu ile Batı arasındaki genetik karışımın merkezi olan Orta Asya'da yaşamışlardır (Zhang, Su, Ya-ping Zhang ve Li Jin, 2007: 991). Avrasya'da, M.Ö. 7500'e kadar uzanan tarihsel süreçte, Kerorin emirlikleri, Uygur emirlikleri ve Hunlar Gud kutluk gibi Türk emirliklerini kurmayı başarmışlardır (Ziyai, 2010: 898).

Antropolojik literatür, Türklerin tarihini Orta Asya ve doğusuna yerleşen kavimlerle sınırlama eğilimindedir. M.Ö. 1050 yılında, "Chu Türkleri" olarak bilinen kraliyet hanedanlarından biri kurulmuş ve M.Ö. 247 yılına kadar egemenliklerini sürdürmüşlerdir (Çağatay, 1996: 503-504). Karatay, dil standardına göre "Türk"ün varlığının, genellikle düşünüldüğünden daha fazla olduğuna inanmaktadır (Karatay, 2004: 3). Türkler, tarih boyunca geniş bir coğrafyada farklı toplumsal bütünlükler halinde yaşamışlardır. Bunlar arasında Uygurlar, Özbekler, Kazaklar ve Orta Asya'da yaşayan diğer topluluklar bulunur. Ayrıca, Çin nüfusunun büyük bir kısmı Türk kökenlidir ve bu, dünyanın en büyük etnik gruplarından biri olarak kabul edilmektedir (Feng Zhang, Bing Su, Ya-ping Zhang, Li Jin, 2007: 991). Türk toplumlarının kökenleri tarih boyunca değişiklik gösterirken, "Hun" kabileleri tarih literatüründe özel ve sürekli bir değerlendirme konusu olarak kalmıştır. En önde gelen beş Türk topluluğu (Uygurlar, Özbekler, Kazaklar ve Moğollar) Orta Asya'da yaşamıştır. Tacik, Kırgız, Tatar ve diğer topluluklar, yüzde %18'lik bir oranla Çin nüfusunun önemli bir kısmını oluşturuyordu (Zhang, Su, Zhang ve Li Jin, 2007:991). M.Ö. 210 ile MS 47 yılları arasında Hunlar, Büyük Hun İmparatorluğu'nu kurarak Orta Asya'daki kavimler üzerinde tek egemen otorite hâline geldiler. Zaman içinde "Doğu ve Batı Hun İmparatorluğu'na (MS 48 - MS 216) dönüştüler (Ziyai, 2010: 898).

Hunlar'ın tarihî, Roma İmparatorluğu gibi Hunlara karşı savaşan imparatorlukların askerî kaynaklarında da yer almaktadır. MS dördüncü ve beşinci yüzyıllarda, Hunlar,

Avrupalılar tarafından Asya kökenli kabileler olarak bilinirlerdi. Onlar acımasız savaşçılar ve dövüşçüler olarak ün kazandılar ve Mezopotamya'daki büyük imparatorluklardan Anadolu ve Antakya'ya kadar birçok alanda savaştilar (G. Greatrex ve M. Greatrex, 1999: 66-68). Hunlar, MS 468 yılına kadar hüküm süren ve "Avar Krallığı," "Bulgar Krallığı" ve "Macaristan Krallığı (Hun Garii)" gibi Avrupa'da "Avrupa Hun" İmparatorluğu olarak bilinen bir imparatorluk kurmayı başardılar. Balkanlar'daki tarihsel kaynaklar, Türklere karşı olumlu bir tavır göstermez. Balkanlara yerleşen Hun kabileleri "barbar terörizmi, vahşet, sefalet ve Asya bozkırlarındaki göçebelerle eş anlamlı olarak kabul edilirdi. Bu kabileler, Vizigotları ve Ostrogotları batıya göç etmeye zorladılar ve Bizans İmparatorluğu yönetimindeki şehirleri yağmaladılar. Bunlar, Roma İmparatorluğu dönemindeki en büyük insan göçünün nedeni olarak kabul edilir ve ahlaki birdeformasyon örneği olarak görülür" (Frakes, 1988: 39-40).

Aynı zamanda, "Hunlar" hakkındaki Batı tarihî literatürü, Avrupa'daki "Türklerin" tarihinin objektif bir şekilde incelenmesi ve Bulgar ve Roma halklarıyla bütünleşme çabalarının inkâr edilmemesi çağrısında bulunan antropologlar tarafından geniş çapta sorgulandı (Frakes, 1988: 41). Araştırmalar, Orta Asya bölgesindeki ırklar arasındaki genetik farklılığı doğrulama eğilimindeyken, etnik köken kavramının Orta Asya'daki kabileler arasında mevcut olmadığını göstermektedir. Çağatay'ın aksine, Jean-Paul Roux, Türklerin bağımsız bir ırk oluşturduğu düşüncesini sorgulamaktadır. Çünkü bölgeyi yöneten Türk imparatorlukları ve emirlikleri tamamen Türk değildi ve yönetimleri Türk olmayan toplumlara dayanıyordu. Ayrıca, Türklerin kabileler arası evlilikler yapma eğiliminde olmaları da bu görüşü desteklemektedir. Bu durum Türkçede konuşanların artmasına neden olmuştur (Roux, 1984: 27). Orta Asya imparatorluklarının isimlerine bakıldığında, bunların etnik değil, kabilesel ve coğrafi nitelikte isimler taşıdığı görülür. Örneğin, "Hun İmparatorluğu" adının büyük bir imparatorluktan doğuya ve sonra batı imparatorluğuna doğru ilerlemesi, etnik bir boyut yerine coğrafi bir boyutla daha fazla ilişkilendirilmiştir. Doğuda Çin imparatorluklarının, kuzeyde Rus imparatorluklarının genişlemesi karşısında batıya doğru nüfus azalmıştır. Ayrıca, Orta Asya'da yaşayan Türk boylarının pagan inançlarından çeşitli dinlere geçmesinde savaşların etkili olduğunu görmekteyiz. Bazıları Ortodoks Hristiyanlığa geçerken, diğerleri Şii Safevidinine geçmiştir (Öztuna, 2020: 130). Öztuna, Türklerin de Araplar gibi sadece kendi kavimlerinin saflarında

savaşmakla kalmayıp, bazılarının M.Ö. 3. yüzyılda Bizans ve Pers ordularının saflarına katıldığını ileri sürmektedir (Öztuna, 2020: 130). Orta Asya halkları, savaşlara rağmen, ırkçılığı reddetmeleri, hainlere karşı acımasız olmaları, bilim ve mimarlık gibi ortak paydaları korumaları ve ortak bir dil kullanmaları gibi unsurlarda bir araya gelmiştir (Roux, 1984: 27).

Orta Asya halklarının kabile çoğulculuğuna rağmen, kabileler "Türk" isminin ruhunu, telaffuzunda ve yazılışında ufak farklılıklarla korumuşlardır. Orta Asya'da yaşayan uygarlıkların çivi yazılı tabletleri, bölge halklarının tarihinin araştırılmasında büyük önem taşıyor ve "Türk" kelimesinin kökenini araştıran birçok çalışmanın başlangıç noktası oluyor. "Türk", Yunanistan'ın çivi yazılı tabletlerinde "Trak", "Targita", "Tirka", Hindistan'da "Tarukha" ve "Turushka" (Durmuş, 2017: 37), Asurca'da ise Turuku-ku olarak biliniyordu. Çivi yazılı belgelerde ortak dil kökü, Çin kaynaklarında kullanılan ilk isim olan Tu-kiu/Tu- kue'dir (Roux, 1984: 90). Ulusal kaynaklar, günümüzde kullanılan Türk kelimesinin ilk kez Gök Türk boylarının yazıtlarında bulunduğunu belirtmektedir. Bu kelimenin Türkçe törü-mek / Türe-mek fiiliyle ilişkili olduğu ve şu şekilde geliştiğini belirtmektedir: Törük = Yiwu = Türk, "Türk" kelimesinin anlamı "yaratılmış, ata, doğmuş, insan" anlamlarına gelirken, eş anlamları da "kuvvetli, güçlü, güçlü" kelimesini içermektedir (Durmuş, 2017: 45). MS 6. yüzyılın ortalarında, "Türk İmparatorluğu" olarak bilinen, bölgedeki kabileleri birleştiren ilk federasyonun 552 yılında kurulmasıyla "Türk" kelimesi ilk kez bir kabile toplumsal sözleşmesi olarak ortaya çıktı. Daha sonra diğer Türklerden farklı olarak İslam dinine geçen Oğuzların Türk boylarını ifade etmek için kullanılan "Türkmen" kelimesi yaygınlaştı. Onlar "gerçek Türk"tür, "safkan Türk"tür veya "asıl yaşam tarzını koruyan Türklerdir" (İnalçık, 2014: 468). Bu Müslüman kabileler grubu Selçuklu Devletinin çekirdeğini oluşturmaktaydı (Kara, 2000: 235).

Selçuklu Devleti'nin, himayesi altındaki Türk boylarına, devlet kavramı, unsurları ve siyasi yönetim mekanizmalarına dair farklı modeller öğretmekteki rolü göz ardı edilemez. Ayrıca bu boyları askerî savaş sanatlarında eğitmekte de önemli bir rol oynamış ve bu eğitim, İslam dinini kabul etmeleri şartına bağlanmıştır (İnalçık, 2014: 468). O dönemdeki dinî ve askerî hizalanma, Müslüman olmayanların yaşadığı toprakları fethetme üzerine kurulu ortak bir vizyonun doğmasına yol açmış ve bu durum, Osmanlı Devleti'nin kimliğini din ve devlet ikiliği çerçevesinde şekillendirmesine katkıda bulunmuştur (Baş, 2011: 57). Osmanlı Devleti'nin gerek

Müslüman gerekse gayrimüslim tebaasının yaşamları İslam şeriatının hükümlerine göre düzenlenmiş olmasına rağmen, din adamları siyasi görevlere getirilmemiştir ve dinî fetvalar Osmanlı devlet adamları için bağlayıcı olmamıştır. Bu nedenle, "Osmanlı yönetiminin dinî zorunluluğunu teyit etmek zordur. Çünkü din, laik sistemlerde olduğu gibi devletten tamamen ayrı olmadığı gibi, teokratik sistemlerde olduğugibi yönetici de olmamıştır. Aksine, siyasi otoriteye tabi bir yapı olarak meşruiyet kaynağı işlevi görmüştür" (Demir, 2013: 282). Toplumsal düzeyde, Osmanlı tebaasının dinî kimliği ikinci plandaydı; bu da siyasi kimliğin, Anadolu'daki tebaa üzerinde sosyal kimlikten baskın olduğu anlamına gelir. Tüm Osmanlı tebaası, öncelikle Osmanlıdır, Türk değil. Bununla birlikte, Osmanlı Devleti'nin askerî kimliğinde dinî zorunluluk daha belirgindir. Bugün, Osmanlıların Ruslar ve Balkan Devletleri ile olan savaşlarının yaklaşık dört asır boyunca Hristiyanlar ile Müslümanlar arasında gerçekleşen dinî savaşlar olarak çerçevelendirildiği görüşüne birçok tarihsel kaynak daha fazla yönelmiştir. Ancak bu savaşlardan doğan göçler, bu anlatının dinî çerçevesini sorgulamaktadır.

Osmanlı Devleti, 1686- 1700 yılları arasında "Kutsal İttifak"la yaptığı savaşlarında Rusya'ya karşı yenilgiye uğradı. Bu savaş sonucunda Macaristan, Transilvanya, Slavonya, Azak ve birçok Macaristan toprağını kaybetti. Bu kayıplar Osmanlı Devleti ve bölge tarihî için önemli bir dönüm noktası oluşturdu. Anadolu dahil olmak üzere bölge ülkelerinin etnik haritasının yeniden şekillenmesine neden oldu. Kafkasya, Balkanlar ve Anadolu'daki savaşlar, yaklaşık 7 milyon insanın evini terk etmesine ve çoğunluğunu Müslüman Türk, Çerkez ve Kürtlerin oluşturduğu 6 milyon kişinin yaşamını kaybetmesine neden oldu (McCathry, 2010: 1). Bu göçleri aşağıdaki gibi sınıflandırmak mümkündür:

2.2.1. Balkan Göçleri (1860- 1927)

Balkan ülkeleri coğrafi olarak zengin, çoklu kültür ve farklı dilleri, dinleri barındıran bölgelerdir. Milliyetçilik etkisi altında en fazla etnik ve dinî demografik değişime uğrayan bölgelerden biridir. Bu ülkeler arasında Sırbistan, Hırvatistan, Bulgaristan, Romanya, Yunanistan, Bosna-Hersek, Arnavutluk, Kosova, Makedonya ve Slovenya bulunmaktadır. Çoğunluğu önce Ortodoks Hristiyanlığı, ardından Katolikliği benimsemişlerdir ve az sayıda Müslüman bulunmaktadır. Bu ülkeler önceden Osmanlı İmparatorluğu'na bağlıydı, ancak Rusya'ya karşı ardışık yenilgiler,

Balkanlar'da yerel isyanlar ve itaatsizlik hareketlerinin patlak vermesi, milliyetçilik kaynaklı Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılma çağrılarının yayınlanmasıyla birlikte, Müslüman Kırım Tatarları, Rusların yeni politikaları sonucunda Anadolu'ya göç etmek zorunda kaldılar (Çapraz, 2006: 68- 69). Kırım Tatarlarının topraklarına el konulması, yaklaşık 500.000 Kırım Tatarının göç etmesine neden oldu, ancak sadece 300.000'i hayatta kalarak Anadolu'ya ulaşabildi. Kırım köylüleri ise çorak arazilere kaçtı (Keskin, 2015: 17). Kırım'dan Anadolu'ya doğru göç dalgaları, 1828- 1829 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında başladı ve 1860- 1864 yılları arasında doruğa ulaştı. 1783- 1922 yılları arasında Osmanlı topraklarına göç eden Tatarların sayısının 1.800.000 olduğu tahmin edilmektedir (Tekeli, 2011: 150).

Bu dönemde Balkan göçleri 1860 yılında başladı ve 1927 yılına kadar devam etti (Adıgüzel, 2016: 37). Sırbistan, 1804'te Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsızlığını ilan ederek ilk isyan eden Balkan ülkesi oldu. İtaatsizlik çağrılarıyla, Sırp Hristiyanlarını Osmanlı İmparatorluğu'na karşı kendi tarafına çekmeyi başardı ve Osmanlı İmparatorluğu tebaasının Müslüman çoğunluğunun bulunduğu bölgeleri Sırbistan lehine kazandırdı. Sırp Hristiyanları, Müslümanlarını evlerinden çıkarmaya zorladı ve onları siyasi, ekonomik ve sosyal olarak marjinalleştirdi (Protic, 2015: 91). Sırp tarihçisi Milan, Sırbistan'da Hristiyan nüfusunda ciddi bir artış olduğunu, Türklerin ise Tuna Nehri üzerinden göç ederek Kale, Kladovo ve Vidin'e dönerek bölgeden kaybolduğunu ve birçok kişinin de bu bölgeye geldiğini belirtiyor. Ancak bu göçler sırasında hastalık, yorgunluk ve silahlı çatışmalar nedeniyle birçok kişi hayatını kaybetti (Protic, 2015: 92). Daha sonra 1876- 1878 yıllarında Sırp-Türk savaşları başladı ve yaklaşık iki milyon kişi (bir milyon Hristiyan, bir milyon Müslüman) yer değiştirmek zorunda kaldı. Bu savaşlar aynı zamanda 200.000 Sırp'ın Rusya'dan Sırbistan'a dönmesine ve 70.000 kişinin de Karadağ'a kaçmasınaneden oldu. Bu olay, on dokuzuncu yüzyılda Balkan bölgesindeki en büyük kitlesel göç olarak kabul edilir (2015, 1988: 94). Milan, Balkan göçlerinde dinî faktörün nüfusun göç yollarını etkilediğini belirtiyor. Hristiyan vatandaşlar, kuzeye Sırbistan'a doğru yönlendirildi. Sırp Müslümanlar ise Osmanlı İmparatorluğu'na geri döndüler ve burada Osmanlı yönetimi altında olan komşu bölgelere yerleştirildiler (2015, 1988: 94).

Sırbistan'daki yerinden edilme, Bulgaristan'ın (1878) ve Romanya'nın Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsızlıklarını ilan etmeleriyle aynı döneme denk geldi. 1876 yılında, Bulgaristan'ın cumhuriyet ilan etmesinden iki yıl önce, Tuna Havzası'nda

yaklaşık 1.120.000 Türk ve 1.130.000 Bulgar yaşıyordu. Ancak artan milliyetçilik ve Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılma çağrıları nedeniyle Bulgarların Türk nüfusunu sınır dışı etme çabaları ülkenin demografik yüzü değiştirdi. Bulgaristan'ın resmî istatistiklerine göre, 1879- 1912 yılları arasında yaklaşık 438.639 Türk Anadolu'ya göç etti (Çolak, 2013: 115- 116). Yunanistan'da 1822'de ülkede isyan çağrılarının başlamasıyla Türk ailelerin sayısı giderek azaldı ve 1830'da tamamen ortadan kayboldu. Yunanistan'ın kuzeye doğru genişlemesiyle birlikte yaklaşık 70.000 Türk Anadolu'ya göç etti (McCathry, 2010: 1). Bu arada Karpat, Anadolu'ya göç edenler arasında Rus veya Bulgar yönetimi yerine Osmanlı yönetimini tercih eden yaklaşık 30-40 bin Yahudi olduğunu belirtmektedir (Karpat, 2015: 22). 1893 yılında İzmir'de yaklaşık 15.000 Yahudi yaşarken, yirminci yüzyılın ortalarında Avrupa, Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail'e göçlerin başlamasıyla bu sayı daha sonra 2.500'e düştü (Arslan, 2016: 197). Bu arada Türkiye'deki Rumların sayısı 1.600.000'di. Bunların 600.000'i Doğu Trakya'ya, geri kalanı ise Konstantinopolis'e (İstanbul) yerleşti (Barbara, 1988: 117). Profesör Harry Psomiades ise bu dönemde Anadolu ve Doğu Trakya'da yaklaşık 1.300.000 Hristiyan Yunanlı olduğunu kaydetmektedir (Psomiades, 1968: 299).

Türkiye'de Rumların sayısının fazla olması nedeniyle onlar Balkan ülkelerinden Anadolu'ya göç eden Müslüman Türklerden daha az şanslıydı. 1914 yılında, savaşın arifesinde, yaklaşık 115.000 Rum, Türk Doğu Trakya'sından Yunanistan'a, 50.000 ile 85.000'i ise Küçük Asya'nın içlerine sürüldü. Aynı dönemde yaklaşık 150.000 Rum da Batı Anadolu kıyılarını terk ederek Yunanistan'a göç etmek zorunda kaldı" (Barbara, 1988: 117). Buna karşılık, 1912- 1913 Balkan Savaşları'nın ardından yaklaşık 640.000 Türk Müslüman Osmanlı topraklarına göç etti (Tekeli, 2011: 151). Santa Barbara, 19. yüzyılın son otuz yılı boyunca yerinden edilmiş yaklaşık bir milyon Müslüman olduğu tahmininde bulunmaktadır (Barbara, 1988: 115). Karpat ise Balkanlarda yerinden edilmiş kişilerin sayısının bir buçuk milyonu aştığını kaydetmektedir (Karpat, 2015: 23). Tekeli ise Balkan ülkelerinden göç eden Türklerin sayısının 1 milyon 800 bin kişiye ulaştığını belirtmektedir (Tekeli, 2011: 150). Yerinden edilen kişilerin sayısına ilişkin araştırmacılar arasındaki farklı tahminler, yerinden edilenler arasında gayri müslim uyrukluların da olduğu ihtimalini artırmaktadır. Bu durum, Balkan ve Kafkasya göçlerinin gerçekleşme nedenini dinî temelde sorgulama konusundaki tartışmayı yeniden gündeme getirebilir. Örneğin, Yahudiler, Batı'ya göç etmeyi seçen

akranlarına katılmak yerine Osmanlı İmparatorluğu topraklarına göç etmeyi tercih etmiştir.

2.2.2. Kafkas Göçleri (1822-1890)

Kafkasya sadece milletler ve diller mozaïği değil, aynı zamanda dinlerin bir arada yaşamasının benzersiz bir modelini bünyesinde barındıran bir din mozaïğidir. Kuzeyde Rus İmparatorluğu ile güneyde Osmanlı İmparatorluğu arasında sınırlı bir coğrafya olan Kafkasya, Adıgeler, Kabardeyler, Çerkesler, Abhazlar, Abazinler, Çeçenler, İnguşlar, Avarlar, Laklar, Darginler, Gayler, Gürcüler, Lazlar, Megreller, Svanitiler ve Hivsurlar ana topluluklarını oluşturan 50'den fazla topluluk ve etnik grup tarafından paylaşılmaktadır (Dursun, 2001: 157- 158). Kafkasya nüfusunun yarısı Ortodokstur. Ardından yüzde 34'lük bir oranla Müslümanlar gelmektedir. Sonraki yoğun inanç grupları ise Yahudilik, Budizm ve atalarının dinlerine inanan kesimlerdir (Çolak, 2013: 16). Kafkasya ülkelerindeki farklı dinî gruplar, din ve misyonerlik kampanyalarıyla, Rusya ve Osmanlı imparatorluğunun askerî hedeflerine uyumlu hale getirilerek savaşa sürüklendiler. Rusya, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı savaşmak ve tüm Kafkasya'yı kontrol etmek için Ortodoks Hristiyanların çoğunluğunu askere alırken, Osmanlı İmparatorluğu da İslam dinini, Abhazların, Adıge ve Kabardeylerin yaşadığı Kafkasya'nın Rusya sınırındaki kuzey ve batı köylerinde yaymaya çalışıyordu (Oğuzoğlu ve Gökçe, 2008: 22). Ancak askerî dengelerin Rusya lehine değişmesi, Kafkasya Müslümanlarını bölgelerine geri çekilmeye ve dinî inançlarına uygun yaşam alanları aramaya zorladı. Anadolu, 1822'den itibaren 1890'a kadar göçmen akınlarının uğrak noktasıydı (Habiçoğlu, 1993: 47- 48). Bunların çoğunluğunu Adıge, Abhaz, Gürcü ve Laz halkları oluşturunuyordu (Bais, 1991: 45). Kafkasya göçlerinin ilk aşamalarında bireysel olması, göçmenlerin Anadolu'ya ulaşmak için araç bulmasını kolaylaştırdı (Yaşayanlar, 2015: 671). Ancak askerî çatışmalar şiddetlendi ve son direniş grubu 1864 yılında silahlarını bırakmak zorunda kaldı (Tekili, 2011: 151). Çoğunluğu Çerkes ve Abaza (Abhaz) olmak üzere 520 bin kişi Osmanlı topraklarına göç etmek zorunda kaldı ve bu durum tüm Kafkasya üzerinde Rus hegemonyasının başlangıcı oldu (Bais, 1991: 25). Tahminler bu sayının 1879 yılında 2 milyona yaklaştığını göstermektedir (Tekili, 2011: 151).

Kafkas göçlerinin temel nedeni olarak dinî çatışmaların kaçınılmaz olduğunu işaret eden tarihî literatüre ve Anadolu'nun zorunlu göçlerin hedefi hâline geldiği

yönündeki görüşlere rağmen, Kafkasyalıların göç yollarını harekete geçirmede bazı "çekici faktörler" rol oynamıştır. Osmanlı İmparatorluğu sadece dinî kimliğin ve İslam inancının özgürlüğünün korunması için bir sığınak olmakla kalmamış, aynı zamanda Kafkasyalıları ülkenin yönetimine de dahil edilmiştir. Habiçoğlu (1993), Osmanlı İmparatorluğu'nda Çerkez ve Abhaz kökenli birçok kişinin devlette yüksek mevkilerde bulunduğunu belirtmektedir. Abhazlar ve Çerkezler Osmanlı İmparatorluğu'nda kendilerine toplumsal bir varlık yaratmayı başardılar. Bu durum, Kafkasya'dan Anadolu'ya göçü motive eden bir faktör olmuştur (Habiçoğlu, 1993: 67). Ayrıca savaşlar sonucu ortaya çıkan göçler hem Osmanlı Devleti hem de Rusya tarafından teşvik edilmiş ve memnuniyetle karşılanmıştır (Habiçoğlu, 1993: 69). Karpat, Osmanlı İmparatorluğu'nun, 1857'de Avrupa başkentlerinde ilanlar dağıtarak ve potansiyel göçmenlere vergi muafiyeti gibi teşvikler sunarak topraklarında yaşanan nüfus azalmasını önlemek için yoğun çaba harcadığını, Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşamamanın avantajlarını anlattığı belirtmektedir (Karpat, 1985: 177).

Aslında, Kafkasya ve Balkan göçlerinin tarihine ilişkin çoğu çalışma ve literatür, dinin, bireyin göç yolunun belirlenmesinde belirleyici bir unsur olduğunu vurgulama ve ülkelerin mevcut demografik ve ulusal haritalarının çizilmesinde dinin etkisini güçlendirme eğilimindedir. Balkan ve Kafkas savaşlarına odaklanan literatürde, olayların ele alınmasında ve yaşanan göçlere dinsel bir nitelik kazandırılmasında dinin etkisi sıkça vurgulanmıştır. Cornell, Balkanlar ve Kafkasya'daki çatışmalarda dinin fiili etkisini sorgulamaktadır. Bu bölgeler, 1980'lere kadar din yerine ırk temelinde savaşlara, çatışmalara ve askerî çatışmalara sahne olmuştur (Cornell, 1998: 46). Bu çatışmalar, bölgede büyük istikrarsızlık ve güvensizlik yaratmıştır (Sezer, 1996: 71). Cornell'in bakış açısı, Anadolu göçleri için de genelleştirilebilir. Göçlerin sayılarını incelediğimizde, bazı gayrimüslimlerin Roma veya Bulgar yönetimi yerine Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetimi altında yaşamayı tercih ettiğini görülmektedir. Karpat'a göre, yaklaşık 30 bin ila 40 bin Yahudi, diğer Yahudilerin aksine Avusturya ve Amerika Birleşik Devletleri'ne gitmek yerine Osmanlı İmparatorluğu'na doğru göç etmiştir (Karpat, 2015: 22). 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanından sonra, Türk topraklarından yurt dışına göçler yaşanmıştır. Binlerce gayrimüslim, dinî ve kültürel nedenlerle ülkeyi terk etmiştir. Yusuf Edgüzel, Cumhuriyet dönemindeki göçü üç aşamada sınıflandırmaktadır: 1923- 1950 arası, 1950-1980 arası ve 1980 sonrası. En belirgin göçlerden biri, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanından sonra yaşanmıştır.

1935'te, yaklaşık on bin Rumca konuşan Hristiyan Türk, Yunanistan'a göç etmiştir. 1948'de İsrail'in kurulmasının ardından, Türk hükümetinin gayrimüslimlere servet vergisi uygulamasıyla bu göç hareketi hız kazanmıştır (Adıgüzel, 2016: 72). 1948-1952 yılları arasında yaklaşık 350.000 Yahudi Türkiye'den Filistin'e göç etmiştir (İçduygu ve Sirkeci, 1999: 254). Türkiye'nin 1800 yılındaki nüfusu yaklaşık 9 milyon 800 bin iken, 19. yüzyılın sonunda Kafkaslar ve Balkanlardan gelen göçmenlerle birlikte nüfusu 14 milyona çıkmıştır (Acar, 1983:100- 101). Ancak 1914 ile 1924 arasında bu sayı bir milyon kadar azalmıştır (O'Neill, 2024). Adıgüzel'e göre, 1923-1950 yılları arasında gerçekleşen göç dönemi, Türkiye'deki ulus- devletin sosyal hizmet konularına verdiği önemi yansıtmaktadır. Bu dönemde köylerin modernizasyonu ve Osmanlı İmparatorluğu vatandaşlarının yeniden yerleşimine odaklanılmıştır. Bu dönemde Kafkas ve Balkan göçmenleri de Türkiye ve Anadolu halkları ile entegre olmuştur. 1950'den itibaren büyük şehirlere doğru iç göç dalgaları başlamasıyla birlikte, Türkiye ve Anadolu'nun genel nüfusu daha büyük bir coğrafi ve demografik ölçekte birbirine karışmaya başlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ve Avrupa ülkelerinin yeniden imar rekabeti, "göçmenemek" olgusunun doğmasına katkı sağlamıştır. 1961 yılında Almanya'da ilk göçmen işçi sözleşmesi imzalanmış ve Türkiye kısa sürede Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinde Avrupa ülkeleriyle bir dizi anlaşma yapmaya başlamıştır. Bu anlaşmalarla, yıllık işe alım sözleşmeleriyle Avrupa'ya beş milyon Türk işçisi gönderilmiştir. 1964'te Avusturya, Hollanda ve Belçika, 1965'te Fransa ve 1967'de İsveç gibi ülkelerle benzer iş anlaşmaları yapılarak bu süreç sosyal göçe dönüşmüştür (Adıgüzel, 2016: 68). Aynı dönemde Türkiye'den, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerine geçici işçi göçleri yaşanırken, bu işçi göçlerinin bir kısmı da daha kalıcı olan Avustralya gibi ülkelere yönelmiştir (Adıgüzel, 2016: 70). Bu dönemde Türkiye, siyasi çalkantılar ve gerilimlerle sarsıldığı bir dönemi de yaşamaktadır. Kenan Evren liderliğindeki darbe, yarım milyondan fazla Türk'ü etkileyen idam ve tutuklanma olaylarına neden olurken, yaklaşık 30.000 Türk'ün ülke dışına kaçmasına yol açan Türk siyasi göçünü doğurmuştur (Abadan-Unat, 2007: 13). Aynı zamanda Türkiye, 1985 yılına kadar devam eden uzak kırsal bölgelerden şehirlere doğru bir iç göç hareketi yaşamıştır. Yaşanan güvenlik ve terör olaylarının etkisiyle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden, batıda bulunan büyük şehirlere doğru zorunlu bir göç hareketi yaşanmıştır. Diyarbakır, Van, Batman, Gaziantep, Adana, Mersin ve Antalya gibi

şehirler, daha güvenli oldukları için kırsal bölgelerden gelen göçlere ev sahipliği yapmıştır. Bu süreç, İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlerin de etkilendiği ve nüfus artışının kentleşme sorunlarına neden olduğu bir dönem yaşanmasına neden olmuştur. 2000 yılına kadar Türkiye'deki göç hareketleri, çoğunluğu İstanbul ve Antalya gibi şehirler olmak üzere tahminen 4 milyon kişiyi buldu (Adıgüzel, 2016: 43).

2.2.3. Kırım Göçleri (1774–1995)

Yusuf Adıgüzel, Kırım göçlerini üç farklı döneme ayırmaktadır: İlk göç dalgası, 1774 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından, özellikle 1789-1800 yılları arasında gerçekleşmiş ve yaklaşık 500.000 Tatar Osmanlı topraklarına göç etmiştir. İkinci göç dalgası, 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında başlamıştır. Üçüncü göç dalgası ise 1860-1864 yılları arasında yaşanmış ve bu dönem, Anadolu'ya göç edenlerin sayısının en yüksek olduğu zaman dilimini oluşturmuştur. Ancak bu göçler, İkinci Dünya Savaşı'na kadar devam etmiştir (Adıgüzel, 2016: 38).

Tarihsel literatür, Kırım'dan Osmanlı İmparatorluğu'na yönelik ilk göç dalgasının 1783 yılında Rusya'nın Kırım'ı ilhakıyla başladığını kabul etmektedir. Hacı Murat Arabacı, bu erken dönem göçlerin esas olarak ekonomik, siyasi ve dini nedenlerden kaynaklandığını, bireysel ve zaman zaman toplu bir şekilde gerçekleştiğini belirtmektedir. Ancak kişisel tercihler ikincil bir rol oynamıştır (Arabacı, 2012: 227). Rusların Kırım'ı ele geçirmesi, Kırım'daki Müslümanlar için bir boyun eğme anlamına gelmiştir. Bu dönem, Müslümanların atalarının topraklarından ayrılarak Osmanlı topraklarına yönelmesini beraberinde getirmiştir. Müslümanlar, Rus Ortodoks Çarı'nın yönetimi altında yaşamaktansa Osmanlı himayesi altında yaşamayı tercih etmişlerdir (Tepekaya, 2006: 464). Bu süreçte Rusya, Kırım Tatarlarını Osmanlıların müttefiki olarak görmüş ve onlara şüpheyle yaklaşmıştır. Bunun sonucunda, Kırım Yarımadası kıyılarında yaşayan Tatarlar, Kırım Savaşı'nın ilk günlerinden itibaren Osmanlılarla iş birliği yaptıkları gerekçesiyle Rusya'nın iç bölgelerine sürülmek istenmiştir (Arabacı, 2012: 229).

Kırım Savaşı sırasında ve sonrasında (1853–1856) ikinci göç aşaması başlamıştır. Bu dönemde Kırım'dan göçler önemli ölçüde artmıştır (Tepekaya, 2006: 464). İlk yıllarda, Kırım'dan göç edenlerin çoğu doğrudan Varna veya Balçık limanlarına

gönderilmiştir. Burada, Tatarlar yoğun bir şekilde yerleşmiş ve o dönemde Dobruca bölgesinde yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Ancak, bir kısmı İstanbul'a gelmiş ve özellikle 1858'den sonra sayıları önemli ölçüde artmıştır. Bu dönem, demografik dalgalanmalar ve istikrarsızlıkla dikkat çekmektedir. Tatarların bir kısmı Anadolu'ya göç etmiş, ancak Osmanlı topraklarına geldikten sonra uyum sağlamakta zorlanan bazı gruplar, kişisel tercihleri doğrultusunda Rumeli'ye veya Varna bölgesine geri dönmeyi tercih etmiştir. Rumeli'nin İstanbul'a coğrafi yakınlığı nedeniyle, Kırım'dan gelen göçmenlerin önemli bir kısmı o dönemde İstanbul'a yerleşmiştir. Bununla birlikte, Osmanlı devleti göçmenlere karşı daha açık bir politika benimsemiş ve onları iskâna yönlendirme konusunda daha istekli bir tutum sergilemiştir. Bu doğrultuda, Babiali, İstanbul'daki Tatarları Anadolu'ya yerleştirme kararı almıştır (Tepekaya, 2006: 465).

Kemal Karpat, Kırım Savaşı ve 1856 Paris Antlaşması'nın, Müslümanlar ve Osmanlıların Osmanlı İmparatorluğu içindeki konumlarına ilişkin algıları üzerinde derin bir etkisi olduğunu belirtir. Bu olaylar, onların siyasi kimlik ve modernite hakkındaki görüşlerini değiştirmekle kalmamış, Avrupa'ya dair bakış açılarını da şekillendirmiştir. Osmanlılar, savaş sırasında Fransa, Britanya ve Avusturya'dan oluşan bir ittifakın müttefiki olarak savaşmış ve "reformlar" olarak adlandırılan düzenlemeleri kabul etmişlerdir. Bu reformlar, eşitlik adı altında Kırım'daki Ortodoks Hristiyanlara tam yasal ve ekonomik haklar tanıyarak, Rusya'nın desteklediği Katolik Hristiyanlara karşı savunmalarını güçlendirmeyi amaçlamıştır (Karpat, 2015: 47).

Bu durum, Kırım'daki daha zengin ve daha iyi eğitilmiş Hristiyanların statüsünü yükseltmiş ve savaş öncesinde baskın olan Müslüman Osmanlı elitlerinin yerine geçen bir "Hristiyan orta sınıf eliti"nin doğuşuna zemin hazırlamıştır (Karpat, 2015: 48). Ayrıca, Tuna Nehri boyunca Bulgarların çoğunluğu oluşturduğu göz önüne alındığında, Rusya, nehir boyunca İstanbul sınırlarına kadar bir Bulgar çoğunluğu yaratmaya karar vermiştir.

Bu dönemi tanımlayan olaylar ve antlaşmalar, özellikle Kırım Savaşı sırasında, Kırım'dan Anadolu'ya göç dalgalarının akışını ve zamanla artışını açıklayan nedensel bir bağlam oluşturmuştur. Bu bağlamda, Karpat, günümüzde Bulgaristan'ı oluşturan bölgelerde yaşayan Türk Müslümanlarının sayısını yaklaşık 1,9 milyon olarak tahmin etmektedir. Ancak, 1878 yılında savaş sona erdiğinde Müslüman nüfus 600 bine

düşmüş ve günümüzde hâlâ doğu Bulgaristan'daki şehirlerde yoğunlaşmıştır (Karpat, 2015: 49).

Rusya'nın geçmişte Müslümanları baskı altına almayı ve varlıklarını yok etmeyi amaçlayan ekonomik ve mali politikaları, bölgenin İslami kökenlerinden uzak bir demografik kimlik oluşturmayı hedeflemiş ve Osmanlı Müslümanlarını mülklerini ve topraklarını terk ederek Osmanlı Devleti'ne geri dönmek zorunda bırakmıştır (Arbacı, 2012: 230; Karpat, 2015: 49). Bu durum, 1878'den sonraki otuz yılda belirginleşmiş ve bölge nüfusunun üçte ikisinden fazlasını oluşturan Müslümanlar, Türkiye'ye göç etmeye zorlanmıştır (Karpat, 2015: 50).

Öte yandan, Rusya'nın bölgedeki Osmanlı etkisinden uzak bir kimlik yaratma çabaları ve "reform projesi" olarak bilinen girişimi, Kazan, Güney Volga, Kuzey Kafkasya, İtil bölgesi ve diğer yerlerdeki yaklaşık bin Türk yerleşiminin kademeli olarak yok olmasına neden olmuştur (Arbacı, 2012: 230). Bu durum, göçün gerçekten gönüllüymüş gibi görünmesine yol açmıştır. Bu bağlamda, Hacı Murat Arabacı, Rusya'nın göç sürecini hızlandırmak amacıyla dedikodular ve yanlış bilgileri kullandığını belirtmektedir. Bu, Osmanlı Halifesi adına sahte bildiri dağıtarak insanları göç etmeye teşvik etmeyi veya Rusya'nın tüm Müslümanları Hristiyan yapacağına dair dedikodular yaymasını içermektedir (Arbacı, 2012: 231).

1878 sonrası gerçekleşen göçler büyük ölçüde gönüllü gibi görünse de 1912'de Osmanlı İmparatorluğu ile Balkan Devletleri (Sırbistan, Yunanistan, Karadağ) arasında başlayan savaş ve Arnavutluk'un bağımsızlığını ilan etmesiyle birlikte, bu göçler şiddetli ve kanlı bir hal almıştır. Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa'da kalan tüm topraklarından tamamen çekilmek zorunda kalmış ve yaklaşık 250.000 Müslüman hayatını kaybetmiş, 600.000 kişi ise Türkiye'ye göç etmiştir (Karpat, 2015: 51).

Karpat ve Tekeli'nin tahminlerine göre, 1783 ile 1922 yılları arasında Osmanlı topraklarına göç eden Kırım Tatarlarının sayısı 1.5 milyon ile 1.8 milyon arasında değişmektedir (Tekeli, 2011: 150). Bunlar arasında, yaklaşık 30.000 - 40.000 Yahudi de yer almaktadır; bu grup, Rusya veya Bulgar yönetimi yerine Osmanlı yönetiminde yaşamayı tercih etmiştir (Karpat, 2015: 22). 1854 ile 1860 yılları arasında, yaklaşık 176.700 Kırım Tatarı, Orta ve Güney Anadolu'ya yerleşmiştir (Tepekaya, 2006: 465). 3 Mayıs 1856 tarihli bir yönetmelik ile göçmenler, yeni kurulan köylere topluca yerleştirilmiştir (Tepekaya, 2006: 466). 1930'ların ikinci yarısında, 70.000 kadar başka

Kırım Tatarı, uluslararası bir anlaşma ile Dobruça'dan Anadolu'ya göç etmiştir (Karasu, 2011: 15).

Balkan Savaşları (1912-1913) sonrasındaki göçler, 1995 yılına kadar 1.7 milyon kişiye ulaşmış, bunlar arasında 640.000 Türk Müslümanı "Tatar" da dahil olmak üzere çeşitli etnik gruplardan göçmenler Osmanlı topraklarına yerleşmiştir (Tekeli, 2011:151). Cumhuriyetin kurulmasından sonra da Osmanlı topraklarının kalan bölgelerinden Türkiye'ye göç devam etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti, sadece din veya etnik köken temelinde olmayan "Büyük Nüfus Değişimi" olarak bilinen uygulama kapsamında, 1923 ile 1995 yılları arasında Kafkasya, Kırım ve Balkanlar'dan, özellikle Türkler, Boşnaklar, Çerkesler, Arnavutlar, Pomaklar ve Tatarlar gibi etnik gruplardan yaklaşık 1.700.000 göçmeni kabul etmiştir (İçduygu ve Sirkeci, 1999: 254). Türkler ile birlikte, Bulgarca ve Makedonca konuşan Pomaklar, Romence konuşan Vlachlar, Yunanca konuşanlar ve Arnavutlar da bu göçmenler arasında yer almıştır (Ciğerci, 2012: 107). Bugün, Türkiye'de 5-6 milyon Kırım ve Kazan Tatarı kökenli kişinin yaşadığı tahmin edilmektedir (Karpas, 2015: XXI).

2.2.4. Türkiye'ye 2011'de Başlayan Suriyeli Göçü

Suriye'de 2011'de başlayan halk ayaklanması sonucunda 897.000 kayıp kişiye ek olarak 7 milyon Suriyeliyi ülke içinde yerinden edilmeye zorlandı. Komşu ülkeler ve bölge üzerinde insani baskı oluştu. 2.956.000'i Türkiye'de olmak üzere yaklaşık 6.996.200 Suriyeli bu ülkelere sığınmak zorunda kaldı (Tırkavi, 2023: 3). Yakın geçmişte, 909 kilometrelik sınırıyla en büyük komşusu olan, Türkiye'nin Suriye hükümetiyle arası pek iyi değildi. 1920 sonrası dönemde Suriye-Türkiye ilişkilerinde gerginliklerin yaşandığı bilinmektedir (Benek, 2016: 171). Türkiye ve Suriye, uzun vadeli tarihsel bağlantılara sahip olmalarına rağmen, karşılıklı güven eksikliği nedeniyle ilişkilerinde ilerleme kaydedemedi. İskenderun Kazası meselesi (1936) ve PKK ile Fırat suları gibi çözümsüz kalan anlaşmazlıklar ilişkileri olumsuz etkiledi. Ancak, Türkiye'nin kapısı Şam'a her zaman açık kaldı. 1980'li yılların ikinci yarısında Cumhurbaşkanı Turgut Özal, Şam'la ilişkileri geliştirmek için bir adım atma girişiminde bulundu ancak Suriye'den karşılık bulamadı. Ankara ile Şam arasındaki ilişkiler 1998 yılına kadar çatışma zemininde devam etti (Benek, 2016: 179). Ancak, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidara gelmesiyle birlikte Türkiye'nin dış politikası "sıfır sorun"

başlığı altında yeni bir yöne evrildi. Bu çerçevede, Türkiye, Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad'ı Türkiye'ye davet ederek iki ülke arasındaki ilişkileri geliştirmeye çalıştı. Bu ziyaret, iki ülke arasındaki buzları kırmayı, aralarında askıya alınan diplomatik ilişkileri yeniden başlatmayı ve ticaret anlaşmaları paketi yoluyla ekonomik iş birliği düzeyini yükseltmeyi başardı. Bunlardan en önemlisi, Türkiye ile Suriye arasındaki serbest ticaret anlaşmasının Ocak 2007 itibarıyla yürürlüğe girmesidir (Belek, 2016: 188). Ancak iki ülke arasındaki siyasi yakınlaşma atmosferi hızla dağıldı ve yabancılaşma noktasına ulaştı. 2011 yılının başındanbu yana, Türkiye Arap Baharı devrimlerine desteğini ilan etti. Türkiye, Suriye hükümetini kapsamlı reformlar uygulayarak ve çatışmayı ve yerinden edilmeyi genişletmekten kaçınarak krizi çözme konusunda Suriye hükümetine yönelik bir "tavsiye" politikası benimsedi. Suriye'deki iç çatışma sırasında ise konumunu daha net bir şekilde ortaya koydu. Türkiye'nin Suriye hükümetin yönetimine ilişkin tutumu Suriyelilere güçlü bir destek kaynağı oluşturdu ve Türkiye'ye Suriyeli göçünün başlamasının kapısını açtı. Günümüzde çoğu çalışma, Türkiye'nin Suriyeli sığınmacıları kontrol altına alma politikalarını Ürdün, Almanya ve Kanada gibi Suriyeli sığınmacılara ev sahipliği yapan diğer ülkelerin politikalarıyla karşılaştırmaktadır. Bu çalışma ise, Türkiye'nin Suriyelileri kontrol altına alma politikalarını, Türkiye'nin geçmişteki göç dalgalarına karşı uyguladığı çevreleme kararlarıyla ve politikalarıyla karşılaştırarak anlamaya çalışmaktadır. Buna göre araştırmada, Türkiye'nin Suriyelileri kontrol altına alma süreçleri üç aşamada ele alınmaktadır.

2.2.4.1. Birinci aşama (2011- 2014)

Türk politikasının özelliği, Suriyelilere karşı esneklik ve hoşgörüyü. Ankara, Suriye'den kaçanları barındırmak için Kilis, Hatay ve diğer güney illerinde sınır bölgelerinde kamplarkurarak Suriyelilerin ihtiyaçlarına hızlı yanıt verdi (İhlamur ve Öner, 2013: 43). Türkiye, o dönemde yürürlükte olan, Türkiye ile Suriye arasında 2009 yılında imzalanan karşılıklı vizelerin iptali kararını dondurmak yerine, Suriye'den gelenlerin çoğunluğunun ülkeye giriş yapmasına ve istediği şehirde ikamet etmesine izin verdi. 26 Mart 2012 sabahı Türkiye, Ankara'nın Suriye hükümetiyle ilişkilerini kestiğini ve Şam'daki büyükelçiliğinin tüm faaliyetlerini askıya aldığını duyurarak Suriye hükümetine karşı daha ciddi bir duruş sergiledi. Aynı yılın haziran ayında Ankara, Suriye hükümetinin ordusundan ayrılan Özgür Suriye Ordu'sun önde

gelen unsurlarının Türkiye topraklarına girmesine izin verdi (Ihlamur ve Öner, 2013: 43). Türkiye, Suriye'de iç çatışmalar sonucunda güçlenen ve kendisine karşı tehdit oluşturan terör örgütlerine karşı Özgür Suriye Ordusu'nun Suriye'deki askeri operasyonlarına destek verdi (Holliday, 2012: 13). Böylece, Türkiye'nin Suriyeliler için sadece bir sığınma noktası olmadığı, aynı zamanda kendi güvenliği için Suriye'de 2011'de başlayan halk ayaklanması sonucunda aktif ve etkili bir oyuncu olduğu bir görüldü. Bütün bunları, 30 Mart 2012 tarihinde toplu sığınma hakkı kazanmak amacıyla Türkiye'ye gelen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları ve Suriye'de ikamet eden vatansız kişilerin kabulüne ve barınmalarına ilişkin olarak İçişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan bir genelge takip etti (Demire, 2015: 50).

Bu dönemde iktidar partisi Suriyelileri kucaklarken iki kutuplu bir siyasi-dinî söylem (Al-Muhajiroun- Al-Ensar) çerçevesi kullandı. Bu söylem iktidara destek veren çevrelerde yankı buldu. Hükümet, Suriye'den kaçanlara yönelik "açık kapı" politikasına meşruiyet kazandırdı ve uyum sağlamaya en yakın çerçevede bir toplumsal davranış biçimi çizmeyi başardı (Doğanoğlu, 2022: 2446). Başka bir deyişle, Türk hükümetinin söylemi, Türk toplumunun binlerce Suriyelinin ülkelerine akınını kabul etmesi ve Suriyelilerin ülkeye uyum sağlaması için buzların kırılması konusundaki toplum mühendisliğine katkıda bulundu. Türk hükümetinin 2011 yılından bu yana söylemlerinde, Suriyelilerin Türklerin kardeşi göçmenler oldukları ve Suriye'de Suriyelilere karşı yapılanların hem insani hem de hukuki olmadığı anlayışı hâkim olmuştur (Erdoğan, 2014: 15). Bu bağlamda, Türk hükümeti, Suriyelilerin bir an önce geri dönecekleri varsayımıyla Suriyelilere yönelik politikalarını mevzuat ve yasal düzenlemelere taşımamıştır.

Öte yandan Türk hükümeti, Suriyelilerin eğitimi bırakma riskini ele alarak önlemler almıştır. Suriyelilerin yakında ülkelerine döneceği varsayımıyla, Haziran 2011'de gönüllü Suriyeli öğretmenlerden oluşan bir ekip tarafından sunulan ve Arapça olarak revize edilen Suriye müfredatına dayalı geçici eğitim merkezleri kurma çabasına girmiştir (Ombudsman Kurumu, 2018: 72). Ancak Suriye savaşının giderek gelişmesi ve Suriye'ye dönüş konusunda artan belirsizlik hissi, Türk hükümetini daha esnek bir politika benimseyerek Suriyelilerin Türkiye'ye entegrasyonu yönünde bir adım atmaya sevk etmiştir. Bu kapsamda, Suriyeli öğrencilerin Türk okullarına kayıt yaptırabilmeleri ve eğitime devam edebilmeleri için oturma izni (GEM) almaları şartı kaldırılmıştır (Brugha vd., 2021: 13). Bu dönemde, Suriyeli çocuklara Türkçe'nin

resmî okullarda öğretilceğı, bunun da ülkelerine dönüşlerini geciktirebileceğı ve Türkiye'de kalma şanslarını artırabileceğı yönünde toplumda korkular üretti (McCathry, 2018: 225). Ancak Türk hükümeti, 2013 yılından bu yana Suriyelilerin resmî olarak ülkenin beş yıllık Millî Eğitim planlarına yerleştirilmesine yönelik bir adım olarak Suriyelileri Türkçe eğitim alma zorunluluğı kapsamına dahil etti. Resmî Gazete'de 3 Ocak 2014 tarihinde yayınlanan 28872 sayılı Kanun'un 28. maddesine göre, Millî Eğitim Bakanlığı, geçici koruma statüsündeki kişilere barınma merkezlerinde ve dışındaki tüm eğitim hizmetlerini sunma sorumluluğunu üstlenmiştir. Bu düzenleme okul öncesi dönemdeki çocuklara eğitim verilmesini, ilkokuldan ortaokula kadar okul çağındaki çocuklara öncelik verilmesini, ayrıca, üniversite eğitime ücretsiz kayıt yapmak isteyenlere yönelik özel düzenlemeleri içermektedir (T.C. Resmî Gazete 28872 sayılı Madde 6, 2014: 4).

Sağlık konusunda, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) ile Sağlık Bakanlığının arasında imzalanan protokole göre, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı "AFAD", 2014 tarihli Geçici Koruma Kanunu'nun 27/1 maddesi uyarınca, tüm ücretli sağlık hizmeti verecek, yeterli tıbbi personel ve ambulansla donatılmış merkezlerin kurulması sorumluluğunu üstlenmiştir. Bu kapsamda devlet klinikleri ve hastanelerinde sevk, teşhis ve tedavi imkânları sağlanmıştır. Üreme sağlığını destekleyici her türlü faaliyet ve etkinliklerin düzenlenmesi, bulaşıcı hastalıklara karşı her türlü muayene ve aşı kampanyalarının yapılması, ruhsal hastalıkların ve bağımlılıkların tedavisi için gerekli bakım ve özenin sağlanmasının yanı sıra (Resmî Gazete 29153 sayılı Madde 27, 2014: 6212), çevre sağlığı hizmetlerinin sağlanması, su ve sanitasyon temizliğinin izlenmesi gibi hizmetler devreye sokulmuştur (AFAD, 2017: 101- 106).

Tarihsel olarak, Türkiye'de sığınmacılar ve mülteciler için kalıcı çözümler üçüncü bir ülkeye yerleştirme veya gönüllü geri dönüş biçiminde uygulanmıştır (Özdemir ve Aypay, 2022: 584). Ancak Türkiye'nin, 4 Nisan 2013 tarihinde yayınlan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 91. maddesi "geçici koruma" kategorisine dahil etmeyi seçtiğı Suriyelilerle yönelik çözümlerin kalıcılık özelliğinin giderek azaldığını izlenimine neden olmuştur. 2014 yılında, 6883/2014 Sayılı Geçici Koruma Yönetmeliğı'ne ek olarak Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılarla ilgilenmek amacıyla Göç İdaresi Müdürlüğü kurulmuştur. Türkiye'deki geçici koruma sistemi aşağıdakileri içermektedir:

- i. Suriyeli sığınmacıların ve vatansız kişilerin Türkiye'ye "açık kapı" politikası uyarınca girişine izin verilmesi.
- ii. Zorunlu geri gönderme yasağı.
- iii. Yurt dışında ikamet edenlerin temel ve acil ihtiyaçlarının karşılanması. Bu ihtiyaçları arasında sağlık ve eğitim hizmetleri, sosyal yardım, psikolojik destek ve işgücü piyasasına erişim yer almaktadır.

Geçici koruma statüsü sahibi kişilerin statülerinin sona erdirilmesi için dört uluslararası kabul görmüş yöntem bulunmaktadır:

- i. Kişilerin ülkelerine gönüllü olarak geri dönmesi, göç etme nedenleri ortadan kalktığında
- ii. Geçici koruma statüsünün, kişinin çalışma izni alması, oturma izni alması veya ülke vatandaşlığı verilerek başka bir uluslararası koruma biçimine dönüştürülmesi
- iii. Üçüncü bir ülkeye yerleşmek amacıyla Türkiye'yi terk etmek
- iv. Ölüm (UNHCR, 2023: 5-6).

Daha sonra, Türkiye geçici koruma hakkında kanuna iki madde daha ekledi: Kanunda yer alan diğer yasal kalış türlerinden birisi ile kalış hakkı kazanması, Türk vatandaşlığını kazanması hallerinde geçici koruma bireysel olarak sona erer (29153 Sayılı 12. Madde, 2014: 7- 8). Yeni "geçici koruma" hukuki tedbiri, Türkiye'nin Suriyelilere yönelik barındırma sorununa çözüm sağladı ve "göçmenler ve destekçiler" söylemine son verdi.

Doğanoğlu, hükümetin söylemlerinin, geçici koruma sağlanmasıyla birlikte, özellikle barınma merkezlerinin dışında kalan Suriyelilerin Türkiye'de hayata başlamalarını kolaylaştırıcı bir rolü olduğunu öne sürmektedir (Doğanoğlu, 2022: 2454). Hükümet 25 barınma merkezinde 280 bine yakın Suriyeliyi barındırarak onların sağlık, eğitim ve gıda ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Bunun dışında ise kayıtsız yaklaşık 2 milyon Suriyeli bulunmaktadır (ECRE, 2016: 89). Suriye'deki iç çatışmanın devam etmesiyle birlikte pasaportsuz veya "düzensiz/yasadışı" yollardan ülkeye giren Suriyeliler, yerleştirildikleri yerleşim birimlerinde dükkân, restoran, berber dükkânı açmak, el emeği gerektiren mesleklerde çalışmak ya da Türkiye'deki asgari standardın altında bir ücretle fabrika ve laboratuvarlarda yevmiyeyle çalışmak gibi zorlu şartlar altında sağlık ve sosyal güvenceden yoksun bir şekilde çalışmaktadır (Aydemir ve Shahin, 2018: 136). Birçoğu tarım, inşaat, ayakkabıcılık, tekstil, ev hizmetleri,

temizlik, çocuk bakımı gibi nitelik gerektirmeyen mevsimlik işlerde, ev işçilerinin ücretlerinden çok daha düşük ücretlerle çalışmaya zorlandılar (Lordoğlu ve Aslan, 2016: 792-793). Bu durum, kayıt dışı istihdamın artmasına ve vergi adaletinin zarar görmesine neden oldu (Gülşen, 2019: 187). Mart 2013'te hükümet, ülkede 2003'ten bu yana yürürlükte olan yabancılara yönelik iş kanununda değişiklikyaptı (Resmî Gazete, 25040, 2003). Madde 29'da geçici koruma kartı sahibi kişilerin, geçici ikamet süresini aşmamak ve ikamet kartını değiştirmemek kaydıyla belirli koşullar altında çalışma izni almak için Çalışma Bakanlığı'na başvurabilecekleri düzenlendi (Resmî Gazete, 28872, 2014). Bu çerçevede, yaklaşık 5.500 Suriyeli sığınmacıya çalışma izni verildi (Erdoğan ve Ünver, 2015: 41). 2014 yılında, Suriyelilere verilen geçici koruma oturma izni, tüm Suriyelilere verilmedi. Birçok Suriyeli, çalışma izni olan Türk vatandaşlarına ait mağazalar ve ticari mekanlarda iş yeri açarak bu sorunu aşmaya çalıştı. Ancak bu işlerin büyük bir kısmı Türk ortaklarla paylaşılıyordu (Kaya, 2016: 165). Bu arada hükümet, Nisan 2011'den sonraki dönemde pasaport ve resmî belgelerle Türkiye'ye gelen Suriyelilere kayıt, oturma ve çalışma izni konusunda büyük kolaylıklar sağladı ve yaklaşık 80.000 Suriyeliye iş alanında hizmet vermeye başladı (Şahinli, 2021: 36).

2.2.4.2. İkinci aşama (2015- 2016)

2014 yılına kadar Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların sayısı 1.600.000'e ulaştı. Bu Suriyelilerin %14'ü resmî barınma merkezlerinde yaşıyordu, ancak büyük bir kısmı (1.400.000 Suriyeli), bu merkezler dışında kendi başlarına yaşamaya çalışıyordu. Bu büyük nüfus çoğunlukla Türkiye'nin çeşitli bölgelerine yayılmıştı, ancak yoğunlaştığı bölgeler İstanbul, Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay, Kilis, Mardin, Adana ve Kahramanmaraş gibi 9 ilde bulunuyordu. Diğer 11 ilde de 50.000 Suriyeli bulunuyordu (Erdoğan, 2014: 14).

Rusya'nın 2015 yılında Suriye'ye müdahalesi ve hükümet ordusunun ve silahlı radikal hareketlerin (İŞİD ve El Nusra) sivillere yönelik saldırıları, hayatta kalmak için sınırı geçen göçmenlerden oluşan insan zincirlerine neden oldu. Balkan ve Kafkasya göçlerinden (1860- 1927) bu yana yaşanmamış, Türk hükümetinin beklentilerini aşan düzeyde gerçekleşen göç akımı, Türk toplumunu ve Avrupa'yı endişelendirdi. Bu göç akımı ve özellikle bu dönemde Türk sokaklarını sarsan bir dizi olayın yaşanması, Türk toplumunun Suriyelilere yönelik tehdit algısını güçlendirdi. Özellikle, Temmuz 2015'te İstanbul'daki bombalı saldırı, Şubat 2016'da yaklaşık 36 sivilin ölümüne yol

açan Ankara bombalaması, Atatürk Uluslararası Havalimanı'na saldırı, 2016'da İstanbul'da bir gece kulübüne saldırı ve 2016'da iktidar partisine yönelik darbe girişimi tehdit algısında rol oynadı. Bu gelişmeler Türkiye ve bölge ülkeleri için yeni bir zorluk yarattı.

"Ensar ve muhacirler" ya da "misafir" söyleminin parıltısı ülkenin siyasi söylemlerinden giderek silinmeye başladı ve "sığınmacı" "mülteci" ve "göçmen" gibi yerini hukuki bir anlam taşıyan terimlere bıraktı (Ak Parti, 2015: 334). Bu değişim Ankara'nın, Avrupa Birliği ülkelerinin, Türkiye'nin kapasitesinin ötesine geçen Suriyelilere yönelik sorumluluklarını yerine getirmemesinden duyduğu rahatsızlıktan kaynaklanıyordu. Buna rağmen Türk hükümeti, 2015 yılında 2 milyon 503 bin 549 Suriyelinin bir kısmının (Göç İdaresi) kalması ihtimalini yeniden ele almaktan ve bunu Türk karar alıcı çevrelerde tartışmaktan çekinmedi. Bu durum Adalet ve Kalkınma Partisi'nin 2015 Cumhurbaşkanlığı seçim turundaki seçim beyanlarına da yansdı. Hükümetin uyum ve kabul süreci kapsamında TÖMER'in çalışmalarını yoğunlaştırarak ve Suriyelileri sisteme dâhil etme sürecine destek verdi (Uslu ve Ceylan, 2019: 111).

Hem Suriye'de hem de Türkiye'de siyasi ve askerî olayların yoğunluğu 2016'yı Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar için önemli gelişmelerin yaşandığı bir yıl hâline getirdi. Bu gelişmelerden ilki, 8 Ocak'ta Suriye ile Türkiye arasındaki vize serbestisinin iptal edilmesiydi. Bu, Türk hükümetinin önceki "açık kapı" politikasını sonlandırarak Suriyelilerin Türkiye'ye serbest geçişini engellediği bir adım olarak öne çıktı. İkincisi, Mart ayında, Türkiye ile Avrupa Birliği arasında bir mutabakat zaptı imzalandı. Bu anlaşmaya göre, 20 Mart 2016 tarihinden itibaren Türkiye'den Yunan adalarına geçen tüm düzensiz sığınmacılar Türkiye'ye geri gönderilecekti. Türkiye ayrıca yeni kara ve deniz yollarının kontrolünü ve korunmasını sağlama taahhüdünde bulundu, böylece Avrupa'ya ulaşmaya çalışan düzensiz göçmenleri engellemeye yardımcı olacaktı. Üçüncüsü, Avrupa Birliği, Suriyeli sığınmacılara yönelik projelerin kurulmasını finanse etmek üzere Türk hükümetine 2018 yılına kadar 6 milyar avro (7,3 milyar ABD doları) tutarında mali yardım sözü verdi. Bu yardımın amacı, sığınmacıların Türkiye'deki yaşamlarını iyileştirmek ve yerel halkla uyumlarını teşvik etmektir. Dördüncüsü, Türk hükümeti, yabancıların Türkiye'de çalışmalarına ilişkin yasal düzenlemelerde değişiklik yaptı. 2016 yılında, yabancıların çalışma izinlerine ilişkin 4817 sayılı Kanun ile devletin uluslararası koruma altındaki yabancıların

alışmasına ilişkin 2013 yılında çıkardığı 6458 sayılı Kanun'u birleştirerek yeni bir düzenleme getirdi. Bu düzenleme, Suriyelilere Türkiye'de yasadışı veya kayıtlı istihdam imkânı sağlamak, yerel işgücünün korunmasını ve yerel halk ile Suriyeliler arasındaki gerilimi kontrol altına almayı amaçlıyordu (yk ve Kara, 2016:167).

Buna göre, seyahat iznini ilk kez ihlal edenlere 1.144 Türk lirası para cezası uygulanacak, ikinci kez ihlal edenlere ise 15 gün içinde bulundukları şehirlere dönme şartıyla tebligat kâğıdı verilecekti. Bunu yapmamaları halinde, kimliklerinde tanınmlı olan sağlık hizmetleri sonlandırılacak ve bu nedenle kimliklerinin sunduğu ücretsiz hizmetlerden yararlanamayacaklardı. Ancak nc kez seyahat izni olmadan yakalananların kaydı ise tamamen dondurulacaktı. Yine aynı yıl, Türk hükümeti, Suriyelileri istisnai vatandaşlık yasasına dâhil ederek yeni bir adım attı (Resmî Gazete 30989 sayılı kanunu madde 24, 2019: 6211).

Ayrıca Türk hükümetinin eğitim planı, ülkenin bazı Suriyelileri yeniden yerleştirme ve onları Türk toplumuna entegre etme yönündeki hamlesiyle tutarlıydı. Döneme (2015-2019) ilişkin beş yıllık stratejik planda, uluslararası kuruluşlarla iş birliği yapılarak Suriyelilerin ulusal sisteme dahil edilmesi (Brugha vd., 2021: 14) ve "Göçmen ve geçici koruma altındaki yabancı çocukların devam ettiği okulların müfredatlarının geliştirilmesi..." yer aldı (Eğitim Vizyonu 2023: 82). 2015/ 2016 yılında Türk niversitelerinde Arapça dilinin yanı sıra İngilizce, Fransızca ve Almanca dillerinin temel alındığı istisnai eğitim programları da yükseköğretim sistemine dâhil edildi (Hohberger, 2018: 13). Wiebke Hohberger, Suriyeli ğrencilerin Türk niversitelerinde eğitimlerine devam etmek üzere gelmelerini destekleyen faktörlerden birinin devam eden uluslararasılaşma süreci olduğunu belirtmektedir. Türk niversitelerine kabul edilen uluslararası ğrenci sayısının yüzde 50'yi geçmemesi kaydıyla belirli bir yüzde belirlendi. (Hohberger, 2018: 15- 16). Bunun yanı sıra Dafı bursu, Spark bursu ve Türkiye bursu (YTB) gibi Avrupa Komisyonu tarafından desteklenen bir dizi burs etkinleştirilmiştir.

Ayrıca Türk hükümetinin eğitim planı, ülkenin bazı Suriyelileri yeniden yerleştirme ve onları Türk toplumuna entegre etme yönündeki hamlesiyle tutarlıydı. Döneme (2015-2019) ilişkin beş yıllık stratejik planda, uluslararası kuruluşlarla iş birliği yapılarak Suriyelilerin ulusal sisteme dahil edilmesi (Brugha vd., 2021: 14) ve "Göçmen ve geçici koruma altındaki yabancı çocukların devam ettiği okulların müfredatlarının geliştirilmesi..." yer aldı (T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2023: 82).

2015/ 2016 yılında Türk üniversitelerinde Arapça dilinin yanı sıra İngilizce, Fransızca ve Almanca dillerinin temel alındığı istisnai eğitim programları da yükseköğretim sistemine dâhil edildi (Hohberger, 2018: 13). Wiebke Hohberger, Suriyeli öğrencilerin Türk üniversitelerinde eğitimlerine devam etmek üzere gelmelerini destekleyen faktörlerden birinin devam eden uluslararasılaşma süreci olduğunu belirtmektedir. Türk üniversitelerine kabul edilen uluslararası öğrenci sayısının yüzde 50'yi geçmemesi kaydıyla belirli bir yüzde belirlendi. (Hohberger, 2018: 15- 16). Bunun yanı sıra Dafi bursu, Spark bursu ve Türkiye bursu (YTB) gibi Avrupa Komisyonu tarafından desteklenen bir dizi burs etkinleştirilmiştir.

Suriyeli sığınmacıların karşılaştıkları sorunları çözmek amacıyla hizmetler alanında belirli yönetsel ve yasal düzenlemeler gerçekleştirildi. Türk hükümeti, 2016 yılına kadar Suriyelilerin Suriye'ye kayıtlı araçlarla ülke topraklarına girmesine ve Suriye'den aldıkları sürücü belgesi ile araç kullanmalarına izin verilmekteydi. Suriye'den gelen araçlar Türkiye'de kayıt dışıydı ve bu nedenle trafik ihlalleri tespit edilemiyordu. 2016 yılında Suriyeli sığınmacı dosyasının AFAD'dan Göç Dairesi'ne devredilmesinin ardından hükümet, trafik kazalarını ve 2011'den sonra verilen sahte Suriye ehliyetiyle araç kullanmayı önlemek amacıyla bir genelge yayınlarak, ruhsatlı Suriye ehliyetiyle araç kullanmayı yasakladı ve bunun yerine ülkede lisanslı ve akredite olan Türk ehliyetlerinin verilmesini zorunlu kıldı. Genelge ile birlikte Suriyelilerin sürücü kurslarına kaydolmaları, sürücü kurslarının ücretlerini ödemeleri ve her kategori için sınavı tamamlamaları gerekti (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2016). Bu arada, onaylı pasaport veya turistik ikamet sahibi Suriyelilerin aksine, geçici koruma kartı sahibi Suriyeliler için mali işlemlere ve transferlere 2018 yılına kadar erişilemedi. Bazı Türk bankaları, resmî hesapları aracılığıyla, geçici koruma kartı sahibi Suriyeliler için "kimlik" in nüfus kütüğüne kayıtlı olması ve muhtardan alınan oturma izninin eşlik etmesi koşuluyla banka hesabı açmak için başvuruları kabul etmeye başladı. Suriyelilerin banka hesabı açmasına izin verme kararı 2015 yılında yürürlüğe girmiş, bazı bankalar banka hesabı açma mekanizması konusunda hoşgörülü davranmış, ancak süreç kısa sürede askıya alınmıştır.

2.2.4.3. Üçüncü aşama (2021'den bugüne kadar)

Bu aşamada 2021 yılı ortalarında başlayan, Ankara'nın Altındağ bölgesindeki Suriyeliler ile Türkler arasındaki tartışmalar sonucunda başkentte Suriyelilerin

mülklerine yönelik toplu saldırılar gerçekleşti. Adalet ve Kalkınma Partisi'ne baēlı Altındaē Belediyesi'nin sakinlerinin oēunluēunu, iktidar partisini destekleyen Türkler ve geçici koruma kartı sahibi Suriyeliler oluşturuyordu. Bu meydana gelen olay hükümeti, Suriyelilerin varlıēı nedeniyle Türk sokaklarında, özellikle de destekçileri arasında yaşanan gerilimin boyutu konusunda teyakkuza geçirdi. Buna göre, bazı şehirlerde nüfusu %25'i aşan, nüfus blokları veya kümelenmelerin oluşmasını önlemek için yerleşim yerlerinin Suriyeliler de dahil olmak üzere yabancılara kapatılmasını öngören "hafifletme projesi"ni açıklayarak hükümet, durumu kontrol altına almaya çalıştı. Bu kapsamda ayrıca 2 Eylül 2021 tarihinden itibaren; Başkent Ankara'da geçici koruma kartı verilmesi durduruldu. Başka şehirlere kayıtlı Suriyeli sığınmacıların kayıtlı bulundukları şehirlere gönderilmesi kararı alındı. Herhangi bir koruma statüsü veya ikamet izni bulunmayan düzensiz göçmenlerin kolluk kuvvetleri tarafından yakalanarak, sınır dışı edilmek üzere idari gözetim altına alınması kararlaştırıldı (İçişleri Bakanlıēı, 2021). Mahallelerin yabancılara kapatılması yalnızca onlara yönelik yeni kısıtlamaların işareti olduēuna inanılsa da hükümetin izlediēi "hafifletme politikası" Suriyeliler de dahil olmak üzere yabancılara, Türk toplumuna umutla entegre olmaya teşvik etme girişimi olarak da görülebilir.

"Güvenli bölge" terimi, Türkiye'nin desteklediēi Suriyeli muhalif grupların kontrol ettiēi ve Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı Harektı, Barış Pınarı Harektı gibi operasyonlarla oluşturulan bölgeleri ifade etmektedir. Bu bölgelerin toplam yüzölçümü yaklaşık 8.400 km²'yi kapsamaktadır ve Afrin, El-Bab, Mare, Ezaz, Cerablus, Tel Abyad ve Rasulayn şehirlerini içermektedir (Al-Shawaakh, Nasrullah ve Abdullah, 2022: 9). Bu bölgeler, PKK'nın Suriye kolu olan PYD rgtnn kontrolündeki bölgelere komşu bölgelerdir. "Güvenli bölge" teklifi, tarihsel olarak 2012 yılının ortalarına kadar uzanmaktadır. O dönemde Türkiye, Suriye üzerinden gelen kitlesel göçü durdurmak, gönüllü geri dönüşü teşvik etmek, sınırlarının gvenliēini saēlamak ve bölgede normale dönüşü desteklemek istemiştir. Ancak Haziran 2018'de, Türk ve Amerikan dışışleri bakanları arasında mutabakata varılan "Mnbi Yol Haritası" projesi, bu fikrin somutlaştırılmasına ve bölgenin sınırlarının belirlenmesine katkı saēlamıřtır (Al-Shawaakh, Nasrullah ve Abdullah, 2022: 6). 2019 yılında, bir milyon Suriyelinin Türkiye'den gönüllü olarak geri dneceēi konuşulurken, "Güvenli Bölge" projesi yeniden gündeme gelmiştir. Son Cumhurbaşkanlıēı açıklamalarına göre, Türkiye'den "güvenli bölgeye" dönen Suriyelilerin sayısı 554.107 kişiye yükselmiştir (Dışışleri

Bakanlığı, 2023: 37).

Görünüşe göre Ankara, Türkiye'deki yoğun Suriyeli sığınmacı sorunuyla başetmek için gönüllü geri dönüşü tercih etmiştir. Bu doğrultuda Türkiye Suriye'nin kuzeyinde güveni bir bölge oluşturmaya çabalamaktadır. İlk olarak, Ankara, dört askerî operasyon başlatarak, (2016'da Cerablus'ta "Fırat Kalkanı,", Afrin'de "Zeytin Dalı", 2018'de Halep kırsalında, 2019'un sonunda Tel Abyad ile Fırat'ın doğusundaki Rasulayn arasında "Barış Pınarı "ve 2020 baharında İdlib'de "Barış Kalkanı") bölge ülkelerinin terör örgütlerinin saldırılarını püskürtebilecek askerî kapasitesini yeniden tesis etmek ve Türkiye'nin itibarını restore etmek istemiştir. Bu askerî operasyonlar ve bölgede yaşamının temellerinin atılmasında "barışçı" yaklaşımın benimsenmesi artmıştır (İrdem vd., 2020: 7). İkinci olarak, gönüllü geri dönüş zamanının müzakere edilmesi ve bunun üzerinde mutabakata varılan bir şekilde programlanması için gerekli temelleri oluşturacak herhangi bir Suriyeli siyasi temsilcinin bulunmaması, Türkiye'yi güvenli bölgeye ilişkin demografik hususun uygulanması konusunda çalışmaya başlamaya yöneltmiştir. Bu güncel politika, Osmanlı İmparatorluğu'nun göçmenlerin kendi topraklarına yerleştirilmesi konusunda uygulamaya koyduğu, nüfusu çok etnikli ortamlarda organize etmeye yönelik "demografik mühendislik" olarak adlandırılan önlemler paketini akla getirebilir. Bu yaklaşım, her sosyal grubun genel bütünle bütünleşmesini sağlayacak şekilde oluşumunu kontrol etmeyi amaçlamaktadır.

2.3. Türkiye'nin Göçmen Politikası

Türkiye'nin göçmenlere yönelik uyguladığı önceki sistemlere, özellikle de Cumhuriyet öncesi dönemde yürürlüğe giren sistemlere bakmadan, bugün Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılara yönelik yürütülen göç sisteminin ardındaki felsefeyi anlamak zordur. Buna göre bu çalışma, aşağıdaki alanlardaki önceki kararlar ile güncel kararlar arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları karşılaştırmayı amaçlamaktadır: yerleşim, vatandaşlık, temel hizmetlerin sağlanması, sağlık, eğitim, vergiler, askerlik, ceza ve ceza işlemleri, seyahat izni ve nakil talepleri gibi göçmenlerin hayatını etkileyen konular.

2.3.1. Temel Hizmetlerin Sağlanması

On dokuzuncu yüzyılın başlarından itibaren Kafkaslar ve Balkanlar'dan Anadolu'ya gerçekleşen göçmen akınıyla birlikte devlet, krizi kontrol altına almak ve yerinden edilenlerin ihtiyaçlarına ivedilikle cevap vermek için birbirini takip eden üç komite oluşturdu. Bunlar; "Göçmenler Genel Komitesi", "İnkomen Ali Muhacirler Komitesi" (Polat, 2019: 21) ve 1860 yılında Trabzon Vilayetinin denetimi altına alınan "Göçmenler Komitesi", "Mahasrin Umumi İdare Dairesi" (Demirtaş, 2009: 216). Bunlar, Ülkenin çeşitli illerine dağılmış kişileri memur, tercüman ve kâtip olarak atayan geçici komitelerdi (Demirtaş, 2009: 217). Komite, göçmenlere yardım ve günlük gıda sağlamayı (Demirtaş, 2009, 218), Anadolu'nun işlenmeyen tüm topraklarının kapsamlı bir envanterini çıkarmayı ve göçmenleri buralara barınma ve yerleşme için yönlendirmeyi görev edindi (Polat, 2019: 20). 2733 Sayılı Konut Kanununun 33. Maddesine göre, göçmenlere toprakları işlemeleri için hayvan ve tohum desteği verildi. Elde edilen gelirlerin yeniden üretimin sermayesi olarak ve geçimlerinin emini için kullanmaları sağlandı. Bu kapsamda göçmen topluluklara belirli bir süre için vergi muafiyeti tanındı (2733 Sayılı İskân Kanunu, Resmî Gazete, 1934: 4006). Ancak göçmenlerin günlük ihtiyaçlarını karşılayacak gıda temininde yetersizlik, sağlıksız beslemeye, sağlıksız koşullara bağlı olarak göçmenlerin ölmesine yol açan salgın hastalıkların yayılmasına neden olmuştur (Polat, 2019: 21).

2.3.2. Sağlık

Savaşlar ve göçler sırasında Kızılay'ın tıbbi yardım sağlamadaki rolü çok önemli hale geldi."Kızılay, daimî ve seyyar hastanelerde, cephede hasta ve yaralı askerlere, cephe gerisindeki göçmen konvoylarına ve açlık çeken sivillere yardımda bulundu. Trablus, Balkan ve dünya Savaşları sırasında kurduğu sağlık merkezlerinde ve acil durum istasyonlarında sunduğu hizmetlerin yanı sıra, Kızılay, tüm insan gücünü cephedeki askerlere ve cephe gerisindekilere tıbbi bakım sağlamak için seferber etmiş, devlet hazinesinden sağlanan fonlarla savaş esirlerine ve göçmenlere yardım etmiştir" (Akgün, 2012: 114). Ancak en önemli katkısı, Osmanlı İmparatorluğu'nun bütçesinden, o dönemde göçmenleri öldüren salgın hastalıkların ortaya çıkması krizini kontrol altına almak amacıyla kaynak ayırmasıdır. Göç Komisyonu, eyaletlere her biri için gerekli miktarı sağlamaktan sorumluydu. Örneğin devlet, Çerkez göçmenler

arasında çıkan ateş salgınını kontrol altına almak için 15.000 kuruş hibe etmişti (Polat, 2019: 154). Polat, Osmanlı Devleti'nin salgın hastalıkların yayılmasını sınırlama çabalarına rağmen, Osmanlı-Rus Savaşı (1828- 1829) sırasında ortaya çıkan dizanteri, sıtma ve veba gibi salgın hastalıkların yayılmasının ağır bir kriz oluşturduğunu ileri sürmektedir. Göçmenlerin yeniden yerleştirme, yiyecek ve barınma ihtiyaçlarını güvence altına alma politikaları, devletin omuzlarında ağır bir yük oluşturmuştur. Sağlık tedbirlerindeki eksiklikler ve göçmen akını karşısında yetersiz kalınması 150.000 göçmenin üçte birinin ölümüne yol açmıştır (Polat, 2019: 155).

2.3.3. Eğitim

Kırım göçmeni aileler, kendi okullarını finanse etmek için göçmen ailelerin ve devlet hazinesinin bağışlarını kullanarak Osmanlı İmparatorluğu'nun dikkatini çocuklarının eğitim ihtiyacına çekmeyi başardılar. Bu dönemde devlet, 1854 yılından itibaren göçmen çocukları da dahil olmak üzere herkese okul açmaya odaklanarak, göçmen çocuklarının eğitimini de planlarına dahil etti. Anadolu'ya yerleşen göçmenler için her köy ve mahallede bir okul kuruldu ve kurulan okullar yeniden düzenlendi (Yıldırım, 2020: 462). Başlangıçta, Osmanlı Devleti'nde bulunan tüm okullar, muhacir çocukları için kontenjanlar sağlamamıştır. Ancak zaman içinde Osmanlı dönemindeki eğitim kurumları, Rüşdiye okulları da dahil olmak üzere muhacir çocuklarını kabul etmeye daha yatkın hale gelmiştir. Bu dönemde "ıslahevleri" olarak da bilinen ve daha sonra yatılı mesleki eğitim kurumlarına dönüşen okullar ortaya çıkmış ve Osmanlı İmparatorluğu'nun her tarafına yayılmıştır. "İslahevleri" Kurumları, Müslüman veya gayrimüslim olmaksızın yetim göçmen çocukların sahiplenilmesine ve onların sokaktan korunmasına yardımcı olmuştur. Başlangıçta o dönemin eğitim kurumları göçmen çocukları arasındaki dil ve din farklılıklarını göz ardı etmemişlerdir. Daha sonra devlet, Türkçe konuşmayan göçmenlerin dillerine aşına öğretmenleri görevlendirmiş ve dil farklılıklarını çözmeye yönelmiştir (Yıldırım, 2020: 463).

2.3.4. Göç ve Yerleştirme

Tehcir ve iskân politikaları Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk dönemlerinde geçerli bir prosedürdü (Barkan, 1949- 1950) ve hem ele geçirilen topraklardaki varlığını güçlendirmek amacıyla, hem de "demografik mühendislik" olarak adlandırılan sürece

bir girişti. Bu politika, devletin dinî ve etnik açıdan çeşitli çevrelerde nüfusu organize ederek ve her grubun ikamet yerini ve sayısını kontrol ederek devlet içinde devlet doğmasına zemin hazırlayacak bir bloğun oluşmasını engellemek için bir dizi uygulamayı içeriyordu. Devlet, bir grup veya azınlıktan gelen bir tehlike veya tehdit algıladığında demografik mühendisliğe başvuruyor (McGarry ve Olea, 1998: 615). Osmanlı İmparatorluğu'nun tehcir ve yeniden yerleştirme politikaları tesadüfî veya keyfî değildi (Barkan, 1951- 1952: 62). Bu politikalar daha ziyade devletin güvenliğine, yayılmacı ve ekonomik gereksinimlerine ve Balkanlar'da güvenliği kontrol etmeye yönelik proaktif bir adımla el ele gidiyordu. Osmanlı Devleti'nin Avrupa'ya yönelik stratejik derinliği vardı. Bu hedefleri gerçekleştirmek için Anadolu, Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar, Kafkaslar ve Kıbrıs gibi ele geçirdiği bölgelere vatandaşlarını nakletmek ve yeniden yerleştirmek için bir başlangıç noktası olarak kullanılıyordu. Örneğin, 16. yüzyılın sonlarında, çoğu köylü ve zanaatkardan oluşan gruplar Hristiyan Kıbrıs'a ve Yunanistan'a sürüldü. Balkanlar, Trakya ve Makedonya'nın Osmanlı İmparatorluğu tarafından kontrol edilmesinin ardından, Osmanlı İmparatorluğu'nun bu bölgelere yerleşmek ve hâkimiyetini güçlendirmek amacıyla on binlerce Türk'ü Anadolu'dan getirmesiyle dikkat çekti. Ayrıca, Balkan Hristiyanları bazı askerî önlemler gereği Anadolu'ya nakledildi ve İstanbul'daki şehrin kalkınmasına katkıda bulunmak amacıyla bir kısmı İstanbul'a taşındı (İnalcık, 1954: 123). Başka bir ifadeyle, Balkanlar, Osmanlı Devleti'nin Avrupa'ya yönelik stratejik derinliğidir. Balkan ülkelerinin "Osmanlılaştırılması" ve topraklarının Osmanlı Devleti'nin tarım sepetini zenginleştirmek amacıyla yatırıma dönüştürülmesi amacıyla sistematik ve yoğun bir şekilde iskân faaliyetleri gerçekleştirilmiştir (Doğan, 2015: 657). Başka bir ifadeyle iskân, Osmanlı Devleti'nin savaşlar sonrasında ele geçirdiği yeni cepheleri pasifize etme politikasının ve yerli halkla bir arada yaşamının temellerini atmanın bir yoluydu (Arslan, 2008: 96). Balkan ülkelerinde yerleşim politikası nasıl tesadüfî değilse, Anadolu'daki yerleşim politikası da daha belirleyici ve nettir. Balkanlar ve Kafkasya halkları arasında "milliyetçilik" ideolojisinin yayılması ve "öteki" kavramının olgunlaşmasında, bulgar ve Yunan milliyetçilerinin Türklere karşı giderek artan kısıtlayıcı politikalarının da etkisi oldu. Bu durum Türkler arasında tepki yaratmış ve topraklarının birleştirilmesi yönündeki milliyetçilik duygularını güçlendirmiştir (Edib, 1930: 115). Balkan Türkleri sürgün ve tehcir benzeri bir göçe sevk edilmiştir. Kurtuluş Savaşı (1919- 1923) sırasında ve sonrasında Anadolu'ya doğru büyük göç akınına da yansımıştır. Aynı bağlamda, Türkiye ile

Yunanistan arasında binlerce Arnavut, Çerkez, Türk, Boşnak ve Müslüman Tatarın da dahil olduğu "Büyük Mübadele" anlaşması(birçok metinde "Büyük Sürgün" şeklinde geçiyor) imzalanmıştır (İçduygu ve Sirkeci, 1999: 254).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde ülkeye gelen Kürtler, Romalılar, Ermeniler, Süryaniler, Yahudiler, Alazlar, Arnavutlar, Çerkezler, Rumlar ve diğerlerinin yerleşimiyle ilgili barınma haritasını incelediğimizde, yerleşim tercihlerinin Osmanlı Devleti'nin sınırlarını siyasi, askerî ve millî ihtiyaçlarına göre güçlendirmek, devletin Osmanlı olmayan tebaasını çoğunluk oluşturmalarını engellemek amacıyla kuşatmak gibi faktörlerden kaynaklandığı görülmektedir. Ayrıca Osmanlı Devleti, ülkenin Rusya ile olan sınırlarını kontrol edecek şekilde Türk göçmenleri sınır boyunca ve boğaz çevresindeki köylere yerleştirmiştir. Bâbîâli, Osmanlı dışındaki tebaasını diğer bölgelere iterken, muhacirlerin büyük çoğunluğunu Anadolu'ya, özellikle Aydın, Hudavendigar (Bursa), İzmit, Kastamonu, Trabzon, Ankara, Adana, Konya ve Sivas bölgelerine kalıcı yerleşim ve yerel halkıyla bütünleşme amacıyla göndermiştir (İpek, 1999: 172).

Bu arada 1880'li yıllardan sonra Kafkasyalı göçmenlerin Bursa'ya yerleşmesi bu dönemde Bursa'nın nüfusunu büyük ölçüde artırmıştır (Erkan, 1996: 136- 137). Osmanlı İmparatorluğu döneminde Kuzey Kafkasya ülkelerinden gelen Çerkezlerin çoğunluğu Türkiye'ye, özellikle Doğu Anadolu'ya yerleşmiş olup, ülkedeki sayılarının 1 milyon 500 bin kişi civarında olduğu tahmin edilmektedir. Çerkezlerin ve Tatarların büyük çoğunluğu Adana, Halep, Suriye ve Konya'ya gönderilmiştir. Zor Sancak'ın (Deyr-i Zor) göçe uygun görülen yerleşim yerleri arasındadır. Varna ve Selanik'te buraya yerleşecek göçmenlerin Antalya, Silifke, Mersin, İskenderun, Trablus, Akka ve Hayfa limanlarına yönlendirilmiştir (Polat, 2019: 20). Buna paralel olarak imparatorluk, kendisine iç ve dış göçmen göçünü kısıtlamış ve bunu transit geçiş izinleriyle birleştirmiştir (Tekeli, 2011:47).

2.3.5. Vatandaşlık

Osmanlı İmparatorluğu'nun bir dizi sivil, hukuki ve askerî uygulamalarla kabilecilik pelerinini atıp, tek ırka değil, tek devlete (millet) dayalı milliyetçiliğe doğru ilerlemeye başladığını görüyoruz. "Ulus", on dördüncü yüzyılda üniversite öğrencileri arasında bir örgüt birimi olarak yaygın olarak "Fransa ulusu, Almanya ulusu..." şeklinde

kullanılan bir terimdir (Kamenka, 1973: 4- 6). Balkanlar ve Kafkasya'daki Osmanlı ordularının art arda Rusya'ya yenilmesi ve Anadolu'ya doğru tehcir dalgalarının başlamasından bu yana devlet, geri çekilmenin gerekliliğinin, Asya sınırlarındaki birçok din ve ırktan vatandaşlarının sadakatini sınamanın gerekliliğinin farkına varmıştır. Devlet, 1869 yılında, ebeveynleri Osmanlı kökenli olanlara veya Osmanlı İmparatorluğu'nun kontrolü altında yaşayan ve orada kalmak isteyen gayrimüslimlere Osmanlı vatandaşlığının verilmesini öngören Tabiiyet-i Osmaniye Kanunnamesi'ni çıkarmak için acele etti (Polat, 2011: 135). Kendi vatandaşlarının yabancı bir ülke vatandaşlığını almasını yasakladı. Vatandaşlığın verilmesi, bireyin bir devlete bağlı olduğu, bireyin kendisine ulusun bir parçası olarak ait olmasını ve tanınmasını gerektiren, siyasi ekonomik hedefler ve sosyal amaçlara ulaşmak için verilen hak ve görevleri veren yasal bir prosedür ve birmilliyetçilik biçimidir. Osmanlı İmparatorluğu'na gelince, Osmanlı vatandaşlığını veren yasa, ülkenin Balkanlar ve Kafkaslar'dan Anadolu'ya en büyük göçün yaşandığı yılda çıkarıldı. Bu durum, Osmanlı İmparatorluğu'nun vatandaşlık verme kanununu, tebaasının sayısını ırk ve dine göre kontrol etme olanağı veren bir araç ve Anadolu'da kalmak isteyen tebaasının sadakatini test etmek için bir araç olarak kullandı. Aynı zamanda bu kanun Osmanlı imparatorluğunun yeni bir Türk devletine doğru ilerleyişini yansıtan bir gelişmedir.

Cumhuriyet Anayasası, yeni coğrafi sınırları dikkate alırken Osmanlı hukukunun ruhunu korumuştur. Doğan, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu sırasında Türk ulusal elitinin uygulamalarının çoğunu "Sosyal Darwinizm" olarak değerlendirmektedir (Doğan, 2015: 20). Türkiye, iki temel boyut aracılığıyla ulusal anlamda daha yüksek bir vatandaşlık derecesi yaratmaya devam etti: Vatandaşlık ve Dil Hukuku. Vatandaşlığa ilişkin olarak, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Beşinci Bölümü'nün 88. maddesinde "Din ve ırkı ne olursa olsun, vatandaşlık bakımından (Anayasa) Türkiye halkı vatandaşlık açısından Türk'tür" ifadesinin yer almaktadır. 88. madde, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde "ötekini" kabul etmeye, aşırı etnik köken kisvesinden çıkıp Türkiye Cumhuriyeti adı verilen tek bir ulusal kimlik çatısı altında yaşamaya doğru atılan hukuki bir adımdır. Bu dönem, ülkenin sosyal ve demografik kimliğinin oluşması sürecinde çok önemli bir aşamayı temsil ediyordu. Bu yasa daha sonra 2018 yılında değiştirilerek, kişinin ailesinin Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra Türkiye'de kayıtlı olması gerektiğini şartı getirildi. Ancak Türkiye, ülke için daha yüksek bir vatandaşlık derecesi yaratmaya çalıştı. Bu durum çeşitli kararlarda, özellikle de ana

dillerini konuşan göçmenlerin yerleşim yerlerini dağıtarak dil birliği yaratma amacı (2733 Sayılı İskân Kanunu, Resmî Gazete, 1934: 781) açıkça ortaya konuldu. Dillerini yerli halkla bütünleştirmek ve birlik sağlamak amacıyla Türk dili kanunla ve "Türkçe konuşan vatandaş" anlayışıyla yasa çıkarıldı (Bale, 2000: 105- 109).

Türkiye Cumhuriyeti tarafından kabul edilen yeni konut kanununun, Türkiye Cumhuriyetivatandaşlarının hukuki statülerine göre bir sosyal sınıflandırma sağlaması dikkat çekicidir. İkamet yeri bakımından Türk asıllı göçmen ve mülteciler, ikamet ve hareket izni almakla yükümlü olan Türk asıllı olmayanların aksine ikamet yerlerini seçme hakkına sahiptir. Devletin izni olmaksızın şehirler arasında hareket etmeleri halinde ikamet ettikleri yere iade edilecektir (2733 Sayılı Konut Kanunu, Resmî Gazete, 1934: 4003). Kanuna göre yurtdışından Türkiye'ye yerleşmek amacıyla gelen her Türk veya Türk asıllı kişi "göçmen", Türkiye'ye geçici olarak sığınan herkes ise "mülteci"dir. Türk kültürüne ait olmayan herkes göçmen olarak kabul edilmiyor ve sınır dışı ediliyor. Aynı zamanda Türkasıllı bir göçmene "göçmen belgesi" verilmekte ve "göçmen" olarak kabul edilmesi halinde vatandaşlık verilmektedir. İkamet yeri bakımından Türk asıllı göçmen ve mülteciler, ikamet ve hareket izni almakla yükümlü olan Türk asıllı olmayanların aksine ikamet yerlerini seçme hakkına sahiptir. Devletin izni olmaksızın şehirler arasında hareket etmeleri halinde ikamet ettikleri yere iade edilecektir (2733 Sayılı Konut Kanunu, Resmî Gazete, 1934: 4004).

2.3.6. Seyahat İzni

Osmanlı İmparatorluğu, devletin yerleşim ve barınma planları doğrultusunda iç göçün rastlantısallığını sınırlamak ve dış göçü kontrol altına almak amacıyla (Tekili, 2011: 47) göçmenlere şehirler arasında geçiş yaptıklarında transit izinleri zorunlu kılmıştı. Konut Kanunu'na göre, Türk asıllı olmayan mültecilerin ikamet ve hareket izni alması gerekiyordu. Yargı kararı olmaksızın şehirler arasında hareket etmeleri halinde ikamet ettikleri yere geri gönderileceklerdi (2733 Sayılı Konut Kanunu, Resmî Gazete, 1934: 4004). Buna rağmen Osmanlı Devleti, Çerkezler gibi bazı göçmen gruplarının eyaletlere veya akrabalarına yakın yerlere yerleştirilme konusundaki ısrarlı talepler (Doğan, 2015: 668) karşısında bunu uygulamada zorluklarla karşı karşıya kaldı. Bu bağlamda Polat (2020), Halep ve çevresine yerleşen bazı Çerkezlerin bir yandan Rumeli, İzmir, Bursa ve İstanbul'a yerleşmek istediklerini, yaşadıkları toprakların kuraklığından ve iklime uyum sağlayamamalarından kaynaklanan zorluklarla

karşılaştıklarını aktarmaktadır. Buna rağmen bazı istisnai insani durumlar, yerleşim politikalarının katı kurallarını kırmayı başarmıştır. Özellikle tedavi ve tıbbi bakım ihtiyacı gibi belirli koşulların yerine getirilmesi halinde yeniden yerleştirme talepleri dikkate alınmıştır (Polat,2020: 161). Ancak valilik içerisine yerleşip gizlice kaçan ve daha sonra geri dönerek tekrar yerleşme talebinde bulunanlar veya başka bir yere yerleşip oradan gelenler, bir daha yerleşim talebinde bulunma hakkını kaybedeceklerdir (Polat, 2020: 161).

Osmanlı İmparatorluğu ile Türkiye Cumhuriyeti'nin göçmenlere ve ailelerine ücretsiz sağlık hizmetleri ve eğitim sağlama politikaları benzer olsa da en büyük farklılık, yerleşim, vatandaşlığa kabul ve nüfus kaydına ilişkin kararlarda yatmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu dönemi ile Türkiye Cumhuriyeti dönemi arasındaki benzerlik ve farklılıklar incelendiğinde, Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasi ve askerî nedenlerden dolayı göçe susadığı görülmektedir. Balkanlar ve Kafkasya göçmenleri geldikleri andan itibaren entegre politikaları başlamıştır. Osmanlı Devleti, nüfusu arttırarak Anadolu'da göçler ve savaşlar sonucu oluşan nüfus eksikliğini gidermeyi amaçlamıştır. Bunları askerî, güvenlik ve siyasi ihtiyaçlarına uygun bir şekilde yerleştirmek amacıyla hukuki temelleri ve düzenleyici prosedürleri oluşturdu. Buna göre, aslen Osmanlı İmparatorluğu'nun tebaası oldukları için göçmenleri barındırmaya hız verdi. İsteyen gayrimüslimlere Osmanlı vatandaşlığı vererek ve göçmenlere yatırım için kullanılmamış topraklar dağıtarak, yeniden yerleştirme ve göçmenleri kontrol altına alma politikasını güçlendirdi (Aktel ve Kaygısız, 2018: 592).

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, uluslararası düzeyde Türk göç sisteminde ulusal faktör daha belirgin hale gelmiş, kimlik ve aidiyet kavramıyla daha yakından bağlantılı hale gelmiştir. Bu bağlamda Türkiye, 139 ülkeyle birlikte, ülkelerinden ancak İkinci Dünya Savaşı sonrasında kaçan Avrupalılara sığınma hakkı verilmesini öngören ve Avrupalı olmayan mültecilere de "sığınma talebinde bulunma" hakkı tanıyan, Avustralya, Yeni Zelanda, Amerika ve Kanada gibi üçüncü bir ülkeye yerleşmeyi içeren 1967 Protokolünü onayladı. Zamanla "iltica talebi" geçici bir hakka, daha sonra da 1994 yılında Türkiye'nin göç sistemindeki yasal düzenlemelerde yer alan başka bir ülkeye yerleşme şartına dönüştü. Diğer taraftan, vatandaşlık hakkı 2009 yılına kadar Türk kökenli veya Türk kültürüne sahip göçmenlere özel kalmıştı (2733 sayılı iskân kanunu, Resmî Gazete, 1934: 4003). Cumhuriyetin göç ve iltica yasalarının, ülkeyi 1980'li ve 1990'lı yıllarda bölge ülkelerinden olası göçmen akını senaryolarından

koruduğu, potansiyel göçmenlerin Türkiye'ye yönelik umutlarını kestiği ve burayı Göçmenlere ve yabancılara genel olarak kapalı bir coğrafi bölge haline getirdiği söylenebilir. Bu dönemde bölge, Körfez Savaşı, İran Devrimi, Bosna-Hersek ve Irak savaşları gibi jeopolitik değişimlere ve göçlere yol açan savaşlara sahne oldu. UNHCR kaynaklarına göre son yirmi yılda, çoğu İran, Irak ve Bulgaristan'dan olmak üzere yaklaşık iki milyon mülteci Türkiye'ye geldi (UNHCR, 2010: 35). Ancak Türkiye'deki yabancı işçisayılarını genel olarak incelediğimizde ülkenin yabancılara daha kapalı görüldüğü görüyoruz. Çalışma düzeyinde, çalışma iznine bağlı ikamet izni sayısı 2010 yılında 176,944'e ulaştı. Aynı şekilde, 2010 yılına kadar uluslararası koruma için yapılan başvuru sayısı 8,190'ı geçmemişti, kaçak göçmen sayısı ise 32,000 civarındaydı (Göç İdaresi Başkanlığı, 2013). Aksel ve İçduygu, 1995-2003 yılları arasında Türkiye'de en çok Irak, İran, Afganistan ve diğer Afrika ülkelerinden olmak üzere en yaygın göçün transit göç olduğunu düşünmektedir (Aksel ve İçduygu, 2012: 17). Bu, diğer ülkelere geçiş noktası olarak Türkiye'ye gelen göçmenlerin sayısının orada kalmak isteyenlerin sayısını aşması nedeniyle, Türkiye'nin bir sığınma noktasından çok geçiş bir noktası olduğu anlamına gelir. Aynı zamanda, örneğin Amerika Birleşik Devletleri, 2010 yılında izinsiz göçmen sayısını 8 milyonunu işgücü olmak üzere toplam 11 milyon olarak tahmin etmiştir (Pew Araştırma Merkezi, 2011).

2009 yılında, vatandaşlık hakkı ile ilgili alışılmadık bir yasal değişiklik gerçekleşti. 5901 sayılı Kanun'un 12. maddesinde, vatandaşlık hakkının istisnai olarak üç kategoriye verileceği düzenlendi: a) Türkiye'yesanayi tesisleri getiren ve bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal, sportif, kültürel ve sanatsal alanlarda olağanüstü hizmetler sağlayan ve sağlayanlar alanlar b) Vatandaşlığa alınması gerekli görülenler c) Göçmen olarak kabul edilenler (Resmî Gazete, 2009). Vatandaşlığa kabul dosyaları İstisnai Vatandaşlığa Kabul Vakfı ile sınırlıdır. Türk hükümeti, (C) Kategorisindeki göçmenleri istisnai vatandaşlığa kabul hakkı için öngörülen kategorilerden biri olarak kabul etse de Olağanüstü Vatandaşlığa Kabul Dairesi kayıtları, göçmen kategorisinin yasanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren vatandaşlığa kabul kayıtlarından yoksun olduğunu gösteriyor. 2009'dan 2015'e kadar Türk hükümeti, (c) Kategorisindeki göçmenleri, istisnai vatandaşlığa kabul hakkı için öngörülen kategorilerden biri olarak kabul etti. Ancak, Olağanüstü Vatandaşlığa Kabul Dairesi kayıtları, göçmen kategorisinin yasanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren vatandaşlığa kabul

kayıtlarından 2009'dan 2015'e kadar istisnai Türk vatandaşlığını kazanmadığı gösteriyor. Aynı zamanda, devlet, 2009-2017 yılları arasında 20.000'den fazla "vatandaşlığa kabulü gerekli görülenlere" Türk vatandaşlığı verdi. Ayrıca, Türkiye'ye proje getiren veya çeşitli başarılarla katkıda bulunanlara ise (2,401 kişi) Türk vatandaşlığı verildi. Ama göçmenler 2016'dan sonra yasadan yararlanmaya başladı ve 2017 yılında yaklaşık 220 göçmen istisnai Türk vatandaşlığı kazandı (Şit Köşgeroğlu, 2017: 176- 177).

Türkiye'deki göç ve iltica yasalarının katılığına rağmen, Suriyelilerin büyük bir nüfus olarak Türkiye'ye göç etmeleri Türk hükümeti için kafa karıştırıcıydı. Türkiye hükümeti, Suriyelilere geçici koruma statüsü vererek bu duruma bir çözüm getirmişti. Ancak bu işlem, tüm Suriyeliler arasında Türkiye'deki yaşamın geçici olduğu inancını pekiştirdi ve üçüncü bir ülkeye yerleşmek için arayışa neden oldu. Suriyelilerin genelindeki hareketlerini kontrol altına almak amacıyla Türkiye Osmanlı İmparatorluğu döneminden (1860) beri yürürlükte olan belirli bölgelere yerleştirme ve şehirlerarası seyahat izni gibi kararları yeniden canlandırdı. Yani Suriyeli göçü, Türkiye'deki göç ve iltica yasalarını sınama fırsatı yarattı ve bu da Türkiye'deki Suriyelilerin yaşamını düzenleyen yasaların bir kısmının uzun bir geçmişe dayandığını gösteriyor. Vatandaşlığa kabul konusunda da durum aynıdır. Son zamanlarda açıklanan rakamlar vatandaşlığa kabul edilen Suriyelilerin sayısının 230.998 bin (Mültecilerin Derneği, 2023) yani Türkiye'deki toplam Suriyeli sayısının yaklaşık %2'si olduğunu göstermektedir.

3. GÖÇMENLİK, TOPLUM VE KÜLTÜR

3.1. Kimlik ve Uyum

Kimlik, bir eylem, varlık, gurur, haysiyet ve şeref duygusu (Stets ve Burke, 2000: 234; Fearon, 1999: 38), insanın ve toplumun varlığına dünyayla ilişkilerine bağlı bir fenomen olarak tanımlanmaktadır. Kimlik rastlantıdan ya da rastgelelikten kaynaklanmadığı gibi, hiçlikten ya da akla mantığa uymayan (okült) durumlardan da oluşmaz. Daha ziyade, duygulara dayalı olarak oluşan önyargıları ve stereotipleri de içeren inançlar, gelenekler, mitler ve totemlerden oluşan bir değer sistemidir. Kimlik, bireyin ebeveyn grubuna ve onun inançlarına aitliğini güçlendiren ve "öteki"nden gelebilecek herhangi bir tehditten koruyacak şekilde kullanmaya yönelik psikolojik bir hazırlık yaratan kategorik ve varoluşsal gerekçelere dayanır (Kriesberg vd., 1989:55; McGarty vd., 2002: 3; Freud, 1908: 9; Bruner, 1957: 123). Sosyal grubun inanç sistemi üyelerinin, tüm bilişsel süreçlerini, günlük etkileşimlerini, ilişkisel kategorizasyonunu, karşılaştırmalarını ve "öteki"ne yönelik benzerliklerin belirlenmesini kontrol eder (Livingstone vd., 2011: 754; Livingstone vd., 2015: 183). Toplumun inanç sistemi, bireyler arasında yaygın olarak benimsenmesi sayesinde, bireylerin kimliğini ve "öteki" ile olan günlük etkileşimlerini düzenleyen sosyal sözleşme haline gelir (Ahmad, 2004: 123). Zamanla da herhangi bir tehdidin veya çatışmanın ayrılmaz bir parçası olur (Kriesberg, Northrup ve Thorson, 1989: 55).

Kimlik oluşumunun doğasında bulunan değer ve inançların etkisi, bireyin kendi varlığıyla ilişkili öz kimliği ile ait olduğu ana grubunun kimliği arasında süregelen etkileşim dinamikleri aracılığıyla belirlenir. Bireyin algısı ait olduğu toplumsal kimliğe ilişkin genel algıyla kökten bağlantılı bulunduğundan bireyin öz kimliği, toplumsal kimliğin sonucu ve onun bir uzantısı haline gelir (Good, Chavez ve Sanchez, 2010: 459). Böylece, ulusal kimlik, üyelerinin ruhunda güçlü bir yere sahip olur ve üyelerin kendine karşı duyduğu saygıya yansır.

Ulusal kimlik, çoklu kimliğe sahip toplumlarda "öteki" kimliklerin (Tajfel ve Turner, 2004: 280) üzerinde bir role sahip olur. Ancak, bağlam veya durum belirli bir öz kimliğin uyanmasından sorumlu hale gelebilir. Bazı bireyler etnik, dinsel, dilsel ve hatta mesleki kimliklerine ulusal kimliklerinden daha fazla önem verirler ve bu kimliklerin göreceli önemleri kültürel ve sosyal bağlama bağlıdır. Buna rağmen ulusal

kimlik daha kapsamlı ve daha derindir. Bu kimlik daha ziyade "öteki"ni tanımlamak için bireylerin aklına gelen ilk kimliklerden biri, kısacası bir yaşam tarzı ve davranıştır (Barrett, 2000: 14). Buradaki “öteki” kavramı tanımı gereği başlangıçta coğrafyada ortak ölçü birimi olarak bilinen, henüz keşfedilmemiş coğrafyalara olan mesafeyi ifade etmek için kullanılan bir kavram iken daha sonra “öteki”nin kullanımı bireyler ve toplumlar arasındaki sosyal mesafeyi ölçmeye yönelik bir kavrama dönüşmüştür (Staskaz, 2008: 2). Yani “öteki”; “benliği”, onun özellik ve niteliklerini keşfetmenin, “öteki”ye bakarak benliğin toplumsal alandaki yerini belirlemenin ölçüsü haline gelmiştir (Ashforth ve Mael, 1989: 20). Böylece tek bir bakış içeren otoriter bir yaklaşımda da görüleceği gibi, “öteki”ni farklılık özellikleriyle, yabancılık ve “ötekilik” değerleriyle damgalamaya dayalı olarak, genel toplumsal alan içerisinde “ben”e “öteki” üzerinde etki, hâkimiyet ve üstünlük duygusu verir (Staskaz, 2008: 2; Tajfel ve Turner, 2004: 283).

Böylelikle ilk insan toplumlarından itibaren, toplumlar “öteki” olan her şeyden korunmanın önemini farkına varmıştır. Somut bir maddi miras, ön yargılardan ve deneyimden yoksun soyut kavramlardan oluşan bir değer sistemi ile benlik kimlikleri yaratılmıştır. Başka bir ifadeyle insan zihnine aşına olan alternatif kavramlara başvurarak, "öteki" üzerinden kimliklerini belirlemelerini sağlayan belirli ve oldukça sınırlı çerçeveler geliştirmişlerdir (Plamer, 1993: 369; Gadmer, 1994: 266; Zalta vd., 2022: 1). Örneğin; kadim Mısır uygarlığı, aralarında firavunların, soyluların, rahiplerin, devlet adamlarının, savaşçıların ve çiftçilerin de bulunduğu toplum üyelerinin boyutlarını farklılaştırarak duvar resimleri ve profesyonel çizimlerle temsil edilen maddi kültür aracılığıyla, toplumsal kimliği yansıtan arkeolojik bir model sunmuştur. Mezarların boyutları, cenaze törenleri toplumdaki statülerin göstergesi olarak farklılaşmaktadır. Tüm bunlar toplumsal sözleşmenin temellerini yansıtmaktadır (Köhler, 2017: 344). Benzer şekilde kadim Yunan toplumunda toprak mülkiyeti aynı zamanda aristokratik sosyal sınıflandırmanın temel bir kriteri haline gelerek bir grup aristokrata vatandaşlık vermek için bir gerekçe olmuştur (Padgug, 1975: 90-92).

Ortaçağ'da kimlik kavramı konuşulan lehçelere ve daha büyük ölçüde dinlere dayalı hale gelmiştir. Ulus-devletlerin yükselişiyle birlikte dinin milliyetçiliğe göre daha düşük bir konumlandırılmasına (Juan ve Kandiyoti, 2002: 191) paralel olarak ulusal kimlik en önemli kimliklerden biri olmuştur. Spinner-Halev ve Theiss-Morse (2003),

ulusal kimlik kavramını; gurur, güç ve saygı arasındaki güçlü denge ve bunun bireyin özsaygısına güçlü bir şekilde yansması olarak somutlaştırmaktadır (2003: 515). Başka bir görüşe göre ise ulusal kimlik, spor etkinlikleri ve olimpiyat oyunlarının yanı sıra mimari, sanatsal ve kültürel alanda geçerli olan gurur hissinden, bireyleri savaflara ve çatışmalara itebilecek aşırılığa kadar uzanan duyguları kapsamaktadır (Barrett, 2000: 1-2). Aslında milliyetçiliğin oluşmasında bu duygular topluluk üyeleri arasındaki ortak dil kadar etkili değildir (Juan ve Kandiyoti, 2002: 193). Dolayısıyla etnik köken temelli kimliklerde daha belirgin özellikler ağırlık kazanmış ve bu çerçevede dil bilgisel alanda, dilin öneminin üst düzeye çıktığı değişimler gerçekleşmiştir (Fairclough, 1989: 21). Bu süreçte dil, otoriter bir iletişim aracı olmaktan çıkarak, devletler ve alt topluluklar içinde toplumsal farklılaşma aracına, her toplumun değerlerinin, anlamlarının ve sembollerinin zaman içinde değişen ideolojik bir taşıyıcısına, dönüşmüştür. Özetle dil; değerleri, anlamları ve sembolleri bireylerin sosyal kimliklerine, çevrelerine, hedeflerine ve etkileşimlerine göre değişen bir araç haline gelmiştir (Fairclough, 1989: 31).

Milliyetçilik duygusunun sürekli büyümesi, “ötekilerin” yani diğer ulusal kimliklerden olanların algılarında ulusal kimliğin önemini de artırdı (Barrett, 2000: 6). Ulusal kimlik duygusu, 1820’li yıllarda aktif hale gelen göç olgusuna da yansıdı ve “göç” kavramını coğrafi-ekonomik bağlamından çıkarıp daha karmaşık bağlamlara taşıyan kavramsal değişimleri beraberinde getirdi. Sonuç olarak, göçmenler için birden çok anlatıcıyla birden çok kimlik yaratıldı. Böylece, her göçmenin en az iki kimliği oluştu: birincisi, gerçek kimlik yani kişinin kendisi hakkında anlattığı ve mevcut durumunu yansıtan hikâyesidir; ikincisi, spesifik kimlik yani başkalarının bir göçmen kişi hakkında anlattığı, “diğer” kişilerin eylemlerine yön veren ve etkisi göçmen kişiyle günlük sosyal etkileşim sırasında ortaya çıkan hikâyesidir (Sfard ve Prusak, 2005: 18). Günümüzde göç, çeşitli nedenlere rağmen artık yalnızca bireylerin veya grupların uzayda bir yerden başka bir yere gitmesi ve yer değiştirmesi değildir. Göç, insanların başkalarının kimliğine ilişkin algılarını oluşturma ve test etmenin, savaflar, krizler ve zaferlerle gelen “gerçek bir değişim dönemi”nin nesnesi haline gelmiştir (Conway, 2002: 67). Burada önemli olan birey ve grupların geldikleri yeni toplumla bütünleşmesidir. Bu bütünleşme sürecinde kendi temel kimliğini test etmesini sağlayan iç içe geçmiş, süreklilik arz eden bir dizi bilişsel süreç ve sosyal tutumla karşılaşır. Bir yandan topluma yönelik değer, algı ve davranışlar temelinde, benzerlik

ve farklılıklarını, uzlaşma ve bütünleşme kalıplarını, diğer yandan dışlanma, rekabet ve çatışma süreçlerini kavrar (Çakır, 2011: 131; Fawcett, 1985: 5). Göçmen birey ya yeni toplumda buzları kırmayı, yerini bulmayı ve yeni evinde istikrarı sağlamayı başaracak ya da "potansiyel bir göçmen" olarak kalacak ve ilk fırsatta yeni bir istikamete taşınmayı amaçlayacaktır (Çakır, 2011: 131).

Aile, çocukluktan itibaren insanı çevreleyen (otoriter) ortamların başında gelir; seçici, edinilmiş, iletişim ve eğitim yoluyla, ebeveyn grubuyla homojenlik ve “öteki” ile farklılıkalgısını çocuğa aşılayarak, özünün oluşumunu kontrol eder (Pirchio vd., 2018: 8; Katz ve Kofkin, 1997: 71- 72; Brown ve Bigler, 2005: 534; Allport 1954: 30). Böylece çocuğu “öteki” aracılığıyla “Ben”i fark etmek amacıyla sınıflandırma uygulaması yapmaya motive eder. Bunun sonucu olarak çocuğun kimliği, toplumsal kimliği ışığında oluşur.

Çocukluktan itibaren birey, kendi kimliğini içinde yetiştiği toplumun bir parçası olarak değerlere, anlamlara, standartlara benzerlik ve katılım üzerinden, beklentilerini yaratan ve davranışları yönlendiren roller aracılığıyla tanımlama eğilimindedir. Bu tutum, kendisinden farklı olan her şeyi "öteki" olarak algılamasını sağlar (Stets ve Burke, 2000: 224). Üç yaşında, çocuk görsel hafızasından faydalananarak günlük yaşamında gördüğü her şeyi anne ve babasıyla birlikte depolar ve sınıflandırır. Cinsiyet, kadına (anne) ve erkeğe (babaya) yüklenen sosyal rollere göre, çocuğun doğumdan itibaren gerçekleştirdiği ilk kategorilerden biridir (Martin ve Halverson, 1981: 1120). Zamanla çocuk, cinsiyeti sezgisel, otomatik, doğal bir sınıflandırma olarak ele almaya ve tüm sosyal ortamlarda mevcut olmaya daha yatkın hale gelir (Lieberman, Woodward ve Kinzler, 2017: 558). Dört yaşına geldiğinde, çocuklar nesneleri kodlama yeteneklerini geliştirir ve etraflarındaki insanları daha iyi sınıflandırır, üç ana kategoriye göre "öteki" hakkında daha olgun bir farkındalığa sahip olurlar: cinsiyet, zenginlik ve ırk (Halim vd., 2016: 193; Albert ve Porter, 1988: 184). Bu aşamada, çocuğun bilişsel gelişimi, temel kalıp yargılarla uyumlu olan alt kalıp yargılar ve beklentiler üretir. Çeşitli araştırmalar, dört yaşındaki çocuklardan varlıklı öğrencilerin beyaz olduğunu, daha popüler olduklarını ve akademik başarı konusunda daha yetkin olduklarını doğrulamaktadır (Shutts vd., 2017: 14- 15).

Sosyal sinirbilim çalışmalarına göre, beyin 120 milisaniyeden 200 milisaniyeye kadar çok erken bir zaman diliminde dış gruplara (diğerlerine) yönelik sınıflandırmalar üretmektedir. Beynin örtülü hedefi olan “ötekini” algılama, onun ırkını algılamada

daha yüksek düzeyde farklılık göstermektedir (Amodio ve Cikara, 2021: 440). Benlik ve sosyal sınıflandırmayı oluşturan nöral süreçler büyük oranda benzerdir. Bunlar beynin sağ kısmında aktive olurlar. Buna rağmen aralarında herhangi bir karışım veya müdahale yoktur. Bu olgu, benlik ve sosyal sınıflandırmanın birbiriyle uyumsuz iki nokta olduğu anlamına gelmektedir (Scheepers vd., 2013: 7).

Bazı bireyler “diğerini” yaş, cinsiyet veya din temelinde sınıflandırırken (Tajfel ve Turner, 1985: 7; Ashforth ve Mael, 1989: 20), bazıları ise ırk, zenginlik ve meslek temelinde veya ten rengine, fonetiklere, lehçelere, dile ve hatta kokuya (Scheepers vd., 2013: 7) bağlı olarak sınıflandırır. Bu, pozitif sınıflandırmada tercih, ana gruplara bağlılık temelinde (Tajfel ve Turner, 2004: 284) gerçekleşir. Kategorik sınıflandırmalar “benliğe” bağlı olarak farklılık gösterse de insan yüzü hâlâ günlük sosyal sınıflandırma süreçlerinin ilk temel direğidir ve günlük etkileşimleri etkileyen imajlar, stereotipler ve önyargılar gibi daha sonraki psikolojik süreçleri etkinleştirebilmektedir (Scheepers vd., 2013: 8; Amodio ve Cikara, 2021: 441).

Çocukların ana grubuna bağlılık oluşturma süreçleri, ana grubundan aldıkları yiyecek, içecek, hediyeler gibi ödüller veya cezalar yoluyla yaşamın erken dönemlerinden itibaren başlar. Ana grubuna olan sevgisinden kaynaklanan sadakati aşırı derecede gelişerek (Novinger, 2001: 29) zamanla kişiliğinin bir parçası haline dönüşür (Allport, 1954: 36). Beş yaşından 11 yaşına kadar çocuk, dile dayalı etnik ve ulusal kimliğinin (Barrett, 2000: 18-19) daha çok farkına varır. Çocuklar, “övlümeye değer olmayan davranış” ve “kötü bir davranış” olarak tanımladığı davranışları, “öteki” tarafından ortaya konulan kasıtsız oluşumlarla ilişkilendirir. Bu şekilde çocukta “ayrımcılık” anlayışı gelişmektedir. Burada, çocukların ayrımcılıkla yaşamın erkendönemlerinde tanışma ihtimali nedeniyle, çocukların cinsiyete dayalı ve daha büyük ölçüde ırka dayalı ayrımcılık konusunda eğitilmesi sürecinde ebeveynlerin hayati rolünü ve bilhassa ebeveynlerin mali ve akademik niteliklerinin belirleyici gücünü öne çıkarmaktadır (Bigler, 2018: 537). Nitekim çocuklar, ebeveyn grubunu memnun etmek, çevreleriyle kabul ve uyumluluk arayışı içinde olmak için dış gruplara karşı tutum ve davranışlarında ebeveynlerini taklit etmeye isteklidirler. Ebeveynlerin ve çocukların ırka dayalı olarak dış (ve göçmen) gruplara ilişkin algılarında ne ölçüde fikir birliğine vardıkları, tutum ve davranışlarında aynılaşmaktadır (Gönültaş, Beißert ve Mulvey, 2019: 99). Sonuç olarak ebeveyn faktörü, bir şekilde çocukların dış gruplara yönelik algıları bağlamında çocukların sahip olduğu sosyal sermaye

miktarında artış veya azalışa sebep olur (Yan, 1999: 17). On yaşına gelindiğinde, çocukların %92'si sosyal dışlanma ve malların ırka dayalı olarak adil olmayan şekilde paylaşılması gibi ayrımcılığın boyutları hakkında daha bilinçli ve dış gruplara karşı önyargılı olmaya daha istekli hale gelirler (Wegmann, 2017: 615; Brown ve Bigler, 2005: 534). Dış gruplardan farklı olarak gruplarını olumlu şekilde temsil etmeye ise daha isteklidirler ve kendilerine yönelik olumsuz temsilleri reddederler (Czopp, Kay ve Cheryan, 2015: 453; Barrett, 2000: 38). Yaş kimliğinin önemi azalırken cinsiyet kimliği sabit kalır (Barrett, 2000: 18-19; Novinger, 2001: 29). Örneğin, İsraili çocuk çok erken yaşta “Arap” kavramını şiddet yanlısı, saldırgan ve terörist olarak öğrenir (Bigler, 2018: 162).

Ancak bireyin ebeveyn grubuna olan sadakatının boyutu zamanla değişerek bir “çatışmaya” dönüşebilir. Bununla birlikte çocukların akranlarının davranışlarına ilişkin tanımları da ebeveyn grubunun kültürel, etnik ve çevresel faktörlerine göre değişir. Bireysel farklılıklar, ya bireyin ebeveyn grubundan edindiği inançların geçerliliğine olan güvenin güçlenmesi, ya da tartışmalı ve sorgulanmaya açık hale gelme şeklinde tezahür edebilir. Çatışmanın etkisi karşıt ikilikler arasında açıkça ortaya çıkar: cinsiyet (erkek ve kadın/ kadın ve erkek...), yaş (yaşlı/ genç, genç/ çocuk vb.), ırk, ekonomi, din adamları ve yönetim rejimleri (liberal, totaliter) (Fairclough, 1989: 33).

Okul, pek çok akademik çalışmada, bireye aileden edindiği inanç sistemini canlı ve doğrudan test etme olanağı sağlayan ilk ortamlardan biridir. Mevcut ve yeni tüm sosyal grupların en kapsamlı sosyal merkezidir. Çocuklarda normallik ve rutin duygusunun yeniden üretilmesi, duygusal ve sosyal refahlarını garanti eden (Guo, Guo ve Maitra, 2019: 89), kişiyi çoklu kimlikler ve anlatıcılara karşı koruyucu faktördür (Guerrero ve Tinkler, 2010: 55). Okul ise, çocuğun inançlarını ebeveynlerinin inançlarından ve önyargılarından filtreleyen bir fırsatlar ortamı olabilir. İnanç ve ön yargıları azaltarak çocuğu toplumun farklı gruplarına karşı daha açık hale getirebilir. Benzer etnik ve kültürel geçmişe sahip göçmen çocuklar için olası bir entegrasyon aracı olabilir. Böylece farklı diller, egemen toplum bünyesinde çoğulcu bir katkı olarak var olabilir. Ya da okul ebeveynin çocuk üzerindeki kısıtlamalarını pekiştiren ve destekleyen, onun etkileşimli ortamını sınırlayan bir ortam haline de gelebilir (Eriksson, 2013: 50; Gönültaş ve Mulvey, 2019: 109). Buna göre, erken ergenlik döneminde ebeveynlerin çocuklarının tutumları üzerindeki etkisi giderek azalabilmekte ve çocuklarda edinilen

tutumlar kısa vadeli ve değişime daha açık hale gelebilmektedir (Gniewosz ve Noack, 2015: 1787).

Ebeveynlerin çocuklar üzerindeki etkisi okulda yerini, ergenlerin kurduğu gruplararası arkadaşlık ve ilişkilere bırakabilir. Çocukların, göçmen etnik kökene sahip akranlarıyla birlikte gelişmesi, ebeveynlerin otoritesini kısıtlayan koruyucu bir faktör haline gelebilir (Miklikowska, 2017: 639). Ya da arkadaşların yararı gibi işlevsel bir amaç ebeveyn otoritesine müdahale edebilir. Okul döneminde gelişen bu romantik partnerlik ilişkisi daha sonra gençlikte yükselerek birey üzerinde en etkili otorite haline gelebilir (Buhrmester ve Furman, 1992: 108). Buna karşın, sığınmacı ya da göçmen ebeveynlerden birinin veya her ikisinin de ortadan kaybolması veya ölümü nedeniyle amca, teyze veya yaşlı akrabanın vasi ve destek sağlayıcı haline gelmesiyle aile yapısı değişmekte (Khawaja ve Schweitzer, 2024: 7) ve ebeveyn otoritesi ortadan kalkmaktadır.

Bugün, dünya çapındaki çatışmalar, savaşlar ve çeşitli insani nedenlere dayalı göçler en çok çocukları etkilemektedir. Mülteci ve göçmen çocuklar ile ev sahibi ülkelerin çocukları, ev sahibi topluluklardaki aile, okul ve sosyal kurumlar, uluslararası yasalar, medya ve toplumlar tarafından üretilen sonsuz sayıda kolektif kimlik ve isimle uğraşmak durumunda kalmaktadır. Ev sahibi topluluk üyelerinin yeni gelenlerle etkileşimleri, yardım ve sınırlamadan kıskançlık ve düşmanlık gibi doğrudan sosyal etkiler içeren boyutlara uzanmaktadır (Wyszynski, 2018: 29). Dünyadaki mülteci nüfusunun yarısının çocuklardan oluşması (Hieronymi, 2008: 24) “göçmen/mülteci” imajını önemli ölçüde görünür kılmaktadır. Pek çok araştırma, bir çocuğun okulda, spor sahalarında ya da çocuklara yönelik eğitici ve sosyal etkinliklerde karşılaştığı mülteci çocuklarla ilgili farkındalığının 6 ila 11 yaş arasında başladığı konusunda hemfikirdir (Andresen, Neumann ve Schneekloth, 2021: 2045). Mülteci çocukların dil yeterliliği, ev sahibi toplumdaki çocukların mülteci akranlarıyla arkadaşlık kurması için yeterli bir faktördür (Beißert, Gönültaş ve Mulvey, 2019: 219). Mülteci çocukta da durum böyledir. Yetişkinlerden farklı olarak mülteci çocuklar teslim olmak, kaçmak, kendi içlerine çekilmek ya da kendilerine zarar vermek yerine kendilerini daha açık ve net bir şekilde tanıtmak ve kimliklerini anlatmak konusunda daha isteklidirler (Edwards, 2023: 12- 13). Ayrıca ebeveynlerinin beklentilerinin ötesinde akranlarıyla bütünleşmek için stratejiler geliştirme konusunda daha kararlılırlar (Eriksson, 2013: 51). İlâveten kişisel ve ailevi geçmişlerini anlamlı deneyimlerle

yeniden çerçevelendirerek daha geniş bir topluma ait olma arayışı içindedirler (Johansen ve Varvin, 2020: 8). Göçmen çocuklar, okul ortamındaki etkinlikler ve etkileşimler sırasında akranları ve öğretmenleriyle olan ilişkilerinde, olduğu gibi kimliklerini yansıtacak ve değerlerini koruyacak şekilde bir aidiyet duygusu yaratmayı başarmışlardır (Due vd., 2016: 33). Liberman ve arkadaşlarının (2017) değerlendirmelerine göre, çocuğun yaşamının erken döneminde yaptığı sınıflandırma; sadakat, olumlu etkileşim, kaynakların adil paylaşımı, diğer çocuğa zarar vermekten kaçınma ve farklı etkileşim biçimlerinin normal olduğu ve mutlaka zararlı stereotiplerin oluşmasına yol açmayacağı inancına dayanan “iyi” beklentilerin ürünüdür (Liberman vd., 2017: 558).

Novinger (2001), tıpkı çocuklar ve göçmen akranları arasında iletişimin gerçekleşmesi gibi, göçmenler ile ev sahibi topluluk vatandaşları arasındaki temasın erken aşamalarında, göçmenler ve evsahibi topluluk arasında iyi niyetlere dayanan aktif ve başarılı iletişim ve etkileşim süreçlerinin başladığını varsaymaktadır (Novinger, 2001: 23). Zamanla ev sahibi toplumla temasın göçmenlerin anavatan kimliği üzerinde etkileri olur ve anavatan kimliği üzerinden tatmine veya çatışmaya dönüşür. Göçmen aileler topluma entegrasyon ve uyum adına kendilerini yeni sosyal sistem içinde sınıflandırmaya çalışırken ya da ondan izolasyonu tercih ederken (Schaubroeck vd., 2020: 12) ev sahibi toplumla iletişimi sürdürebilmek için uzlaşya dayalı bir formül ararlar. Berry'ye göre, ayrıca göçmen aile, altı alanla sınırlı bir dizi etkiye karşı savunmasız hale gelir. Bunlardan ilki, yaşam alanındaki fiziksel değişikliklerdir (konut türü, nüfus yoğunluğundaki farklılıklar, kentleşmenin boyutu ve kirlilik). İkincisi, biyolojik gereksinimlerdir (yiyecek ve içecek ihtiyacı ve hastalıklar). Üçüncüsü, siyasi değişikliklerdir (bağımlılık, tahakküm ve özerkliklerinin kaybedilmesi). Dördüncüsü, ekonomik koşullar ve istihdam kalıplarındaki değişikliklerdir. Beşincisi, dil, din, eğitim ve teknik kurumlardaki kültürel değişikliklerdir. Altıncısı, grup ve birey düzeyinde toplumdaki sosyal ilişki kalıplarındaki değişikliklerdir (Berry, 1992: 3). Buna göre, destek programlarının, dileğitiminin veya bir işe veya mesleğe katılmanın etkisiyle bazı aile üyeleri ev sahibi topluma katılmaya zorlanabilir. Bu da onların kendi içindeki rollerinin bozulmasına ve sorumlulukların aynı aile içindeki diğer üyelere yüklenmesine neden olabilir. İlaveten ev sahibi ülkenin dilini öğrenmek aynı zamanda topluma uyum sürecini de hızlandırır. Çünkü yeni dili öğrenmek genellikle ailenin en genç üyesinin ailesine tercümanlık yapmasına yardımcı olması için ayrılır (Khawaja

ve Schweitzer, 2024: 7). Göçmen aileler aynı zamanda araştırmacıların (Thomas ve Znaniecki, 1918) “dedikodu” olarak tanımladıkları anneden (memleket/grup) kaynaklanan dış etkilere de maruz kalmaktadırlar. Bu dış etkiler, iki tür duygusal ve davranışsal tepkinin ortaya çıkmasına neden olabilir. Ya, göçmen aileleri orjinal topluluklarından yabancılaşıma ya da kopmaya itebilecek ya da ev sahibi topluluklara karşı düşmanca davranma eğilimi geliştirebilecektir (Thomas ve Znaniecki, 1918: 406).

Aslında bir kişinin kimliği, her ikisinin de tanımladığı (tatmin ve çatışma) kavramları aracılığıyla, onun ana grubundan duyduğu memnuniyeti veya onunla yaşadığı çatışmanın boyutunu yansıtan bir aynadır. Bir kişinin ana kimliğine bağlılığının veya ana kimliğinden ayrılma eğiliminin boyutunu ve yeni dış gruplara (öteki) katılmaya hazır olup olmadığını onun içine doğduğu değer ve inanç sistemine olan bağlılığı üzerinden tahmin etmek mümkündür (Tajfel ve Turner, 2004: 277). Bireyler, kendi sosyal kimliğinin tatmin edici olmaması (çatışma) durumunda ana grubundan ayrılmayı isteyebilir ve daha belirgin olduğundan dolayı yeni gruba katılmayı deneyebilir. Birey, yeterliliğini ve uygunluğunu kanıtlayan bir çabayla birlikte gerçekleşmesi koşuluyla yetenek, sıkı çalışma, şans veya başka herhangi bir araç yoluyla grubunu farklılaştırmaya çalışırlar (Tajfel ve Turner, 2004: 278). Öte yandan, orijinal sosyal kimlik tatmin edici olduğunda göçmen birey şu dört tepkiden birini gösterme niyetindedir: (1) Ebeveyn grubuyla bütünleşme ve onunla cömert bir şekilde özdeşleşme karşılığında dış gruba düşmanlık (açık veya örtülü) gibi aşırılığa kaçma; (2) dış grubun beklentileriyle çelişen davranışları daha yoğun sergileme; (3) dış grubun beklentilerine uygun davranmak; (4) tutum ve davranışsal olarak dış grupla özdeşleşme eğilimi (Tajfel ve Turner, 2004: 279). Bütün söz konusu durumlarında göçmen birey, dış gruplara yönelik sosyal yargıların kaynağı olarak ana sosyal grubuna aşırı derecede güvenme eğilimindedir (Rotes ve Van Hiel, 2011: 349-351). Bu bağlamda, Cohon (1981), yeni kimliği (grubu) kabul etmedeki kişilik türlerini ve yeni çevreye girmeye hazır olma derecesini beş türe ayırmaktadır: İlk olarak, “Ötekini” kabul etmede aşırı olan kişilik; ikincisi, yeni çevreye karşı açık bir şekilde eleştirel ve tetikte kişilik; üçüncüsü, yeni çevreye karşı herhangi bir tutumun ifadesi olmayan ketlenmiş kişilik; dördüncüsü, uyuşuk kişilik, (tepkide "hareketsiz", kafası karışmış, kaybolmuş ve izole edilmiş hissetmekte güvenlik aramaktadır) ve beşincisi “ötekini” reddetme eğiliminde aşırılaşan kişilik, (öfke, kaygı, depresyon ve düşük benlik saygısı

duyguları yaşar, eleştirel olma ve intihar düşünceleriyle meşgul olma eğilimindedir) (Cohon, 1981: 259). Göçmen birey, belirli bir kişiliğe ve davranışa yerleşinceye kadar yukarıda sayılan kişiliklerin hepsinde ilerleyebilir. Göçün ilk aşamasında bireyler, farklı bir kültürle karşılaştıklarında ani bir kaygı, yeni kültüre alışamama ve ait oldukları kültüre ve coğrafyaya geri dönme belirtileri gösteren kültürel şok yaşarlar. Aynı zamanda diğer kültürü küçümseme eğilimi oluşur (Özer, 2018: 79). İkinci aşamada birey, ev sahibi ülkenin kültürüne karşı kendi toplumsal değerlerini, dilini ve ana kültürünü savunmaya girişebilir. Daha sonra geleneğe bağlılık ve fanatizmin yoğunluğu zamanla azalır. Süreçte önemli bir dönüm noktasını oluşturan üçüncü aşama olan “adaptasyon” başlar. Buradan birey ya yeni toplumun kültürüne yönelik eleştirisini azaltarak bu noktada durmaya ya da bireyin kendi kültürünün yanında yeni toplumun kültürünü de kabul etmeye başlamasıyla temsil edilen ileri bir aşamaya ilerlemeye karar verir. Bu çerçevede algılarını genişletmeye çalışır ve ev sahibi topluma ilişkin yeni algılarına yönelik beklentilerini ve tepkilerini düzenler (Bennett, 1998: 2).

Kültürlerarası iletişim sürecinde, ulusların ve toplumların birbirlerine karşı önyargılarını yaratan ve göçmenlerin ev sahibi toplumlardaki geleceğini ve orada kalma şanslarını belirleyen bir dizi değer, önyargı ve algı alışverişinde bulunmaktadır. Bu bağlamda stereotipler çoğu zaman önyargı veya yanlılık ile karıştırılmaktadır. Bu nedenle aralarındaki kavramsal ve işlevsel farklılıklar açıklığa kavuşturulmalıdır. Aslında önyargılar kişinin tüm ideolojik kimliğinin, ideolojik haritasının, herhangi bir şey hakkındaki düşünme dinamiğinin bir yansımasıdır (Roets, 2011: 353). Stereotipler ve yanlılıklar önyargıların bir sonucu iken, önyargı bireylerin karar ve tercihlerini bilinçsizce etkilediğinde “stereotip”, tutum ve davranışlarını etkilediğinde ise “yanlılık” haline gelmektedir (Kağıtçıbaşı, 2012: 273- 275). Stereotipler, sınıflandırma ve türdeşlik özelliklerine dayanan entelektüel kalıplar ve psikolojik izlenimlerdir (Rotes ve Van Hiel, 2011: 349- 350). Bireyin alışık olmadığı her şeye karşı sığındığı ve geri döndüğü bir güvenlik alanı oluşturur, karışıklık ve belirsizlikten kaçınmasını sağlar (Allport, 1954: 29). Ayrıca “bilişsel kapanma” (NFC) olarak bilinen şeyi başarır, kişiye “gerçeği bildiğini iddia etme” duygusunu ve “kesinliği algıladığı” yanılsamasını ve ona bunun bir “gerçek” olduğuna inanma yetkisi ile bunu savunma hakkını verir.

Kalıp yargılar, taşıdıkları hükümler ve kullanım alanları bakımından sınırlı, sabit ve

ortak bir temel üzerinde birleşmiş olmaları ile karakterize edilirler. Göçmenler, mülteciler ve sığınmacılarla ilgili farklı zamanlarda hâkim olan stereotipleri inceleyen çalışmalarda, bunların neredeyse aynı oldukları görülmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'ne göç eden İrlandalılar, İtalyanlar, Çinliler, Slavlar ve Almanlara yönelik ev sahibi toplulukların stereotipleri; ekonomik yük, güvenlik ve sosyal tehdit algıları çerçevesinde oluştuğu görülmektedir (Linneman, 1974: 28; Bicha, 1982: 16; Luebke, 1985: 208-209; Amy J. C. Cuddy, Fiske, 2002: 62- 63). Ev sahibi topluluklarda, İrlandalı göçmenler "aptal ve hizmetkar", Yahudileri "para aşığı", Slavlar" zihinsel olarak yetersiz" ve Çinliler "güvenilmez hayvanlar" olarak görülüyordu. Daha sonra stereotip çalışmaları tek bir sosyal grup içindeki alt grupları (yaş, cinsiyet, ırk vb.) olumsuz yönde de takip etmeye başladı.

Bunun karşısında stereotiplerin ortadan kaldırılması veya zararlı etkilerinin azaltılması gerektiği yönünde bir genel bir izlenim de söz konuydu (McGarty vd., 2002: 4). Birçok çalışmada kalıplaşmış yargılardan arınmış bir düşünceye sahip olmanın imkânsızlığı konusunda fikir birliği bulunmaktadır. Bazı toplumlarda stereotiplerin yayılmasına katkıda bulunan, bireylerin yaşamlarında diğerlerine göre daha fazla yer tutmalarını sağlayan bazı faktörler ve koşullardan bahsedilmektedir. Carter ve arkadaşları (2006) tarafından yapılan bir çalışmada stereotiplerin kabul edilmesinin bazı sosyal özelliklerle bağlantılı olduğu ortaya konulmaktadır. Buna göre bireyler arasındaki eğilimler, özellikle kalıp yargıların aşırı basitliği, açıklığı ve tutarlılığı, bireylerin geleneksel değerlerine ne ölçüde bağlı olduklarıyla ve yaşamlarındaki istikrarın boyutuyla ilişkilidir. Bireyler stereotipleri tamamen duygusal bir bakış açısıyla, egemenlik arzusu ve inançları çerçevesinde meşrulaştırabilir (Carter vd., 2006: 1103).

Sosyal araştırmalarda, kalıp yargıların da pek çok tek yönlü olumsuz stereotipleştirmeye neden olduğu ortaya konulmaktadır. Çoğu çalışma, kalıp yargıları çarpık algının diğer yüzü olarak tanımlarken, aynı zamanda anlama amacıyla yola çıkılsa da yanlış anlamalara neden olabileceğini göstermektedir. Aslında, sosyal gruplarla ilgili olarak insanların zihinlerinde taşıdıkları tüm kalıp yargıların olumsuz, sabit veya tamamen uydurma olduğu kesin olarak söylenemez. Bazı kalıp yargılar, önyargılı kararlara ve uydurma tahminlere yol açarken, bazıları ise "gerçeğin doğru temsilleri" olabilir ve bireye sosyal gerçeklik kavrayışı için referans çerçevesi oluşturabilir (Judd ve Park 1993: 110). Aynı şekilde bir kısmı sosyal grupların devamlılığı için ve kendi sosyal kimlik duygusuna olan ihtiyaçlara yanıt olarak gerekli

hale gelebilirler. Bununla birlikte pozitif kalıp yargıları, onu kaçınılmaz olarak eylem alanında etkin kılar ve şu ya da bu şekilde sürekli olarak ortaya çıkan davranışsal motivasyon alanını kaplar. Başka bir ifadeyle, her “öteki” olumsuz stereotipleştirmenin hedefi değildir; aksine “öteki” olumlu ve takdire şayan bir şekilde yabancılık ve farklılıkla karakterize edilebilir ve çok yönlülük bir kazanım kaynağı haline gelebilir (Staskaz, 2008: 2). Örneğin; araba kullanmak veya işgücü piyasasında yer almak bir yaş stereotipi tarafından yönetilmektedir. Bu nedenle çocukların ve reşit olmayanların yasal yaşa ulaşmadan araba kullanması veya ölüm, sömürü, şiddet veya çocuk ticareti gibi olumsuz sonuçları nedeniyle erken yaşta çalışmak tehlikeli olarak görülmektedir. Bu bağlamda, pek çok çalışma (Fiske, 2002), sosyal gruplar hakkındaki stereotiplerin adil bir kısmının, temel ve sistematik bir gerekçelendirme olduğunda aslında olumlu inançlardan kaynaklanan olumlu stereotipleri (Amy J. C. Cuddy, Fiske, 2002: 900; Ahmad, 2004: 123) içerdiğini doğrulamaktadır (Gademir, 1994: 271).

Aynı zamanda çoğu araştırmalar hâkim stereotiplerin değişme olasılığına da ışık tutmaktadır. Bireylere, gruplara ve toplumsal kimliklere ilişkin stereotipleri karakterize eden göreceli istikrara rağmen, bunların değişme olasılığı da mümkündür. Bu bağlamda, Cuddy ve Susan T. Fiske'nin belirttiği gibi, son yirmi yılda yapılan araştırmalar gruplar arası ilişkilerde damgalanan grubun yeterliliğine bağlı olan bir değişim modelini ortaya çıkarmıştır. Cuddy ve Susan T. Fiske, yirminci yüzyılda yeni nesil Çinlilerin Amerika Birleşik Devletleri'nde çalışma yetkinlikleri, teknoloji ve mühendislik alanlarındaki üstünlüklerine dikkat çekmektedirler. Bu gelişmeler Çinli göçmenleri “model azınlık” konumuna taşımıştır. On dokuzuncu yüzyılın ortalarında Amerikan toplumunda hâkim olan ilk nesil Çinli göçmenlere yönelik “hayvanlar, vasıfsız ve güvenilmez” şeklindeki basmakalıp algı kaybolmuştur (Cuddy, Fiske, 2002: 62-63). Benzer şekilde, kalıp yargıların değişimindeki diğer bir model, bireylerin damgalanmış gruba yönelik kalıp yargıların düzeyindeki ve şiddetindeki farklılıkta ya da grubun tanımlanma mekanizmasında yatmaktadır (Devine ve Elliot, 1995: 1139). Amerikan toplumunun, Afrikalı insanlara "zenci" veya "siyah" yerine "Afrikalı Amerikalı" olarak hitap etme konusundaki kademeli dönüşümü (Philogène, 1994: 89) veya kadının iş dünyasında erkeğe egemen alanlarda çalışmasıyla ilgili cinsiyetçi kalıp yargılarındaki değişim bu konudaki çarpıcı örneklerdir (Bahatia ve Bahatia, 2020: 119). Araştırmalar aynı zamanda göçmenler ile geldikleri topluluklar arasındaki hâkim algıları, göçmen toplulukların kendilik algılarını ve birbirlerine karşı

ırksal algılarını incelemeye de önem vermiştir (Wong vd., 1998: 95). Uzun süre Amerikalıların İngiliz transatlantik halkları olduğuna inanan İngilizlerin, daha sonra Britanya'nın (1782-1783) Amerika'nın bağımsızlığını tanınmasıyla "yabancı" haline gelmelerine ilişkin algılarının değişiminin izlenmesi gibi (Conway, 2002: 67).

Tıpkı kalıp yargılar gibi, yanlılıklar da insanın erken yaşlarında şekillenir ve düşünce tarzının ayrılmaz bir parçası haline gelir. Önyargısız bir dünya bulmak zordur ve önyargısız olma iddiası kaçınılmaz olarak yeni bir önyargı yaratır. Önyargı, "bir kişiye veya gruba sistematik olmayan veya haksız bir şekilde atfedilen ve onu temsil etmeyen veya ona ait olmayan hata ve sapma" olarak tanımlanır (Delgado-Rodríguez ve Llorca, 2004: 635). Bu, bireylerin kökleşmiş ön yargılarının ikinci göstergesidir ve bu durum, hızlı, otomatik ve bilinçsiz sözel veya sözel olmayan davranış ve tutumlarda kendini gösterir. Bu davranış ve tutumlar, ayrımcılık, eşitsizlik, biliş süreçlerini bozar ve gerçekleri gizleyebilecek kadar olumsuz etkiler (Hammersley ve Gomm, 1997: 8). Ayrıca, bireylerin gruplara yönelik örtük yargılarını abartabilecek (uyanıklık, kaygı, kaçınma ve donma) durumları tetikler. Ancak bu durumlar, gruplarla ilgili kalıp yargıları veya onlara yönelik davranışları abartmaz (Amodio ve Cikara, 2021: 443). Kalıp yargıların nesnesi sosyal gruplar iken, önyargıların nesnesi gruplar arası ilişkiler ve farklı durumlara yönelik tepkilerimiz ve yanıtlarımızdır. Bu süreçte, bireylerin değerleri, bakış açıları, kimlikleri, kişisel deneyimleri ve sahip oldukları kalıp yargılar ve ön yargılar, belirli bir sosyal bağlamda etkileşime girer. Bu etkileşim, yanıt verme ve bağlamlar ile olayları yorumlama biçimlerini etkiler (Abrams, 2010: 13).

İki tür ön yargı vardır: "Açık önyargılar" ve "örtülü ön yargılar. Açık ön yargılar, insanların kabul etmeye oldukça istekli olduğu ve diğer gruplara (dış gruplara) karşı düşmanlık barındıran, kişinin kendi grubunu aşırı derecede yücelten bilinçli inançlar, duygular ve davranışlardır (grup içi). Diğer taraftan, örtülü önyargılar, otomatik olarak ortaya çıkan ve kişinin iddia edebileceğinin tersi olan tutumlardır. Ayrıca örtülü önyargılar sıklıkla insanlar, yerler ve politikalar gibi sosyal nesnelere yöneliktir (Greenwald ve Banaj, 1995: 8). Sosyal etkileşimlerin bir kısmı örtülü ve bilinçsizce (bilinçaltında), öz kimliğe olan takdir ve saygının etkisi altında ilerleyerek, bireyin kişisel deneyimleri ve kafasında taşıdığı stereotipler tarafından yönlendirilerek, hızlı ve otomatik tepkiler üreterek gerçekleşebilir (Greenwald ve Banaji, 1995: 20). Muhtemelen en önemli önyargı türleriyle ilgili saha çalışmaları, akademik tıp ve sağlık araştırmaları sırasında ortaya çıkanlardır. Zira bir başkasını değil, belirli bir çalışma

popölasyonunu seçmek ve örneklemin sınırlarını ve boyutunu belirlemekle ilgili tüm prosedürler yanlışlık kapsamına girmektedir (Hammersley ve Gomm, 1997: 8; Al-Thubaiti, 2016: 635).

Cinsiyete dayalı önyargı, bireyin yaşamının erken dönemlerinde edindiğı ilk önyargılardan biridir. Örneğın, olumlu değeriendirme ve daha yüksek bilimsel tavsiye alan makalelerin erkek yazarlar tarafından yazıldığı gözlemlenmiştir (Goldberg, 1968: 28). Bir de kadınların iş yerlerinde yönetim pozisyonlarından dışlanmışır. Akademik ve profesyonel ortamlarda kadınların varlığının kabul edilmesine rağmen, uygulamaların aksini ortaya konulması, örtük önyargıların neticesidir. İnsan hakları ve demokrasi alanında önde gelen ölkelerin çoğunun ilk anayasal metinleri, önyargıların toplumlar arasında kurumsallaşmış olduğunu gösteren önemli kanıtlardandır. Bu metinler, belirli toplumsal grupların kanunlar çerçevesinde açıkça dışlanmasını öngörmektedir. Örneğın, Amerika Birleşik Devletleri Anayasası, kadınların ve etnik azınlıkların hükümetin kurulmasına ve temsil edilmesine katılmalarını engellemiştir. Bu da toplumsal olarak üstün görölen grupların, anayasal olarak dışlanmış gruplara hakaret etmelerine ve onları aşağılamalarına ortam hazırlamıştır. Benzer şekilde, Nobel Ödülleri'ni veren İsveç Akademisi, iki yüzyıl boyunca sadece "İsveçli erkekler" tarafından yönetilmiştir. 1914 yılı itibariyle İsveç Akademisi'nin 18 üyeli konseyine ilk kez bir kadının kabul edilmesine izin verilmiştir.

Önyargılar, tanıma hafızası ve ardından gelen algısal tanıma hafızası arasında sınırlı bir zihinsel süreçte oluşur. İnsanın maruz kaldığı her durumda harekete geçen tanıma hafızası ile ilgili duruma dair önceki deneyimlerle bu hafızayı besleyen ve depolanan yanıtları sağlayan ardından gelen algısal tanıma hafızası arasında bir ayırım yapar. Bu, bireyi belirli bir şekilde ve otomatik olarak harekete geçmeye yönlendirir. Birey, önyargılı yargılar ve kalıplaşmış düşüncelerle ne kadar çok karşılaşır, hafızası da o kadar verimli bir şekilde durumları tanır ve otomatik olarak yanıt verir. Tanıma hafızası zayıfladığında ise algısal tanıma hafızası devreye girer. Özellikle maddi veya üstü çizili bilgiler, net bir şekilde ve daha uzun süreler boyunca hatırlanır (Jacoby ve Dallas, 1981:332). Bu aşamada, edinilen (tanıma hafızası) ile depolanan (ardından gelen algısal tanıma) birleştirilir. Başka bir deyişle, önyargılar ve kişisel deneyimlerden kaynaklanan önyargılar uzun vadede insan hafızasında kökleşir. Tam hafıza kaybı yaşayan bireyler bile, önceki algısal deneyimlerine dayanan fiziksel görevlerini yerine getirebilirler çünkü insanın hatırlama ve tanıma yeteneğı, önceki

deneyimlerini otomatik olarak geri çağırarak mevcut ve zor durumlarla başa çıkmasını sağlar (Jacoby ve Dallas, 1981: 306).

Yanlılıklar, insanın yaş alma süreciyle birlikte şekillenmeye başlar. Yaş grupları, cinsiyet, eğitim seviyesi, siyasi eğilim ve ulusal kimlik, sığınmacılara karşı (açık ve örtük) önyargıları ölçmek için önemli göstergeler oluşturur (Pedersen, Attwell ve Heveli, 2005: 148). İleri yaşlarda, bireyler ana kimliklerine karşı daha duyarlı hale gelir ve sosyal kimliklerine eşlik eden kalıp yargıları, akranlarının tutum ve davranışları aracılığıyla daha iyi hissederler. Bu durum, bireyin kendisine yönelik kalıp yargıların doğruluğunu yanıltıcı bir şekilde kabul etmesine neden olabilir ve bu da bireyin veya ana grubunun yaşamını tehdit eden bir duyguya yol açar. Bu tehdit, bireyin belirli bir tutum sergilemesine veya çevresindeki sosyal ortamı olumsuz etkileyen, performansını bozacak veya çaba gösterme isteğini aşırı derecede artıracak şekilde davranmasına neden olabilir. Bu da sonundapsikolojik tükenmeye yol açabilir. Bu evre, "kalıp yargı tehdidi" kavramıyla tanımlanmıştır. Walter G. Stephan, C. Lausanne Renfro, Victoria M. Esses, Cookie White Stephan ve Tim Martin (2005), gruplar içindeki tehdit türlerini dört kategoriye ayırmıştır:

- i. Bireysel Tehditler: Bireyin güvenliğine veya sağlığına zarar verebilecek her türlü olay veya davranışı içerir. Bu, işkence, mahrum bırakma, ölümle sonuçlanma, ekonomik veya mali kayıplara neden olma gibi durumları kapsamaktadır.
- ii. Grup Tehditleri: Bu tehditler bireylerden ziyade grupları hedef alır ve grubun gücüne, kaynaklarına ve genel refahına yönelik tehditleri içerir.
- iii. Gerçek Tehditler: Savaş, terörizm, soykırım, etnik temizlik, haklardan mahrum bırakma, saldırganlık, ayrımcılık, işkence, hırsızlık, açlık, bulaşıcı hastalıklara maruz kalma, kirlilik, toprak ve doğal kaynaklar üzerindeki rekabet, mülklerin tahrip edilmesi, eğitim, sağlık hizmetleri ve diğer yaşam gereksinimlerine erişimin engellenmesi gibi somut tehditlerdir.
- iv. Sembolik Tehditler: Grubun inançlarına, değerlerine, sembollerine ve soyut kaynaklarına meydan okuyan dış tehditlerdir. Sembolik tehditler, grupları yaşam tarzlarını değiştirmeye ve gerçek tehditlerden kaçınmak için herhangi bir sosyal etkileşimden çekilmeye zorlayabilecek en tehlikeli tehdit türlerinden biri olarak sınıflandırılabilir (Stephan vd., 2005: 2).

Kalıplaşmış yargılar tarafından tehdit edilme hissi, yeni dış grupla temasın zayıf olması veya hiç olmamasından kaynaklanır ve “yabancılara” karşı tiksinti, nefret ve düşmanlık duyguları yaratır (Padır, 2019: 136). Egemen toplumların tehdit algısı, finansal, kültürel ve ekonomik alanlarda kayıp ve kriz risklerinin artmasıyla yoğunlaşır. Hâkim toplumların zihinlerini meşgul eden toplam tehditler arasında en büyük payı ahlaki tehdit alır. Bu durum, ev sahibi toplumlardaki mülteci ve sığınmacıların koşullarını inceleyen çalışmalarda açıkça ortaya çıkmaktadır. Ev sahibi toplumun üyeleri, yeni gelen göçmenlerin geliş süreçlerinde kullandıkları yöntemler nedeniyle kendilerini tehdit altında hissetmeye başlayabilir. Mesela Avustralya'da ülkeye şişme botlarla vizesiz gelen sığınmacılara yönelik tutumun, tanınmış vizelerle gelen göçmenlere yönelik tutumdan daha negatif olduğu gözlemlenmiştir (Mckay, Thomas ve Kneebone, 2012: 113). Ayrıca, Corona sonrasında istikrarsız mesleklerde çalışan İspanyollar, Suriyeli kaçak göçmenlere karşı negatif tutumlar göstermişlerdir (Vallejo -Martín vd., 2020: 7).

Öte yandan kalıplaşmış tehdidin, akademik başarı üzerinde etkisi ortaya çıkabilmektedir. Rekabet etme ve bütünleşme arzusu, öğretmenlerin göçmenler hakkındaki önyargıları ve olumsuz stereotiplere bağlı tavırlarından olumsuz etkilenebilmektedir. Bu da göçmen öğrencilerin akademik başarılarının yerli sınıf arkadaşlarının performansına kıyasla daha düşük olmasına yol açar (Fleischmann vd., 2019: 390). Böylece göçmen kökenli öğrencilerin kendilerini ev sahibi topluma ait hissetme ve oraya entegre olma isteklerini caydırmakta, akademik çabalarını kısıtlayarak onları etnik ve ulusal kimliğe hapsederek performanslarını kötüleştirmektedir (Weber, Appel ve Kronberger, 2015: 71).

Türkiye durumunda sosyal ve psikolojik araştırmalar, Türk toplumunun Suriyeli sığınmacılara yönelik zihninde oluşan tehdit algılarının beş alanda yoğunlaştığını ortaya çıkarmaktadır: (1) Kültürel yapı, (2) Sosyal ve ahlaki sistem, (3) Ekonomik performans, (4) Güvenlik, (5) Temel hizmet alanlarına erişim (Ekici, 2019: 695). Son otuz yılda Türkiye pazarının ucuz işgücünü oluşturan Türkler ve Kürtler arasında, Suriyeli işgücünün hâlâ Türklerin iş fırsatlarına tehdit oluşturduğu, ülkeye ekonomik yük getirdiği ve ülkenin mali kırılganlığını artırdığı yönünde yaygın bir inanış mevcuttur (Çoksan, Özkan ve Erdoğan, 2020: 41- 42). Bu eğilimler özellikle erkekler, yaşlılar, az eğitilmiş ve ekonomik düzeyi düşük olan kişiler arasında daha fazla yabancı düşmanı tutumları ortaya çıkarmaktadır (Padır, 2019: 115).

Kalıp yargılarla ilişkilendirilen tehdidin hem olumlu hem de olumsuz kalıp yargılar için geçerli olduğu belirtmelidir (Ambady, Shih ve Pittinsky, 2001: 385; Aronson, Fried ve Good, 2001: 113). Olumsuz stereotipler açısından Jayanti Owens ve Douglas S. Massey, çalışmalarında Afrika ve Latin kökenli göçmen öğrencilerin ırksal kimliğini entelektüel aşağılık stereotipiyle uyarmanın, onları bunun doğru olduğuna ve aslında kendileri için geçerli olduğuna inandırdığını buldular. Bulgulara göre bu durum, onların akademik çabalarının baltalanmasına ve bazılarının eğitime devam etmekten vazgeçmesine yol açtı (Owens ve Massey, 2011: 162). Ayrıca kendilerini ev sahibi toplumdan izole etme eğilimi oluşturdu. Ana gruba ait olma duygularını azaltmak ve ev sahibi toplumdaki akranlarıyla bütünleşmeye yönelik davranışsal niyetlerini sınırladı. (Froehlich vd., 2022: 264). Olumlu stereotipler için de durum aynıdır. Çünkü olumlu imajlar grup üyelerinin geri kalanı için yorucu olabilir ve bireyler için yorucu ek bir yük haline gelebilir. Bu da onları stereotiplerin doğasında var olan beklentilerle tutarlı bir şekilde hareket etmeye zorlar, boğulmaya varacak kadar sıkıntı ve baskı duyguları yaratırlar (Czopp, Kay ve Cheryan, 2015: 455). Bu ise onların grupla ilgili olumlu stereotiplerle ilgili beklentilere yanıt olarak aşırı başarılı olmalarına ya da geri çekilmelerine yol açar (Nzlicht ve Zeev, 2003: 803).

Benzer şekilde, Shih ve meslektaşları (1999), bireylerin karşıt sosyal kimliklerinin onları hem ikili stereotip tehditlere karşı savunmasız hale getirebileceğine hem de bunlara karşı koruyabileceğine inanmaktadırlar. Shih ve arkadaşları, bir matematik beceri testinde Asya kökenli Amerikalı kadın katılımcıların ırksal kimliğini uyarmanın performans düzeylerini artırdığını, cinsel kimliklerini (kadın) uyarmanın ise performanslarını zayıflattığını (Shih, Pittinsky ve Ambady, 1999: 82) ve düşürdüğünü bulmuşlardır. Belirli bilimsel ve entelektüel alanlara katılımı; toplumsal cinsiyet ayrımcılığının akademik ve bilimsel disiplinlere hâkim olduğu sıklıkla görülmektedir. Sanki havacılık mühendisliği, makine mühendisliği gibi mühendislik bilimlerinin kadınlara uygun değil erkeklerle uygun uzmanlık dalları olduğu söylenmektedir. Görünen o ki, kadınlara yönelik stereotiplerkadınların beceri ve yeteneklerini olumsuz yönde etkilemektedir. Böylece dikkatleri ve çabaları, gruplarının rahatça üstün olduğu cinsiyet rolüyle tutarlı akademik alanlara yönlendirilmektedir(Czopp, Kay ve Cheryan, 2015: 453).

Aynı bağlamda, Michael Inzlicht Talia Ben-Zeev (2003), matematik alanında öne çıkan 54 erkek ve kız öğrenci üzerinde iki değişkene göre (cinsel azınlık ve mahremiyet

düzeyi: kamu veya özel) bir çalışma yürütmüştür. Bu çalışmada azınlık kategorisindeki (yaş, cinsel, eğitimsel, etnik vb.) bireylerin, kamusal ortamlardaki performansları konusunda akranlarının kendileri hakkındaki düşüncelerine ilişkin genel kaygı ve endişe düzeyinin, özel ortamlara göre daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır (Inzlicht ve Zeev, 2003: 800). Bu nedenle stereotip tehdidi, azınlıklar için (yaş, cinsel, eğitimsel, etnik vb.) bireylerin performansını zayıflatan, kimliklerini ve varoluşlarını giderek ortadan kaldıran rahatsız edici bir düşünce ortamı yaratabilmektedir (Inzlicht ve Zeev, 2003: 801). Bu anlamda, damgalanmış grubun yetkinliğine rağmen olumsuz stereotipler dolayısıyla yanlış sonuçlara ulaşabilmektedir. Bir çalışmada Herbert ve Stipek, (2005), çocukların (kız) matematikteki yeterliklerinin ve okuma ve yazma becerilerinin, bu çocukların ebeveynlerinin (hem kız hem de erkek) değerlendirmeleriyle tutarlı olduğunu göstermiştir. Ancak öğretmenlerin çocukların eğitim notlarını doğrudan değerlendirmesi sonucunda, bazı çocukların (kızların) matematikte ve okuma ve yazma becerilerinde diğer çocuklardan (erkeklerden) daha başarılı olduğu görülmüştür (Herbert ve Stipek, 2005: 276).

Bireylerin yeni sosyal gruplara katılımı, zorunlu olarak onların kültürel ve psikolojik düzeylerinde, yeni sosyal grupta yaşamalarını sağlayacak ve güvenli bir şekilde kalma şanslarını artıracak şekilde kaçınılmaz bir değişiklik anlamına gelir. Bu süreç ortak bir sosyo-politik çerçeve içinde kültürel açıdan farklı gruplar arasındaki sürekli iletişimden kaynaklanan kültürel ve psikolojik değişimi sağlayan durumdur ve “kültürleşme” olarak bilinir (Berry, 2006: 27). Berry (2006). Modern toplumlarda iki tür kültürleşme arasında ayrım yapılmaktadır: Birincisi “kültürel çoğulculuk”tur. Bu, farklı sosyal grupların bir arada yaşama ve onlara uyum sağlama adına çıkarlarına hizmet eden ekonomik, sosyal ve politik standartlara dayanır. İkincisi ise, “tek kültürde erime (eritme potası)”dır. Bu ise alt kültürlerin bir arada olması koşuluyla, farklı kültürel grupların tek bir egemen ve denetleyici toplum çatısı altında asimile edilerek bütünleştirilmesi ve ortak bir kültürel ortamda etkileşime girmesine olanak sağlanmasına dayanan bir yaklaşımdır. Bu durumda alt kültürler ötekileştirilir ve değerleri her türlü iletişim sürecinden kaçınılır (Berry, 2006: 28). Önceki iki kültürleşme modeli aracılığıyla, yeni bireylerin ev sahibi toplumlara yönelik algıları, ev sahibi toplumların hükümetleri tarafından benimsenen kültürleşme

modeline göre açıklanabilmektedir. Bu ya kültürel çoğulculuktur (adaptasyon) ya da egemen toplumun kültürüdür (entegrasyon).

Uyum; yeni bireyin, yeni toplumun tüm değerlerini, anlamlarını, sembollerini ve kültürünü, kendi ana değerleri ile uyumlu hale getirmeye hazır olması olarak tanımlanmaktadır. Uyum, yeni toplumla etkileşim için en az olasılıkla ortak bir marj yaratacak şekilde yapılır. Uyum ile birey yanlış anlama veya algılama hatası olmadan, bireyin ana kültürünü bozmadan çok kültürlü hale gelir. Uyum, kültürel etkileşime dönüşebilir. Böylece bireye kendi ana kültürünü ve onun "öteki"ne yönelik kesinliğini gözden geçirme imkân verir ve bireyleri, farklılığın sadece başkalarının değil, kendilerinin de bir özelliği olduğunu düşünmeye iter (Onosu, 2021: 10). Bennett'e göre, adaptasyonun sağlanması farklılığın elde edilmesindeki yeterlilik becerisine bağlıdır. Başka bir ifadeyle; toplumların kültürünü bilmek, onlara yönelik önyargıları ortadan kaldırmaz. Aksine, toplumların farklı inanç sistemlerine göre farklı ortamlarda etkileşim kurabilme yeteneği, bireylerin sosyalleşmeyle edindikleri inanç ve davranışlarında somut bir değişiklik olduğu anlamına gelir (Bennett, 1998: 6). Tüm saha çalışmaları, farklı kültürel gruplar arasındaki çatışma potansiyelini azaltmada, bir grubun diğerine olan hâkimiyetini reddetmede, ortak bir iletişim dili ve sembollerin, değerlerin bir araya geldiği bir ortak marj oluşturmada kültürler arası iletişimin etkinliğini doğrulamıştır. Bu, farklı grupların inançlarının ve değerlerinin bir araya gelerek yanlış anlamaları önleyip etkili bir şekilde etkileşime girmesini sağlar (Matthews ve Thakkar, 2012: 335).

Ellemers, Spears ve Doosje (2002) ile Ashforth ve Mael (1989), yeni gelenlerin etkileşimindeki tüm dinamiklerin ve ev sahibi topluma uyum sağlama çabalarının, ebeveyn gruplarıyla olan bağlantılarının boyutundan ve ait olma duygusundan etkilendiğine inanmaktadırlar (Ashforth ve Mael, 1989: 21; Ellemers, Spears ve Doosje, 2002: 165). Birey, öz kimliğini (bireyselliğini) toplumsal kimliğinden daha yüksek düzeyde sunmaya yöneldikçe, ana grubuyla olan bağlantısı azalmakta ve ev sahibi topluma ait olma ve ona entegre olma şansı artmaktadır. Bireysellik bu haliyle bireyi kendisine sağlayacağı faydanın yüksek olduğu, tercih edilen sosyal kimliğe taşıyacaktır (Ellemers, Spears ve Doosje, 2002: 174). Öte yandan, bireyde sosyal kimliğini ön planda tutma eğilimine paralel olarak gelişen ev sahibi topluma "yüksek bağlılık", ait olduğu etnik grubun birey üzerindeki konumunu da etkilemektedir (Ellemers, Spears ve Doosje, 2002: 165). Bu süreçte, ana grubunun bireyin sosyal

davranışına meydan okuması ve sosyal davranışını ana grubu lehine değiştirme ısrarı gözlenmektedir (Ellemers, Spears ve Doosje, 2002: 176).

Öte yandan bireyler ebeveyn grubu içindeki diğer üyeleri ana kimliğine ait olma, ona bağlılık derecesi, çelişkili değer algısı ve davranışsal beklentiler temelinde sınıflandırmaya çalışırlar (Fleischmann vd., 2019: 403). Ana kimliğine, grup üyeleri arasında kabul edilme derecesine ve bunun sonucunda ortaya çıkan çatışmaya bağlı olarak bölünmüş coğrafyalarda çok sayıda sosyal kimliğe sahip olduğu açıkça görülmektedir. Örneğin; İsrail Devleti'nin kuruluşunun ilanısırasında Filistin'de ortaya çıkan ve Filistin kimliğinin bölünmesine yol açan birbiriyle çatışan toplumsal kimlikler şu şekilde ortaya çıkmıştır: 1948'lerin Arapları, Batı Şeria Arapları, Ürdün Filistinlileri, 1948'lerin Filistinlileri, Suriye ve Lübnan'daki Filistinliler ve son olarak Gazze Şeridi'ndeki Filistinliler. Ayrıca, bu sınıflandırmanın etkileri ikili/çoklu kimliğe sahip olanlar arasında da öne çıkmaktadır. Örneğin ünlüler gibi ikili kimliğe sahip olanların, çoklu kimlikleri nedeniyle (kontrol altına alma veya terk etme) ikili bir sınıflandırmayla karşı karşıya kaldıkları sıklıkla görülmektedir. Bu durum, sadece göçmen kişilerin kendileriyle değil, aynı zamanda ister ana topluluk ister ev sahibi topluluk olsun, "öteki"yle olan ilişkileriyle bağlantılıdır. Bunun çok sayıda örneği bulunmaktadır. Bunun bir örneği 17 Kasım 2020'de Türk medyasında "Türk kökenli Alman bir çift Corona aşısı geliştirdi" başlıklı bir haberde görülebilir. Haberde medya, iki Türk bilim insanının ana kimliğine de vurgu yaparak anti- koronavirüs aşısı geliştirdikleri bilgisine yer vermektedir. Bu süreçte Alman medyasında ise sadece Alman şirketi "BioNTech"ın anti-koronavirüs aşısı geliştirdiğini duyurulmuştur. Benzer şekilde, ev sahibi topluluklardaki yerel medyanın haberlerinde de spor karşılaşmalarının seyrine göre göçmen kökenli sporculara yönelik yorumların değiştiği açıkça görülmektedir. Türk asıllı Alman oyuncu Mesut Özil'in (kazanırsak Alman, kaybedersek göçmenim) sözü bunun en güzel kanıtıdır (Fleischmann vd., 2019: 391). Daha önce oluşmuş sosyal kimlikler ile yeni sosyal kimlikler arasındaki uyumsuzluk deneyimi, belki de birçok göçmen için yaygın ve kaçınılmazdır. Sonuç ise, "her ikisini de hissetmek" yerine "hiçbirini hissetmemek" olabilir (Fleischmann vd., 2019: 403).

Suriye örneğinde, "Surki" terimi, Suriyeli sığınmacının, Türk toplumuna yönelmek ve onunla bütünleşmek karşılığında ana kimliğini terk etmeyi seçen diğer Suriyeli sığınmacıyla alay etmesini yansıtan alaycı bir terim olarak Türkiye'deki Suriyeli

sığınmacılar arasında ortaya çıktı. Bu terim, "aşırı" ve "sebepsiz" bir şekilde hareket eden ve bu nedenle de sosyal sürgüne ve ana grubu tarafından dışlanmaya maruz kalan Suriyeli sığınmacıları tanımlar. Türkiye'deki Suriyeliler arasında, ikamet yeri, mali ve ekonomik güç, onlara yönelik Türk mevzuatı (turist/aile ikametgâhı/öğrenci, ikamet yeri sahipleri, geçici koruma kartı, Türk vatandaşlığı sahipleri) temel alınarak birbirlerine yönelik alt toplumsal sınıflandırmaların oluşturulması yoluyla içsel sınıflandırmanın etkin olduğu görülmektedir. Bu sınıflandırmalar, Suriyelilerin Türkiye'deki yaşamlarının ve hareketlerinin seyrini belirler. Mesela İstanbul'daki Suriyeliler, yaşadıkları yer ve yaşadıkları yerin sosyal ve ekonomik yapısına göre farklılık gösterir. Bu da doğal olarak Suriyelilerin maddi durumlarını ve yabancıların yaşayabileceği mahalleleri yansıtır. Bu durum, Suriyelilerin Fatih Mahallesi'nde olduğu gibi tek sosyal bloklarını koruma arzusunun boyutunu ya da Suriye toplumsal örtüsünden çıkıp Türk toplumuyla bütünleşme eğilimini de yansıtır. Diasporadaki Suriyelilerin alt sosyal kimlikleri çok sayıda olmasına rağmen, bugün Suriyelimedyası hâlâ Suriyeli sığınmacıların yeniliklerini ve ev sahibi toplumlardaki başarılarını izleyerek Suriye kimliğinin birliğini korumaya ve ortaya çıkan ikincil sınıflandırmaları bulanıklaştırmaya isteklidir. Bugün, medyanın, Suriyelileri öncelikle Suriyeliler olarak bir bütün halinde ele almak suretiyle ev sahibi toplumdaki Suriyelilerin uyum sağlamasını olumsuz yönde etkilemektedir. Oysa ki Suriyeli sığınmacıların birbirinden ayrı soysal kökenleri ve toplumsal grup aidiyetleri vardır. Yeni gelenler sosyal kimliklerini toplumların değer ve normatif sistemlerine göre sınıflandırırken (Stets ve Burke, 2000: 226), medya, yeni gelenleri ikili bir değerlendirmeye tabi tutar. Göçmenler ve her birine tanınan ayrıcalıkların farklılığı, göçmenler ve mülteciler arasında birbirlerine yönelik ayrımcılık ve düşmanlık süreçlerinin harekete geçmesine, daha şanslı ve ayrıcalıklı göçmenlere yönelik tek taraflı olarak olumlu bir algı oluşmasına yol açabilir. Yapılan bir araştırmada elde edilen bulgular (Hamidou Schmidet ve Mayer, 2021), Türk kökenli Almanlara Alman vatandaşlığı verilmesine ilişkin kısıtlayıcı yasaların, Rus kökenli Almanlardan farklı olarak Rus Almanları diğer göçmen gruplarından ayırdığını ve onlara akranlarına göre daha olumlu baktığını göstermektedir. Ayrıca Alman vatandaşlığına ulaşan Rus Almanların sayısının Türk Almanların iki katı kadar olması (Hamidou Schmidet ve Mayer, 2021: 312) ve Suriyeli sığınmacılar ile Ukraynalı mülteciler arasındaki muamele farkı da (Cantat, Pécoud ve Thiollet, 2023: 4) söz konusudur. İkinci tip ise göçmenlerin diğer göçmen ve mültecileri sosyal ve ulusal kimlikleritemelinde değerlendirmesini içermektedir. Bu

bağlamda mülteci/göçmen/sığınmacı, diğermülteci ve göçmenleri “öteki” göçmenle doğrudan karşılaştırma temelinde sınıflandırma eğilimindedir. Bu karşılaştırmalar genellikle; ilk olarak, “diğer” mültecinin yeni topluma ne ölçüde dâhil olduğu, ikincisi, ekonomik katkıları, üçüncüsü esnekliği ve ev sahibi ülkenin diline hâkimiyeti ve dördüncüsü tehdit edici olmayan ve daha az ölçüde ırk temelli (beyaz, sarı vb.) karşılaştırmalardan kaçınırken, göçmeni akranları arasına dahil etme ve onlara ayrımcılık yapma korkusuyla tamamen sosyal ve sağlık yararları temelinde karşılaştırma (Bontainbal, 2023: 9) şeklindedir.

Uyum, entegrasyondan farklıdır; uyum çok kültürlülüğe yönelirken, entegrasyon bireyi toplumla bütünleştirmeyi amaçlamaktadır. Sosyal bütünleşme konusunda belki de en önde gelen teorisyen, Émile Durkheim'dir (1951). Durkheim bir toplumun üyelerini birbirine bağlayan sosyal ilişkiler ne kadar sağlam ve uyumlu olursa, bireylerle birbirleri arasındaki bağın o kadar büyük olacağına inanmaktadır. Ona göre, yaşamlarının anlam ve amacını anlamaları, kişisel sorunlarını derinden hissetmelerinden korunmaları, bireylerin yaşamları ve yaşamlarını sürdürmeleri için bir emniyet valfi görevi görmektedir. Durkheim, aileyi, mahalleyi, toplumu ve devleti kapsayan sosyal yapıları ele alır ve bireylerin hayatında toplumsal ilişkiler ne kadar parçalanmış ve zayıflamışsa, bireyler o kadar yalnızlaşmaya ve ait olamama duygusuna yönelerek intihara eğilim gösterdikleri sonucuna varır (Durkheim, 1951: 209- 210). Zamanla, görsel ve sözlü iletişimin olmadığı, hedef kişi mevcut olduğunda ortaya çıkan, yakınlığı tehdit eden, bireylerin güvenini ve öz saygısını istikrarsızlaştıran ve onların varlığına ilişkin kaygı uyandıran sessiz bir cezalandırma davranışı haline gelebilir (Williams, Shore ve Grahe, 1998: 117).

Toplumların doğal gelişimiyle birlikte, sosyal entegrasyonun başarısını gösteren göstergeler, her ülkede geçerli olan hukuk ve hizmet sistemine göre yeniden düzenlenmiştir. Çünkü çoğu sosyal entegrasyon göstergesi dört ana unsuru paylaşır: sağlık, eğitim, işgücü piyasası ve barınma. Göçmenler ve mülteciler için bu göstergeler, günümüzde herhangi bir topluma entegrasyonun sağlanması açısından yetersiz hale gelmiştir. Bu bağlamda Berman ve Phillips'in spesifik modeli sekiz alanda ortaya çıkmıştır: Sosyal güvenlik sistemi, işgücü piyasası, konut ve mülkiyet, sağlık hizmetleri, eğitim sistemi, siyasi sistem, sosyal hayata katılım ve statü düzeyi (Berman ve Phillips, 2000: 334). Göçmenlerin göç ettikleri topluluklarla arasındaki sosyal ilişkilerin geliştirilmesine ve göç ettikleri topluluğa ait olma duygusunun

geliştirilmesine, ardından eğitim, istihdam gibi haklara ve kaynaklara erişime önem verirken, barınmaya da vurgu yapmaktadır (Şimşek, 2020: 176). Önceki modellerin çoğu, ev sahibi ülkeleri ve toplulukları sosyal entegrasyonun sağlanmasından tamamen sorumlu tutma eğilimindeyken, Ager ve Strang (2008) modeli, barınma, eğitim, sağlık, sosyal bağlar, güvenlik ve istikrarı içeren entegrasyon unsurlarını göçmenler ve mülteciler ile ev sahibi ülkelerin ortak sorumluluğu olarak değerlendirmiştir (Ager ve Strang, 2008: 166). Bu modelde, dil bilgisi ve kültürel yeterlilik ile temsil edilen entegrasyon, ev sahibi ülkenin dilini öğrenmek ve geleneklerini benimsemek suretiyle sağlanır. Bu nedenle, bugün birçok ev sahibi ülke, sosyal ve kültürel yapılarını beraberlerinde getiren göçmen ve mültecileri, ev sahibi ülkenin dilini öğrenmenin sosyal entegrasyonu sağlamanın anahtarı olduğunu düşünerek, kendi dillerini ve dolayısıyla kültürlerini öğretmek için kurslara kaydetme konusunda isteklidir. Bu, kültürel alışverişin sağlanmasına veya kültürel formların benimsenmesine engel olan ya da kültürlerarası iletişimin sağlanmasına engel olan bariyerlerin aşılmasına yönelik bir adımdır. Sosyal entegrasyonun birçok yönüne rağmen, başarı derecesi kültürel, sosyal, eğitimsel ve ekonomik yönlerin yanı sıra hukuki ve vatandaşlık yönlerinin izlenmesiyle ölçülebilir.

Yeni gelenlerin adaptasyonunu ve ev sahibi toplumlarla entegrasyonunu sağlamak için yukarıda belirtilen hususların önemine rağmen, yeni gelenlere ev sahipliği yapan ülkeler ile anavatanları arasındaki ilişkilerin tarihsel boyutu büyük bir etkiye sahiptir. Bu ilişkiler, çatışma ve rekabet ya da uzlaşma ve yakınlaşma dahil olmak üzere farklı dinamikler içerebilir.

Göç ve iltica politikaları, ev sahibi toplumların algılarını şekillendirir ve yeni gelenlerin uyum ve entegrasyon mekanizmaları üzerinde önemli rol oynar. Bu bağlamda, Almanya'nın 2015 yılında Suriyeli sığınmacılara yönelik benimsediği politika, olumlu bir örnek olarak öne çıkmaktadır. Almanya, Suriyeli sığınmacılara yönelik cömert iltica politikaları uygulamış ve entegrasyon programları aracılığıyla bir milyon Suriyeli sığınmacıyı entegre etmeyi başarmıştır. Bu programlar dil öğrenme, barınma sağlama, mali destek ve işgücü piyasasına girmeye hazırlık gibi bileşenler içermektedir. Benzer şekilde, İsveç'in 2003 yılında Irak Savaşı sırasında Iraklı sığınmacılara yönelik uyguladığı politikalarda olumlu bir örnek teşkil etmektedir. İsveç, Iraklı sığınmacılara kalıcı oturma izni, mali destek, barınma ve dil öğrenme kurslarına kayıt imkânı sağlamıştır. Öte yandan, Fransa'nın Cezayirli göçmenlere

yönelik politikaları olumsuz bir örnek olarak gösterilebilir. Fransa'nın Cezayirlilere yönelik uyguladığı ayrımcılığa dayalı göç politikaları, Cezayir'deki Fransız sömürgeciliğinin etkisi ve iki ülke arasındaki tarihî gerginliklerin biryansımasıdır. Bu politikalar, ev sahibi Fransız toplumundan izole edilmiş Cezayirli göçmen toplulukları yaratmıştır. Benzer bir durum, Amerika Birleşik Devletleri'ne gelen Kübalı göçmenler için de geçerlidir; bu göçmenler yasal engeller ve ekonomik zorluklarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu açıdan, Türkiye'de 1919'dan bu yana göç ve iltica politikalarının gelişimini ve bu politikaların Türkiye'deki göçmenlerin, özellikle de Suriyeli sığınmacıların algılarına yansımalarını araştırmak faydalı olacaktır. Türkiye, tarih boyunca birçok göç dalgasıyla karşı karşıya kalmış ve bu süreçte çeşitli göç ve iltica politikaları geliştirmiştir. Bu politikaların evrimi ve günümüzdeki uygulamaları, Suriyeli sığınmacıların Türkiye'deki entegrasyon süreçlerini anlamak için önemli ipuçları sunabilir. Örneğin, Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara yönelik "geçici koruma" statüsü, onlara belirli haklar tanırken, onların entegrasyon sürecini de belirli ölçüde sınırlandırmaktadır. Geçici koruma statüsü altında, Suriyeli sığınmacılar sağlık, eğitim ve bazı sosyal hizmetlere erişim hakkına sahip olsalar da, işgücü piyasasına tam erişim ve kalıcı oturma izni gibi konularda kısıtlamalarla karşı karşıyadırlar. Geçici koruma statüsü Suriyeli sığınmacıların Türkiye'deki entegrasyon süreçlerini doğal olarak zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte Suriyeli sığınmacılar, ülkelerine dönene kadar Türkiye'de güven içinde yaşama imkanı bulmaktadırlar. Türkiye'de devlet ve toplum, yaşamları tehlike altındayken sığınmacılara kucak açmıştır, onları ülkelerinde tekrar yaşamları güven altında olana kadar iyi bir şekilde ağırlamaktadır.

3.2. Suriyeli Göçmenler: Sosyo-Politik ve Sosyo-Kültürel Süreçler

2000'li yıllar Türkiye'nin sosyo-politik yapısında dikkate değer değişimleri beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin 2002 yılında iktidara gelmesiyle, "milliyetçilik" ve "Türk milleti" kavramları, "bireyselliği ve mezhepçiliği aşan ulusal çıkarlarda ortak millet" stratejisine ve "yeni Osmanlıcılık" stratejisine dayalı olarak yeniden şekillendirildi (Saraçoğlu ve Demirkol, 2015: 302). Bu strateji, ortak bir reform özelliği olarak İslami dinî kimliğinin yeniden canlandırılmasını, komşu ülkelerle farklılıklardaki buzların kırılmasını, yerel ve bölgesel olarak alternatif ittifaklar kurulmasını amaçlamaktadır (Dadoudy, 2016: 1076). Hükümet, Ortadoğuya yönelik olarak ABD ve Avrupa Birliği ile stratejik

ortaklık temelinde süreç yürütülemeyeceğini anladıktan sonra, bölgeye yönelik temel yaklaşım olarak benimsediği “sıfır sorun” politikası doğrultusunda kendi liderlik rolünü oynamaya başlamıştır (Keohane ve Axelrod, 1985: 228).

Türkiye ile Suriye arasındaki siyasi ilişkilere baktığımızda 1990'larda Türkiye Cumhurbaşkanı Turgut Özal döneminde Türkiye ile Suriye arasındaki sorunların çözümüne yönelik çeşitli girişimlere rağmen, İskenderun krizi, Dicle ve Fırat nehirlerinin sularının paylaşımı, PKK sorunu, öne çıkan çekişmeli konular olmayı sürdürmüştür. Daha özel olarak iki ülke arasındaki ilişkilerde gerginlik, Öcalan krizi sonrasında imzalanan Adana Protokolü'nün açıklandığı (Benek, 2015: 180) 1998 yılına kadar devam etmiştir (Benek, 2015: 179). İki ülke arasındaki siyasi ilişkiler, 2011'de Suriye'de iç çatışmaların başlamasından itibaren anlaşmazlıkla şekillenmiştir (Dadoudy, 2016: 1974).

2000'li yıllarda ekonomik ve ticari ilişkilerin artması sonucunda Türkiye ile Suriye arasındaki çetrefilli sorunların etkisini azaldı. Özellikle 2005-2009 yıllarında resmî ziyaretler ve umut verici ekonomik ortaklıklar önemli rol oynadı. Ancak iki ülke arasında 900 km'yi aşan ortak sınırlara rağmen bu siyasi yakınlaşma süreci kısa sürdü. Bu nedenle, Suriye ve Türk toplumu arasındaki ortak kültürel miraslar, siyasi sorunların çözümü için yeterli bir imkân oluşturmadı. 2011'de Suriye'de halk ayaklanmasının başlamadan önce Türkiye'de kayda değer bir sayıda Suriyeli yoktu. Olanlar da iş, eğitim gibi nedenlerle Türkiye'deydi. Ancak 2011 yılında Suriye'de halk ayaklanmasının başlaması sonucunda Suriyelilerin Türkiye'ye zorunlu göç etmesi, Türk toplumunun Suriyelilere yönelik farkındalık kazanmasının ilk canlı örneğini temsil ediyordu. Bu süreçte, Phinney ve arkadaşlarının (2001: 493) bir çalışmalarında vurguladıkları gibi, ev sahibi ülkenin güçlü bir bir ulusal kimliğinin olması, farklı etnik kimlikler taşıyan göçmenlerin uyum sağlama sürecine etkili oldu.

Bugün Göç İdaresi'nin 2024 yılı içinde yayınladığı istatistiklere göre Türkiye'de yaklaşık 3 milyon göçmen yaşamaktadır. Göçmenlerin Türkiye'de farklı şehirlere dağılmış olduğu görülmektedir. İstanbul 509.127 sığınmacı ile ilk sırada gelirken, onu 411.250 sığınmacıyla Gaziantep izlemektedir. Ardından 245.309 sığınmacı kişi ile Şanlıurfa gelmektedir. Türkiye'de sığınmacıların yaşadıkları ilin nüfusuna oranla en fazla Suriyeli sığınmacı yoğunluğu ise Kilis'te bulunmaktadır. Burada 64.116 Suriyeli sığınmacı bulunurken yerli Türk nüfus ise 155.179'dur (Göç İdaresi, 2024).

Türkiye'dek Suriyelilerin üçte birini, Türkiye'de doğup büyüyen, Suriye'deki anavatanlarına dair hiçbir anıya sahip olmayan 10 yaşın altındaki çocuklar oluştururken, Türkiye'deki Suriyelilerin dörtte birini 10-20 yaşları arasında erken yaşta ülkeye gelen ve Türkiye’de büyüyen gençler oluşturmaktadır. Bu veriler, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların yaklaşık %60'ının ya Türkiye'de doğduğunu ya da çocukluklarının önemli bir bölümünü Türkiye'de geçirdiğini göstermektedir. Bu da onların Türkiye'deki yaşama daha iyi adapte oldukları ve Suriye'ye dönmeye daha az istekli oldukları yönünde bir öngörüye yol açmaktadır (WFP, 2020). Göç'ün çocuklar ve gençler üzerinde etkileri olduğu gibi, nüfusun diğer kateorileri üzerinde de önemli sonuçları bulunmaktadır. Bu noktadan hareketle aşağıdaki başlıkta göçmenlerin uyum süreçlerinin psikolojik, sosyal, kültürel, hukuki ve ekonomik yönleri dikkate alınarak, Türkiye ve ev sahibi diğer ülkelerde Suriyeli sığınmacıların benimsediği farklı uyum ve entegrasyon stratejileri ele alanmaktadır.

3.3. Göçmenlik, Kültürel ve Psikolojik Süreçler

Suriye ile Türkiye arasında coğrafi yakınlığının yanı sıra İslami karakterin hâkim olmasına rağmen, iki ülke arasında sosyal ve kültürel farklılıkların çok fazla olduğu görülmektedir (Duman, 2019: 105). Din, ev sahibi toplumlardaki göçmenler ve mülteciler arasındaki sosyal kültürleşme süreci üzerindeki etkisi göz ardı edilemeyecek en önemli sosyal ve kültürel kimliklerden biridir. Göçmenler ve ev sahibi toplumlar arasında din temelindeki benzerlik çifte olumlu rol oynamaktadır. Bir yandan göçmenlerin eğitim ve mesleki başarılarındaki yetkinliğini arttırırken, diğer yandan ev sahibi toplumların onlara yönelik örtülü önyargılarını, onları tehlikeli davranışlara maruz kalma olasılığından koruyacak şekilde azaltmaktadır (Carl L. Bankston III ve Min Zhou, 1995: 523). Bunun yanında dinî farklılık durumunda, göçmenlerin dinî ritüellerini kamuya açık bir şekilde yerine getirmelerinin, ev sahibi toplumun kendilerine yönelik algılarını daha fazla olumsuz etkilediği görülmüştür (Bender vd., 2022: 445). Din aynı zamanda “dinî farklılık” durumunda göçmenler için tercih edilen kültürleşme yolunu da belirleyebilir ve göçmenin kendi toplumuyla ve dinî kimliğiyle bütünleşmeye veya göçmenin kendi ana dinî kimliğini korumaya hazır olup olmadığını öngörebilir. “Göç sonrası” aşamada dinî kimliklerinde birdeğişiklik olduğunu bildiren göçmenlerin, dinî kimliklerini korumayı seçenlerin aksine, toplumla bütünleşme olasılıkları daha yüksektir. Ayvazoğlu ve arkadaşlarının Hollanda'daki

Suriyeli sığınmacılar üzerine yaptıkları araştırmada, Hollanda toplumuyla bütünleşme veya entegrasyon tercihlerinde dinin etkili olduğu kaydedilmiştir. Dinî bağlılığı düşük olan veya hiç olmayan kişiler, ev sahibi toplumla bütünleşmeyi ve dinî kimliklerinin mahremiyetini koruyacak şekilde uyum sağlamayı tercih eden yüksek dinî bağlılığa sahip olanların aksine, ev sahibi toplumla entegrasyon konusunda daha fazla isteklilik göstermiştir (Ayvazoğlu vd., 2021: 555). Diğer çalışmalar din ve entegrasyon arasındaki ilişkinin nesiller arasında farklılık gösterdiğini ortaya koyarken, ilk nesilde “olumsuz” iken, ikinci nesilde “önemsiz” hale gelmektedir. Din, ikinci nesil göçmenlerin ev sahibi toplumlara uyum sağlama sürecini engellememiş, yerli halkla temaslarını sınırlamamış veya onlarla arkadaşlık kurmalarını veya işgücü piyasasına katılmalarını engellememiştir (Beek ve Fleischmann, 2019: 391).

Uyum ve entegrasyon süreçlerinde dinin etkisinin kaçınılmaz olmamasına rağmen Ronald J. Burwell ve arkadaşları (1986) göçmenleri dinî kimliklerini değiştirmeye iten olasılıkları öngören ve ibadete katılım derecesinden dinî kimlik değişikliğine kadar uzanan bir yelpazede altı gösterge önermiştir: mağduriyet duygusu, benlik saygısı, mesleki uyum, başarı yönelimi, sosyal uyum önlemleri, göçmenlerin ev sahibi toplumda dinî ritüelleri uygulaması için mevcut zamandır (Burwell, Hill ve Wicklin, 1986: 361). Bu bağlamda araştırmalar, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacı ailelerin dinî yaşamlarında bazı ufak değişiklikler olduğunu gösteriyor. Türkiye'de yaşayan Suriyeliler Allah'a olan inançlarını dile getirmelerine rağmen, ekonomik koşulların bozulması ve günün içerisinde uzun saatler çalışma zorunluluğu, ailenin dağılması ve aileden ayrılma gibi nedenlerle ibadetlere ilgileri azalmaktadır. Bu durum ise giderek çocuklarına dinî bağlılık ibadet telkinlerine de daha azaltmaya yansımaktadır. Suriye'de din eğitim, dinî kurumlara ve vakıflara dayalı olan Türkiye'den farklı olarak aile temellidir (Bayrak, 2023: 91-92). Ancak kentsel alanlardaki Suriyeli sığınmacılar için bu sonuç biraz farklı görünmektedir. Zira kırsal kesimdeki Suriyeli sığınmacılar, ücretsiz Kur'an kurslarına katılarak hadis ve tefsir gibi dersler almaktadır (Bayrak, 2023: 93).

Bugün Türk vatandaşlarının ve Suriyeli sığınmacıların çoğunluğu kendilerini Müslüman olarak tanımlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında, Suriyeli sığınmacıların algılarının daha olumlu, daha faydalı, Türk toplumuna daha yakın ve daha az tehditkar olduğu tahmin edilebilir. Suriyelilerin algısına göre Türkler yalan söylemeyi sevmezler ve dinî değerleri yüceltmeye eğilimlidirler. Ancak Türk toplumu cinsiyetler

arası ilişkiler gibi bazı alanlarda toplumsal baskılardan veya dinî değerlerden nispeten uzaktır (Tanrıverdi ve Ulu, 2020: 203). Suriyeliler, güçlü ekonomiye ve burada yaşama lüksüne rağmen dinî, kültürel ve sosyal farklılıklara dayalı olarak Avrupa'ya gitmekte tereddüt etmektedirler. Bu tereddüt, ailenin parçalanması, çocukların dinî açıdan aile ortamından uzak bir ortamda büyümesi ve din temelinde dışlanması gibi risklerden kaynaklanmaktadır. Bu olgu, dinî yaklaşmanın Suriyelilerin Türk toplumuna ilişkin algıları üzerindeki etkisinin en güçlü kanıtı olduğunu göstermektedir (Tanrıverdi ve Ulu, 2020: 205). Ancak Türk toplumunun algısındaki din unsuru, Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye uyum boyutunu değerlendirmede son zamanlarda yetersiz kalmıştır. Bir yandan din iki halk arasında ortaklık bir factor olduğu halde, diğer yandan laiklik bir sosyal mesafe oluşturmaktadır (Ayvazoğlu vd., 2021: 99). Bazı durumlarda Türk vatandaşlarıyla Suriyeli sığınmacılar arasında ekonomik ve kültürel sorunlar, dinî yakınlığın etkisinin zayıf olmasıyla ilişkili (Yanboluoğlu, 2018: 27) görülmektedir.

Ayrıca, göçmen ve mülteci ailelerin Türk toplumuna uyum konusundaki istekliliklerinin cinsiyete göre farklılaştığı kaydedilmektedir. Ev sahibi toplumla bütünleşme ihtiyacına ilgiduymalarına ve onlarla dostluk bağları kurma isteklerine rağmen kadınların Türk toplumuna yönelik olumsuz algılardan etkilenme olasılıkları daha yüksektir. Kadın mültecilerde sosyal dışlanma ve kötü muameleye karşı savunmasız olduklarına, bir sorunla karşılaştıklarında psikolojik gerginlik hissi yaşayacaklarına inanç daha yüksek düzeydedir. Suriyeli erkekler ise, sosyal dışlanmaya maruz kaldıklarını düşünmelerine veya kötü muameleye maruz kaldıklarını bildirmelerine rağmen, sorunların çözümü için yüzleşmenin gerekliliğinden yola çıkarak Türk toplumuna karşı daha esnek ve olumlu davranmaktadırlar (Kocak vd., 2021: 6; Gürsoy ve Ertaşoğlu, 2019: 10). Bu durum göçmen ailenin çocuklarının arkadaşlık tercihlerine de doğrudan yansiyabilir. Göçmen anneler, şu ya da bu şekilde ana vatanlarının kültürünü çocuklarına aktarmaya istekliken, göçmen babalar çocuklarına ev sahibi toplumun kültürünü aşılama isteklidirler (Casey ve Dustmann, 2010: 48). Buna karşın, Türkiye'de Haziran 2019'da yapılan başka bir araştırmada ise Suriyeli göçmen erkekler (%77) Suriyeli göçmen kadınlara (%70) göre Türkler ile Suriyeliler arasındaki arkadaşlıkları daha fazla onaylamaktadır. Diğer taraftan, Türk erkeklerinin yüzde 36'sının, Türk kadınlarının

yüzde 40'ının Türk çocukların göçmen arkadaşlara sahip olmasını istediği görülmüştür (Erdoğan, 2021: 179).

Göçmenler ve mülteciler için zihinsel ve psikolojik sağlık kriteri, kültürel ve psikolojik uyumun birçok boyutundan biridir. Bu sağlık kriteri, yeni bireylerin ev sahibi toplumda kalış süreleriyle ilişkili bir eğilim göstermektedir. Göçmenlerin ev sahibi toplumla psikolojik ve kültürel entegrasyonunu daha etkili kılma hedefinde zihinsel ve psikolojik sağlık kriteri göstergesi önemli ölçüde bilimsel ilgi görmüştür. Bu kapsamda göçmenlerin “göç sonrası” aşamada ev sahibi toplum tarafından ayrımcılığa ve damgalanmaya maruz kalmaları, yeni toplumdaki yaşamdan tatmin duygusunun azalması, verilen oturma izinlerinin süresinin uzun olması gibi olumsuz deneyimler kaydedilmiştir. Göçmenlerin yaşadığı travmatik deneyimler yada göçmenlikle ilgili görevlilerle ilişkilerde yaşanan zorluklar, bir takım olumsuz sonuçları doğurabilmektedir. Bu durumlar göçmenlerin ruh sağlığını bozacak düzeyde hasarlara neden olabilmektedir. Göçmenlerin yaşadığı travmatik deneyimlerin etkisi, göç öncesi dönemde maruz kaldıklarından daha ağır hale gelebilir ve ev sahibi toplumla uyum (veya entegrasyon) iyileşme sürecini geciktirebilir. Farklı kültürel gruplar arasındaki *Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı*, göçmenlerin “göç sonrası” aşamada maruz kaldıkları zihinsel ve psikolojik bozuklukların en belirgin semptomlarının travma sonrası stres bozukluğu, kaygı ve depresyon olduğunu belirtmektedir (Renner vd., 2021: 1; Bogic, vd., 2015: 38). Bozukluğun belirtileri, grupların yeni kültürel ortamlara taşınmasından iki ay sonra; suçluluk duygusu, ölüm düşüncesi, değersizlik inancı, motor gerilik, işlevsel bozukluk ve halüsinasyonlar yoluyla ortaya çıkmaktadır (Bhugra ve Becker, 2005: 20). Değişkenlik, duygusal rahatsızlık, konsantrasyon eksikliği, aşırı tepkiler, güçlü cinsel dürtüler, alkol tüketiminin artması, depresyon ve izolasyon, sosyal travmadan kaynaklanan panik (Cohon, 1981: 257) gibi sonuçlar görülebilir.

Psikolojik semptomlar ilk altı ayın sonunda zirveye ulaşır. Ardından güvensizlik ve izolasyon duyguları, kırgınlık ve mutsuzluk halleri, karamsar davranışlar, duygular dahil olmak üzere göçmenlerin/mültecilerin ev sahibi topluluk içinde kaldıkları 8 ila 12 ay arasında yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlar. Suçluluk veya yetersizlik ve gerginlik şikâyetleri (Cohon, 1981: 258), yerinden edilme tarihinden başlayarak beş yıl veya daha uzun süre devam edebilmektedir (Bogic, Njoku ve Priebe, 2015: 4). Bu süre 15 yıla kadar ulaşabilir. İlk bir veya iki yılda, birey yeni çevredeki yaşamdan doyuma

ulaşma çabasındadır. Gmenlerin psikolojik ve zihinsel uyumları, yeni çevrede bireyin en yüksek düzeyde tatminini oluşturabilmektedir. İkamet süresinin uzunluğuyla birlikte azalabilmekte (11-15 yıl), sonra marjinalleşme aşamasına ulaşmaktadır (Hurh ve Kim, 1990: 456). Bu bağlamda, Tyhurst (1951), çoğu kadın olan 48 "yerinden edilmiş kişi" üzerinde yürütülen ve varış sonrasında iki farklı davranış dönemi gözlemlediği bir klinik çalışma sunmuştur. Birincisi, birkaç ay süren başlangıç dönemidir. Bu dönem kişinin kendini mutlu, aktif, temel ihtiyaçlarla ilgilendiği ve çatışmayla ilgili deneyimlerini anlatmaya dalmış hissettiği bir dönemdir. İkindisi, hayatta kalma sonrası ilk farkındalık aşamasıdır. Bu dönemde birey, kayıplarını daha fazla kavrar ve kültürel farklılıkların daha fazla farkında olur, geçmiş ve onunla ilgili her şey benzersiz hale gelir (Tyhurst, 1951: 386).

Ev sahibi topluluklardaki Suriyeli sığınmacılar düzeyinde, Amerika Birleşik Devletleri, Almanya ve İsveteki Suriyeli sığınmacılar üzerinde yürütülen çeşitli anket çalışmalarının sonuçları, travma sonrası stres bozukluğu, kaygı, depresyon, somatizasyon ve damgalanma duygularının en st düzeyde olduğunu göstermektedir. Suriyeli sığınmacılar arasında ruh sağlığına ilişkin en belirgin olarak beş gösterge bulunmaktadır: (1) Ev sahibi ülkenin diline hâkim olmak; (2) sosyal ve ekonomik yaşam koşulları; (3) aile bakımı, bakımı ve yeniden birleşme; (4) ayrımcılığa maruz kalmak (dinî, etnik vb.); (5) ev sahibi ülkeye sığınmalarının geleceği ve Suriye'nin "güvenli ülke" ilan etmesinden ve istemsiz sınır dışı edilmeye başlanmasından korkma (Haumeder, Ghafoori ve Retailleau, 2019: 7- 8), 6) düşük gelir, sosyal destek eksikliği, düşük yaşam memnuniyeti, ana toplumdan izolasyon ve Suriye ile güçlü bir bağın güçlendirilmesi karşılığında ev sahibi toplumla uyum ve entegrasyondan kaçınma (Renner vd., 2021: 1; Tinghög vd., 2017: 1; Javanbakht vd., 2019: 664; M'zah vd., 2019: 1019). Araştırmacılar ayrıca, 2015'ten sonra sığınmacılara oturma izni verilmesindeki gecikmenin ve mülteci barınaklarında bekleme sürelerinin artmasının, depresyon, anksiyete ve de travma sonrası stres bozukluğu gibi psikolojik ve ruhsal bozukluk belirtilerindeki artışla pozitif yönde ilişkili olduğunu buldular. Bu durum sığınmacılar arasında oturma izni alanlara göre daha fazla görülmektedir (Leiler vd., 2018: 543).

Türkiye'de ise yapılan araştırmalarda, Suriyelilerin Türkiye'ye göç sonrası deneyimlerinin eğitim ve çalışma çağındaki bireyler arasında arttığı, bunun etkilerinin sosyal destek, barınma güvencesi, temel ihtiyaçları karşılamak için dil öğrenme, düşük

ücretler ile uzun saat süre çalışmayı kabul etmek zorunda kalma gibi alanlara yansıdığı kaydedilmektedir. Sağlık hizmeti ve eğitim alma süreçlerinin, Suriyelilerin düşük sosyal kabulü nedeniyle Türk toplumundan izolasyon, buna ek olarak zorbalığa maruz kalma, dışlanma ve Türkiye üniversitelerinde bir yabancı olarak düşük akademik performansla maruz kalma gibi riskler barındırdığı araştırmalarda öne çıkan tespitlerdir. Katılımcılar, dil engeli nedeniyle dersleri anlamakta ve derslere katılmakta zorlandıklarını, Suriye'de iyi öğrenci olmalarına rağmen sınavlardan düşük notlar almaları nedeniyle bazı derslerde başarısız olduklarını belirtmişlerdir. Bu durum, saygı ve akademik hayattan düşük tatminsizlikle sonuçlanmaktadır (Kaya, 2021: 50-51). Ayrıca, psikolojik güce ve uyum sağlama konusundaki sosyal yetersizliğe bağlı olarak Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar arasında majör depresyon geçirenlerin oranının (Safdar vd., 2021: 156) Suriye içinde yerinden edilenlere kıyasla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Daha genel olarak erkekler arasında artan travma sonrası stres bozukluğu duygularının işsizlikle ve iş fırsatlarından yararlanamamaya önemli ölçüde bağlantılı olduğu da belirlenmiştir (Yeşil vd., 2018: 938). Bu arada, ev sahibi topluluklardaki Suriyeli sığınmacıların zihinsel ve psikolojik sağlığına ilişkin (619) çalışma (Nguyen vd., 2022), psikolojik ve zihinsel rahatsızlıklardan muzdarip Suriyeli sığınmacılardan rapor edilenlerin oranlarının gerçek oranların altında olduğunu ortaya koymaktadır (Nguyen vd., 2022: 13).

Diğer taraftan, bazı çalışmalar entegrasyonu göçmen türlerine göre zihinsel ve psikolojik sağlığın incelenmesine dayandırmaktadır. Bireyin yeni gruba geçişi bazen gönüllü bazen de zorla onu sosyal damgalanmaya ve ihanete karşı savunmasız hale getirebilir (Tajfel ve Turner, 2004:279). Öz güven ve takdir düzeyini yükseltmek için spor takımları, üniversiteler akademisi, ulusal milliyetler gibi (Tajfel ve Turner, 2004: 284), daha güçlü, daha saygın sosyal kimlikler aramaya ve onlara ait olma arayışına yönelebilir (Tajfel ve Turner, 2004: 279). Ev sahibi ülkeler düzeyinde, yeni gelenlere yönelik (göçmenler, mülteciler ve sığınmacılar) yaygın olarak kullanılan ayrımcı yasal tanımlar ve bu çerçevede oluşturulan mevzuat, ev sahibi topluluklardaki yaşamları üzerinde oraya geliş şekline bağlı olarak etkili olabilir. Bu konuda, zorunlu göçmenler, yasal statülerinin onlara sunduğu seçeneklere bağlı olarak (Cohon, 1981: 255), ev sahibi topluma uyum sağlama olasılıklarına da yansıyabilecek, gönüllü göçmenlere göre zihinsel ve psikolojik sağlık risklerine karşı daha savunmasızdırlar. Yasal atamalar, yeni gelenleri, bir saldırıya dönüşebilecek, ev sahibi topluluklardaki sosyal

görünüm derecelerini kontrol eden ve şekillendiren proaktif, ihtiyati veya savunma amaçlı çoklu taktikler geliştirmeye sevk eden algı, tutum ve davranışlara yol açabilir. Yeni gelenlerin ev sahibi topluma karşı tepkileri üç yaygın yöntem arasında değişmektedir: savunma, ihmal veya inkâr. Bir de tehdit derecesine ve baskın grubun (Hostes) olumsuz ve doğrudan eyleminin yoğunluğuna göre onlarla etkileşim kalıpları değişir. Bazı göçmen ve mülteciler kendilerine verilen sözel veya fiziksel zararın düzeyine mantıksal, duygusal veya buna benzer tepkiler vererek kendilerinin savunmayı tercih ederken (Aldamen, 2023: 23), diğerleri ise kendilerine verilen zarar karşısında görmezden gelmeyi tercih ederek, olumsuz durumlara karşı bir tepki vermezler (Baron ve Ritov, 2004: 75). Tepkisiz grup ev sahibi toplumun mültecilerin davranışlarına yönelik öfkesini üstü kapalı olarak kabul etmekte veya sosyal izolasyondan korkmaktadırlar (Aldamen, 2023: 23). Ayrıca yasal sorumluluk, sınır dışı edilme veya yanıt vermek için ülkenin diline hâkim olmama gibi riskler nedeniyle kendilerini tehlikeden uzak tutmaktadırlar.

Bir noktada, göçmenlerin ve mültecilerin ev sahibi topluluğa karşı önyargıları başka bir boyuta varabilir. Muhtemel bir tehdide veya ayrımcılığa mümkün olduğunca maruz kalmamak hedefi, göçmenlerde "anavatan kimliğini inkâr etme" davranışı oluşturabilir. Belki de mülteciler, sığınmacılar ve yasadışı göçmenler gibi yasal olarak dışlanmış gruplar, maddi çıkar sağlamak, çatışmalardan kaçınmak ve kendilerine ev sahibi topluluğun algılarını test etme fırsatı vermek amacıyla anavatan kimliklerini bastırmak ve inkâr etmek için taktikler geliştirmeye daha aşinadırlar (Dobai ve Hopkins, 2022: 2). Bu bağlamda, zorunlu mülteci, zorunlu sığınma nedeniyle kaybettiği anne kimliğinden en çok kopan veya onu değiştirip ait olma ihtiyacını gidermek için yeni toplumsal kimliğe asimile olan ve bu kimliğin üstesinden gelme olasılığı en yüksek olan toplumsal grup olarak değerlendirilmektedir. Bir de zorunlu mülteci yeni toplumda, “mülteci” kelimesinin günlük yaşamında beklenen etkilerinin farkına vararak, anne kimliğini gömmeye ya da onu belirli durumlar için bir kenara bırakmaya ve ev sahibi toplumun kimliği benimsemeye daha istekli hale gelir. Ayrıca yeni toplumun milliyetçi öğretisinin kendisine ekonomik ve psikolojik olarak fayda sağlayacağı (Hack-Polay vd., 2021: 3- 8; Ellemers, Spears ve Doosje, 2002: 162), düşünebilir. Yasadışı göçmenler, ulusal ve etnik kimliklerini saklamak için bir evde veya insanların gözlerinden uzak bir yerde kalmayı tercih edebilir. Polis devriyeleriyle karşılaşmamak ve herhangi bir çatışma yaşamamak için kılık değiştirerek ev sahibi

toplumun dikkatinden kaçınabilir. Bunlar yüksek olasılıklardır (Baird, 2014: 6). Bir araştırmada (Tewolde, 2015) Güney Afrika'daki mültecilerin, 2015 yılında yabancı karşıtı şiddetin patlak vermesi karşısında ülkede düşmanca tutumlara maruz kalmalarını engelleyen üç taktiği benimsediğini tespit etmiştir: İlk olarak, yerel dilde konuşan, ikincisi, genel görünümünü değiştirerek görünmez bir yabancıya dönüşen veya üçüncüsü, sessiz kalan (Tewolde, 2015: 184). Türkiye'de Romanların, önyargılardan mümkün olan en az zararlı çıkmak için kimliklerini gizlemeye yönelik taktikler geliştirdikleri bildirilmektedir. Bu kapsamda kurum ve şirketlere ait toplu veya özel ulaşım araçlarından işyerine veya evin bulunduğu mahalleye gelmeden önceki duraklarda inmek, yanlış ikamet adresi vermek ya da sosyal güvencesi olmayan işlerde çalışmak, yerel halkın gözünden saklanmak koşuluyla hayatta kalmalarını sağlayacak şekilde çalışmak, Romanların en belirgin gizlenme taktiklerindendir (Çetin, 2017: 97).

Aynı bağlamda son dönemde yapılan pek çok çalışma, göçmenlerin, mültecilerin ve sığınmacıların kendilerini ve kimliklerini tanıtırken kullandıkları tanımları, buna uyumlarının boyutunu, özellikle de birinci adını yansıtan bir gösterge olarak incelemeye çalışmaktadır. Bu bağlamda yapılan bir araştırma (Amit ve Dolberg, 2023: 1), bir göçmenin kendisi hakkında söylediği ilk ismin, ev sahibi topluma ait olma duygusuna değil, ona ev sahibi toplumun algısına ilişkin farkındalığına bağlı olduğunu ortaya koymuştur. Daha doğrusu göçmen kimliği, göçmenlerin sosyal karşılaşmalarda kullandıkları isimden ziyade yerel aidiyet duygusuyla daha güçlü bir şekilde bağlantılıdır (Amit ve Dolberg, 2023: 15). Svensson ve Syed (2019) ayrıca İsveç'teki birinci ve ikinci nesil göçmenlerin, kendilerini birden çok kişi olarak tanımlama olasılıklarının daha fazla olduğu Amerika Birleşik Devletleri'ndeki göçmenlerin aksine, kendilerini adla ulusal çok ırklı (İsveççe) tanımladıklarını belirtmişlerdir. Başka bir ifadeyle; göçmenlerin kendilerini tanımlama biçimlerinin devletlerin göçmenlere yönelik politikalarıyla yakından bağlantılı olduğu bulunmuştur. Türkiye'de, Suriyeliler için yapılan bir araştırma (Zor, 2021), Suriyelilerin kimliklerini yedi biçimde ifade ettiklerini ortaya koymuştur: (Suriyeli, Türkmen, Suriyeli Türkmen, Müslüman, mülteci, yabancı, misafir) (Zor, 2021: 153). Bir göçmen, hâkim grubun önyargısına maruz kaldığını fark ettiğinde kendine olan saygısı azalabilir. Benzer şekilde yüksek benlik saygısı, bireyin baskın grubun çevresi üzerinde kontrol sahibi olmasını sağlayabilmektedir (Branscomb vd., 1999: 135). Damgalanmış bir

grubun önyargılı davranışlara vereceği tepkiler, önyargılara maruz kaldıkları sürenin uzunluğuna bağlı olabilir. Çeşitli araştırmalar, önyargılara maruz kaldıklarını bildiren grupların, önyargıya maruz kaldıklarını bildirmeyenlere göre daha yüksek düzeyde öz saygıya sahip olduklarını göstermektedir (Branscombe vd., 1999: 136). Maykel Verkuyten ve Shervin Nekuee (2006) tarafından yapılan bir çalışmada kendilerini etnik kimlik açısından "örnek insanlar" olarak sunan İranlı mültecilerin daha yüksek oranda özsaygı değerleri sergilediğini ve bireylerin etnik kimliklerine saygı duyma derecesinin, ayrımcılıkla başa çıkma mekanizmalarını etkilediğini bulundu. Bireyin etnik kimliğine saygısı ne kadar düşük olursa, ayrımcılıkla o kadar duygusal açıdan ilgilenir. Bireyin etnik kimliğine saygısı ne kadar yüksek olursa, ayrımcılıkla o kadar nesnel açıdan ilgilenecektir (Verkuyten ve Nekuee, 2006: 1058).

Bicha (1982), ev sahibi toplumdaki psikolojik ve sosyal uyumun, yeni gelenlerin yeterliliğine bağlı olduğunu, çünkü bu durumun, ev sahibi toplumun onlara karşı tepkilerini belirlediğini savunmaktadır. Yeni gelenler baskın grubun değerlerini ve normlarını hemen benimserse, kalıplaşmış yargıların hiçbir gerekçesi olmayacaktır. Diğer taraftan, eğer yerli olmayan bir grup, ev sahibi toplumun değerlerine tatmin edici bir şekilde uyum sağlamadan önce kendi kapsamı dışında etki yaratmaya çalışırsa ev sahibi toplumun stereotipik tepkisiyaslında sert olabilir (Bicha, 1982:17).

Yeni gelenleri ev sahibi toplumlara göç etmeye iten gerçek nedenleri, ihtiyaçları ve beklentileri anlamak da yararlıdır. Bu konuda, kendi özgür iradeleri ve göç ettikleri toplumlara ilişkin ön bilgileri ile gelen göçmenlerin uyummekanismalarını, mülteci ve sığınmacıların ev sahibi toplumlara uyum sağlama çabaları ile karşılaştırmak mümkün değildir. Pek çok çalışmanın sonucuna göre, mültecilerin ve sığınmacıların uyum kalıpları öncelikle ihtiyaca dayalı ekonomik ve finansal niteliktedir. Bu, normal göçmenlerin aksine, bu kategorideki mültecilerin ve sığınmacıların yaşama ve hayatta kalma susuzluğunun boyutunu yansıtmaktadır. Normal göçmenlerin ev sahibi toplulukların değerlerini, inançlarını ve geleneklerini kendilerini tatmin edecek şekilde öğrenme lüksüne sahiptirler. Dil yeterliliği, ekonomik istikrar, eğitim, iş ve istihdam, bireyleri kendi gruplarından ayrılıp yeni ev sahibi topluma doğru ilerlemeye itmek için yeterlidir (Riley, 2020: 55; Bhugra, 2004: 243).

Dünyanın her yerindeki çok sayıda göçmen ve mülteci arasında, ev sahibi toplumla ilişkili sosyalyetkinliğe sahip olduklarına dair bir inanç vardır. Ancak sosyal yeterlilik iddiası, bireylerin diğer kültürlerle başa çıkmak için gerekli yeterliliğe sahip

olmaksızın diğer kültürler hakkındaki bilgisi ve aşinalığı ile ya da Milton Bennett'in "Kültürel duyarlılık" olarak adlandırdığı aşinalık biçimiyle sınırlı olabilir (Bennett, 1998: 2). SB- 2017, SB-2019 ve SB-2020 araştırmalarında Türkiye'deki Türkler ile Suriyeliler arasındaki entegrasyon ve uyum konusu araştırılmıştır. Bu çerçevede hem Suriyeli sığınmacıların Türk toplumuyla ilgili algı ve tutumlarının hem de Suriyeli sığınmacılara yönelik Türk toplumundaki algı ve tutumların uyum ve entegrasyonun sağlanmasında önemli olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, Suriyelilerin sığınmacı olarak yaşamsal sorunlarla boğuşmaları, Türk toplumundaki kendilerine yönelik algılarları çok fazla değerlendirmeye almadan Türk toplumuna uyum sağlamayı berberinde getirmektedir (Erdoğan, 2021: 179).

3.3.1. Göç ve Evlilik

Evlilik, sosyal kabulü en üst derece temsil eder ve bireyin yeni topluma entegre olmaya hazırlığını yansıtır. Ancak yeni gelenlerin bölge sakinleriyle evlenme motivasyonları, istenilen evlilik amaçlarına bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir. Ev sahibi toplumun vatandaşlarıyla evlenmeye yönelik ciddi niyetin yanı sıra, göçmenlerin ev sahibi toplumun vatandaşlarıyla evlenmesinin, arkasında yasal menfaatler bulunan birden fazla amacı vardır: oturma izni almak, aday olmak ve vatandaşlık almak ya da yasal engellerin yükünü hafifletmek gibi (Balistreri, Joyner ve Kao, 2017: 443). Türkiye'de yabancıların yerel sakinlerle evlenmesi, göçmenin sahip olduğu yasal tanıma bağlı olarak vatandaşlık elde etmek için tercihli bir sistemi desteklemektedir. Vatandaşların eşleri, dâimi ikamet edenlerin eşleri, vatandaşların kardeşlerinin eşleri ve vatandaşların oğulları ve kızlarının eşleri diğer bazı göçmen, mülteci veya sığınmacılardan daha hızlı vatandaşlığa kabul edilmektedir (Woodrow vd., 2004: 187). Suriyeliler ile Türkler arasındaki evlilik, Suriye'de 2011'deki halk ayaklanması öncesine kadar uzanan yaygın bir olaydır. Ancak, Suriye'de halk ayaklanmasının başlamasıyla birlikte genel olarak Suriyeliler ile Türkler arasında, daha özel olarak Suriyeli kadınlarla Türk erkekler arasında evlilik oranı artmış, Suriyeli kadının kayıt dışı dinî nikahla "ikinci eş" olması gibi yeni bir gelişme ortaya çıkmıştır. Çünkü çok eşlilik Türk hukukuna göre mümkün değildir. Yasak olmasına rağmen Türkiye'de çok eşlilik olgusu evliliğin her ikitarafı için de "faydacı" bir hal almıştır. Suriyeli kadın, tek başına veya ailesi aracılığıyla bir Türk erkekle evlenerek maddi, sosyal ve hukuki güvenlik fırsatları ararken (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2016: 102), Türk

erkeklerin Suriyeli kadınlarla evlilik tercihlerine ise güzellik, temizlik, ev işlerinin yönetimi ve erkeğin isteklerine uymak ve emirlerine uymak gibi kriterler etki etmektedir. Öte yandan Suriyeli kadınların Türk kadınlarından farklı olarak herhangi bir maddi gereksinime veya maddi şartlara ihtiyaç duymadan evlilikten memnun olmaları (Certel, 2023 : 231) dikkat çekicidir.

Türklerle evlilik meselesinin iki ayrı çerçeveye oturtulabileceği görülmektedir. Birinci çerçevede, çok eşlilik olgusu, Suriyelilerin Türkiye'ye gelişinin tek sonucu ve Türk aileler arasında boşanma oranlarının yüksek olmasının kaynağı olarak görülmektedir (Orhan ve Gündoğar, 2015: 17; Kaya ve Demirağ, 2016: 167). İkinci çerçeve, Türkiye'nin güneyinde bazı erkeklerin Suriyeli kadının hukuki durumundaki kırılganlıktan, maddi ve sosyal güvenliğe ihtiyacından faydalanarak ve tazminatsız olarak onlarla ikinci eş" olarak evlenmeleri, bu bölgedeki erkek egemenliği biçimini ve kabile kültürünü yansıtmaktadır (Tunç, 2015: 47). Yerel araştırmalar, Suriyeli göçü öncesinde bazı Türk sosyal çevrelerinde çok eşliliğin arzu edilir bir durum olduğuna, ancak Türk kadınlarının resmî evlilik ya da mallarını kendi adlarına tescil ettirmeleri gibi taleplerinin bu durumu engellediğine değinmektedir (Certel, 2023: 233).

Ayrıca, ikinci evliliğin olumsuz yönleri ve Suriyeli kadın üzerindeki potansiyel tehditleri temel bir sorundur. Bu açıdan, Suriyeli kadınlarla yapılan ikinci evliliklerin sonuçları dikkate değerdir. Örneğin, nüfus müdürlüklerine kaydedilemeyen vatansız çocukların doğumu gibi olgular, ya da çocuklarını çalışmaya zorlamadan veya kızlarını zorla evlendirmeden asgari geçimlerini sağlayamayan aileler (Gül, 2022: 584) önemli bir sosyal sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında, Suriyeli kadına yöneltilen "Türk kadının kocasını ailesinden kasıtlı olarak çalma" suçlaması (Orhan ve Gündoğar, 2015: 17) evlilik olgusunun başka bir yönünü göstermektedir.

Yıl	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Suriyeli Kadın	1484	694	873	2049	3569	6495	4074	3637	3142	2798	3449	3761	3519
Suriyeli Erkek	105	58	106	143	241	377	323	560	760	734	1031	1266	1219

Tablo 3.1. Yıllara Göre Suriyeli Kadınların ve Erkeklerin Türklerle Evlilik Sayıları (2011- 2023) (Kaynak: TÜİK)

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) Suriyelilerin Türklerle evlenme oranlarına ilişkin verilerine bakıldığında, Suriyeli kadınların Türk erkeklerle evlenme oranının, Suriyeli erkeklerin Türk kadınlarla ile evlenme oranından daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu olgunun en yüksek noktaya ulaştığı tarih 2016'dır. Bu Suriyeli ailelerin kötüleşen ekonomik durumlarının, diğer sosyal ve kültürel konuların yanı sıra, Türk erkeklerin Suriyeli kadınlarla evlenmesi tercihleriyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Zira, Suriyeli kadınların Türk işgücü piyasasına girişinin artmasıyla ekonomik durumun iyileşmesiyle birlikte Suriyeli kadınların Türk erkeklerle evlilik oranı kısa süre içinde (2020) düşüşe geçmiştir. Öte yandan, Suriyeli erkeklerin Türk kadınlarıyla evlilik oranlarının yıllar içinde artması, Suriyeli kadınların Türk erkekleriyle evlenme oranlarına göre daha normal sayılabilecek bir seyir izlemektedir. Son üç yılda Türkiye'de Suriyeli bir babadan doğan çocuk sayısındaki artış, Sağlık Bakanlığı'nın istatistiklerine yansımaktadır (TÜİK, 2023; NTV.COM, 2024). Bu veri, Suriyeli erkeklerin ekonomik bir saikle değil, Türk toplumuna kültürel uyum ve yakınlaşma nedeniyle Türk kadınlarla evlenmeye daha istekli hale geldikleri görüşünü güçlendirmektedir. Türkiye'ye geldikleri ilk yıllarda (Doğan, 2021: 96) 197 Suriyelinin %61,9'u Türk kökenli biriyle evlenmeye olumlu bakacağını belirtmiştir (Doğan, 2021: 97). Bu bağlamda TÜİK'in yayınladığı resmî istatistikler de Türklerle evlenen yabancı uyruklu ikinci grubun Suriyeliler olduğunu göstermektedir (erkeklerde %19,2, kadınlarda %11,3) (TÜİK, 2023).

3.3.2. Göç ve Dil

Pek çok çalışmanın sonuçları, Suriyeli sığınmacıların Türkçe öğrenmenin gerekliliğine inandıklarını ortaya koymaktadır. Suriyeli sığınmacıların Türkçeyi öğrenme motivasyonları; Türkiye'de yaşamaya devam etme, sosyal sermayeyi artırma, temel ihtiyaçlarını karşılamak için iş bulma, toplumda kendine yer bulma, eğitim olanaklarını artırma gibi amaçlar belirlemektedir (Gürsoy ve Ertasoğlu, 2019: 10). Bu temel amaçlar Türk toplumunu anlama ve ona uyum sağlama yolunda adım atma isteklerini (Biçer, 2017: 97) güçlendirmektedir. Ayrıca Suriyeli sığınmacıların Türkçe öğrenme istekliliği cinsiyet, yaş ve meslek değişkenlerinden etkilenmektedir. Bu bağlamda, Suriyeliler arasında Türkçe öğrenmeye hazır en yüksek yaş grubu 18-25'tir. Yaş ilerledikçe öğrenme motivasyonu azalmakta, bu olgu cinsiyete göre de farklılık göstermektedir. Kadınlar, erkeklerden farklı olarak Türkçenin zor olduğunu

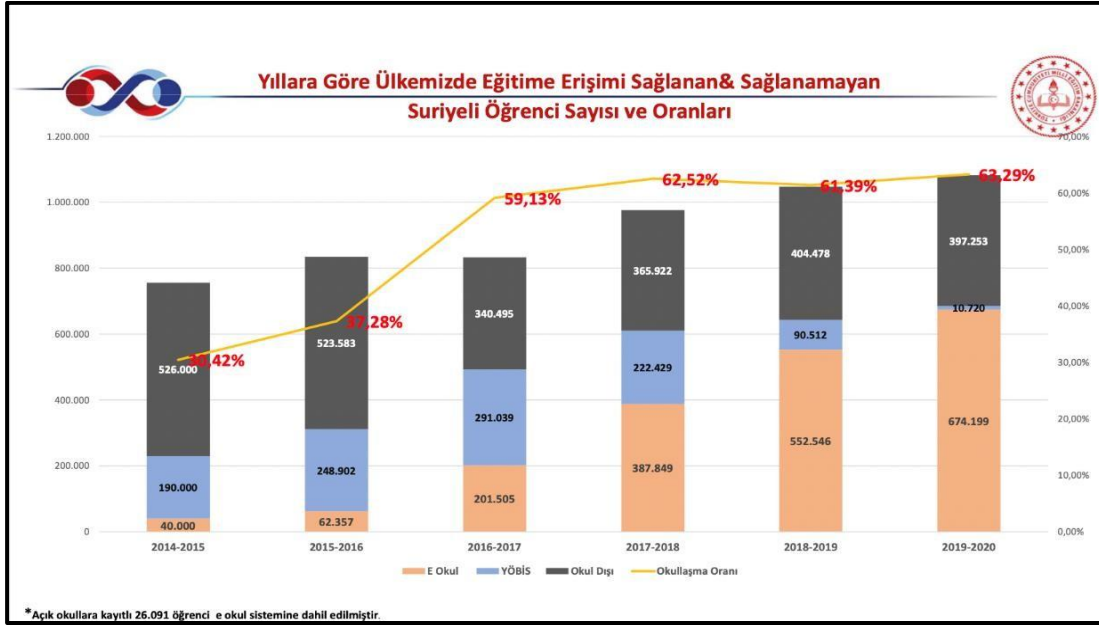
düşünmektedirler ve bu durum onların sosyal konuşmalara katılmasına engel olmaktadır. Kadınlar dışında erkek, çalışan ve genç Suriyelilerin Türklerle Türkçe iletişim kurma konusunda daha başarılı oldukları görülmektedir. Genel olarak, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar, Türkçe öğrenmenin gerekli olduğunu ve Türkçe şarkıların "eğlenceli" olduğunu kabul ederken (Gürsoy ve Ertaşoğlu, 2019: 10), Türk dili ve kültürünün eğitim yoluyla edinilmesinin kolaylığı konusunda olumlu algılara sahiptirler.

Pek çok sosyal araştırmacı, toplumlar arasındaki kültürlerarası iletişimin buzlarını kırmada ortak bir faktör olarak konuşma dilinin önemini vurgulamaktadır. Novinger (2001) kültürel benzerliğin sadece sözlü iletişimi içermediğini, aynı zamanda kültüre, ırka, cinsiyete ve mesleğe göre değişen fiziksel jestler ve yüz ifadeleri gibi sözsüz davranışları da içerdiğini belirtmektedir (Eichbaum vd., 2023: 648). Bunun nedeni, insanlar arasındaki iletişimin dörtte üçünün sözsüz olmasıdır. Bu da kültürel iletişimi sağlamak için ortak bir dil konuşan iki farklı kültür arasındaki sözsüz iletişimin benzerliği olasılığını artırmaktadır (Novinger, 2001: 7). Ülkeler ve toplumlar düzeyinde, ortak dile sahip ülkeler arasında yaşam, refah ve eğitim kalıplarını farklılaştıracak kültürel farklılıklar ile sosyal ve ekonomik koşulları tahmin etmek mümkündür (Novinger, 2001: 8). Herhangi bir toplumsal grubun konuşma dili o grubun "doğal dil"idir ve bu dil bireylerin birbiriyle iletişimi için gereklidir (Freud, 1908: 6). Bir toplumsal grubun dilinin o dili yeterince öğrenmemiş olan yabancılar tarafından o toplumun kültürüyle uyumlu olmayan şekilde yanlış kullanımı o toplumsal grubun üyeleri tarafından "bozulma" olarak görülür. Bu durum farklı toplumsal gruplar arasında "bir tür kültürel duyarlılık" yaratmaktadır (Novinger, 2001: 6). Daha ziyade ister başka ülkelerde ister aynı toplum içindeki farklı kültürel gruplarda konuşma, sipariş verme, yemek yeme veya görgü kurallarına uyulması beklenir. Bunun dışında kalan herhangi bir tutum kültürel gruplar tarafından dışlanmaya ve fırsatlardan yoksun bırakılmaya neden olabilir (Novinger, 2001: 48- 49).

3.3.3. Göç ve Eğitim

“Türkiye'deki Mültecilere Yönelik Mali Destek Programı” çerçevesinde Avrupa Birliği Komisyonu'nun desteğiyle Millî Eğitim Bakanlığı tarafından “Suriyeli Çocuk Mültecilerin Entegrasyonu” (PICTES) veya PIKTES'in başlatılması ve uygulamaya alınmasının ardından 2016 yılında zorunlu olarak Türkiye'deki geçici eğitim

merkezleri kapandı, Türkiye'deki ulusal okullardaki Suriyeli öğrencilere Türk öğrenciler tarafından verilen müfredatın aynısı öğretilmeye başlandı. Millî Eğitim Bakanlığı'nın yayımladığı verilere bakıldığında, Suriyeli çocukların eğitime entegrasyonuna yönelik programın Türk okullarına kaydolan öğrenci sayısının artmasında açık bir etkisinin olduğu görülmektedir. Türk okullarındaki Suriyeli öğrencilerin sayısı 2015-2016'de 62 bin 357 iken 2019-2020'de 674 bin 199'a yükselmiştir. Bu süreç zarfında okulu bırakan öğrenci sayısı gerilemiştir(Millî Eğitim Bakanlığı, 2023). Buna rağmen, Türk okullarını bırakan öğrencilerin sayısı, okullara kayıtlı öğrenci sayısına (2017-2018) veya toplam sayının (2019-2020) yarısına eşittir. Yine, ortaöğretimdeki Suriyeli öğrenci sayısı 2014-2015'te 190 bin öğrenci iken 2019-2020 döneminde 10 bin 720 öğrenciye düşmüştür(Millî Eğitim Bakanlığı, 2020). Bu tablo verileri, Türkiye'de eğitimden mahrum kalan 1 milyon 124 bin Suriyeli çocuğun bulunduğunu belirten 2022'deki son Türk eğitim raporuyla örtüşmektedir. Bunlardan ilk ve orta okullardaki kayıt oranları artarken 400 bin Suriyeli çocuk okula gitmemektedir. Ancak anaokulu ve lise düzeyinde bu oran yüzde 50'nin altına düşmektedir. Aslında, bu veriler göçmen ailelerin ekonomik nedenlerden dolayı çocuklarının çalışmasını istemeleri, çocukların ise yaşadıkları travmaya bağlı olarak uzun süre okula gidememiş olmaları gibi nedenlerle ilişkilidir. Çocukların, çeşitli ihlallere maruz kalmaları, aileleri ve yakınlarına uygulanan şiddet eylemlerine ve ölümlere tanık olmaları gibi nedenlerle okula gitmek istememektedirler. Bu nedenlerden dolayı göçmen çocukların büyük çoğunluğu eğitimlerine devam edememektedir (Erdoğan, 2015).

Şekil 3.1. Yıllara göre eğitime erişimi sağlanan ve sağlanmayan Suriyeli Öğrenci Sayısı ve oranları (Kaynak: Eğitim Bakanlığı)

Aytekin (2019), Çakmak (2021), Türker ve Göçmenler (2020) ve Nizamoğlu, (2022) tarafından gerçekleştirilen Suriyeli öğrencilerin Türk okullarına uyum düzeyinin akademik başarı ve başarı tabanlı ölçümlerde, en belirgin faktörün hem dil hem de Türklerle dostluk ilişkileri olduğu belirtilmektedir. Suriyeli ve Türk çocuklar arasındaki ortak iletişim dilinin, iletişim sürecini kolaylaştırarak birbirlerine yardımlaşma ve duygusal destek sağlamalarına olanak sağladığı, Türkçe konuşmayan Suriyeli öğrencilerden farklı olarak öğrenciler arasındaki dostluk ağlarını artırdığı tespit edilmiştir (Kaçmaz vd., 2019: 214). Dil yeterliliklerinin boyutu hayatlarının pek çok alanına yansımaktadır. Suriyeli öğrenciler bir sorunla karşılaştıklarında kültürel farklılık, ayrımcılık ve dışlanma sonucunda ifade yeteneği azalmaktadır (Nizamoğlu, 2022: 97). Dilde olduğu gibi Suriyeli öğrencilerin Türk okullarına entegrasyon düzeylerinin de cinsiyete göre farklılık gösterdiği kaydedilmektedir. Buna göre kadınlar erkeklere göre daha fazla uyum ve entegrasyon göstermektedir. Uyum ve entegrasyonun öğrencilerin akademik başarısına doğrudan etkisi olmamıştır (Akdeniz, 2018: 72).

Aslında Suriyeli çocukların Türk ulusal okullarına entegrasyonuna yönelik çocukların dil yeterliliği, iletişim kurma ve arkadaşlık kurma becerilerine odaklanan programların, birçok soruna yol açan yan etkileri bulunmaktadır. Bugün bile Suriyeli öğrenciler Türkçe konusunda gerekli seviyeye ulaşamadıklarına inanmakta ve bu durum onlarda eğitimde eşitsizlik ve uyum sağlayamama sonucu okula devamsızlık, müfredatın

gerisinde kalma gibi birçok soruna yol açmaktadır (Türker ve Göçmenler, 2020: 4565). Bu sorunlardan biri, kendilerine söylenen her şeyi anlayamamaları ve kendilerini ifade edememeleridir. Bir de Türkçe müfredatına kayıt süresi, yabancı öğrencilerin Türkçe yeterlilik derecesi veya Türk öğrencilerle arkadaşlık kurabilme yetenekleri ile değil, öğrencilerin rahatsızlık veya aidiyetsizlik duygusuyla ilgilidir (Suriye Diyalog Merkezi, 2021). Türkiye'deki “İmam Hatip” okullarının, Suriyeli öğrencilerin Türk okullarına dil açısından uyum düzeyini ölçebileceğini ileri süren yaklaşımlar vardır. Bunun nedeni, İmam Hatip okullarının eğitim müfredatlarında Türkçe derslerin yanı sıra Arapça derslerin olmasıdır. İmam Hatip Lisesi'nde öğrenim gören Suriyeli öğrencilerin Türkçe yazılan derslerdeki başarı oranı, Arapça derslerindeki başarı oranlarına göre yüzde 36,4 azdır. Arapça dili öğretiminin varlığının Suriyeli öğrencilerin derslerindeki başarılarını olumlu yönde etkilediği, buna karşın ailevi ve ekonomik sorunlar ile akran zorbalığının da başarıyı olumsuz etkilediği ortaya çıkmıştır (Aytekin, 2019: 60). Bu durumun geçerliliği Mardin Üniversitesi öğrencilerine yönelik bir araştırmada da görülmüştür (Karadeniz, Apak ve Bütün, 2022). Yapılan araştırma sonuçlarına göre üniversite eğitimlerini derslerin %100'ü Arapça olarak sürdürmeleri öğrencilerin akademik başarı puanlarına, psikolojik ve sosyal açıdan olumlu yansımıştır. Öğrenciler, özellikle de erkek Suriyeli öğrencilerin, iş olanaklarını arttırmak için Türkçe öğrenmenin önemine inanmaktadır. (Karadeniz, Apak ve Bütün, 2022).

Okul, hem Türk hem de Suriye toplumunun algılarının doğrudan somutlaştığı en önemli sosyal çevrelerden biridir. Suriyeli öğrencilerin Türk okullarına uyumunun önündeki en belirgin engeller, dil engeli ve kültürel farklılık olarak öne çıkarken, uyumda öğretmenlerin Suriyeli öğrencilere yönelik tutumları da önem kazanmaktadır. Ayrıca, Türk öğrencilerin ailelerinin Suriyelilere yönelik algıları ve tutumları da Suriyeli öğrencilerin uyumu üzerinde etkilidir (Çakmak, 2021: 151).

Suriyeli öğrencinin Türkiye'deki hayatının geleceğine, üçüncü bir ülkeye mi gideceğine yoksa kendi ülkesine mi döneceğine dair belirsizlik de öğrencilerin sosyal uyum sürecinde karşılaştıkları önemli sorunlardan biri olup onları “son derece sancılı bir belirsizlik dönemi”ne itmektedir (Gülerce ve Çorlu, 2021: 102). Buna karşılık, sosyal benliğin bireyler üzerindeki etkisi, bireylerin sosyal kimlikleriyle olan ilişki derecesine bağlı olarak değişir. Bu, bireylerin sosyal bağlamla etkileşimleri sırasındaki bilişsel, duygusal ve davranışsal tepkilerine zorunlu olarak yansiyabilir. Bazı istisnai

durumlarda, sosyal kimliklerin etkisi bireysel benlik üzerinde daha büyük bir kontrole ulaşabilir (Ellemers, Spears ve Doosje, 2002: 164). Diğer bir tutum, sessizlik ya da durumu görmezden gelmektir. Bir araştırmada Sezgin ve Yolcu (2016) Suriyeli öğrencilerin, ev sahibi toplumdaki olumsuz tepkilerle karşılaşma olasılığını azaltabilecek davranışlar benimseyerek, olumsuz yönlerle dikkat çekmekten veya sosyal reddedilmeye maruz kalmaktan kaçınmaya çalıştıklarını tespit etmiştir. Suriyeli öğrencilerin Türkçeye hâkim olmaları daha iyi entegre olmalarına ve kültürel çatışmalardan kaçınmalarına yardımcı olmaktadır. Genel olarak Suriyeli sığınmacıların özel olarak Suriyeli öğrencilerin, Türkçe yazma ve konuşmaları sayesinde Türk toplumu tarafından reddedilme olasılığı zayıflamakta, yabancılaşmaları engellenmekte ve diğer muhtemel olumsuz tecrübeleri azalmaktadır (Sezgin ve Yolcu, 2016: 433).

3.3.4. Göç ve Ekonomi

Türkiye'de Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında; Geçici Koruma Programına tabi yabancılar, kayıt olduktan 6 ay sonra Türkiye İş Kurumuna (İŞKUR) iş aramak için başvuruda bulunabilmektedir. Buna göre, yabancı çalıştırmak isteyen işverenlerin, yabancı sayısı Türk işçi sayısının yüzde 10'unu geçmemek kaydıyla asgari ücret ödemeyi, sağlık ve sosyal güvenliği sağlamayı taahhüt etmesi gerekiyor. Türkiye'de mevsimlik sektörlerde çalışan yabancı işçiler, sağlık ve sosyal sigorta haklarından muaf tutulurken, Almanya, mülteci ve sığınmacıların (özellikle Suriye'den gelenlerin) bekleme süresini azaltarak işgücü piyasasına erken erişimlerinin sağlanmasını öngören yasal bir değişiklik yapmıştır. Bu kapsamda bir yıldan bir aya kadar (3 ay - 9 ay) oturma izni alma, entegrasyon programları, dil ve mesleki eğitimle destek vermektedir (Okuy, 2017: 6 -7). Göçmenlerin sayısının hem kendi ekonomik durumları hem de Türkiye ekonomisi açısından önemi büyüktür. Bu açıdan baktığımızda, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların sayıları sürekli değiştiği halde, 2024 yılının üçüncü çeyreğindeki istatistiklere baktığımızda, Türkiye'deki Suriyelilerin sayısının (3 milyon 57 bin 762) Türk vatandaşlarının nüfusuna oranı %3,52 olarak görülmektedir. Bunların 57 bin 774'ü sınır kamplarında ikamet etmektedir. Bu istatistikler, Türkiye Yardım ve Acil Durum Ajansı'nın (AFAD) yardımlarıyla desteklenen kampların dışında yaşayan 2 milyon 999 bin 998 Suriyelinin bulunduğunu ve İstanbul'un 530 bin 748 kişiyle en fazla Suriyeli sığınmacı barındırdığını göstermektedir. İstanbul'u

Gaziantep (429 bin 183 kişi) takip etmekte ve ardından Şanlıurfa (273 bin 790 kişi) gelmektedir. Türkiye'deki Suriyelilerin en fazla yoğunlaştığı yer ise 70.217 Suriyeli ile (155.179 Türk) Kilis'tir (Mülteciler Derneği, 2024). Bu arada, 2023 yılına kadar çeşitli türlerde oturma iznine sahip Suriyelilerin sayısının 178.934 olduğu tahmin edilmekte olup, dağılım şu şekildedir: aile ikameti: 3.927, öğrenci ikameti: 7.217, kısa dönem ikamet: 74.069, ikamet Turizm: 93 bin721 (İçişleri Bakanlığı, 2023). Göç İdaresi'nin 2022 yılı son istatistiklerine göre Suriyeliler, 105.811 erkek, 7.397 kadın olmak üzere toplam 113.208 olan sayılarıyla Türkiye'de çalışma izni alan yabancı uyruklular arasında ilk sırada yer almaktadır (Göç İdaresi, 2024). Ancak geçici koruma kartı sahiplerinin sayısının, düzenli ikamet ve çalışma izni sahiplerinin sayısını aşması, Türkiye'deki Suriyeli işçiler için gayri resmî bir pazar yaratmıştır.

Türk hükümeti, geçici koruma kartı sahibi sığınmacılara çalışma izni verilmesini öngören 2016 tarihli ve 8375 sayılı Kanun'u çıkarmıştır. Buna karşın Türk işverenlerinin, kendilerine uygulanan yasal yükümlülüklerin mali yükünü azaltmak istemeleri, (Sağlık ve Sosyal Sigorta, asgari ücret, Türk İş Kanunu uyarınca belirlenen çalışma saatlerine uyulması gibi), Türkiye İş Kurumunun (İŞKUR), Suriyelilerin Türkiye işgücü piyasasına girişini meşrulaştırma çabalarını engellemiştir. Buna karşın hayatta kalabilmek için çalışmak zorunda olan Suriyeliler Türkiye'deki kayıt dışı emek sektörünü (%139) canlandırmıştır. Bu yasal olmayan durum, işverenlerin yerel işçiler yerine daha düşük maliyetle ve daha uzun çalışma saatleri ile çalışan, hakları ve güvenceleri elinden alınmış göçmen işçileri tercih etmelerinden kaynaklanmıştır (Ünlütürk Ulutaş, 2016: 163). Mevsimlik sektörlerde yerel halkın çalışma isteksizliğinden kaynaklanan boşluğu doldurması (ORSAM ve TESEV, 2015: 18) Suriyeli sığınmacıların tarım, inşaat, ayakkabıcılık, tekstil, ev hizmetleri, temizlik, vasıf gerektirmeyen çocuk bakımı ve ev işçileri gibi sektörlerde günlük ücretlerle çalışması sürecini doğurdu. Ancak, nitelik gerektiren iyi ve zor işlerde Suriyeli sığınmacılara yer verilmemektedir (Lordoğlu ve Aslan, 2016: 792- 793). Bu durum da aynı zamanda Türkiye yerel pazarına paralel, Suriye sermayeli bireysel veya kurumsal özel ticari projelerin yer aldığı, çoğunluğu hizmet sektörü ve gıda üretimine yoğunlaşan bir pazarın doğmasına neden oldu. Bu projelerin çoğu, Suriyeli sığınmacılar arasındaki dayanışma biçimlerinin bir yansımasıydı. Suriyelilerin ülkeden sınır dışı edilme korkusu, kayıt dışı çalışmaya devam etmenin temel motivasyonudur. Bazı sığınmacıların Türkiye'de kalmayı garanti altına almak kayıt

dışı çalışmayı en kolay ve güvenli çözüm olarak tercih ettikleri gözlemlenmiştir. Bazı sığınmacıların ise çalışma izni almak için başvuruda bulunmayı tercih ettikleri görülmüştür (Badalić, 2023: 977). Geçici koruma ikameti herkese çalışma izni vermemesi nedeniyle kendi adlarıyla işyeri açamadıkları için bazı Suriyeliler, Türklerin sahip olduğu işyeri üzerinden işlerini veya çalışmalarını yürütmeyi başarmışlardır (Kaya, 2016:165).

Ekonomik entegrasyon, Suriyeli sığınmacıların ev sahibi toplumlara ne ölçüde entegre olduklarını incelemek ve onların yerli toplumlara uyum sağlamalarında hangi entegrasyon türlerinin en büyük etkiye sahip olduğunu belirlemek amacıyla birçok çalışma ve araştırma yapıldı. Bunlara çalışmalarda en dikkat çeken tespit, izlenen entegrasyonun en belirgin yönlerinden biri olan nüfus ve ev sahibi ülkede kalma niyetleridir. Araştırmalar, Suriyeli sığınmacıların Almanya ve İsveç gibi Avrupa ülkelerindeki sosyal ve kültürel entegrasyonunun, ev sahibi toplumda hayatta kalma üzerinde en büyük etkiye sahip olduğu ve ev sahibi ülkenin yerel pazarıyla ekonomik entegrasyonun ise yalnızca ikincil düzey önem arz ettiğini ortaya koymaktadır. Bir araştırmaya göre (Hannafi ve Marouani, 2023) ekonomik ve sosyal entegrasyonun sağlanması, göçmenlere ait bazı demografik değişkenlerle ilişkilidir. Ekonomik entegrasyonun düşük ve orta eğitilmiş mülteciler arasında daha yüksek derecelerde sağlanabildiği, sosyal entegrasyon ve ülkede kalma niyetinin ise ev sahibi ülkenin dilini kullanma yeterliliği, eğitim ve çocuk sayısı gibi faktörlerden etkilendiği belirtilmektedir (Hannafi ve Marouani, 2023: 581).

Ayrıca Wessels'in araştırması, Suriyelilerin dil öğrenmelerinin, sürekli eğitim ve yüksek öğrenime ek olarak, ticari kuruluşlara yatırım yapma, Ortadoğu'nun süpermarket ve sebze mağazalarından bazı Arap gıda ürünlerini satın alarak Suriyeli kimliğine maddi bir gelişim boyutu ekleyebildiklerini ortaya koymaktadır. Suriyeliler bu şekilde, Irak, Lübnan ve İran restoranlarının yanı sıra bir dizi Suriye restoranı açarak İsveç toplumunu Suriye mutfağı kültürüyle tanıştırmışlardır. Bu, Suriyelilerin ve göçmen kökenli olmayan İsveçlilerin buluşması ve etkileşim kurması için bir alan yaratılmasına katkıda bulunmuştur (Wessels, 2020:14). Fakat doktorlar ve sağlık sektörü çalışanları gibi yüksek eğitilmiş Suriyeli sığınmacılar arasında gözlemlenen yüksek uyum ve entegrasyon oranlarına rağmen, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar için biraz ters bir durum söz konusudur (Dağcıoğlu vd., 2020: 152). Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların toplumsal entegrasyonu, Suriyeli sığınmacıların ekonomi

düzeyine dayanan liberal sınıf perspektife göre seçici bir şekilde gerçekleşmektedir. Entegrasyon, sermayesi, yatırımları ve işletmeleri olanlarda, daha az gelire, mali ve ekonomik kaynaklara sahip olanlara göre daha yüksek oranda gerçekleşmektedir. Mali ve ekonomik güç sayesinde Suriyeli işadamlarının Türk toplumuna entegre olması, iletişim ve kültür köprüleri kurması, halkın kendi finansmanıya, bireysel girişimleriyle Türkçe öğrenmesi sayesinde daha kolay hale gelmektedir. En düşük gelirli Suriyeliler, ev sahibi toplulukla iletişim kurma fırsatı bulamadan geçimlerini sağlamak için uzun saatler çalışmak zorunda kalırken, bu da onları daha da yalnızlaştırmakta ve Türkçe öğrenmelerini zorlaştırmaktadır (Şimşek, 2020: 552; Özerdem ve İmrie-Kuzu, 2023: 1606). Türkiye'deki Suriyeli sığınmacı aileyi, özellikle de ortave üst sınıftan gelenleri destekleyen belki de en etkili nokta, ait oldukları veya sahip olmaya çalıştıkları sosyal sermayedir. Çeşitli saha çalışmalarının sonuçları, Suriyeli ailelerin sosyalyardım ve fırsat eksikliğini aşarak, ellerindeki fırsatlara, sahip oldukları sermayenin türü ve gücüne, kendi sosyal ağlarına ve otoriteye dayanan çeşitli (mali ve sosyal) stratejiler geliştirdiklerini göstermektedir. Stratejilerin gücü ve dayanıklılığı Suriye'ye fiziki ve coğrafi yakınlığa bağlı olarak artmaktadır (İncetahtacı, 2020: 499). Maddi veya fiziki güç yoluyla uyum sağlama ve entegre olma çabalarına rağmen, hayatın her alanında sosyal dışlanma, aralarındaki sınıf farkı ve maddi güç ne olursa olsun, Türkiye'deki tüm Suriyelilerin kaderi olmuştur (İncetahtacı, 2020: 521).

Dil, ekonomi ve çalışma, bir taraftan uyum ve entegrasyonun temel direklerini oluştururken, aynı zamanda ev sahibi toplumda yabancı düşmanlığının da nedeni haline gelmektedir (Riley, 2020: 55). Suriyeli kapitalistlerin ve yatırımcıların aksine, Suriyeli sığınmacıların çoğunluğu hâlâ, yerel Türk nüfusu arasında ekonomik ve sosyal haklar ve fırsatlar açısından Suriyelilerden “üstün” olmaları gerektiği yönündeki ortak inanca dayalı, köklü olumsuz algıların baskısına maruz kalmış durumdadır. Bu algıların etkisi, kuruluşlarının Suriyeli sığınmacılara yaptığı hükümet ve sivil toplum yardımlarına Türk toplumunun verdiği tepkilerde açıkça görülmektedir. Genellikle, mültecileri destekleyen sivil toplum kuruluşları, ev sahibi toplumun mültecilere olan güvenini tehdit eden en önemli kaynaklardan biri olarak kabul edilmektedir. Bu kuruluşların sadece mültecilerin durumunu desteklemekle ilgilendiği, ev sahibi toplumun yoksullarıyla ilgilenmediği düşüncesini pekiştirmektedir (Christopher vd., 2010: 1). Ayrıca, bu kuruluşların Türklerin iş fırsatlarını sınırladığı ve ücretlerini azalttığı inancı oluşmaktadır. Bu durum, Suriyelilerin geleneksel olarak tüketim

alışkanlıkları arasında bulunan ekmeğe karşı bir tutum sergilenmesine kadar varmaktadır (Bakioğlu, Artar ve İzmir, 2018: 58). Türkler arasında Suriyelilerin halkın sosyal yardım hakkını paylaştığı inancı yaygındır ve Türklere ayrılan yardım miktarının Suriyeliler lehine azaldığına inanılmaktadır. Bu inanç, Erdoğan'ın (2014) Türklerin %60'ının Suriyelilere sosyal yardım yapılmasına karşı olduğunu ve Suriyelilerin gelişi olmasaydı sosyal desteklerin azalmayacağı yönündeki tespitleri ortaya koyan çalışmasının sonuçlarıyla örtüşmektedir (Erdoğan, 2014). Aynı durum kamu hizmetlerinin sağlanması için de geçerlidir. Yapılan bir araştırmada Bildik (2018), Kilis kentinde yaşayanların yarısından fazlasının, kentteki kamu hizmetlerine yönelik devlet desteğinin kapsamı ve niteliğinin Suriyelilerin kente gelişiyle ilişkili olarak gerçekleştiğine inandığını ortaya koymuştur (Bildik, 2018: 82). Türk vatandaşları, Suriyelilere sunulan sağlık hizmetlerinin bazen abartıldığına da inanmaktadır. Özellikle sınır şehirlerinde hasta ve yaralı mülteci sayısının fazla olmasının Türk vatandaşlarına yönelik hizmetlerde gecikmelere yol açtığına inanılmaktadır (IGAM, 2013). Gerçekte devletin rolü, insani yardımları organize etmek ve Suriyeli sığınmacılara ulaşmasını sağlamakla sınırlı olmasına rağmen, Suriyeli sığınmacıların içinde bulunduğu koşulları ortadan kaldırmak için yapılan yasal düzenlemeler de bu algıyı güçlendirmektedir (Karataş, 2020: 38).

Genel olarak dünya genelinde baktığımızda, ev sahibi toplumların mültecilere yönelik olumsuz algılarının bir nedeninin, göçmenlere yağılan dışa yardım olduğu görülmektedir. Ev sahibi toplum ne kadar fakirse, mültecilere yapılan yardım da o kadar olumsuz bir algıya sebep olmakta, bu da mültecilere yönelik tutumlara yansımakta, bu da göçmenlerin uyumunu zorlaştıran bir etmen olmaktadır. Başka bir deyişle, mültecilere ev sahipliği yapan ülkeler ne kadar çok dış yardıma güveniyorsa, mültecilerin ev sahibi toplumlara uym ve entegrasyon fırsatları da o kadar azalmaktadır. Diğer taraftan, Suriyelilerin Avrupa toplumlarına uyum sağlamadaki sorunlarına baktığımızda, Fransa'da dil programlarına erişim zorlukları, Almanya'da barınma bulma ikilemi ve İsviçre'de mülteci ikameti elde edilmesi gibi tek taraflı ve tek bir noktada yoğunlaştıkları görülmektedir (Feinstein, vd., 2022: 2167). Suriyelilerin Türkiye'de üretim, hizmet ve ihracat kapasitesi talebini artırma konusunda elde ettikleri ekonomik verimliliğe rağmen, Türkiye'deki sığınmacı statüleri nedeniyle geleceğe dair ekonomik korkuları ve belirsizlikleri Türk toplumuyla uyum ve entegrasyon sağlamalarını geciktirmektedir (Ayvazoğlu vd., 2021: 99; Koçak vd.,

2021: 4- 6). Bu durum, Suriyelileri Türk toplumuyla bütünleşmelerinin önündeki en önemli sorunlardan biridir (Özerdem ve İmrie-Kuzu, 2023: 1606).

3.3.5. Göç ve Vatandaşlık

Türkiye'de vatandaşlık yasası, 1964 yılındaki ilk anayasa değişikliğinden günümüze kadar, üç aşamada Türkiye'deki vatandaşlık kavramını değiştiren önemli değişimler geçirdi. Birinci aşama, 1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanından 1964'e kadar uzanmaktadır. 1923 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın beşinci bölümündeki 88. madde, "Türkiye halkı, din ve ırk farkı gözetmeksizin, vatandaşlık açısından Türktür" ifadesini içeren Osmanlı yasasının ruhunu korumuştur (Anayasa). Bu madde, ülkenin sosyal ve demografik kimliğinin oluşum sürecinde bir aşama oluşturmıştır. Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde "öteki"ni kabul etme yönündeki bu adım, birden fazla etnik kökenin pelerininin dışına çıkıp Türkiye Cumhuriyeti adı altında tek bir ulusal kimlik şemsiyesi altında yaşama hedefinde önemli bir aşama olmuştur (Bale, 2000: 105). Büyük ölçüde Fransız Vatandaşlık Yasası'ndan ilham alan yasanın, kırk yıl boyunca soy ve doğum temelinde vatandaşlık verilmesine dayandığı belirtilmektedir. O döneme kadar vatandaşlık veren kanun, Türk coğrafi sınırları içinde yaşayanlarla sınırlıydı. 1964 yılında Türk baba veya anneden doğan çocuklarla ilgili kanunun bazı maddelerinin Avrupa vatandaşlık kanunlarına uygun olarak yeniden düzenlenmesiyle Türk vatandaşlık kanununda ikinci değişiklik aşaması başladı (Erten, 2008: 37- 38). Nitekim Avrupa'da, özellikle Almanya'da yaşayan Türk göçmen işçiler, diaspora Türklerinin medeni ve hukuki işlerine uygun olarak ve onların anavatanla (Türkiye) bağlarını kaybetmelerini önleyecek şekilde Türk vatandaşlık kanununun kısmen serbestleştirilmesinde temel bir rol oynadılar. Bir yandan, siyasi haklara sahip olma veya bu haklardan yararlanma sorunları çözüme kavuşurken, diğer yandan Türk devleti, diaspora Türklerine havale veya yatırım projeleri için kolaylıklar sağlayarak mali gelirlerin ülkeye sürekli akışını sağlamış oldu. Buna göre 1981 yılında Vatandaşlık Kanunu'nda yapılan değişiklikle, Türk kadınlarına Türk hükümetin onayı şartıyla çocuklarını doğum yaptıkları ülkelerin vatandaşlığına geçirme hakkı tanıyan çifte vatandaşlık düzenlemesi getirildi (Kadribeyoğlu, 2010: 4).

2003 yılında, 403 sayılı yasa, Türk kimliğini "evlilik yoluyla" elde etmeye yönelik herhangi bir girişimi korumak için muhafazakâr bir şekilde değiştirildi. Türk vatandaşlığını evlilik yoluyla elde etme konusunda yeni düzenlemeler getirildi. Bu

düzenlemelere göre, göçmenin en az 3 yıl boyunca bir Türk vatandaşıyla evli olması gerekmektedir. Evlilik aile birimi içinde devam etmek zorundadır ve evliliğin koşullarını ve güvenliğini tehdit eden bir durum olmaması gerekmektedir (5901 Kanunu, 2003). Bu döneme kadar Türk vatandaşlığına kabul kanununun, Türkiye Cumhuriyeti'nin onayladığı ilk kanun niteliğini büyük ölçüde koruyarak, "diğer"lerini kabul etmekten uzak kaldığı söylenebilir. 2009 yılında yapılan düzenlemeyle, Türk vatandaşlığına kabul kanunundadeğişimin üçüncü aşamasına geçilmiştir. Bu aşama hem Kanada'da hem de Almanya'da muhafazakâr ulusal aile kavramından, yürürlükteki vatandaşlığa kabul kanunlarıyla büyük ölçüde uyumlu liberal bir ekonomik kavrama doğru geçiş yapan Türk vatandaşlığı kavramında bir dönüm noktasını temsil etmektedir. Türk hukukunda vatandaşlığın doğum ve soy esasına göre verilmesiyle sınırlandırılmasının ardından bu hakkın kapsamı vatansız çocukları da içine alarak genişlemiştir. 5901 sayılı Kanun'un 12. maddesinde vatandaşlık hakkının istisnai olarak üç kategoriye verileceği hükme bağlanmıştır: (a) Türkiye'ye sanayi tesisleri getirerek bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal, sportif, kültürel ve sanatsal alanlarda olağanüstü hizmetler sağlayanlar ve vermekte olanlar; (b) Vatandaşlığa alınması gerekli görülenler; (c) Göçmen olarak kabul edilenler (Kadribeyoğlu, 2010: 9; Resmî Gazete 5901 sayılı kanunu, 2009). Her ne kadar Türk hükümeti “C” kategorisindeki göçmenleri istisnai vatandaşlığa kabul hakkı için öngörülen kategorilerden biri olarak kabul etse de Olağanüstü Vatandaşlığa Kabul Dairesi kayıtları, yasanın yürürlüğe girdiği 2009 yılından 2015 yılına kadar göçmen kategorisinin vatandaşlığa kabul kayıtlarından ari olduğunu göstermektedir (Şit Köşgeroğlu, 2017: 176).

Aslına bakılırsa, 2011 yılından bu yana Suriyelilerin Türkiye'ye zorunlu göçünün devam etmesi, Türk olmayanlara vatandaşlık verilmesine ilişkin hukuk sisteminde alışılmadık bir değişikliğe yol açtı. Hükümet, Suriyelilere geçici koruma statüsü vererek göçü “acildurum” olarak ele almayı tercih etti. Bu yaklaşım, Türkiye'de 5 yılı aşan oturma izni sahiplerinin bile Türk vatandaşlığına başvurma hakkını engelliyordu (Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 25. maddesi). Hükümet, 5901 Sayılı Kanun'un 12. maddesinin üçüncü fıkrası kapsamında bazı Suriyelilere istisnai olarak Türk vatandaşlığı verilmesi sürecini işletti. 9 Temmuz 2016'da *Yeni Şafak* gazetesi, Türk hükümetine atıfta bulunarak, akademik dereceli, akademik ve ekonomik niteliklere sahip Suriyeli sığınmacılara istisnai Türk vatandaşlığı verileceğini duyurdu. Buna

göre, resmî istatistikler, 2009- 2017 yılları arasında Türk vatandaşlığına geçenlerin sayısının “vatandaşlığa alınması gerekli görülenler” kategorisinde 20.000’den fazla, “Türkiye’ye proje getiren veya çeşitli başarılarla katkıda bulunanlar” kategorisinde 2.401 kişi olduğunu ortaya koydu (Şit Köşgeroğlu, 2017: 176). 2017 yılından itibaren ise göçmenler yasadan yararlanmaya başlarken, yaklaşık 220 göçmen istisnai Türk vatandaşlığı elde etti (Şit Köşgeroğlu, 2017: 177).

2016 yılından bu yana Türk vatandaşlığı kazanan istisnai Suriyeli göçmen sayısının 230.998 bin olduğu tahmin edilmektedir (Mültecilerin Derneği, 2023). Bu arada, yüzlerce vatandaşlığa kabul başvurusu yıllardır hâlâ incelenmekte, araştırılmaktadır. Bazı başvurular ya güvenlik nedeniyle ya da sahte belgeler içerdiği gerekçesiyle reddedilmektedir. Suriyelilerin Türk vatandaşlığı almak için yaptıkları başvuruların çokluğu, Türk vatandaşlığının kazanılması durumunda elde edilmesi beklenen faydanın büyüklüğünü yansıtmaktadır (Abedtalas vd., 2021). Suriyelilerin Türk vatandaşlığı almaya yönelik beklentilerinin, kendilerini güvende ve istikrarlı hissetme ihtiyacı belirlemektedir. Yasal statünün bunu sağlayacağına inanmaktadırlar. Onlara kalıcı kimlik belgesi verilmesi veya geçici ikamete alternatif sağlayacak net çözümlerin geliştirilmesi onları mekânsal ve hukuki kısıtlamalardan kurtarmaktadır. Bunu, haklarını güvence altına alan ve Türkiye'deki yaşam standardına uygun bir gelir elde eden, onları sömürü riskinden koruyan düzenli birsözleşme kapsamında çalışma ihtiyacının temsil ettiği ekonomik fayda takip etmektedir. Bunu da ait olma ve uyum ihtiyacını karşılama ve dışlanma ve damgalanma yükünü azaltan sosyal kabul elde etme gibi sosyal fayda takip etmektedir. Tümtaş'ın 2018 yılında yaptığı bir araştırmaya göre Suriyeli sığınmacıların dörtte üçü kültürel kimlik farklılıklarından kaynaklanan sosyal dışlanmayı hafifleteceği ve kendilerini ayrımcılığa maruz kalmaktan koruyacağı (Tümtaş, 2018: 41) ve son olarak siyasi fayda (Abedtalas vd., 2021: 50) sağlayacağı inancıyla Türk vatandaşlığı almak istemektedir.

Aslında, Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de vatandaşlık hakkı elde etme beklentileri, yaşadıkları gelecek belirsizliğiyle yakından ilişkilidir. 2023 yılında Güney Türkiye'yi vuran deprem ve Türkiye'deki bazı partilerin Suriyelilerin geri dönüşünü sürekli talep etmesi, depreme bağlı olarak Suriyelilerin ani bir şekilde yasal belgelerini kaybetmeleri ve Türkiye'de kalmalarına son verilmesi endişesi, Türkiye hükümetinin Suriyelilere yönelik Suriye'ye gönüllü geri dönüş kampanyaları düzenlemesi, Suriye hükümeti ile ilişkilerde normalleşme korkusu, mültecilerin geri dönüşünün kabul edilmesi gibi

endişeler, Suriyelilerin geçici korumadan daha istikrarlı bir yasal statü elde etmek için Türk vatandaşlığına başvurma taleplerinin arkasındaki en önemli nedenlerden bazılarıdır (Avrupa Birliği, 2024: 21-23).

Suriyeli sığınmacı aileler, geçici koruma statülerinden ve Türkiye'deki yasal durumlarının belirsizliğinden kaçınmak için stratejiler geliştirmiştir. Bu stratejilerden birisi, aile üyelerinden birinin Avrupa vatandaşı olmak için güvenli olmayan yolculuklar yaparak bir Avrupa ülkesine yasadışı yollardan göç etme riskini almasıdır. Ailenin geri kalan üyeleri ise Suriye'ye geri dönme kaygılarını giderecek en net çözüm olarak Türk vatandaşlığı alma şansını beklemektedir (Baban vd., 2016: 14; Türk, 2020: 173). Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların eğitim düzeylerinin artmasıyla birlikte Türk vatandaşlığı alma motivasyonlarının da açıkça azaldığına dikkat çekilmektedir. Sığınmacıların eğitim düzeyi arttıkça Türkiye'de kalma istekleri azalmakta, Batı ülkelerinde vatandaşlık hakkını elde etme beklentileri artmaktadır (Türk, 2020: 174).

3.4. Medya ve Göçmen Kimlikleri

İnsan kültürünün ve anlayışının oluşmasında dil hayati bir rol oynamaktadır. Buna karşın, dil, aralarında eşitsiz ilişkiler bulunan bireyler ve topluluklar arasında bir iletişim aracı olarak güç ve iktidar mantığına tabidir. Bireyler ve topluluklar arasındaki ilişkilerde bir taraf diğerine üstün konumdadır. Üstün taraf, iletişimin yollarını kontrol ederek ve bunları tek yönlü tutarak katı ideolojik bir söylem üretir. Bu söylem spontane ya da doğaçlama özelliklerden yoksundur. Bu söylem, sayıf tarafça tüketilir ve yaşam tarzı ve düşünme biçimini etkisi altına alır (Freud, 1908: 9; Habermas, 1989: 181). Michel Foucault, söylem yaratmanın, söylemin konusunun seçimini, üretim yöntemini, sınıflandırılmasını ve dağıtımını ve de hakkında konuşulmaması gerekenleri kontrol etme hakkını kendisine verdiğini ileri sürer. Bu durum, toplum üyelerinin toplumun öncelikleri ve çıkarları doğrultusunda kavramların yeniden şekillendirilmesini beraberinde getirir. Söylemsel dışlamanın üç şekli vardır: Bir şeyi veya konuyu yasaklamak, bağlamı veya durumu yasaklamak ve “öteki”nin söylem yaratmasını yasaklamak ya da söylemin konusunda bir şeye yer açmaktır (Foucault, 1972: 216). Söylem üretiminin altında, otorite ve güç tarafından şekillendirilen ilk toplumların alışkanlıkları gelenekleri vardır. Bu sayede, kendi yasalarını çıkarabilirler ve belirli ilişkiler ve davranışları ön planda tutarlar. Bunlar sözlü bir

mirasa ve köklü bir ideolojik varlığa dönüşür ve insanların "öteki"ne yönelik algılarını, davranışlarını ve kimliklerini şekillendirir (Freud, 1908: 6).

Bugün, çeşitli medya araçları, toplumsal söylem oluşturma, devletlerin ve milletlerin kültürel kimliğini şekillendirmenin ve onları "öteki"nden bağımsız bir kamusal alan yapılandırmasının en önemli araçlarından biri haline gelmiştir (Müller, 2013: 732). Medyanın, anlam ve değerler üreterek gerçekliği işaretler, resimler ve semboller kullanarak yeniden inşa etme yeteneği vardır. İzleyiciyi benzer bir şekilde ve sembolik olarak yorumlamaya yönlendirir (Hall, 1997: 15; Hammersley ve Gomm, 1997: 17). Bu, izleyicilerin davranışlarına ve kurgusal gerçeklikle nasıl başa çıktıklarına yansır (Blumer, 1969: 4- 5). Bu bağlamda, devletler ve siyasi elitler, medyanın toplumsal söylemin mühendisliğindeki önemini ve belirli sosyal gruplara karşı zamanla tehlike, tehdit ve düşmanlık duygularını pekiştiren önyargılar ve klişeler sağlamadaki rolünü fark etmişlerdir. Birçok saha çalışması, medyanın klişelerin ve bunlardan kaynaklanan tehditlerin ortaya çıkmasında başlıca kaynaklardan biri olduğunu göstermektedir (Apple, Weber ve Kronberger, 2017: 71; Ward ve Grower, 2020: 193). Bu rolün etkileri, göçmenlere ev sahipliği yapan toplumlarda açıkça görülmektedir. Bugün, ev sahibi toplumun medyası, göçmenlerin kimliklerini medya söylemiyle göçmenlere ve mültecilere yönelik haber kapsamının genel yönelimi aracılığıyla ve yaşam deneyimleriyle göçmenlerin kimliklerini ciddi şekilde geliştirmektedir. Pandırma'nın medya söylemlerini incelediği bir çalışmada, toplumdaki azınlık gruplarının (etnik, dinî vb.) medya temsilleri ile medya temsili kalıplarına göre gerçek hayatta neden oldukları sonuçlar arasında bir ilişki olduğu bulunmuştur. Temsil ve klişeler, mültecilere karşı önyargıların ve olumsuz tutumların artmasını etkiler ve bu da toplumsal dışlanma ve çatışmayı kolaylaştırır (Pandırma, 2019: 99).

Bir sosyal gruba yönelik stereotipleştirme, medyanın kasıtlı olarak grubu muğlak ve bilinmez hale getirmesi ve özellikle salgın hastalıklar, afetler ve krizler sırasında bu grup hakkında veya yaşadığı sorunlar hakkında konuşmaktan kaçınması veya onu toplumun günlük olarak yaşadığı acil sorunlarla sınırlandırması ile başlar. Medyanın bir gruba ilişkin kalıp yargısı dört tema etrafında yoğunlaşmaktadır: “farklıdırlar”, “olumsuz eylemlerde bulunurlar”, “sosyal ve ekonomik çıkarlarımızı tehdit ederler” ve “uyum sağlayamazlar” (Efe, 2015: 11). Aslına bakılırsa, medyada olumsuz yer alma ve mülteciler ile düzensiz sığınmacılara ilişkin olumsuz nitelendirmeler, resmî

perspektifçe çerçevelenen temel yönler (üretkenlik ve ekonomik katkı, devlet güvenliği, toplumsal cinsiyet ilişkileri) odaklanmaktadır (Holzberg vd., 2018: 18). Bu durum, ev sahibi topluluklarda olumsuzluk ve tehdit duygusunun uyandırılmasına neden olmaktadır. Mültecilere yönelik ötekileştirme ve dışlama uygulamalarını yeniden canlandırarak (O'doherty ve Lecouteur, 2007: 10), “öteki” algılarını güçlendirme fırsatı vermektedir. Bu açıdan, göçmen ve mültecilerin yeni topluma ne ölçüde ait olduklarına ve bu toplumla entegrasyonlarına ilişkin sorgulamalar, onların uyum sağlamalarını azaltmakta (Khan, 2013: 171-172) ve bu koşullarda göçmen ve mülteciler ev sahibi toplumla sorunlar yaşamaktadır (Findor vd., 2021: 262). Sonuç olarak, yeni gelenlerin üç tür tepkisi olmaktadır. İlk tepki, popüler söylemin kendilerine yönelik etkisinden kaçınmak için ev sahibi ülkenin medyasını daha az takip etmek ve kendilerini destekleyen yeni medya platformları oluşturmaktır. İkinci olarak, göçmenler, ev sahibi topluma duygusal bağlılık eksikliği yaşadıklarında, hoşnutsuz davranışlarla karşılaştıklarında veya daha az kabul gördüklerini düşündüklerinde, etnik temelde kendi kimliklerini yeniden canlandırma eğilimi gösterirler (Schimmele ve Wu, 2015: 32). Toplumsal etkileşimler içinde göçmenlerin kimliklerini gizlememeleri, bir yandan göçmenin ev sahibi ülkeye olan bağlılığını azaltmakta, diğer yandan göçmenin kendi geçmişiyle ve kimliğiyle gurur duymasını içeren birtakım tutumlara yol açmaktadır. Kimliğin gizlenmesi, ev sahibi toplumla çatışmayı önlemeye ve aşağılık duygusundan kaçınmayı imkân veren bir davranış olarak kendisini göstermektedir. Bir başka tepki de göçmen stereotipi karşıtı imajlar oluşturmak için medyayı damgalanmaya karşı bir savunma aracı olarak kullanmaktır. Bu bağlamda medya, damgalanan tarafın kendi meşruluğunu kazanmasını, olumlu özelliklerinin sosyal olarak kabul edilmesini ve olumsuz özelliklerinin göz ardı edilmesini sağlayan bir araç haline gelmektedir (Czopp, Kay ve Cheryan, 2015: 453).

Günümüzde birçok sosyolojik çalışma, medyanın göçmenler, mülteciler ve sığınmacılar üzerinde büyük bir etkisinin olduğu konusunda hemfikirdir. Göçmenler ve mülteciler, ev sahibi toplumda kendilerine yönelik negatif medya söylemleri karşısında hiciv, komedi, eğlence içerikli medya platformları oluşturmaya başvurabilirler. Başka bir anlatımla, göçmen ve mülteciler, ev sahibi toplumlarda kendilerine ilişkin medya imgelerinden etkilendiklerini ve buna karşı kendi özsayıgılarını ifade eden medya içerikleri oluşturmaktadırlar (Green ve Linders, 2016: 241). Sosyal medya platformlarının ve uygulamalarının, göçmenlerin yerli halkla

dostluk kurma, ev sahibi ülkenin dilini öğrenme, kültürel sistemini anlama, uyum sürecini geliştirme ve sosyal sermayelerini zenginleştirmeleri üzerindeki rolü göz ardı edilemez (Alencar, 2017: 1588; Köster vd., 2018: 6). Günümüzde sosyal medya, göçmen ve mültecilere yönelik imajları oluşturmada geleneksel medya kadar etkili hale gelmiştir. Göçmenler ve mülteciler ev sahibi toplumdaki popüler söylemlerle sosyal medya platformlarda etkileşime girmektedir. Göçmen, sanal dünyadaki web sitelerine ve sosyal medya uygulamaları vasıtasıyla ev sahibi toplum hakkında bilgilerini artırabilmektedir (Park ve Gerrits, 2021: 14). Sosyal medya göçmenin geldiği yeni toplumda sosyalleşmesinin bir aracıdır; göçmen sosyal medya sayesinde yeni şeyler öğrenebilmekte ve kendi tutum ve davranışları gözden geçirerek yeni topluma uyum sürecini hızlandırabilmektedir.

3.4.1. Geçmişten Günümüze Medyada Göçmenlerin Temsili

Göçmen basınının kendi sorunları için halkın desteğini kazanma çabaları ışığında, göçmenler ve göçmenlik olgusu 1880'lerden bu yana gazetelerin dikkatini çekmektedir. Rusya'nın tamamından, Doğu Avrupa'dan ve Çin'den gelen göçmenler Batı Avrupa, Britanya ve Amerika Birleşik Devletleri gibi, ev sahibi toplumların basınında güncel bir konu haline gelmiştir. Göçmenlerin basında ilk kez yer almalarının tarihinin 1880 yılına kadar uzandığı, İngiltere'deki yerel gazetelerin çoğunun vatandaşları göçmenlerle tanıştırma görevini üstlendiği ve onları "yeni gelenler" ifadesiyle tanımladığı belirtilmektedir. Bu tanımlama, etnik kökenleri veya geldikleri bölgeler ne olursa olsun, göçmenleri sadece gelenek, kıyafet, günlük yaşam tarzı bakımından İngilizlerden farklı olarak görmelerine yol açmıştır. Diğer taraftan, bazı yerel gazeteler ise göçmenleri damgalayarak ve onları suç, düşük ücretler, yaşadıkları gecekondu mahalleleri gibi olumsuz stereotiplerle ilişkilendirerek İngiliz toplumuyla soğuk savaşa itmeye eğilimindeydi (Pooley, 2019: 23). Bu stereotipler, İrlandalı ve Avrupalı göçmenleri Britanya'nın birçok şehrinde damgalanma ve ayrımcılığın kurbanı haline getirdi (Pooley, 2014: 19). Bu alanda, "Çalışma ve Yoksullar" başlıklı bir dizi araştırma raporu yayınlayan İngiliz "Morning Chronicle" gazetesi ortaya çıkarak, İrlandalıların istihdamını "tedavi edilemez bir sosyal sorun" olarak çerçeveledi. Gazetenin konuşmasının sosyal etkisi, gazetenin İrlandalıların hakkındaki araştırmalarını yeniden yayınlaması ve bunları Britanya kırsalında İrlandalı emeğin daha fazla olduğu bölgelere dağıtmasıyla, onların İngiliz

toplumundan en görünür ve farklı sosyal grup haline gelmesiyle geniş çapta belirginleşti (O'Leary, 2008: 238). Pooley'e göre, bunun nedeni, on dokuzuncu yüzyılda İngiltere'ye yönelik göçün nispeten küçük olması ve o dönemde gelen göçmenlerin tüm Avrupa'dan gelmesiydi. Bu, İngilizler için biçim, kültür ve dil açısından onları daha az farklı kıldı. Ayrıca gazetelerin halk arasında sınırlı tirajı ve İngilizlerin elinde popüler olmaması ve göçmenlerle doğrudan deneyim, kalıcı temas ve canlı etkileşim çözümleri, göçmenlerle yerel halk arasındaki çatışmanın etkisini hafifletmiştir (Pooley, 2019: 19- 23).

O dönemde, Amerikan basınının göçmenlere yönelik tutumu İngiliz basınından farklı değildi. Aksine onlara karşı daha taraflı ve ön yargılıydı. Özellikle beyaz olmayan göçmenlere karşıydı. 1869 yılındaki Birinci İç Savaş sonrası süreç Afrikalıların Amerika Birleşik Devletleri'nde vatandaşlık kazanmasına, Francisco limanından gelen Çinli göçmen sayısının 1852 yılında iki katına çıkarak 25 bine ulaşmasına ve Amerikan toplumu içinde bağımsız alt toplulukların ortaya çıkmasına neden oldu. Bu durum, ırkçılıkla yüklü bir atmosferi, Amerikan vatandaşlığı kavramının ve yeni Amerikan toplumunun doğasının tanımlanması konusundaki gerilimi ve hararetli tartışmaları ateşledi (Huynh, 2009: 1; Fredrickson, 2003: 3). Bu arada Amerikangazetelerinin çoğu, beyaz olmayan ırkları aşağılamaya dayalı düşmanca bir söylem benimsemiş, onları fuhuş, kumar, kaçak ticaret gibi ahlak dışı eylemlerle suçlamış ve bunları "Doğu'dan gelen bir tehlike" olarak, ülkenin vatandaşlarına yönelik yeni kültürel ve ekonomik bir "tehdit" tanımlamıştı. Büyük gazetelerin yanı sıra çizgiroman ve mizah gazeteleri de Amerikan basınının düşmanca söylemini pekiştiren yardımcı medyayı oluşturmuş ve göçmenlere yönelik stereotiplerin oluşmasında gözardı edilemeyecek bir rol oynamıştır. Belki de "Frank Leslie" gazetesi, Francisco şehrinin bir mahallesindeki Çinli göçmenlerin yaşamından bir kesiti "The Next Man" başlıklı bir fotoğraf serisiyle belgeleyen ve tarzların doğasında var olan kültürel farklılığı izleyen en önde gelen gazetedir: Kıyafet, dekorasyon ve saç stillerinin tuhaf, karmaşık, karışık ve alışılmadık görünmesine neden olur (Huynh, 2009: 5). Benzer şekilde, New York, San Francisco ve 1830'larda göçmenler tarafından oluşturulan bazı eyaletlerde süreli yayımlar ve çizgi roman dergileri çıktı. Bunların en ünlüsü, karikatürler içeren Punchinello'ydu. İrlandalı göçmenler Amerikan mizah gazetelerinde hizmetçi olarak geniş bir yer kapladılar. "İrlandalı"; kıllı, belirgin bir burun ve çeneye sahip, kaba yüz hatlarına

sahip (Linneman, 1974: 28), beceriksiz, aptal, duygusaldı (Bicha, 1982: 16). Yahudiler, göçmenler tarafından takip edilen, parayı seven kirli bir görünüme ve ahlaka sahip olarak tanımlanıyordu(Linneman, 1974: 29) ve Slav halkı (unky), fiziksel irilik ile zihinsel yetersizliğin birleşimiydi(Bicha, 1982: 19). Ayrıca Amerikan basınında Arapça konuşan göçmenleri ifade etmek için "Araplar" terimi yaygınlaştırıldı. Arap göçmenin imajı, Amerika'ya gelen diğer göçmenlerden daha iyi değildi. Aksine; Amerikan kültürel literatürü, Arap göçmeni, sosyal damgalama açısından Amerika'ya gelen diğer Avrupalı, Afrikalı, İrlandalı ve Yahudi göçmenlerin konumuna yerleştiriyordu. Buna uygun bir biçimde de tembel, açgözlü, kirli, az gelişmiş, hiperseksüel, fanatik, şiddet yanlısı (Hamilton, 1991: 1271), asalak, sosyal tırmanıcı, yerli halkların sömürülmesi yoluyla imparatorluklar kurma konusunda tutkulu işçiler gibi birçok olumsuz özelliği ve gazetecilik profili oluşturmada ona karşı kullandı (Else, 2011: 156).

Buna paralel olarak, on dokuzuncu yüzyılda Amerika Birleşik Devletleri'ne gelen göçmenkadınlar da yerel basının ilgi odağıydı. O dönemde yerel basın, göçmen kadınlara yönelik kültürel ve toplumsal cinsiyet önyargılarını konuşuyordu. Özellikle Çinli göçmen kadınlar, yerel basının en öne çıkan kurbanlarıydı. Çünkü yerel basın, Çinli kadınları temsil etmeye çalışırken, göçmen kadınları genellikle eş, anne veya işçi olarak değil, Çin'den Amerika Birleşik Devletleri ve Hawaii'ye fuhuş yapmak amacıyla gelen bir fahişe olarak göstermeye çalışıyordu (Landroche, 1991: 151). On dokuzuncu yüzyılın sonlarında yerel Amerikan basınında dolaşan bu olumsuz temsiller, Çinli kadınlara fiziksel zarar vermiş, onları tekrarlanan saldırılara karşı savunmasız bırakmış, yerel halk arasında tüm Çinlilere karşı düşmanlık duygularını körüklemiş ve bu olumsuz iddiaların geçerliliğini güçlendirmiştir. Buna göre, Bazı Amerikalılar, ülkenin sınırlarını Çin göçüne kapatma çağrısında bulunmuştur. Ancak yerel basın, beyaz ırkın üstünlüğünü vurgulayan ve "öteki"nin yardımına ihtiyaç duyan bir söylemle, bazı Amerikalıların Çinli kadınları savunmasına dair hikâyeler anlatmaya başlamıştır (Landroche, 1991: 152). Bununla birlikte, göçmen ırkların çokluğu gazeteleri, özellikle de Amerikan yayınları, özellikle de William Harist'in sahibi olduğu ve 1905 ile 1945 arasında yayınlanan San Francisco Examiner'a ait olanları aralarında ayırım yapmaya ve coğrafi ve kültürel olarak kendilerine en yakın olanları aramaya sevk etti. Denham (2022), Amerikan gazetelerinin Almanya'dan ve Kuzey Avrupa'nın İskandinav ülkelerinden gelen göçmenleri tercih ettiğini ve antipatilerini

Çin ve Japonya'dan gelenlere göre daha az ölçüde yansıttığını belirtir. Gazeteler, Uzak Doğu ve Meksika'dan gelen göçmenleri, toplumu tehdit eden "istenmeyen" kişiler olarak görerek, tehlikeli ilaçları ithal ettikleri, sattıkları ve kullandıkları iddiasıyla suçladılar (Denham, 2022: 64). Oryantalist söylemin egemen olduğu 19. yüzyıl basını, devletlerin ulusal karakterini güçlendirerek ve sürekli göç akışını kapatmaya zorlayarak vatandaşları hükümetlere baskı yapma amacını taşıdığı iddia edilebilir. Bu, yeni gelenleri damgalayarak, ev sahibi toplumun değerleri, gelenekleri ve görenekleriyle çelişerek ve onları beklenen bir tehlike olarak göstererek başarılı.

Grunder, Paterson'ın büyük bir grup "gurbetçi" insanı, Paterson'un vatanseverlik, fedakârlık ve sadakat gibi "Amerikan" ideallerini tam olarak benimsemeleri koşuluyla Amerikalılar olarak yeniden tanımladığından, Paterson'ın gazetesinin eşzamanlı olarak gurbetçilerin Amerikan toplumuna entegre edilmesine yardımcı olduğunu savunmaktadır. Bir gazete sahibi olarak Patterson, göçmenlerin Amerikalaştırılması çağrılarını, gazetenin popüler olmasına ve sadece Amerikalılar arasında değil, aynı zamanda kimliklerini "Amerikalaştırma" isteyen yabancılar arasında da tirajının artmasına yardımcı olan pazarlama hedeflerine hizmet edecek şekilde uyarlamayı başardı. Bu durum, 1920'ler boyunca gazetenin söylemi, sayfalarının içeriğine hâkim olmuştur (Grunder, 2010: 228– 231). Karşı tarafta, Kanadalıları ve yeni gelenleri entegre etmek ve gereksinimlerini karşılamada "görünüşte" bocalayan herkesi dışlamak Kanada Standartları amacıyla, Kanada medyası, resmî kayıtlar, kurumsal belgeler ve hasta dosyalarıyla birlikte, psikolojik ve zihinsel bozuklukları olan göçmenlerin sınır dışı edilmesini öngören göç mühendisliği politikasının bir parçası olarak yaklaşık 5.000 göçmen Kanada'ya sınır dışı edildi (Menzies, 1998: 135).

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Batı toplumlarındaki siyasi karar alıcılar, herhangi bir politikaya veya söyleme meşruiyet kazandıran tek alanın "güvenlik" olduğunun farkına vardılar. Herhangi bir politika konusunu politik olmayan bir çerçeveye oturtular ve "güvenlikleştirmeyi" çiftli bir yaklaşım haline getirdiler. Böylece de ülkelerin güvenliğini korumak amacıyla çeşitli göç türlerini engelledi. Bu noktadan hareketle yeni ortaya çıkan sağ partiler göçü, göçmenleri, toplumsal grupları, ırkları ulusal güvenlik ve tehdit kavramıyla eşanlamlı kavramlar olarak yeniden tanımladılar (Mandacı ve Özerim, 2013: 106- 107). Siyasi söylemlere medyada göçmenlerle ilgili haberler de eşlik etti. Bu bağlamda Van Dijk, "Medyada Irkçılık" adlı kitabında Batılı ülkelerin 1985 yılında Hint Tamil kabilelerinden gelen göçmenleri

nasıl yeniden tanımladığını, onları "ekonomik göçmenler" etiketinden çıkarıp "sınır ötesi suçlular" ve "sınır ötesi suçlular" olarak damgaladığını aktarıyor. Bu mesele, Britanya'nın güvenliğini korumaya yönelik gelecek planlarının bir parçası olarak ve daha sonra Avrupa'nın göç politikasında bir dönüm noktasına haline geldi (van Dijk, 1991:2). Thomas, İngiltere'nin göçmenler konusunda durumu tersine çevirmedeki rolüne ilişkin van Dijk'ın, vizyonuna katılmaktadır. Britanya'ya göç konusu İngiliz kamuoyunda önemsiz hale olmuşken, ülke, göçmenlik ve ilticayı 1999'da hükümet kararı haline getirerek göçmenlik ve ilticayı siyasallaştırmaya başladı. Başkent Londra üzerinde baskıyı hafifletmek, göçmenlerinin ülke geneline dağıtılması amacıyla göçmenler ve mülteciler ve göç konusu ülke medyasında sürekli bir konu haline geldi (Threadgold, 2009: 23-25).

Göçün, göçmenlerin ve mültecilerin siyasallaşması, 11 Eylül 2001'de Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan saldırı, Londra Metrosu saldırısı ve Madrid trenine bombalı saldırı sonrasında daha yaygın bir şekilde ortaya çıkmaya başladı. Bu olaylar, göçmen ve mültecilere yönelik iddiaların yeniden canlanmasına neden olarak, her ikisini de güvenlik tehdidi olarak gören yeni bir düşmanca söylem bağlamına yerleştirildi. Bu olaylardan dolayı Soğuk Savaş'ın (Massay ve Pern, 2012: 28) ve daha doğrusu "dinî terörizmin" yerini terörle mücadele aldı. 11 Eylül saldırıları olaylarının ışığında Amerika Birleşik Devletleri'ndeki göç sistemi köklü bir dönüşüme sahne oldu. Ülke artık göçe ekonomi ve dış politika merceğinden bakmak yerine, göçe güvenlik ve risk merceğinden bakıyordu. Bundan dolayı, Amerika Birleşik Devletleri, İç Güvenlik Bakanlığı'nın kurulmasını öngören, yabancıların izlenmesi ve sınır dışı edilmesi için fonları artıran ve yabancıların sınır dışı edilmesine izin veren 2001 Vatanseverlik Yasası'nı yayınladı. 2004 yılında, sınır koruma prosedürlerinin ve gözaltı merkezlerinin sıkılaştırılmasını ve ülke sınırlarının korunması için gerekli lojistik desteğin sağlanmasını öngören Ulusal İstihbarat Reformu ve Terörizmden Koruma Yasasının çıkarıldı. Ülkenin göç yasalarının prosedürlerinde büyük bir atılım yapması ve yabancılara vize ve vatandaşlık hakları tanınmasının ardından, ABD'nin Meksika gibi diğer ülkelerle göçü düzenlemeye yönelik tüm müzakereleri bir durgunluk aşamasına girdi.

Ülke politikasındaki bu radikal değişiklikler ve 11 Eylül saldırılarının Amerikan medyasında yer alması, Amerikalıların tutumları üzerinde etkiler yarattı. Bu, 1995 ile 2004 yılları arasında Amerikalıların göçe karşı tutumlarındaki değişikliğin boyutunu

gösteren ulusal anketler ve kamuoyu yoklamalarının sonuçlarına yansdı. Özellikle Arap göçmenler için "Göçmenlere uyum" durumundan "göçmenlerin ayrılması" durumuna geçildi (Massay ve Pern, 2012: 26; Cornelius, 2004: 4). Arap Amerikan Enstitüsü, 11 Eylül saldırılarının ardından gerçekleştirdiği iki ayrı çalışmada (ilki 8-10 Ekim 2001 arasında ve ikincisi Mayıs 2002'de), Amerikan medyasının 11 Eylül saldırılarına ilişkin yayınlarının Arap Amerikalıların kültürel geçmişleri nedeniyle saldırılardan bu yana ayrımcılığa maruz kaldıklarını tespit etti. İlk çalışma, saldırılardan bu yana genç Arap Amerikalıların yaklaşık %20'sinin Arap Amerikalı kökenleri nedeniyle ayrımcılığa maruz kaldığını ve bunların %45'inin kişisel olarak bu durumu yaşayan birini tanıdığını gösterdi (Arap Amerikan Enstitüsü Vakfı, 2001: 5). Buna karşılık ikinci araştırma, 11 Eylül olaylarından sonra etnik kökenleri nedeniyle Arap Amerikalılara yönelik algılanan ayrımcılığın ve ayrımcılığa doğrudan maruz kalmanın, %10 arttığını ortaya koydu (Arap Amerikan Enstitüsü Vakfı, 2002: 3).

Britanya'da göçmen ve mülteci meselesi 2001'deki parlamento seçimlerinde yeniden gündeme geldi ve 2005'te Londra bombalamalarıyla birlikte yoğunlaştı. Threadgold (2009) Britanya'nın göç meselesini iç kamuoyunun gündemine dahil etmesinin, Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ardından özellikle Avrupa Birliği'ne yakın zamanda katılan ülkelerden göçmen akışını, "göç", "kriz", "yeniden göç" ve "Avrupa için bir sonraki utanç" olarak tanımlayan bir dizi medya haberinde yer aldığına dikkat çekmektedir. Ulusal medyanın göç ve ilticaya yönelik "Tehlikeli İstila", "Yabancı Komplosu", "Sınırların Kontrolü Kaybı" başlıkları altında olumsuz bir anlatıyı benimsediği ve kahramanının "yasadışı göçmen" sözcüğü olduğu açtı (Threadgold, 2009: 23– 25). İngiltere'nin göç konusundaki muhafazakâr tutumu, 2005 yılında başkent Londra'da meydana gelen ve yaklaşık 5 kişinin hayatına malolan bombalı saldırılar sonrasında güçlendi. İngiliz medyası, saldırı olayını göç konusunu, onun düzenlenmesi konusunu gündeme getirmek için kullandı ve bunun ülkelerin güvenliği üzerindeki sonuçları olarak değerlendirdi. Diğer medya kuruluşlarının içeriklerinde "aşırılık" terimi dolaşmaya başladığı zaman, "aşırılığın" İngiliz toplumuna entegre olmayan Müslüman göçmen gençlere atfedildiği ortaya çıktı. Medyada yer alan bu anlatılar, olayı takip eden ilk beş hafta boyunca Müslüman göçmen topluluklara karşı işlenen suçların hızla artmasına ve ibadet yerlerinin hedef alınmasına ve göçmenler arasında evden çıkma veya bir yere gitme konusunda endişe ve korku duygularının oluşturmaya yol açtı. Göçmenler kendilerini olası bir saldırının hedefi haline geldiklerini ya da "şüpheli"

altında" kaldıklarını hissetmişlerdir (Winkler, 2005: 5). Bu anlatıların yüzünden kamuoyunu sığınmacılarla ilgili insani konulardan sınır güvenliğini ve egemenliğini tehdit eden konulara yönlendirmek amacıyla göçmenleri ve mültecileri kimlik, dil ve ırkla ilgili ulusalkonulara dahil itildi (Pugh, 2004: 65).

3.4.2. Medya'da Suriyeli Göçmenlerin Temsilleri

2011 yılında Suriye'de halk ayaklanmalarının patlak verdiği zamanlarda genel olarak Suriyeli halkın sorunlarını, özel olarak Suriyelilerin yerinden edilmesi, gözaltına alınması veya öldürülmesinin medyadaki temsili Suriye içindeki muhalif medya ile sınırlıydı. Ancak ülkedeki çatışmaların tırmanması ve Suriyelilerin sınırıgöç etmesi, Suriyelinin medyada temsilini tek yerel bir bağlamdan çoklu bir küresel bağlama taşıdı. Bu çerçevede tez çalışmasında, Ürdün ve Mısır ile karşılaştırıldığında Suriyeli sığınmacı sayısı daha fazla olan Türkiye ve Lübnan gibi komşu ülkelerinmedyasındaki "Suriyeli" temsilleri ve aynı zamanda Suriyeli sığınmacılara ev sahipliği yapan Batı ülkelerindeki bir dizi medya kuruluşu incelenmektedir.

3.4.2.1. Avrupa medyası

Suriyeli sivillerin, çoğunluğunu kadın ve çocukların oluşturduğu, lastik botlarla Türkiye topraklarından Avrupa'ya doğru akını, küresel göç tarihinde bir emsal oluşturdu. Suriye'de devam eden çatışmanın derinliği ve ölüm ihtimalinin hayatta kalma ihtimalinden daha yüksek olduğu bir yolculukta risk alma noktasına gelen Suriyeli sivillerin perişan koşullarını ve göç konusunda iç karartıcı bir gerçeği yansıtıyordu. Bu Dünya Savaşı'ndan bu yana türünün en büyüğü haline geldi. Küresel istatistikler, çoğunluğu Suriye, Afganistan ve Güney Sudan'dan olmak üzere yaklaşık iki buçuk milyon insanın geçiş yaptığını tahmin etmektedir. Suriyelilerin Avrupa Birliği ülkelerine akışı kendiliğinden veya rastgele değil, politikalarının Suriyelilerin yollarının düzenlenmesine ve varış yerlerinin kendilerini en çok kabul eden ülkelere göre belirlenmesine inkâr edilmez bir şekilde katkıda bulunan Avrupa ülkelerinin çağrılarına yanıt olarak gerçekleşti. Bu bağlamda İsveç, Almanya ve Birleşik Krallık (Birlikten ayrılmadan önce) Suriyeli sığınmacıları kabul etme konusunda Avrupa Birliği ülkeleri arasında ön sıralarda yer aldı. O tarihten bu yana Suriyeli sığınmacılar 2015 yılında birdenbire Avrupa medya söyleminde yer almaya başladı. Avrupa

medya sahnesine hâkim olan ilk haber çerçeveleri "insanlık ve terörizmin" bir karışımıydı. Macaristan'ın Sırbistan ile ortak sınırına ördüğü duvarın önünde Avrupa'ya geçen mültecilerin toplanması, Suriyeli çocuk Alan Kurdi'nin boğulma olayı ve 2015'teki Paris bombalamalarının en çok öne çıkan ortak olaylar arasında olduğu birçok çalışma tarafından kabul ediliyor. Avrupa medya sahnesindeki haber çerçeveleri farklı olsa da bunlarla baş etme yöntemleri farklıydı, her ülkenin politikasına bağlı olarak.

3.4.2.1.1. İsveç medyası

Bu bağlamda İsveç, Suriyeli sığınmacıların kabulü ve yerleştirilmesinde önde gelen Avrupa ülkelerinden biridir. 3 Eylül 2013'te hükümet, Suriyeli sığınmacılara sığınma başvurusunda bulunan tüm Suriyelilere kalıcı oturma izni vereceğini duyurdu. Çünkü hükümet Suriye krizinin yakın zamanda sona ereceğine dair işaretler vermediği, mevcut haliyle göçmenlerin güvenliğe ihtiyacı olduğu görüşündeydi (Rabo, Tun ve Jörum, 2021: 1295). Siyasi açıdan, bugün siyaset ve göç literatürünün çoğu, dönemin Başbakanı Fredrik Reinfeldt'in Ağustos 2014'te İsveçlileri yakın gelecekte gelmesi beklenen birçok yeni mülteciye "kalplerini açmaya" çağırdığı bir konuşmasından alıntı yapmaktadır. İsveç mülteci politikası, kalış sürelerini çerçevelemeden veya kendi ülkelerine yakın bir dönüşten bahsetmeden, mevcut durumu insani bir saikle kontrol altına almak için bağımsız bir şekilde ilerliyordu. Bu, *Aftonbladet* gazetesi başyazısında olduğu gibi otomatik olarak medya söylemine yansdı: “Biz her şeyi bir anda çözemeyiz. Ama bugün bir şey yapabiliriz. Şu soruya doğru cevabı verin: İnsan hayatını mı kurtarıyoruz yoksa boğulmasına mı izin veriyoruz?” (*Aftonbladet*, 21.04.2015).

Arne König, yerel izleyicilerle birlikte İsveçli gazetecilerin de Yunanistan ve İtalya sahillerindeki ölü mülteci görüntülerinden etkilendiğini, bunun da önemli sayıda gazeteciye mültecileri kurtarmak ve hikâyelerini anlatmak için gönüllü çalışmalara katılmaya yönelttiğine dikkat çekiyor (König, 2015: 65). Öte yandan İsveç'in önde gelen dört gazetesi, mültecileri insanlıktan çıkaran bir dille haber yapmakla, tehlikeyi ya da meselenin devletin kontrolünden çıktığını ima eden "mülteci akışı" terminolojisini kullanmakla suçlandı. O zamana kadar İsveç hükümetinin söylemi, Suriyelilerin göçündensorumlu olanları suçlamaktan kaçınması veya Avrupa Birliği ülkelerinden herhangi birine, kendi topraklarına yönelik geçmiş göçlerin yükünü

paylaşmaya zorlamaları içinyalvarma eğiliminde olmasıyla öne çıkıyor. Daha ziyade İsveç, artan mülteci sayısı karşısında sınırlı olan sağlık ve sosyal hizmetleri, ülke olarak kendi yetenekleriyle bağlantılı bir eksikli gördü ve sahip olduğu mülteci sayısındaki yeterliliğin, mültecileri korumak ve ihtiyaç duydukları her şeyi garanti etmek istekliliğinden kaynaklandığını söylemiştir (Konig, 2015: 66).

Ancak İsveç'in, kendisine gelen mülteci sayısının ülkenin beklentilerini aştığını fark etmesi ve onları kontrol altına alabilmesi, hükümetin kalıcı/kalıcı mülteci statüsü vermesiniyeniden değerlendirerek politikasını "en cömert" ülkelerden "en kısıtlayıcı" ülkelere doğru değiştirmeye yöneltti. Bu durum Suriyelilere geçici ikamet/veya aile birleşimi ve buna uygunlukları için yeni koşulların getirilmesi, artık İsveç'teki Avrupalı olmayan göçmenlerin çoğunluğunu oluşturmaktadır. Suriyeli sığınmacılara yönelik siyasi darbe, mültecilerin açıkta uyuduğunu ve yerel eğitim ve sağlık hizmetlerinin mültecilerin ihtiyaçlarına cevap verme kapasitesindeki eksikliği gösteren bir dizi basın haberi aracılığıyla medya söyleminde somut bir değişime yansıdı. Bu bağlamda *Aftonbladet* gazetesinde Lina Melin şu manşeti attı: "Mülteci felaketinin ardından yaşam, sağlık ve hayati sosyal işlevler tehlikede" (*Aftonbladet* 11/19/2015). Ancak zamanla medya söylemi değişti ve mülteciler bir "kriz" haline geldi ve bunlarla ilgili konular ülkedeki en tartışmalı toplumsal konuların başında yer aldı. Medyada ve devlet kurumlarında Suriyeli mülteciler, İsveç'te yerel toplumun kültüründen çok uzaklaşmış ve gelişmeye ihtiyaç duyan "ataerkil" ve "kolektivist" kültürlerin içine gömülmüşlerdir (Rabu vd., 2021: 1292). 2016 yılında 250.000'e yakın makale, hiç hoş karşılanmayan, olumsuz bir üslupla yayımlandı (Konig, 2015: 66). Medya söylemindeki bu değişimlerin, İsveç'teki "hak sahibi olmaya" dayanan göç ve iltica sistemi üzerinde açık bir etkisi oldu. 2016 yılından itibaren Suriyelilere yönelik daimî ikamet izinleri, "gerçek mülteci olarak sınıflandırılmaları halinde" en fazla üç yıl, alternatif korumaya muhtaç olarak sınıflandırılmaları halinde ise 13 ay süreyle geçerli olacak oturma izni ile değiştirildi. Bir de geçici koruma sahiplerine, gelecekte kalıcı oturma izni almakonusunda güçlü aday olmaları durumunda aileleriyle yeniden bir araya gelme hakkının verilmesi kabul edildi (Rabu vd., 2021: 1292). Böylece, mülteci statüsü verilenlerin oranı 2018'de yüzde 47'ye kıyasla yüzde 37'ye düştü. Aynı şekilde ikincil koruma statüsü elde eden bireylerin oranı 2018'de %53'ten 2019'da %63'e çıktı (İsveç Göç Ajansı, 2019: 6).

3.4.2.1.2. Almanya medyası

31 Ağustos 2015 yazında ülke, Suriyeli sığınmacıların Avrupa'ya göçü konusundaki tutumunu açıklamak üzereyken, Almanya Başbakanı Angela Merkel bir basın toplantısında "Bunu yapabiliriz" dedi. Merkel'in açıklaması Alman toplumunun yanı sıra medyada da bölünmenin oluşmasına yol açtı. *Der Spiegel*, *Die Zeit* ve *Bild* gibi bazı Alman gazeteleri Merkel'in açıklamasına hükümetin yaklaşımına destek bağlamında adım atarak, "Elbette bunu yapabiliriz" şeklinde yanıt verdi. *Bild* gazetesi gibi bazı Alman gazeteleri daha da ileri giderek Almanları Suriyelilere yardım etmeye çağırarak "Yardım" başlığı altında (Mülteciler Hoş Geldiniz) etiketini taşıyan bir kampanya başlattı ve bu kampanyanın nasıl Alman toplumu Suriyeli mültecilere yaşadıkları yerlerde yardım yapılacağına dair talimatlar içeren broşürler basıldı. *Der Spiegel* gazetesi, Almanya Cumhurbaşkanı Joachim Gauck'un "parlak Almanya" ve "karanlık Almanya" olarak adlandırdığı ve ifade ettiği şeyi yeniden yayınlarken, "bu bizim elimizde, nasıl yaşamak istiyoruz?" değerlendirmesini yaptı (Müller, 2015: 29). Buna göre, altı ay üst üste altı Alman gazetesinin sayfalarında Suriyeli mültecilere ilişkin haberler yer buldu. Buna göre 4.354 gazete haberinde yüzde 90'ı mülteci ya da "sığınmacı" ifadeleriyle yer aldı (Maurer vd., 2021: 230).

Aslında medya söylemi, Suriyelilere ilişkin anlatılarını, Suriyelilerin Alman toplumundaki toplumsal kabullerinin boyutunu belirleyecek şekilde inşa ederek üretirken, "hak sahipliği" kavramına dayanıyordu. Buna göre, Alman basını, "hak etmek/hak etmemek", "mülteciyi hak etmek/mülteciyi hak etmemek" ve "avantaj beklemek/dezavantaj beklemek" kavramları arasında ve ekonomik verimlilik, devlet güvenlik ve cinsiyetler arası ilişkiler şeklinde üç ana konu etrafında toplanan dolaylı bir kavramsal çatışmaya tanık oldu. Suriyeli mültecileri destekleyen gazeteler, Almanlara Suriyelilerin göçü ve başka bir kıtaya gelişinin nedenselliğini hatırlatmaya ve çatışma bölgelerinden kaçan sığınmacılar ile sığınma talebinde bulunabilecek veya bunu kötüye kullanabilecek kişiler arasında ayırım yapmaya dikkat çektiler (Ayoub, 2019: 557). Buna karşın mültecilere karşı çıkan gazeteler, "mülteci krizi"nden söz ettiler. Alman medyasının %43'ü göçü açıkça risk olarak çerçeveledi (Maurer vd., 2021: 231). Bu bağlamda, Alman *Der Spiegel*, Suriyeli mülteci haberlerinden faydalananlar, onların demografik yapısını, genç yaş ve eğitim kimliklerini Alman ekonomisinin hizmetine sunmasına vurgu yaparak haberlerini yayınladı.

Alman *Süddeutsche Zeitung* gazetesi de aynı şekilde liberal yönelimli olmasına rağmen ülkenin mültecileri kucaklama politikasını eleştiren bir konuşma yapmadığı gibi, tam tersine Suriyeli mülteciler konusunu nedensel ve mantıksal bir biçimde anlatan bir konuşma yayınladı (Okuroğlu ve Şirvanlı, 2021:190). Öte yandan merkez sağdaki *Die Welt* gazetesinin makaleleri, Almanya'nın açık kapı politikasının sonuçlarına ilişkin endişelerini dile getirerek, mülteci akınını bir "sorun" olarak etiketledi ve kendi deyimiyle "ekonomik göçmenleri hak etmeyen" durumun olasılığına dikkat çekti (Ayoub, 2019: 571). Ayrıca Eylül 2015'te yayınlanan bir FAZ makalesi, birçok mültecinin "işgücü piyasası için yetersiz" olduğunu, dolayısıyla yüksek maliyetler yarattığını ve göçmen toplulukların beceriksiz, tembel ve devlete maliyetli olduğunu gösterdi (Holzberg, Kolbe ve Zaborowski, 2018: 548). Alman medya söyleminin ayırt edici yanı, medyanın mültecilerin olumsuz ve olumlu temsillerini aynı söylemsel çerçeveler içinde uyumlu hale getirebilmesidir. Mülteciler Alman toplumu için bir "zenginlik" oluşturduğu gibi aynı zamanda bir "tehdit"tir. Bu durum, mültecileri Alman ulusunun bir parçası olmak ve vatandaşlık haklarından yararlanmak için haklarını daha yüksek düzeyde kanıtlamaya itmede somut bir etkisi oldu (Holmes ve Casteñada, 2016: 9).

3.4.2.1.3. Britanya medyası

İngiltere'nin 1980'lerin sonlarından itibaren 2001 yılının başına kadar Almanya'dan sonra sığınma başvurusu alan ikinci ülke (çıkış öncesi Avrupa Birliği) olarak sınıflandırılması nedeniyle İngiliz basını, tarihinden bu yana göç ve iltica konusuna karşı dünyanın en olumsuz ve düşmanca gazeteleri arasında yer almaktadır. Ülke medyasında göç ve iltica konusuna yönelik olumsuz yayınlarda, 2002 ve 2005 yıllarında sığınma başvurularının kabulünü azaltmasına neden olacak biçimde benzeri görülmemiş bir artış yaşandı. Özellikle 11 Eylül olayları ve 2005 Londra bombalamalarından sonra, medya söylemi, olumsuz ve yüzeysel bir tonun hâkim olduğu metaforlar ve terminolojiyle doluydu.

1995 ile 2005 yılları arasında devam eden göçle karşı karşıya olan ülkelerdeki bazı gazetelerde "yasadışı mülteci" veya "yasadışı yabancı" terimine yer verilmiştir (Gabrielatos ve Baker, 2008: 22). Ancak Suriyelilerin sınırdan aktığı görüntüler İngiliz basınında alışılmamış derecede olumlu bir söylem yarattı. Bu bağlamda, Doğu Avrupa ülkeleri mültecilere karşı muhalefetlerinden dolayı ve David Cameron hükümeti ise

Almanya'dan farklı olarak "kapalı kapı" yaklaşımı izlemesi nedeniyle suçlandı. Solcu *The Guardian* gazetesi kendi hükümetinin Suriyelilere yardım sağlamak için AB ülkeleriyle iş birliği yapmak yerine, Türkiye'ye mali destek vermesini eleştirdi.

Gazete aynı zamanda, hükümetin Suriyelileri kabul etme konusundaki kaygılarına da onları "geçmişte İngiliz toplumunun inşasına katkıda bulunan Yahudi mülteciler" kategorisine yerleştirerek değindi (Tavassoli ve Jalilifar, 2018: 77). Ayrıca, kamu yayıncıları ARD ve BBC ile liberal *Guardian* ve muhafazakâr *Times*, Suriyelileri Alman haber kuruluşlarına (28%) kıyasla (%65) daha olumlu bir şekilde sundu (Maurer, Hassler, Logo, Kruschinski, Jost, 2021: 229). Öte yandan, *Telegraph* gazetesi, ülkedeki savaşın felaket senaryolarına dönüşme riskini azaltmak, IŞİD terörünün Avrupa'ya yayılmasını engellemek ve Suriyelilerin ülkelerine geri dönmesini sağlamak amacıyla, Suriye'ye askerî müdahalenin gerekliliğine inanan bir muhalefet söylemini temsil ediyordu. Buna rağmen *Telegraph*, "ekonomik" göçmenler için değil, "gerçek mülteciler" olarak adlandırdığı Suriyeliler için güvenli bir sığınak sağlanmasının gerekliliğini ihmal etmediği için tamamen olumsuz değildi (Tavassoli ve Jalilifar, 2018: 79).

Avrupa basını genellikle Suriyeli mültecileri büyük gruplar halinde, "sınır ötesi tehdit ve sonu olmayan kriz tehlikesi" olarak tasvir ederek haber yaptı. Ancak aynı zamanda hem sağcı hem de solcu Avrupa gazetelerinde önemli başlıklarında yer alan bireysel olarak ortaya çıkan mülteci çocukların görüntüleri de hâkimdi (Van Schaik, 2015: 41). Bu görüntüler, popüler gazetelerin spor, sanat, heyecan verici haberler ve söylentilere odaklandığı yayınlarında dikkat çekti. Bu bağlamda, Britanya'daki popüler basının, Suriyeli mültecilerle ilgili haberlerin yayınlanmasına katılımı gözlemlendi. *The Sun* ve *Daily Mirror* gazeteleri, boğulan Suriyeli mülteci çocuğun ikon resimlerini kullandıkları şu manşetlerle sayfalarında yer verdiler: "Bay Cameron, yaz bitti[...] ya da "Şimdi Avrupa'nın İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana karşı karşıya olduğu en büyük krizle uğraşın". Ayrıca hem *The Sun* hem de *Daily Mirror* gazeteleri, İngiltere'nin daha fazla Suriyeli mülteciyi kabul etmesi için dilekçelerin imzalanması için kampanyalar düzenledi. *Sun*, bir sayısında şu haberi yayınladı: "Bugün *The Sun* gazetesi, göçmen krizine yakalanan Aylan Kurdi gibi binlerce çocuğa yardım etmeye çağırıyor". Kampanyanın iki ana hedefi vardı: Save the Children'ın mülteci krizineitirazı için para toplamak ve Birleşik Krallık'ta 3.000 yetim evi elde etmek (Raja ve Alotaibi, 2018: 68-70).

Susan Moeller, savaşların ve krizlerin toplumları ve devletleri bireyler ve gruplar hakkındakikonumlarını sempatiye ve korunmaya değer şekilde tanımlama konusunda daha isteksiz hale getirdiğini ve muhtemelen bir "masumiyet hiyerarşisi" çerçevesinde düşünmeyi daha muhtemel hale getirdiğini savunmaktadır. Burada, çocukların haberlerde öne çıkması, mutlak masumiyeti kanıtlamada zorlayıcı bir unsur haline gelmektedir. Bu durum, "ailenin en zayıf halkası olan çocuğu yerinden eden krizin dehşetini yansıtıyor" (Moeller, 2002: 39). Aynı zamandayardım ve kontrol altına alma biçimleriyle ilgili herhangi bir mantıksal düşünceyi ortadan kaldırarak haberlerde ciddiyet tonunu bozan birkaç yöntemden birini oluşturur (Moeller, 2002: 37).

Mülteci çocukların anneleriyle birlikte resimlerini gösteren gazeteler farklı anlamlara sahipken, genellikle gazetelerin dikkat çekme ve çocukların terör ağlarına dahil olma olasılığına dair gizli bir duygu uyandırma niyetini ima eder (Van Schaik, 2015: 39). Van Schaik, izleyicinin olayla duygusal etkileşiminin, olayın meydana geldiği konum ve izleyicinin coğrafi yakınlığına bağlı olduğunu savunmaktadır. Mültecilerin dahil olduğu bir olay, seyirciye ne kadar yakınsa, seyirci o kadar rahatsızlık duyar (Van Schaik, 2015: 41). Öte yandan van Schaik, Tobias Heidenreich, Fabienne Lind, Jakob-Moritz Eberl ve Hajo G Boomgaarden, devletlerin mültecilere yönelik politikalarının ve medya söylemlerinin büyük ölçüde hem coğrafyaya hem de mültecilerin Avrupa Birliği'ne geçişini sağlayan kara ve deniz sınır kapılarına yakınlık derecesi bağlı olduğuna inanmaktadırlar. Transit ülkeleri olarak bilinen Macaristan, Yunanistan, İspanya ve İtalya gibi ülkelerde, göç genellikle bir "ulusal sınır krizi, bir "tehlike", bir "yük" ve "sosyal refah sistemine yönelik bir tehdit veya kültürel bir tehdit" olarak değerlendirilmektedir (Hagelund, 2020: 17). Bu bağlamda, ICMPD Küresel Göç ve İltica Politikası Geliştirme Merkezi, 2015-2016 yılları arasında 16 Akdeniz ülkesi arasında yer alan İtalya, Yunanistan, Fransa ve Fas gibi ülkeleri içeren Avrupa'yı kasıp kavuran göç ve sığınma dalgalarının medyadaki söylemlerini analizetti. Çalışma, tüm ülkelerde medyanın başlangıçta duygularla yüklü, mültecilerin hikâyelerini ve mağdur olarak acılarını deneyimleyen dayanışma anlatılarını benimsediğini, daha sonra zamanla mültecilerin ev sahibi toplulukların refahına, kültürüne ve güvenliğe yönelik potansiyel tehditlerini gösteren çeşitli anlatıları benimsemeye yöneldiğini ortaya çıkardı. Suçlar, terör tehditleri, anti-sosyal davranışlar ve bulaşıcı hastalıklara odaklanan haber ve raporlara odaklanması, nefret söyleminden arındırılmamış gevşek bir dil kullanılması ve ev sahibi toplumda "işgal" ve "göçmen dalgaları" gibi

ifadelerle paniğe yol açılmasıyla olumsuz stereotiplerin kullanıldığı gözlemlendi (ICMPD, 2016: 23).

Eski ABD Başkanı Donald Trump döneminde hem liberal hem de Muhafazakâr Amerikan medyası üzerine yapılan bir araştırma, Amerikan medya söyleminde iki farklı yaklaşımın varlığını ortaya koymuştur. Liberal basın Suriyeli mültecileri genellikle savaş mağduru olarak gösterirken ve çalışkan insanlara vurgu yaparken (Miles, 2018: 4488) Muhafazakâr basın ise, çoğu zaman Suriyeli mültecileri Amerikan yaşam tarzına ve refahına bir tehdit olarak algılayarak bu konuda farklı bir bakış açısı sunmaktadır (Bhatia ve Jenks, 2018: 236). Kuzeyde, daha fazla mülteci ve sığınmacı kabul etme isteğini ifade eden ülke olan Kanada'nın medya söylemi, hükümetin eğilimine aykırıydı. Kanada medyası, haberlerinde göçmenler, mülteciler ve sığınmacılar arasında net bir ayrım yaparak, ekonomik mülahazaların genellikle göçmenlerle, mültecilerin ise bu hususların geçerliliğiyle olumsuz bir şekilde bağlantılı olduğunu yansıtmaktaydı. Ayrıca, çalışmamedya söyleminin mültecilerin ülkenin sosyal ve kültürel dokusu üzerindeki etkisi ve ülkenin güvenliğine yönelik potansiyel tehditler konusunda tartışmalara yol açtığını da göstermektedir (Lawlor ve Tolley, 2018: 977).

Arapça konuşan Arap ve yabancı medya düzeyinde yapılan 2021 tarihli Hala Al-Mallah araştırması, Katar devleti tarafından finanse edilen Al Jazeera haber ağının, Arapça konuşan BBC kanalının yanı sıra Fransız kanalları France 24 ve Alman DW'nin, dünya çapındaki Suriyeli mülteci sorunlarına ilişkin haberlerinde farklılık gösterdiğini ve olumlu ile olumsuz arasında değişkenlik gösterdiğini ortaya koymuştur. Haberler, ülkelerin politikalarını ve hükümetlerin mülteci dosyasına yaklaşımını şu şekilde yansıtmaktadır (AlJazeera: İnsanlık ve Sorumluluk Çerçevesi, DW: İnsan Çerçevesi, France 24: Kültürel Çerçeve ve BBC: Sorumluluk Çerçevesi). İltica, yeniden birleşme, sınır dışı edilme ve geri gönderilme, ırkçılık ve bazı ülkelerde mültecilere yönelik artan kışkırtma konuları, dört haber kanalındaki ana sosyal sohbet programlarının gündeminin ilk sıralarında yer almıştır. Öte yandan, dört istasyon, Suriyelilerin ev sahibi topluluklardaki başarılarından bahsetmeyi görmezden gelmiştir (Al-Mallah, 2021: 98).

3.4.2.2. Ortadoğu medyası

3.4.2.2.1. Lübnan medyası

Lübnan'da medyanın Suriyelilere yönelik söylemini, iki ülke arasında son on yılda yaşanan ikili ilişkilere bakmadan değerlendirmek zordur. Suriye, Lübnanlılar arasında olumlu bir kolektif hafıza oluşturmaya başaramadı. Lübnan, 1976'dan beri Suriye'ye askerî bağımlılıkla mücadele etmektedir. Bu durum, iç savaşı bastırmak ve silahlı Filistin hareketlerini kontrol etmek amacıyla Suriye ordusunun ülkeye müdahalesiyle simgelenmektedir. Güney sınırlarını İsrail'e karşı koruma bahanesi altında, İran'ın silahlı askerî kolu tarafından desteklenen bir oluşumun kurulmasıyla son buldu. Budurum, Suriye'nin Lübnan'daki siyasi hayata hâkim olmasına, Lübnan hükümetlerini Suriye gündemine uygun olarak düzenlemesine ve buna karşı çıkan herkesi dışlamasına olanak tanıyan 1989'daki Taif Anlaşması'nı beraberinde getirdi. Bunun dolaylı Lübnan'ın tarihî, Suriye'nin Lübnan'a müdahalesine karşı duran Lübnanlı siyasi ve medya figürlerine yönelik suikastlarla doludur. Bu suikastlardan öne çıkanlar arasında gazeteci Gebran Tuani, gazeteci Samir Kassir ve 14 Şubat 2005'teki suikastla ülkenin siyasi hayatında önemli bir dönüm noktası oluşturan eski Başbakan Refik Hariribulunduğu ve ideolojik rekabetin parçaladığı bir ülkede çalışan Suriyelileri saldırıların karşı savunmasız bırakmıştır.

Lübnan'daki siyasi bölünmeler, Suriye konusunda farklı konumlara sahip tarafların medyasöylemi üzerinde açık bir etki bıraktı ve bu durum, 2011 yılı ortalarında Suriyelilerin Lübnan'a göçünün başlamasıyla birlikte daha da belirgin hale geldi. 2013 yılında yapılan kapsamlı bir araştırma, yaklaşık 30 Lübnanlı medya kuruluşunun Suriyelilere yönelik söylemlerinde, Suriyeli sığınmacılara ayrılan haber miktarı, olayın niteliği ve gazetecilik sunum tarzı açısından belirgin bir bölünmeyi ortaya koydu. Bu bağlamda, Suriye yanlısı *Al-Akhbar* gazetesi, Suriyelilerin Lübnan'a akınının nedenlerini konuşmayı görmezden gelirken, sınırlı bir alanda Suriyelilerle ilgili sosyal ve insani işlerin ele alınmasıyla sınırlıydı. Bir de Lübnan hükümetinin Lübnan'daki Suriyelilerin hukuki statüsünü tanıması doğrultusunda "yerinden edilmiş" terimini kullanmayı taahhüt etti ve ülke ekonomisinin bozulmasının nedeni olarak Suriyelileri suçlamaktan kaçındı(El-Zein, 2020). Ancak, Suriyelileri ekonomik olarak çökmekte olan bir ülkeye yerleştirmeye ve Lübnan'da büyüyen Suriyeli topluluğunu yardım ve

yeniden yerleştirme portalı aracılığıyla siyasi gündemler elde etmek için istismar etmeye yönelik her türlü uluslararası çabaya karşı uyarıda bulundu (El Zein, 2020: 20).

Bu arada Suriye karşıtı Lübnan medyası, özellikle radyo ve televizyon kanalları, Suriyeli sığınmacı krizine olumsuz bir dille geniş yer ayırdı. Bu medya organları, konuyu güvenlik ve risk olgusuna odaklanarak haberleştirdi. Ayrıca insani yardım haberlerinde, Suriyeli "yerinden edilmiş", "yabancı", "ötekileştirilmiş", "sesi yok olan" olarak tanımlanırken, Lübnan'da kalmasının "ekonomik yük", "sosyal tehlike", "saatli bomba" ve "güvenlik, siyasi ve varoluşsal tehdit" oluşturduğu vurgulandı (Maharat Vakfı, 2013: 45). Bu bağlamda, Suriye hükümetine bağlılığıyla bilinen "Al-Jadeed" kanalı gibi bazı Lübnan medya kuruluşları benzeri görülmemiş olumsuz bir yayın takip etti. Al-Jadeed kanalı 2013 yılında Suriyelilerin Beyrut sokaklarında dilencilik yapmak için yayılmasına atıfta bulunarak "Beyrut'ta Dilenciler" başlıklı bir rapor yayınladı ve onları "kaçak", "cahil", "sorumsuz" ve "Çingeneler" olarak nitelendirdi (Al-Arabi Al- Jadeed, 2021). 2016 yılında Lübnanlı MTV internet sitesi, bir mülteci kampında hamile bir Suriyeli kadının yanında bir hemşireyle beraber çekilmiş fotoğrafıyla birlikte "Başkalarının cesaret edemediği yerde seks yapıyorlar" başlıklı bir makale yayınladı. Makale, Lübnan'daki Suriyelileri bilinçsizce çocuk sahibi olmaya devam etmekle suçlayarak, onları "kaçak", "cahil" ve "sorumsuz" olarak nitelendirdi (Sarkis, 2016). Bunların yanında gerek sadık gerekse de muhalif Suriye istatistikleri, içerideki ve dışarıdaki Suriyeliler arasındaki doğum oranının %60'a düştüğü konusunda hemfikirdir (Suriye İnsan Hakları Ağı, 2013: 2).

Benzer şekilde, Lübnan'daki hiciv programları, Suriyelilere karşıtı olumsuz söylemin üretilmesinde kışkırtıcı bir rol oynadı. Örneğin, LBCI ve MTV gibi kanalların panellerinden birinde, bir Lübnanlı annenin kendi çocuğunun kelime dağarcığını onaylamamasını anlatan hicivli bir gösteri sunularak, konuşma dili olarak Fransızca yerine Suriye kelime dağarcığı, Lübnan'daki okulların fazla Suriyeli öğrencilerle dolu olmasına atıfla işlenmiştir. Suriye yanlısı OTV ekranında, iş arayan yerinden edilmiş bir Suriyeli, gizli kamera programının kurbanı olmaktadır. Bu programda hakarete uğramakta, kıyafetleri çıkarılmakta, silahlarla korkutulmakta ve ağlayana kadar alay edilmektedir (OTV, 2016). 2018 yılında Al- Jadeed TV kanalında yayınlanan bir komedi programı kapsamında Suriyelilerin yaşam tarzını, konuştukları kelimeleri ve Lübnanlılar pahasına çoğunluğa dönüşmelerini hicveden içerikli bir şarkı üretmeye geri döndü (Al-arabi Al Jadeed, 2018).

Buna paralel olarak, Suriyeli kadın, Lübnan medyasının ilgi odağı oldu ve onu "köle", "ucuz bedel", "ikinci eş", Lübnanlı bir kadınla evlenmenin "daha ucuz alternatifi", "fuhuş odağı" olarak sundu. "Evlilik kisvesi altında fuhuş projesi" ve "ülkede bekâret oranının %85'e yükselmesinin tek sebebi gibi" ifadelerle tanımlanmıştır (Al-Balad, 2013). Merkezi İstatistik Bürosu'ndan alınan veriler, Lübnan'ın 2007'den bu yana bir dizi sosyal, ekonomik ve demografik zorlukla karşılaştığını gösteriyor. Bu zorluklar arasında savaşlar, yurt dışına göç, gecikmiş evlilikler ve yüksek oranlarda bekarlık bulunmaktadır. Lübnanlı ailelerin daha az sayıda çocukla yetinme eğiliminde olduğu belirtilmiştir (DİFİ, 2019: 214). Lübnan Bilgi Merkezi, genç göçü konusunda 2007'ye kadar göç eden Lübnanlı gençlerin sayısının 446.019'a ulaştığını, ancak 2011'e kadar bu sayının 200.000'i aşmadığını ortaya koymaktadır (DİFİ, 2019: 208).

3.4.2.2.2. Türkiye medyası ve suriyeli sığınmacılar

Suriye'de 2011'de halk ayaklanması patlak verene kadar Suriye veya Suriyeliler, Türkiye'deki ulusal medyanın aksine yerel medyanın önemli ölçüde ilgisini çekmedi (Yaylacı, 2017: 7). 2011 yılında Suriye'deki iç çatışma ve Suriyelilerin Türkiye'ye doğru artan akını hem yerel hem de ulusal medyanın dikkatini çekti. Bu tarihten itibaren Suriyeli sığınmacılar konusu kamuoyunun ve ülkedeki siyaset ve medya sahnesinin en öncelikli konularından biri haline geldi. Suriyeli sığınmacılar başta medya çalışmaları olmak üzere Türkiye'de çeşitli alanlardaki birçok akademik çalışmaya da konu oldu. Türkiye'de Suriyeli sığınmacılarla ilgili medya söylemlerin sistemi üzerine yapılan araştırma konularına baktığımızda, bunların büyük bir kısmının medya kuruluşlarını sınıflandırmak ve söylemleri ve haber çerçevelerini keşfetmek için medyanın siyasi ve ideolojik yöneliminin ele alındığını görmekteyiz.

Medya, "seçim gücü, dolaşım boyutu, tekrarlama ve okurları ve gazeteleri karşılıklı olarak etkileme yeteneği nedeniyle mültecilerin ve sığınmacıların yapısını incelemek için mükemmel bir veri kaynağı"dır (Gabrielatos ve Baker, 2008: 9). Ulusal medyanın yanında yerel medyanın Türk toplumundaki konumu ve önemi dolayısıyla, özellikle Kurtuluş Savaşı sırasında yerel basının "direniş basını" rolünü üstlenmesi nedeniyle Türkiye'deki yerel basına da yer verilmektedir (Atabek, 2005: 65). Yerel gazetecilik o dönemde "Anadolu basını" ya da "kır basını" olarak bilinen, "tek bir yerleşim yerinde üretilen, basılan ve dağıtılan basın" şeklinde tanımlanmaktadır (Atabek, 2005: 63). Yerel gazeteciliğin önemi, okuyucuya mekânla daha güçlü bir bağ kurma hissi

vermesinden (Karaduman, 2017: 287) ve "kentin hafızasını" yansıtmamasından (Yücebaş, 2022: 128) kaynaklanmaktadır.

Bugün birçok ülke, demokrasilerinin bir göstergesi olarak yerel medyaya özel bir önem vermektedir. Yerel gazetecilik, "Haber Çölü" olarak adlandırılan durumu sınırlayarak, siyasi yolsuzluğun yayılmasını engelleyen bir ortam oluşturur ve yerel gazeteciliğin yokluğundan yararlananların bu boşluğu doldurmasını zorlaştırarak özgürlük ve demokrasinin sınırlarını belirler (Napoli vd., 2016:1). Buna göre, yerel gazeteler diğer gazete ve medyaya göre daha fazla sansür avantajına sahiptir. Bu, dil söylemlerine de yansır. Bir bölgenin sakinleri arasında vatandaşlık duygusu ne kadar güçlüyse, gazetelerin vatandaşlarının hakları savunmada dili de o kadar keskin olur (Nalcioğlu, 2007: 202). Türkiye'de, yerel gazete sahiplerinin siyasi parti başkanlarıyla güçlü bağları olması ve onlara doğrudan mali destek almaları nedeniyle yerel basın yüksek derecede siyasi kutuplaşma ile karakterize edilmektedir (Atabek, 2005:71). Bütün bunlar, ulusal gazetelerin ve medya kuruluşlarının yanında yerel medyanın da Suriyelilere yönelik söylemlerinin değerlendirilmesinin önemli olduğunu göstermektedir.

Bu çerçevede, medya içeriğini sığınmacılara yönelik söylemler olumlu ve olumsuz olmak üzere iki kategoride ele alınmaktadır. Bu sınıflandırma, Türk medyasının Suriyeli sığınmacılara yönelik içeriğini daha panoramik bir şekilde anlamamıza yardımcı olmaktadır. Suriyeli sığınmacılara yönelik medya söyleminin nasıl değiştiğini açıklamak için 2011'den bu yana medya söylemindeki belirgin dönüm noktaları belirlenmiştir. Bu çerçevede, Türk medya söyleminde 2011 yılından günümüze kadar yaşanan dönüşüm üç aşamada incelenmektedir.

2011-2013 yılları arasında ilk aşama gelişmelerini görmekteyiz. Bu dönemde, iki toplum arasındaki dilsel ve etnik buzları kırmak için Suriyelileri (göçmen) ve Türkleri de onların destekçileri olarak sunan iktidar partisinin siyasi söylemindeki (misafir) ve (kardeşler) kelimeleri medya diline hâkim oldu. Ortak din ve Türk toplumunun misafirperverliği, Sığınmacılara yönelik tutumlarda ön plana çıktı. Bu tutum aynı zamanda, Suriyelilerin geri dönüşü ve krizin sona ermesi için siyasi geçişin zorunlu olduğu yönündeki Türk dış politikasıyla uyumluydu. Ayrıca medya söyleminde uluslararası toplumun Suriyelilerin taleplerini göz ardı etmesine karşı duyulan memnuniyetsizlik de vurgulanmaktaydı (Devran ve Özcan, 2016: 46). Bununla birlikte, ülkedeki muhalefet, Suriyeli sığınmacıları iktidar partisinin bir uzantısı olarak

görmeye ve iktidar politikalarını eleştirmenin yeni bir noktası olarak değerlendirmeyi tercih etti. Bundan dolayı, onları "göçmen" ve "mülteci" olmanın yanında bazen de "kaçaklar" ve "yasadışı göçmenler" olarak sundu.

Daha sonra Türkiye'deki siyasi söylemin etkileri medyada açıkça ortaya çıkmaya başladı: Yerli ve Milli. Ulusal gazeteler düzeyinde, İslami yönelimli gazeteler ile o dönemde laik, liberal muhalefet yönelimli gazeteler arasında Suriyelilerle ilgili haber materyalleri ve hikâyelerde açık bir rekabet ortaya çıktı. Yaklaşık üç yıl üst üste Türkiye'ye gelen Suriyelilerin hayatlarına dokunan haber ve hikâyeler en çok İslami yönelimli medyada yer aldı (Efe, 2015: 20; Pandır, 2020: 10- 11). Ulusal gazetelerin Suriyelilerle ilgili konuları gündem önceliklerine göre farklılık gösteriyordu. İktidara yakın *Yeni Şafak* gazetesi Suriyeli sığınmacılarla ilgili haberleri, onların ihtiyaçlarını ve sorunlarını insani ve İslami perspektiften ele alıyordu (Efe, 2015: 42). Laik bir yayın politikası benimseyen *Cumhuriyet* gazetesi, Suriyeli sığınmacı akınını siyasi bir kriz olarak ele alırken, liberal yayın politikasına sahip olan *Hürriyet*, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların sorunlarını, hükümetin her düzeyde kötüleşen insani krizi kontrol altına alma yaklaşımını eleştirme aracı olarak kullanıyordu (Efe, 2015: 42).

Diğer taraftan, pek çok ulusal ve yerel gazetenin muhalif yönelimine rağmen, Suriyelilerin zorlukları, sorunları ve koşulları, bahsi geçen gazetelerin her birinde, haber kapsamı farklı olsa da sürekli bir konu olarak yer alıyordu. Bu durum, o dönemdeki bazı yerel ve ulusal gazetelerin içeriği üzerinde yapılan bu çalışmanın rastgele örneklem sonuçlarıyla da doğrulanmıştır. Yine, Suriyelilerin gelişlerinin Türkiye'nin ekonomisi üzerindeki sonuçları ele alınmıştır. Örneğin, *Milliyet*, 25.10.2012 tarihinde "Kilis'te Sefalet" başlıklı haberinde, Suriyelilerin gelmesiyle konut fiyatlarında yaşanan artış ve Suriyelilerin ihtiyaçlarının karşılanmasının devlet harcamalarında oluşturduğu artış boyutuyla ele aldı (Genç, 2012). Aynı zamanda gazete, Suriyelilerin koşullarının zorluğunu, barınma konusunda ihtiyaç duydukları eksiklikleri yansıtan insani bir tabloyu aktararak söz konusu haberine başlayıp, kış yaklaşırken hükümetin Suriyelilere hizmet, barınma ve ısınma malzemesi sağlama mekanizmasına ilişkin acil sorularla sona erdi. Aynı yıl *Hürriyet*, Suriyeli Türkmenlerin geçici kampında Türk bayrağını indirmeleri sonucu çıkan isyanları haber yaparak, "Açık Kapı'nın" sonuçlarına dikkat çekmek amacıyla polis bürolarına zarar verdiklerini yazmıştı (*Hürriyet*, 2012). Ayrıca (Mynet) platformu 10.7.2013 tarihinde "Suriyeliler Odeş'e geldi!" başlığıyla bir haber yayınladı. Haber, Suriyeli

sığınmacıların sayısının sınır illerinin kapasitesinden fazla olması ve Suriyelilerin ihtiyaçlarının devletin onlara yaptığı yardımlardan daha fazla olması karşısında kent halkının duyduğu şaşkınlığı yansıtmaktadır. Bu durum onları diğer şehirlere geçmeye, karpuz satmak gibi mevsimlik işler yapmaya yöneltti (Mynet, 2013).

2014-2016 yılları arasında ikinci aşama gelişmelerini görmekteyiz. Suriye'de devam eden savaşın dozunun giderek artması, Türk iç siyasetinde yaşanan yerel olaylarla birlikte Türk medyasında da değişime yol açtı. Suriyeli sığınmacılar meselesi, Türkiye'deki siyasi rekabette (tartışmalarında/ kavgalarında) yaygın bir şekilde yer alan bir konu haline geldi. Partilerin ve medya kuruluşlarının Türk hükümetinin yaklaşımına olan sadakatının test edildiği bir konu oldu. Bu bağlamda, 2013'ten itibaren Suriyeli sığınmacılarla ilgili medya söyleminin farklı eğilimlerini *Yeni Şafak*, *Cumhuriyet* ve *Hürriyet* temsil etti. Bu arada, Türk medyasında, Kürt Ezidiler'in çoğunlukta olduğu Kobani kentinden, IŞİD'in şehre saldırısının ardından yerinden edilenlerin Türkiye'ye girişine dair haberlere önde gelen gazetelerde yer verildi. Her gazetenin Kobani olaylarını kapsamak için ayırdığı haber sayısı sıralamaya göre değişirken (*Cumhuriyet*, *Yeni Şafak*, *Hürriyet*), Kobani meselesi Türkiye'nin iç politikasına yansımaları nedeniyle üç gazetenin köşe yazılarında en çok tartışılan konu oldu (Yaylacı ve Karakuş, 2015: 241). Türk basınında Ezidi göçmenler konusuna yer verilmesi, Suriyeli sığınmacılar konusunun ülke basınında işgal ettiği yeri ortaya çıkardı, ele alma ve haber çerçevelerindeki farklılıkları ön plana çıkardı. Bu bağlamda genel olarak gazeteler konuyu "yaşam mücadelesi", "dayanışma çılgılığı", "IŞİD ihlallerini ifşa etme" gibi tamamen insani çerçevelerde sundu. *Cumhuriyet* ve *Hürriyet* gibi gazeteler Kobani'deki Êzidî halkının meselesine geniş yer vermesine rağmen Suriyeli sığınmacılarla ilgili haberler her iki gazetede de bu kadar yer almadı. *Hürriyet*, 2014 yılı boyunca Türk hükümetinin Suriyelilere yaptığı yardım haberlerine yer vermeye devam ederken, ülkenin politikasına yönelik iç eleştirilere de yer vermeye devametti (Göker ve Keskin, 2015: 254- 255). Bu söylem da okurlar arasında hükümetin Türk halkının parasını, ekonomik yük haline gelen ve devletin kaynaklarını tüketen Suriyeli sığınmacılara harcadığı algısını güçlendirdi. *Cumhuriyet* ise bunları uluslararası sınırları aşan, giderek kötüleşen bir siyasi kriz olarak ele aldı. Bu arada *Yeni Şafak*, Suriyeli sığınmacılarla ilgili haberlerin yanı sıra, "Türk hükümetinin sağladığı yardımlar" kategorisinde Êzidî sığınmacılarla ilgili haberlere de yer verdi. *Yeni Şafak* ve hükümete yakın diğer gazetelerdeki misafirperverlik

söyleminin, hükümet üyelerinin kişisel ve kurumsal cömertliğininin "bir aplikasyon aracı" haline geldiği açıktır.

Ancak genel olarak tüm medya söyleminde eksik kalan bir konu, ilk yıllarda Türkiye, Lübnan ve Mısır'a gelen pek çok Suriyelinin, 2011, 2012, 2013, 2014 yılları arasında Suriye'ye geri döndüğüdür. 2014 yılına kadar Türkiye'nin sınır kapılarından Suriye'ye dönen Suriyelilerin sayısından pek bahsedilmedi. 2014'ten sonra Suriye hükümetine karşı savaşan gruplara katılmak veya hükümet ordusu ile muhalif gruplar arasındaki çatışmaların geçici olarak azaldığı bölgelere yerleşmek amacıyla 91.000'den fazla Suriyeli geri döndü. Aynı şekilde, Ürdün'deki Suriyelilerin bir kısmı da geri döndü (Al-Najjar, 2013).

2014 yılına kadar Suriye'deki askerî ve siyasi gelişmeler sivillerin lehine olduğu sürece, "Suriye'den göç" Suriyelilerin çoğu tarafından da hoş karşılanmıyordu. Türk medyasında, IŞİD'in çekilmesinin ardından Suriyelilerin kuzey Suriye bölgelerine geri dönüşünün başladığını duyuran bir haber yayınlandı (Karagöz, 2014). Bu bölgeler daha sonra Türkiye'nin sınırlarını ve bölgenin güvenliğini korumaya yönelik stratejisinin parçası haline gelen bölgelerdir. Suriyelilerin Suriye içindeki sınır bölgelerine dönüşü Türkiye'nin özellikle sınır güvenliğiyle ilgili çabalarını temsil ediyordu. Başka bir ifadeyle, bu dönemde Ankara'nın kuzeydoğu Suriye'den Türk topraklarına doğru devam eden akışın hafifletilmesine katkıda bulunacak güvenli bölge önerisi dikkat çekiyordu.

2015 yılında Suriye'deki çatışmanın artması ve sınır ötesi insan zincirlerinin Türkiye üzerinden Avrupa'ya akışı, Türk basınında Suriyeli sığınmacılar dosyasının bambaşka bir aşamaya taşınmasında rol oynadı. O dönemde, Türk basınında *Yeni Şafak*, *Hürriyet* ve *Cumhuriyet* gazetelerinin haberlerinde açıkça gözlenen ikinci bir söylem ortaya çıktı. Bu söylem, Türk hükümetinin Suriyeli sığınmacıları güvenlik amaçlarıyla kontrol altına alma politikasını temsil ediyordu. Türkiye'nin sorumlu davranarak topraklarında ağırladığı Suriyeli sığınmacıları güvenlik gerekçesiyle kontrol altına alma çabaları ile Batı'nın Suriyelilere yönelik sorumluluklarını inkâr etmesi arasındaki fark netleşti ve Suriyeli sığınmacı meselesi giderek uluslararası ilginin daha fazla parçası haline geldi. Bu süreçte Suriye'de siyasi çözümün önemine vurgu öne çıktı. Türkiye'nin milyonlarca sığınmacıyla ilgili riskleri yönetebilme kabiliyeti giderek daha fazla önem kazandı (Göker ve Keskin, 2015: 240).

Birgün gazetesinde 3 Ocak 2016'da "Suriyelileri entegre etmeye veya Türk toplumuyla uyumlaştırmaya çalışırken, bir yandan da yeni bölünmeler, çatışmalar, kutuplaşmalar yaratılmamalı"dır şeklinde bir görüşü içeren bir makale yayınlandı. Avrupa'nın Suriyeli "Müslüman" sığınmacıları kontrol altına alma kapasitesini sorgulayarak başlayan makale, Avrupa'nın politikalarının tüm Müslüman sığınmacılar arasında yabancılara karşı nefret söylemi ve düşmanlığın arttığı bir ortamda ortak bir kimlik oluşturma konusunda bocaladığını dile getirdi. Makale, Avrupa'nın göçmenleri kabul etme konusundaki isteksizliğinin, toplumlarının değişeceği korkusundan kaynaklandığını öne sürerken, Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılar politikasına ve Suriyeli çocukları Türk okullarına entegre etme çabalarına değinmeyi de ihmal etmedi.

Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların bir kısmının Avrupa'ya geçmesiyle birlikte medyada bu konu önemli bir yer buldu. Bu konuda, 19 Temmuz 2015'te *Hürriyet* gazetesi "Ayvalık'tan Midilli'ye 300 Mülteci" başlıklı bir haber yayınlarken, Avrupa'ya doğru geçiş yapan Suriyeli sığınmacıların durumunun aniden trajedi ve sefaletin bir yansıması olarak ortaya çıktığı, kısmi yardım aldıkları ve hayatta kalma mücadelesi verdikleri bilgisine yer verdi. Suriye'deki iç savaş, baskıcı rejim, ekonomik durgunluk vs. Suriyeli sığınmacılar meselesinde öne çıkan nedenler haline geldi ve haberlerde sıklıkla dile getirildi (Şen, 2017). 15 Eylül 2015 yılında *Hürriyet*, Türkiye'nin, çoğunluğu kadın ve çocuklardan oluşan Suriyelilerin Avrupa'ya göçünü engelleme çabalarını yansıtan bir haber daha yayınladı. Ayrıca, Suriyeli sığınmacıların Türkçeyi iyi bilmeleri ve akıcı konuşmalarına yer verdi (Zeray, 2015).

Bu dönemde gazetecilerin Avrupa'ya geçenlerin sadece Suriyeliler değil, aynı zamanda Iraklılar, Afganlar ve Filistinliler olduğunun da farkında oldukları belirtilmelidir (UNHCR, 2012). Buna rağmen, bazı gazetelerin Türkiye'deki Suriyelilerin Avrupa'ya geçişleriyle ilgili haberlerdeki tutumları en temelde Türkiye'nin kendi iç siyasetindeki konumlanmaların bir parçası olmuştur (Çağlar ve Özkır, 2014: 499). Başka bir ifadeyle, Suriyeli sığınmacılara yönelik yaklaşımların medyanın iktidar veya muhalefete yakınlığıyla şekillendiği söylenebilir.

Aynı dönemde Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılarla ilgili haberlere en fazla yer veren gazete *Cumhuriyet*'tir. Suriyeli sığınmacıları, iç sayfalarında önce sosyal meseleleri, ikinci olarak siyasi meseleleri ve üçüncü olarak da ekonomik durum bağlamında ele alan geniş bir başlıkta ve sabit bir günlük konu haline getirdi. Gazete, 14 Temmuz 2014'te "Satırlı ve maskeli grup Suriyelilerin işyerlerini bastı!" başlıklı bir haber

yayınlandı. Mardin'de Suriyeliler ile esnaf arasında çıkan sözlü tartışmanın ardından Suriyelilerin işyerlerine silahlı ve palalı maskeli kişiler tarafından saldırı düzenlendiği anlatıldı (*Cumhuriyet*, 2014). Suriyelilerin çok çocuk sahibi olmayı sevdiği algısının yaygınlaştığı bir dönemde, *Cumhuriyet* 15.05.2014 tarihinde "Suriyeliler, Türkiye'de kürtaji yasak biliyor" başlıklı haberde, savaş başlamadan önce eski Suriye'deki aile planlamasından övgüyle söz etti ve Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de karşılaştığı çelişkileri dile getirdi. Bu habere göre, Türkiye'de kürtaji serbest olmasına rağmen bazı Türk doktorların Suriyeli meslektaşlarını yanlış yönlendirmeleri sonucunda Suriyeli sığınmacı kadınlar kürtaji yaptırma haklarından yararlanamadı (Yur, 2015).

2016 yılında Türkiye'de medya söyleminin Suriyelileri yeniden tanımladığı ve gazetelerin Suriyelilere yönelik pozisyonlarındaki farklılıkların minimuma indiği açıktır. Türk toplumuna Suriyelileri "mağdur" olarak sunulduktan sonra, pek çok gazete Suriyelileri Türk toplumuna önce mülteci, sığınmacı ve göçmen olarak tanıtmış, "mağdur" temsili ise ikincil konuma gerilemiştir (Şen, 2017: 36- 37). Suriyelilerin temsil hiyerarşisindeki budeğişiklik, gazetelerin ve medya kuruluşlarının yeni tutumları, Türkiye'nin 2015 yılında Türkiye'ye doğru Suriyelilerin sürekli ve yoğun akışları nedeniyle "misafirperverlik" kavramının yeniden ele almasının bir parçasıydı.

2020-2022 yılları arasında üçüncü aşama gelişmelerini görmekteyiz. 2020 yılında İktidara yakın ve muhalif Türk basınında Suriyeli sığınmacı meselesine geniş yer verilmesi, Suriyeli sığınmacı kavramının anlamında değişimlere neden oldu (Livberber, 2021: 1013; Yücebaş, 2022: 127). Bu durum, Türk toplumundaki Suriyeli sığınmacılara ilişkin imajların ne kadar kırılgan hale geldiğini ve Türk toplumunun Suriyeli sığınmacı krizini çözüme kavuşturma isteğini yansıtmaktadır. Türk medyasına baktığımızda, Suriyelilerin Türkiye'ye geldikleri 2011 yılından bu yana "misafir", "göçmen", ardından "geçici koruma sağlanan Suriye vatandaşları", ondan sonra "mülteci" ve sığınmacı gibi çok farklı kavramların kullanıldığını görmekteyiz. Aynı şekilde, Türk medya kuruluşlarında çalışan gazetecilerin, bu terimlerin anlamları ve hukuki statüleri konusunda net bir farkındalık sahibi olmamaları ve birçok yerde bu terimlerin yerine "kaçanlar" ve "kaçaklar" terimlerini kullanmaları, Türkiye'ye göç eden Suriyeliler hakkında bir kafa karışıklığını açıkça yansıtıyordu. Medyanın, Türkiye'deki Suriyelilerin hukuki kimliğine değinmeyen anlatılar üretmeleri kavramsal bir karışıklık yarattı. Sonuçta, Türkiye'ye göç eden "Suriyeliler"i ifade

etmek için başka ortak bir terim oluşmadı. Bugün dahi Türkiye'deki pek çok çalışma, Türkiye'deki medya söyleminin (Tiryaki, 2022: 149) Suriyeli göçmenlerin isimlendirilmesinde kavram karmaşası yaşadığını vurgulamaktadır.

Bazı yazarlar (Tılıç ve Bal, 2020; Livberber, 2021; Şen, 2017; Yücebaş, 2022), Türk medyasında Suriyelileri "mağdur", "misafir" ve "muhtaç" olarak tanımlanmasının Suriyeli sığınmacıların yasal haklarını marjinalleştirdiğini ileri sürmektedirler. Buna göre bu yaklaşım, mültecinin hukuki statü kazanmasını engellemekte, hak temelli ihlalleri görünmez kılmakta, Suriyelilerin ihtiyaçlarını hayır işleriyle sınırlandırmaktadır. Bu durum, İGAM'ın (İltica ve Göç Araştırma Merkezi) Haziran 2017 ile Kasım 2018 arasında Türk medyasında Suriyeli sığınmacılarla ilgili yayınlanan haberlerin analiz edildiği bir çalışmayla da ortaya konulmuştur. Medyanın Suriyeli sığınmacıların zor yaşam koşullarına geniş yer vermesi, buna karşın Suriyeli sığınmacıların barınma, sağlık, eğitim, çalışma ve sosyal yardım haklarından yüzde 15'i geçmeyecek şekilde yararlandığı gerçeğinden bahsetmekten çekinmesi bu tespiti net bir şekilde doğrulamaktadır (IGAM, 2018: 90).

Diğer taraftan, Suriyelilerin Türkiye'de "mülteci" değil, sığınmacı statüsüyle geçici olarak bulunmaları gerek toplumdaki yaygın algıda gerekse medya söylemlerinde yansıma bulmaktadır. Ayrıca bu durum, Suriyelilerin ülkelerine geri dönmelerine yönelik beklentiyi ve Türk toplumunda bulundukları süre içindeki sosyal kabullerine yönelik süreci etkilemektedir (Yücebaş, 2022: 122- 125). Ayrıca bu yaklaşımlar, sığınmacıların bireysel farklılıklarının ortadan kalktığı homojen bir demografik blok olarak sunulmasına yol açabilir (Pander, 2019: 105). Bir raporda (IGAM), Suriyeli sığınmacıların başarıları başkalarının başarısızlıklarıyla ya da cezai, ahlaki ya da hukuki ihlallerin işlenmesiyle bir araya getirilmektedir. Bu durum da Suriyelilerin Türkiye'de "ya mağdurlar ya da ev sahibi topluma bir tehdit kaynağıdır" şeklindeki stereotipler altında genelleşmiş yargılara muhatap olmalarına neden olabilir (Livberber, 2021:1009). Ayrıca, Türkiye'nin 2020 yılı başında Avrupa'ya doğru sınırlarını mültecilere açması sonucunda hem Suriyeli sığınmacıların hem de Avrupa ülkelerinin Türkiye'ye ihtiyacı olduğu ortaya çıkmıştır (Livberber, 2021:1013).

Pugh'a göre (2004), mültecileri, göçmenleri, sığınmacıları ve vatansız kişileri çevreleyen söylemler onları ülkelerinden kaçış nedenlerinden uzaklaştırmakta, yaşadıkları sosyal ve ekonomik zorlukları talileştirmektedir (Pugh, 2004: 53- 54). Bu bağlamda, medyada "yoksulluk/yoksunluk, çatışma/savaş, suç/sosyal sorun/toplumun

huzurunu bozma, sağlık ve ekonomik tehdit, devlet ve uluslararası yardıma ihtiyaç" gibi nitelermeler Suriyeli sığınmacılar hakkındaki medya içeriğinin temel çerçeveleri olarak belirginlik kazandı (Şen, 2017: 36- 37; Göker ve Keskin, 2015: 242; Livberber, 2021: 1018- 1019; Tılıç ve Bal, 2020: 50). Fobik temsillere (korku, kaygı, endiše...) dayalı bu temsiller, "flash" ve kısa haber anlatılarıyla bazı medya organlarında yer buldu (Güçlü ve Dağlı, 2018: 31; Rahmani, 2020: 77). Suriyelilerin gelişinin ilk yıllarında rneđin *Sabah*, *Hürriyet* ve *Milliyet* gazeteleri "misafir" sözcüğünü kullanmaktan geri durdu (Bal ve Tılıç, 2018: 43).

Suriyeli göçüyle ilgili olarak bazı gazeteler çarpıcı başlıklar kullandı: "Suriyeli akını devam ediyor" (*Sabah*, 22.09.2014), "Suriyeliler İstanbul'a akın ediyor" (*Milliyet*, 30.10.2013), "Suriyeliler kimlik soran polisi silahla vurdu" (*Milliyet* 8.10.2012), "Mülteci akını kitlesel ge dönüştü" (*Milliyet*, 14.10.2012). Bazı gazeteler ise spesifik olaylar temelinde Suriyeli göçünün sonuçlarına yer verdi. Örneğin, 2014'te *Hürriyet* "Suriyeli İskelesi" başlıklı bir haber yayınladı (Güçlü ve Dağlı, 2018: 25) ve Suriyeli göçünün olumsuz sonuçlarına yer verdi. Suriyelilerin Türkiye'de istikrara doğru ilerlediği, Suriyelilerin ülkede çalışma, yaşama, var olma ve mülk sahibi olma hakları elde ettiğini ne sürerek, bu gelişmelerin ekonomik ve toplumsal açıdan olumsuz etkilerine dikkat çekti. Bu medya kapsamı Suriyelilerin Türkiye'de geçici olduğu temasıyla uyum içinde kaldı.

Pek ok Suriyeli Türkiye'de yasal olarak doktor, mühendis ve iş adamı olarak çalışmaya devam etse de bazı medya kuruluşlarının Suriyeli sığınmacılar hakkındaki söylemi 2019 yılına kadar olumsuz kaldı (Rahmani, 2020: 77). Nitekim Suriyelilere koruma, ikamet ve g için "geçici" statü verilmesi, Suriyelilerin entegrasyonuna katkıda bulunmadı. Geçici statüleri Suriyelilerin Türk toplumunu anlamak veya iletişim kurmak için dil öğrenmelerini teşvik etmedi. Daha ziyade, Türkiye'de varlıkları "geçici" olduğundan kalıcı olarak yerleşebilecekleri üçüncü bir ülke aramaya devam ettiler.

Bununla birlikte, Türkiye'deki Suriyelilerin yaşam koşullarında zaman içinde değişimler meydana gelmiş, Türkiye'de kaldıkları süre içinde kendilerine ait ekonomik ve toplumsal yapılar oluşturmuşlardır. Bu anlamda, Türkiye'nin büyük şehirlerinde ve Gaziantep gibi eski şehir merkezlerinde Suriyeliler hastaneler, medya kuruluşları ve eğlence mekanlarına sahip olmuşlardır. Bu da Türk toplumunun, kimi zaman haberlerde sunulandan farklı bir Suriyeli imajı ile karşılaşmasına neden olmaktadır.

Öte yandan Türk medyasının sığınmacılarla ilgili içeriğinin anlaşılmasında cinsiyetle ilgili kapsamını ele almaya yarar vardır. Suriyeli kadınların Türk basınında temsili, Türkiye'deki Suriyelilere yönelik genel medya söyleminin bir parçasıdır. Günümüzde Türkiye'deki birçok akademik çalışma, Suriyeli kadınların Türk medyasındaki temsilini siyasi yönelimlerine göre incelemektedir. Aslında çok sayıda akademik çalışma, Türk medyasının genel olarak Suriyeli kadınlara yönelik tutumunu niceliksel olarak ortaya koymaktadır. 2011 yılından bu yana Suriyeli sığınmacı kadınlarla ilgili haberlere yer veren ilk Türk gazetelerinden biri olan *Türkiye* gazetesi 2018 yılına kadar Suriyeli kadınlara ilişkin haberlerin en yüksek oranda yayınlandığı gazete oldu. Bunu, *Sözcü* (39 haber), *Cumhuriyet* gazetesi (36 haber) takip etti. Onları Suriyeli kadınlara yönelik entegrasyon kurslarına daha fazla yer veren *Hürriyet* (23 haber) ve *Sabah* (21 haber) gazeteleri izledi (Elmas, 2019: 64).

Öte yandan 2017 yılında Suriyeli sığınmacının (Amina al-Rahmoun) iki Türk genci tarafından öldürülmesi olaya geniş yer veren Türk medyasında daha farklı bir yankı buldu. Medya, cinayetin işlendiği Sakarya'da, halkının ihbarlarına yer verdi. Dikkat çeken, suça karşı çıkan gazetelerin haberlerinin olayı "ırkçılık" olarak nitelendirmesiydi. Örneğin, Suriyeli sığınmacılar hakkında genel olarak negatif haberlere yer veren ve Suriyelilere yardım yoluyla devletin zenginliğinin tüketildiğini ileri süren haberler yapan Yeni Asır gazetesi (9/13/2013), Rahmon isimli kadının öldürülmesine karşı eleştirel bir tutum takındı ve olayın "ırkçılıktan" kaynaklandığını kabul etti. Her ne kadar Türk gazetelerinin gazetecilik anlayışları farklılık gösterse hepsi Suriyeli kadınların sorunlarını, Türkiye'ye gönülsüz gelen sığınmacılar olarak değil, kadın olarak ele almaya odaklanmıştır (Kurt, 2023: 84). Genel olarak bakıldığında, Türk medyasının kadın meselelerini erkek bakış açısından ele aldığı söylenebilir (Kurt, 2023: 85). Gazete içeriklerinde (%74,8) kadınların Türkiye'ye sığınma nedenlerine değinmeden sorunların ele alındığı görülmektedir (Elmas, 2019: 72).

Türkiye'de yerel medyanın Suriye'den Türkiye'ye göç ve Suriyeli sığınmacılar hakkındaki içeriğine baktığımızda, yerel medyanın oldukça farklılaştığını görmekteyiz. Son on yılda, bazı yerel gazeteler, Suriyelileri "mağdur" nitelemesinden "fail" yani suçlu nitelemesine çekmişler, Suriyeli sığınmacıları haberlerde "misafir" kategorisinden "tehdit" kategorisine taşımışlardır (Gölcü ve Dağlı, 2017: 22-24). Bu bağlamda, Eskişehir yerel basınında Suriyellilerin suçlu olarak temsil

ediğilmesiyle karşılaşmaktayız. 2013 yılında çıkan Eskişehir gazetelerinin altı manşetinin çoğunda (*Anadolu Gazetesi*, *İki Eylül gazetesi*, *İstikbal gazetesi*, *Yeni Gün gazetesi*, *Şehir gazetesi*, *Son Haber gazetesi*, *Eskişehir Cisse gazetesi*), 2013 yılı başından bu yana şehirdeki suç olaylarındaki artışın nedeninin Suriyeliler olduğu belirtilmiş, ayrıca Suriyeli sığınmacılar "salgın ve bulaşıcı hastalıkların kaynağı" olarak yer almışlardır. Suriyelilere; benzin fiyatlarındaki artış, tüketim vergileri, ev kiralari ve ülkede genel ekonomik enflasyonun artmasında temel bir faktör olarak yer verilmiştir. Bu tür bir gazeteciliğin en belirgin örneği, *İstikbal* gazetesinin 28 Mart 2016'deki "Bunlar Suriyeli dilenciler" başlığıyla yayımladığı haberdır (Yaylacı, 2017: 14). Bu doğrultuda, şehirdeki bazı gazeteler, hükümetin Türklere yardım yapmazken Suriyelilere yardım yaptığı iddiasına yer vererek, manşetlerinde "Suriyelilere değil Türklere yardım edin" ve "Suriyeliler var, bize ihtiyacı olmayanlar" ifadelerine yer vermişlerdir. Aynı doğrultuda, Şanlıurfa şehrindeki yerel gazetelerde de Suriyelilerle ilgili çeşitli haberler yayımlanmıştır. Suriyelilerle ilgili haberler tam anlamıyla olumlu olmazken, olumsuz da değildir. Ayrıca, aynı gazetenin Suriyelilerle ilgili olumlu ve olumsuz haberlere yer verebildiği görülmektedir. Örneğin *Şanlıurfa* gazetesinde Suriyelilerle ilgili kimi zaman olumsuz kimi zaman olumlu imgeler yer almıştır. Örneğin, gazetenin 30 Temmuz 2012'de yayımladığı "Yaralı Suriyeliler Türkiye'ye getirildi" başlıklı haber Suriyelilerin karşılaştıkları insani durumu dile getirmiştir. Bu haberde, Suriye hükümet güçlerinin Türkiye sınırına yakın bölgelerde gerçekleştirdiği ve yaralı Suriyelilerin Türk vatandaşlarının yardımıyla Şanlıurfa kentindeki hastanelere nakledildiği saldırıya yer verilmiştir (*Şanlıurfa Gazetesi*, 2012). Aynı yılın Eylül ayında gazete, kentteki Suriyeliler için dilenciliğin bir mesleğe dönüştüğünü ve kentteki tüccarların işlerini aksattığını bir kez daha vurgulamıştır. "Suriyeli Dilencilerin Urfa'daki İstilasası" başlıklı haber, Suriye'deki çatışma nedeniyle Suriyeli sığınmacı sayısının beklentileri aştığına dikkat çekmiş, bir de onlara yeterli insani yardım yapıldığı halde, Suriyelilerin bir kısmının ihtiyaçlarının karşılanması için para topladıklarına yer verilmiştir. Kentin bazı gazeteleri, Suriyelilerin kentte yaptıklarına ilişkin çeşitli konuları gündeme getirirken, diğer gazeteler ise Şanlıurfa halkının Suriyelileri kontrol altına almak için yaptıklarına ışık tutmayı görev edinerek onları "Suriye'den gelen Suriyeliler" olarak tanımlamıştır (*Şanlıurfa Gazetesi*, 2012). Aynı bağlamda, Ankara'daki yerel gazete (*Etki Haber*), Suriyelilerin barınma, çocuk ve kadın barınma ve yiyecek ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kentteki halkın yardım çabalarına ilişkin haberler yayınladı. Aynı zamanda bu gazeteler Suriyelilerin ve

çocuklarının sesini duyurarak, içinde bulundukları koşulları anlattı ve halkın karşılama kapasitesini aşan ihtiyaçlarının karşılanması için yetkililere seslendi (*Etki Haber*, 2013).

Aynı bağlamda, Batman şehrindeki yerel basın da Suriyeli sığınmacılara yönelik büyük ölçüde olumlu bir söylem ortaya koydu. Kentteki gazeteler, Batmanlıların Suriyeli sığınmacılar yüzünden yaşadığı sorunları ele almak yerine, 2012 yılından itibaren Batman'a yerleşmek isteyen Suriyeli sığınmacıların "istismara uğrayan göçmenler" olarak yaşam ve ekonomik zorlukları aşmak için kayıt dışı çalışmakta olduğunu haberleştirdi. Uygun konut arama çabalarına, karşılaştıkları sorunları, göçe zorlanmalarına vurgu yapan yayınlar gerçekleştirdi. Zamanla kentteki yerel basının söylemi, Türkçe dil kurslarının düzenlenmesine ilişkin haberlere yer vererek Suriyeli sığınmacıları sosyal hayata entegre etmeye yöneldi (Türk, 2019: 2996- 2998).

Diğer taraftan, Trabzon'da yerel basın, 2016 yılında Suriyeli sığınmacılarla ilgili daha negtaif bir yayın politikası benimseyerek onların dilencilik yaptıklarına, Trabzon'un imajını zedelediklerine ve bölge ekonomisine sorun oluşturduklarına yer veren içerikler yayınladı. Bu durum, 2015 yılında haber manşetlerinin %43,8'ine yansıdı (Bayram, 2016: 1424). Bu yayın politikasının örnekleri şunlardır: "Virüs gibidirler", "Trabzon'da dilenci çetesi var", "Her yerde mülteci salgını var", "Trabzon'u bu utançtan kurtarın", "Suriyeli sığınmacıları çalıştırmaya izin verme" (Bayram, 2016: 1423).

2018 yılında Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) illerini (Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak) kapsayan yerel medyaya ilişkin yapılan araştırmada, 2018 yılında olumsuz haberlerin daha fazla olduğu tespit edilirken, özellikle 440 bin 324 nüfusuyla Suriyeli sığınmacıların yaşadığı ikinci büyük kent olan (Yücebaş vd., 2018: 75- 76) Gaziantep yerel basınında da bu tarz haberler geniş yer buldu. Yücebaş'ın Mart 2021-Mart 2022 tarihleri arasında Gaziantep'teki *Telgraf*, *Gazintep27*, *Doğuş*, *Denge*, *Ekspres* ve *Ayıntap* gazetelerinin haberlerine ilişkin yaptığı araştırmada, Suriyeli sığınmacılara yönelik olumsuz içerikli haberlerin sayısının arttığı belirtilmiştir (Yücebaş, 2022: 111). Haber içeriklerine bakıldığında, yerel halkın Suriyelilerin ekonomik ve güvenlik açısından tehdit oluşturduğuna inanmaya başladığı görülmektedir (Yücebaş, 2022: 122).

İstanbul'da (2011-2019) yılları arasında *İstanbul Haber*, *İstanbul Times*, *Sarıyer Postası*, *İstanbul Gerçeği* ve *İstanbul Dost Beykoz* gazeteleri, Suriyeli sığınmacılarla

ilgili olumsuz haberlere yer vermiştir. Bu bağlamda, büyük yerel gazetelerde yayınlanan manşet ve haberlerin, Suriyeli sığınmacılarla ilgili olay ve gerçekleri doğrudan kişiselleştirme eğiliminde (Cömert, 2019: 95) olduğu görülmektedir. Ancak Türk basınının içeriğinin Suriyeli sığınmacılara yönelik tümüyle olumsuz olduğu söylenemez. Zira bazı yerel gazeteler, olumlu içeriğin olumsuza üstün geldiği bir model sunmayı başarmıştır. Bu bağlamda hem Batman hem de Malatya yerel basını, Eskişehir ve Trabzon basınından farklı bir tutum sergilemişlerdir. 2015 yılında Malatya'da yerel basın üzerinde yapılan bir araştırmaya göre, yerel basının Suriyeli sığınmacılara yönelik söylemi daha fazla kapsayıcı ve kucaklayıcı olmuştur. Bu basında, Malatyalılar arasında Suriyeli sığınmacıların sosyal kabulünü sağlamaya, Suriyelilerin Türk toplumuna uyumlarını ve entegre olmalarını motive etmeye yönelik bir içerik hakim olmuştur (Kara ve Yılmaz, 2015: 68). Belki de Kocaeli yerel basını, Suriyeli sığınmacıları bugüne kadar haberlerde pozitiflik ve tarafsızlıkla temsil etme çabasının son dönemdeki en belirgin örneklerinden biridir. Bu basında, Suriyeli sığınmacıların karşılaştıkları zorluklar karşısında bölgeye yaptıkları katkılara dikkat çekilerek, Suriyeli sığınmacıların hâlâ toplumsal yardım ve desteğe ihtiyaç duyduğu vurgulanmıştır (Yolçu, 2022: 875).

Tüm TV kanalları Suriyeli sığınmacılara yönelik kendi ideolojik duruşlarıyla uyumlu temsiller ve söylemler sergilemişlerdir. Ancak Suriyeli sığınmacılara yönelik medya tutumları olumlu ya da olumsuz olarak kategorize edildiğinde olumlu içeriğin Türk medyasında daha fazla yer bulduğu söylenebilir. Türkiye'de ulusal ve yerel basını inceleyen bir araştırma, basında Suriyeli sığınmacılara yönelik genel tutumun çoğunlukla olumlu veya dengeli (%87,58) olduğunu göstermektedir (Paksoy ve Şentöregil, 2018: 246). Aynı zamanda, Türk medyasının Suriyeli sığınmacılara yönelik yaklaşımlarındaki siyasal ve ideolojik farklılıklar, sosyal medya sitelerindeki Suriyeli sığınmacılarla ilgili tartışmalarda kendini göstermektedir. Sosyal paylaşım siteleri, toplumların gündemini yeniden şekillendiren, geleneksel medyada dolaşan konulara göre öncelikli konuları belirleyen, kullanıcıların kendilerini etkileyen konularla ilgili etkileşim ve yorumlarını sergiledikleri ortamlar olmaktadır. Ayrıca, bu sitelere katılanlar kendi algıları ve görüşlerini yansıtan sanal yankı odaları oluşturmaktadır. Bu paylaşım sitelerinde Suriyeli sığınmacılara yönelik hem olumlu hem de olumsuz algıyı yansıtan içerikler ortaya çıkmaktadır. Özdemir ve Öner Özkan'a göre (2016), Türkiye'deki bazı sosyal medya organlarında Suriyeli

sığınmacılara ilişkin olumsuz algıyı yansıtan şu ifadeler ön plana çıkmıştır: kamu düzenini bozanlar, korkaklar, yabancılar, savaş mağdurları, dilenciler, kontrol edilemeyenler, vergi vermeyenler, ekonomiye zarar verenler (Özdemir ve Öner Özkan, 2016: 236). Buna karşın, Suriyeli sığınmacıların masum olduklarına ve Türk toplumunda mültecilere olumlu yaklaşımların da bulunduğu ve onların Türk toplumuna uyum sağlamalarına ve entegre olmalarına yardımcı olmanın önemine işaret eden olumlu algıyı yansıtan sosyal medya içerikleri de mevcuttur (Özdemir ve Öner Özkan, 2016: 240).

Kamuoyunun algılarının tesadüfen ya da bireysel olarak oluşmadığını belirtmek de gerekir. Medyayı okurken veya izlerken insan zihni metinlerin birebir kopyalarını hafızasında saklamaz, daha ziyade insanlar belirli olaylarla ilgili tutumlarında ve yorumlarında bu metinlerden etkilenir (Gabrielatos ve Baker, 2008: 22). Bu açıdan Suriyeli sığınmacılarla ilgili medyada gündeme getirilen haber ve konuların spesifik bağlamı (Özdemir ve Öner Özkan, 2016: 240) önem kazanmaktadır.

Öte yandan Yolçu (2022), özellikle sosyal paylaşım sitelerinin kullanıcıları arasındaki Suriyeli sığınmacılarla ilgili negative medya içeriğinin, Suriyeli sığınmacıların Türk toplumuyla uyumlu bir etkileşim sağlanmasını olumsuz yönde etkilediğini belirtmektedir (Yolçu, 2022: 875). Bu bağlamda, sosyal medya sitelerindeki hayali ve sahte hesapların, Suriyeli sığınmacılara yönelik yanıltıcı iddiaların yayılmasının en önemli nedenlerinden biri olduğuna dikkat çekilmektedir (Kazan Döğür, 2023).

Türkiye genelinde Türk vatandaşlarının görüşlerini izleyen ve YouTube platformu üzerinden kanallarda yayınlanan sokak haberleri Türkiye’de kamusal alanda geniş yer kaplamaya başlamıştır. Türkiye’de, YouTube’da 14’e yakın ana kanal bulunmaktadır ve YouTube videoları son birkaç yılda 2 milyarın üzerinde izlenme sayısına ulaşmıştır. YouTube’da Türk kanalları arasında İlave TV kanalı ilk sıralarda yer almış, onu 29 Mayıs 2018’de kurulan Halk Ekranı kanalı ve diğer birçok kanal izlemiştir. YouTube platformunun 2019 yerel yönetim seçimlerinde yıldızı parlamış, bu platform acil ve sıcak meselelerin ele alınmasında siyasi salonlara dönüşmüş, ülkedeki geleneksel medya nezdinde etkisi göz ardı edilemeyecek bir rakip haline gelmiştir (İlhan ve Aydoğdu, 2020: 441). Zamanla İlave TV’de, sığınmacılarla ilgili sorunları gündeme getiren ve Türklerle yapılan, röportajların yer aldığı 12 video yayınlanarak Suriyeli sığınmacı konusu sokak programlarının gündemine oturmuş ve 5 milyondan fazla izlenme elde etmiştir. Ayrıca Halk Ekranı kanalı, Suriyeli sığınmacıların gönüllü

dönüş konusunda Türklerle anketler yürütmüş ve Sade Vatandaş gibi diğer kanallar da bu konuda Gaziantep'te halkın görüşlerini yansıtmıştır. Bu kanalların ortak noktası, yaptıkları sokak röportajlarının çoğunun fiyatlar, enflasyon, ulaşım ve iş krizi gibi günlük hayata ve geçim kaynaklarına ilişkin basit sorularla başlaması ve sohbet sırasında hızla Suriyeli sığınmacı konusuna geçmesidir (Akgündoğdu, 2023: 5).

Zamanla, sokak programları daha tartışmacı bir niteliğe dönüştü. Bu programların karakteri, çevredeki yoldan geçen vatandaşları tartışmaya dahil edebiliyordu. Konuşmacının Suriyeli sığınmacılar konusundaki tutumu ve fikrine göre konuşmacı ya destek buluyor ya da farklı görüşler ortaya çıkıyordu. Sokak programları Suriyeli sığınmacılar hakkında birbirinden farklı görüşlere yer vermekteydi. Suriyeli sığınmacılarla ilgili negative görüşler daha çok Suriye'deki çatışmalardan kaçmak; işsizliğe ve enflasyona neden olmak; Türk ekonomisine zarar vermek etrafında dönüyordu. 23 Temmuz 2022'de "Dünya" kanalında yayınlanan bir sokak röportajında, İstanbul'un bir semtinde 1.300 Türk Lirası değerinde cep telefonu taşıyan bir Türk, Suriyelilerin iPhone 11 taşıdığını iddia etti. Bu kişinin konuşmasına hemen bir Suriyeli sığınmacıdan yanıt geldi ve ilk konuşan kişinin iddialarının yanlış olduğunu söyledi ve bu sözleri orada bulunan bazı Türk kızlarından kısa sürede doğrudan destek buldu. Vatandaş TV'de 16 Temmuz 2022 tarihinde, İstanbul Bağcılar bölgesinde bir Türk vatandaşı kendisiyle yapılan röportajda, Suriyelilere ve onların düşük ücretle çalışmalarına dikkat çekti, Türk erkeğinin çalışmak yerine kafelerde oturduğunu ve birçoğunun işten kaçtığını dile getirdi. Bu sözler karşısında sokakta bulunan diğer kişilerden bazıları söz aldı ve bir tartışma ortaya çıktı (Vatandaş TV, 2022). Ayrıca MedyaliTV kanalının 19.07.2022 tarihinde İstanbul'un Üsküdar ilçesinde yayınladığı bir sokak programında Bazı Türklerle birlikte Suriyeli sığınmacılarla ilgili bir tartışmaya katılan Ahmed Kanjo adlı 17 yaşındaki bir gencin, Suriye'de yaşanan baskıyı anlatması ve "Ben bir insanım" sözü kısa sürede Türk ve Suriyeli medyanın gündemine oturdu. Bu tartışma birçok gazete ve haber sitesinde büyük bir yankı buldu (MedyaliTV, 2022). Ayrıca, Halk TV'nin haber sitesinde "İrkçi İfadelere 'Ben bir İnsanım' diye Yanıt Vermişti: Suriyeli Genç Külliye'de Ağırlandı" başlıklı haberde, Ahmed Kanjo'nun arkadaş eksikliği nedeniyle birinciliği kazanmasına rağmen okulu bırakmak zorunda kaldığına dair bilgiler paylaşıldı. Öte yandan, Halkın Sesi TV'nin yayınladığı bir sokak programı, Suriyeli olduğunu iddia eden ve Suriyeli sığınmacılara yönelik bazı iddiaları doğrular nitelikte konuşan bir Türk vatandaşının konuşmasına

yer verdi. Suriyeli olduğunu iddia eden kişi konuşmasında, deniz ve nargile olduğu için Suriyelilerin Türkiye’de mutlu olduğunu söylüyordu. Konuşması kısa sürede yoldan geçenlerintepki ve sorularına yol açtı. Üstelik, Türkiye'deki sosyal medya kullanıcıları arasında bu konuşma bir tartışma konusu haline geldi. Fakat, daha sonra Suriyeli olduğu iddia edilen kişinin Türk vatandaşı olduğu haberi yayınlandı (Türkan, 2021).

Aslında, Türkiye'deki sokak programları, Suriyeli sığınmacıların çektikleri sıkıntıları günyüzüne çıkarmış, Suriyeliler Türkiye'deki yaşamlarının sesi olmuş, Suriyelilerin kendi kendilerini anlatmalarına imkan vermiş ve Türk toplumunda akıcı Türkçe konuşan Suriyelilerin seslerini duyurmuştur. Ayrıca, Suriyeli sığınmacılar konusunda Türk vatandaşları arasındaki farklı görüşlere yer verilmiştir. Sokak programlarının ilgi çekici bir örneği, Kanal Türkiye’nin 10 Nisan 2022’de YouTube’da yayınladığı sokak röportajıdır. Bu röportajda Suriyeliler yüzünden aç kaldığını ve işsiz kaldığını iddia eden bir kişi programa katılan başka bir kişiden iki iş teklifiyle karşılaşmıştır. Suriyeliler yüzünden işsiz kaldığını iddia eden kişi, kendisine iş teklifinde bulunanlara bu konuyu "Hadi gidip Demokrat Parti ve İyi Parti ile konuşalım" demesi üzerine röportajı yapan kişi, bu Suriyeliler yüzünden işsiz kaldığını iddia eden kişinin amacının iş bulmak değil, desteklediği partiye taraftar bulmak olduğunu belirtmiştir. Bu program, Türkiye’de parti taraftarlığının sığınmacılara yönelik tutumun oluşmasında etkili olduğunu göstermektedir (Kanal Türkiye, 2022). Bu bağlamda Akgündoğdu, sokak röportajı videolarından elde edilen kâr ve finansal gelirlerin, Türkiye'de sokak programlarının sayısının ve popülaritesinin artmasının önemli nedenlerinden biri olduğuna dikkat çekmektedir. YouTube üzerinden web sitesi verilerini analiz etme konusunda uzmanlaşmış Social Blade verilerine bakıldığında, kanalın (İlave TV) elde ettiği aylık gelir değerinin 2021’de ayda 18 bin dolara ulaştığı görülmektedir (Akgündoğdu, 2023: 5). Suriyeli sığınmacılarla ilgili YouTube’da yayınlanan sokak programları 2021’de en yüksek izleyici kitlesine ulaşmıştır.

Öte yandan, Türk medyasında Suriyelilerle ve Suriyeliler hakkındaki sokak programları, benzer programların Suriye ve Arap medyasında yayınlanmasından günler sonra yayınlanmıştır. Bu durum, Suriyeli medya kuruluşlarının, Suriyeli kamuoyunu bilgilendirmede önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Öte yandan, Türk sokak programları şuya da bu şekilde pek çok Türk vatandaşının Suriyeli

sığınmacılara yönelik algılarını oluşturmada etkili olmaktadır. Algı oluşturmadaki rekabetin bir parçası olarak bazı Suriyeli medya kuruluşları "karşı" sokak programları başlatmıştır. Türkçeyi akıcı bir şekilde konuşan Suriyeliler tarafından sunulan bu programlarda, Türkiye vatandaşlarıyla Suriyeli sığınmacılarla ilgili iş, yüksek fiyatlar, artan kiralara, sağlık sorunları gibi pek çok konuda röportajlar yapılmıştır. Bu programlar yüzbinlerce izlenim almış ve program sunucuları Suriyeliler hakkındaki iddiaları çürütmeye çalıştıkça, Suriyelileri temsil eden ve onları savunan bir sözcü haline gelmiştir. Bu programların öne çıkanları arasında Suriye TV'nin sunduğu "Sokak Sorusu" ve Orient Channel'ın 2021 yılında kapanmadan önce İstanbul'da sunduğu "Suriyeli Pop" programı yer alıyordu.

Türkiye'de bazı medya söylemlerinin, ülkedeki ekonomik ve sosyal sorunları, artan suç oranını Suriyeli sığınmacılarla ilişkilendirme eğiliminde olduğu görülmektedir. Ancak, birçok sosyal araştırma; düşük gelir ve eğitim seviyelerinin, yüksek göç ve işsizlik oranlarının, kişi başına düşen düşük GSYİH'nın, Türkiye'de 2000 yılından itibaren nüfus yoğunluğu ve artan doğum oranının, 2002- 2006 yılları arasında ülkede suç oranının artmasında önemli etkenler olduğunu göstermektedir (Cömertler ve Kar, 2007: 37; Pazarlıoğlu ve Turgutlu, 2007: 63). Daha özel olarak, Türkiye'de 1986 yılından bu yana ilk sırada terör suçları gelmekte, bunu asayiş suçları ve kaçakçılık, trafik, işyerlerinden, resmî kurumlardan, bankalardan hırsızlık ve elektronik suçlar takip etmektedir (Tüzüntürk, 2009: 72). Birçok çalışma suç oranlarının artmasından göçmenlerin sorumlu olmadığını, bunun doğrudan sorumlusunun yerel faktörler olduğunu göstermektedir. Yapılan bir çalışmada (Turan vd., 2022: 472) suç oranlarının ve suç türlerinin birçok faktöre bağlı olduğu gösterilmiştir. Dünya çapındaki suç oranlarının ölçülmesinde uzmanlaşmış Macrotrends internet sitesi ise, Türkiye'nin toprakları üzerinden en fazla Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yaptığı yıl olan 2015'te en düşük suç seviyesinin yaşandığını açıklamaktadır.

4. GÖÇMENLİK, TOPLUM VE MEDYA

4.1. Göçmenlik ve Medya: Tarihsel Arkaplan

Sanayi Devrimi matbaa ve baskı makinesindeki teknik gelişmelere katkıdabulunarak, göçmenlerin sınırların ötesinde matbaacılık ve yayıncılık alanına girmelerini sağladı. Modern çağın devrimler ve entelektüel hareketleri incelendiğinde yayıncılık faaliyetinin göz ardı edilemez bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Gazete ve haber yayınları, anavatanlarıyla bir iletişim penceresi ve siyasi değişim çabaları açısından on sekizinci yüzyıldan beri göçmenler için de önemli bir araç olmuştur. Göçmenlerin kendi ülkeleri dışında gerçekleştirdiği yayın faaliyetleri iki gazetecilik türünü ortaya çıkarmıştır: diaspora gazeteciliği ve sürgün gazeteciliği. Sürgün gazeteciliği genellikle diaspora gazeteciliği olarak anılır da veya bunun tersi de geçerlidir. Ancak sürgün gazeteciliği sadece kendi ülkeleri dışındaki yayınlar için kullanılırken, diaspora gazeteciliği, göçmenlerin yeni vatanlarında anavatanlarıyla iletişim penceresi olarak ve yeni olan her şeyden haberdar olmak, göçmenlerin yeni vatanlarındaki deneyimlerini ve hikâyelerini anlatmak amacıyla kurdukları yayınlar için kullanılmaktadır. Diaspora gazeteciliği, kendi hükümetlerinden gelen tehditler ve her türlü baskıdan uzak şekilde entelektüel ve politik değişimin savunucuları tarafından üretilen yayınlardır (Hilínovska ve Schutter, 2021: 5-6).

Bu bağlamda Amerika Birleşik Devletleri, göçmenlerin hem haber hem de ideolojik amaçlı kurdukları yabancı dildeki gazeteleri destekleyen benzersiz bir ortam oluşturmuştur. Amerikan yerel basınının 1833'te doğuşuyla birlikte, gazetecilik deneyimi olan, 1848'deki isyanın ardından kaçmak zorunda kalan eğitimli çoğunluktan devrimci İrlandalı göçmenler tarafından kurulan haftalık İrlanda-Amerikan gazeteleri ortaya çıktı. Gazetelerini milliyetçi olmaktan daha çok Katolik dindar olarak tanımladılar (McMahon, 2009: 5). Bu dönemde İrlanda'da Cumhuriyetçiler ile ayrılıkçılar arasında devam eden mücadele, ekonomik zorluklar ve İrlandalıların yaşadığı büyük kıtlık, İrlanda gazetelerinin gündemini meşgul etti. Buna rağmen "The Nation" ve "New Dublin" gazeteleri İrlanda ve Amerika Birleşik Devletleri'nde okuyucu sayısında rekorlar kırdı. İlk olarak Amerikalı kapitalistlerin desteğini çekmeyi ve İrlandalı-Amerikalı gazeteler olarak en yüksek düzeyde tanınırlığa ulaşmayı başardı. Bu dönemde İrlanda milliyetçiliği, göçmen devrimci basının, gazete abonelik ücretlerini düşürerek ve muhabir ağını genişleterek İrlanda'daki milliyetçi

abaları desteklemek için potansiyel mtfevikleri harekete geirmedeki rolünün farkına vardı. Bundan sonra, iki gazete kısa sürede Amerika Birleşik Devletleri ile İrlanda arasında diplomatik bir iletişim köprüsü haline geldi ve Amerikan kamuoyu İrlanda meselesinin farkına vardı (McMahon, 2009: 11).

İrlanda-Amerikan gazeteleri ülkelerinin davaları için dünya kamuoyunun desteğini kazanmakla meşgulken, İrlandalı göçmenler (irkin, maymun benzeri, çıkık çeneli ve eğik alınlı, hain, vahşi, vatansız hayvan, Amerikalılar için bir sonraki tehdit demokrasi) Amerikan basınının, özellikle karikatürlerin konusu olmuştur (McMahon, 2014: 33), İrlanda basınında karikatür gazeteciliği yoktu. Karikatrlerden dinî boyut ne çıkıyordu. İrlandalı Katolikler ile Protestan Amerikalılar arasındaki çatışmaları ateşleyen bir rol üstlenmişti. Bu durum, Britanya'da Katolikler ile Protestanlar arasındaki kavga konusunda Amerikalıların tutumunun bir yansımasıydı. Rodger (1999), on dokuzuncu yüzyılın son on yılı boyunca, birçok insanın bu değerlerin aşınmasından endişe duyduğu bir dönemde, artan ge karşı çıkmak ve temel Amerikan değerlerini korumak amacıyla Amerika Birleşik Devletleri'nde 100'den fazla yerel gazetenin yayınlandığını belirtmektedir (Streitmatter, 1999: 627). Bu dönem, İrlandalı- Amerikalı göçmen basınının İrlanda kimliğini geliştirmedeki ve yeni ırk ve ulus kavramlarını açıklamadaki rolünde belirleyici bir aşamayı oluşturdu. "Göçmen Basını", Protestan fanatizminin İrlandalı Katoliklere ve onların yerlerinden edilmesine yönelik vahşetini tasvir etme, Britanya'yı tüm ırklara ve halklara zulmeden uluslararası bir suçlu olarak gösterme ve İrlandalı göçmenleri küresel toplumsal dokunun ayrılmaz bir parçası olarak sunma konusunda başarılı oldu (McMahon, 2014: 51). Başka bir ifadeyle, İrlanda-Amerikan basını, beyaz kimlik ve ırk standartlarıyla ve Amerikan basınının yeni toplumu için tanımladığı ideallerle özdeşleşmeyi ve İrlandalı göçmenlere Amerikan sosyal dokusunda sosyal bir yer ayrılmasını sağladı.

İrlanda basınının yanı sıra Çin gazeteleri de Singapur ve Peru'da olduğu gibi 19. yüzyılın ortalarında Amerika Birleşik Devletleri'nde de öne çıkıyordu. Çin basını, New York, San Francisco, Honolulu, Philadelphia ve Chicago'da yoğunlaşan Çinli göçmen kitlelerine yönelik yayınlar yaptı. İlk önceleri, sokaklarda yoldan geçenlere haberleri göstermek için büyük duvar posterleri kullanıldı, ardından kğit gazeteler ortaya ıktı. Golden Hills News, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ilk Çin gazetesiydi ve onu 1862'de "Chinese Immigrant" haftalık dergisi izledi. O dönemde, Çin basını

anavatanda yaşanan olaylardan izole değildi; daha ziyade ülkenin 1911'de tanık olduğu siyasi gelişmelerle ve "dost"luğu desteklemeyi görev edinen yeni siyasi partilerin doğuşuyla yakından bağlantılıydı. Bunlardan birisi Çin'e görüşler ve reform çözümleri sunan New China Daily gazetesi idi. Bu sırada anti- komünist gazeteler de ortaya çıktı, ancak çoğunluğu Çince ve yerel lehçelerde yazıldı ve yirminci yüzyılın ortalarında iki dilli (Çince- İngilizce) gazetelere dönüştürüldü. Elliott'a göre (1978), Çin basını yayınlarında Çin ve Amerikan toplumu hakkındaki haberlere eşit şekilde yer ayırarak, Çinli yeni gelenlerin Amerikan toplumu, kültürü ve yerel yaşamıyla entegrasyonunu kolaylaştırmada rol oynadı (Elliott, 1978: 17- 18).

Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle birlikte Alman medyası ve gazeteleri, savaş döneminde muhaliflerini susturmak için, iletişim kanalları üzerindeki denetimi sıkılaştırma politikası izleyen Nazi rejiminin hedefi haline geldi. Hitler karşıtlarının ülke dışında gazetecilik mücadelesini sürdürmeleri nedeniyle Alman basınında radikal bir dönüşümü temsil eden bu aşama, çoğunluğu İsviçre ve Amerika Birleşik Devletleri'nde yoğunlaşan, Almanca konuşan bir yabancı basının kurulmasına yol açtı. Nazi rejimi döneminde Hitler'e karşı çıkanlar, hakaretle başlayan, Alman vatandaşlığından çıkarılmalarıyla sonuçlanan bir taciz kampanyasına maruz kaldılar (Hard, 1982: 68). Bu ihlaller bugün "mülteci gazeteci" olgusu olarak bilinen olguyu yarattı. İrlanda Amerikan basınına benzer şekilde, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Alman mülteci gazetecilerin kendi kurumlarında çalışması yerel medya tarafından memnuniyetle karşılandı. Ancak bir takım kültürel ve dilsel zorluklar buna engel oluştu. Amerika'ya sığınan Alman gazetecilerin yarısı mesleğine devam etmeyi veya Almanca'nın yanı sıra İngilizce dilini öğrenmeyi ve yazmayı tercih ederken, bazılarının dile hâkim olma konusundaki zayıflığı Amerika Birleşik Devletleri'nde kalma kararlarını etkileyen bir faktör oldu.

Aman basınının yayıncılık anlayışı, ABD'ye hâkim olan medya kültüründen farklıydı. En dikkat çekici farklılık, Amerikan basınının kârlılık ve reklama dayalı, ulusal düzeyde objektif haberlere, yerel olaylara ve ünlü şahsiyetlere büyük önem veren kapitalist bir yatırım alanı olmasıydı. (Hard, 1982: 68-71). Bu dönemde, savaş haberleri vermeye devam eden Alman yayınları, 1938'de yaklaşık iki milyon kopya dağıtarak ve 1945'te II. Dünya Savaşı'nın sonunda kademeli olarak 800.000'e düşerek pek çok okuyucunun ilgisini çekmeyi başardı. En dikkate değer olanlar Qest gazetesi, New York Staats-Zeitung ve Philadelphia Gazette- DemocY'at'tı. Her ne kadar bazı

Alman gazeteciler Amerika Birleşik Devletleri'nin medya sistemine dahil olmaktan kaçınırsalar da kâr amaçlı kapitalist gazeteler, herhangi bir yabancı gazetecilik kurumundan daha güçlüydü (Hard,1982: 73). Başka bir deyişle, kapitalizm kavramının olgunlaşması ve yabancı medyanın Amerikanlaşması, Alman basınının rolünün yutulmasına, militan rolünden arındırılmasına ve herhangi bir siyasi tartışmanın gündeme getirilmesinin susturulmasına katkıda bulunmuştur. Bu gerçekliğe uygun olarak Alman basını siyasi katılımdan çekildi ve tartışmalı konulardan kaçındı.

Arapça basın, göçmen basınından ayrı değildi. On dokuzuncu yüzyılın sonlarında Suriye ve Lübnan'dan Amerika Birleşik Devletleri'ne gelen göçmenler arasında, göçmen gazetelerinin yanında kendilerine ayrıcalıklı bir yer ayırmayı başaran Lübnanlı gazetecilerde vardı. Bu gazeteler arasında Naoum Anton Moukarzal tarafından 1898 yılında kurulan El-Huda gazetesi de yer alıyordu. El-Huda gazetesi diasporanın Arapça konuşan gazeteleri arasında rol model teşkil ediyordu. Gazete, Maruni Hıristiyanlığının sesi olmasına rağmen, Lübnan davası, bağımsızlığı ve Lübnan kültürel kimliğinin ilerlemesi için mücadele eden editoryal çizgisiyle ünlendi. Kısa süre sonra gazetenin kurucusu siyasi faaliyetlere dahil oldu ve Lübnan'da bağımsızlık ve siyasi reform hedeflerini desteklemek amacıyla "Lübnan Birliği"ni ve ardından "Lübnan İlerleme Birliği"ni kurdu. Aynı zamanda gazete, ABD Ordusunda askerlik hizmeti için gönüllü olmaya çağrıda bulunan makaleler aracılığıyla göçmenlerin Amerikan toplumuna entegre olma yollarını teşvik etme ve bilimsel yöntemlerle Amerika'daki Suriyeli-Lübnanlı göçmenler arasında uyumu destekleme konusunda rol üstlendi. Arapça yayınlanan "Syrian American Business Journal" ve Arapça yayınlanan "Syrian American Business Journal" ve İngilizce yayınlanan "The Suriye World" dergisi gibi yayınlar çıkartıldı (Kongre Kütüphanesi, 1941).

Göçmenlerin tapınak, ibadethane ve cami kurmadan önce basın kuruluşları kurmak için koştuğu açıktır. Gazetelerin çoğu, nadir durumlar dışında laik, mezhepçi olmayan bir söylemi benimsemiştir. 1898 yılına kadar Arapça gazetelerin sayısı yaklaşık 57 gazete ve 22 dergiyi bulmaktadır (Ghareeb, 2018). Göçmen basınının öncelikle anavatanın sorunlarıyla ilgilendiği, onun özgürlük ve bağımsızlığını talep ettiği, burada yaşanan tüm siyasi ve askerî gelişmelere ayak uydurduğu söylenebilir. Yayınların, ülkelerinin yeni siyasi kimliğini oluşturma, sorunları için uluslararası desteği harekete geçirme ve ev sahibi toplumlarda kültürel kimliğini koruma konusundaki entelektüel ve siyasi farkındalığı koruma ve güçlendirme hedefi vardı.

Daha da önemlisi, bu gazeteler göçmen gruplar olarak kendi aralarında ve Amerikan toplumuyla aralarında denge ve uyum sağlamayı başarmış ve ülkelerinin davalarını desteklemek için uluslararası kamuoyunu etkileyen baskı gruplarının oluşmasına olanak sağlamıştır.

O dönemde Fransa bir yüzyıldan beri (1789), dünyada basın çalışmalarını düzenleyen ilk yasayı çıkararak basın özgürlüğüne katkı sunan ilk ülke olarak biliniyordu. 1881 ile 1914 arasındaki dönem, Fransız basınının altın çağı olarak adlandırıldı. Bu dönemde ülkede gazete ve yayın sayısında kültürel bir patlama yaşandı, yalnızca Paris'teki yayın sayısı yaklaşık 80 günlük gazeteye ulaştı (Avrupa analiz ofisi, liderlik analiz ofisi, 1986:1). Sakinleri aynı zamanda doymak bilmez okumalarıyla da tanınıyordu; 1945'te gazete okurlarının sayısı 51 milyona ulaşmıştı. Fransız basını mükemmeldi. Başta Fransa olmak üzere birçok Avrupa ülkesi, demokrasi ve ulusal çoğulculuk kavramlarını yaşatmak ve ulusal çoğulculuğu ihraç etmek amacıyla yabancı yazarların kalemlerine sahip çıkmanın ve göçmen basına serbest alan vermenin siyasi boyutunun önemini fark etmiştir. "Fransa özgürlüklerin evidir. Buna göre, 19. yüzyıl boyunca Fransa, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'dan çok sayıda yazarı, edebiyatçıyı ve gazeteciyi kucakladı; bunların çoğu Mısır'ın yanı sıra Lübnan ve Suriye'den gelen Hristiyanlardı. Osmanlı'ya karşıydı. Bunlardan en öne çıkanları "Burgés Paris", "Al-Shuhra" ve "Al-Urwa Al-Wuthqa" gazeteleriydi. Fransa bir dizi Arap gazetesini finanse etti. Diğerleri Fransa'da ortaya çıkan Arap entelektüel ve edebiyat derneklerinin desteğini aldı.

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ve Birleşmiş Milletler Şartı uyarınca insan hakları beyannamesi yayımlanmasıyla birlikte ülkeler, gazetecilerin haklarının korunması ve dünya çapındaki her türlü tehdide karşı güvenliklerinin sağlanması konusunda daha fazla ciddiyet göstermeye başladı. İnsanın kendini ifade etme, düşünceyi ifade etme hakkı ile inanç ve düşünce özgürlüğünü tanıyan çok sayıda yasa çıktı. Bunlardan en önemlisi, 1949 tarihli Askerî Çatışmalarda Sivillerin Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi Ek Protokolü'nün 79. Maddesidir. Bu madde, silahlı çatışma alanlarında görevlerini yerine getiren sivil gazetecilere saygı gösterilmesini, sivil muamelesi görmesini ve kötü muameleden korunmasını öngörmektedir (IHL, 1977: 31).

1949 Protokolü, gazetecileri bunlardan korumaya yönelik bir dizi yasa ve ilkenin başlangıç noktası olarak kabul edildi. Medya özgürlüğünü ve medya çalışanlarının

korunmasını insan hakları ve temel özgürlüklerin ayrılmaz bir parçası olarak açıkça öngören 1978 UNESCO Bildirgesi'ni, Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nin uluslararası insani hukukun geleneksel kurallarına ilişkin bir çalışması izledi. Onuncu Bölüm'ün 34. Maddesi, silahlı çatışma alanlarındaki misyonlarda çalışan sivil gazetecilere, düşmanlıklara doğrudan çaba göstermedikleri sürece saygı duyulması ve korunması gerektiğini şart koşuyordu. 2006 yılında BM Güvenlik Konseyi, silahlı çatışmalar sırasında gazetecilere, medya personeline ve ilgili personele yönelik kasıtlı saldırıların kınanmasını öngören ve silahlı çatışma alanlarındaki gazetecilerin, medyanın ve yardım ekiplerinin emniyetini ve güvenliğini eşitleyen 1738 sayılı Kararı kabul etti. Oradaki sivillerin korunması, gazetecilerin ve serbest muhabirlerin onlara saygı duyması ve öyle davranması gereken siviller olarak kabuledilmesi, medya tesisleri ve ekipmanlarının herhangi bir saldırı veya misilleme hedefi olamayacak sivil nesneler olarak görülmesidir (Güvenlik Konseyi, 2006: 1-3). Ancak dünya çapında gazetecilere yönelik çatışmaların, savaşların ve şiddet eylemlerinin devam etmesi, kaçma ve daha güvenli ülkelere sığınma sıklığını artırdı. Sınır Tanımayan Gazeteciler'in yayınladığı etkileşimli harita, çoğu Rusya, Suriye, Sudan ve Venezuela'dan Avrupa, Kanada, Amerika Birleşik Devletleri ve Avustralya'ya uzanan dünya çapındaki gazetecilerin göç yollarını ortaya koyuyor (RSF, 2023).

4.2. Suriye Medyası

4.2.1. İç Savaş Öncesi Suriye'de Medya Ve Kamusal Alan

Çağdaş medya ve sosyal bilimlerin temel taşı oluşturan kavramların başında gelen "kamusal alan" kavramı, ilk olarak 17. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmış ve son şeklini 18. yüzyılın ikinci yarısında almıştır. Kamuoyuna paralel bir terim olarak kullanılmış, daha sonra 1960'lı yılların ortalarında Alman filozof Jürgen Habermas tarafından yeniden gündeme getirilmiştir (Habermas, 1989: 26). Kamusal alan, "bireylerin fikirlerini, kanaatlerini paylaştığı sosyal uzay ve bireylere kamusal meseleler ve politika, bilim, sosyal medya sanat, edebiyat vb gibi ortak ilgi alanlarını ilgilendiren konularda konuşma, tartışma ve görüşlerini özgürce ifade etme hakkını garanti eden marjinal alan" anlamına gelmektedir (Habermas, 1974: 49). Kamusal alanı tek bir binanın, tek bir mahallenin sakinlerini, komşuları, pazarları, dinî cemaatleri ve kültür merkezlerini kapsayabilir (Calhoun, 2011: 323). Habermas'a göre gazeteler, dergiler,

radio, televizyon ve kamuoyunun oluşmasından önceki aşamaya ilişkin her şey "kamusal alan" kapsamına girmektedir. Kamusal alan, kapitalist sistemlere sahip ÷lkelerde benzeri gör÷lmemiş bir şekilde gelişmiştir (Calhoun, 2011: 321). Kapitalizm, devlet otoritesine boyun eğen bir sivil toplumun yaratılmasını sağlayan en yetenekli güç olmuştur (Hinnebusch, 1993: 252). Bu güç, kamusal alanı belirli grupların diğerleri üzerinde seçimi ve kolektif yönlendirmesi temelinde yaratmıştır (Calhoun, 2011: 321). Bir başka ifadesiyle, "kamusal alan" modern devlete paralel bir kavram olarak gelişmiş, her toplumun politik-ekonomik sisteme paralel bir sivil alanı ve toplumların özgürlüğünün anlamsal bir göstergesi haline gelmiştir.

Hayatın her alanına hâkim olmak isteyen ve devletin otoritesine karşı onunla rekabet eden herhangi bir siyasi kimliğin veya toplumsal varlığın ortaya çıkmasına karşı mücadeleeden totaliter rejimlerin olduğu ÷lkelerde sivil toplum kavramı yoktur. Bu nedenle kamusal alan herkese açık değildir. 1989- 1991 yılları arasında Doğu Avrupa'da devrimlerin patlak vermesiyle birlikte, totaliter yönetimden kurtuluşa doğru bir adım olarak sivil toplum kavramı ortaya çıkmaya başlamıştır.

Suriye'de, Osmanlı döneminden bu yana sivil toplum kültürü yoktur. Kentsel mahallelerdeki bu boşluğu vakıflar ve Sufi hareketleri gibi dinî gruplar doldurmuştur. Kalamun Dağları ve şam Guta'sında köy derneklerinin su istasyonlarını yönettiği bilinmektedir (Raymond, 1993: 244). Fransız yönetimi altında Osmanlı dönemi toplum yapısı yerini yarı liberal bir sivil yapıya bırakmıştır. Köylü yaşamıyla uyumsuz bu yeni yapı nedeniyle kırılğan temele sahip bir sivil toplum oluşmuştur. 1950'lerin sonlarında ise Suriye, siyasi, parti ve gazetecilik düzeylerinde benzeri gör÷lmemiş çoğulculuğa tanık olmuştur. Bu dönem, kişisel sadakati aşan ittifakları ve siyasi faaliyeti herkes için bir hak haline getiren bir süreci getirmiştir. Raymond (1993), 1950'lerde Suriye sivil toplumunun liberal seçiciliğine ve Suriye toplumunun tamamını kapsama konusundaki yetersizliğine dikkat çekerek, sivil toplum çevrelerinden ve parlamento bloğundan dışlanan kırsal kesim de bu durumun kini körüklediğini belirtmektedir. Bu durum Suriye toplumunun Lazkiye Ovası, Nusayriye ve Havran Dağları, Cebel-i Dürzi, Hama çevresindeki ovalar ve Deyrizor çevresindeki Fırat bölgesi gibi ezilen kırsal çoğunluk arasında Baas Partisi'ni güçlendirdi ve 8 Mart 1963 yılında iktidarın darbeyle ele geçirilmesine alan açtı (Galvani, 1974: 7). Baas Partisi görevlileri, toplumsal bağımsızlığı baltalamak, Suriye liberal mirasına ve sivil topluma son vermek, camilerin ve dinî merkezlerin rolüne son vermek, partizanlığı,

gazeteciliği, düşünce ve fikir çoğulculuğunu ortadan kaldırmak amacıyla kırsal ve kentsel alanlar arasındaki toplumsal kinleri kullandılar. Yeni destekçilerini harekete geçirmek için etnik ve mezhepsel çoğulculuğu istismar ettiler (Hinnebusch, 1993: 246). 1975 ve 1990'da sayıları 609 olan entelektüel, kültürel ve hayır amaçlı dernekler, yavaş yavaş yok olmaya başladı. Bu sayı 1990'da 504'e indi. Buna karşın işçi dernekleri ve mühendisler, ziraatçılar gibi devlete bağlı meslek birlikleri gelişti (Hinnebusch, 1993: 251). Bu kuruluşlar, Baas Partisi için bir yandan Suriyelileri izleme ve cumhurbaşkanına olan bağlılıklarını test etme olanağı veren bir yardımcı araç, bir yandan da imajlar, semboller, yüceltme sloganları ve yürüyüşler aracılığıyla varlığının kültürel uzantısı olarak işlev gördü (Weeden, 2002: 504- 505).

Baas Partisi'nin siyasi parti ve sosyal sistemiyle Suriye'yi sürdürülebilir bir "olağanüstü hâl" içerisine sokması medya sistemini de etkiledi. Olağanüstü Hal Kanunu'nun 4'üncü maddesinin (B) bendi, tüm gazeteler durdurulması, müsadere edilmesi, imtiyazlarının kaldırılması, matbaaların kapatılması, tüm gazete, yayın, radyo, reklam ve televizyon içeriklerinin kapatılıp, otoritenin kontrolü altına alınmasına imkân tanıyordu. Buna göre, Enformasyon Bakanlığı da dahil olmak üzere devlet aygıtlarını ve kurumlarını kontrol eden Baas Partisi, kamusal alanı totaliter çıkarlara hizmet edecek şekilde tasarlamayı ve partinin iktidarda kalıcılığını ve hayatta kalmasını sağlayacak şekilde kitleleri harekete geçirmeyi başardı. Buna göre, Baas Partisi'nin ideolojisine hizmet eden, 3 ana gazeteden oluşan bir medya sistemi kuruldu: "Al-Baas" (1946), Arap Sosyalist Baas Partisi'nin hükümet gazetesi ve resmî sözcüsü, "Al-Savra" gazetesi (1963), "Tişrin" gazetesi (1974). 1965 yılında adı geçen üç gazetenin haberlerinin yüzde 95'inden fazlasını sağlayan "SANA" ajansı kuruldu (Suriye Medya ve İfade Özgürlüğü Merkezi: 2019: 7).

Suriye kamusal alanı yabancı yayınlara büyük ölçüde kapalıydı. 2001 tarihli (50) Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Yayınlar Kanununun 9. maddesine göre; yabancı süreli yayınların dağıtıcıları ve satıcıları, piyasada dağıtılmadan önce bunların kopyalarını Enformasyon Bakanlığına sunmak zorundadır. Bu yayınların "Millî egemenliği ihlal ettiği, güvenliği bozduğu veya genel ahlaka aykırı olduğu tespit edildiği takdirde" (2001 tarih ve 50 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname) girilmesi veya dağıtılması da yasaklanmaktadır. Suriye'de iktidar partisine bağlı birkaç Lübnan gazetesinin ise (Al-Diyar ve Al-Akhbar) Suriye'de dağıtımına izin verilmektedir. Görsel medyaya göre, radyo kültürü Suriye'de daha yaygındır. Özellikle BBC Arabic,

Radio Monte Carlo ve daha az ölçüde de Amerika'nın Sesi gibi Batılı radyo istasyonları öne çıkmaktadır (Ghaddbian, 2001: 76). Televizyon, sosyal olarak dışlanmış grupları çalışma kadrosuna çeken devletin otoritesine tabi kaldı. Televizyon, drama ve eğlence prodüksiyonlarında ise metinleri kentsel ortamlardan kırsala doğru ilerleyen bir grup dramatik eserle "tarihe dönüş " sloganını benimsedi. Baas Partisi'nin tarihteki kaderini tehdit eden konu ve olaylarla dolu, "Suriye'nin bugününden kaçış" anlayışıyla, Halid El-Azım Hosni Al-Zaim ve Adeeb Al-Shishakli gibi siyasi ve devrimci isimlerin tarihine meydan okuyan yayınlarla Suriye kamuoyunun hafızasını yeniden yarattı (Blecher, 2002: 171). Toplum, Müslüman Kardeşler gibi "Baas Partisi"ne karşı çıkan her türlü dinî, siyasi ve sosyal otoriteden uzaklaştırarak yeniden İslamlaştırıldı ve İslam'ı folklorik bir boyuta indirgendi (Salamandra, 2008: 178). Aslında Suriye'deki medya, söylenene inanmanın bir aracı değil, daha ziyade Suriye'de neyin söylenip neyin söylenemeyeceği konusunda insanlara rehberlik eden bir araçtı. Suriyeliler, Medyanın kendilerini çevreleyen kamusal iktidarın propaganda aracı olduğu konusunda farkındalığa ve bilince sahipti. Sonuç olarak Suriyeliler, dedikodu yaymak ve şaka yapmak için alternatif ve nefes alabilecekleri bir ortam olarak evlerinde kendi alanlarını ve dar kişisel iletişim çevrelerini yarattı (Weeden, 2002: 504- 505).

Suriye'deki medya alanının dar olması birçok Suriyeli vatandaşları Baas Partisi'nin Suriye'deki söyleminden daha bağımsız başka medya alternatifleri aramaya zorlamıştır. Lübnan, Osmanlı döneminde yayınlanması yasaklanan yayınların arka bahçesiydi ve Suriye medyasında yayınlanması yasak olan tüm haber, bilgi ve kararlar, bu medya kuruluşları tarafından Suriyelilere aktarılıyordu. Araştırmacı bu durumu birkaç nedene bağlamaktadır. Bunlardan en öne çıkanları şunlardır: İlk olarak Sünniler ve azınlıklar arasındaki partizan ve mezhepsel rekabeti bastırmak amacıyla onlarca yıldır Lübnan'ı Suriye'ye bağlayan vesayet ilişkisi, Baas Partisi'nin Suriye'de iktidara gelmesinden önce başlamıştı. Bu ilişki Suriye'nin Lübnan'daki yetki alanını genişleterek ülkeye askerî müdahale noktasına kadar ulaşmış ve yıllarca askerî ve güvenlik hegemonyası kurmasına yol açmıştı (Korn, 1986: 138). Bu durum Suriye'nin bir dizi Lübnan medya kuruluşunun söyleminde eleştiri konusu olmasına yol açmıştır. İkincisi, Lübnan'ın 1946'dan bu öne çıkan düşünce ve ifade özgürlüğü; Başkan Fouad Chehab'ın yazılı basın özgürlüğünü güvence altına alan, hükümetin medya söylemine müdahalesini marjinalleştiren ve ülkede partizan ve dinî söylemi teşvik eden 1962

yasasını yürürlüğe koymasıyla devam etti (Dajani, 2013: 2). Ayrıca, Lübnan'ın kendi sınırları içinde özel radyo ve televizyon istasyonlarının faaliyet göstermesine izin veren ilk Arap ülkesi oldu ve ülkede gelişmeye başlayan medya liberalizmini serbest bıraktı (Trombetta, 2018: 3). Bu koşullar, Suriye'nin Lübnan'daki askerî hegemonyasına karşı çeşitli ve eleştirel bir medya ortamı yarattı. Ancak, 1989'daki Lübnan İç Savaşı'nın sonuçları Lübnan'ı Suriye'ye eskisinden daha bağımlı hale getirdi. Suriye sansürü, askerî tahakkümün yanı sıra Lübnan basınının özgürlüğünü de kontrol altına almış ve Lübnan'daki Suriye politikasını eleştiren yazarlar dışlanmıştı (Asher, Naor ve Mann, 2021: 390). Buna rağmen Lübnan medyası, basın özgürlüğü açısından dünyanın en kötü on ülkesi listesinde yer alan Suriye medyasına göre fikir açıklama konusunda daha özgür kalmıştır (Al-Jazeera, 2010).

Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad'ın 2000 yılında ölümünün ardından ordunun ve güvenliğin desteğiyle iktidara gelen oğlu Başar Esad döneminde Suriye bazı temel zorluklarla karşı karşıya kaldı: İlk olarak, İsrail ile "barış görüşmelerinin" yeniden başlaması, ikincisi, Suriye ordusunun Lübnan'dan çekilmesi, üçüncüsü Suriye'de ekonomik ve siyasi reformların başlatılması. Suriye ekonomisi yolsuzluk ve işsizlik batağına saplanmıştı. O dönemde, kişi başına düşen gelirin Suriye'de 1.000 dolar civarında olduğu tahmin ediliyordu. Lübnan'da ise kişi başına düşen gelir 17.000 dolar, işsizlik oranı %22 düzeyindeydi. Sınırlı kaynaklara ve Suriye'nin dış yardımdaki payının azalmasına rağmen, ordu sektörü ve güvenlik aygıtı hâlâ ülke bütçesinin yaklaşık %50'sini ve ulusal hasılasının yaklaşık %7'sini tüketiyordu (Ghadbian, 2001: 634). Başar Esad, uluslararası baskılara yanıt olarak ülkeyi "sosyal serbest piyasa" olarak bilinen yeni aşamanın gereklerine uygun olarak yeniden yapılandırmaya çalıştı. Bu dönemde siyasi partiler, sivil toplum örgütleri, insan hakları örgütleri ve çok sayıda aydının yer aldığı " Şam Baharı " adı verilen ilk sivil oluşumun kurulduğunun duyurulmasıyla birlikte siyasi hayat temkinli bir canlanmaya sahne oldu. Bunun neticesinde Saif kardeşler gibi bir dizi eski liberal sanayici ve iş adamını çekmeyi başardı. Bu adım, Suriye'deki siyasi ve ekonomik yaşamın geleceğine dair bir umut işaretliydi ancak "Şam Baharı", bir yıldan kısa bir süre içinde sekiz üyesinin hapsedilmesiyle sona erdi. Sivil toplum hedefi Suriye hükümetinin mali ve siyasi geleceği için kazançlı bir projeye dönüştü. Sivil toplum kuruluşları mali ve idari zorluklar nedeniyle Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı tarafından sıkı denetime tabi tutulurken, Emine Esma Esad'ın himayesindeki "Suriye Kalkınma Vakfı" çatısı altında

gençleri, yetimleri ve özel ihtiyaçları olan insanları desteklemek için hizmet, kalkınma ve kültür kuruluşlarından oluşan bir ağ faaliyet gösterdi. Bu çalışmalar sayesinde, düzenli bir şekilde Batı'da Suriye'de reformist bir cumhurbaşkanı tarafından yönetilen etkili bir sivil toplumun varlığı izlenimi yaratıldı (Khalaf, Ramazan, Stolleis, 2014: 8). Bu dönemde işgücü piyasasına giren gençler arasında işsizlik oranları %80'e, yoksulluk oranları ise nüfusun %11'inden %30'una yükseldi (Huitfeldt ve Kabbani, 2006: 4).

Bu dönemde, Suriyelilerin çoğunluğu, Irak Savaşı, Mescid-i Aksa İntifadası ve İsrail ile yapılan barış görüşmeleri gibi bölgeyi kasıp kavuran olay ve savaşları takip etmek için uydu antenleri satın almaya başladı. 24 saat haber hizmetinde uzmanlaşmış Al Jazeera (1997) gibi Arap ve yabancı kanalların yayınları, birden fazla bakış açısı yerine gerçeğin tek bir versiyonunu duymaya alışmış Suriyeli izleyici kitlesi arasında kafa karışıklığına ve rahatsızlığa neden olmuş ve bu yayınlar, Suriyeliler arasında geniş çapta hoş karşılanmamıştır (Ghadbian, 2001: 81). 2001 yılında çıkarılan, 25 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname (50 Sayılı Kanun) ile ilk kez hükümet, ülkede özel medya kuruluşu ve üretim şirketleri kurma hakkı tanıdı. Yeni yasalara göre 250 yayın (160 özel yayın, 72 devlet yayını) ve iki televizyon kanalı lisans aldı. Suriye cumhurbaşkanının kuzeni iş adamı Rami Makhoul'un sahibi olduğu "Al-Dunya" kanalı ve "Orient" kanalı 2011 yılında Suriye'de çatışmaların başlamasıyla birlikte İstanbul'da kapatıldı (Suriye Medya ve İfade Özgürlüğü Merkezi: 2019: 7). Bu bağlamda karikatürist Ali Farzat'ın sahibi olduğu ilk haftalık hiciv gazetesi olan Al-Domari gazetesi, yolsuzluğu öne çıkarması ve mizahi bir üslupla siyasi reform çağrısı yapmasıyla Suriyeliler arasında çok popüler oldu ancak kısa sürede kapatıldı (Marrouh, 2014: 5). Daha sonra "Lana" kanalı, savaş sonrası Suriye'de kayıt dışı ekonominin en önemli aktörlerinden biri olan iş adamı Samer Al-Foz tarafından kuruldu. Bu arada, 2002 tarihli Özel Ticari Yayıncılık Kanunu kapsamında lisanslanan radyo istasyonlarının sayısı yaklaşık 25 radyo istasyonuna ulaştı (Al-Zabad, 2015: 54).

O dönemde, medya özelleştirme yasaları, özel medya kuruluşlarının bilgi kaynaklarını açıklama ve içeriklerini her türlü siyasi konudan uzak tutma zorunluluğu ve Suriyelilerin kaygılarını ve ekonomik sorunlarını yansıtan her konuya yayın yasağı getiren kısıtlamalar içeriyordu. Ayrıca lisans verilmesi de Bakanlar Kurulunun onayına tabi hale getirildi. Başka bir deyişle, Suriyeli medyanın özelleştirilmesi, yerel

ekonomiyi liberalizme doğru itmek amacıyla Suriye pazarına finansal yatırımların pompalanması için yeni bir kapı ve her iki tarafın, yani devletin ve yatırımcıların çıkarlarının bir araya geldiği bir marj oluşturdu. Devletin özel medyakuruluşlarının faaliyet göstermesine izin vermesi karşılığında, özel medya kuruluşları Suriye hükümetinin basın sansürüne yönelik standartlar belirlemesine razı oldu (B.B.C. Media Action, 2012: 6).

Devlet kurumları dışında Suriye'de internet kullanımı 1999 yılına kadar Suriyelilerin kullanımına açık değildi. Hizmete ya sınırlı hız ve erişime sahip sabit hatlar aracılığıyla yada GPS uydu teknolojisi engellenmiş yüksek maliyetli ADSL ve 3G hizmetleri aracılığıyla erişiliyordu. Suriye Telekomünikasyon Kurumu (STE) ve Suriye Enformasyon Örgütü (SIO), siyasi ve dinî eleştiriler, Kürt azınlık ve Suriye hükümetine muhalif Lübnan medya kuruluşlarıyla bağlantılı bazı siteler veya siyasi sitelerle ilgili içerikleri, Siyasi ve dinî çekişmeleri ve YouTube, Vikipedi, Skype ve Amazon gibi sosyal ağlar izliyor ve filtreliyordu (Sınır Tanımayan Gazeteciler, İnternet sitesi Düşmanlar 2010). Sınır Tanımayan Gazeteciler, Suriye'de yasaklanan web sitelerinin sayısının 2008'de 162 olduğunu, bu sayının 2009'da 200'e yükseldiğini tahmin ediyor. Bunların arasında bloglar, sosyal paylaşım siteleri (Facebook, Twitter (şimdiki X), YouTube), Skype ve Amazon yer alıyor. 2010 yılında, yani internetin başlamasından bir yıl önce ülkede internet kullanıcı sayısı %16,5'i geçmemişti (Sınır Tanımayan Gazeteciler, 2010).

Sosyal paylaşım sitelerini keşfedenlerin ve kullananların kafalarında henüz sosyal, kültürel ve politik boyut oluşmamıştı. Ancak, "kullanıcılarına içerik üretme, paylaşma ve içeriği yeniden yayınlama olanağı tanıyan sosyal sitelerin avantajları, bu mecraları kültürel, davranışsal ve değer temelli bir araç haline getirmiş ve kullanımı çağdaş bir politik davranış biçimi haline gelmiştir" (Della Ratta ve Valeriani, 2012: 54). Bazı politikacılar, seçmenlerle iletişimde bloglar ve sosyal sitelerin rolünü fark etti. Bloglar ve sosyal paylaşım siteleri, siyasetçilerin seçmenleriyle etkileşimde bulunduğu, onayladığı, inkâr ettiği ve teşekkür ettiği sanal platformlara dönüştü. Örnek olarak, eski ABD Başkanı Barack Obama, 2004 yılı seçimlerinde Demokrat Parti'nin başkan adayı John Kerry ile birlikte gerçekleştirdiği başkanlık kampanyası sonunda bu platformlar üzerinden seçmenlere yeni başkanlık dönemi için teşekkür etmiştir (Hamad, 2016: 102). Sosyal medya etkileşimi yüksek olan politikacılar, Hollanda'daki yerel seçimlerde (2010-2011) çoğu siyasi partiden nispeten daha fazla oy almıştır

(Effing, Hillegersberg ve Huibers, 2011: 25).

Sonuç olarak siyasal açıdan çalkantılı, entelektüel olarak bastırılmış ortamların olduğu Orta Doğu'da sosyal paylaşım sitelerinin sosyal, kültürel ve siyasal boyutu büyük ölçüde şekillenmeye başlamıştır. Bu sürede, İlk katılımcı elektronik alan olarak, blog dünyası da ortaya çıkmış, dünya çapında geniş bir kullanıcı kitlesinin ilgisini çekmeyi başarmıştır. Bloglar doğal afetler, Tsunami, Londra bombalamaları gibi istisnai olayları veya blog kullanıcılarının günlük olarak kaydettiği olayları ele alırken, Orta Doğu bölgesinde yeni ortaya çıkan bloglar siyasi-askerî bir yaklaşım benimsemiştir. Örneğin 1998'de Irak'ta bloglar, Iraklılar tarafından Amerika'nın ülkeye karşı savaşı sırasında sivillerin yaşamlarını belgelemek için kullanılan platformlar olarak Irak'ta ve dünyada oldukça popüler hale gelmiştir. Mısır'da binlerce Mısırlının da aralarında bulunduğu bloglar büyük ölçüde gelişmiş ve sanal gerçeklikte alt gruplar için siyasi salonlara dönüşmüştür. Bloglarının siyasi oluşumlara ve toplumsal hareketlere aktarılmasına şu veya bu şekilde katkıda bulunan ve Mısır hükümetine baskı yapmayı başaran Kıptiler, Bahailer, Müslüman Kardeşler, solcular, eşcinseller, aydınlar, şairler ve bazı aktivistler, ülkeyi somut siyasi ve anayasal reformlara doğru itmiştir (Radsch, 2008).

Suriye'de Suriyeliler, tartışmalarına izin verilen sınırlar dahilinde blog dünyasında kendilerine bir ses bulmaya çalışmıştır. Suriye blog basını gerçek anlamda hükümete karşı değildi; o dönemde popüler olan, blog topluluğuna, özellikle de Mısır bloglarına ayak uydurma çabasıydı. Blog yazarlarının siyasi ve ekonomik krizlerle dolu ortamı ve bu krizlerin hayatlarına doğrudan etkileri, onların yazma gündemlerini belirlemiş (Taki, 2011: 96) ve onları olup biteni belgelemeye itmiştir (Stuart ve Thelwall, 2007: 524). Suriye'de blog yazmaya yönelik motivasyonlar, öncelikle blog yazarının blogların, bireyin düşüncelerini ifade edebileceği ve bunları başkalarıyla paylaşabileceği bir alan sağlama arzusu ve ardından Suriye'de somut bir sosyal değişim yaratma niyeti etrafında dönüyordu (Taki, 2011: 92). Ancak, Suriyeli blog topluluğunun umut edilen hedefi, Başbakan Beşar Esad'a çağrıda bulunduğu bir blog yazısı yayınlayan Suriyeli blog yazarının (Tal al-Mallouhi- 19 yaşında) 2009 yılında tutuklanmasının ardından azaldı. Genç yazarın blogunda yapığı paylaşım düşünce reformların gerekliliği ve ülkede demokratik bir geçişin sağlanmasına yönelik çalışmaların hızlandırılması çağrısıydı. Bu paylaşım, Tel Al-Mallouhi'nin Suriye'de Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde "yabancı ülke adına casusluk yapmak" suçlamasıyla

tutuklanmasına neden oldu (Sweid, 2016). Bu olay, Suriye'de fikir özgürlüğünün ve sınırlarının bilinmesinin sınanması yönünde proaktif bir adım, tartışılmasına izin verilen konu ve konu sayısını kısıtlayan caydırıcı bir unsur teşkil etmiş, devletin sesiyle çelişen bir ses arayanların kaderinin canlı bir örneği olmuştur. Bu korkular, Suriye hükümetinin 2010 sonlarında gazetecilerin ve blog yazarlarının internetteki ofislerine baskın yapmasına, sahip oldukları eşyalara el koymasına ve onları bir ceza mahkemesinde yargılamasına izin veren yeni bir yasayı yürürlüğe koymasıyla daha da güçlenmiştir (B.B.C. Media Action, 2012: 8). Bu durum, Mısır gibi ülkelerde blog yazmanın rolünün aksine, 2011 yılında Suriye'deki iç çatışma sırasında Suriyeli blog topluluğunun neden hareketsiz kaldığını açıklamaktadır (Taki, 2011: 98).

4.2.2. 2011 Sonrası Suriye Medyası ve Sürgün Medyası

Tunus, Mısır ve Libya'da gerçekleşen popüler protestolar ve bunları organize etmede sosyal ağ sitelerinin popülerliği, Suriyelilere ilham veren bir model sağlamıştır (Ghrer, 2013: 117; Lynch, Freelon ve Aday, 2014: 7). 18 Ocak 2011'de Facebook'ta Arapça, İngilizce ve Fransızca konuşan "Beşar Esad'a karşı Suriye Devrimi" sayfası kurulmuştur. 5 Şubat'ta sayfadan, Suriye genelinde protesto çağrısında bulunulmuştur. Ancak sayfanın sahibi bilinmediği için kulak arkası edilmiştir. Bunun yerine aktivistler, Suriye'de sokakları protesto için harekete geçirmek ve kitlesel bir tabanı hareketi başlatmak amacıyla alternatif bir sayfa oluşturdular (Ghrer, 2013: 117). Suriye hükümeti, 8 Şubat'ta Facebook ve YouTube gibi sosyal medya sitelerine uygulanan yasağı hızla kaldırarak, yetkililere vatandaşları ve onların yayınlarını daha geniş bir ölçekte izleme olanağı tanımıştır (Suriye Düşünce ve İfade Özgürlüğü Merkezi, 2019: 9).

Aynı yılın 22 Şubat'ında, ülkede meydana gelebilecek her türlü faaliyeti veya barışçıl hareketi haber yapan ilk Suriye sivil toplum medya kuruluşu olarak "Sham Network" kurulmuştur. Medya görevlerinin yanı sıra "Sham" Ağı, halk hareketine katılmış ve Cuma günlerinin isimlendirilmesinde "Beşar Esad'a Karşı Suriye Devrimi Sayfası" ile iş birliği yapmıştır (Al- Mustafa, 2013: 150). Suriyelileri dışarı çıkmaya teşvik ederek 18 Mart 2011'den bu yana Suriye'deki olayların seyrini aktarmıştır. Bu dönemde, Suriye hükümeti, Arap ve uluslararası medyanın kameralarını kapatma kararı alarak, Russia Today kanalı, Lübnan'daki Al-Manar kanalı, Al-Mayadeen kanalı ve Russian Novosti Agency gibi kendisine bağlı medya dışındaki bağımsız yayınlara

karartma uygulamıştır.

Bu süreçte, Suriyelilerin sivil çabaları kapsamında, askerî operasyonlardan etkilenen şehirlerde yerlerinden edilen Suriyelileri kontrol altına almak, onlara gizlice destek olmak, ihtiyaçlarını koordine etmek amacıyla ülke çapında yeni gruplar ortaya çıktı. Protestoların ve askerî operasyonların kapsamının genişlemesi, Suriyeli sivil toplumun faaliyetlerini, "koordinasyon komiteleri" olarak bilinen ve sayıları Suriye'nin tüm şehirlerine dağıtılmış tahminen 70 komite organize etme çabalarına yol açtı. Özellikle o dönemde hükümetin kontrolünden çıkan ilk bölgeler olan Şam kırsalı, Humus, İdlib ve Deraa'da etkili oldular. Komite üyelerinin çoğunluğunu, Suriye'deki insan hakları ve işçi sınıfı alanında çalışan, tüm din ve etnik kökenlerden gazeteciler ve genç aktivistler oluşturuyordu. Ayrıca Ürdün'de dağıtılan yurt dışındaki Suriyeli toplulukların çok sayıda temsilcisinin yanı sıra Katar, Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri'nden katılımcılar da vardı (Malcom Kerr Carnegie Orta Doğu Merkezi, 2015). Komiteler "şiddet içermeyen" bir politika benimsedi ve gösteriler düzenlemeyi, bir iletişim ve halkla ilişkiler ağı kurmayı ve uluslararası ateşkes ihlallerini belgelemeyi ve Suriye'deki yeni durumu kontrol altına almak için stratejik planlar geliştirmeyi görev edindi. Bu stratejik hedefler arasında ateşkesin sağlanması, mağdurların, kayıpların ve yerinden edilenlerin isimlerinin ve sayısının belgelenmesi, mevcut ve potansiyel tıbbi ve eğitim ihtiyaçlarının karşılanması, çevre yönetimi, atık toplama ve yargı sistemi bulunuyordu. Bazı komiteler daha sonra daha kurumsal yapılar olan yerel konseylere dönüşmüştür. Yerel meclisler, Suriye'deki olayları belgelemenin ve medya karartmasının kırılmasının önemini fark ettiler. Sosyal ağlar, medya komiteleri, haber merkezleri için, her şehre en az bir "medya ofisi" tahsis edildi (CFI, 2014: 1). Aktivistler, halk hareketi video kliplerle belgeleyerek bunları YouTube'a yüklemek ve Suriye'de barışçıl hareketi destekleyen tüm "koordinasyon komiteleri" ve haber istasyonlarına (15-30 dakikayı aşmayan bir sürede) göndermek üzere işe alındılar (Ghrer, 2013: 119). Aktivistler de medyaya tanıklık ve bilgi verme konusunda inisiyatif alarak ihtiyaç nedeniyle yurttaş gazetecisi haline geldi (Khalaf, Ramazan, Stolleis, 2014: 9). Al Jazeera kanalı gibi Suriye'deki hareketi destekleyen bazı kanallar, bazı yerel aktivistlere, Suriye'deki kanalın tek haber kaynağı olarak akredite edilmeleri için gerekli cihaz, ekipman ve eğitimi sağlama görevini üstlendi (Al-Zoubi, 2021: 91). Bu bağlamda, Al Jazeera kanalı %46,3 oranında aktivistlere, %30,5 oranında ise, kendi kaynaklarına, Suriye hükümeti kaynaklarına ve karşıtlarına

yayınlarında yer verdi (Khasib ve Ersoys, 2016: 11), Mısır, Tunus, Libya ve Suriye'deki halk hareketlerini canlı olarak aktardı.

Yerel sivil medya girişimleri tarafından üretilen medya içeriği ile sosyal medya sitelerinde (Facebook, YouTube) yayınlanan, Suriye'deki halk hareketinin gelişmelerine ilişkin Arap ve uluslararası haber istasyonlarında yeniden yayınlanan iletişimsel içerik arasında ayırım yapmak gerekmektedir. Bu zamana kadar hem Arap hem de uluslararası haber medyası, aktivistler tarafından "Facebook, YouTube" gibi sosyal paylaşım sitelerinde yayınlanan "iletişimsel içeriği" içeriğin güvenilirliği konusunda bir miktar ihtiyatla ve şüpheyle aktarıyordu. Suriye içinde bağımsız bir medya kuruluşunun yokluğunda, bütün gazeteciler sosyal medya sitelerindeki yayınlanan görüntülerin ve video kliplerin gerçekliğini doğrulamak için çaba sarf etmişlerdir. Tüm bunlar, yerel meclis çalışanlarını ve aktivistlerini, mekânın tarihini, simge yapılarını ve içeriğin gerçekliğine dair şüpheleri çürütebilecek her şeyi gösteren tabelalar taşıyarak kendi becerilerini geliştirmeye ve güvenilirliklerini artırmaya teşvik etmiştir (Ghrer, 2013: 117). Daha sonra video klipler sosyal paylaşım sitelerine akın ederek kontrolden çıkan bir bilgi seli yaratarak uluslararası toplumun gündemine oturmuştur (Lynch, Freelon ve Aday, 2014: 7). Bu bağlamda, tamamen sivil nitelikteki bireysel gönüllü çabalarla medya inisiyatifleri ve çoğunluğu öğrenci veya üniversite mezunu olan gazetecilik dışı operasyonel kadrolar aracılığıyla şekillenen medya içerikleri, eşi benzeri görülmemiş bir şekilde ortaya çıkmaya başladı (Dollet, 2014: 4). Bu kontekste, "Watan Radyo", yaklaşık 50 yıl sonra Şam'dan yayın yapan ilk hükümet karşıtı radyo olarak 11 Ağustos'ta deneysel yayınına başladı (Aasi, 2018: 3). Gazete düzeyinde, her gazete söz konusu bölgenin kendi haberlerini yayınlayarak, aynı bölgede hayatını kaybedenlerin isim ve fotoğraflarını içeren bir liste yayınladı. Bu gazetelerin bazıları, düzenlemeye katkıda bulunan yazar üyelerin kaynaklarından özel fon alarak, (Souriyatna Gazetesi -26 Kasım 2011, Daraya'da "Enab Baladi gazetesi - 2011, Zabadani'de gazetesi Oxygen gazetesi, Al-Salamiyah'da Hanta gazetesi- 2012 ve Süveyde'de Douda gazetesi) hükümetin veya devrimin söyleminden bağımsız bir medya söylemi sunmak amacıyla yayınlanmıştır (Dollet, 2014:5).

Aslında, yerel medya girişimleri, 2000 yılından bu yana varlığını empoze etmeye ve işlevlerini üstlenmeye çalışan temeldeki Suriye sivil toplumunu büyük ölçüde bünyesinde barındırıyordu (Khalaf, Ramazan ve Stolleis, 2014: 9). Bu yerel inisiyatifler, özellikle de yazılı yayınlar ve radyolar ilk aylarda önce söz konusu

bölgenin haberlerini, bölge sakinlerinin koşullarını ve kayıp kişilerin isimlerini gazete ve radyoda yayınlamaya başladı. Yayımlanan basılı içeriği yeniden yayınlamak için sosyal medya sayfalarını, özellikle "Facebook" platformundaki, kendi sayfalarını açtılar. Yerel medya kuruluşların çoğu bir yıl içinde Facebook sayfasında içeriklerini yayınlamaya başlayarak, Suriye'de medyanın üçüncü evresini başlattılar. Bu bağlamda, Şam Haber Ağı haber sitesini kurmasından bir ay sonra sosyal medya platformların üzerinden 11 Mart 2011'de yayına geçti. Enab Baladi Gazetesi ise 2011 yılında ortaya çıkmasının ardından 29 Aralık 2012 yılında, Vatan Radyosu 2011 yılında faaliyete geçmesinin ardından 12 Ağustos 2012'de "Facebook" sayfalarından içerik yayınlamaya başladı.

Suriye'deki iç çatışmanın gelişmesi, sivil medya sistemi üzerinde de yansıma buldu. Yeni ortaya çıkan medya kuruluşları, o dönemde hükümetin kontrolü dışında olan alanları çalışmalarını sürdürmek için güvenli bir ortam olarak benimsedi. Bunun sonucunda medya kuruluşlarının büyük çoğunluğu İdlib kırsalı, Şam kırsalı ve Halep'te 2013 yılına kadar çalışmalarını sürdürdü. Bu yeni ortaya çıkan medya araçları çalışmalarını engelleyen mali imkânsızlıkları Avrupa'daki kâr amacı gütmeyen kuruluşların projeleri sayesinde aştı. Bunlardan belki de en öne çıkan projeleri; Alman kâr amacı gütmeyen kuruluşun gözetimindeki "Suriye Radyo Projesi"dir (SYRNET). Bu proje kapsamında, hükümetin kontrolü dışındaki alanlara 10 km'ye kadar menzile sahip FM vericileri sağlanmış, hükümet medyasına alternatif bir radyo sistemi kurmak ve çalışanlarını gazetecilik becerilerini geliştirmek için eğitim verilmiştir. Proje sayesinde 9'a yakın radyo istasyonu kurulmuştur. Bunların bir kısmı günümüzde de faaliyet göstermektedir. 2012-2013 yılları arasında 16 radyo istasyonunu kurulduğu tahmin edilmektedir (Assi, 2018: 3). Abdul Wahab Al-Asi, bazı radyo istasyonlarının zamanla Avrupalı destek kuruluşları tarafından finanse edilen karlı projelere dönüşmesi nedeniyle bu dönemi Suriye sivil toplum medyası için "altın çağ" olarak nitelendirmektedir. Sivil toplum medyası çalışanlarından bir kısmı ABD Kongresi ve Avrupa Birliği ile toplantılara katılarak, Suriye'ye yönelik karar alma süreçlerine aktif rol oynamıştır (Assi, 2018: 3). Öte yandan, Suriye çatışmasının tarafları biliniyordu ve Suriye anlatısı uluslararası toplum tarafından geniş çapta anlaşılmıştı. Bu da uluslararası bağışçıların Suriye'de medya girişimlerine verdikleri destek konusunda güvenlerini güçlendirdi.

Suriye sivil medyasının 2014 yılına kadar Suriye içerisinde aktif kaldığını söylemekte

faýda var. Ancak sonraki dönemde muhalefet gruplarının ilerleyişinin azaldığı, El Nusra Cephesi ve Irak ve Şam İslam Devleti gibi radikal partilerin Suriye'deki iç çatışmaya yeni oyuncular olarak girdiği bir süreç yaşandı. Bu radikal aktörler de propaganda amaçlı medya platformlarına sahipti. Askerî operasyonların yoğun ortamında İdlib'te medya çalışmalarının devamlılığı için hayati öneme haiz elektrik ve internet hizmetlerin kesildi. Bazı Batılı gazetecilerin olup biteni doğrulamak için Suriye bölgelerine güvenli bir şekilde sızma imkânları azaldı (Lynch, Freelon ve Aday, 2014: 11), Bağımsız Özerk Yönetim Suriye'nin kuzeydoğusundaki kontrolünü ilan etti. Suriye sivil toplum medyasında "kurumsallaşma" kültürünün de büyük ölçüde yokluğu nedeniyle (Trombetta, 2017: 2) muhalif Suriyeli medya açısından benzeri görülmemiş bir gerileme yaşandı ve bu gelişmeler, 2013 yılının ikinci yarısında Suriyeli medyanın altın çağıının sonunun başlangıcına giden yolu açtı.

Bu faktörler, çok sayıda medya kuruluşunu, Mısır, Ürdün ve Lübnan'dakinin aksine, Suriyeli sivillere karşı destekleyici bir duruş sergileyen tek komşu ülke olan Türkiye'ye gitmeye yöneltti. Böylece medya aktivistlerinden yeni bir dalga sürgüne gönderilmiş oldu (Dollet, 2014: 2), Suriye'de "medya kaosa" neden olan gelişmelerle birlikte (Della Ratta, 2012: 67), ülkedeki askerî güçler ve medya unsurları yeniden düzenlendi. Hükümet medyası medya sahnesine hâkim olmayı başararak, Suriye'deki çatışmanın gidişatını bildiren tek kaynak haline geldi. Kuzeybatı Suriye'de alternatif Suriyeli medya kuruluşlarının sayısı hızla azalırken, hükümet kontrolündeki bölgelerdeki medya kuruluşlarının sayısı 60 civarında, Suriye'nin kuzeydoğusunda Özerk Yönetim'in bulunduğu bölgelerde ise 43 civarındaydı (SCM, 2019: 18).

Suriye'de 2014 yılına kadar siyasi ve askerî alanda yaşanan bölünme, medya sahnesine de gölge düşürmüştü ve bu durum Suriye kamuoyunu araştırmaya odaklanan çalışmalara da yansımıştır. Suriye halkını jeopolitik faktörlere göre sınıflandıran ilk araştırma 2014 yılında gerçekleştirilmiştir. Alman kâr amacı gütmeyen kuruluş MICT5 tarafından gerçekleştirilen araştırma ilk olarak hükümetin kontrolündeki bölgelerde yaşayanlar, ikincisi ihtilafli bölgelerde ikamet edenler ve üçüncüsü Suriye'de iç çatışmanın başlamasından bu yana yurtdışında bulunan Suriyelilere yönelik yapılmıştır. Araştırma sonuçları, televizyonun Suriye halkının medya kültürüne hâkim olduğu gerçeğini ortaya koymuştur. Buna göre "Sama" kanalı, ardından Suudi "Al-Arabiya" kanalı ve hükümet yanlısı Lübnanlı "Al-Mayadeen" kanalı, hükümet bölgelerindeki Suriyeliler arasında en çok takip edilen kanalların

başında gelmektedir. Devlet kontrolü dışında yaşayan Suriyelilerin tercihleri farklılık gösterirken, Suudi Arabistan'ın "Al-Arabiya" kanalı en çok takip edilen haber kanalları listesinde yer almaktadır. Onu Katar'ın "Al- Jazeera" kanalı ve Suriyeli sivil toplum kuruluşu "Orient" takip etmektedir. Ayrıca, BBC Arapça kanalı Suriye hükümetinin anlatısını benimseme eğilimine rağmen, kontrolü dışındaki alanlarda da yüksek takip oranlarını korumaktadır (MICT5, 2014: 13).

Suriye kamuoyunun medya tercihlerinin seyri 2016 yılında da kullanım/takip yerine bağlı olarak devam etmiştir. Bu bağlamda, Jad Melki'nin araştırması, Arap haber istasyonlarının (Al-Arabiya ve Al-Jazeera), uluslararası haber istasyonlarının (Russia Today ve BBC Arabic)ve ardından Suriye hükümet kanallarının Suriye halkının ana haber kaynağını oluşturduğunu ortaya çıkarmıştır. Suriye hükümetini destekleyen kanallar, hükümetin kontrol ettiği bölgelerde daha fazla takipçiye sahiptir. Bölgesel kanallar ve hükümet kontrolünde olmayan Suriye kanallarının izleyici kitlesi yoğunluğu, hükümetin kontrolü dışındaki alanlarda güvenlik düzeyleriyle doğru orantılı olarak, ikamet ettiği yere göre değişmektedir (MICT5, 2014: 1). Ayrıca araştırma sonuçları, hükümet yanlısı "Sama" kanalının yüksek izlenme oranlarının, izleyicilerin içeriklere güvendiği anlamına gelmediğini de oraya koymaktadır. İçeriklerle ilgili güven endeksine göre, Hükümete bağlı "Sama" kanalı, Suriye haber kanalı ve Suriye uydu kanalı ile Al Arabiya'nın ardından listenin en sonunda yer almaktadır. Onu El Cezire, ardından Suriye'deki sivil toplum kanalı Orient, hükümet yanlısı Lübnanlı Al-Mayadeen kanalı ve hükümet yanlısı Lübnanlı Al-Jadeed kanalı takip etmektedir (MICT5, 2014: 28).

Aslına bakılırsa, Suriye'deki Suriyeli katılımcıların yanıtlarının, en önemlileri güvenlik vekişisel kaygılar olmak üzere çeşitli hususlara göre belirlendiği bir sır değil. Suriye hükümetinin kontrol ettiği bölgelerde yaşayan Suriyeli bir vatandaşın, Suriyelileri hükümete karşı kışkırtmakla suçlanan "Al-Jazeera" ve "Al Arabiya" kanallarına da Suriye hükümetine karşı daha tırmandırıcı bir yayın çizgisi benimseyen "Orient" kanalını takip ettiğini bildirmesi kolay değildir. İstenmeyen güvenlik sonuçları nedeniyle bu kanalları takip ettiklerine dair gerçeği açıklamaya cesaret edemezler. Bu durum, Suriye kamuoyuna yönelik çalışmanın sonuçlarının geçerliliği ve Suriye hükümetinin kontrolü altındaki bölgelerdeki tercihleri konusunda şüphe uyandırabilir. Öte yandan, Arap ve uluslararası medya hâlâ tüm Suriye hükümet ve sivil toplum medyasından daha yüksek güven, güvenilirlik ve takip oranlarına sahiptir.

Ayrıca Suriyeli sivil toplum medya kuruluşlarının türlerine bakılmaksızın takip oranlarının Suriye'nin resmî medya kuruluşlarıyla karşılaştırıldığında hâlâ düşük olduğunu, zira henüz Suriyelilerin güvenini kazanamadıklarını görüyoruz. Al Arabiya kanalı hâlâ liderliğini sürdürmekte, onu hükümet yanlısı Suriye Sama kanalı, Al-Jazeera ve sivil toplum kuruluşu olan Suriye kanalı Orient takip etmektedir. Bu kanalların izlenirlik sıralaması ankete katılanların ikamet yerlerine göre değişmektedir. Örneğin Suriye Orient kanalı ve Katar El Cezire kanalı Türkiye'deki Suriyeli izleyicinin en çok takip ettiği kanallar listesinde yer almaktadır (Kozman, Tabbara ve Melk, 2021: 304).

İnternetin Suriyelilerin yaşamları üzerindeki etkisine ilişkin olarak, çoğu Arap ve Batılı çalışma, İnternet ve sosyal medya ağlarının "Arap Baharı" ülkelerindeki barışçıl hareket üzerindeki etkisinin kaçınılmaz olduğunu kabul etme eğilimindedir. Bununla birlikte, Suriye'deki barışçıl hareket ve çevrimiçi medya etkinliği bağlamında farklı hususlar söz konusudur:

- i. Suriye'de internet kullanım oranları incelendiğinde, (2005-2010) yıllar arasında internetin kullanım oranlarında artış yaşandığı dikkat çekmektedir. 2005 yılında 1 milyon 24 bin 162 olan kullanıcı sayısı, 2010 yılında 3 milyonu aşan bir artışla 4 milyon 289 bin 165 kullanıcıya ve her yıl 800 bin yeni kullanıcıya ulaşmıştır. Ülkede internet kullanımının artış hızı 2011'den sonra yıllık 200.000 yeni kullanıcıya düşerek; 2011-2016 yılları arasında yeni internet kullanıcı sayısı bir milyonu geçememiştir (UNHCR, 2010). Aynı durum, Dünya Telekomünikasyon Örgütü'nün (ITU World Telecommunication) 4 milyon 69 bin 41 kişi olarak tahmin ettiği Suriye'deki cep telefonu kullanıcı sayısı için de geçerlidir. Cep telefonu kullanıcısı 2015'te hızla 14 milyon 31 bin kullanıcıya ulaşmıştır. 2019'da yaklaşık 17.730.000 ile en yüksek telefon kullanım oranına (The Global Economy.com) ulaşmıştır. Bu, askerî operasyonlar ve dış müdahaleyi destekleyen barışçıl hareketin azalması ve Suriyelilerin hükümet kontrolü dışındaki bölgelerde telefon edinme fırsatlarının azalmasıyla aynı zamana denk gelmektedir. Haberlerin yerini cep telefonu, sözlü iletişim ve e-postanın almıştır (MICT5, 2014: 1). GPS teknolojisiyle donatılmış akıllı telefonlar kaçakçılara başvurmada daha az riskli göç rotaları aramak için yaygınlaşmıştır. Bu şekilde sınır

muhafızlarının görüş alanından uzakta, kitlesel sınır ötesi göçler başlamıştır (Dekker, Engbersen, Klaver ve Vonk, 2018: 6).

- ii. Suriye'de internetin sınırlı kullanım oranları, teknolojinin ve cep telefonlarının yavaş benimsenmesi, internetin oynadığı gerçek rolün boyutu, sosyal sitelerin hareket üzerindeki etkisinin kaçınılmazlığı konusunda soru işaretleri ve şüphe uyandırmaktadır. 2013'te 167 ülke arasında 157. sırada yer alan Suriye, internet kullanım özgürlüğü marjının erozyona uğradığı bir dönemde, 2022'de Küresel Özgürlük Endeksi'nden çıkarılmıştır (Freedom House, 2022).
- iii. Aslında sosyal sitelerin, Suriyelilerin ve uluslararası toplumun Suriye'deki durumla ilgili gelişmeler hakkında bilgilendirilmesine, insanları Suriye devletine karşı saflara itmeye ve protestocular lehine uluslararası desteği harekete geçirmeye katkıda bulunduğunu inkâr edemeyiz (Tkacheva vd., 2013: 74). İnatçı ortamlar ve rejimlerde siyasi değişim için bir platform olarak bazı faydaları vardır (Dollet, 2014: 5).
- iv. Televizyon kültürünün Orta Doğu bölgesinde genel olarak yayılması ve o dönemde haber hizmetlerinde uzmanlaşmış kanalların popülerliği, Arap Baharı devrimleri sırasında Suriye halkının harekete geçmesinde başka faktörlerin katkısının anlaşılmasının yolunu açmaktadır. Mısır, Tunus ve Libya'da halk hareketinin yanında yer alan haber kanallarının, umut söylemlerinin Suriyelileri kendi hareketlerini kurma konusunda katkısı oldu. Suriye kamuoyunun Tunus ve Mısır modeli doğrultusunda hareket etmesi, Suriye'deki hareketin bir boşlukta ortaya çıkmadığının kanıtıdır. Aksine, Suriye'deki hareket, her biri kendi adını verdiği rejimin devrilmesiyle sonuçlanan üç Arap devriminden sonra aktif hale gelmiştir. (Al-Mawla, 2012 aracılığıyla) Yaşanan popüler hareketin yoğun olarak ele alınmasından kaynaklanan bir domino etkisidir (Al- Zoubi, 2021: 275).
- v. Kaotik yayın, yayıncılık ve kapsama alanı, Mısır ve Tunus'taki çevrimiçi içerikle karşılaştırıldığında Suriye'yi farklı kılan sorun alanları olmuştur. Bunlardan bazıları, birebir içerik oluşturmada "teknik anlamda" eksiklik ve teknik yeteneklerin kullanılması konusundaki zayıf bilgi, teknik elitlerin içerik oluşturma sürecine katılımının olmaması ve yayının yerel kazanımı sağlayacak şekilde planlanması, kullanıcıların karşı karşıya olduğu tehlike dikkate

alınmaksızın, destek ve uluslararası sempati arayışı, 40 yıldır Suriye kamusal alanına yabancı olan içeriklerin edinilmesi, kullanılması ve yayılmasına yönelik sosyal web sitelerinin siyasi pratikleridir. Örneğin, "Sham" Haber Ağı, günde 40'ı aşan yayın oranıyla, haberleri yaymak ve yerel olay ve gerçekleri yayınlamak için en çok kullanılan medya platformlarından biriydi.

- vi. Sosyal sitelerin siyasi değişim için arzu edilen etkisi, her toplumun çoklu demografik ve mezhepsel kimliklerine bağlıdır. (Della Ratta ve Valleriani, 2012), Suriye gibi etnik, dinî ve politik açıdan oldukça Balkanlaşmış ortamlarda sanal bilgi toplumunun olduğuna inanmaktadır. Örneğin sosyal medya diyalog ufkunu baltalayacak ve tek bir toplum içindeki farklılıkların derinliğini artıracak ve onuideojik partizanlığın güdümünde dağılmaya ve parçalanmaya itecektir (Della Ratta, 2012: 66). Bu nedenle elitlerin ve kanaat önderlerinin kitleleri harekete geçirip harekete geçirmeleri ve onların siyasi ve toplumsal değişim beklentilerini gerçekleştirmeleri Tunus ve Mısır'da olduğu gibi zordur.
- vii. Anlatı bağlamlarının parçalanmasını, vizyon kaybını ve Suriye'de yerel ve uluslararası alanda, özellikle de tarafların çokluğundan dolayı olup bitenlere olan ilginin kaybolmasını önlemek için, olay çerçevesini birleştirmenin gerekliliğinin bilincinde olan ekipler halinde çalışmanın olmayışı ülkede çatışmaya ve radikal hareketlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.
- viii. Üstelik alternatif Suriyeli medya kuruluşlarının dinleme oranları olarak Suriye kamuoyunu incelemeyen, onların tercihlerini bilmeden ve bilinmeyen bir kitleye rastgele yayın yapmadan, bazı alternatif Suriyeli medya kuruluşları için yabancı fonların (Avrupa ve Amerika) rolünü göz ardı etmek mümkün değildir.

4.2.3. Türkiye'de Faaliyet Gösteren Suriyeli Medyası

Türkiye'de medya sektörüne yabancı yatırım yakın zamanda olup, yabancı bir medya kuruluşunun Türkiye'deki ilk yatırımı 1999 yılına dayanmaktadır. Amerikan CNN kanalına bağlı olan ve sahibi Amerikalı Time Warner şirketi olan CNN Türk'ün 1999 yılından itibaren yayına başlamıştır. Ardından 24 Ocak 2007'de İstanbul'dan yayına başlayan Amerikan şirketi Fox'un yan kuruluşu Fox izledi. O tarihten bu yana Türkiye, coğrafi yakınlığına rağmen kendi topraklarında medyasektöründe herhangi bir yabancı

yatırım yapmamış veya Orta Doğu ülkeleriyle medya ortaklığı yapmamıştır. Kaya ve Çamkur, "Türkiye'deki medya ortamının yüksek derecede siyasi paralelliğe sahip olduğu ve bu durumun onu küreselleşmeye karşı bağışık kıldığı belirtilmektedir (Kaya ve Çamkur, 2011: 521). İki ülke arasında medya işbirliğinin kurulmasına yönelik ilk adım Suriye'den Türkiye'ye medya heyeti gönderilmesiyle 2005 yılında atılmıştır. 2010 yılında Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT), Arapçakonuşan ilk Türk televizyon kanalı olarak TRT Arapça'yı açmıştır. Kanal, Türk hükümetinin Arap dünyasına açılma, kültürel ve toplumsal iletişim bağlarını güçlendirme politikası doğrultusunda yayınlarını sürdürmektedir. O dönemde, siyasi ve ekonomik güç dengesinin ve bu ülkelerdeki halkın ilgisinin Türkiye lehine değişmeye başladığını belirtmekte fayda vardır. Türkiye lehine bu değişim, Suriye, Lübnan ve Ürdün gibi Filistin topraklarında da zirveye ulaşmıştır (Altunışık, 2010: 10). 2011 yılında "Arap Baharı" devrimlerinin başlamasıyla birlikte, "istisnasız" tüm hareketlere destekleyici bir duruş sergileyen Türkiye, ülkeye gelen Arap gazetecilerin sayısı arttıkça, alternatif Arap medyası ortamı haline gelmiştir. 2011'den bu yana çoğunluğu Filistinli olmak üzere yaklaşık Türkiye'de 3.000 Arap gazetecinin olduğu tahmin edilmektedir. 900 gazetecinin olduğu Filistin'in ardından Mısırlılar, Suriyeliler, Yemenliler ve Iraklılar geliyor (Kalalwah, 2018).

Türkiye'de "açık kapı" politikası sayesinde Suriyeli medya kendine yer bulabilmiştir (Bayır ve Aksu, 2020: 336). Çalışanlarının ve gazetecilerinin Suriye-Türkiyesınıırını kolaylıkla ve koşulsuz olarak geçmesi sağlanmıştır. Suriye'ye ve Türkiye'deki sığınmacı kampları dışındaki Suriyeli sığınmacılara yardım için ülkenin güneyindeki sınır illerini (Gaziantep, Kilis, Hatay) güvenli karargâh olarak benimseyen medya kuruluşlarının, sivil toplum kuruluşlarıyla omuz omuza çalışmalarına ve ruhsat almaksızın Suriyelilerin insani müdahaleye katılmak üzere sivil toplum kuruluşu kurmalarına izin verilmiştir (Boztaş, 2019: 154).

2011'den sonra ortaya çıkan Suriyeli medya kuruluşları somutlaşan durumsal, finansal ve coğrafi hususlara bağlı olarak bugün geçici isimlerle anılmaktadır. Bu medyaya "muhalefet medyası", "sürgündeki medya" (İMS, 2020) veya "bağımsız medya" (İssa, 2016: 2) adı verilmektedir. Ancak herhangi bir potansiyel politik önemi olmayan en nesnel terim "alternatif medya"dır. "Alternatif medya" terimi daha önceleri devlet medyasına duyulan güvenin düşüklüğünün göstergesi olan çevrimiçi gazetecilik ile ilişkilendirilmekteydi (Andersen, Shehata ve Andersson, 2021: 833). Suriye

örneğinde, 2011'den önce ortaya çıkan alternatif medyanın kimliğinin, hükümet medyasının tartışmaktan ve yayınlamaktan kaçındığı içeriklerle şekillendiği görülmektedir. Buna karşın hükümet, bu içeriklerin onlarca sivil toplum medyasında konuşulmasına izin vermiştir. Suriye'de, "Syria News", "Shako Mako" ve "Die Presse" gibi haber siteleri ortaya çıkmış ve daha az düzenlemeye tabi bir ortamda çalışma gerçeği çok sayıda genç gazetecinin ilgisini çekmiştir (İMS, 2020: 39). 2011'den sonra Suriye'de alternatif medya, hükümet medyasının aktarmadığı içerikleri paylaşan mecralar için bir kavram haline gelmiştir.

5. TÜRKİYE'DEKİ SURIYELİ SOSYAL MEDYANIN ANALİZİ: YÖNTEM, KURAM VE BULGULAR

5.1. Yöntemsel Çerçeve: Araştırma Deseni

Bu çalışma Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılara ait medyanın yapısını ve içeriğini incelemeyi amaçlamaktadır. Tezde karma bir araştırma yöntemi benimsenmiştir. Bu doğrultuda alan gözlemleri, resmî kurum verileri ve istatistikler, nitel ve nicel içerik analizine başvurulmuştur.

Bunun için öncelikle Suriyeli medyanın Türkiye'deki mevcut durumu (sayı, dağılım ve kuruluş yılı açısından) belirlenmeye çalışılmakta, ayrıca medya kuruluşlarının idari ve mali yapıları ve çalışmalarını düzenleyen istihdam politikaları saptanmaktadır.

Daha özel olarak çalışmada, önde gelen üç Suriyeli medya kuruluşunun Türkiye'ye ve en fazla Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapan Türk toplumuna yönelik medya içerikleri incelenmektedir. Bu kurumları yönlendiren editoryal politikaları anlamak için, çalışma kapsamında Türkiye ve Türk toplumuyla ilgili içerik hacmi incelenmekte, içerik türleri ve konuları belirlenerek, çeşitli olaylar ve konularda kullanılan haber çerçeveleri ve yorumlayıcı bağlamlar ortaya çıkarılmaya ve her bir kurumun kullandığı haber kaynakları açığa kavuşturulmaya çalışılmaktadır.

Ayrıca, çalışma kapsamında görüntü ve görsel materyal kaynakları gözden geçirilmiştir. Her kurumun ürettiği medya içeriğindeki farklılıkları ve içerik analizlerinden hareketle oluşturulan "içerik biçimi" ortaya konulmaya ve her medya kurumunun içeriğinin şekillenmesi ile aldığı mali destek arasındaki ilişki yorumlanmaya çalışılmıştır. Özellikle, birçok Suriyeli medya kuruluşu son zamanlarda artan bir şekilde Türkiye ve Türk toplumuyla ilgili haber ve olaylara yer vermeye, Türkçe olarak ya da Türkçeye çevrilmiş çeşitli programlar üretmeye başlamışlardır. Bu bağlamda, mevcut çalışma, Türkiye'de faaliyet gösteren bağımsız Suriyeli medya kuruluşlarının, kendine özgü bir medya içeriği geliştirdiğini öne sürmektedir. Bu açıdan tez, Türkiye'deki Suriyeli medya içeriğinin, Suriyeli sığınmacıların Türk toplumuna entegrasyon sürecini artırmayı amaçladığını, topluluklar arasındaki kültürel ve dilsel farkı azaltmayı hedeflediğini, Suriyeli

sığınmacılar ile Türkler arasında sosyal kabulü ve birlikte yaşamı teşvik ettiğini ve uyum sağlamayı amaçladığını savunmaktadır.

Bu çalışmanın önemi, Türkiye’de faaliyet gösteren Suriyeli medya organlarını inceleyen ilk çalışmalardan biri olması ve bugüne kadar faaliyetlerini yöneten yasal, idari ve finansal mekanizmaların ortaya çıkarılmasıdır. Bu çerçevede, Suriyeli medya organlarının Türkiye ve Türk toplumuyla ilgili içeriğini analiz eden çalışma, Türkiye’deki Suriyeli medya, ev sahibi toplumla etkileşime giren ve onun sorunlarına da odaklanan "göçmen gazeteciliği"ni mi temsil etmektedir, yoksa ev sahibi toplumun sorunlarına değinmeden sadece sığınmacıların sorunlarıyla sınırlı kalan "sürgün gazeteciliği"ni mi temsil etmektedir?" sorusuna yanıt aranmaktadır.

Ayrıca, bu çalışma geleceğe yönelik de önem arz etmektedir; çünkü Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılara ilişkin farklı boyutların incelenebileceği bir veri tabanı sunmaktadır. Bu boyutlar, Türkiye'deki Suriyelilerin medya içeriğini tüketim alışkanlıklarının incelenmesini, Suriyeli medyanın Suriyeli sığınmacıların Türk toplumuna yönelik algılarını şekillendirmedeki rolü ve bu algıların Türkiye’deki uyum ve entegrasyon süreçlerine olası etkilerinin araştırılmasını içermektedir.

Bu Araştırma, Suriyeli sığınmacıların Türk toplumu hakkındaki algılarının büyük bir bölümünün Türkiye'de ortaya çıkan Suriyeli medya tarafından şekillendirildiği temel bir önermeye dayanmaktadır. Bunu doğrulamak için şu sorulara yanıt aranmaktadır.

1. Türkiye’de faaliyet gösteren Suriyeli medya organlarının kendi sosyal medya sayfaları üzerinden paylaşılan medya içeriği toplam sayısı içinde Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların sorunlarıyla ilgili haberlerin payı ne kadardır?
2. Türkiye’deki Suriyeli medya organlarının, Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların Türk toplumundaki sorunlarıyla ilgili haberlerde kullanılan içerik türleri nelerdir?
3. Türkiye’de ortaya çıkan Suriyeli medya organlarının kendi sosyal medya sayfalarında Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların sorunları ve Türk toplumuyla ilgili içeriklerde kullanılan çerçeveler nelerdir?
4. Türkiye’deki Suriyeli medya organlarının, Türkiye ve Türk toplumuna ilişkin içerik türleri nelerdir?

5. Türkiye'deki Suriyeli medya organlarının Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların durumuyla ilgili haberlerde kullandığı Türk haber kaynakları ve bu haber kaynaklarının türleri (resmî kaynaklar, gazeteler, adı açıklanmayan özel kaynaklar vb.) nelerdir?

Bu araştırmanın evreni, Türkiye'de faaliyet gösteren Suriyeli medya organları ve sosyal medya platformlarındaki içerikleridir. "Suriye Medya ve İfade Özgürlüğü Merkezi" ve "Jusoor Merkezi" tarafından yürütülen araştırmalarda yer alan istatistiklere dayanarak, bu çalışma 2024 yılına kadar Türkiye'deki Suriyeli medya kuruluşlarının sayısı, dağılımı, kuruluş ve kapanış yılları açısından güncellemeler yapmıştır.

Araştırmada, Türkiye'deki Suriyeli medya kuruluşlarına dair veri toplamak için alan gözlemi tekniği kullanılmıştır. Bu kapsamda, kuruluşların sayısı, türü ve kuruluş tarihleri gibi temel bilgilerin yanı sıra, çalışma izinleri, resmî tatiller, çalışan ücretleri ve Türkiye'de sağlanan mali destek türleri gibi idari özellikler hakkında veriler elde edilmiştir.

Türkiye'ye ve Türk toplumuna yönelik medya içeriğini analiz etmek için Türkiye'de önde gelen bazı Suriyeli medya kuruluşlarının içeriği belirlenmiştir. Bu kapsamda, Suriye TV, Rozana FM ve Enab Baladi Gazetesi araştırma örnekleme olarak seçilmiştir. Araştırmacı, bu medya kuruluşlarını aşağıdaki nedenlerle seçmiştir:

1. Suriyeli medya organlarının çeşitliliğini sağlamak: (gazete, radyo, televizyon). Medya aracının türünün, Türk toplumuna yönelik konularını veya bu konulara yaklaşımını nasıl etkilediğini anlamak büyük önem taşımaktadır.
2. Seçilen Suriyeli medya organları farklı ideolojik eğilimleri temsil etmiştir; Enab Baladi Gazetesi muhafazakâr bir eğilimi benimserken, Rozana Radyosu laik bir eğilimi benimsemektedir. Suriye TV ise Katar devleti tarafından finanse edilmektedir.
3. Araştırma örneklemindeki üç medya kuruluşu sosyal medyada en yüksek takipçi sayısına sahiptir: (Enab Baladi: 1,3 milyon, Rozana FM: 1,1 milyon, Suriye TV: 8 milyon).

Çalışmada içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Her medya kuruluşunun Türkiye ve Türk toplumuyla ilgili olaylar ve konulara ne kadar yer ayırdığı ve Türkiye ve Türk toplumuyla ilgili haber materyallerinin her bir medya kuruluşunun toplam yayın içindeki oranı nicel olarak ölçülmüştür. Ayrıca, her bir Suriyeli medya kuruluşunun ayrı ayrı hangi gazetecilik konularına ilgi gösterdiği belirlenmiş ve medya kuruluşlarında yer alan olayların coğrafi bölgeleri haritalandırılmıştır.

Ayrıca, çalışma Türkiye ve Türk toplumuyla ilgili medyadaki içeriği analiz etmek için nitel bir analize de başvurulmuştur. Her medya kuruluşunun Türkiye veya Türk toplumu ile ilgili her olayı veya konuyu nasıl çerçevelediğine bakılmıştır. Üç medya kuruluşu arasında aynı olaya ilişkin kullanılan ifadeler, kelimeler, metaforlar ve mecazi kavramlar inceleyerek çerçeveleme biçimlerindeki farklar ve "söylem biçimi" ortaya konulmaya çalışılmıştır. Buna ek olarak olayda yer alan kişilerin ve karar vericilerin seçimi ve görünümü gibi faktörler de göz önünde bulundurulmuştur.

Bu çalışmanın ön analizine dayanarak, çalışmanın konusuyla ilgili olayların coğrafi konumuna dayalı bir temel analiz birimi geliştirilmesinin gerekli olduğu düşünülmüştür.

Bu ortak analiz birimine göre, Türkiye ve Türk toplumu ile ilgili içerik üç ana coğrafi sınıflamaya ayrılacaktır:

1. Suriye - Türkiye: Suriye'de gerçekleşen ve Türkiye ile ilgili olayları kapsayan içerik.
2. Türkiye: Türkiye'de gerçekleşen tüm olayları kapsayan içerik.
3. Türkiye ve Dünya: Türkiye, uluslararası ilişkiler, diplomatik bağlar, küresel ekonomik etkiler ve ortak güvenlik ve askerî meselelerle ilgili olayları ve gelişmeleri kapsayan içerik.

Bu ortak analiz birimi aracılığıyla çalışma, Suriyeli medyanın söyleminde Türkiye ile ilgili haber kapsamının genel hacmini inceleyecek, ilgili konu ve meseleleri belirleyecek, kullanılan haber çerçeve türlerini inceleyecek ve Facebook'taki takipçi etkileşim düzeyini analiz sabit kategorileri olarak değerlendirecektir.

Buna ek olarak, çalışma her medya kuruluşu için özel bireysel analiz kategorileri geliştirmiştir. Örneğin, Enab Baladi gazetesinde, "Türkiye," "Türkler," ve "Ankara" gibi terimlerin kullanım sıklığı, bağlamı ve örneklemedeki metinlerdeki anlamları

incelemek için bir kategori oluşturulmuştur. Ayrıca, haber ajanslarından alınan içerik hacmini, özgün içerik (makaleler, metin raporları, infografikler ve podcast'ler) ile karşılaştırmak için bir başka kategori eklenmiştir.

Bunu gerçekleştirmek için, çalışma, Suriyeli medya araçlarının içeriğinden temsili bir örneği toplamak için bir yıllık zaman dilimi kapsamındaki içerikler seçilmiş, bu içeriklerin analizi için "Haftalık örnekleme" yöntemi kullanılmıştır. Örneğin, bir sonraki günün belirlendiği belirli bir haftadaki bir gün, örneğin Pazartesi (1 Ocak) seçilerek ertesi gün ikinci haftanın Salısı, üçüncü haftanın Çarşamba, dördüncü haftanın Perşembe seçilmiştir. Ve yayının her gününü analiz etmek zorunda kalmadan, medya içeriğini yeterince temsil eden bir örnek elde etmek amacıyla çalışmanın incelemeyi amaçladığı zaman dilimi tamamlanana kadar bu şekilde devam edilmiştir.

Aşağıdaki tablo, üç medya kuruluşunun sosyal medya platformlarından 1 Ocak 2021 - 24 Aralık 2022 tarihleri arasında yayınladığı içeriklerin "Haftalık örneklem" ini göstermektedir.

Aylar	2021								
Ocak	Cuma	1	Cumartesi	9	Pazar	17	Pazartesi	25	
Şubat	Pazar	2	Pazartesi	8	Salı	16	Çarşamba	24	
Mart	Perşembe	4	Cuma	12	Cumartesi	20	Pazar	28	
Nisan	Pazartesi	5	Salı	13	Çarşamba	21	Perşembe	29	
Mayıs	Cuma	7	Cumartesi	15	Pazar	23	Pazartesi	31	
Haziran	Salı	8	Çarşamba	16	Perşembe	24	-----		46 Gün
Temmuz	Cuma	2	Cumartesi	10	Pazar	18	Pazartesi	26	
Ağustos	Salı	3	Çarşamba	11	Perşembe	19	Cuma	27	
Eylül	Cumartesi	4	Pazar	12	Pazartesi	20	Salı	28	
Ekim	Çarşamba	6	Perşembe	14	Cuma	22	Cumartesi	30	
Kasım	Pazar	7	Pazartesi	15	Salı	23	Çarşamba		
Aralık	Perşembe	1	Cuma	9	Cumartesi	17	Pazar	25	

Tablo 5.1. 2021 yılı haftalık örnekleme metodolojisine göre araştırma içerik analizi örnek dağılımı

Aylar	2022								
Ocak	Pazartesi	2	Salı	11	Çarşamba	19	Perşembe	27	
Şubat	Cuma	4	Cumartesi	12	Pazar	20	Pazartesi	28	
Mart	Salı	8	Çarşamba	16	Perşembe	24	-----		
Nisan	Cuma	1	Cumartesi	9	Pazar	17	Pazartesi	25	
Mayıs	Salı	3	Çarşamba	11	Perşembe	19	Cuma	27	
Haziran	Cumartesi	4	Pazar	12	Pazartesi	20	Salı	28	
Temmuz	Çarşamba	6	Perşembe	14	Cuma	22	Cumartesi	30	46 Gün
Ağustos	Pazar	7	Pazartesi	15	Salı	23	Çarşamba	31	
Eylül	Perşembe	8	Cuma	16	Cumartesi	24	-----		
Ekim	Pazar	2	Pazartesi	10	Salı	18	Çarşamba	26	
Kasım	Perşembe	3	Cuma	11	Cumartesi	19	Pazar	27	
Aralık	Pazartesi	5	Salı	13	Çarşamba	21	Perşembe	29	

Tablo 5.2. 2022 yılı haftalık örnekleme metodolojisine göre araştırma içerik analizi örnek dağılımı

Çalışmanın incelediği üç Suriyeli medya kuruluşunun resmî sosyal medya hesapları (Facebook, Twitter (şimdiki X), Instagram) üzerinden yayımladığı içeriğin ilk analizine dayanarak, çalışma medya kuruluşlarının yalnızca "Facebook" platformunda yayımlanan içeriklerini analiz etmeye karar vermiştir. Bunun nedeni, üç medya kuruluşunun Facebook'ta her gün içerik yayımlamaya devam etmesi, Twitter (şimdiki X) ve Instagram'da ise bu sıklıkta güncellemeler yapılmamasıdır. Ön araştırma, üç medya kuruluşunun günlük haber içeriklerini öncelikle Facebook'ta yayımlamaya öncelik verdiğini göstermiştir. Ayrıca, Rozana Radyosu'nun Temmuz 2021'den itibaren Twitter (şimdiki X) ve Instagram hesaplarında paylaşım yapmayı durdurduğu fark edilmiştir. Bu dönem, çalışmanın analiz etmeye çalıştığı ve diğer medya kuruluşlarıyla karşılaştırdığı dönemdir. Ancak, bu durdurma, çalışmanın resmî Twitter (şimdiki X) ve Instagram hesaplarında yayımlanan medya içeriklerinin analiz edilmesinin dışında tutulmasına neden olmuştur.

5.1.1. Kuramsal Çerçeve

Bu çalışmada, Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de ortaya çıkan Suriyeli medyasına bağımlılık derecesini ve bunun onların ev sahibi Türk toplumuna yönelik bilgi, tutum ve davranışları üzerindeki etkisini ölçmek için Medya Bağımlılığı Teorisi'ne dayanılacaktır. Araştırmada ayrıca, Türkiye'de ortaya çıkan Suriyeli medya organlarının her birinin medya söylemini ortaya koymak ve Türk toplumu ile ilgili haberlerinde kullandıkları haber çerçevelerini ve klişeleri belirlemek için Haber Çerçeveleme Kuramı kullanılacaktır.

Haber çerçeveleme kavramı, medyanın bireylerin olayları, vakaları ve sosyal etkileşimleri belirli bir şekilde algılamalarına yardımcı olan ve sosyal durumlar hakkında farkındalıklarını artıran araçlar olarak kullanılmasına dayanır. Goffman (1974), bu kavramın temellerini atan isimlerden biridir. Teorinin önde gelen savunucularından Entman ise haber çerçevelerinin, belirli kelimeler, semboller ve ifadeler aracılığıyla olayları yeniden şekillendirip sosyal bağlamlara yerleştirdiğini öne sürer. Bu süreçte, bazı yönlerin kasıtlı olarak vurgulandığını, diğerlerinin ise göz ardı edildiğini, böylece medyanın iletmek istediği mesajın daha belirgin hale getirildiğini belirtir. Teori, her bir konunun olumlu ya da olumsuz farklı perspektiflerle yorumlanabileceğini ve bu yorumların bireylerin değerlerini, yönelimlerini ve tutumlarını etkilediğini savunur. Bu çerçeveleme süreci, bireylerin bir konu hakkındaki algılarını şekillendirmelerini veya yeniden yönlendirmelerini sağlar.

Teori, bireyin herhangi bir konu karşısındaki tutumunun beklenen geleneksel değeri modeline dayanmaktadır. Bireyin herhangi bir konu hakkında sınırlı ve gelişmemiş inançlara sahip olduğunu varsayan, konunun olumlu ve olumsuz noktalarının tartılarak göreceli değerlendirmeler sağladığı akli bir simülasyonda birey tarafından ele alındığı bir algıdır. Bireyin entelektüel çerçevesi, tüm seçimlerini yönettiği ve bunlardan kendi düşüncelerine, değerlerine ve inançlarına uygun olanı seçtiği ilk referanstır. Haber çerçeveleme, kitlenin konuları ve olayları öğrenme, yorumlama ve değerlendirme sürecini etkileyen araçlardır. Etkisi, bireylerin sosyal ve politik olarak yetiştirilmesine katkıda bulunabilir; onları karar vermeye ve toplu eyleme katılmaya itebilir (Entman, 1993: 53). Ancak medya araçlarının haber çerçevelerini kullanması, kesinlikle yeni toplumsal değerlerin yaratılması veya değişim için çaba gösterilmesi anlamına gelmez. Aksine, halkın yaşadığı gerçekleri ve olayları anlamayı kolaylaştıran araçlardır. Geçtiğimiz on yılda, iletişim sürecinde haber çerçevesi belirleme, pek çok iletişim bilimcinin nezdinde farklı sorunları tanımlama, bir dizi aracın medya yayını karşılaştırmada ve aralarındaki farklılıkları incelemedeki yönelimlerini belirleme konusunda vazgeçilemez bir unsur haline geldi (Chong ve Druckman, 2007: 99). Gitlin (1980), 1960'lı yıllarda neo-sol hareketler üzerine yaptığı çalışmada medya çerçevelerini uygulayan ilk araştırmacılardan biri olarak kabul edilmektedir (Gitlin, 1980: 31). Gitlin, çalışmalarında çerçevelerin, haberlere verilen ve belirli fikir ve yorum kalıplarına vurgu yapan, kaçamak bir şekilde ışık tutulan ardışık düşünce yapıları olduğunu belirtir. Bu sayede hem okuyucular hem de izleyiciler için haberlerin

genel bir bakış açısı oluşturmasını sağlar. Bu durum, haberleri aktaran gazeteciler için de geçerlidir (Lemon, 2016). Diğer yandan, Scheufele (1999), iki tür çerçeveleme olduğunu belirterek detaylı bir sunum yapmıştır. Bunlardan ilki medya çerçevelemesi olup, medyanın belirli konuları vurgulamak veya belirgin hale getirmek için kullandığı araçlar aracılığıyla oluşturulan çerçevelerdir. İkinci tür ise kitle çerçevelemesidir; bu, bireylerin belirli konular ve olaylar hakkında medya araçlarının çerçeve ve yorumlarına dayanarak zihinlerinde oluşturdukları çerçevelerdir (Memon vd., 2020).

Birçok araştırmacıya göre, "çerçeve teorisi", temel teori olan "gündem oluşturma teorisi"nin ikinci aşaması olarak görülür ve onun ayrılmaz bir parçasıdır. "Haber çerçeveleme analizi", haberlerdeki genel siyasi konularla kitlenin bu konuları nasıl algıladığı arasındaki bağlantının ortaya konulmasında, "gündem oluşturma" araştırmalarıyla iç içe geçmektedir. Ancak "çerçeve analizi", haberlerde yer alan konular hakkındaki düşünce ve konuşma biçimlerini araştırarak, kitlenin ne düşündüğünü ve ne konuştuğunu belirleyen gündem belirleme araştırmalarından daha kapsamlıdır. "Gündem belirleme" teorisi, belirli konuların öne çıkarılmasına odaklanırken, "çerçeveleme" teorisi, bu konuların nasıl ele alındığını ve hangi niteliklerin öne çıkarıldığını araştırır.

İletişim bilimciler, medyada yer alan haberlerin çeşitli çerçevelerle sunulmasını önererek bunları farklı kategoriler altında sınıflandırmışlardır:

- i. Genel Çerçeveleme: Bu çerçeveleme, olayları soyut bir genel bağlamda ele alır.
- ii. Belirli Vakaya Özgü Çerçeveleme: Somut gerçeklerle bağlantılı belirli bir olay veya konuya odaklanır.
- iii. Çatışma Çerçevesi: Olayları yoğun bir rekabet mücadelesi bağlamında sunar. Bu çerçeve, olayların arkasındaki çıkarları ve hedefleri ön plana çıkarır.
- iv. Stratejik Çerçeveleme: Devletin ulusal güvenliğini etkileyen olayları stratejik bir bağlamda değerlendiren bu çerçeveleme, özellikle askerî ve siyasi olaylara odaklanır.
- v. İnsani Kaygılar Çerçevesi: Olayları, genel insani ve duygusal etkileri bağlamında ele alır. Mesajlar dramatik ve duygusal hikâyeler biçiminde sunulur.
- vi. Etik İlke ve Değerler Çerçevesi: Bu çerçeve, gerçekleri toplumun ahlakı ve değerleri bağlamında ele alır.

- vii. Ekonomik Sonuçlar Çerçevesi: Bu çerçeveleme, olayların ekonomik sonuçlarını ve bu sonuçların bireyler, kurumlar ve hükümetler üzerindeki etkilerini değerlendirir.
- viii. Sorumluluk Çerçevesi: İletişimciler, olayları ve gerçekleri "Sorumlu kimdir?" sorusu bağlamında değerlendirir. Sorumlu kişi veya kurumlar, bireyler, yetkililer, hükümetler, devletler veya kanun olabilir.

İletişimciler, olayları değerlendirme sürecinde bilgi, algı ve deneyimlerinden etkilenecek bilinçli veya bilinçsiz yargılarda bulunurlar. Bu süreçte, belirli çerçevelere dayanarak olayları ve gerçekleri ele alırlar (Entman, 1993: 103). İletişimciler, alıcının beklediği çerçeveleri dikkate alarak, olayları bu çerçeveler üzerinden sunarlar ve bu çerçeveler doğrultusunda bilgilendirici ifadeler, sözcükler, alıntılar ve kaynaklar seçerler (Goffman, 1974: 428). Medya çerçevelerinin analizi, belirli bir konunun ya da olayın çerçevelenmesine yönelik olarak çeşitli adımları içerir. İlk adım olarak, bir sorunun veya olayın çerçevesinin belirlenmesi gerekmektedir (Entman, 1993: 104). İkinci olarak, haber çerçevelerinin kamuoyu üzerindeki etkilerini anlamak için durumu izole etmek, vurgulamak ve odaklanmak gerekmektedir. Üçüncü olarak, bir sorunun ele alınmasına yönelik bir dizi birincil ve farklı çerçeve belirlenmelidir; bu, sorunun birden fazla çerçeve içerebileceğini gösterir. Dördüncü olarak, yayındaki genel ve örtük eğilimleri ortaya çıkarmak için medya kaynakları belirlenmeli ve diğer medya yayınlarıyla karşılaştırılmalıdır. Beşinci adımda ise, elektronik veritabanlarında anahtar kelimeler kullanılarak makaleler ve öyküler analiz edilmelidir (Chong ve Druckman, 2007: 103).

Çerçeveleme araçlarının tanımlanması ve analizi, çeşitli araştırmacılar tarafından farklı açılardan ele alınmıştır. Gamson ve Modigliani, çerçeveleme araçlarını mecazlar, örnekler, yaygın ifadeler, fotoğraflar ve görsel görüntüler gibi kategorilere ayırmışlardır (Gamson ve Modigliani, 1989: 9). Tankard (2001) ise, başlıklar, alt başlıklar, fotoğraflar, fotoğraf yorumları, haber hikâyelerinin başlangıçları, kaynak seçimi, alıntı seçimi, vurgulanan alıntılar, logolar, istatistikler, grafikler ve veriler gibi 11 haber çerçeveleme mekanizmasını listelemiştir (Tankard, 2001: 134). Entman (1992), medya çerçevelerinin genellikle anahtar kelimeler, mecazlar ve istiareler, kavramlar, semboller ve görsel görüntüler içerdiğini tespit etmiştir. Ayrıca, çerçeveleme araçları listesine "seçim ve ortaya çıkma" faktörlerini ekleyerek bu araçları geliştirmeye devam etmiştir (Entman, 1992: 11). Pan ve Kosicki, medya

materyali ve yapım mekanizmasının özünü analiz etmek için haber öyküsünün kompozisyon yapısı, ana fikirler, metnin tematik yapısı, örtük çıkarımlar ve anahtar kelimeler ile görseller gibi yeni araçlar eklemişlerdir(Pan ve Kosicki, 1993: 55). Price ve diğerleri, giriş ve sonuç paragraflarının özel bilgilerle benzersiz bir gazetecilik çerçevesi oluşturabileceğini belirtmişlerdir. Benzer şekilde, bazı araştırmacılar (1992), haber makalelerini çerçeve içeren bölümler ve gerçekleri içeren bölümler olarak ayırmıştır (Price ve diğerleri, 1997: 136). Son olarak, Entman (1993) tarafından geliştirilen çerçeveleme araçları arasında haberin bağlamının oluşturulması, durumların ve olayların kişiselleştirilmesi, dramatik bir hava katılması, bölümlendirilmesi, profillemesi, insanlıktan soyutlanma, şeytana dönüştürülme, eşitlik, kökünden ayrılması ve arındırılması gibi çeşitli yöntemler bulunmaktadır (Entman, 1993: 121).

İçerik analizi, bilimsel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan araştırma yöntemlerinden biridir ve nicel yöntemlerin sınırlamalarını ele almak için en güvenilir yaklaşımlar arasında yer alır. Bu analitik yöntem, yalnızca metinlerdeki kelime sayısı veya konu içeriğini çıkarmanın ötesine geçmeyi amaçlar; metinlerdeki anlamları, temaları ve örüntüleri incelemeyi hedefler. Yöntem, tümevarımsal, yansıtıcı ve yorumsal bir yaklaşımla temel anlamları çıkartır ve incelenen olgunun genel tutarlılığını belirleyerek araştırmacıların toplumsal gerçekliği daha iyi anlamalarına katkı sağlar (Zhang ve Wildemuth, 1966: 1).

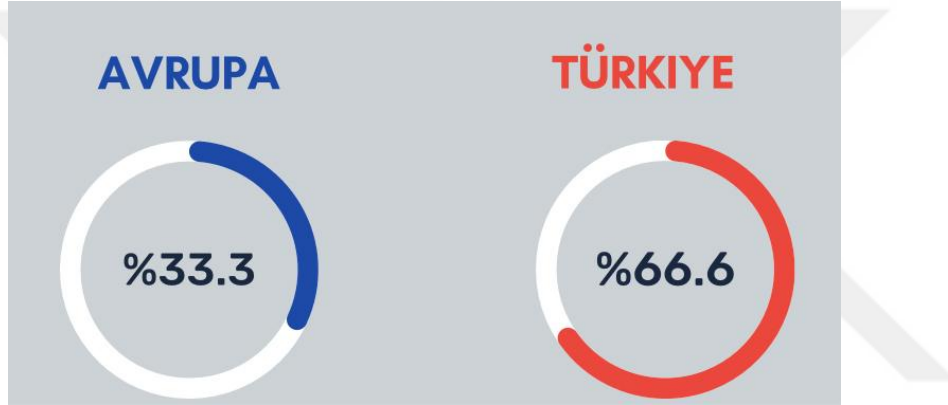
Araştırma çalışmalarında nicel ve nitel yöntemler birbirini dışlamaz ve birlikte kullanılabilir. En iyi içerik analizi çalışmaları, çoğunlukla nicel ve nitel analizleri birleştirir. Nicel analiz, içerik süresi ve sıklığıyla ilgilenirken, nitel analiz, içerikteki biçim ve örüntüleri incelemeye odaklanır (Smith, 1975: 218).

İçerik analizinde, temel bir analiz biriminin belirlenmesi ve metinlerin kodlama öncesinde standart hale getirilmesi gereklidir. Kodlama şemaları, verilerden, ilgili önceki çalışmalardan ve teorik çerçevelerden elde edilebilir. Kodlama şemaları, özellikle sabit karşılaştırma gerektiren bir çalışma olduğunda hem tümevarımsal hem de tümdengelimsel olarak geliştirilebilir (Zhang ve Wildemuth, 1966: 4).

5.2. Araştırma Bulguları: Türkiye'de Faaliyet Gösteren Suriyeli Medya Kuruluşları ve Alan Gözlemleri

5.2.1. Türkiye'de Faaliyet Gösteren Suriyeli Medya Kuruluşları

Türkiye'de Faaliyet Gösteren Suriyeli Medya Organları: Türkiye'de faaliyet gösteren medyanın göreceli esnekliğine rağmen bazı medya kuruluşları çalışmaya devam edemedi ve daha sonra kapanmaya zorlandı. Aşağıdaki tabloda, 2023 yılına kadar Türkiye'de faaliyet gösteren Suriyeli alternatif medya kuruluşlarının isimleri ve sayıları gösterilmektedir:

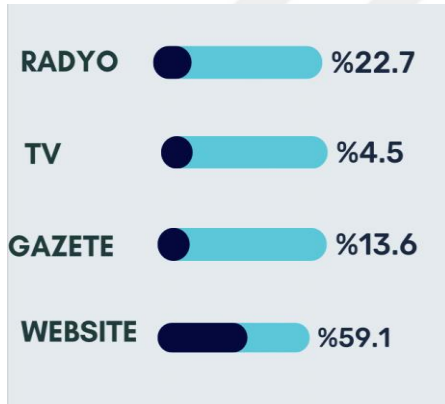
Şekil 5.1. 2023 yılına kadar yurt dışındaki bağımsız Suriyeli medya araçlarının dağılımı

Önceki şekil, 2023 yılına kadar Türkiye ve Avrupa'da faaliyet gösteren Suriyeli medya kuruluşlarının coğrafi dağılımını göstermektedir. Suriye dışındaki Suriyeli medya kuruluşlarının sayısı üzerine mevcut çalışmalara göre, 2019 itibarıyla Türkiye'de 31 ve Avrupa'da 11 medya kuruluşu bulunmaktaydı (SCM, 2019: 18). Bunlar, İstanbul ve Gaziantep'te şu şekilde dağılıyordu: 5 radyo istasyonu, 3 televizyon kanalı, 16 çevrimiçi platform (SCM, 2019: 33), 3 gazete (SCM, 2019: 37) ve 4 haber ajansı (SCM, 2019: 44). Ayrıca, Abdulwahab Asi (2018) tarafından yapılan bir çalışma, 2018 yılı itibarıyla internet üzerinden yayın yapan 10 radyo istasyonu bulunduğunu ve bunların çoğunun Türkiye'de faaliyet gösterdiğini belgelemektedir (Asi, 2018: 13).

Öte yandan, tez çalışmamız için yapılan hesaplamalar, 2023 yılı itibarıyla Türkiye'de faaliyet gösteren Suriyeli medya organlarının toplam sayısının 22'ye düştüğünü ve bunun %66.66'lık bir oran oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Bu organlar şu şekilde dağılım göstermiştir: 3 gazete, 5 radyo istasyonu, 1 televizyon kanalı ve 13 çevrimiçi

platform. Bunlar ağırlıklı olarak İstanbul, Gaziantep ve Kilis'te yer almıştır. 2023 yılında İstanbul'daki Orient Radyosu'nun kapanması ve 2021 yılında "Halep Bugün" radyo istasyonunun Gaziantep'ten Suriye'ye taşınması nedeniyle radyo istasyonlarının sayısı 7'den 5'e düşmüştür. 2023'te İstanbul'daki Orient TV'nin ve Halep Bugün TV'nin kapanmasının ardından yalnızca bir televizyon kanalı kalmıştır. Halep Bugün kanalının web sitesinin, Orient haber sitesinin ve Orient TV'nin kapanmasından iki gün sonra herhangi bir neden belirtilmeden Gaziantep'teki Baladi News Network'ün sitesinin aniden kapanmasıyla çevrimiçi platformların sayısı da azalmıştır. Buna karşın, bazı medya kuruluşları resmî sosyal medya platformları üzerinden düzensiz bir şekilde yayın yapmaya devam etmektedir.

Öte yandan, Suriye ve Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılara yönelik olayları kapsamına alan ve onların yaşamlarını iyileştirmeyi amaçlayan yeni Suriyeli haber platformları ortaya çıktı. Öne çıkan örneklerden biri, 2018 yılında kurulan "Kuzal" Haber Platformu'dur. Ayrıca, Türkiye ve Türk toplumuna dair kapsamlı haberler sunarak iletişim ve uyumu teşvik etme amacı taşıyan TR99 adlı yeni bir platform kuruldu.

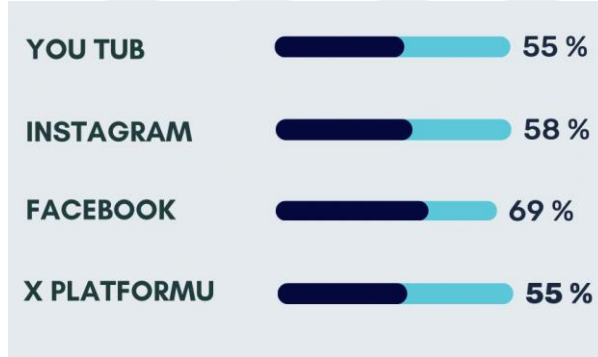

Şekil 5.2. 2023 yılına kadar Türkiye'de faaliyet gösteren Suriyeli medyanın sınıflandırılması

Şekil 5.2'de verilerinden, çevrimiçi platformların diğer medya organlarına kıyasla daha öne çıktığı gözlemlenmektedir; haber siteleri, Türkiye'deki Suriye alternatif medyasının %59.09'unu oluşturmaktadır. Bu yaygınlık, kuruluş süreçlerinin kolaylığı, operasyonel finansal ve lojistik yüklerin azlığı ve en geniş potansiyel kitleye ulaşabilme yetenekleriyle ilişkilidir. Bu durum, Türkiye'deki Suriye alternatif haber sitelerinin diğer medya türlerine kıyasla daha yaygın olmasının nedenini açıklamaktadır.

Grafik ayrıca, radyo istasyonlarının Türkiye’deki en yaygın ikinci Suriye medya türü olduğunu ve %22.72’lik bir oranı temsil ettiğini göstermektedir. Bu durum, Suriye halkı arasında köklü bir radyo kültürünün bulunmasına bağlanabilir. Ayrıca, alternatif radyo medyasının kolay kurulabilirliği ve Suriye’nin istikrarsız ortamında geniş bir kitleye ulaşılma potansiyeli nedeniyle uluslararası bağışçıların bu tür medyayı finanse etmeye olan ilgisi, birçok medya profesyoneli, alternatif radyo istasyonları kurarak bağışçıların tercihlerine uyum sağlamaya yöneltmiş ve böylece hem operasyonel sürekliliği hem de finansmanı temin etmiştir. Öte yandan, gazeteler %13.63’lük oranla üçüncü sırada yer alırken, Türkiye’deki televizyon kanallarının toplam Suriyeli medya içindeki oranı %4.54’tür.

Dikkat çekici bir şekilde, radyo, görsel ve basılı medya organları, medya faaliyetlerinin sürekliliğini sağlamak ve içerik yayını için vazgeçilmez bir araç olarak çevrimiçi haber siteleri ve sosyal medya sayfaları (Facebook, YouTube, Instagram, Twitter (şimdiki X) kurmuştur.

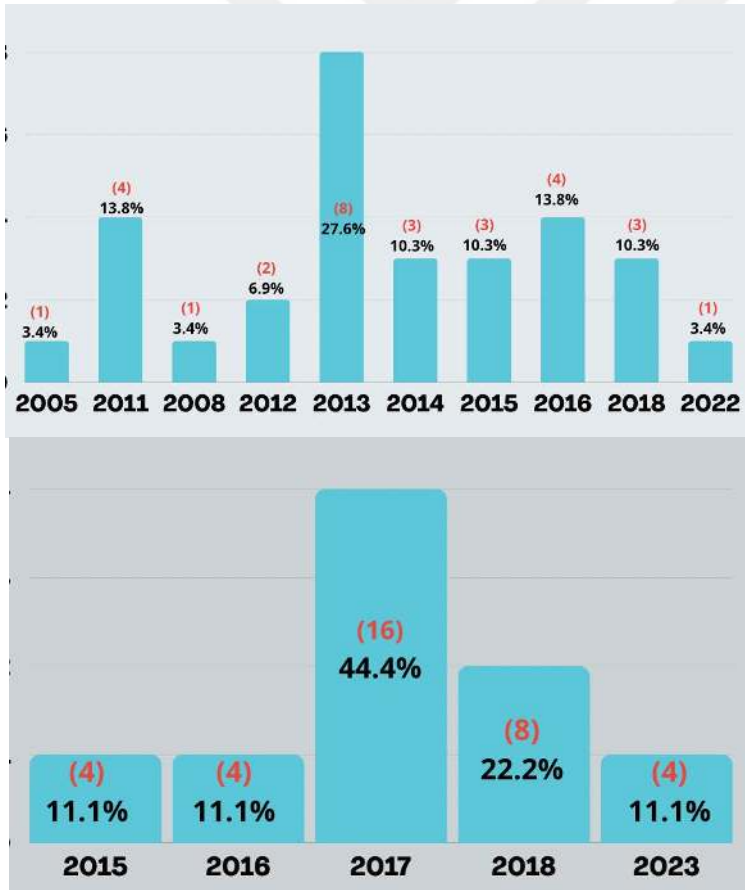

Şekil 5.3. Türkiye’deki Suriyeli medya içeriğini yaymak için en yaygın kullanılan sosyal siteler

Şekil 5.3, Suriye alternatif medyasının içeriklerini yaymak için öncelikle sosyal medyaya güvendiğini ve %69 ile Facebook’un en çok kullanılan platform olduğunu göstermektedir. Bu durum, Suriyeli medya yöneticilerinin genel olarak sosyal medyanın ve özellikle Facebook’un, 2011 sonrası Suriyelilerin yaşamlarının tüm yönlerine dokunan haber ve bilgi için güvenilir bir kaynak olduğunun farkında olduklarını göstermektedir (Hamad, 2016: 290; Dekker, Engbersen, Klaver ve Vonk, 2018). Bu nedenle Facebook, Suriye alternatif medya içeriklerinin dağıtımında en çok tercih edilen platform haline gelmiştir.

Dikkat çeken bir diğer husus ise, Instagram'ın Suriye alternatif medyasının haberlerini yaymak için en çok kullandığı ikinci sosyal medya platformu olmasıdır. Instagram, Suriye içindeki Suriye kamuoyu arasında bir bilgi kaynağı olarak önemli bir konuma sahip olmamış olmasına rağmen, Suriyeli medya tarafından %58 oranında kullanılması, son yıllarda Instagram'ın, artan yayın özellikleri ve içeriğe kolay erişim ile Suriye kamuoyu için bir haber ve bilgi kaynağı haline geldiğini göstermektedir.

Öte yandan, YouTube ve Twitter (şimdiki X), Suriye alternatif medyasının içerik paylaşımında kullandığı platformlar arasında üçüncü sırada yer almaktadır. Bu durum, Suriye alternatif medya kuruluşlarının çoğunun görsel olmamasına bağlanabilir; bunlar ya radyo istasyonları ya da çevrimiçi platformlardır ve 180 karakter sınırı olan Twitter (şimdiki X) veya video içerik uzmanı olan YouTube gibi platformlarda yayın yapmaları zordur.

Şekil 5.4. Türkiye'de Suriyeli medyasının kurulduğu ve kapandığı yıllar

Şekil 5.4, "Zaman al-Wasl" ve Orient TV gibi bazı Suriyeli alternatif medya kuruluşlarının (%6,8) 2011'den önce ortaya çıktığını göstermektedir. Ancak, Suriyeli medya kuruluşlarının çoğunluğu 2013 yılında ortaya çıkmış olup, bunların büyük bir

kısmı Alman kâr amacı gütmeyen bir kuruluşun desteğiyle başlatılan "Suriye Radyo Projesi" (SYRNET) aracılığıyla kurulan radyo istasyonlarıdır. 2012 ve 2013 yılları arasında yaklaşık 16 radyo istasyonunun kurulduğu tahmin edilmektedir (Asi, 2018: 3).

Diğer yandan, Şekil (5), toplam kapanan medya kuruluşu sayısının 30 olduğunu ortaya koymaktadır. 2015 yılı, Suriye ve Türkiye'deki yaklaşık 4 Suriyeli alternatif medya kuruluşunun ilk kez kapandığı yıl olmuştur. 2015, 2016 ve 2018 yıllarında her iki ülkede yeni Suriyeli medya kurumları kurulmuş olmasına rağmen, 2015-2016-2018 yılları arasında kapanan Suriyeli alternatif medya kurumlarının sayısı daha yüksektir; bu durum Şekil (5)'te görülmektedir.

Bu bağlamda, 2017 yılı, Suriyeli alternatif medya kuruluşlarının en çok kapandığı yıl olup, %44,4'lük bir orana denk gelmekte ve yaklaşık 16 medya kuruluşunu temsil etmektedir. Bunların çoğu radyo istasyonlarıdır. 2018 yılına gelindiğinde, Türkiye'de faaliyet gösteren Suriyeli radyo istasyonlarının sayısı 9'a düşmüştür. Bu radyo istasyonlarından bazıları, Gaziantep (5) ve İstanbul (4) arasında dağılarak çevrimiçi canlı yayınlarını sürdürmüş, diğer 3 radyo istasyonu ise hem çevrimiçi canlı yayınlarını hem de FM yayınlarını sürdürmüştür (Asi, 2018: 15).

Radyo istasyonlarının, çeşitli nedenlerle en yaygın şekilde kapanan ilk Suriyeli medya kuruluşları olduğu dikkat çekicidir ve bu nedenler daha sonra ele alınacaktır. Ancak, 2023 yılında meydana gelen kapanmalar, "Orient" TV, web sitesi ve radyo istasyonu gibi daha istikrarlı ve çeşitli medya kuruluşlarını, ayrıca Suriye'nin önde gelen haber sitelerinden biri olarak kabul edilen "Baladi News Network"u etkilemiştir. Öte yandan, "Halep Bugün" TV kanalı, web sitesi ve radyo istasyonu Türkiye'deki tüm faaliyetlerini durdurmayı ve Suriye'ye geri dönmeyi tercih etmiştir.

Süregelen kapanmalara rağmen, çalışma, 2022 yılında Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılara hizmet etmek ve Suriye ile Türkiye'yi kapsayan haberler sunmak amacıyla kurulan "Kuzal" adlı yeni bir Suriyeli medya kuruluşunun kurulduğunu kaydetmiştir. Türkiye'deki Arapça konuşan kitleyi hedefleyen başka bir medya kuruluşu "TR 99" da ortaya çıkmıştır.

Şekil (5.3) Türkiye'deki Suriyeli medya kuruluşlarının geniş bir kesiminin çalışmalarını etkileyen çeşitli faktörlere tartışmaya kapı açmakta ve pek çoğunun

kapanmasına neden olmaktadır. Araştırmaya göre, Türkiye'deki alternatif Suriyeli medya kuruluşlarının kapatılmasının nedenleri bir dizi siyasi, mesleki ve lojistik faktöre bağlanabilir. Bunlardan öne çıkanlar şunlardır:

1. Türk hükümeti Suriyeli medya organlarının varlığını yasallaştırmaya başladı ve bu kapsamda medya kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarını izledi. 2015 sonrası dönemde Türk politikasındaki değişim, Suriyeli medya kurumlarının faaliyetleri üzerinde etkili oldu. Ülke genelinde, birtakım gelişmelerin neden olduğu siyasi ve toplumsal eylemleri kontrol etme ve güvenlik oluşturma amaçlı sıkılaştırılmış bir dizi yeni güvenlik ve gözetim önlemleri alındı (Bayır ve Aksu, 2020: 336). Bu çerçevede, Türk hükümeti, birçok yabancı STK'yı daha fazla denetlemeye başladı (TÜSEV, 2018). Özellikle çalışma izni konusunda daha sıkı kontroller uygulanmaya başladı (Boztaş, 2019: 159- 160).

Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacıların sayılarının giderek artması Türkiye'deki Suriyeli medya kuruluşlarının sayısının da giderek artmasını beraberinde getirdi. Medya kuruluşlarının sayısındaki artışla birlikte Türkiye'deki bu kuruluşların çalışmalarını yasal olarak düzenleme yolu benimsendi. Bu düzenlemelerle birlikte Suriyeli medya kuruluşlarının çalışmalarına devam etmelerini sağlayacak alternatif stratejiler izlendi. Bazı Suriyeli medya kuruluşları, yürürlükteki lisans türlerini kâr amacı gütmeyen kuruluşlardan sanatsal üretim yapan kurumlara değiştirdi. Bazı kurumların Avrupa ülkelerinde medya kuruluşu olarak faaliyet göstermek için lisans alma yoluna gitmesi ve Türkiye'de medya dışı faaliyet gösteren ofislerine ortak olması üzerine, gazetecilik ve medyaya yönelik akademik kurumların adı "Rozana Gazetecilik ve Medya Okulu" oldu. Aslında bu dönüşüm, Türkiye'de Suriyeli medya sektöründe çalışan işçilere yasal iş sözleşmeleri verilmesine, çalışma izni almalarına, sağlık sigortasına sahip olmalarına ve Türk İş Kanununa uymalarına olanak sağladı. Özellikle Suriyeli medya çalışanlarının çoğunluğunu aktivistler, medya eğitimi görenler ya da Suriye hükümetinin medya kurumlarında çalışmış eski gazeteciler oluşturuyordu (IMS, 2020).

2. Suriye hükümetine muhalif kuruluşlar olarak popülerliklerine ve takipçilerinin azlığına rağmen, alternatif medya bir yükseliş yaşadı. Radyo yayını alanında alternatif Suriyeli radyo istasyonları Suriye hükümetinin radyo istasyonlarıyla

rekabet etmeye başladı. Bunlar, en çok dinlenen radyolar arasında ilk sırada yer almasalar da önemli sayıda bir dinleyici kitlesine ulaştılar. 2016 yılında hükümet yanlısı Suriye radyo istasyonu olan Sham FM Radyo lider konumunu korurken, hükümet yanlısı olmayan Fresh Radyosu en çok dinlenen on radyo istasyonu arasında dördüncü sırada, Hawa Smart Radio dokuzuncu sırada yer aldı (Melki, 2016: 19).

3. Uluslararası bağışçıların çoğunun alternatif Suriye radyo istasyonunu vesayet altına alması, onları savaşın gidişatı ve askerî gelişmelerle değil, savaş sırasındaki Suriyelilerin koşullarıyla ilgilenen medya kuruluşları haline getirmiştir. Bu durum, radyo istasyonlarının Suriye savaşını haber yapmadaki rolünü marjinalleştirmesine rağmen, Orient kanalı gibi alternatif görsel medya kuruluşlarının savaştaki gelişmeleri aktarmalarının önünü açmıştır.
4. Türkiye'deki bazı Suriyeli alternatif medya kuruluşlarındaki mali şeffaflık eksikliği ve idari yolsuzluk, bu kuruluşların kapatılmaya karşı savunmasız hale gelmesinde ve alternatif medya kuruluşlarında çalışanların aylarca maaşlarını alamamalarında rol oynamış, birçok gazeteci zor durumda kalmıştır.
5. Avrupalı ve Amerikalı bazı uluslararası bağışçıların alternatif Suriyeli medya kuruluşlarına fon sağlamalarının aniden kesilmesi ve medya kurumlarının bu finansman kaynaklarına mutlak bağımlılığıdır. Her medya kuruluşu, diğer medya kuruluşlarıyla ortak iş birliği yaratmaya çalışmadan kendi kendine yeterli olma eğilimindedir. Medya kuruluşunun mutlak bireyselliği ve sorumlu kişinin mülkiyeti düşüncesi, Suriye alternatif medya sektörünün gelişim yolunu yatay hale getirmiş ve birçok Suriyeli medya kuruluşunun kapatılmasına yol açmıştır. Ancak, bu kuruluşlar, kendilerine sağlanan desteklerin kesilmesini kapatma kararlarına gerekçe göstermişlerdir (İMS, 2020: 13- 14).
6. Bu faktörlere paralel olarak alternatif medya söyleminin çeşitlendiğine dair işaretler yavaş yavaş ortaya çıkmaya başladı. Yabancı fonlu olanlar da dahil olmak üzere bir dizi alternatif Suriye medyası, Suriye hakkında birbirinden farklı ve birbiriyle çatışan çok sayıda görüş ayrılığı oluşmaya başladı. Bu da uluslararası kamuoyunda Suriye hakkında hangi söylemin doğru olduğuna ilişkin bir kafa karışıklığı yarattı. Bu durum sonucunda uluslararası toplumun 2015 yılı sonunda Suriye sivil toplum medyasına verdiği desteği ve bağışları azalttı. Örneğin Suriye'nin ilk radyo istasyonu olan "Sawt Al-Raya" bu nedenle

kapandı. 2016 yılında ise onu diğer radyo istasyonlarının kapanması takip etti (Asi, 2018: 8).

Türkiye'deki Suriyeli medyasının gündeminin büyük ölçüde Suriye'deki çatışmaya ilişkin tüm gelişmeleri izlemek olduğunu belirtmek önemlidir. Öncelikle, raporlar ve haber materyallerinin çoğu, askerî çatışmalar ve yer değiştirme, Suriyelilerin evlerinden mecbur çıkmaları gibi gelişmelere odaklanırken, Türkiye'deki Suriyeli medya kuruluşlarının yayınları (Örneğin geçici koruma kartı alımı, konut veya ticari mülk kiralama, sağlık hizmetleri gibi konularda gerekli belgelerin yayınlanması) genellikle Suriyelilerle ilgili kararlar ve servis haberleriyle sınırlı kaldı.

Ancak Türkiye'nin Suriyelilere yönelik politikasındaki somut değişiklikler ve diğer önemli kararlar, Suriyeli medyasını Türk medyasının içeriği etrafında dönen Suriyeli sığınmacılara yönelik yaklaşımları takip etmeye yöneltti. Bu dönemde medya kurumları, sadece Türkçe medya içeriğini çevirmekle sınırlı olan genç bir kadroyu görevlendirmek için Suriyeli sığınmacı öğrencileri işe aldı. Zaman içinde idari ve mali açıdan güçlü olan bazı Suriyeli kuruluşlar, Suriyelilere yönelik daha savunmacı bir tutum benimsemeye, Türk medyasının içeriğini takip etmeye ve Suriyeli sığınmacılarla ilgili bazı söylentileri çürütmeye başladı. Bu süreçte, gazeteci, siyasetçi, vatandaş veya medya kuruluşu olsun, Türk toplumu tarafından Suriyeli sığınmacılara ilişkin her türlü medya veya siyasi içerik veya konunun izlenmesine önem verildi.

2019 yılında Türkiye'nin "gönüllü geri dönüş" projesi kapsamında bir milyon Suriyeliyi kuzey Suriye'deki sınır bölgesine geri gönderme politikasını açıklamasından sonra medya kapsamında bu konu önemli bir yer tuttu. Şubat 2020'de Türkiye'nin Avrupa yönünde sınır hattını sığınmacılara açacağını duyurmasıyla bu konudaki medyatik duyarlılık daha da arttı. Sonuç olarak, Türkiye'de kalan bazı Suriyeli medya kuruluşları, Suriyeli sığınmacıların Türkiye'deki kırılgan varlığını ve sorunlarını daha fazla yansıtmaya başladı. Böylece, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacı imajıyla ilgili bir kanaat oluşturmak, Türk toplumuna ana dili olan "Türkçe" ile hitap ederek medyanın buzlarını kırmak, Suriyelilere destek vermek amacıyla yayınları Türkçe olarak da desteklenen medya platformları oluşturuldu.

Bu medya girişimlerinden ön plana çıkan Enab Baladi gazetesi için 17 Şubat 2022 tarihinde Türk toplumunu bilgilendiren, sosyal, kültürel ve eğitimsel konuların anlatıldığı haftalık olarak yayınlanan (Sınır Etkisi) adlı bir podcast programını

hazırlandı. Bu programda mültecilerin dünyadaki hakları, göç hikâyeleri, çektikleri acılar, toplumlara entegre olma çabaları gibi konular işlendi. Aynı yılın Ekim ayında Orient Channel, Türkiye'nin Suriye, Suriyeli sığınmacılar ve genel olarak Orta Doğu bölgesine yönelik dış politikasına ilişkin tüm gelişmeleri takip eden Orient Türk adlı yeni bir Türkçe platformun kurulduğunu duyurdu. Bu platform, çalışma süresinin kısa olmasına rağmen, sosyal medyada (Facebook, Instagram, Twitter (şimdiki X) Türk vatandaşları arasında büyük bir hayran kitlesi kazandı. Ayrıca, Türkiye'deki bazı Suriyeli medya kuruluşları, Türkçeyi akıcı bir şekilde konuşan Suriyeliler tarafından sunulan sokak programlarını başlatarak, Suriyeli sığınmacılarla ilgili birçok konuya ilişkin Türk vatandaşlarıyla yapılan röportajları kapsayan içerikler oluşturdu. Bu programlar, Suriye TV'nin sunduğu "Sokak Sorusu" ve Orient Channel'ın 2021 yılında kanal kapanmadan önce İstanbul'da sunduğu "Suriyeli Pop" programı gibi, yüzbinlerce izleyiciye ulaşmayı başardı.

5.2.1.1. Türkiye'deki Suriyeli medya kuruluşlarıyla ilgili alan gözlemleri

Tez çalışmasının bu aşamasında, Türkiye'deki Suriyeli medya kuruluşlarının çalışmalarını yöneten idari, finansal ve yürütme yapıları analiz edilmektedir. Bu çerçevede, çalışma lisansların nasıl alındığı, Suriyeli medyasının Türkiye'de hangi tür lisanslarla faaliyet gösterdiği, bu lisansların edinim dinamikleri açıklığa kavuşturulmaktadır. Ayrıca, çalışmada, Suriyeli medya kuruluşlarının benimsediği yayın ve istihdam mekanizmaları, ücretler, resmî tatiller, işçi hakları ve bunların Türkiye'deki yayıncılık, basım, iş yasaları ve geçerli ücret düzenlemeleriyle uyumu ele alınmıştır. Türkiye'deki Suriyeli medya kuruluşlarının çalışmalarını düzenleyen mali desteklerin doğası değerlendirilerek, çalışma bunun her bir medya kuruluşunun medya gündemine ve söylem çerçevesine etkisi belirlenmeye çalışılmaktadır.

Bunun yanında, Türkiye'de faaliyet gösteren Suriyeli medya kuruluşları üzerine yapılan bazı araştırmaların bulguları kullanılarak, Türkiye'deki Suriyeli medya sisteminin son zamanlarda tanık olduğu değişiklikler dikkate alınmıştır. Bunu gerçekleştirmek için, Gaziantep ve İstanbul'da bulunan Türkiye'deki Suriyeli medya kuruluşlarından beşi 2023 yılın 3. çeyreğinde (9 Ekim 2023'ten 11 Aralık 2023'e kadar) ziyaret edilmiştir.

Ruhsat Alınması: 2013 yılına kadar Suriyeli alternatif medya kuruluşlarının Türkiye'ye taşınması kararı, hâlihazırda Suriye içerisinde çalışmalarına devam edebilme imkânı nedeniyle medya kuruluşlarının pek çoğu için acil bir seçenek değildi. Ancak, istisnasız tüm kurumların hedefi alternatif medya kuruluşlarını finanse etmek için yalnızca havale sağlamak amacıyla bir banka hesabı açmaktı. Suriye'de savaşın şiddeti arttıkça Türkiye'ye taşınmak acil bir ihtiyaç haline geldi. Türk yasalarına göre ise genel yayın yönetmeninin Türk vatandaşlığına sahip olması gerekliliği, Suriyeli alternatif medya kurumlarına faaliyet izni almayı zorlaştırıyordu. Türkiye'deki birçok Suriyeli alternatif medya kuruluşunun medya araçları lisanssız kalıyordu.

İlk dönemde, alternatif medya kuruluşlarının hiçbiri, Suriye'de devam eden savaşın gidişatını aktarmaya devam etmek dışında, ev sahibi ülkenin dilinde (Türkçe) yayın yapmayı veya yayınlamayı düşünmedi. Buna göre, "kâr amacı gütmeyen yardım kuruluşu" olarak lisans alma koşullarının esnekliği nedeniyle, önemli sayıda Suriyeli medya kuruluşu bu lisans türüyle çalıştı. Türk çoğunluklu resmî bir yönetim kurulu ve tüm hesaplarını Vergi Dairesine vermek için sorumlu bir yeminli mali müşavir bulunması koşuluyla, kuruluşların ofis kiralamasına, lojistik ekipman ve malzeme satın almasına, fon transferleri almak üzere bir banka hesabı açmasına izin verildi. Bu lisans aynı zamanda, Türkçe konuşulmayan herhangi bir medya kuruluşuna faaliyet izni verilmesini yasaklayan Türk hukukundan kaynaklı engelin aşılmasına olanak sağladı (İMS, 2020: 41). Buna rağmen, Suriyeli kurumların medya kuruluşları olarak değil, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar olarak faaliyet göstermek üzere lisans almaları, alternatif Suriyeli medya kuruluşlarındaki gazeteciler ve işçiler için iş güvenliği riskine yol açtı. Çalışanlar Türkiye'de kendisini vasıflandırabilecek yasal bir iş sözleşmesine sahip olma, oturma izninin alınmasından, çalışma izni, sağlık sigortası, yıllık ve hastalık izni, ikramiye, terfi ve çalışma saatlerinin belirlenmesi gibi iş yasalarının sağladığı güvencelerden mahrum kalıyordu. Bu koşullar kurumun yöneticisi ile çalışan arasındaki karşılıklı anlaşma ile oluşuyordu.

Çalışma Sistemi: Medya kurumlarının objektif ve ciddi temellere dayanan net bir organizasyon yapısı yoktu. Medya kurumlarına fon sağlayan bağışçıların güvenini kazanmak sağlanan finansmanın devamlılığı açısından önemliydi. Bu durum da beraberinde idari ve mali kararların merkezileştirilmesini getirdi. İdari ve mali kararların merkezileştirilmesi, medya kurumlarının kimliğine de yansdı. Bu strateji,

fon kaynakları tarafından seçilen medya kurumundan sorumlu müdürün otoritesini doğurdu. Medya kuruluşunun yayın politikasını belirlemek, yönergelerini hazırlamak, istihdamla ilgili kararları almak ve ortalama ücretleri belirlemek örneğin, sorumlu olan yöneticinin kendi maaşı ile ortalama aylık ücretler arasında dört ila beş kat fark oluşturacak şekilde ücret politikası geliştirmek gibi inisiyatifler kullanmada yöneticinin önünü açtı.

Finansman: Bağışçılardan ve STK'lardan sağlanan fonlar sayesinde medya faaliyetleri birçok genç için bir gelir kaynağı ve geçimini sağlamanın bir yolu haline geldi (Dollet, 2014: 2). Türkiye'deki Suriyeli alternatif medya kurumlarının sahiplik şekli ile mali ve idari tabiiyetinin belirlenmesinde etkisi inkâr edilemeyecek iki tür finansman şekli vardı. (1) Kişisel finansman: Yakın zamanda kapatıldığı açıklanan Suriyeli iş adamı Ghassan Abboud'un sahibi olduğu Orient Channel gibi kar veya siyasi amaç güden bir medya kuruluşu için kişi veya iş adamlarına dayalı finansman. (2) Dış finansman. Dış finansmanın da Avrupa ve Amerika olmak üzere iki kaynağı vardı:

- a. Avrupa finansmanı: Bu finansman türü uzun vadeli finansman olarak nitelendirilir. Bu finansman türü, medya kuruluşunun, medya çalışmalarını gazeteciler için güvenli bir ortamda yürütmesine olanak tanıyan yasal bir lisans ve finansman işlemlerinin daha organize ve üst düzeyde tamamlanması için bağışçı adına banka hesabı açılması koşullarını içermektedir. Avrupalı bağışçılar, her kurumun faaliyetlerinin medya yönüne kısmi finansman sağlayarak, önemli sayıda Suriyeli alternatif medya kuruluşunun bazı faaliyetlerinin görünür kılınmasına büyük ölçüde katkıda bulunuyordu. Bu nedenle Avrupa finansmanı pek çok Suriyeli alternatif medya kuruluşunun, bir radyo programını, haber yayınlarını finanse etmek, idari ücretleri finanse etmek veya lojistik masrafları karşılamak gibi ihtiyaçları karşılamak potansiyeli açısından ilgisini çekmiştir. Medya kuruluşlarının çalışanlarının haklarını ihlal etmesi veya bir kısmını keyfi idari bir kararla işten çıkarması gibi sorunlara duyarsız, finansmanın amaca yönelik ilerleyişini ve harcamaların yönlerini kontrol ile sınırlı bir bağışçı ilgisi, Avrupa finansmanının olumsuz yönlerini oluşturmaktadır.
- b. Amerikan finansmanı: Bu finansman türü, büyük sermaye ile açık finansmana dayalı bir takım alternatif Suriyeli medya kuruluşlarının Suriyeli medya

kurumu kurma çalışmalarına son vermelerinin en belirgin nedeni sayılıyor. Sahibi veya yöneticisi, Avrupa finansmanından farklı olarak, belirli bir harcama süresi taahhüt etmeden ve harcama hususlarını denetlemeden serbestçe harcama hakkına sahiptir. Mali cömertlik, alternatif Suriyeli medya kuruluşlarındaki idari ve mali yolsuzluk vakalarının belgelenmesine ve ikincisinin kaçınılmaz olarak tek bir finansman kaynağına bağımlı olmasına, bu da Amerikan desteğinin kesilmesiyle derhal kapatılmasına yol açmıştır

Çalışma Saatleri: Suriye alternatif medya kuruluşlarında çalışma saatlerinin bazı durumlarda 8 ila 12 saat arasında değişmektedir. İşçiye ek çalışma saatleri için maddi tazminat ödenmediği; bunun yerine gazeteci maaşının %10'una denk gelen fazla mesai verildiği, bunun da 400 ila 1.200 ABD Doları arasında değişen tutarda olduğu, bu tutarın elden veya medya kuruluşlarının hesaplarına havale yoluyla ödendiği ifade edilmektedir. Dikkat çeken husus, Türkiye'de gazetecilerin aylık ücretlerinin belirlenmesi politikasının, Türkiye'de asgari ücret dikkate alınmaksızın ortalama ev kirası ve bireyin yaşam giderlerinin hesaplanmasına dayalı takdire dayalı bir politikaya dayanması ve işçi haklarının gözetilmemesidir. Her ne kadar medya kurumları aylık maaş sıralamasını iş pozisyonuna göre dikkate alsalar da bir gazetecinin görev tanımına kararlaştırılan görevlerden daha fazla görev ekleniyor. Radyo editörlüğünde çalışan bir gazetecinin genellikle haber bültenleri, radyo programları sunma veya haber editörlüğü yapma işlerine katıldığını görüyoruz; bu durum, eğer varsa, iş sözleşmelerini kırılgan hale getiriyor ve gazeteci, sürekli işten çıkarılma tehdidinin olduğu bir ortamda çalışmaya zorlanıyor. İş sözleşmelerinin olmayışı ve çalışanların sağlık sigortası hakkından mahrum kalması nedeniyle, hastalık izni veya iş kazasından kaynaklanan izinler yıllık izinden veya gazetecinin aylık ücretinden (ücretsiz izin) kesilmektedir. İşten çıkarma tazminatında ise, gazetecinin çalışma ücreti ve izinlerinin ödenmesi ile sınırlı olup, çalışan alternatif iş bulana kadar üç ay süreyle maddi tazminat hakkından yararlanamıyor, emekli olmak isterse tazminat karşılıklı rıza söz konusu olduğunda ödeniyor.

5.2.2. Türkiye'deki Suriyeli Medyanın İçerik Analizi

5.2.2.1. En ab Baladi Gazetesinin Nicel İçerik Analizi

Gazete, 2011 yılında Suriye'de başlayan halk ayaklanmasının ardından Şam'ın batı kırsalındaki Daraya'daki gazeteciler ve aktivistlerin çabalarıyla kuruldu. İlk sayısı 29 Ocak 2012'de yayınlandı. Dağıtımı, Şam ve kırsalıyla sınırlıydı. Ancak 2013'te hükümet güçlerinin kenti işgali gazeteyi, merkezini Türkiye'ye taşımak zorunda bıraktı. Bu araç, Suriye'nin tüm coğrafi bölgelerine yayılmış bir muhabir ağına dayanıyordu. Projesini bir haber platformu ve basılı bir gazeteyi içerecek şekilde geliştirerek görsel raporlar oluşturmak için bir bölüm kurdu. Ayrıca 2011 sonrası toplumsal hafızayı korumak için Suriye yayınlarından oluşan bir arşiv oluşturdu. Araç, ülkenin Sivil Topluluklar Kanunu gereğince 2013 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde kâr amacı gütmeyen bir kuruluş olarak kaydolmayı başardı. Daha sonra benzer bir lisansı 2017'de Türkiye'de ve 2019'da Almanya'da alabildi. Araç, birden fazla finansman kaynağına dayanmaktadır. Geçmiş yıllarda çalışmalarının sürekliliğini sağlamayı başarmıştır. Gazetecilik yapmak isteyen birçok kişiye "Uygula" adı verilen gazetecilik kursları verilmiştir.

Tez çalışması kapsamında gazetenin "Facebook" platformunda 2021-2022 yılları arasında üretilen ve yayımlanan haber içeriklerinin sayısı belirlenmiştir. Çalışmanın içerik örnekleme, Enab Baladi gazetesinin içeriğinin ön analizi temelinde belirlenmiş ve bu gazetenin kapsadığı olayların coğrafi kapsamı incelenerek örnekleme dâhil edilmiştir.

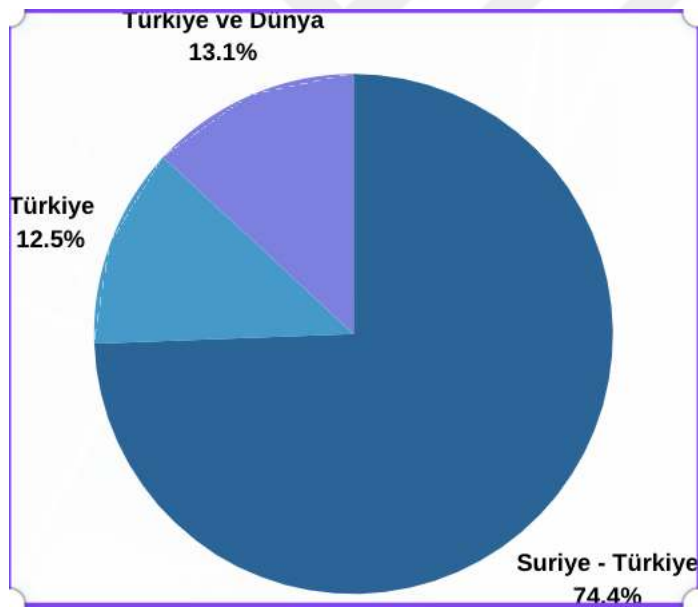
Yıl	Yayımlanan İçerik Sayısının Toplamı	Türkiye ile ilgili içerik sayısı	
2021	991	100	10%
2022	846	134	15.84%
Toplam	1837	234	12.74%

Tablo 5.3. Enab Baladi gazetesinde analiz eden içeriğin sayının toplamı

Yukarıdaki tabloya göre, çalışma "Enab Baladi" gazetesinin 2021 ve 2022 yılları arasında toplamda 1.837 haber yayımladığını ortaya koymuştur. 2021 yılında 991 içerikler, 2022 yılında ise 846 içerik yayımlanmıştır. Türkiye ve Türk toplumu ile ilgili haberlerin toplam sayısı 234 olup, bu da toplam içeriğin %12,74'üne karşılık

gelmektedir. 2021 yılında Türkiye ile ilgili içerik sayısı 100 olup, bu %10'a denk gelmektedir. 2022 yılında bu sayı 134'e yükselmiş ve %15,84 oranına ulaşmıştır.

Yukarıdaki tablodaki veriler, "Enab Baladi" gazetesinin Türkiye ve ev sahibi Türk topluma yönelik sınırlı medya kapsamının büyük ölçüde finansman kaynaklarının hedefleriyle uyumlu olduğunu göstermektedir. Sürgünde faaliyet gösteren medya organlarına, özellikle de Suriyeli medyaya destek veren Avrupa merkezli bağışçılar, yalnızca mültecilere ve sığınmacılara fayda sağlayabilecek konular dışında bu medya organların ev sahibi toplumun meselelerine karışmaması koşulunu şart koşmaktadırlar. Bununla birlikte, tablodaki veriler, gazetenin Türkiye ve Türk toplumu ile ilgili olayların kapsamını %5 oranında artırarak, bu olaylara daha fazla içerik ayırdığını göstermektedir. Bu durum, gazetenin, hem Türkiye'deki Suriyeli sığınmacı topluluğunu hem de yerel Türk toplumunu etkileyen önemli yerel olayları göz ardı edilemeyecek bir şekilde ele almaya yöneldiğine işaret etmektedir.

Şekil 5.5. Coğrafi konuma göre Enab Baladi Gazetesinin içeriğini dağılımı

Şekil (6), Enab Baladi gazetesinin medya içeriğinin üç coğrafi kategoriye göre dağılımını ortaya koymaktadır. Sonuçlar, medya içeriğinin büyük bir kısmının (%74,4) "Suriye-Türkiye" kategorisinde yoğunlaştığını göstermektedir. İkinci sırada (%13,1) "Türkiye ve Dünya" kategorisi yer alırken, "Türkiye" kategorisi ise (%12,5) son sırada bulunmaktadır. Bu dağılım, gazetenin editoryal önceliklerini ve Suriye-Türkiye ilişkilerine odaklanma eğilimini yansıtırken, bundan bağımsız olarak

Türkiye'nin yerel meselelerine veya küresel konulara daha az ilgi gösterildiğini ortaya koymaktadır.

Çalışma, haber ajanslarından veya kaynaklardan alınan Türkiye ile ilgili medya içeriklerinin sayısını ve gazete tarafından üretilen orijinal medya içeriği, rapor ve bilgi videoları dahil özel medya içeriklerin sayısını aşağıdaki tabloda gösterildiği gibi saymıştır.

Özel						Haber	
Özel İçerik		Özel Video		Özel Resim		Haber	
Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Yüzde	Sayı
11	43,3 %	14	53,8%	1	3,8%	88.8%	208
26						208	
11,11%						88,88%	
TOPLAM 234							

Tablo 5.4. Enab Baladi Gazetesin'de içerik türlerinin dağılımı

Tablodaki veriler, elektronik gazetenin dünyadaki günlük olay ve gelişmeleri takip eden (günde 17 ila 23 basın yazısı) habercilik anlayışına sahip olduğunu göstermektedir. Türkiye ile ilgili ortalama günde iki veya üç haber yer almaktadır. Gazetenin içerik analizi, iki yıllık süreçte Türkiye başlığının gazetenin elektronik haberlerinin %88,8'ini oluşturduğunu göstermiştir. Bu yüksek ilginin nedeni, Türkiye'nin bölgedeki değişmelerine göre aldığı konumu, özellikle Suriye meselesine ve sığınmacıların geleceğine ilişkin kararlarını izleme ihtiyacıyla açıklanabilir. Gazetede Türkiye ile ilgili baskın haber niteliğine rağmen, toplam araştırma örnekleminin %11,1'ini oluşturan özel içerikler aracılığıyla Türkiye'ye yönelik kendi tutumlarını vurgulayan yayınlar da yer almıştır.

Araştırmada, çalışma örnekleminde yer alan gazete haber konuları ve içerikleri için beş kategori belirlenmiştir ve Türkiye gazete haber konularının iki yıllık bir döneme dağılımı aşağıdaki gibidir:

İçerik Konusu ve Yeri	Politik	Askerî	Ekonomik	Toplum	Sağlık	Toplam
Suriye- Türkiye	16 6,83%	158 67,52%	13 5,55%	34 14,52%	5 2,13%	226
Türkiye	- -	2 0,85%	11 4,70%	19 8,11%	6 2,56%	38
Türkiye ve Dünya	36 15,3%	4 1,7 %	- -	- -	- -	40
234						

Tablo 5.5. Coğrafi konuma ve konuya göre Enab Baladi Gazetesinin içeriğini dağılımı

Bir önceki tabloda Enab Baladi gazetesinin Suriye coğrafyasındaki Türkiye gelişmelerini takip etme kaygısı taşıdığı, "Suriye-Türkiye" kategorisinde yer alan haber ve içeriklerin toplam sayısının yaklaşık (226)'e ulaştığı görülüyor. Haber ve içeriklerde askerî haberler ilk sırada yer alırken (158 içerik), ikinci sırada (34) haberle toplum haberleri, ardından (16) haber siyasi geliyor. Bu sırayı Ekonomik haberler (13) ve sağlık haberleri (5) takip ediyor. "Türkiye ve Dünya" kategorisindeki haberler (40 haber) ise yoğunluk açısından ikinci sırada yer alıyor. Bu kategorideki 40 haberin 36'sının siyasi, 4'ünün askerî içerikli olduğu görülüyor. Son olarak, "Türkiye" kategorisinde yer alan 38 haberin dağılımı ise şöyle: Toplumsal haberler: 19, ekonomi haberleri: 11, sağlık haberleri: 6 ve askerî haberler: 2.

Gazetenin Türkiye ile ilgili konulara eğilimi, Suriye meselesinin en önemli oyuncularından biri olarak Türkiye'ye verdiği önemi yansıtıyor. Çünkü Türkiye birçok siyasi ve insani dosyayla bağlantılı olarak Suriye hükümeti ile diplomatik ilişkileri donduran ilk ülkelerden biridir. Aynı zamanda Hükümet kontrolü dışındaki Suriye bölgelerinde (kuzeybatı Suriye) ateşkes sağlayan, dünyada en fazla Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapan ülke (Türkiye Göç idaresine göre 3 milyon ve 381 bin 429), Soçi (2019) ve Astana (2017) adlı iki anlaşmanın ana imzacılarından biridir. Ek olarak Türkiye, Suriye'de IŞİD'e karşı savaşmak için "Uluslararası Koalisyon"a katılan ülkelerden birisi, Suriye'deki kuzeydoğu bölgelerinde terör örgütlerine karşı sürdürdüğü savaşların yanı sıra ve Suriye'ye insani ve uluslararası yardım kapsamında ile ortak sınır kapılarından girilen tek ülkedir. Bu, gazetenin günlük haberlerinin büyük bir bölümünü neden Türkiye'nin bölgedeki yeni siyasi ve askerî konumunu izlemeye ve takip etmeye ayırdığını açıklamaktadır. Türkiye ile ilgili yayınlar içinde sağlık alanına ilişkin haberler ise, Korona virüsü salgınına eşlik eden yasak döneminde Suriyeli sığınmacıların ihtiyaçlarından hareketle, Türk hükümetinin kısa çalışma

ödenęi vermesi, antiviral aşıların mevcudiyeti ve hastanelerde ve tıp merkezlerinde randevu alma mekanizmaları gibi hususlar nedeniyle yer almıştır.

Araştırma, çalışma örnekleminde yer alan gazete haber çerçeveleri için sekiz kategori belirlemiştir ve Türkiye gazete haber çerçevelerinin iki yıllık bir döneme göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

Medya İçeriğinin Çerçevesi		Suriye –Türkiye	Türkiye	Türkiye ve Dünya	
Çatışma Çerçevesi	N	158	4	12	
	%	69.91%	10.52%	30%	
Ekonomik Çerçeve	N	10	7		
	%	0.98%	18.42%	0	
İnsan İlgi Çerçevesi	N	5	20	0	
	%	4.9%	52.63%	0	
Sorumluluk Çerçevesi	N	34	1	2	
	%	24.5%	2.64%	5%	
Halk Sağlığı Çerçevesi	N	2	5	0	
	%	1.96%	13.15%	0	
Ulusal Güvenlik Çerçevesi	N	4	0	8	
	%	3.90%	0	20%	
Politik Çerçevesi	N	13	-	18	
	%	1.96%	-	45%	
Kültürel Çerçeve	N	-	1	0	
	%	-	2.64%	0	
Toplam	N	226	38	40	234
	%	96.58%	16.23%	17.09%	100.0%

Tablo 5.6. Çerçeveye göre Enab Baladi Gazetesinin içeriği dağılımı

Araştırmacı, gazete içeriğini inceledikten sonra, çalışma örnekleminde gazetenin kullandığı haber çerçevelerinin (234 basın yazısı) sekiz haber çerçevesine (çatışma, ekonomik, insani, sorumluluk ve skandal, halk sağlığı, ulusal güvenlik, politik ve kültürel) belirtmiştir. Çerçevelerin kullanımı, gazetenin aktardığı olayın coğrafi konumuna göre farklılık göstermiştir. Buna göre araştırmacı, gazetenin kullandığı haber çerçevelerini olayın coğrafi konumuna göre şu şekilde ayırmıştır: A) Suriye İçi: Kuzeydoğu Suriye, Kuzeybatı Suriye; B) Türkiye İçi; C) Türkiye ve dünya. Aşağıdaki tablo, araştırma örneklemindeki haber çerçevelerinin gazetede yer alan olayların coğrafyaya göre dağılımını göstermektedir.

Çalışma, gazetede Türkiye ile ilgili görsel içeriği incelemiş ve konularını olayların coğrafi dağılımına göre dikkate almıştır. Aşağıdaki tabloda detayları verilmektedir:

berin Görsel içeriğin Konusu ve Yeri		Suriye -Türkiye		Türkiye		Türkiye ve Dünya		TOPLAM
HABER	KONU	N	%	N	%	N	%	
	Siyasi	16	7.07			36	90	
	Askerî	158	69.91	2	5.26	4	10	
	Ekonomi	11	4.86	11	28.94			
	Toplum	20	8.84	11	28.94			
	Sağlık	3	1.32	6	15.78			
ÖZEL (İnfo video- Rapor..vs)	Siyas	-	-					
	Askerî	-	-					
	Ekonomi	2	0.88					
	Toplum	14	6.19	8	21.05			
	Sağlık	2	0.88					
Toplam	N	226	100	38	100	40	100	234
	%							100.0 %

Tablo 5.7. Enab Baladi Gazetesin'de görsel içeriğin konusu ve yerine dağılımı

Yukarıdaki tablo, Enab Baladi gazetesinin görsel içeriğinin, resimler, görsel materyaller ve özel raporlar dâhil, gazetenin gündeminin coğrafi dağılımıyla tutarlı olduğunu göstermektedir. Tablo verilerine göre, askerî ve ardından siyasi unsurların gazetenin görsel içeriğini (haber ve gazetecilik raporlarına eşlik eden resimler) belirgin bir şekilde domine ettiği, sosyal unsurun ise Türkiye ile ilgili haber ve olaylarda açıkça yansıtıldığı görülmektedir. Bu durum, Enab Baladi'nin medya gündeminin Suriye'deki askerî meselelerle ve Türkiye'deki sosyal ve ekonomik olaylarla ilgilendiğini önermektedir.

Yukarıdaki tabloyu tamamlamak amacıyla, bu çalışma, gazetede Türkiye ile ilgili görsel içeriğin haber çerçevelerini incelemiş ve olayların coğrafi konumunu göz önünde bulundurmuştur. Aşağıdaki tabloda ayrıntılı olarak sunulmuştur:

Haberin Görsel İçeriğın Çerçevesi ve Yeri		Suriye -Türkiye		Türkiye		Türkiye ve Dünya		TOPLAM
HABER	Çerçeve	N	%	N	%	N	%	
	Çatışma	178	78.76			20	5	
	Sorumluluk	44	19.46	2	5.26	4	10	
	Ekonomik	-	-	11	28.94	-	-	
	İnsani	-	-	11	28.94			
	Ulusal güvenliği	-	-	6	15.78	16	40	
ÖZEL (İnfo video- Rapor, vs)	Çatışma	2						
	Sorumluluk	-						
	Ekonomik	2	0.88					
	İnsani			8	21.05			
	Ulusal güvenliği							
Toplam	N	226	100	38	100	40	100	234
	%							100.0%

Tablo 5.8. Görsel içeriğın çerçeve ve coğrafi konuma göre Enab Baladi gazetesindeki dağılımı

Yukarıdaki tablo, Enab Baladi gazetesinin görsel içeriğının, resimler, görsel materyaller ve özel raporlar dahil olmak üzere, haber bağlamlarının metin içeriğinden daha net bir şekilde sunulduğunu göstermektedir. Tablo verilerine göre, "çatışma" çerçevesi, Türkiye ile ilgili devam eden olaylar açısından gazetenin görsel içeriğinde (haber ve gazetecilik raporlarına eşlik eden resimler) baskın durumdaydı. Bunu "sorumluluk" çerçevesi izlemekte olup, bu çerçeve "gerilim" bölgelerinde meydana gelen çatışmalar ve bunların halk arasındaki yansımalarına odaklanmaktadır. Öte yandan, insani çerçeve Türkiye ile ilgili haber ve olaylarda belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. "Özel" başlıklı bölümde yer alan örneklerin, Türk ve Arap topluluklarını birbirlerinin kültürleriyle tanıştırmayı amaçlayan sosyal içeriği kapsaması ve Türkiye ile ilgili hizmet ve sosyal raporlar (info videolar) bulundurması dikkat çekicidir.

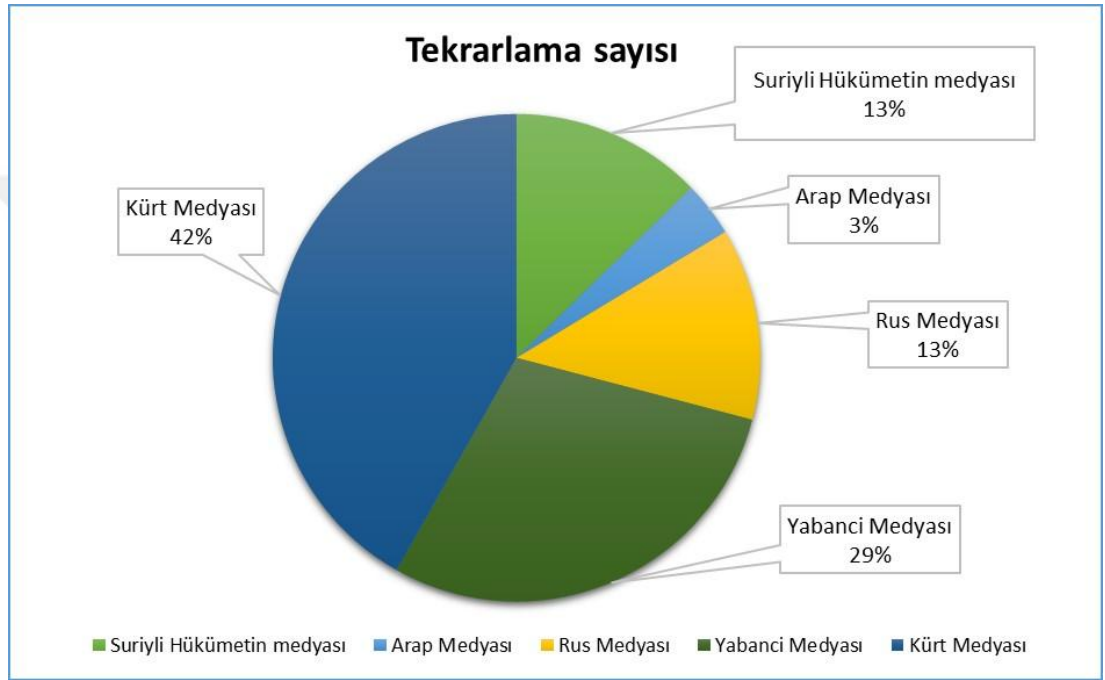
İçerik analizinde, gazetenin (386) haber kaynağı kullandığı görülmektedir; bu, analiz edilen haber sayısının neredeyse iki katı, yani her bir basın içeriği için en az iki kaynak oranındadır. Her basın içeriğinde birden fazla kaynağın kullanılması, tüm tarafların görüşlerini mümkün olan en az önyargıyı içeren panoramik, dengeli bir haber vizyonu sağlama konusundaki keskinliği açısından katma değeri temsil etmektedir.

Türk Medyası			Suriyeli Yerel Medyası		
Medya	Tekrarlama	%	Medya	Tekrarlama	%
Anadolu Ajansı	52	38.80%	Gazetenin rehberi	65	38.92%
Cumhuriyet Gazetesi	7	5.22%	Sivil Savunma	27	16.16%
Hürriyet Gazetesi	9	6.71%	Medya aktivisti	10	5.98%
Haber Türk	7	5.22%	Azaz Medya Ofisi, "Facebook"	1	0.59%
CNN Türk	6	4.47%	Türkiye destekli Ulusal Kurtuluş Cephesi	14	8.38%
TRT TV	2	0.84%	Yerel kaynak	23	13.77%
DHA Ajansı	4	0.42%	Suriye İnsan Hakları Ağı	8	4.79%
Milliyet Gazetesi	8	5.97%	Omran Stratejik Araştırmalar Merkezi	1	0.59%
Sabah Gazetesi	6	4.47%	İdlib Gözlemevi	1	0.59%
Yeni Şafak	11	8.20%	Al şarkiye sesi	1	0.59%
A Haber TV	5	3.73%	Suriye İslam Konseyi	1	0.59%
Resmî Gazetesi	1	0.74%	Hakikat ve Adalet için "Suriyeliler" örgütü	6	3.59%
Sözcü Gazetesi	5	3.73%	Gözlemevi 80	5	2.99%
Son Haber	7	5.22%	Suriye geçici hükümeti	3	1.79%
Türkiye gazetesi	4	2.98%	Suriye Basın Özgürlükleri Merkezi	1	0.59%
Total	134		Total	167	
301					

Tablo 5.9. Enab Baladi Gazetesi'nde kullanılan medya kaynaklarının dağılımı

Analize göre, gazetenin kullandığı kaynaklar haber ajansı, medya kuruluşu, muhabirler, sosyal paylaşım sitelerindeki tüzel kişilerin sayfaları, resmî ve sivil kurum ve kuruluşların resmî tanımlayıcılarıdır. Ancak gazetenin haberlerinde kaynak olarak kendisine güvenme oranı olayın coğrafyasına göre değişmektedir. Yani gazete, olayın gerçekleştiği ortama, en yakın ve güvenilir kaynaklara büyük önem vermektedir. Buna göre çalışmada, gazetenin (167 sefer) öncelikle yerel medyaya ve Suriye hükümetinin kaynaklarına dayandığı tespit edilmiştir (kuzeydoğu Suriye, kuzeybatı Suriye). Tabloda, gazetenin (65 sefer) tarihine kadar askerî olayları ve idari olarak Türkiye'ye bağlı kuzeybatı Suriye bölgelerindeki güvenlik ve yaşam koşullarını haber yapmak için muhabir ağına güvendiğini gösteriyor; çünkü kuzeybatı bölgesi, Suriye'de herhangi bir muhalif medyanın muhabir bulundurabileceği tek bölgedir. Diğer taraftan bu, medya kuruluşunun yerel kaynaklarına yönelik önyargısını yansıtabilecektir. Sivil savunma gazetenin en çok kullandığı kaynak olarak ikinci sırada yer almaktadır (27 sefer). Türk medyası gazete tarafından benimsenen haber kaynakları olarak (134 sefer) ikinci sırada yer alırken, Türkiye Anadolu Ajansı gazetenin en çok kullandığı, Türk

medya kaynakları olarak (52 kez) birinci sırada yer almaktadır. Milliyet (8 kez), Hürriyet (9 kez), Yeni Şafak (11 kez) ve Haber Türk (7 kez) gazeteyi kaynak olarak kullanmıştır. Türkiye’de Anadolu Ajansı ve farklı siyasi eğilimlere sahip gazetelerin bu gazeteyi kaynak olarak kullanması, gazetenin dengeli bir haber sunma veya izleyicilerine farklı bakış açıları sunma amacını yansıtmaktadır. Bu yaklaşım, özellikle Kuzeydoğu Suriye’deki olayların kapsamı sırasında, gazetenin kaynak çeşitliliği aracılığıyla güvenilirliğini artırma çabasını göstermektedir.

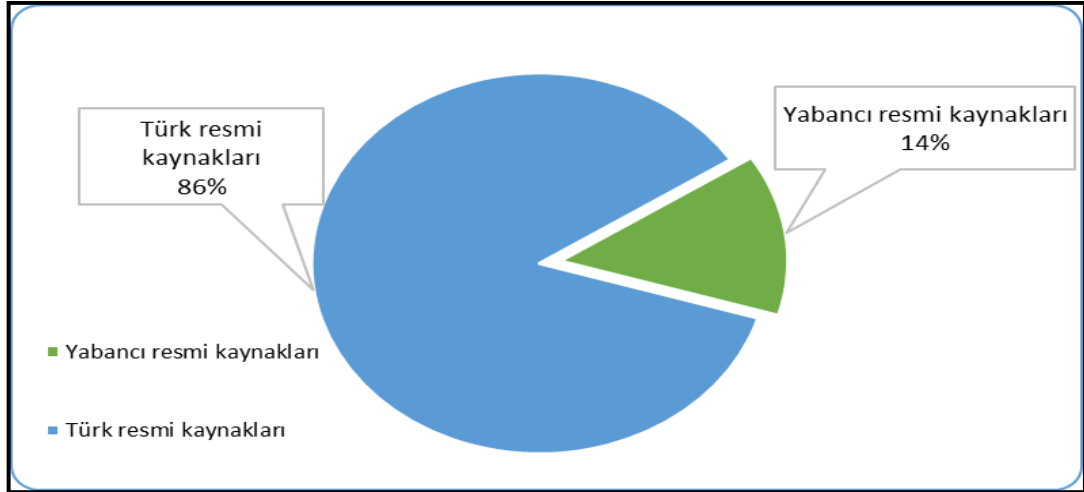
Şekil 5.6. Enab Baladi Gazetesinde Kullanılan Medya Kaynakları Haritası

Ancak, Enab Baladi’nin kullandığı diğer medya kaynaklarının sayısı ise 85’tir. Haber kaynağı olarak Kürtçe medya (%42) üçüncü sırada yer almış, bunlardan Kürt "Hawar" ajansı birinci olmuştur (12 kez). Bunu Kürtçe haber siteleri ve sayfaları takip ederken, yabancı medya (%29), Arap medyası (%3) ve Suriye devlet medyası (%13) daha alt sıralarda yer almaktadır. Bu durum, gazetenin kaynaklarını kullanırken olay ortamını dikkate aldığını teyit etmektedir. Gazetenin dayandığı haber kaynaklarının, gazetenin haberlerinde önem verdiği olayların coğrafyasıyla ilgili olduğu söylenebilir.

Türk Resmî Kaynakları		
Kaynak	Tekrarlama	%
Savunma Bakanlığı	15	45.46%
Sağlık Bakanlığı	3	9.09%
Türkiye Cumhurbaşkanlığı	2	6.06%
İş Türk	2	6.06%
Millî Eğitim Bakanlığı	2	6.06%
Türk Dışişleri Bakanlığı	1	3.03%
Emniyet Müdürlüğü	1	3.03%
T.C Sanayi Bakanlığı	1	3.03%
Türk İşçi Sandikaları Federasyonu	1	3.03%
Türkiye Merkez Bankası	1	3.03%
Türk Sahil Güvenlik	1	3.03%
Türk Göçü Genel Müdürlüğü	1	3.03%
"Otomobil Bayilerine yardımcı olacak" derneği	1	3.03%
İçişleri Bakanlığı	1	3.03%
Total	33	

Tablo 5.10. Gazetede kullanılan Türk resmî kaynakların dağılımı

Aynı bağlamda, gazetenin haber ve basın materyallerinde dayandığı resmî Türk kaynakları listesinin başında tüzel kişiler ve Türk devlet kurumları yer almaktadır. Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın açıklamaları ilk sıradadır (79 sefer). Bunu Millî Savunma Bakanı'nın açıklamaları (47 sefer) ve ardından Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun açıklamaları (38 sefer) takip etmektedir. Gazetenin resmî hükümet kaynaklarına bağımlılığı ve verilerinden veya açıklamalarından yapılan alıntılar, gazetenin onu halk için bir haber kaynağı haline getirme şansını artırmak için haberlerde güvenilirlik standardına ulaşma konusundaki istekliliğini yansıtmaktadır. Bu rakamlar aynı zamanda Türkiye'nin bölgedeki konumunu ve siyasi, askerî ve stratejik ağırlığını, özellikle de terör örgütlerine karşı devam eden askerî operasyonlarının sürdüğü kuzeybatı Suriye'nin “gerilimi azaltma” bölgelerinde ve kuzeydoğu Suriye bölgelerindeki konumunu göstermektedir. Ayrıca, Suriye'ye komşu ülke olan Türkiye, dünyada en fazla sayıda Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır.

Şekil 5.7. Enab Baladi Gazetesin'de Kullanılan Resmî Kaynakları Haritası

Yabancı resmî kaynaklarla karşılaştırıldığında, Şekil (2) gazetenin Türk resmî kaynaklarının kullanım oranının (%86) yabancı resmî kaynaklara (%14) ulaştığını göstermektedir; bu da çalışmanın gazetenin Türkiye'ye önem verdiği varsayımının geçerliliğini doğrulamaktadır. Suriye dosyasında Türkiye, stratejik müttefik olarak bölgedeki aktif role sahip bir devlettir. Bu, Türkiye'nin kararının merkeziliğini ve bölge, dünya ve aynı zamanda gazete üzerindeki önemini teyit etmektedir.

Çalışma, Türkiye'deki siyasi figürleri ve karar alıcıları izleyerek, inceleme örneği içeriğindeki görünme sayılarını aşağıdaki biçimde hesaplamıştır:

Siyasi/ Kamusal Figürler	Tekrarlama	%
Türkiye Cumhurbaşkanı	79	43.16%
Türkiye Savunma Bakanı	47	25.68%
Türkiye Dışişleri Bakanı	38	20.78%
Sağlık Bakanı	4	2.18%
Savunma Sanayi Kuruma Başkanı	2	1.09%
Türkiye Cumhurbaşkanı Danışmanı	2	1.09%
Eğitim Bakanı	1	0.55%
İçişleri Bakanı	4	2.18%
Türkiye Kafeler Birliği Başkanı Murat Ağaoğlu	1	0.55%
Cumhurbaşkanlığın Sözcüsü İbrahim Kalın	2	1.09%
Cardata Genel Müdürü	1	0.55%
Barton valisi, Sinar Güner	1	0.55%
İstanbul Valisi Ali kaya	1	0.55%
Toplam	183	100%

Tablo 5.11. Türk Siyasi Kişiliklerin Enab Baladi Gazetesi İçindeki Medya Görünürlüğü

Yukarıdaki tablo, "Enab Baladi" gazetesinin içeriğinde, Türkiye'deki çeşitli siyasi figürlerin ve kamu kişiliklerinin, yöneticiler, valiler ve hükümet bakanları dâhil olmak üzere, medya görünürlüğünü göstermektedir. Tabloya göre, Türk siyasi figürleri ve kamu kişiliklerinin gazetenin içeriğindeki medya görünürlüğü %78,21'e ulaşmıştır. Özellikle Türkiye Cumhurbaşkanı, Savunma Bakanı ve Dışişleri Bakanı ile ilgili olarak bu görece yüksek görünürlük, Suriye'deki siyasi ve askerî gelişmeler ve Türkiye ile ilgili olaylar karşısında gazetenin öncelik verdiği olayları göstermektedir. Ayrıca, bu durum, Türkiye'nin Suriye'deki devam eden savaşta aldığı kararların ve bölgedeki stratejik rolünün önemini vurgulamaktadır.

Gazetenin ele aldığı konular ve haber çerçevelerinin yanı sıra bu çalışma, 1 Ocak 2021'den 31 Aralık 2022'ye kadar olan dönemde başlıklarda ve bazı haber metinlerinde kullanılan Türkiye ile ilgili kelimeleri de belirlemiştir. Bu çerçevede, çalışmada haber metinlerinde kullanıldığı tespit edilen kelimeler arasında "Türkiye", "Türkler" ve "Ankara" yer almaktadır; bu durum aşağıdaki formatta gösterilmektedir:

Anahtar Kelimeler	Tekrarlama	Yüzde
Türkiye/ Türk	923	91.48 %
Türkler	40	3.96 %
Ankara	46	4.56%
Toplam	1009	100

Tablo 5.12. Türkiye ile ilgili terimlerin "Enab Baladi" gazetesindeki dağılımı

Analiz sonuçları, gazetenin "Türkiye", "Türkler" ve "Ankara" gibi Türkiye ile ilgili kelimelerin haber raporlarında, içeriklerde ve başlıklarda kullandığını göstermektedir. Tabloya göre, "Türkiye" terimi en yüksek sıklığa sahiptir (%91.48). Ayrıca, "Türk askerî konvoyları", "Türk ilişkileri" ve "Türk pazarı" gibi çeşitli kelimelerin kullanılması farklı bağlamlarda tercih edilmiştir.

Ayrıca, "Türkler" teriminin haber başlıkları ve metinlerinde 40 kez (3.96%) geçtiği görülmüştür. "Türkler" teriminin dilsel çağrışımı çeşitli anlamlar içerebilir; en dikkate değer olanı ise, bu terimin resmî dil yerine daha çok gündelik kullanıma yakın olmasıdır. Bunun nedeni, izleyicilere (okuyucular ve izleyiciler) bir olayda birden fazla tarafın bulunduğu bir durumda olayın taraflarının milliyetlerinin bildirilmesi eğilimidir. Suriye'deki Ruslar ve Amerikalılar ifadeleri de okuyucuda/izleyicide milliyetle ilgili benzer izlenimlerin oluşmasını amaçlamaktadır. Bu anlamda,

"Türkler" terimi, gazetenin kapsamı ve kullanıldığı bağlam analiz edildikten sonra daha spesifik anlamlar da taşıyabilir.

Bu arada, "Ankara" terimi haberlerde, raporlarda ve siyasi içeriklerde sıklıkla kullanılmıştır (%4.56). Editörler genellikle gazetecilik içeriğinde kelime dağarcığını çeşitlendirmek amacıyla başkentleri kullanma eğilimindedir, çünkü başkentler güç ve egemenlikle ilgili sembolik bir öneme sahiptir. Başkentler, uluslararası ilişkiler, müzakereler ve ülkeler arasındaki diplomatik görüşmelerle ilgili haberlerde sıkça kullanılmaktadır.

Ek olarak, çalışma, "Enab Baladi" gazetesinin resmî "Facebook" platformunda yayımlanan içerikle ilgili izleyici etkileşimini inceleyerek, bu içeriğin izleyici üzerindeki etkisini ölçmeyi ve izleyici ilgisini çeken coğrafi bölgeleri belirlemeyi amaçlamıştır. Özellikle Türkiye ile ilgili içerik ve izleyicinin bu içerikle ne kadar etkileşimde bulunduğu üzerinde durulmuştur.

Yıl	Suriye-Türkiye Kategorisinin İçerik Etkileşimi		Türkiye Kategorisinin İçerik Etkileşimi		Türkiye-Dünya Kategorisinin İçerik Etkileşimi	
2021	6.635	33.07%	2.190	10.91%	569	2.88%
2022	4.988	24.86%	4.080	20.33%	1618	8.06%
Toplam: 20.060						

Tablo 5.13. Yıla ve coğrafi konuma göre gazetenin içeriği ile takipçi etkileşimi

Çalışmaya ilişkin gazetenin içerikleriyle (234 parça) ilgili toplam izleyici etkileşimi, "Facebook" platformunda iki yıl süresince 20.060 etkileşime ulaşmıştır ve haber parçası başına ortalama 86 etkileşim kaydedilmiştir. Etkileşim oranı genel olarak, özellikle Suriye'nin kuzeybatı bölgesindeki insanlar ve toplum konularını ele alan içeriklerle birlikte Suriye ile ilgili olan içeriklerde belirgin bir şekilde artmaktadır. Çalışmanın analizine göre, gazetenin Türkiye ile ilgili içerikleriyle olan etkileşim, medya kapsamının genişliği ile uyumludur. En yüksek etkileşim oranlarının, özellikle Türkiye ile bağlantılı kuzeybatı Suriye'deki olaylara dair haber içeriklerine yoğunlaştığı gözlemlenmiştir. Etkileşim, esas olarak askerî ve güvenlik konularına odaklanmaktadır.

5.2.2.2. Enab baladi gazetesinin nitel içerik analizi

Enab Baladi Gazetesinin Kuzeybatı Suriye ile İlgili İçeriği: Enab Baladi'nin Suriye içindeki içeriği incelendiğinde, gazetenin Türkiye ile ilgili olayları açık ve dolaysız bir şekilde ele almadığı, bunun yerine bölgenin coğrafyasına ve olayın ilgili taraflarına göre bir tutum benimsediği ortaya çıkmıştır. Gazete, Suriye'de Türk hükümetinin hem idari hem de askerî faaliyetlerini, terör örgütlerinin bulunduğu ülkenin kuzeydoğu bölgelerinde ve "gerilimi azaltma bölgeleri"nde hizmet ve güvenlik koşullarını büyük bir ilgiyle takip etmiştir. İçerik analizi sonuçları, çatışma çerçevesi (69.91%) Kuzeybatı Suriye'de en sık kullanılan haber çerçeveleri arasında yer almıştır.

Gazeteye göre Türkiye'nin stratejisi ateşkesi sağlamak için askerî gözlem noktaları kurmakla sınırlı olmuştur. 9 Eylül 2021'de gazete, ABD "Bloomberg" ajansından aktararak, Türkiye'nin iç çatışmalardan kaçan Suriyeli sivilin akınını önlemek ve sivilin korumak için kuzeybatı Suriye'ye lojistik takviye ve asker göndermesini ele aldı. Buna göre, Suriye'de bir milyon yerinden edilmiş insanın yarısı Türkiye sınırındaki kamplara, diğer kısmı Halep'in kuzey ve doğu bölgelerine (Afrin, Azaz, El-Bab ve Cerablus) gitti (Sivil Savunma, 2020). Öte yandan gazete, silahlı grupların Suriye'nin kuzeybatısındaki Türk gözlem noktalarına karşı tekrarlanan bir dizi saldırısına yer verdi. 9 Ocak 2021'de gazete, "İdlib'de Türklere saldıran yeni örgüt kim?" başlıklı bir haber yayınladı. Gazete, silahlı grupların Türk askerî noktalarına tekrar tekrar düzenlediği saldırıların sayısını sıraladı. Aynı ayın 17'sinde gazete yine "İdlib'de üç Türk askerî yaralandı... Kimliği belirsiz bir grup onları karşı karşıya getiriyor" başlıklı bir haber yayınladı.

Gazete, bölgesel güvenlik ve sivilin güvenliğinin korunması konusuna içeriğinde önemli bir yer verdi. Çatışma bağlamının yanı sıra, gazetenin Suriye'nin kuzeybatı bölgelerinde Türkiye ile ilgili olaylara ilişkin haberlerinde sorumluluk çerçevesini kullanma (24.5%) eğiliminde olduğu görülmüştür. Gazetede yer verilen olayların çoğu güvenlik, ordu ve idari olarak Türkiye'ye bağlı bölgelerin yaşam koşulları ile ilgiliydi. Ayrıca, Suriye'deki Türkiye'ye bağlı askerî fraksiyonlar arasındaki çatışmalar ve tümenler ile ilgili haberlere yer verildi. Ağustos 2022'de gazete, "'Ulusal' Gruplar Arasında Üç Katlanan İç Çatışmalar" başlıklı bir içerik yayınlamıştır. Ardından 12 Ekim'de "Silahlar İçe Doğrultuldu... Kuzey Suriye'de İki İttifak Çarpıştı" başlıklı bir yazı yayınlanmıştır.

Enab Baladi Gazetesinin Kuzeydoğu Suriye ile İlgili İçeriği: Gazete, çatışma çerçevesini nerede olursa olsun Suriye'deki Türk varlığıyla yakından ilişkilendirmeye hevesliydi. İçerik analizi sonuçlarına göre, çatışma çerçevesi gazetenin bölgede yaşanan olayları haberleştirmesinde en çok kullanılan haber çerçevesi olarak ilk sırada yer aldı. Her iki tarafın da (Türk Ordusu, PKK ve PYD) askerî ve saha haberlerine yer verildi. Gazetenin kuzeydoğu Suriye'de meydana gelen olaylarla ilgili tutumu, PKK ve PYD ile savaştan Türkiye'ye karşı olumluydu. PKK ve PYD gibi terör örgütleri kurulduğundan bu yana tüm Suriyeliler arasında sosyal veya askerî kabul görmemiştir. Gazete, Türk askerî hedeflerinin sivil yerleşim yerleri değil, terör odakları olduğunu gösterdi. Ayrıca gazete, Türk Millî Savunma Bakanlığı ve hükümet medyasının açıklamalarında geçen "etkisizleştirme" tabirini de kullanmaya başladı. Gazete ayrıca, askerî operasyonlarda "teröristlerin etkisiz hale getirilmesi" gibi konularda Türk kaynaklarının açıklamalarındaki tırnak işaretleri kullanma konusundaki hassasiyeti gösterdi. Ayrıca Türkiye tarafından hedef alınan Suriye'deki terör örgütleriyle bağlantılı Kürt şahsiyetlerin silah kaçakçılığı ve sivillere yönelik bombalı saldırılar gibi yasa dışı faaliyetlerde yer aldıklarını kanıtlayan özel içeriklere yer verdi. 28 Nisan 2022'de gazete, "İran'dan Türkiye'ye ve nihayet Suriye'ye... Muhammed Aydın kimdir?" adlı bir içerik yayınladı. Ayrıca, 2022'de gerçekleşen İstanbul bombalamasının ardından, Kuzey Irak'ta Türk ordusu tarafından etkisiz hale getirilen bir PKK lideri Fatma Onur hakkında da özel bir içerik yayınladı. Bu teröristin Türkiye'nin ulusal güvenliği için ne kadar tehlikeli olduğunu ayrıntılı olarak ele aldı.

Öte yandan gazete, idari olarak Türkiye'nin kontrol ettiği Suriye bölgelerinde IŞİD ve PYD tarafından bubi tuzaklı araçlarla hayati noktalara ve halk pazarlarına yönelik saldırılarına yer verdi. Örneğin, 17 Ocak 2021'de gazete, idari olarak Türkiye'ye bağlı Halep'in kuzey kırsalında çarşılar, satış noktaları gibi hayati öneme sahip alanları hedef alan terör örgütlerinin bir dizi bombalama eylemini, saldırısını ve sivillerin hayatını kaybetmesini haberleştirdi. Gazete, 12 Şubat 2022'de Cerablus kentinde terör örgütlerinin yerleşim yerlerine düzenlediği füze saldırıları sonucunda yaralanmalara ve sivil kayıplara neden olan olayları aktardı.

Enab Baladi Gazetesinin Türkiye İle İlgili İçeriği: Gazete, Türkiye'deki tüm olayları haberleştirirken daha içe dönük ve temkinli bir politika benimsemiştir. İçerik analizinde gazetenin Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılarla ilgili haberleri veya Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara fayda sağlayabilecek yeni kararlarını izlediği tespit

edildi. Gazetede yer alan haberlerin en çok insani çerçeveye (52.63%) ve ekonomi ile ilgili çerçeveye (18.42%) başta olmak üzere halk sağlığı çerçevesine (13.15%), çatışma çerçevesine (10.52%), kültürel çerçeveye (2.64%) ve sorumluluk çerçevesine (2.64%) yer verdiği tespit edildi.

Analiz örneklerindeki konular, gazatenin, Avrupa'nın Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılara verdiği desteğe ve Türkiye'nin Birleşmiş Milletler aracılığıyla Suriye'nin kuzeybatı bölgelerine sağlanan yardımdaki rolüne ilişkin haberlerin yanı sıra Koronavirüs aşılarının sağlanması ve elde edilme yollarına ilişkin haberlere odaklandığı görüldü. Bunlara ek olarak, gazetede, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılarla ilgili bazı bireysel haberler de yer aldı. Gazete, 25 Ocak 2021'de Türkiye'nin Koronavirüse karşı ikinci parti Çin aşısını aldığı haberini yayınladı. Aşı karışıklığına da değinen gazete, Türkiye'nin, öncelikle yaş ve meslek gruplarını belirleyerek enfeksiyon ve ölüm sayısını ve pandemiye kontrol altına alma ve salgının hızını azaltma stratejisini olumlu bir şekilde ele aldı.

Gazetenin, hükümetin başta Suriyeliler olmak üzere ülkedeki vatandaşların ve sığınmacıların kayıplarını azaltmak için aldığı ekonomik kararları gözlemlemesi dikkat çekmiştir. 23 Nisan 2021'de gazete Türkiye'de "Kısa çalışma ödeneği" başlıklı bir yazı yayınladı. Başvuru nasıl yapılır" başlığı altında, Türkiye'de yaşayan Suriyeli ve Arapça konuşan okuyuculara, Cumhurbaşkanlığı'nın işverenlerin çalışma yasağı nedeniyle kayıplarını önlemek için kısa vadeli mali yardım sağlama kararından bahsetti. Gazete, Kararın tüm ayrıntılarını ve başta Suriyeliler olmak üzere yabancıların bundan nasıl yararlanabileceklerini haberleştirdi. Türkiye Cumhurbaşkanının, Corona salgını sırasında işçileri işten çıkarmaya çalışan şirketleri engellemek için "ekonomik caydırıcılık" stratejisi izlemesi, ekonomiyi ve işten çıkarmaları önlemesine yönelik çabalarını övdü. Gazete, 5 Ağustos 2021'de Türkiye'nin vatandaşlarına karşı sosyal sorumluluğu çerçevesinde "Türkiye'de popüler kafelere girme şartı olan iki doz 'Korona' aşısı" başlıklı bir habere yer verdi. Gazete, hükümetin aşığı mümkün olan en fazla sayıda vatandaşa dağıtma sürecini hızlandırmaya yönelik bir adım olarak, kafelere ve eğlence mekanlarına girmenin bir koşulu olarak vatandaşları Koronavirüs aşısı yaptırmaya mecbur ederek devletin vatandaşların sağlığını korumaya yönelik çabasını yansıtmıştır. İçerik analizi sonuçlarına göre Türkiye ile ilgili haberlerde ikinci sırada ekonomik koşullar yer almıştır.

Gazetede, Türkiye ekonomisi ile ilgili yer alan haber ve içerikler, ülkenin maden kaynaklarının, savunma ve askerî sanayilerinin gelişmesinin altında yatan ekonomik gücünü vurgulamıştır. 26 Şubat 2021'de gazete, Türkiye'nin "Songur" hava savunma sistemini fırlattığı haberine olumlu şekilde yer verdi. Haber içeriğinde Türkiye'nin askerî savunma yeteneklerinin gücünü yansıtan hava silahları ve yeni üretilen insansız hava araçlarına yer verildi. İçerik analiz edildiğinde, Türkiye'nin savunma sanayiinde kendi kendine yeten, terör örgütleriyle mücadele edecek kadar silah üretebilen bir ülke olduğu görüşü vurgulandığı görülmektedir. 10 Haziran 2021'de gazete, Türkiye'nin bir milyar ABD dolarını aşan tonlarca altın bulduğuna dair bir haber daha yayınladı. Bu habere göre, bulunan bu altınlar, Türkiye'ye küresel pazarda birçok ekonomik fayda ve bolluk, zenginlik ve ekonomik güç sağlamakta, böylece Türkiye küresel olarak altın fiyatlarını etkileyen ülkelerden biri haline gelmektedir.

Gazetenin Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara yönelik politikasıyla ilgili içeriğine bakıldığında, Koronavirüsün başladığı dönemde, Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara yönelik ekonomi, eğitim ve sağlık alanında aldığı kararları yansıtır biçiminde tarafsızlık ile pozitiflik arasında gidip geldiği söylenebilir.

Gazete, Mayıs 2021'de Türkler ile Suriyeliler de dâhil olmak üzere yabancılar arasındaki ortak girişimlerin sayısına ilişkin Türkiye Merkez Bankası tarafından hazırlanan bir araştırmayı yayınlamıştır. Bu bağlamda, ülkedeki Suriyelilerin katkıları ve Türk yatırımcının profesyonel iş birliği memnuniyetle karşılanmıştır. Ayrıca Suriyeli işçi çalıştırmanın ekonomiye katkıları ve Türk şirketlerinin satışlarındaki canlanma eğilimi yansıtılmıştır. Gazetenin, Suriyeli sığınmacıların istihdam edilmesinin mevsimlik işlerde çalışan Türk işçilerin ücretlerinde düşüşe neden olduğunu göz ardı etmediğini belirtmekte fayda vardır.

Enab Baladi Gazetesinin Türkiye ve Dünya İle İlgili İçeriği: Uluslararası düzeyde gazete, Türkiye'nin kendisini diplomatik krizlerin boyunduruğundan kurtarmak için gerçekleştirdiği üç siyasi girişime yer verdi. Bunlardan ilki: Doğu Akdeniz'deki gaz sahalarının araştırılması ve bunun sonucunda Ankara'ya yönelik yaptırımlar, Avrupa Birliği ile gerilimler ve Fransa ile anlaşmazlıklar, Washington'un Ankara'nın Rusya'dan S-400 füzeleri satın alması konusundaki hassasiyetiydi.

Gazetenin, Türkiye'nin bölgedeki askerî faaliyetleri ve siyasi konumu ve bunlara Rusya ve Amerika Birleşik Devletleri gibi bölgedeki uluslararası aktörlerin

yaklaşımları hakkında haber kaynağı olarak ağırlıklı olarak Türk medyasına ve resmî kaynaklara ve resmî açıklamalara dayanması dikkate değerdir. İçerik analizinin sonuçlarına göre, gazete, Türkiye Millî Savunma Bakanlığı, resmi Anadolu Ajansı ve Hürriyet ve Milliyet gibi bir dizi Türk gazetesini resmî haber kaynağı olarak kullanmıştır. Gazetenin, Türk ordusunun kontrolündeki bölgelerde hangi terör örgütü hedeflerinin bombalandığını tespit etmek için yerel medya kaynaklarından gelen haberleri de kullanması dikkat çekicidir.

5.2.2.3. Rozana Radyosu'nun nicel içerik analizi

Rozana Radyosu bağımsız, Arapça konuşan bir medya kuruluşudur. 2013 yılında (Sınır Tanımayan Gazeteciler - Uluslararası Araştırmacı Gazeteciler Konsorsiyumu - Uluslararası Gazeteciler Merkezi - Asfari Internews Vakfı - CFI - UNICEF - Free Press Unlimited - European Endowment for Democracy - Medmar - OSUM IREX - Birleşmiş Milletler Demokrasi Fonu gibi) uluslararası bağışçı kuruluşlarının desteğiyle kurulmuştur. Radyo Rozana'nın iki ofisi bulunmaktadır: merkezi Paris'te bulunan idari ofis ve merkezi Gaziantep'te bulunan basın ofisi. Radyonun basın kadrosu, çalışma izniyle çalışan 20 gazeteciden oluşmaktadır. Suriye'deki halk ayaklanmasının ilk yıllarında Radyo Rozana, Suriye şehirlerinin çoğunda gizli bir muhabir ağına sahipti. 2017'den sonra askerî operasyonlar ve Suriye hükümet ordusunun çoğu bölgeyi kontrol etmesi nedeniyle Suriye'de faaliyetleri azaldı. Radyo Rozana, Suriye'deki çatışmalarla ilgili gelişmelerle ilgili programların yanı sıra, sosyal paylaşım sitelerinde yer alan canlı yayınlarda hukuk uzmanları, psikologlar ve gazetecileri ağırlayarak, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıları ilgilendiren çeşitli sosyal konuların tartışıldığı programlar yayınlamıştır. Radyo Rozana, göç olgusu, göçmen sorunlarına ilişkin pek çok araştırma raporu hazırlayarak gazetecilik alanında uluslararası ödüller kazanmayı başarmıştır. Aynı zamanda, "Panama Belgeleri" soruşturmasına katılan tek Suriyeli medya olan Radyo Rozana 2016 yılındaki soruşturmadaki rolü nedeniyle Pulitzer Ödülü'nü de kazanmıştır.

Aşağıdaki tabloda Radyo Rozana'nın 2021-2022 yılları arasında Facebook platformu üzerinden Türkiye ile ilgili olarak yayınladığı haber ve konuların sayısı verilmektedir.

Anahtar kelimesi	Haber	%
Türkiye/ Türk toplumuyla ilgili konuları	111	11.68
Yayınlan Haber sayısının Toplamı	950	100

Tablo 5.14. Radyo Rozana’ın İçeriğinin Anahtar Kelimeleri

Buna göre, Radyo Rozana 'nın resmî Facebook platformundaki (1 Ocak 2021 - 29 Aralık 2022 tarihleri arasında) 950 yayından 111'i Türkiye ile bağlantılıdır. Belirlenen dönemde ilk sırada Türkiye ile ilgili haberler yer alırken, ikinci sırada Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılarla ilgili haberler yer almıştır. Küçük yüzdeliğine rağmen, sağlık, sanat ve eğlence yayınlarına ağırlık veren Radyo Rozana için Türkiye ile ilgili konularda yaptığı 111 haberin az olmadığı söylenebilir. Günde en az 5 en fazla 15 gönderinin yayınlandığı Facebook'ta günlük ortalama 10 içeriğin yayınlandığı görülmüştür.

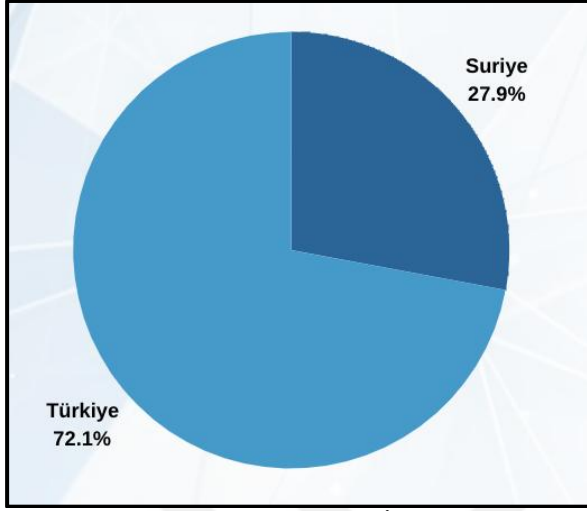
Radyo Rozana’nın Türkiye ile haber ajanslarından aldığı haber ve programların yanı sıra kendi ürettiği özel içeriklerin sayısı aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

İçeriğin Türleri	Haber	%
Aktarılan Haberleri	60	54.05
Rozana'nın Özel haberlar	50	45.04
Toplam	111	100%

Tablo 5.15. Radyo Rozana’nın İçeriğin Türlerinin Dağılımı

Yukarıdaki tablo, Radyo Rozana'nın basın personeli tarafından iki yıl boyunca diğer medya kaynaklarından yaklaşık 60 içerik aktarıldığını göstermektedir. Radyo Rozana "Rozana'nın Takvimi", "Sokağın Yankısı", "Sabah Programı", "Sen Yaparsın!", "Suriyeli Konuşması" gibi dört radyo programı aracılığıyla benzersiz içerikler sunmuştur. Ayrıca, "Sada Spor programı Suriye'nin kuzeyindeki güvenli bölgede Türkiye'nin gerçekleştirdiği spor faaliyetlerine, röportajlar ve görsel içerikle birlikte yer vermiştir. Radyoda tartışılan bazı konular, Türkiye'de faaliyet gösteren bazı Suriyeli medya kuruluşlarıyla kesişse de radyo çalışmalarının esnekliği ve sözlü iletişime dayalı yayın, radyo malzemesinin üretimini gazete malzemesinin üretiminden daha az külfetli kılmıştır. Diğer gazetecilik türleri, yazılı veya görsel

materyalleri de kapsar. Bu da Radyo Rozana'nın kendi ürettiği içeriğin azımsanmayacak bir sayıda olmasını sağlamıştır.

Şekil 5.8. Radyo Rozana'nın İçeriğinin Coğrafi Dağılımı

Şekil (9), Radyo Rozana'nın medya içeriğinin iki ana coğrafi katageride dağılımını göstermektedir: "Türkiye" ve "Suriye-Türkiye". Veriler, medya içeriğinin büyük bir kısmının %72,1 ile "Türkiye" kategorisinde yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. İkinci sırada ise %27,9 ile "Suriye-Türkiye" kategorisi yer almaktadır. Bu dağılım, radyonun editoryal yaklaşımını yansıtarak Türkiye ile ilgili konulara öncelik verildiğini, Suriye ve Türkiye arasındaki ortak konulara ise daha az ağırlık verdiğini göstermektedir.

Radyoda haber konuları ve içerikleri için altı kategori belirlenmiştir. İki yıllık bir dönemde Türkiye ile ilgili içeriklerin konulara göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

Haberin Konusu ve Yeri	Ekonomik		Askerî		Politik		Sağlık		Toplum		Spor		Toplam
Suriye-Türkiye	-	-	6	21.48%	9	32.22%	2	7.16%	13	46.54%	1	3.58%	31
Türkiye	2	2.77%	6	8.32%	3	4.16%	2	2.77%	65	90.18%	2	2.77%	80
Toplam	111												

Tablo 5.16. Coğrafi Konuma ve Konuya Göre Radyo Rozana'nın İçeriğinin Dağılımı

Yukarıdaki tablo, Radyo Rozana'nın 2021 ve 2022 yıllarında kapsadığı haber ve olayların coğrafyasına baktığımızda, Suriye coğrafyasına (31) ilgili radyo içeriğine kıyasla Türkiye coğrafyasıyla (80) ilgili radyo içeriğinin daha yoğun olduğu görülmektedir. Tablo verilerine göre, radyo içeriği listesinin başında Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılarla ilgili sağlık, tıbbi hizmet ve hukuki konulara kapsamlı bir şekilde verilmiştir (65). “Radyo Rozana İçeriğine İlişkin Haber Çerçevesi” tablosunun değerlendirilmesinde bu boyut önem kazanmaktadır. Aynı bağlamda radyo, 13 radyo içeriğiyle, idari açıdan Türkiye'ye bağlı Suriye'nin kuzeyindeki bölgelerde yaşayan sivillere ve sakinlere yönelik sosyal konulara ve haberlere büyük önem vermiş, ardından 9 radyo içeriğiyle siyasi haberlere, ardından da 6 içerikle askerî konulara yer vermiştir. Yukarıdaki tablodaki verilerden, Radyo Rozana'nın öncelikle Türkiye'deki ve Suriye içindeki Suriyelilerin durumlarını önemli ölçüde izleyen bir sosyal medya organı olduğu okunabiliyor.

Araştırmanın örnekleminde yer alan radyo içerik çerçeveleri için altı kategori belirlemiştir. Türkiye kategorisindeki radyo içerik çerçevelerinin iki yıllık bir dönemdeki dağılımı aşağıdaki gibidir:

İçerik Çerçevesi	Türkiye		Suriye- Türkiye		TOPLAM
	N	%	N	%	
Çatışma Çerçevesi	0	-	8	7.21%	TOPLAM
Sorumlu Çerçevesi	16	14.41%	12	10.81%	
İnsani Çerçevesi	25	22.52%	4	3.60%	
Ulusal Güvenliğin Çerçevesi	9	8.11%	5	4.50%	
Ekonomik Çerçevesi	2	1.80%	1	0.90%	
Ahlaki Çerçevesi	28	25.23%	1	0.90%	
TOPLAM	80	72.07%	31	27.93%	111

Tablo 5.17. Radyo Rozana'da Kullanılan İçerik Çerçeveleri

Yukarıdaki tablo'ya göre, içerik çerçevelerinin çoğunluğu "Türkiye" kategorisinde yer almış, "ahlaki çerçeve" %25.23 ile ilk sırada yer almış, bunu %22.52 ile "insani çerçeve" ve %14.41 ile "sorumluluk çerçevesi" takip etmiştir. Buna karşılık, "sorumluluk çerçevesi", Suriye'deki Türkiye ile ilgili olayları ele alan içerik %10.81 olmuştur.

İçeriğin Kaynakları	N	Tekrarlama
Türk Medyası	15	34
Yerel kaynağı ve Suriyeli Medyası	6	13
Özel kaynaklar	2	21
Toplam	23	68

Tablo 5.18. Radyo Rozana'da Kullanan Medya Kaynaklarının Dağılımı

Yukarıdaki tablo, radyo istasyonunun içeriğinin en fazla kaynağının (15) Türk hükümet kurumları ve resmî şahsiyetlerin yanı sıra Türk medya kuruluşları olduğunu göstermektedir. Radyo istasyonu, Türk medya ve hükümet kaynaklarını 34 kez aktarmıştır. Yerel Suriye kaynaklarına gelince, radyo istasyonunun kullandığı yerel kurum ve kaynak sayısının 24 olduğu, bunun da Türk kaynaklarına yakın bir yüzde olduğu görülmüştür. Ancak buradaki temel fark, yerel Suriye kaynaklarında haber hizmetlerinde uzmanlaşmış bir Suriye medya kaynağının veya ajansının bulunmamasıdır. Radyo istasyonunun kullandığı yerel kaynakların başlıcaları, Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı bölgelerindeki yerel meclislerde çalışan Suriyeli yetkililer veya Suriye ile paylaşılan sınır geçişlerindeki medya ofisleri veya Suriye Sivil Savunma ve Suriye Müdahale Koordinatörleri gibi Suriye sivil toplum örgütleridir. Ayrıca, “Enab Baladi” gazetesinin aksine, radyonun kaynakları arasında SANA haber ajansı veya Suriye uydu kanalı gibi Suriye hükümetine ait bir medya kuruluşu bulunmamaktadır. Muhabir raporları daha ön planda olmakla birlikte, muhabirlerin özellikle Suriye'nin kuzeybatısında ve Halep kırsalında oldukça aktif oldukları ve kamplardaki Suriyelilerin koşullarını açıklayan ve tamamen Suriyeli kuruluşlar tarafından organize edilen gönüllü çalışmalara veya hizmet projelerine ışık tutan bir dizi rapor sundukları dikkat çekmektedir.

Medya	Tekrarlama	%
Anadolu	15	30%
Habertürk	3	6%
Türkiye Arapça	2	4%
Göç idaresi	8	16%
Trt	1	2%
Sağlık bakanlığı	2	4%
Hürriyet	6	12%
Sabah	2	4%
Milliyet	2	4%
Daily sabah	1	2%
Halk tv	1	2%
A haber	1	2%
Göç idaresi müdürü	1	2%
Celal Demir	4	8%
Ömer Çelik	1	2%
Toplam	50	

Tablo 5.19. Radyo Rozana’da Kullanılan Türk Medya Kaynaklarının Dağılımı

Radyo Rozana'nın içeriğinde aktarılan Türk medya kaynağı sayısı 15 olduğu halde, yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi Radyo Rozana'nın Facebook platformunda 2021-2022 yılları arasında yayınladığı medya içeriklerinde hem Türk medya kuruluşları hem de Türk resmî kaynakları veya Türk resmî şahsiyeleri yoğun bir şekilde kaynak olarak kullanılmıştır. Radyo Rozana'da en sık kullanılan Türk medya kuruluşları sıralamasında resmî Anadolu Ajansı (15 kez) birinci sırada yer alırken, onu Göç idaresi (8 kez) ve Hürriyet (6 defa) ve Milliyet (2 defa) gazetesi gibi çok sayıda Türk gazetesi takip etmiştir. Radyo bölümleri, programları ve basın materyallerinde Celal Demir ve Firas Rıdvanoglu gibi Türk siyaset uzmanları, insani ve iltica hakları avukatları ve analistleri de yer veilmiştir (19 uzman). Bu durum gerek Türkiye'de gerek Suriye'nin kuzeydoğu ve kuzeybatı bölgelerinde ikamet eden Suriyelilerin hayatında Türkiye'nin aktif ve etkili bir rol oynamasıyla açıklanabilir. Türkiye, topraklarında 3 buçuk milyona yakın Suriyeli sığınmacıyı barındıran, Rusya ile yapılan ortak uluslararası anlaşmalarla kuzeybatı Suriye'nin güvenliğini garanti altına alan bir aktördür. Devam eden askerî operasyonlar ve bölgedeki yerel meclisler tarafından temsil edilen idari otoriteler aracılığıyla Suriye'nin kuzeydoğusunda aktif bir askerî güçtür. Dolayısıyla Suriyeli medya organlarının, Türk devlet kurumları tarafından yayınlanan ve Türk medyasında dolaşan çoğu içeriğe ilgi gösterdiği görülmektedir.

Yayının en fazla sayıda avukata ve sığınmacı meseleleriyle ilgilenen kişilere (19 avukat ve sığınmacılarla ilgilenenler), ardından sosyal hizmet uzmanları ve psikologlara yer vermesi dikkat çekicidir. Bunun nedeni, ele alınan konuların uzmanlığa dayalı olarak açıklığa kavuşturulmasının amaçlanmasıdır. Radyo, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların sorunlarına hukuki, güvenlik ve sosyal açılardan odaklanmakta, sorunları çözmek ve olası sorunlardan kaçınmak için etkili araçlar sunmaktadır. Ayrıca, radyo, Suriyeli sığınmacılar arasında şikâyet kültürünü yaygınlaştırmayı, sosyal haklar konusunda onları bilgilendirmeyi ve kendilerine sunulan sağlık ve hizmet yardımlarını tanıtmayı hedeflemiştir.

Suriyeli yerel kaynaklarına bakıldığında ise, radyonun kullandığı yerel kaynak sayısının 24 olduğu, bu sayının da Türk medya kaynaklarından yapılan alıntılarla benzer seviyede olduğu görülmektedir. Ancak aradaki fark şudur: Suriye yerel kaynaklar bir medya kaynağı veya haber hizmeti konusunda uzmanlaşmış bir Suriyeli kuruluş değildir. Daha ziyade radyonun kullandığı yerel kaynakların çoğu, Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı bölgelerindeki yerel meclislerde çalışan Suriyeli yetkililer, sınır kapılarındaki medya ofisleri veya Suriyeli sivil toplum kuruluşları ve Suriye Müdahale Koordinatörleridir. Ayrıca, “Enab Baladi” gazetesindeki durumun aksine radyonun kaynakları arasında “SANA Haber Ajansı” veya “Suriye Uydu Kanalı” gibi Suriye hükümetine ait medya kuruluşları bulunmamaktadır. Muhabirlerin raporları daha ön plana çıkarken, bu muhabirler Suriye'de, özellikle kuzeybatı Suriye ve Halep kırsalında gözle görülür derecede aktif olmuşlar ve kamplardaki Suriyelilerin koşullarını açıklayan, gönüllü bir şekilde organize edilen hizmet projelerini öne çıkaran bir dizi rapor sunmuşlardır.

Ayrıca tez araştırmasında, "Rozana" radyosunun resmî "Facebook" platformunda yayımlanan içerikle ilgili izleyici etkileşimi de incelenmekte, bu içeriklerin izleyici üzerindeki etkisi ölçülmeye çalışılmata ve izleyici ilgisini çeken coğrafi bölgelerin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Özellikle Türkiye ile ilgili içerik ve izleyicinin bu içeriklerle ne kadar etkileşimde bulunduğu üzerinde durulmaktadır.

Yıl	Suriye - Türkiye Kategorisinin İçerik Etkileşimi		Türkiye Kategorisinin İçerik Etkileşimi		Türkiye – Dünya Kategorisinin İçerik Etkileşimi	
2021	241	3.61%	2873	43.13	85	1.27%

2022	287	4.30%	3102	46.57%	72	1.08%
6660						

Tablo 5.20. Yıla ve Coğrafi Konuma Göre Radyonun İçeriğiyle Takipçi Etkileşimi

Yukarıdaki tablo, 2021 ve 2022 yılları boyunca radyo içeriğiyle toplam etkileşim oranının 6,660'a ulaştığını ve günlük ortalama etkileşimin 16 olduğunu göstermektedir. İzleyici etkileşiminin, "Rozana"nın medya ajandasıyla uyumlu olduğu görülmektedir; zira etkileşimlerin çoğunluğu Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılarla ilgili olaylara ve sorunlara odaklanmıştır.

5.2.2.4. Rozana Radyosu'nun nitel içerik analizi

Radyo Rozana'nın Türkiye İle İlgili İçeriği: Tablo (21), haber ve radyo materyallerinin en büyük yüzdesinin (28 kez) hukuk ve etik çerçeveye ilgili olduğunu göstermektedir. "Etik ve hukuk" çerçevesi çoğunlukla Suriyeli sığınmacıların verilerinin güncellenmesi, geçici koruma kartları, ikamet adresinin doğrulanması, çalışma izinleri ve turistik ikamet izni gibi Suriyeli sığınmacıların hukuki sorunları ve hizmet hakları konularını kapsamaktadır. Bu bağlamda, Radyo ayrıca, hukukçuların, insan hakkı savunucularının ve Suriyeliler adına faaliyet gösteren ortak Türk komitelerindeki bazı çalışanların yardımıyla Suriyeli sığınmacıları Türkiye'de sığınmacı olarak hukuki statüleri, hizmet ve sağlık hakları konusunda bilgilendirmeye devam etti. Radyo ayrıca, ağırlanan hukukçular ve sığınmacı işleri uzmanlarıyla yaptığı radyo röportajların bir kısmını resmî web sitesinde yeniden yayınladı. Radyo, 2 Şubat 2021'de günlük sabah programı "Rozana Takvimi" kapsamında, "İlerleme sağlayan hizmet istiyoruz" başlıklı bir hizmet segmenti yayınlayarak, Türkiye'de eğitim sertifikalarına yönelik mekanizmaları tartıştı. Türkçe sürücü belgesi almak için gereken belgeler konusuna açıklık getirdi. Radyo, Suriyeli sığınmacıları, İstanbul ve Gaziantep yerine turistik ikamet belgesi ve yeni doğan çocuklar için doğum belgesi alabilecekleri, evlilik tasdik işlemleri yaptırabilecekleri başka şehirlere gitmeye yönlendirdi. Yine, 7 Nisan 2021'de radyo, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılara Kızılay kartı yardımının devamını garanti eden yasal mekanizmaların tartışıldığı bir radyo bölümü yayınladı. Aynı yılın 2 Haziran'ında radyo, ikamet izninin hangi durumda geçersiz olduğunu ve Türk vatandaşlığı başvurusunda bulunmanın hukuki yönlerini anlatmak üzere sabah programında Suriyeli bir avukatı ağırladı. Radyo Rozana,

medeni hukuk, evlilik ve boşanma konularına da büyük önem verdi. 21 Haziran 2021'de radyo, Türkiye ve Avrupa'da onaylanan resmî evlilik ile Suriye ve çoğu Arap ülkesinde onaylanan yasal evlilik arasındaki hukuki farkı ele aldı. Türkiye'de yürürlükte olan aile hukuku ve çocuk velayeti hükümlerine atıfta bulunuldu (17 Kasım 2022) ve Türkiye dışındaki Suriyeliler için evlilik sözleşmelerinin, boşanmaların, doğumların ve ölümlerin belgelenmesinin garantili yollarına değinildi. Radyo Rozana'nın, Türk Medeni Kanunu'nu ve bu kanunun kadınlara yönelik koruma ve şiddet azaltma konusundaki avantajlarını Türkiye'deki Suriyeli kamuoyuna tanıttığını da belirtmekte fayda vardır.

Radyo Rozana, Suriyeli sığınmacıların haklarının farkına varmalarını sağlayacak yayınlara ağırlık vermiştir. Bu çerçevede radyo örneğin, Türkiye'deki kira yasalarının, kiracı haklarının ve Türkiye'deki kiralara yüksek olması ve konut sahiplerinin Suriyelilere ev kiralama konusundaki isteksizliği ile paralel olarak mülk sahibine izin verilen artış oranlarının Türkiye'deki Suriyeli dinleyicilere tanıtılması gibi konulara değinmiştir (5 Aralık 2022).

Radyo Rozana, ayrıca sosyal ve sağlık konularının tartışılmasına büyük önem verdi ve sığınmacı olarak Suriyelilerin "sığınmacı kliniklerinde" kendilerine sunulan hizmetlerden yararlanma hakları konusunda bilgilendirilmesinde ve onlara tıbbi haklarına erişimlerini garanti altına alınması konusunda rehberlik ve farkındalık rolü oynadı. Bu bağlamda, Radyo Rozana, Türkiye'de "Dünya Sağlık Örgütü"nün ve "Mültecilerin Örgütü"nün desteğiyle kurulan ve "sığınmacı klinikleri" olarak bilinen yerlerde Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıları ücretsiz ilaç ve tedavi hakları konusunda bilgilendirmeyi amaçlayan radyo bölümleri sundu. 3 Aralık 2022'de "Türkiye'deki göçmen dispanserlerinin hizmetlerinden memnun musunuz?" başlıklı bir araştırma yayınladı. Radyo bu dispanserlerin işlevlerine ve sundukları tıbbi uzmanlıklara ışık tutmaya çalıştı. Suriyeli hastaların bu dispanserlerin tıbbi hizmetlerinden ne ölçüde memnun olduklarına ve Suriyeli sığınmacıların sağlıklarına erişimini güvence altına alan yasal mekanizmalara değindi. Radyo Rozana ayrıca Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların aile planlaması ve doğum kontrolü için kullandıkları yöntemleri, aile planlaması ve doğum kontrolü konusunda kendilerine sunulan sağlık hizmetlerine ne ölçüde aşina olduklarını da ele aldı. Radyo istasyonu yaptığı araştırmaya göre Suriyeli sığınmacıların yaklaşık yüzde 70'inin sığınmacı kliniklerinin birden fazla ücretsiz doğum kontrol yöntemi sunduğundan haberi olmadığını ortaya çıkardı. Bu noktadan

hareketle Rozana, Suriyeli sığınmacıları tıp merkezlerinde ücretsiz doğum kontrol yöntemleriyle tanıştırmaya karar verdi. Ayrıca radyo, Suriyeli sığınmacılara Türkiye'de raporlamak için ihtiyaç duyabilecekleri her şeyi sağlayarak onların ahlaki duygusunu ve sorumluluğunu zenginleştirmeye çalışıyordu. Radyo, 4 Temmuz 2021'de Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların bildirmesi gerekebilecek tüm sağlık, sosyal ve güvenlik hizmetlerinin (insan ticareti, kaçakçılık, aile içi şiddet, eşe şiddet, cenaze hizmetleri vb.) sayıları hakkında ayrıntılı bir içerik yayınladı.

Radyoda ayrıca Suriyeli sığınmacıların, özellikle de kadınların Türk tıp merkezlerindeki deneyimlerine ilişkin sosyal materyallere ve araştırmalara da yer verildi. Suriyeli sığınmacıların deneyimlerini ve hikâyelerini, Türkiye'deki kurumlara ve çalışanlara yönelik olumsuz yorumlardan veya önyargılardan uzak, objektif bir şekilde değerlendirmeye çalıştı. Radyo, 12 Temmuz 2022'de "Suriyeli Kadınların Doğum Odalarında Merhamet Melekleri Yok" başlıklı bir haber yayınlayarak, pek çok Suriyeli kadının doğum sırasında sözlü ve fiziksel şiddete maruz kalmasını hukuki ve sosyal açıdan ele aldı. Türkiye'deki hastanelerin odalarında yapılan anket sonuçlarına göre, doğumhanede şiddete maruz kalan kadınların oranının %80 olduğu ve şiddet biçimlerinin sözlü (%50) ve fiziksel (%8,5) olarak değiştiği belirtildi. Aynı zamanda radyo, Türk Anayasası'ndaki 16. maddeye atıfta bulunarak, Suriyeli kadınların Türkiye'de sığınmacı olarak sahip olduğu hakları yineledi. Kanun, Türkiye topraklarında bulunan herkesin istisnasız "insana yakışır bir yaşam hakkı"nı öngörmektedir. Radyo, Suriyelilere, herhangi bir olayla ilgili şikâyetle bulunabileceklerini belirtirken, olayın sesli veya görüntülü olarak görgü tanıklarıyla kanıtlanması gerektiğini vurguladı. Radyo ayrıca, hamile kadının maruz kaldığı şiddet sonucu uğradığı zararı belgeleyen sağlık raporu almasının yanı sıra avukat aracılığıyla dava açabileceği tavsiyesinde bulundu.

Ayrıca, radyo, ahlak ve değerleri yansıtan bir dizi içeriğe yer verdi. Örneğin, 5 Ağustos 2021'de radyo, Antalya'da çıkan yangınların söndürülmesine katkıda bulunmak amacıyla Türk itfaiye ekiplerine destek olmak amacıyla Suriyeliler, bireyler ve sivil kuruluşlar tarafından düzenlenen bir girişimi izledi. Özel ihtiyaçları olanların ve "Al-Furat Derneği", "Kurtarma Derneği" ve "Suriye Türkmen Gençlik Derneği" gibi derneklere bağlı diğer gönüllülerin de bulunduğu çok sayıda Suriyeli gönüllünün deneyimleri ele alındı. Radyo, gönüllülerin, yangınların söndürülmesine yaptıkları katkının, "Türkiye'deki Suriyelilerin olumsuz imajını düzeltmek" ve "iyiliğin

karşılığını ülkeye vermek" amacıyla yapıldığını söylediklerini aktardı. Aynı bağlamda radyo internet sitesi de (13 Ağustos 2021) Türk gazetecilerin ve bir dizi aktivistin "Suriyeliler kardeşimizdir... Türkler, Ankara olaylarından sonra Suriyelilere mesajlarını yöneltiyorlar" şeklindeki açıklamalarını bir haber olarak yayınladı.

İnsani çerçeve ikinci sırada (25 kez) yer almıştır. Bu kapsam içinde; Türkiye'den gelerek bayram tatilini Suriye'de geçirmek isteyenlere yönelik yeni kararlar, Türk vatandaşlığına başvuranlar için yeni kararların takibi (1 Kasım 2021), İnsanların adreslerinin Türkiye Göçmenlik Dairesi'ne kayıtlı adreslerle eşleştğini doğrulama (4 Ocak 2022), deprem sırasında halka önleyici tavsiyelerde bulunma (17 Kasım 2022) ve Türkiye'deki Suriyeli sığınmacı öğrencilerle ilgili yeni kararları takip etmek gibi başlıklar yer almaktadır. Radyo, 25 Kasım 2022'de "Arapça... Türkiye'deki Suriyeli sığınmacı öğrencilere yönelik MYÖS sınavının kabul edilmesi" başlıklı haberde, Yükseköğretim Kurulu'nun (YÖK) aldığı kararın tartışıldığı bir haber yayınladı. Yabancı ve Suriyeli sığınmacı öğrencilerin Türk üniversitelerine kabul edilmesine yönelik birleşik MYÖS sınavı, testlerdeki farklılıklar, testlerin yapıldığı dilin önemi ve Türk üniversitelerindeki kararın Suriyeli sığınmacılar açısından sonuçları hakkında ayrıntılı açıklamalar yapıldı. Ayrıca 3 Aralık 2022'de radyoda "İstihdamda Yeterlilik... Türkiye'de Kadınlara Ücretsiz Eğitim" başlıklı bir haber yayınlandı. Türkiye İnsani Gelişme Vakfı'nın (INGEV) pazarlama, idari ve içerik oluşturma alanlarında çalışmak üzere Suriyeli ve Iraklı kadınları ücretsiz bir yeterlilik kursunda eğitime ve vasıf kazandırma projesini tanıttı.

Üçüncü sırada ise "sorumluluk" çerçevesi gelmiştir. Çalışma, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılarla ilgili haberlerde açıkça ortaya çıkan (sorumluluk) çerçevesinde gelen birçok haber ve program ile Göç Genel Müdürlüğü ve Türk hükümetinin Suriyeli sığınmacılarla ilgili belirlediği yeni kararlar izlendi. Yanı sıra Suriyelilerin sağlık merkezlerinde, göçmenlik dairelerinde ve bu sektörlerde Türk işçilerin çalıştığı hizmet merkezlerinde karşılaştıkları güçlükleri ele alan basın araştırmaları ve yazılarda, Ayrıca Türkiye'deki Suriyeli işçilere ve onların Avrupa ülkelerindeki Suriyeli sığınmacı işçilere göre sahip oldukları haklara da değinildi. Radyo, 10 Şubat 2021'de günlük programı "Sokağın Yankısı"nda Türkiye'deki Suriyeli işçiler meselesini, işçilerin koşullarını, sorunlarını ve Türkiye işgücü piyasasına girmelerinin önündeki güçlükleri ele aldı. Radyo, Türkiye, Almanya ve Fransa'da bir kamuoyu anketi gerçekleştirdi ve bu ankette, üç ülkedeki bazı Suriyeli işçilerin farklı görüşlerini izledi.

Bu ankette, Türkiye işgücü piyasasına girmenin zor ve karmaşık olduğu, Suriyeli sığınmacının işgücü piyasasına katılımının devletten deneyim ve desteğini gerektirdiği ifade edildi.

Radyoda ayrıca Türkiye'deki Suriyeli işçiler hakkında kapsamlı bir gazetecilik araştırması yürüten Suriyeli bir gazeteci de yer aldı. Bu programda Suriyeli gazeteci, Türkiye'deki iş yasalarının belirsizliğine ve Suriyeli sığınmacıların yasal çalışma koşullarına kavuşturulmasından kaçınıldığına, Türk ekonomisini rahatsız eden sorunların yanı sıra, Türkiye'deki iş yükünün daha da arttığı yorumlarına değindi. Türkiye'de 500 Suriyeli işçinin iş kazasında öldüğüne ilişkin istatistiklerden bahsetti. Çalışma izni almaktan, sağlık sigortasından kaçan veya iş kanununda tanınan sınırları aşan uzun saatler çalışmaya zorlayan işverenlerin istismarına maruz kalan sığınmacıları anlattı. Aynı zamanda Suriyeli gazeteci, Türkiye'deki ilgili Suriyeli yetkililerin, yeni iş kanunu (23 Suriyeli işçinin sınır dışı edilmesi) uyarınca sınır dışı edilmekle tehdit edilen Türkiye'deki Suriyeli işçilerin hakları konusunda sorumlu davranmadığını ileri sürdü. Bununla birlikte, Avrupa'daki Suriyeli işçilerin durumunun ideal olmadığını, mevcut entegrasyon programlarının 3 milyon Suriyeliyi kapsamadığı Türkiye'den farklı olarak entegrasyon programlarına tabi olduğunu vurguladı. Aynı bağlamda radyo, 9 Nisan 2022'de Türk hükümetinin yabancı işçilere ilişkin aldığı kararların ele alındığı "Türk İş Kanunu'nu ihlal edenlere verilecek cezaların 2022 yılı için değerinin artırılması" başlıklı bir haber yayınladı. Mevsimlik işlerde çalışmak üzere izin almadan işgücü piyasasına giren geniş bir Suriyeli kesim olduğu belirtildi.

Radyo, "sorumluluk" çerçevesinde Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların yaşadığı pek çok sorunu ve sosyal hizmet haberini de ele aldı. Radyo, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılara sunulan çeşitli hizmetleri ölçmek için yapılan ankete dayanarak Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR) hizmetlerine değindi. Ankete göre, çoğu Suriyeli sığınmacının bu hizmetlerin varlığından veya nasıl faydalanılacağından haberdar olmadığı ortaya çıktı. Şikâyetler arasında, tercüme hizmetlerinin yetersizliği, devlet hastanelerinde çalışan tercümanların kibirli tutumu ve bazı Suriyeli sığınmacıların maddi durumlarının kötüleşmesine rağmen özel hastanelere başvurmak zorunda kalması gibi konular bulunuyordu. Radyo ayrıca UNHCR tarafından sunulan Türkçe öğrenme eğitim kurslarını takip etti ve bu

projelerin kötü yönetiminin Türkçe öğrenme isteğini engellediğini ve iletişim eksikliğinin bu çabayı zorlaştırdığını belirtti.

Öte yandan araştırma, Radyo Rozana haberlerinde (9 Haber) dördüncü sırada yer alan “Strateji ve Ulusal Güvenlik” çerçevesinde gelen çok sayıda haber ve raporu izledi. Radyo, 11 Mayıs 2022'de Türkiye'nin “Güvenli Bölge” olarak bilinen bölgesinde sosyal konut inşaatlarının devam etmesiyle birlikte Türk hükümetinin geline aşamada gönüllü geri dönüşü sağlama ve insanları teşvik etme stratejisini ele alan "Bab Jerablus Kapısı Suriye Ziyaretçilerine Kapılarını Yeniden Açıyor" başlıklı bir haber yayınladı. Aynı gün radyo, "Türkiye, Suriyelilerin gönüllü geri dönüş sürecini başlatıyor" başlıklı bir rapor yayınladı; bu raporda Türkiye İçişleri Bakanı, Suriyelilerle dolu İstanbul, Gaziantep, Ankara, Konya, Adana gibi büyük Türk şehirlerinden başlayarak "gönüllü geri dönüş" projesini, Lübnan'ın da aralarında bulunduğu üç ülkeyle iş birliği içinde uygulamaya başlama niyetini dile getirdi. 29 Aralık 2022'de, radyo Moskova'da Türkiye Savunma Bakanı ile Suriye Savunma Bakanı'nı Rusya'nın arabuluculuğunda bir araya getiren ve savunma bakanları düzeyinde ilk kez bir toplantı düzenleneceği haberi yer alıyordu. Buna göre, yıllar süren diplomatik kopuş, Suriye'de ve bölgede barış ve istikrarı garanti altına alacaktı.

Radyonun, ekonomik çerçeveye göre bazı sosyal haberlere ve suç olaylarına yer vermesi ve bunun Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların yaşamları üzerindeki sonuçları dikkat çekicidir. Ekonomik çerçeve, Radyo Rozana içeriğinde kullanılan haber çerçeveleri sıralamasında son sırada yer aldı. Bu bağlamda, Radyo, 18 Şubat 2021'de Koronavirüs pandemisi döneminde, yerel Türk medya kaynaklarına dayanarak Gaziantep'te Suriyeli bir sığınmacının karısını bıçaklayarak öldürdüğü olayını haberleştirdi. Radyo, olayı Suriyeli bir sosyal araştırmacıyla Türkiye'deki yaşamın sosyal etkileri ve burada çalışmanın ve yaşamının zorlukları perspektifinden ele aldı. Koronavirüs salgınının etkisine ve buna eşlik eden yasağın Türkiye'deki Suriyeli aileleri olumsuz etkilediğine değinildi. Radyo, 4 Haziran 2022 tarihinde Kilis'te iki Suriyeli çocuğun evlerinde çıkan yangın nedeniyle hayatını kaybetmesi olayını aktararak, olayı birçok Suriyeli kadının geçim sağlamak için çalışmak ve aileye destek olmak gibi nedenlerle evlerinde olmamalarıyla ilişkilendirdi. Radyo ayrıca idari açıdan Türkiye'ye bağlı bölgelerde yaşayan Suriyelilerin insani hikâyelerini sunarken, sosyal haberleri de defalarca ekonomik çerçeveden ele aldı. 27 Kasım 2022'de radyo, Suriye'nin kuzeydoğusundaki Ras al-Ain'de ebeveynlerine yardım etmek için uzun

saatler çalışmaya zorlanan ancak az ücret alan Suriyeli genç bir kadının hikâyesini ele aldı ve kadının, kendisinin ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılayamadığını belirtti.

Radyo Rozana'nın Suriye-Türkiye İle İlgili İçeriği: “Radyo Rozana’da Kullanılan İçerik Çerçeveleri” tablosunda radyonun Suriye'deki Türkiye'ye yönelik gündeminin “Enab Baladi” gazetesinin gündemiyle benzer olduğu görülmektedir. Tablo 18'deki veriler, radyo yayınlarında Suriye'de Türkiye ile ilgili olayların “sorumluluk çerçevesi”nin ilk sırasında yer aldığını göstermektedir. Radyo, 27 Mayıs 2022'de Suriye'nin kuzeyinde idari açıdan Türkiye'ye bağlı bölgelerinde yaşayanların, Türkiye'nin Suriye'de yapmayı planladığı askerî operasyona ilişkin görüşlerini araştırmak amacıyla halkla röportajlar yaptı. Ayrıca, sorumluluk çerçevesi bağlamında Radyo, 1 Kasım 2022'de "Suriye'nin kuzeyinde kanser hastaları da dahil olmak üzere yaklaşık 1000 hastanın Türk hastanelerinde tedavi görmesi gerektiği" başlığı altında bir haber yayınladı.

Buna ek olarak, radyo, 10 Ekim 2022'de idari olarak Türkiye'ye bağlı Afrin kentinde vatandaşların, bölge halkının çoğunun aylık geliri zayıf seyreden Türkiye Su Kurumu'nun fatura fiyatlarını ayda 20 Türk lirasından 90 Türk lirasına çıkarmasına yönelik şikâyetlerine yer verdi. Radyoda ayrıca Suriye'nin kuzeyinde yerel meclisler, hizmet şirketleri ve idari olarak Türkiye'ye bağlı eğitim sistemlerine ilişkin halkın görüşlerini aktardı. Örneğin, STE elektrik şirketinin uzun süreli kesintilerle orantılı olarak tüketicilerin fiyat indirimi istemelerine yer verildi.

Bunun yanı sıra, Suriye'deki Türkiye ile ilgili haberlerde ikinci sırada “çatışma çerçevesi” gelmiştir. Genel olarak, Suriye'nin kuzeybatısında ve kuzeydoğusunda meydana gelen çatışmalara ve bunların sonuçlarına yer verilmiştir. Radyo web sitesi 22 Mart 2021'de Rusya'nın "Soçi" ve "Astana" anlaşmalarına tabi bölgelere yönelik devam eden bombardımanını ele alan "Kuzey Suriye'deki Gerilime İlişkin Rusya Mesajları" başlıklı bir içerik yayınladı. Bu bağlamda, Rusya ile Türkiye arasında hâlâ çözüm bekleyen, çözülmemiş sorunlar olduğuna dikkat çekti. Ankara ile Şam arasındaki müzakerelere ilişkin haberlerde de çatışma çerçevesi belirginlik kazandı. 24 Eylül 2022'de radyo sitesinde "El-Miqdad: Şam ile Ankara arasında ilişkilerin normalleştirilmesi için müzakere yok" başlıklı bir haber yayınladı.

Radyo’nun web sitesinde; Suriye hükümetinin; Suriye muhalif televizyon kanallarının Türkiye'deki yayınının durdurulması, İdlib Valiliği'ni tam olarak kontrolüne alma,

Halep ile Lazkiye arasındaki M4 otoyolunu yeniden kontrolüne alma, Suriyeli kurum ve kişilere yönelik yaptırımların kaldırılması, Suriye ve bölge ülkelerinin terörist olarak kabul ettiği grupların mali ve istihbarat servislerine askerî desteğin durdurulması şeklindeki talepleri aktarıldı. Ayrıca 28 Temmuz 2021'de TV'de yayınlanan "Amerikan yaptırımları ilk kez Suriye muhalefetindeki bir grubu hedef alıyor" başlıklı bir haberde de çatışma çerçevesi görüldü. Radyo, ABD'nin Türkiye'nin desteklediği "Ahrar El Şarkiye" grubuna yaptırım uygulanmasıyla Türkiye ile ABD arasındaki anlaşmazlığın tırmandığına dikkat çekti. Ulusal ve stratejik güvenlik çerçevesi 5 haber ile üçüncü sırada yer alırken, onu 4 haber ile insani çerçeve takip etti.

5.2.2.5. Suriye Teelevizyonunun nicel içerik analizi

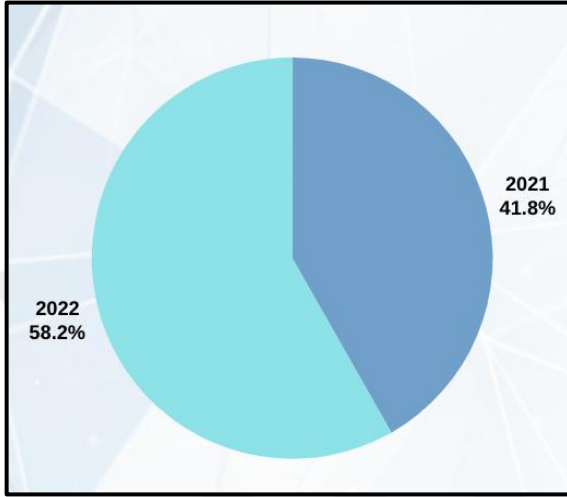
Suriye TV, Katar Devleti tarafından finanse edilen ve 2015 yılında İstanbul'da kurulan “Fadaat” medya grubuna bağlı bir Arap televizyon kanalıdır. İlk canlı yayınını Mart 2018'de başlattı. Kanal, yıllık olarak yenilenen bir program döngüsü aracılığıyla Suriye meselelerini ele almakla ve Suriyelilerin kendi ülkelerindeki ve diaspora ülkelerindeki koşullarını izlemekle ilgilendi. Yayınlarında siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamın birçok yönüne yer verdi. Kanalın, çeşitli Avrupa ülkeleri, Rusya ve Amerika Birleşik Devletleri'nin yanı sıra Suriye, Türkiye ve Filistin'e dağılmış çok sayıda aktivist ve işbirlikçinin yanı sıra 25 muhabirden oluşan bir ağı vardır. Kanal ayrıca sosyal ağ sitelerinden Facebook'ta "Syria Lite", "Syria Stream" ve "Syria TV", Twitter (şimdiki X) platformunda "Syria News" ve "Syria TV", Instagram'da "Syria Lite" ve "Syria TV" isimleriyle yayınlarını sürdürmektedir.

Suriye TV'nin içerik analizinde, kanalın Türkiye ve Türk toplumuna ilişkin ele aldığı konu ve sorunların belirlenmesi, bu konuları ele alan gazetecilik türlerinin belirlenmesi ve bununla birlikte "ifade biçimi/içerik" üzerinde durulması esas alınmıştır. Tez çalışmamız, kanalın kuruluş yılı itibarıyla ilk platformu olan “Facebook” üzerinden Suriye TV’de yayınlanan basın materyallerinin içeriğinin incelenmesiyle sınırlıdır.

Yıllık	Yayınlan İçerik Sayısının Toplamı	Toplam
2021	3707	6476
2022	2769	

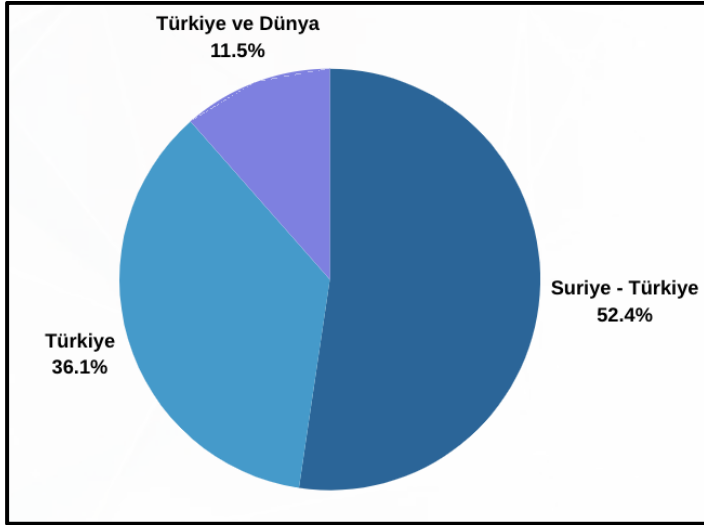
Tablo 5.21. Suriye TV'de Analiz Edilen İçerik Sayısı

Çalışmada, Suriye TV'nin Facebook platformu üzerinden 2021-2022 yıllarında yayınladığı toplam 6476 gazete içeriği tespit edilmiştir. 2021 yılında yayınlanan içerik sayısı 3707 olarak belirlenmiş, bu sayının 2022 yılında ise 2769 olduğu görülmüştür. Facebook'ta günlük yayın, minimum 37 gönderi ile maksimum 118 gönderi arasında değişiklik göstermiştir.

Şekil 5.9. Yıla göre Suriye Televizyonu'nun içeriği dağılımı

Suriye TV içerik analizi için 2021-2022 yılları arasında Haftalık örneklem kullanılarak 91 gün boyunca izlenen basın içeriği sayısı toplamda 930 olarak kaydedilmiştir. Bu içeriklerin 389'u (%41,8) 2021 yılında, 541'i (%58,2) ise 2022 yılında yayınlanmıştır. İki yıl boyunca Türkiye ve Türk toplumuyla ilgili yayınlanan toplam içeriğin yüzdesi yaklaşık %14,36 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmanın konusu ile ilgili içerik maddelerinin toplam sayısının 930'a ulaştığı dikkate değer bir husustur. Ancak çalışmada, içerik açısından tekrar eden, fakat içerik formatı bakımından (haber içerikleri, raporlar, çizimler, görseller vb.) farklılık gösteren unsurlar da içerik analizine dahil edilmiştir. Dolayısıyla, Suriye TV'ye ait toplam örneklem büyüklüğü 1.179'a ulaşmıştır.

Şekil 5.10. Coğrafi Konuma Göre Suriye TV'nun İçeriği Dağılımı

Yukarıdaki grafik, Suriye TV içeriklerinin üç coğrafi kategoriye dağılımını göstermektedir. İçeriklerin %52,4'ü ile "Suriye-Türkiye" kategorisi ilk sırada yer almakta olup, toplam içeriğin en büyük bölümünü oluşturmaktadır. İkinci sırada, %36,1 ile "Türkiye" kategorisi yer alırken, üçüncü sırada %11,5 ile "Türkiye ve Dünya" kategorisi bulunmaktadır. Bu dağılım, televizyonun editoryal önceliklerini yansıtmakta ve Türkiye'nin Suriye'deki varlığına ilişkin konulara daha fazla önem verildiğini göstermektedir.

Bu içerikler, "Acil Haberler", "Rapor", "Programlar", "İnfo Video" ve "Resimle Haber" gibi dokuz haber kategorisinde dağılım göstermektedir.

Haber Çerçevesi	Acil Haberler	TV Raporu	Programlar	İnfo-Video	Haberle resim	TV Websitesi	Haber Bültenleri	Dolaşan	Haber bülteni haberleri	Toplam
Toplam	142	213	68	101	39	329	159	13	115	1179
Yüzde	12.04%	18.07%	5.77%	8.57%	3.31%	27.91%	13.49%	1.10%	9.74%	100

Tablo 5.22. Suriye TV'de İçeriğin Türlerinin Dağılımı

Yukarıdaki tablo, Suriye TV'nin 2021-2022 döneminde sosyal medya platformlarında yayımlanan içeriklerin dağılımını göstermektedir. Bu dağılım, dokuz haber kategorisine ayrılmıştır ve 1.179 içerikten oluşmaktadır: Acil haberler, TV Raporu, Programlar, İnfo Video, Görüntülü haber, TV haber Web sitesinde yer alan içerikler, Haber bülteni ve Gündem. Tabloda sunulan verilere göre, Suriye TV'nin web sitesinde yayımlanan haber içeriği, toplam 329 madde ile kategoriler arasında birinci sırada yer almaktadır. Bu, toplam içeriğin %27,90'ını temsil etmektedir. Bunu takiben, günlük

haber bültenlerinde veya bağımsız olarak sunulan "haber raporu" 213 frekansla içeriklerin %18,06'sını oluşturmaktadır. Haber bültenleri 159 frekansla üçüncü sırada yer almaktadır ve bu da içeriklerin %13,48'ine eşittir. Ardından, dördüncü sırada ise 142 frekansla "son dakika haberleri" gelmektedir ve içeriklerin %12,04'ünü temsil etmektedir. Bu arada, bültenlerde yer alan haberler beşinci sırada bulunmakta, 115 frekansla içeriklerin %9,74'üne karşılık gelmektedir. İnf Video kategorisi altıncı sıraya girmekte, 101 frekansla içeriklerin %8,56'ini kapsamaktadır. Ardından "programlar" kategorisi, 68 frekansla içerikler arasında %5,76'lık yer kaplamaktadır. "Haber ve resim" kategorisi yedinci sırada, 39 frekansla %3,30'lık bir oranı temsil etmektedir. Son olarak, "Gündem" kategorisi 13 frekansla, içeriklerin %1,10 oranını oluşturmaktadır.

Bu sonuçları daha doğru bir şekilde yorumlayabilmek için, ilgili içeriği ele alan gazetecilik türlerini ve her birinin kanalın sosyal medya sitesi olan Facebook üzerindeki yayın yoğunluğunu belirlemek önemlidir. İlgili tabloda sunulan verilere göre, kanalın Türkiye ve Türk toplumu ile ilgili içeriğinin büyük çoğunluğunu web sitesine ayırdığı görülmüştür. Bu durum, kanalın ele aldığı konular ve olaylar arasında Türkiye'ye önemli bir yer ayırdığını, özellikle Suriye krizindeki rolü ve Suriyelilerle ilgili kararlarını dikkate aldığını yansıtmaktadır. Analiz sonucunda, kanalın web sitesinin, Türkiye ve Türkiye'nin kuzey Suriye'deki askerî rolü üzerine çeşitli bakış açıları sunmak için yazarlara ve gazetecilere başvurduğu görülmektedir.

Söylemin biçimi ile ilgili olarak, ilgili tablodan elde edilen veriler, geleneksel yazılı gazetecilik türünün (örneğin web sitesindeki haber içerikleri gibi) ardından televizyon gazetecilik türlerinin (örneğin raporlar ve haber bültenleri gibi) geldiğini ve bu türlerin en çok kullanılan gazetecilik içerikleri arasında olduğunu göstermektedir. Buna karşın, sosyal medyanın yükselişi ile popüler hale gelen haber fotoğrafları, video klipler ve "trending" içerik gibi gazetecilik kategorileri nispeten daha az kullanılmıştır. Bu durum, Suriye TV'nin özünde geleneksel bir medya organı olduğunu yansıtmaktadır. Suriye TV'nin bu karakterini, onun geleneksel gazetecilik ile ilişkili gazetecilik türlerini önemli ölçüde kullanması da yansıtmaktadır. Ancak, kanal, genel olarak bütün medyanın sosyal medyanın etkisi nedeniyle geçirdiği dönüşümlere uyum sağlama çabası göstermektedir. Kanal, sosyal medyanın popüler hale getirdiği kısa haberler, görsellerle birlikte sunulan acil haberler ve gündem olan haberler gibi yeni

gazetecilik türlerini entegre etmeyi hedeflemektedir. Bu da izleyicilerin enformasyon tüketim alışkanlıklarındaki değişikliklere yanıt olarak ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca, bulgular, Suriye TV'nin ana sosyal medya platformlarını yardımcı yayın araçları olarak kullandığını göstermektedir. Bu durum, kanalın medya içeriğini bu sosyal medya platformları aracılığıyla yeniden yayınlamaya odaklanarak dijital varlığını artırma çabasını yansıtmaktadır. Ayrıca, kanalın kurulmasından yıllar sonra, sosyal içeriği yaymak amacıyla Facebook'ta "Syria Stream" ve "Syria Lite" gibi destekleyici sosyal medya platformları oluşturduğu da dikkate değerdir.

2021-2022 yılları boyunca Suriye TV'nin Türkiye ile ilgili içeriği, türlerine ve Türkiye ile ilişkili olayın gerçekleştiği coğrafi bölgeye göre analiz edilmiş ve her biri aşağıdaki tablolarda belirtildiği gibi Türkiye ile ilgili haber çerçevelerini belirlenmiştir:

Acil Haberin Konu/Coğrafi Konumu	Siyasi		Askerî		Sağlık		Toplum		Toplam
Suriye- Türkiye	8	7.84%	81	79.42%	1	0.98%	12	11.76%	102
Türkiye	1	7.70%	1	7.69%	5	38.46%	6	46.15%	13
Türkiye ve Dünya	23	85.19%	1	3.70%	2	7.41%	1	3.70%	27
142									

Tablo 5.23. Coğrafi Konuma ve Konuya Göre Suriye TV'nin Acil Haberlerinin Dağılımı

Yukarıdaki tabloda sunulan veriler, "Türkiye - Suriye" kategorisindeki acil haberlerin en yüksek yüzdeye sahip olduğunu göstermektedir. Bu kategori, 102 acil haber ile ilk sırada bulunmaktadır; bu acil haberlerin %79.42'sini oluşturan 81'i "askerî haberler" kategorisine aittir. Bunu takiben, "sosyal haberler" kategorisinde 12 acil haber bulunmaktadır ve %11.76 oranla ikinci sırada gelmektedir. Üçüncü sırada bulunan "Siyasi haberler" kategorisi ise 8 acil haber ile %7.84'lük bir orana sahiptir.

"Türkiye ve Dünya" kategorisi, acil haberlerin coğrafi konumu açısından ikinci sırayı almaktadır. Bu kategoride, 23 acil haber ile "siyasi haberler" %85.19'lük oranla listenin başındadır. "Sağlık haberleri" kategorisi ise 2 acil haber ve %7.41 oranıyla ikinci sırada yer almaktadır. Bu arada, "Türkiye" kategorisinde acil haberlerin sıralamasında bir düşüş gözlemlenmiştir. Bu kategoride, "Toplumsal haberler" kategorisinde 6 acil haber %46.15'lik yer tutmaktadır. Bunu 5 acil haber ile takip eden "sağlık haberleri" kategorisinin oranı %38.46'dır. "Askerî haberler" ve "siyasi haberler" kategorilerinde ise nispeten düşük sayılar ve oranlar kaydedilmiştir.

Olayların coğrafi konumuna göre acil haberlerin sıralaması, Suriye TV'nin, Türkiye'nin bölgede stratejik bir oyuncu olarak önemini tanıdığını göstermektedir. Bu medyanın gündemi, Türkiye'nin hem bölgesel hem de küresel düzeydeki siyasi ve askerî rollerine, özellikle de Suriye krizinde izleyicilerin dikkatini Suriye'deki ve genel olarak bölgedeki durumu büyük ölçüde etkileyen meselelere ve gelişmelere yönlendirme ve bu şekilde Türkiye dahil ev sahibi ülkelerdeki sığınmacıların geleceğine ışık tutma çabalarını yansıtmaktadır.

Acil Haberin Çerçevesi	Çatışma		Ulusal Güvenliği		Sorumluluk		İnsani/ kayıp		Sağlıklı		Toplam
Suriye - Türkiye	63	64.95%	3	3.09%	13	13.40%	18	18.56%	-	-	97
Türkiye	-		2	15.38%	2	15.38%	4	30.77%	5	38.47%	13
Türkiye ve Dünya	4	17.75%	25	68.94%	3	13.31%	-	-	-	-	32
142											

Tablo 5.24. Coğrafi Konuma ve Çerçeveye Göre Suriye TV'nin Acil Haberlerinin Dağılımı

Tablo (5.25), son dakika haberlerinin beş ana haber çerçevesinde dağılımını göstermektedir: çatışma, ulusal ve stratejik güvenlik, sorumluluk, insani ve sağlık. Verilere göre, “Suriye-Türkiye” kategorisindeki son dakika haberleri toplam 97 haber ile ilk sırada yer almıştır. Bu kategoride "çatışma" çerçevesi 63 haber ile baskın durumda olup, bu kategorideki toplam haberlerin %64,95'ini temsil etmektedir. Bunu 18 haberle (%18,56) “insani” çerçeve, 13 haberle (%13,40) “sorumluluk” çerçevesi ve 3 haberle (%3,09) “ulusal güvenlik” çerçevesi takip etmektedir.

"Türkiye ve Dünya" kategorisi, 32 son dakika haberi ile ikinci sırada yer almıştır. Bu kategoride "ulusal güvenlik" çerçevesi 25 haberle (%68,94) birinci sırada, “çatışma” çerçevesi 4 haberle (%17,75) ikinci sırada ve “sorumluluk” çerçevesi 3 haberle (%13,31) üçüncü sırada yer almaktadır. Son olarak, “Türkiye” kategorisi 13 son dakika haberi ile son sırada yer almıştır. Bu kategoride, ağırlıklı olarak “sağlık” çerçevesi 5 haberle (%38,47) yer almakta olup, bunu 4 haberle (%30,77) “insani” çerçeve, 2’şer haberle (%15,38) “sorumluluk” ve “ulusal güvenlik” çerçeveleri takip etmektedir.

Son dakika haberlerinin sayısındaki ve olayların coğrafi kökenlerine ve haber konularına göre dağılımındaki farklılıkların her zaman haber çerçevelerinin dağılımıyla örtüşmediği dikkate değerdir. Başka bir ifadeyle; haberin coğrafyası onun çerçevesini belirtmez. Örneğin, coğrafi olarak “Suriye-Türkiye” kategorisinde

sınıflandırılan Kuzeydoğu Suriye'deki Türk askerî operasyonları gibi bazı son dakika haberleri, “Türkiye ve Dünya” kategorisiyle ilgili uluslararası bir çerçevede de sınıflandırılmıştır.

İçerik Konusu/ yeri	Siyasi		Askerî		Sağlık		Toplum		Ekonomi		Toplam
Suriye - Türkiye	20	20%	60	60%	3	3%	17	17%	-	-	100
Türkiye	19	10.8%	20	11.4%	15	8.5%	102	58%	20	11.4%	176
Türkiye ve Dünya	37	69.8%	7	13.2%	1	1.9%	6	11.3%	2	3.8%	53
329											

Tablo 5.26. Coğrafi Konuma ve Konuya Göre Suriye TV'nin Haber Websisetinde içeriğinin dağılımı

Tablo (5.27), Suriye TV'nin Türkiye'deki olayları, web sitesinde yayımlanan haberlerle kapsamlı bir şekilde ele aldığını ve Türkiye ve Türk toplumu ile ilgili toplamda 329 haber içeriğine yer verdiğini göstermektedir. Verilere göre, "Türkiye" kategorisindeki haberler, 176 haber içeriğiyle birinci sırada yer alırken, bunlardan 102'si sosyal konulardaki içeriktir, ve bu kategorideki içeriğin % 58'ini temsil etmektedir. Bunu, her biri 20 haber içeriği ile bu kategorideki içeriğin % 11.4'ünü oluşturan "ekonomi" ve "askerî" konulardaki içerik takip etmektedir. Ardından, 19 haber içeriğiyle gelen "siyasi" içerikler gelmekte % 10,8'lik yer tutmaktadır. Son olarak "sağlık" konusundaki 15 içerik % 8,5'lik bir ağırlığa sahiptir.

Bu arada, (Türkiye - Suriye) kategorisi, web sitesinin haber içeriği açısından (100) haber içeriğiyle ikinci sırada yer almakta, bunların (60) tanesi "askerî haber" kategorisinde olup, bu da (yüzde 60) oranını oluşturmaktadır. Ardından, yaklaşık (20) haber içeriği ile "politik haber" kategorisi (yüzde 20) oranını, ardından (17) haber içeriği ile "sosyal haber" kategorisi (yüzde 17) oranını ve son olarak "sağlık haberleri" kategorisinde (3) haber içeriği (yüzde 3) oranını temsil etmektedir.

Son olarak, "Türkiye ve Dünya" kategorisi 53 haber içeriği ile üçüncü sırayı almıştır. Bunlardan 37'si "siyasi" kategoridedir ve içeriğin % 69,8'ini oluşturmaktadır. Ardından, 7 haber içeriği ile "askerî" kategorisi içeriğin % 13,2'sini temsil ederken, 6 haber içeriği ile "toplum" kategorisi içeriğin % 11,3'ünü kaplamaktadır. 2 haber içeriği ile "ekonomi"nin yüzdesi 3.8'dir ve son olarak "sağlık" kategorisi 1 haber içeriği ile % 1,9 oranında bir yer tutmaktadır.

Türkiy'deki "toplum" hakkındaki yayınları açısından Suriye TV, Türkiye'deki yaşamın sosyal yönlerine, özellikle de Suriyeli sığınmacıların toplumsal yaşamını anlatılamaya büyük önem vermektedir. Bu konuda, kanal, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların yaşam koşullarını, kaygılarını, sorunlarını ve karşılaştıkları hukuki

sorunları takip etmektedir. Ayrıca, kanal Türkiye'deki Türkler ile Suriyeliler arasındaki sosyal olaylara, özellikle kaza raporları ve suç olayları gibi konulara da değinmektedir.

"Askerî" kategorisine gelince, kanal, Türkiye'nin bölgede stratejik bir oyuncu olduğunu ve bu gelişmelerin Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar için sonuçları olduğunu kabul ederek, kuzey Suriye'deki askerî gelişmelere odaklanmaktadır. Özellikle güvenli bölge ile ilgili olaylar üzerinde durulmaktadır. Siyasi içerikler açısından, kanal, Türkiye ile ilgili ülkeler arasındaki uluslararası anlaşmaları yoğun olarak ele almakta, bu anlaşmaların Suriye'deki savaşın seyrini etkileyebileceği yaklaşımını sergilemektedir.

Haber Çerçevesi	Çatışma		Ulusal Güvenliği		Sorumluluk		İnsani		Sağlıkl		Hizmet		Sonuçlar		Ahlaki		Toplam
Suriye - Türkiye	42	42.43 %	21	21.21 %	15	15.15%	15	15.15%	4	4.04 %	1	1.01 %	-	-	1	1.01%	99
Türkiye	7	4.09 %	20	11.70 %	34	19.88%	39	22.84 %	16	9.36 %	14	8.19 %	19	11.09 %	22	12.85 %	171
Türkiye ve Dünya	22	37.29 %	25	42.37 %	2	3.39%	4	6.78%	-	-	1	1.69 %	2	3.39 %	3	5.08%	59
329																	

Tablo 5.28. Coğrafi Konuma ve Çerçeveye Göre Suriye TV'nin Haber Websitesi İçeriğinin Dağılımı

Yukarıdaki sonuçlar, kullanılan haber çerçevelerinin haber konularıyla uyumlu olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, "insani" çerçeve, Türkiye kategorisi altında en çok kullanılan çerçevedir; bu da Suriye TV'nin Türkiye'de sığınmacılarla ilgili konuları öncelikle insani bir bakış açısıyla ele aldığını göstermektedir. Kanal ayrıca, insani yardım sağlama ve diyalogu teşvik etme gibi çeşitli hedefleri içeren her türlü etkinlik ve gelişmeyi kapsamına almıştır. Bunun yanı sıra, Türkler ve Suriyeliler arasındaki bireysel ilişkileri ve deneyimleri de öne çıkarmaktadır.

Aynı zamanda, içerikte "sorumluluk" çerçevesi de belirginleşmiştir; bu çerçeve içinde kanalın ele aldığı en önemli sorunlardan biri, Türkiye'deki Suriyeli işçilerin sığınmacı olmalarıyla ilgili sorunlar ve bu sığınmacı statüsünün yol açtığı hukuki statülerinin kırılganlığıdır. Kanal ayrıca, Suriyeliler ile Türkler arasındaki bazı adli olayları da ele almış; bu olayların, Türkiye'deki siyasi partilerin söylemi nedeniyle meydana geldiğini belirtmiştir.

Türkiye ve Suriye" kategorisinde "çatışma" çerçevesiyle ilgili içerik, Suriye'de devam eden gerginliklerin ve zorlukların, Türk ulusal güvenliği üzerindeki etkileriyle birlikte ele alındığını yansıtmaktadır. Ayrıca bu durum, jeopolitik konulara derin bir ilgi duyulduğunu göstermektedir. "Ulusal güvenlik" çerçevesi, Türkiye ve Dünya kategorisinde temel bir çerçeve olarak öne çıkmaktadır. Ulusal güvenlikle ilgili meseleler, özellikle uluslararası ilişkilerdeki sürekli değişim ve bu değişimin Suriye'deki savaşa etkisi bağlamında önemli bir yer tutmaktadır.

Çalışma, Facebook üzerinde "Suriye TV" platformunda yayınlanan tüm haberlerin resimlerle birlikte analiz edilmesini amaçlamıştır. Bu haberlerden öne çıkan alt başlıklar şunlardır:

Resimle Haberin Konusu/ yeri	Siyasi		Askerî		Toplum		Ekonomi		Toplam
Suriye– Türkiye	13	72.22%	4	22.22%	1	5.56%	-	-	18
Türkiye	2	10%	1	5%	16	80%	1	5%	20
Türkiye ve Dünya	1	100%	-		-		-		1
39									

Tablo 5.29. Coğrafi Konuma ve Konuya Göre Suriye TV'nun resimle Haberlerinin Dağılımı

Tablo 5.27. hem metin hem de görsel formatlarda sunulan haberlerin (haber ve resimler) ağırlıklı olarak "Türkiye" kategorisinde yoğunlaştığını göstermektedir; bu kategoride toplamda 20 haber içeriği bulunmaktadır. Bunlar arasında, 16 haber içeriği "toplum" kategorisine aittir ve bu kategorideki tüm içeriğind %80'idir. Bunu, 2 haber (% 10) ile "siyasi" kategorisi izlemekte, ardından her biri için 1'er (% 5) içerik bulunan "askerî" haber ve "ekonomi" haberi gelmektedir.

Buna karşın, "Suriye ve Türkiye" kategorisi 18 görsel haberle ikinci sırada yer almaktadır. Bu haberlerden 13'ü "siyasi" kategorisine aittir ve %72.22 oranında yer tutmaktadır. ardından 4 içerik ve %22.22 oranıyla "askerî" kategorisi gelmektedir. Son olarak "toplum" kategorisi %5.56 oranında yer tutmaktadır. Görsel haberin toplam sayısının görece küçük olmasına rağmen, bunlar Suriye TV'nin Suriye'nin kuzeyinde Türkiye ile bağlantılı olayları ve Türkiye içinde gerçekleşen olayları kapsamaya yönelik eğilimini açık bir şekilde göstermektedir.

Haber Çerçevesi	Çatışma		Ulusal Güvenliği		Sorumluluk		İnsani		Hizmet		Sonuçlar		Ahlaki		Toplam
Suriye - Türkiye	8	44.44 %	8	44.44 %	-	-	1	%5.56	-	-	1	5.56%	-	-	18
Türkiye	2	10.53%	4	21.05 %	3	15.79 %	6	31.58 %	-	-	-	-	2	10.53%	19
Türkiye ve Dünya	-	-	1	50%	1	50%			-	-		-	-	-	2
39															

Tablo 5.30. Coğrafi konuma ve çerçeveye göre Suriye Televizyonu'nun resimli haberlerinin dağılımı

Görsel içeriklerin 7 çerçevede dağıldığı görülmektedir: (çatışma çerçevesi, ulusal ve stratejik güvenlik çerçevesi, sorumluluk çerçevesi, insani çerçeve, hizmet çerçevesi, ekonomik sonuçlar çerçevesi ve ahlak çerçevesi). Tabloya göre, 19 haber çerçevesi “Türkiye” kategorisinde yoğunlaşırken, bu kategorinin ilk sırasında 6 içerikle “insani” çerçeve gelmektedir, onu 4 içerikle “ulusal güvenlik” çerçevesi takip etmektedir. Ardından 3 içerikle “sorumluluk” çerçevesi” gelmektedir. Sonra her biri 2 içeriğe sahip olan “çatışma” çerçevesi ve “ahlaki” çerçeve yer almaktadır. “Suriye-Türkiye” kategorisi de 18 görsel içerikle ikinci sırada yer almaktadır. “Çatışma” çerçevesi” ile “Ulusal Güvenlik” çerçevesi 8’er görsel içeriğe sahiptir. Ardından 1’er görsel içerikle “insani” çerçeve ve “ekonomik sonuçlar” çerçevesi” gelmektedir. Bu arada, “Türkiye ve Dünya” kategorisinde “ulusal güvenlik” ve “sorumluluk” çerçevesi 2’şer içeriğe sahiptir.

Suriye TV'nin Facebook platformunda "gündem" etiketiyle paylaştığı fotoğraf ve video klipler dahil olmak üzere içerikleri aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

Dolaşan Haberin konu/ yeri	Siyasi		Askerî		Toplum		Toplam
Türkiye - Suriye	-		5	83.33%	1	16.67%	6
Türkiye	1	14.29%	-	-	6	85.71 %	7
Türkiye ve Dünya	-		-		-		-
13							

Tablo 5.31. Suriye TV'nin “Gündem” İçeriğinin Coğrafi Konuma ve Konuya Göre dağılımı

Tablo, incelenen toplam 13 içeriği iki kategoride, yani “Türkiye” ve “Türkiye – Suriye” arasında dağıldığını göstermektedir. Bu içeriğin 7’si "toplum" kategorisinde yer alırken, 6 içerik ise "askeri" kategorisine dahil olmuştur. Toplam içerik sayısı az

olsa da bu durum televizyonun, Türkiye'deki sosyal haberlere ve Suriye'nin kuzeyinde Türkiye'nin askerî varlığıyla ilgili konulara önem verdiğini göstermektedir.

Haber türü/ yer	Çatışma		Sorumluluk		İnsani		Toplam
Türkiye - Suriye	4	66.67%	2	33.33%	-		6
Türkiye	-		-		7	100%	7
Türkiye ve Dünya	-		-		-		-
13							

Tablo 5.32. Suriye TV'nin “Gündem” İçeriğinin Coğrafi Konuma ve Çerçeveye Göre Dağılımı

Yukarıdaki tabloda yer alan veriler, içerik çerçevelerinin çoğunlukla Türkiye'deki "insani" çerçeve üzerinde yoğunlaştığını göstermektedir. Toplam 7 görsel içerik (100%) bu çerçeve içinde yer almıştır. Buna karşılık, Suriye'nin kuzeyiyle ilgili "çatışma" çerçevesi 4 görsel içerikle % 66.66'lık yer tutmaktadır.

Suriye TV'nin Facebook sayfasında 91 gün boyunca yayınlanan günlük siyasi ve sosyal programlar (Suriye Sabah Programı, Suriye Bugün Programı, Mabaqi Programı, Sahte Kitap Programı, Repost Programı, Buluşma Programı, Tek Haber Bülteni, İkinci Haber Bülteni, Üçüncü Haber Bülteni, Son Haber Bülteni) incelenmiştir. Elde edilen 213 haber raporuna kanalın Facebook sayfasında tekrarlanan görüntülü haberler dahil edilmemiştir. Dağılım aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Rapor konusu/ yeri	Siyasi		Askerî		Sağlık		Toplum		Spor		Ekonomi		Toplam
Suriye- Türkiye	16	14.29%	52	46.43%	-	-	35	31.25%	5	4.46%	4	3.57%	112
Türkiye	4	4.65%	4	4.65%	-	-	67	77.91%	2	2.33%	9	10.47%	86
Türkiye ve Dünya	14	93.33%	-	-	-	-	-	-	-	-	1	6.67%	15
213													

Tablo 5.33. Suriye TV'nin Haber Raporların Coğrafi Konuma ve Konuya Göre Dağılımı

Tablodaki veriler, haber raporlarının en çok “Türkiye-Suriye” kategorisinde kullanıldığını ve bu kategorinin toplamda 112 haber raporu ile ilk sırada yer aldığını göstermektedir. Bu raporlardan 52'si "askerî" kategoridedir ve %46,43 oranında bir paya sahiptir; bunu %31,25 oranında (35) raporla "toplum" kategorisi takip

etmektedir. Ardından %14,29 oranında (16) raporla "siyasi" konular gelmektedir. Bunu %4,46 oranında (5) raporla "spor" konusu takip etmektedir ve son olarak %3,57 oranında (4) raporla "ekonomi" konusu gelmektedir.

Bunun yanı sıra, "Türkiye" kategorisi toplamda "86" haber raporu ile ikinci sırada yer almaktadır. Ardından, sosyal" konular % 77,91 oranında (67) raporla gelmektedir ve bunu %10,47 oranında (9) raporla "ekonomi" konusu takip etmektedir. Ayrıca, %4,65 oranında (4) raporla "siyasi" konular ve "askerî" konular yer tutmaktadır ve %2,33 oranında (2) raporla "spor konusu" son sırada yer almaktadır. Son olarak, "Türkiye ve Dünya" kategorisinde ise 15 haber raporu bulunmaktadır; bu raporların %93,33'ü (14) "siyasi" konularda, %6,67'si "ekonomi" konusundadır. Mevcut tablo, haber raporlarının yanı sıra, son dakika, popüler ve görsel haberlerin Türkiye'nin Suriye'deki askerî varlığına ilişkin haberlere önemli ölçüde odaklandığını, aynı zamanda Türkiye'deki Suriyelilere dair sosyal haberlere de dikkat çektiğini göstermektedir.

Rapor Çerçevesi	Çatışma		Ulusal Güvenliği		Sorumluluk		İnsani		Hizmet		Sonuçlar		Ahlaki		Toplam
Suriye - Türkiye	51	45.54 %	12	10.71%	25	22.32%	12	10.71%	5	4.46%	6	5.36%	1	0.89%	112
Türkiye	3	3.49%	2	2.33%	12	13.95%	22	25.85 %	3	3.49%	22	25.58 %	17	19.77 %	86
Türkiye ve Dünya	6	40%	9	60%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15
213															

Tablo 5.34. Suriye TV'nin Haber Raporlarının Coğrafi Konuma ve Çerçeveye Göre Dağılımı

Yukarıdaki tablodaki veriler, “Türkiye ve Suriye” kategorisinin toplamda 112 haber çerçevesi ile ilk sırada yer aldığını göstermektedir. Bu içeriklerin, 51’i (%45,54) "çatışma" çerçevesine aittir. Bunu, %22,32 oranıyla (25) "sorumluluk" çerçevesi takip etmektedir. Üçüncü sırada %10,71 oranıyla (12) “insani” çerçeve ve "ulusal güvenlik" çerçevesi bulunmaktadır. Ardından, %5,36 oranında (6) "sonuçlar" çerçevesi, %4,46 oranında (5) "hizmet" çerçevesi ve son olarak %0,89 oranında yalnızca 1 kez kullanılan "ahlaki" çerçeve gelmektedir.

“Türkiye” kategorisi toplamda 86 haber çerçevesi ile ikinci sırada yer almaktadır. Bunlar arasında %25,85 oranında (22) "insani" çerçeve ve "sonuçlar" çerçevesi bulunmaktadır. Bunu %19,77 oranında (17) “ahlaki çerçeve” takip etmektedir. Hem "çatışma" çerçevesi hem de “hizmet” çerçevesi %3,49 oranında (3) yer tutmaktadır. Son sırada %2,33 oranında (2) "ulusal güvenlik" çerçevesi bulunmaktadır. “Türkiye ve Dünya” kategorisi toplamda 15 haber çerçevesine sahiptir; bunların % 60’ı (9) “ulusal güvenlik” çerçevesi ve %40’ı (6) “çatışma” çerçevesi” içinde yer almaktadır.

Suriye TV'nin Facebook platformunda 2021–2022 yıllarında 91 gün boyunca toplam 191 haber yayınlandığı ve günlük ortalama 3 haber yayınladığı görülmüştür. Bu haberlerden, Türkiye ile ilgili içeriği bulunmayan 32 haber analizden çıkarılmıştır. Böylelikle, analiz örneklemine dâhil edilen toplam haber sayısı 159 olarak belirlenmiştir.

Seçilen haberler içinde çalışma konusuyla ilgili haber sayısı ise, tekrarlanan raporlar çıkarıldığında, 115 olarak tespit edilmiştir. Buna göre, kanalın ana bültenlerindeki haberlerin aşağıdaki tablodaki gibi dağıldığı görülmektedir:

Bülentteki Haberin konusu/ yeri	Siyasi		Askerî		Toplum		Spor		Ekonomi		Toplam
Suriye- Türkiye	7	6.79%	80	77.66%	11	10.68%	3	2.92%	2	1.95%	103
Türkiye	2	25%	1	12.5%	5	62.5%	-	-	-	-	8
Türkiye ve Dünya	4	100%	-	-	-	-	-	-	-	-	4
115											

Tablo 5.35. Suriye TV'nin Haber Bültenlerinin Coğrafi Konuma ve Konuya Göre Dağılımı

Gerçekleştirilen içerik analizine göre, kanalda yer alan askerî haberler, Türk askerinin Suriye'nin kuzeydoğusundaki hareketlerini ve terör örgütlerine yönelik güvenlik operasyonlarını kapsamaktadır. Türkiye'nin “Fırat Kalkanı”, “Zeytin Dalı” ve “Barış Pınarı” olarak bilinen bölgelerde terör örgütlerine yönelik operasyonları bölgedeki muhabir ağı aracılığıyla takip edilmiştir.

Öte yandan, Suriye TV'nin medya gündeminde sosyal haberler ve Türkiye'de insanların durumu, 8 haber ile ikinci sırada yer almaktadır. Bu kategoride Türk toplumuyla ilgili haberler, büyük ölçüde Türkiye'deki Suriyeli sığınmacı topluluğuyla ilgili haberleri, hikâyeleri, olayları, sığınmacıların yerel topluma ve Türk toplumuna uyumlarını ve katkılarını içermektedir. Ayrıca Göç İdaresi'ni ilgilendiren yasa ve kararlara değinilmektedir. Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların ihtiyaç duyduğu şeylerin yanı sıra Türk vatandaşlarının ve Suriyeli sığınmacıların insani hikâyelerine de yer verilmektedir. Son olarak “Türkiye ve Dünya” haberleri, 4 haber ile üçüncü sırada yer almıştır. Buradan, Türkiye'nin Suriye meselesinde tüm siyasi, askerî ve sığınmacı düzeylerde aktif bir devlet olduğu ve Batı ülkeleri dahil tüm siyasi taraflarca memnuniyetle karşılanan bölgesel bir arabulucu rolü oynadığı sonucu çıkarılabilir.

Kanalın, Türkiye ile ilgili haber ve konuları ele alan programlarda 68 bölümün olduğu görülmüştür. Bu programlar arasında “Suriye Bugün”, “Olay İndeksi”, “Yeniden Birleşme” ve “Hayat Hattı” bulunmaktadır. “Suriye Bugün” programında 47 bölümün yayınlandığı, “Olay İndeksi” programında ise 19 bölümün bulunduğu kaydedilmiştir. Bu bölümlerin çoğu, öncelikle Suriye'deki Türkiye'nin askerî varlığıyla ilgili haberlere, ardından da Türkiye'nin Orta Doğu'daki rolüne ve Suriye'deki savaşa etkisine odaklanmıştır. Bu arada, “Yeniden Birleşme” ve “Hayat Hattı” programları, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıları ve Türk toplumu ile ilişkili sosyal olayları merkeze alan yaklaşık 12 bölümü kapsamaktadır. Bu programlarda özellikle ekonomik ve sosyal haberler, suç olayları ve insani faaliyetler üzerinde durulmuştur.

Kaynak	Türk Medyası	Resmî Suriye Medyası	Uluslararası Medyası	Özel Kaynaklar
Sayı	50	16	23	411
Tekrarlama	198	26	39	411

Tablo 5.36. Suriye TV'de Kullanılan Medya Kaynaklarının Dağılımı

Yukarıdaki tablo, Suriye TV'nin öncelikle kuzeybatı Suriye'ye ve bazı Türk devletlerine dağılmış bir muhabir ağını kullandığını göstermektedir. Muhabirler, iki yıl boyunca kanalın kapsadığı olaylara ilişkin haber ve bilgilerin edinilmesinde en güvenilir kaynaklar arasında yer almıştır. “Muhabir”, kanal için elde edilen içeriğin özel kaynağıdır. Bu kaynağın Suriye TV’de toplam 411 kez kullanıldığı ve birinci sırasında yer aldığı görülmektedir. Türk medya kaynakları (50 Türk kanalı) tekrarlanmayla birlikte 198 kez kullanılarak ikinci sırada yer alırken, uluslararası medya (23 kanal) ise tekrarlanma birlikte 39 kez kullanılarak üçüncü sırada yer almıştır. Son olarak, Suriye TV içeriğinde 16 Suriyeli medya kuruluşunu tekrarlanmayla birlikte 16 kez kullanmıştır. Suriyeli medya kuruluşları arasında beş Suriyeli muhalif yayın kuruluşu (5 yayın), iki araştırma merkezi (3 yayın) ve bir insan hakları merkezi (11 yayın) ve Suriye hükümetine bağlı dört Suriyeli medya kuruluşu bulunmaktadır (7 yayın).

Anadolu	Hürriyet	Haber Türk	Yeni Şafak	Sabah Gazetesi
61	17	13	10	8
NTV	Milliyet	Haberler	Evrensel	Hürriyet Daily news
6	5	5	4	4
TRT Haber	En Son Haber	A haber	TGRT	Cnn türk
3	3	2	2	2
Yeni asr	Super Haber	Haber Zaman	HİBYA	Haber Dares
2	1	1	1	1
Resmî ulusal tv	Resmî Gazete	Daily sabah	100 tv	Mynet
1	1	1	1	1
Duvar r	Türk pres	Aykeceri gazetesi	İndependent türkiye	Karar TV
1	1	1	1	1
Kojale Zirve	Akit	Kamudan Haber	BBN TV	Sakarya haber
1	1	1	1	1
Mülteci Medyası	Türk medyaaraçları	Türkiye Gazetesi	İHA	KRT tv
1	42	7	3	2
DHA	Sözcü	Haber 7	Cumhuriyet	Tele 1
7	3	2	1	1
Akşam	Dim TV	Siirt	Medyaly tv	BirGün
1	1	1	1	1
Türkiye Arapça				
1				

Tablo 5.37. Suriye TV'de Kullanılan Türk Medya Kaynaklarının Dağılımı

Tablo (36), Suriye TV'nin kullandığı Türk medya kaynaklarını göstermektedir. Tablo verilerine bakıldığında, kanalın içeriğinde en çok atıf yapılan Türk haber kaynakları sıralamasında ilk sırada resmî “Anadolu” ajansının (61 kez) yer aldığı, onu Hürriyet gazetesinin (17) takip ettiği görülmektedir. Haber Türk (13), Yeni Şafak (10), Sabah (8) ve Türkiye gazetesi (7) içeriğiyle yer almaktadır. Yaptığımız inceleme sonucunda, 1 kez kullanılan kaynaklara ise Türk toplumuyla ilgili çeşitli haberler veya Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılarla ilgili olaylar bağlamında yer verildiği görülmüştür. Haber materyallerinin incelenmesi sonucunda, bazı medya kuruluşlarının adı verilmeden sıklıkla "Türk medyası" ifadesinin (42 kez) geçtiğinin tespit edildiğini belirtmekte fayda vardır.

Türkiye Cumhurbaşkanı	376	Süleyman SOYLU	19	Kemal KILIÇDAROĞLU	11
Mevlüt ÇAVUŞOĞLU	44	Ümit ÜZDAĞ	17	Hakan FİDAN	10
Hulusi AKAR	37	Fahrettin KOCA	11	Tanju ÖZCAN	10

Tablo 5.38. Suriye TV'de İçeriğin Türk Resmî Kaynaklarının Dağılımı

Kanalın içeriğinde yer alan medya materyallerinin çoğunda beyanlarına yer verilen Türk siyasetçi ve yönetici şahsiyetlerin sayısı 58 olarak tespit edilmiş, bu şahsiyetlere 376 kez yer verildiği görülmüştür. Listenin başında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’a, 5’i resmî Twitter (şimdiki X) hesabı üzerinden olmak üzere 124 kez açıklamalarına yer verilirken, onu 40/44 kez eski Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu ve ardından 37 kez Millî Savunma Bakanı Hulusi Akar takip etmiştir.

Suriye TV’nin Türk medya kaynaklarından 74 kez görsel kullandığı tespit edilmiştir. Görselleri kullanılan medya kaynaklarından Anadolu Ajansı (58 kez) ilk sırada, DHA ikinci sırada yer almış, ardından Hürriyet gazetesi ve İHA ajansı eşit sayıda kaynak olarak kullanılmıştır. Uluslararası ajanslara atfedilen fotoğraf sayısı 18’dir: Reuters (10), Agence France-Presse (5), Associated Press (3). Herhangi bir medya kaynağına atfedilmeyen fotoğraf sayısı ise 43 olarak belirlenmiştir. “İnternet” başlıklı fotoğraf sayısı 62, “ajans” başlıklı fotoğraf sayısı ise 22’dir. Suriye TV’nin özel görsel kaynak sayısının 24 olduğu görülmüştür. Suriye TV’nin Facebook sayfasında yayınlanan haber, haber bültenleri ve bilgi-video materyallerinde kullandığı görsel materyaller ve video klipler açısından 50’ye yakın Türkçe görsel kaynak tespit edilmiştir. Kanalın yayınladığı Türk vatandaşlarının çektiği videolar ve video klipler ilk sırada yer almıştır. İkinci sırada yabancı görsel kaynaklar (27 kez) yer almış, bunu Suriyeli hükümetin kaynakları (21 kez) takip etmiştir.

Suriye TV platformunda belirtilen dönemde yayınlanan içerik ve haberlerin ana görselleri (4 görsel hariç) sekiz kategoride sınıflandırılmıştır: (siyaset, askerî, ekonomi, güvenlik, insani, göç, hizmet, çeşitli).

Resim konusu	Askerî	Siyasi	İnsani	Güvenlik	Ekonomi	Göçmenlik	Hizmet	Çeşitli	Toplam
Sayı	52	81	81	16	12	25	26	13	310
Yüzde	16.77%	26.13%	26.13%	5.16%	3.87%	8.06%	8.39%	4.19%	100

Tablo 5.39. Suriye TV’nin Görsel Konularının Dağılımı

Tablo (38), insani temalı görsellerin yanında siyasi temalı görsellerin ilk sırayı aldığını göstermektedir. Türk siyasileri ve idari yetkilileri ve görsel sayıları şu şekildedir: Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan: 22 kez, Türk Savunma Bakanı Hulusi Akar: 12 kez, Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu: 6 kez, Türk muhalefeti: 9 kez (Zafer Partisi lideri Ümit Özdağ: 5 kez, Bolu Belediye Başkanı Tanju Özcan: 2

kez, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı: 1 kez, HDP Milletvekili Gülistan Kılıç Koçyiğit: 1 kez, Hatay Valisi: 1 kez, İçişleri Bakanı Süleyman Soylu: 2 kez, Türkiye Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü İbrahim Kalın: 1 kez, Türkiye Cumhurbaşkanı eşi Emine Erdoğan: 1 kez, İstanbul Göçmenlik Müdürü: 1 kez, İstanbul Göç Dairesi Müdür Yardımcısı Gökçe Ok: 1 kez, Bakanlık Sözcüsü Pınar Kara: 1 kez, Hazine ve Maliye Bakanı Nureddin Nebati: 1 kez, İstanbul Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu: 1 kez, Sağlık Bakanı Fahrettin Koca: 1 kez, İçişleri Bakan Yardımcısı İsmail Çatak: 1 kez, İlay Aksoy: 1 kez, Osman Kavala: 1 kez, AFAD Başkanı: 1 kez, Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Daimi Temsilcisi Feridun Sinirlioğlu: 1 kez).

Yıl	Suriye - Türkiye Kategorisinin İçerik Etkileşimi		Türkiye Kategorisinin İçerik Etkileşimi		Türkiye – Dünya Kategorisinin İçerik Etkileşimi	
2021- 2022	617	720.399	426	496.647	136	157.637
Toplam	1.374.683					

Tablo 5.40. Yıla ve Coğrafi Konuma Göre Suriye TV'nin İçeriği ile Takipçi Etkileşimi

Tablo (5.41), Suriye Televizyonu'nun 2021-2022 yıllarında "Facebook" platformundaki medya içerikleriyle toplam 1.374.683 etkileşim aldığını (beğeni, yorum, paylaşım) göstermektedir. Tablo verilerine göre, medya içeriklerine yapılan etkileşimlerde ilk sırayı “Suriye-Türkiye” kategorisi almıştır ve toplamda 720.399 etkileşimle en fazla ilgi gören kategori olmuştur. Bunu 496.647 etkileşimle “Türkiye” kategorisi takip etmiş, “Türkiye ve Dünya” kategorisi ise 157.637 etkileşimle üçüncü sırada yer almıştır.

Tablo (5.42), Suriye Televizyonu'nun medya içeriklerine yönelik etkileşimlerin, kanalın medya gündemi ve öncelikleriyle uyumlu olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle, Suriye'nin kuzeyindeki askeri gelişmeler ve güvenlik olayları öncelikli bir yer tutarken, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılarla ilgili sosyal olaylar ikinci sırada yer almaktadır.

5.2.2.6. Suriye televizyonunun nitel içerik analizi

5.2.2.6.1. Suriye TV'nin Suriye-Türkiye ile ilgili içeriği

Suriye TV'nin Suriye'nin Kuzeyindeki Çatışmalarla ilgili İçeriği: Tablo (5.43), içerik çerçevelerinin içeriğin konusuyla oldukça uyumlu olduğunu göstermektedir. Tabloda, Türkiye-Suriye kategorisine ilişkin haber çerçeveleri arasında çatışma çerçevesinin en üst sırada yer aldığı görülmektedir. Çatışma çerçevesinde yer alan toplam 243 medya içeriğinin olduğu görülmektedir. Konuyu daha net bir şekilde detaylandırmak gerekirse, çatışma çerçevesiyle ilgili medya materyalleri iki farklı coğrafi bölgede toplanmıştır: Suriye'nin kuzeybatısı veya Rusya ile Türkiye arasında imzalanan uluslararası anlaşmalara tabi olan gerilimi azaltma bölgeleri; Türkiye'nin

güvenliğini sağlamak için Suriye'nin kuzeydoğusundaki askeri operasyonlar yaptığı “Fırat Kalkanı”, “Barış Pınarı” ve “Zeytin Dalı” gibi bölgeler.

Çatışma Yeri	Kuzeydoğu Suriye	Kuzeybatı Suriye			Toplam
Çatışma Tarafları	Terör örgütler	Radikal gruplar	Suriye hükümeti	Rusya	
2021	40	5	47	29	121
2022	71		26	25	122
	111		132		243

Tablo 5.44. Suriye TV'nin İçeriğinde Çatışma yerini Taraflarını Dağılımı

İçerik analizi sonuçlarına göre, çatışma çerçevesinin, Suriye'nin kuzeybatısı ve kuzeydoğusunda Eylül 2021'den itibaren artış gösteren askerî olayları kapsayacak şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir. Tabloda, Suriye hükümet ordusunun ve Türkiye'nin varlığına karşı çıkan terör örgütlerinin yanı sıra bölgedeki sivillerin korunmasını garanti altına alan Astana ve Soçi anlaşmalarında aktif ülkelerden biri olan Rusya'nın operasyonları gösterilmektedir. Bu bağlamda, kanal, Rusya'nın gerilimi azaltma bölgelerine yönelik askerî operasyonlarının izlenmesine ve bu bölgeyle ilgili olarak Türkiye ile Rusya arasındaki siyasi mesajlaşmalara önem vermiştir. 22 Mart 2021'de kanal, Astana anlaşmasının birinci yıl dönümünde, Rus savaş uçaklarının el-Bab sınır kapısını bombalaması sonucunda sınır kapısının yıkılması anını gösteren video klipler yayınladı. Rusya'nın bu operasyonu sonucunda Türk Yardım Örgütü'ne (İHH) ait depolar kaldırıldı ve bölgedeki hastaneler hizmet dışı kaldı. Bu, Ankara'nın Moskova'ya Suriye'nin kuzeydoğusundaki Ayn İsa şehrinde terör örgütlerinin geri çekilmesi yönündeki taleplerine yanıt olarak geldi. Aynı konuyla ilgili olarak 16 Ekim 2021'de kanal, "İdlib'de Türk ordusuna saldırı..." ve "Herkes Erdoğan'ın savaşı başlatma sinyali bekliyor" başlıklı haberler yayınladı. Ayrıca kanal, Türkiye'nin ABD'nin Kuzeydoğu Suriye'de PYD gibi terör örgütlerini desteklediği yönündeki suçlamalarını gündemine aldı.

Rusya'nın kuzeybatı Suriye bölgelerindeki askerî faaliyetleri 2022'nin başlarında tırmanırken, kanal, Rusya'nın Türkiye'ye verdiği mesajları yorumlamaya ve iki ülke arasındaki çözülmemiş sorunları gündeme getirmeye çalıştı. 4 Ocak 2022'de kanalın internet sitesinde "İdlib'in güneyindeki El Bara kasabasının eteklerine Rus baskınları" başlıklı video haberde, Rusya'nın İdlib'deki askeri faaliyetleri ele alındı. Buna göre, kanal, günlük “Suriye Bugün” programında “Rusya İdlib'deki gerilimin tırmanmasından ne gibi kazanımlar elde etmek istiyor?” başlıklı bir bölüme yer verdi.

Araştırmacılar ve siyasi analistler aracılığıyla Rusya'nın İdlib'deki gerilimi tırmandırmasının sonuçları ele alındı. Gerginliği azaltma bölgelerinin sınırlarının Rusya ile Türkiye arasında sahaya da yansıyan farklı yaklaşımlar vurgulandı. Örneğin, Rusya'nın, Türkiye'yi (M4) hattından dönmeye ve Suriye hükümetiyle görüşmelere ve iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin yeniden başlamasına zorlama amacına vurgu yapıldı. Kanal ayrıca Suriye'nin kuzeybatısındaki bölgelerin bağımsız silahlı radikal grupların karargâhı haline geldiğine, buradaki Türk askerî gözlem noktalarına dikkat çekti. Kanal, 16 Ekim 2021'de Türk askerlerine İdlib kırsalında saldırı düzenlendiğini, "Ebubekir El-Sıddık Bölüğü tarafından İdlib'de Türk kuvvetlerini hedef alan yeni bir saldırı" başlıklı bir haberle verdi. "Ebu Bekir El Ensari" isimli silahlı örgütün Türk ordusunun İdlib'deki askerî gözlem noktalarına saldırının sorumluluğunu üstlendiği belirtildi.

Buna koşut olarak, tez çalışmasında “güvenli bölge” olarak bilinen bölgede terör listelerinde yer alan terör örgütlerine yönelik Türk askerî operasyonların yanı sıra, Suriye'de gerçekleştirilen askerî kampanya ve muharebe eylemlerini kapsayan “çatışma” çerçevesine giren içerikler (111) ele alınmıştır. İçeriğin analzi edilmesi sonucunda, kanalın, bölgenin güvenliğine ve sivillerin güvenliğine tehdit oluşturması nedeniyle Suriye'deki terör örgütlerine yönelik operasyonlara, meşrulaştırma çerçevesinde yer verdiği tespit edilmiştir. 22 Mart 2021'de kanalın internet sitesinde "Halk Savunma Birlikleri ve Suriye Rejim Ordusu, Halep'in kuzeyinde Özgür Suriye Ordusu gruplarıyla karşı karşıya geliyor" başlıklı bir haber yayınlandı. Bölgenin güvenliğine işişkin içerikte Barış Pınarı ve Fırat Kalkanı bölgelerinde terör gruplarının sivillere yönelik ihlalleri yer aldı.

Al-Qanna internet sitesinde "Türkiye, Suriye'nin kuzeyindeki 35 SDG mensubunun etkisiz hale getirildiğini duyurdu" başlıklı bir haber yayınlandı. Haberde, "Barış Pınarı" ve "Fırat Kalkanı" bölgelerine sızan PKK üyeleri hakkında bilgi veriliyordu. Kanalın, bölgeleri Türk askerî operasyonlarının isimlerine göre adlandırmaya devam ettiğini belirtmek gerekir. Kanalın, Türkiye'nin Suriye'deki PKK ve PYD örgütlerine yönelik operasyonlarını tanımlamak için "nötralizasyon" terimini kullanma eğiliminde olduğu, bu açıdan, kanalın ve editöriyel politikasının Türkiye'nin terör örgütlerine karşı ve güvenliği sağlamaya yönelik çabalarına destek verdiği görülmektedir. Kuzeydoğu Suriye'deki yoğun askerî gerilim ve çatışma ortamında, kanal, Türk ordusunun bölgede terör örgütlerine karşı yürüttüğü operasyonlarda kullandığı askerî

tekniklere ve muharebe araçlarına yer verdi. Bu bağlamda, kanal, 24 Ekim 2022'de, Türk ordusunun Suriye'nin kuzeydoğusundaki terör hedeflerini vurmak için insansız hava araçlarını kullanma stratejisini anlatan iki röprtaja yer verdi. Kanal, çatışmaları "davulsuz bir savaş" olarak nitelendirdi ve Ankara'nın, Rusya ile yeni anlaşmaya varma umuduyla, kendisine düşman olan örgütlere yönelik askerî operasyona başlamayı geciktirmesine atıfta bulunarak, "QSD [PYD] askerlerine yönelik sessiz bir savaş" ifadesini kullandı. Kanal ayrıca, Türkiye'nin devam eden operasyonlarında ölen teröristlerin isimlerini ve sayılarını içeren verileri sunarak Türk askerî operasyonlarının Suriye'deki etkinliğini vurgulamaya da istekliydi. Örneğin, 24 Ekim'de kanalın internet sitesinde, Türkiye'nin askerî operasyonlarında ölen terör örgütü komutanların da aralarında bulunduğu terör örgütü üyelerinin isimleri açıklandı.

Türkiye'nin Suriye'nin kuzeybatısındaki varlığıyla ilgili olayların haberleştirilmesinde en sık kullanılan haber çerçevesi olarak "sorumluluk" çerçevesi ikinci sırada yer almaktadır. Sorumluluk çerçevesinde toplam 80 haber yer almaktadır. Bu haberler, sağlık, eğitim, elektrik gibi altyapı hizmetleri haberlerinin yanı sıra, güvenlik olayları, "güvenli bölge"de meydana gelen gelen bombalamalar ve Türkiye'nin desteklediği yerel silahlı gruplar arasındaki gerilimler gibi kategorilere dağıtılmıştır.

Türkiye'nin Barış Pınarı, Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı alanlarında yürüttüğü sosyal faaliyetlere, sağlık ve altyapı hizmetlerine ve Suriyelilerin yaşamsal sıkıntılarına yönelik haber içeriklerinin bulunduğu "insani" çerçeve üçüncü sırada yer almıştır. Bu bakımdan kanalda öne çıkan başlıkları ve içerikleri kısaca aktarabiliriz: "Türk sağlık kuruluşu Suriye'nin kuzeyinde 100.000 ücretsiz muayene gerçekleştirdi" (1 Ocak 2021) başlıklı haber; Türk sivil toplumu ve çok sayıda Türk bağışçının desteğiyle Barış Pınarı köylerindeki insanlara gıda yardımı dağıtılmasını (2 Şubat 2021) konu alan haber; Rasulayn'da hizmet projelerinin (25 Şubat 2021) ve idari olarak Türkiye'ye bağlı bölgelerde kamuya açık yolların aydınlatılmasına yönelik bir projenin başlatıldığına dair röportaj, ayrıca tedavi gören Suriyeli kadınlar ve çocuklarla ilgili insani hikâyelere, yıllarca sağlıklarına kavuşamayan Suriyelilerle ilgili "Birkaç kez ölümden kurtulan mucize Suriyeli kız" (25 Şubat 2021) başlığıyla ve "İki yıllık tedavi yolculuğunun ardından... Suriyeli, Türkiye'de kısmen yeniden görüş alanına kavuştu" (25 Ocak 2021) başlığıyla yer alan röportajlar. Kanal, Suriye'de gerekli tedavinin

sağlanamaması nedeniyle Türkiye'de acil tedaviye ihtiyaç duyan insani vakalara ilişkin haberlerinde de insani çerçeveyi benimsemiştir. Bu kapsamda (24 Ekim 2021) tarihli “Oğlum burada tedavi olmadığı için öldü... umarım kızım da ölmez” başlıklı bir haber yayınladı. Bu bağlamda, kanal, acil vakaların Türk hastanelerine geçişini, sınır kapılarının kapatılmasına yönelik ani kararların kapsamı dışında bırakarak Türk hükümetinin insani yönünü vurgulamayı ihmal etmedi. Kanal, 26 Ekim 2022'de "Babel-Hawa geçidinin yolcu trafiğine kapatılması... ne kadar süreyle ve nedeni nedir?" başlıklı bir haber yayınladı. Bu haberde hastanelerde tedavi görmek üzere Türkiye topraklarına geçiş izni verilen tıbbi vaka sayısının yüksekliğine dikkat çekildi.

Türkiye'nin Suriye'deki hedeflerinin önceliğini ve ulusal güvenliği sağlamanın önemini vurgulayan Türk yetkililerin haber, rapor ve açıklamalarında açıkça ortaya çıkan "Ulusal Güvenlik" çerçevesi, 63 içerikle dördüncü sırada yer almıştır. Bu konuda, kanal, 2021 yılında Türkiye'nin “gönüllü geri dönüş” projesini başlattığını duyuran bir dizi haber ve resmî açıklama yayınladı. Bunların en önemlisi “Göç İdaresi, iki yıl içinde 800.000 Suriyelinin geri dönmesini bekliyor” başlıklı haberdir (9 Ocak 2021). Kanal, Göç İdaresi'nin ülkenin her yıl 800 bin Suriyeliyi güvenli bölgelere geri gönderme planını ortaya koyan açıklamasına değinerek, Suriyelilerin güvenli bölgelere geri gönderilmesinin Ankara'nın gündeminde olduğunu vurguladı.

Öte yandan, kanalın Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyindeki varlığıyla ilgili gelişmelere ilişkin haberlerinde kullandığı haber çerçeveleri arasında ekonomik çerçeve beşinci sırada yer almaktadır. Bu gelişmelerden öne çıkanlar arasında, Türk Elektrik Kurumu'nun vatandaşlara yönelik fiyat artışını protesto etmek amacıyla Barış Pınarı, Zeytin Dalı ve Fırat Kalkanı bölgelerinde yayılan halk eylemlerine (4 Ocak 2022) yer verildi. Bunun yanı sıra kanal, Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyindeki ekonomik gelişmeye katkılarını da haberleştirdi. Örneğin, Kanal, 13 Aralık 2022'de "Türkiye'den Tecrübesini Aktarıyor... Bir Suriyeli, İdlib'de İlk Çilek Yetiştirme Projesini Kuruyor" başlıklı bir info videosu hazırladı. Kanal, Suriyeli sığınmacının Türkiye'ye sığınma hikâyesine, Türkçeyi akıcı bir şekilde konuşmasına, Hatay'a nasıl yerleştiğine yayınında yer verdi

Suriye TV'nin Türkiye İle İlgili İçeriği: Türkiye'deki olayları aktaran Suriye TV'nin haberlerinde, insani çerçeveler en sık kullanılan haber çerçeveleri arasında yer alırken, yapılan içerik analizine göre kanalın Türkiye ile ilgili haberlerinde iki kategori

baskınlık göstermektedir: (1) İnsani ve hukuki olaylar; (2) Türk hükümetinin Suriyeli sığınmacılarla ilgili kararları.

5.2.2.6.2. Suriye TV'nin toplumsal yaşamla ilgili içeriği

Kanalın göçle ilgili haberleri iki ana ekseninde yer almıştır: Birincisi, Türkiye'den Avrupa'ya göç ve göç edenlerle ilgili haberlerdir; ikincisi, Suriye'ye gönüllü dönüşle ilgili haberlerdir. Bu bağlamda, kanal, Yunanistan'ı yasadışı göçmenlerin ülkeye ulaşmasını ve topraklarından geçmesini engellemekle suçlayarak, Avrupa Birliği ülkeleriyle yasadışı göçmenler konusundaki anlaşmazlıklara vurgu yapmıştır. Ayrıca, Türkiye'nin denizde boğulan göçmenleri kurtarma çabalarına değinmiş ve bu konuda Türk Sahil Güvenliği'nin rolünü vurgulamıştır. Kanal, 25 Ocak 2021'de "Türk Sahil Güvenliği Batı Türkiye'deki 9 Sığınmacıyı Kurtardı" başlıklı bir haber yayınlayarak, Türk Sahil Güvenliği'nin kaçak göçmenleri kurtarma çabalarını öne çıkarmıştır. Kanal Suriyelilerin Suriye'ye dönme olasılığını artırmak için, herhangi bir soruna bulaşmamaları konusunda uyarılarda bulunan içerikler yayınlamıştır.

Sorumluluk çerçevesinde, kanal, Suriyeliler ile Türkler arasında yaşanan olaylarda da dikkat çekici bir yer verdi. Bu olaylardan belki de en önemlisi, Ankara'da Ağustos 2021'de bir Suriyeli tarafından Türk gencinin öldürülmesi nedeniyle yaşanan Altındağ olayıdır. Altındağ olayı, Suriye TV'nin haberlerine dikkat çekici bir şekilde hâkim oldu. Kanal, 13 Ağustos 2021'de ilk haber materyalini, Yeni Şafak ve diğer Türk gazetelerinin başyazılarını aktararak verdi. Ayrıca kanal, öldürülen Türk gencin babasının, bazı medya kuruluşları ve sığınmacılara düşman olan sosyal medya sayfalarına atıfta bulunarak, "Suriyelilerin mallarına, arabalarına zarar vermek istemiyoruz. Bazı sözlerimi çarpıttılar" dediği bir video klibini de yayınladı.

Ayrıca, kanal, İstanbul'da Suriyeli bir gencin (20 yaşında) güvenlik görevlisi kimliğine bürünerek bir apartman dairesine giren 4'ü Türk 8 genç tarafından öldürülmesi olayını da detaylarıyla takip etti. 12 Ocak 2022 tarihinde ana bültenlerine Suriyeli genç Nayef Al-Nayef'in öldürüldüğü haberiyle başlayan kanal, cenazeyi defnedilmek üzere İdlib'deki ailesine götürülmesine eşlik eden muhabirler, merhumun ailesinin Türk hükümetinden faillerin ceza alınması yönündeki taleplerini aktardı. Kanal, mağdurun annesinin durumu, ağlaması ve oğlunun öldürülmesine karışanlar için duaları, mağdurun Suriye'den ayrılmadan önce kaydettiği, annesine seslenen ve

yabancılaştığından şikâyet eden sesine bir şarkı eşlik etti. Başka bir deyişle kanal, olayı, Türk basınında bu olaya dair haberleri aktararak yansıttı.

Kanalın, toplumsal yaşamın bir boyutu olarak ahlak ve değer sistemiyle ilgili içeriği önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda, Suriyelilerin ve Türklerin birbirlerine karşı ifade ettikleri insani tutumları ele alan, her iki toplumun doktrin ve ahlaki sistemini medyada yansıtan haber ve raporlara yer verilmiştir. İçerik analizine göre, Suriye TV'nin Türkiye'deki Türk toplumu ve Suriyeli sığınmacılar arasında insani ve ahlaki hikâyeleri ve tutumları adil bir şekilde sunmaya istekli olduğunu ortaya çıkardı. Kanal, 5 Ağustos 2021'de Suriye Sivil Savunma ekibinin hazırladığı, Türkçeye çevrilen, Suriyeli sığınmacıların Türk itfaiye teşkilatlarıyla dayanışmalarını ve Türkiye'de çıkan yangınların söndürülmesine hazırlıklarını dile getiren bir video klip yayınladı. Buna ek olarak kanal, "Türkiye'de çıkan yangınların söndürülmesine katkıda bulunmak" başlıklı haber altında (5 Ağustos 2021) Suriyeli gönüllü kuruluşlar ve Beyaz Miğferler tarafından düzenlenen bir girişimi ele alan ikinci bir rapor yayınladı.

Öte yandan kanal, çok sayıda haber ve rapor aracılığıyla Türk toplumunun ahlaki değer ve inanç sistemini öne çıkarmaya çalıştı. Kanal, 9 Nisan 2022'de Turki adlı bir satıcının eşi ve arkadaşlarının yardımıyla Ramazan ayı boyunca Hatay'daki Suriyeli sığınmacılara 251 gıda sepeti bağışlayıp dağıttığını gösteren bir video klip yayınladı. Kanal, simit satıcısı tarafından yapılan hayırsever girişimin ilk olmadığını, daha önce Suriye-Türkiye sınırındaki kamplarda muhtaçların ihtiyaç duyduğu her şeyi toplamak için inisiyatif almış olduğuna işaret etti. Ayrıca kanal 26 Ekim 2022'de Türkiye'nin Reyhanlı kentine sığınan ve terzilik mesleğine devam eden Suriyeli bir terzinin hikâyesini konu alan bir haber yayınladı. Türkiye'ye giriş ve tedavi görmesi sırasında kendisine bizzat yardımlarından dolayı Türk ambulans ve sivil savunma ekiplerindeki tüm çalışanlara şükranlarını sundu.

Ekonomik Konularla İlgili İçerik: Kanal, Suriyeli işgücünün Türkiye'deki öneminin boyutunu gösteren çok sayıda haber ve rapora yer verdi. Bireysel girişimler, ortak ekonomik projeler ve akademik çalışmalar aracılığıyla Suriyelilerin Türkiye'deki sosyal, ekonomik ve insani girişimlerini öne çıkarmaya ve Türk Millî ekonomisine katkılarına değindi. Ekonomik çerçeveli haber Suriye Kanalı'nın sayısı (42 haber) ile en çok kullanılan haber çerçevesi olarak üçüncü sırada yer aldı. Ekonomik çerçeveden kastedilen, medyanın bir olayı kâr veya zarar açısından ele aldığı genel bağlamdır.

Suriye TV'nin içeriğine göre, kanalın yayın akışının bir kısmını Türkiye'deki Suriyelilerin bağımsız olarak veya Türklerin yardımıyla yerel pazarda çalışma yapmak ve Türk ulusal kalkınmasına katkıda bulunmak amacıyla kurdukları projelere ve ekonomik katkılara ayırdığı açıktır. Kanal, 19 Aralık 2021'de Türkiye'de Türkçe bilen, yerel Türk toplumuna dahil olan ve babasının mesleği olan arıcılık ve bal üretimini yeniden canlandırmayı başaran, Konya'dan dünya pazarına ihracata geçerek bal üretiminde birinci olan bir Suriyelinin hikâyesini yayınladı. Ayrıca, kanalda (27 Aralık 2021) Türk toplumunu tanıtmak amacıyla Mersin'de yerel pazarlamaya yönelik olarak 45 Suriyeli firmanın katılımı ve ekonomik faaliyetlerle, geniş kadın katılımıyla düzenlenen bir sergiye yer verildi. Bu sergi, Türkiye pazarına entegrasyon yolunda bir adım olarak Suriyelilerin katkılarını ve çalışmalarını gösterdi. Bir de kanal, 8 Mart 2022'de Suriyeli bir kadın ile bir Türk kadının Hatay'da kadınlara iş imkânı sağlamak, onlara yardımcı olmak, ürünleri yerel pazarında satmak ve dünyaya ihracat yapmak amacıyla, mozaik üretmesine yönelik ortak projeyle ilgili haber yayınladı.

Aynı bağlamda kanal, Ankara'da iki Suriyeli kardeşin kurduğu, ofis, ev, halı ve kıyafet temizliği hizmeti veren bir firmaya yönelik proje hakkında (26 Ekim 2022) bir haber hazırladı. Şirket, diğer Türk illerinde şubeler açmayı, çalışma mekanizmasını geliştirmeyi hedeflediğinden bahsedildi. Kanalda ayrıca Suriyeli sığınmacıların yeni meslekler yaratma ve bireysel iş projeleri kurma konusunda Türk toplumunun kültüründen ne ölçüde yararlandıklarına da değinildi. Kanal, 4 Temmuz 2021'de, Koronavirüs salgını nedeniyle restoranların defalarca kapanmasından kaçmak için arabasını İstanbul ormanlarında "mobil restorana" çeviren Suriyeli bir sığınmacı hakkında bir haber hazırladı. Raporda, proje sahibinin, partiler ve sosyal etkinlikler (nişan, evlilik, doğum günü) temelli yeni projesi tanıtılırken, akademik hedefine, yemek pişirme konusundaki mesleki becerisine, Türk toplumuyla bütünleşme derecesine ve Türk kültürüne dair farkındalığına vurgu yapıldı. Kanal ayrıca 21 Ağustos 2021'de Hatay'daki Suriyeli işçiler ve onların şehrin inşaat ve yeniden inşasında yeni yöntemlerin geliştirilmesine katkıları ve Hatay Belediyesi tarafından yaptırılan şehirdeki halka açık yerlerin restorasyon çalışmalarına katılımları hakkında bir rapor yayınladı. Kanal, 11 Mayıs 2022'de Ankara'da Suriyeli bir gencin, deprem enkazı altında kalan insanları tespit edecek ileri teknolojilerle donatılmış robot arabanın icadı ve Suriye'nin yeniden inşasına hizmet edecek şekilde geliştirilmesiyle ilgili bir haber hazırladı. Raporda, Suriyeli öğrencinin projesinin Spor ve Gençlik

Bakanlığı'ndan destek aldığı, bu sayede kendisine yeniliğinin doğuşuna hazırlayan uygun ortamın sağlandığı ve yarışmaya katılması için destek verildiği belirtildi.

Çalışmada ayrıca, Türk toplumuna entegre olabilen, Türk dilini konuşabilen, Türklerle çalışma alanına girebilen ve onların güvenini kazanabilen Suriyeli sığınmacıların vakaları ve insani hikâyelerinin kanalın yayınlarında yer aldığı da izlendi. Bu bağlamda, kanal bir dizi insan hikâyesini inceledi. 13 Şubat 2022'de Info kanalı, ailesi ve çocuklarıyla birlikte Türkiye'ye gelip günlük geçimini sağlamak için Türkiye işgücü piyasasına giren Suriyeli bir sığınmacının hikâyesini Anadolu Ajansı'ndan alıntıl原因 bir video yayınladı. Suriyeli sığınmacının, becerisini, yeterliliğini ve Türkiye'de yaşamayı ve çalışmayı hak ettiğini kanıtlayan çabasıyla işverenin güvenini kazandığı vurgulandı. Bir de kanal, 3 Mayıs 2022'de Türkiye'ye sığınan Suriyeli bir berberin, Türkçe öğrenmesini sağlayan ve bir Türk berberin sevgisini kazanan Türk berberin yardımıyla İstanbul'da çalışmasının hikâyesini anlatan bir haber yayınladı. Suriyeli berber, müşterilerinin çoğunluğunun Türk olduğu kendi mağazasını açtı. Raporda, bir Türk müşterinin müdahalesine yer verilerek, "Türkler genellikle yabancıyı tanımak için zaman ayırırlar. Suriyeli berber bizi en iyi şekilde temsil ediyor" denildi.

2022 yılında ise ekonomik çerçevede sınıflandırılan çalışmanın daha geniş ve kapsamlı bir görüntü içerdiği haberler, Suriyelilerin Türkiye ekonomisine katkısının boyutunu ve Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılara yönelik düşmanlığın yaratabileceği somut veya beklenen etkiyi açıklığa kavuşturdu. Kanal, 8 Eylül 2022 tarihinde, bir Türk çiftçinin, başta Suriyeliler ve Afganlar olmak üzere yabancı işçilerin yerel ekonomiye katkılarından bahsettiği İHA'dan alıntı yapan bir video klibini yayınladı. Bu yayında "Düşük ücretli yabancı işçiler olmasaydı, çoğunluğu mevsimlik ve yüksek ücretli işlerde çalışmayı reddeden Türk işçilerinin aksine, Türk halkı, dünyayı kasıp kavuran yüksek fiyat dalgası nedeniyle daha yüksek meblağlar ödeyecekti" ifadesini kullandı. Aynı konuyla ilgili olarak kanalın internet sitesinde (25 Kasım 2022) "Adana'da bir Türk yetkili: Suriyeliler olmasaydı tarım biterdi" başlıklı bir haber yayımlandı. Ziraat Odası başkanının açıklamasına yer verildi. Adana eyaletinin Yüreğir bölgesinde ucuz Suriyeli işgücünün tarımı kurtardığını vurgulayan Başkan, "Suriyeliler olmasaydı, Adana ve Türkiye'de tarım biterdi" diyerek 3 bin lira maaşla Türk işçi bulmanın zor olduğunu anlattı.

Kanal, 25 Kasım 2021'de “Suriye Diyalog Merkezi” tarafından hazırlanan “Türkiye İşgücü Piyasasında Suriyeli İşgücü” başlıklı bir çalışmayı yayınladı. Suriyeli ailelerin finansal istikrarının bozulması ve Suriyeli kadınların Türkiye pazarında çalışmak için alternatifler aramaya devam etmesi üzerine, Suriyeli kadınların hikâyeleri incelendi. Kanal (10 Ekim 2022) Suriyeli girişimcilerin katkısının boyutunu öğrenmek amacıyla “İstanbul Ticaret Odası” tarafından hazırlanan “İstanbul Ekonomisine Suriyeli Girişimciler” başlıklı çalışmanın ayrıntılarını yayınladı. "Ticaret Odası"nın girişimciler, şirket sahipleri ve iş kadınlarıyla yaptığı görüşmelere dayanarak gerçekleştirdiği çalışma, sığınmacıların Türkiye ekonomisine, özellikle de İstanbul'a kazandırılmasının sanılanın aksine olumlu katkılarını ortaya koyuyordu. Bu çalışmaya göre, Suriyeliler 2018-2021 yılları arasında çoğunluğu 2 milyar lira sermayeli 6 bin 176 yeni gelişen şirkette dikiş atölyesi sahibi ya da mevsimlik işlerde çalışan işçiler değil, çoğunluğu kadın yatırımcı ve girişimciler olacak şekilde gıda, ticaret, hizmet ve tekstil sektörlerinde yoğunlaşmıştı.

Suriye TV'nin Türkiye ve Dünyayla İlgili İçeriği: Çalışmada Türkiye ve Dünya ülkeleriyle bağlantılı olay ve olguların ele alınmasında en yaygın kullanılan haber çerçevesinin “Ulusal ve Stratejik Güvenlik” olduğu tespit edildi. İçerik analizi sonuçlarına göre, “Suriye TV”nin Türkiye'yi stratejik bir oyuncu, bölgesel bir müttefik ve bölgedeki taraflar arasında gerekli diplomatik güç olarak üç meselede öne çıkardığı görüldü:

Birincisi, 2022'nin ilk çeyreğinde başlayan Ukrayna savaşı ve bunun sonucunda Rusya ile yaşanan anlaşmazlıklar, Türkiye'nin stratejik rolünün altını çizen en belirgin örneklerdendir. Türkiye'nin, Moskova ile Kiev'i bir araya getirme çabaları Türk arabuluculuğunun önemini göstermektedir. Kanal, 14 Temmuz 2022'de "Ukrayna tahıllarının Karadeniz üzerinden ihracatının yeniden başlatılmasını görüşmek üzere İstanbul'da dördü zirve" başlıklı bir haberle, Türkiye'nin Rusya ve Ukrayna taraflarını Birleşmiş Milletler'in katılımıyla İstanbul'da bir araya getirme çabalarına dikkat çekti. Bu zirve, Ukrayna'nın Karadeniz üzerinden tahıl ihracatının yeniden başlaması için bir anlaşma ortamı yaratmayı amaçlıyordu.

İkincisi, kanal, Finlandiya, İsveç ve Türkiye arasında NATO üyelik görüşmeleri sırasında yaşanan gelişmelere ilişkin haberler de yayınladı. Bu görüşmeler, Türkiye'nin terör örgütlerine kaynak sağlama ve savaşçı alımı konusundaki taleplerine yanıt verilmesiyle sonuçlandı. Bu görüşmelere katılan diğer ülkeler terör örgütleriyle

savaşma, terör şüphelilerinin sınır dışı edilmesi veya iade edilmesi konusunda Türkiye ile iş birliği yapmaya hazır olduklarını belirttiler. Ankara'nın sunduğu bilgi ve deliller doğrultusunda, Türkiye'nin güvenlik kaygılarına yönelik anlayışlarını ifade ettiler. Bu gelişmeler de Finlandiya ve İsveç'in Türkiye'nin onaylamasıyla NATO'ya katılımıyla sonuçlandı.

Üçüncüsü, 2022 yılının son çeyreğinde, Suriye TV'de Türkiye ile Suriye arasındaki görüşmelerin yeniden başlamasına ilişkin haberler de ulusal güvenlik çerçevesinde ele alındı. 29 Aralık 2022'de kanal, Türk yetkililer ile Suriye hükümeti üyeleri arasında yapılan görüşmenin detaylarını yayınladı. Bu görüşmede, Türk Savunma Bakanı ve Türk istihbarat yetkilisi, Rusya'nın başkenti Moskova'da Suriye Savunma Bakanı, Genelkurmay Başkanı ve Suriye hükümetinin Genel İstihbarat Başkanı ile bir araya geldi. Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, görüşmeyi "yararlı" olarak nitelendirerek, farklılıklara rağmen Suriye hükümetiyle iletişimin iki ülke için kalıcı barış ve istikrarın sağlanması açısından önemli olduğunu vurguladı. Kanal, görüşmede öne çıkan dosyalardan bahsetti: BM'nin 2254 sayılı Kararı uyarınca Suriye'de siyasi çözüm, sığınmacıların geri dönüşünün kolaylaştırılması, terör örgütleriyle mücadele, geçişlerin açılması ve Türk ve Suriyeli ilişkilerini canlandırmak için ekonomik alışverişin Türk lirası ile yeniden başlatılması. Bu konular, Türkiye'nin Suriye ile ilişkilerini yeniden canlandırmayı ve bölgedeki istikrarı sağlamayı hedeflediğini göstermektedir. Bu analiz, Suriye TV'nin Türkiye'yi bölgesel bir güç ve stratejik bir aktör olarak nasıl konumlandığını ve ulusal güvenlik çerçevesi üzerinden Türkiye'nin uluslararası arenadaki rolünü nasıl vurguladığını ortaya koymaktadır.

Türkiye ve dünya ülkeleriyle ilgili haberlerde en çok kullanılan haber çerçeveleri arasında “çatışma” çerçevesi ikinci sırada yer aldı. Askerî haber ve raporların yanı sıra, Rusya, Amerika Birleşik Devletleri, Fransa gibi Kuzeydoğu Suriye'deki aktif ülkeler ve IŞİD karşıtı koalisyon ülkeleri ile arasındaki ilişkilere ilişkin siyasi haberlerde de çatışma çerçevesi net bir şekilde ortaya çıktı. 2 Haziran 2021'de kanalın internet sitesinde "Erdoğan: Amerika-Türkiye ilişkilerindeki gerilimi Biden'la tartışacağım" başlıklı haberde, Türkiye'nin iki ülke arasındaki diplomatik ilişkileri sürdürme çabalarına vurgu yapıldı. Ayrıca 20 Temmuz 2021'de kanalın internet sitesinde "Türkiye, Macron'un Özerk Yönetim heyetine yaptığı ziyareti kınamaktadır" başlıklı haberde, Ankara'nın Fransa Cumhurbaşkanı'nın ziyaretinden duyduğu memnuniyetsizliğin Türkiye Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Tanju Bilgiç aracılığıyla

aktarıldığı belirtildi. Türkiye Dışışleri Bakanlığı Sözcüsü Tanju Bilgiç ise Ankara'nın, Fransa Cumhurbaşkanı'nın Suriye'deki terör örgütlerinin temsilcilerine yaptığı "Türkiye'nin ulusal güvenliğini koruma, bölgede istikrarı sağlama ve sivilleri koruma çabalarına engel olan" ziyaretinden duyduğu memnuniyetsizliği aktardı.

Uluslararası düzeyde ise 26 Ekim 2022'de kanalın internet sitesinde, Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Dâimi Temsilcisi Feridun Sinirlioğlu'nun açıklamalarını içeren "Türkiye, Birleşmiş Milletler'de SDG'ye yönelik askerî operasyonlarını savunuyor" başlıklı bir haber yayınlandı. Ekim 2019'da ABD ve Rusya ile imzalanan anlaşmanın Suriye'nin kuzeybatısındaki bölgelerde henüz tam anlamıyla hayata geçirilmediğini belirterek, Sinirlioğlu'nun ülkesinin "bu mücadeleyi sürdürmeye kararlı" olduğu şeklindeki ve "geçmişte olduğu gibi bölgedeki Suriyeli sivillerin zarar görmemesi için her türlü tedbir ve adımı atıyoruz" sözleri aktarıldı. "Çatışma" çerçevesi, 24 Ekim 2021 tarihli "İşte #Türkiye... Sandığınız gibi bir aşiret devleti değil" başlıklı "İnfo Videosu" haberinde de doğrudan ve somut olarak ortaya çıktı.

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Göç, insanlık tarihinin en eski olgularından biri olarak kabul edilir. Göçün temel işlevlerinden biri yaşamın sürekliliğinin sağlanmasıdır. İlk toplumlardan itibaren gerek göç veren gerekse göç alan toplumların sosyo-politik ve ekonomik yapıları göçün nedenleri ve sonuçları üzerinde etkili olmuştur. Göçün çok çeşitli nedenleri olmakla birlikte bu tez çalışmamızda en temelde zorunlu göç üzerinde durduk. Bu anlamda, tez çalışmamız, Suriye'nin siyasi yapısı nedeniyle ortaya çıkan göçü ve medyadaki yanıusmlarını incelemiştir. Buradaki spesifik anlamında zorunlu göç, siyasi nedenlerle baskı görecekları korkusuyla insanların yerlerinden ayrılmak zorunda kalmalarıdır. Genel olarak bakıldığında, içinde bulunduğumuz dönemde göç, ulus devlet yapılarının içinde şekillenmektedir. Bu siyasal gerçekliğin yanında göçün toplumsal açıdan sonuçları da çok sayıda araştırmanın konusu olmuştur. Göçün toplumsal düzeyde ele alınmasında üzerinde durulan en önmlü konulardan biri ev sahibi toplumla uyumdur. Bu açıdan, göç edenlerin ev sahibi toplumla etkileşimlerini ve bu etkileşimlerin ve deneyimlerin sosyal-psikolojik açıdan sonuçlarını ele alan kuramsal değerlendirmeler dikkate alınmıştır.

Göçmenlerin geldikleri yeni toplumda kendi kimlikleriyle ve yaşam alışkanlıklarıyla toplumsal ve kültürel alanda yaşantılarını nasıl sürdürdükleri tez çalışmasında üzerinde durulan temel sorunlardan biri olmuştur. Bunun yanında kültürel ve kimliksel farklılık yeni topluma nasıl uyum sağlama biçimlerinin önemini artırmaktadır. Ayrıca, sığınmacıların ülkelerindeki tehditler ortadan kalana kadar geçici koruma statüsünde Türkiye'de bulunmalarının uyum sorununun başlıca kaynaklarından biri olduğu görülmüştür. Çünkü geleceğe yönelik belirsizlik hem sığınmacılar tarafında hem de ev sahibi toplumun üyeleri tarafında sığınmacıların uyumunu sorlaştırmaktadır. Daha özel olarak sığınmacıların yaşantılarını sürdürmek için hangi uyum yollarına başvurduklarının önemi tartışılmıştır. Sığınmacıların uyum sorunları genellikle ikametgâh, ekonomik güç, çalışma, sosyal etkileşimler, sağlık ve eğitim alanlarda kendini göstermektedir. Bu bağlamda genel olarak, ev sahibi toplumların, yeni gelenler göçmenleri topluma entegre etmek için benimsedikleri hukuki ve toplumsal sistemlerin göçmenlerin yaşantıları üzerinde kritik bir etkisi vardır. Oturma izni veya vatandaşlık gibi yasal ayrıcalıklar, bireylerin yeni davranış kalıpları benimsemesinde

ve ev sahibi toplumda kendilerini nasıl konumlandıklarını belirlemede inkâr edilemez bir rol oynamaktadır.

Yeni gelenleri kabul etme ve buna ilişkin göstergeler konusunda ev sahibi toplumların farklı yaklaşımlarına rağmen, ev sahibi ülkelerin medya sistemi, göçmen bilincini ve davranışını şekillendirme, göçmenlerin uyum göstermelerinde önemli bir rol oynamaktadır.

Türkiye uzun yıllardır çeşitli göçmen gruplarının başlıca destinasyonlarından biri olmuş, bölgesinde bulunan ülkelerde ortaya çıkan sosyo-politik olaylar nedeniyle göç etmek zorunda kalanlara kucak açmıştır. Türkiye'nin bölgesindeki göçmenlerin sığındığı bir ülke olması ve çeşitli dönemlerde yoğun göçmen akışına uğraması, onu göçmen sorunuyla baş etmeye yönelik yasal önlemler almaya itmiştir. Bu önlemlerden en başta geleni, bölgeden gelen göçmenlere sığınmacı statüsünün verilmesidir. Bu anlamda, ülkesindeki sorunlar nedeniyle Türkiye'ye gelen göçmenler Türkiye'de bulundukları süre içinde geçici koruma altına alınmaktadır. Türkiye'de geçici koruma altında bulunan göçmen bireyler ya istedikleri takdirde üçüncü bir ülkeye gidebilmekte ya da ülkelerinde göç etmelerine neden olan sorunlar ortadan kalkınca kendi ülkelerine gönüllü olarak dönmektedirler.

Suriye'de 2011'de başlayan halk ayaklanması ve ardından patlak veren iç çatışmalar nedeniyle komşu ülkelere, özellikle Türkiye'ye yönelen benzeri görülmemiş bir göçmen akışı olmuştur. Türkiye, Suriye'deki iç çatışmalardan kaçarak Türkiye'ye sığınan göçmenlere yönelik açık kapı politikasını benimseyerek göçmenlerin sınırlarından girmesine izin vermiştir. Bunun sonucunda Türkiye'ye sığınan milyonlarca Suriyeli göçmene ev sahipliği yapan Türkiye, cumhuriyetin kuruluşundan bu yana alışılmadık bir göçmen deneyimiyle karşılaşmıştır. Türkiye'de geçici koruma altında sığınmacı olarak bulunan Suriyelilerin özellikle ikamet izinleri, seyahat izinleri ve sağlık ve eğitim hizmetlerinin yönetilmesi önemli bir gereklilik haline gelmiştir. Bu açıdan, göçmenlerle ilgili sorunlarla baş etmek için 2013'te Göç İdaresi Başkanlığı kurulmuştur.

Suriye'de 2011'de iç karışıklıkların başlamasında itibaren Suriye'de sesini duyurma fırsatı bulamayan medya Suriyelilerin göç ettiği ülkelerde sesini duyurmaya başladı. Bu açıdan, Suriyeli muhalif medyanın önemli bir kısmı milyonlarca Suriyelinin sığınmacı olarak bulunduğu Türkiye'de yayın yapmaya başladı. Türkiye, ülkeye gelen

sığınmacılarla ilgili kararların bir parçası olarak bazı Suriyeli ve uluslararası kuruluşlara, özellikle muhalif Suriyeli medya kurumlarına Türkiye’de faaliyet göstermeleri için bir dizi kolaylık sağlamıştır. Bu durum, Türkiye'deki muhalif Suriyeli medya organlarının sayısının artmasına yol açmıştır.

Suriyeli medya kurumları, Suriye'deki devam eden savaşın ve bunun bölgesel ve uluslararası etkileriyle ilgili gelişmeleri yakından takip etmiş, ayrıca Türkiye'deki Suriyelilerin sorunlarına ve Türk toplumuyla ilişkilerine yakın bir ilgi göstermiştir. Bu kuruluşlar ilk yıllarda yayınlarını Arapça yapmışlardır. Son yıllarda ise Türkçe bilen yeni Suriyeli medya personelinin katılımıyla, Suriyeli medya organları Türk medya içeriklerine daha geniş bir erişim elde etmiş ve bu sayede özellikle Suriye savaşı ve Suriyeli sığınmacılarla ilgili Türkiye'deki mevcut medya anlatılarını daha iyi anlama imkânı bulmuştur.

Türkiye'deki medya anlatıları iki ana kategoriye ayrılabilir: Birincisi, 2014 yılından itibaren Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılarla ilgili sabit medya anlatıları; ikincisi ise, Türkiye'deki Suriyelilerle ilgili değişken medya anlatılarıdır. Her iki medya kategorisinin ortak paydası, Türkiye’ye göç eden Suriyelilerin hukuki statüsünü ifade ederken sergiledikleri karışıklıktır; Türkiye’ye göç edenler için "mülteciler", "sığınmacılar" veya "göçmenler" gibi farklı ve çelişkili terimleri birbirinden ayırt etmeden kullanılmaktadırlar. Bu karışıklığın üstesinden gelemediği izlenimini veren medya söylemi ise Suriye’den göç edenleri milliyetlerine göre tanımlamaktadır.

Diğer taraftan, bazı Suriyeli medya kuruluşları, Türk medya anlatılarıyla etkileşime geçmek için üç ana strateji benimsemiştir: birincisi, editoryal içerikte Türkiye ve Türk toplumu ile ilgili olayları ve konulara daha fazla yer ayırmak; ikincisi, Türkçe ya da hem Türkçe hem Arapça olarak medya platformları veya sosyal programlar başlatmak ya da saha raporları üretmek; üçüncüsü, Türk sosyal yapısına yeterli bir uyum ve entegrasyon sağlamak amacıyla, platformlar ve haber siteleri kurarak, Türkçe konuşan ve Arapça konuşan insanlar arasındaki kültürel ve dilsel boşluğu azaltmayı hedefleyerek ev sahibi Türk toplumuna daha fazla ulaşmak.

Tez çalışmamızda, Türkiye'de faaliyet gösteren üç önde gelen Suriyeli medya kuruluşunun (Enab Baladi Gazetesi, Radyo Rozana ve Suriye TV) Türkiye'ye ve Türk topluma yönelik medya içerikleri ayrıntılı bir şekilde incelemiştir. Çalışmanın örnekleme, her medya kuruluşu için 112 gün olmak üzere toplamda 336 gün olarak

belirlenmiştir. Bu örneklemin dağılımı şu şekildedir: Enab Baladi Gazetesi için 234 haber içeriği, Radyo Rozana için 111 haber ve paylaşım, Suriye TV için ise 1179 haber ve paylaşım. Verilere göre, 2022 yılı boyunca medya kuruluşlarının Türkiye ve Türk toplumuyla ilgili içerik yayınlamalarında belirgin bir artış görülmüştür. Bunun yanında bu dönemde Türk toplumu ve Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılarla ilgili gazetecilik içeriklerinde de artış yaşanmıştır. İçerik analizi vasıtasıyla Suriyeli üç medya kuruluşunun Türkiye ve Türk toplumuna yönelik tutumları benzerlik gösterirken, editoryal politikalarının içerik kapsamı, içerik konuları ve içerikte kullanılan çerçeveleri açısından birbirinden farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Tezimizde araştırılan Suriyeli medya kuruluşlarının Türkiye ve Türk toplumuna yönelik editoryal politikalarının, öncelikle finansman kaynağına ve olayın coğrafyasına bağlı olarak farklılık gösterdiği anlaşılmıştır. Ancak, bu medya kuruluşlarının Türk toplumuyla ilgili tutumları içeriklerinde yer verdikleri olaylar bağlamında belirginlik kazanmıştır. Çalışmada incelenen üç medya kuruluşunun, Türkiye veya ev sahibi Türk toplumuna ilişkin konuları ele almaktan belirgin bir şekilde kaçınan bir editoryal politika benimsediği görülmüştür; bu politika, olayların gerçekleştiği yere göre değişiklik göstermektedir.

Örneğin, International Media Support (IMS) tarafından finanse edilen "Enab Baladi" gazetesi, Türkiye'nin iç meselelerine yönelik haberlerinde dengeli bir yaklaşım benimsemiş, tarafsızlık ilkesine sıkı sıkıya bağlı kalmış ve yanlılıktan uzak, metodolojik kurallar izleyerek sosyal ve ekonomik raporlar sunmuştur. Bu raporlar, büyük ölçüde Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılara sağlanan insani yardım ve hizmet kolaylıkları gibi konulara odaklanmıştır. Gazetenin içeriğinde, Türkiye'nin Suriye'deki rolünün uluslararası düzeyde karşılanma biçimiyle ilgili olumlu bir dilin hâkim olduğu gözlemlenmiştir. Dahası, gazetenin, Türkiye'nin bazı ahlaki ve hukuki tartışmalı konulardaki duruşuna, örneğin eşcinselliğe karşı tutumuna destek verdiği görülmüştür. Ayrıca, Türkiye'deki sığınmacılara, özellikle Suriyelilere sağlanan kolaylıklar vurgulanmıştır.

"Enab Baladi" gazetesi, Türkiye'nin idari kontrolü altındaki Kuzeybatı Suriye'deki askerî gelişmelerin yanı sıra, bölgedeki güvenlik durumunun bozulması, yaygın yolsuzluk, adam kayırma, kaçırma olaylarına dikkat çekmiştir. Ayrıca, bu bölgede

yaşayan Suriyelilerin yaşam koşullarındaki değişimler vurgulanmıştır. Kuzeydoğu Suriye'ye ise medya ilgisi güvenliği tehdit eden terör faaliyetleri dolayısıyla olmuştur.

Dikkat çekici bir diğer nokta, gazetenin haberlerinde, nesnelliği koruma ve olaylara daha kapsamlı bir bakış açısı sunma amacıyla, kuzeydoğu Suriye'deki sivil meselelerin ele alınmasında yerel kaynaklardan faydalanmış olmasıdır. Gazetenin tarafsızlığını koruma çabası, herhangi bir tarafın resmî açıklamasını ya da söylemini benimsememesiyle açıkça görülmektedir. Bununla birlikte, gazetenin tutumu, saha ve insani haberlerde daha belirgin hale gelmiştir. "Enab Baladi" gazetesi, "nerede olursa olsun Suriyeli insan"a büyük bir önem vermektedir. Ayrıca gazete, "güvenli bölge" olarak adlandırılan bölgelerdeki olaylara önemli bir yer vermekte ve bölgedeki kritik merkezlerde meydana gelen araç bombalama olaylarını ve terör saldırısı sonucundaki sivil ölümleri rapor etmektedir.

Radyo Rozana, aynı şekilde (International Media Support - IMS) tarafından finanse edilmesine rağmen, "Enab Baladi" gazetesinden farklı bir yaklaşım benimseyerek Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılara yönelik daha büyük bir adım atmıştır. Rozana, sosyal ve sivil bir medya organı olarak öne çıkmayı hedeflemiş ve bu yaklaşımını dört ana alanda göstermiştir. Birincisi, Suriyelilerin durumunu izlemek ve desteklemektir. Bu amaçla, Rozana, Türkiye'deki Suriyelilerin durumunu yakından takip etmiş ve onların hukuki işlerini Türkiye'deki mevcut yasal düzenlemelere uygun şekilde yönetmelerine yardımcı olmuştur. Bu bağlamda, Suriyeli sığınmacıların geçici koruma kimliklerinin güncellenmesi, adres beyanlarının yapılması, çalışma izinlerinin ve turistik ikamet belgelerinin alınması gibi konularda karşılaştıkları hukuki zorluklara açıklık getiren içerikler üretmiştir. İkincisi, Türk Medeni Kanunu'nu tanıtmaktır. Bu doğrultuda, Rozana, Suriyeli dinleyicilere Türk medeni kanununu tanıtarak, özellikle kadının korunması ve şiddetin önlenmesi açısından Suriye'deki duruma kıyasla sağladığı avantajları vurgulamıştır. Radyo Rozana; medeni kanun, evlilik, boşanma, çocuk velayeti ve Türkiye ile Avrupa'da geçerli medeni evlilik ile Suriye ve diğer Arap ülkelerinde geçerli olan şer'i evlilik arasındaki farklar gibi konulara büyük önem verilmiştir. Aynı zamanda, içeriklerde, Suriye dışındaki Suriyelilerin evlilik, boşanma, doğum ve ölüm gibi işlemlerinin belgelenmesinin güvenilir yolları da ele alınmıştır. Üçüncüsü, Suriyelileri hukuki, hizmet ve sağlık hakları konusunda bilgilendirmektir. Bu amaca ulaşmak için, sığınmacı statüsündeki Suriyelilerin Türkiye'deki hakları ve sorumlulukları konusunda bilinçlenmelerini sağlamaya yönelik yayınlar yapılmıştır.

Bu kapsamda, Suriyeli sığınmacılara yönelik hizmet sunan Türk ortak komitelerde görev yapan hukukçular ve uzmanlardan yararlanarak, hukuki belgelerin düzenlenmesi, hakların korunması ve yasal süreçler hakkında bilgilendirmeler yapılmıştır. Dördüncüsü, şikâyet kültürünü canlandırmaktır. Bunu gerçekleştirmek için Rozana, Suriyelilerin haklarını daha iyi bilmelerini sağlayarak onları dolandırıcılık ve diğer sorunlara karşı korumayı hedeflemiştir.

Aynı zamanda, “sorumluluk” çerçevesi, radyonun içeriğinde, Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılarla ilgili haberlere odaklanarak ve Türkiye Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün Suriyeli sığınmacılara yönelik yeni düzenlemelerini ve geçici koruma kartlarına güncellemeleri sunarak belirginleşmiştir. Bu odaklanma, Suriyelilerin sağlık merkezlerinde, göç dairelerinde ve hizmet kurumlarında karşılaştıkları farklı durumları ve zorlukları ele alan araştırmacı raporlar ve içeriklerle, ayrıca Türkiye’deki Suriyeli işçilerin çalışma koşulları ve haklarını özellikle Avrupa ülkelerindeki Suriyeli mülteci işçilerle karşılaştırmalı olarak tartışılmasıyla desteklenmiştir. Dikkat çekici bir şekilde, radyo istasyonu, Suriyelileri kapsayan sosyal ve hukuki olayları salt ekonomik bir bakış açısıyla ele alma eğiliminde olmuştur; bu bağlamda özellikle kadının, eş, ağabey veya aileyi destekleyecek erkek bir bireyin yokluğunda çalışmak zorunda kalmasının altı çizilerek, Suriyeli ailelerin geçim ihtiyacı vurgulanmıştır.

Radyo Rozana, Enab Baladi gazetesinden farklı olarak, "gönüllü geri dönüş" haberlerini Türkiye'nin Kuzey Suriye'de gerçekleştirmeyi hedeflediği millî güvenlik stratejisi çerçevesinde ele almayı tercih etmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin idari sorumluluğu altında bulunan Kuzeybatı Suriye'deki askerî olayları, üçüncü bir taraf olarak yalnızca yerel kaynaklara dayanarak olayların akışını aktararak ele almıştır. Radyo, siyasi meselelere ve olaylara karışmaktan kaçınarak, yalnızca sosyal ve hizmet odaklı haberlere odaklanmasına rağmen, "Enab Baladi" gazetesinde olduğu gibi, Türkiye'nin idari sorumluluğundaki Kuzeybatı Suriye'deki olaylar ve konuları da ele almaya odaklanmıştır. Rozana'nın haberlerinde, "sorumluluk" çerçevesi ön plana çıkmıştır ve bu çerçeve, üç ana meseleye odaklanarak belirginleşmiştir. Birincisi, Türkiye'nin Kuzey Suriye'deki askerî operasyonlarıdır. Radyo, bu operasyonları Kuzey Suriye'deki sivilin görüşlerine dayanarak ele almış ve bu operasyonların, terör örgütleriyle mücadele ederek ve "güvenli bölge" kurarak Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar sorununa bir çözüm getirmesi üzerinde durmuştur.

İkincisi, hükümet daireleri ve eğitim müfredatlarıdır. Radyo, Türkiye'nin Kuzey Suriye'deki okullardaki eğitim müfredatınının içeriklerini ve sorunlarını tartışmıştır 3) Güvenlik Zaafiyetleri: Kuzeydoğu ve Kuzeybatı Suriye'de ortaya çıkan güvenlik zaafiyetlerini, yolsuzluğu ve uyuşturucu ticaretini vurgulayan Radyo, yerel muhabir ağıyla bu bu konuları takip etmiştir.

Diğer taraftan, Suriye TV'nin içeriği üzerine yapılan analiz, Katar tarafından finanse edilen "Fadaat Medya Grubu"na bağlı kanalın içeriklerinde ortaya çıkan yaklaşımının, Katar'ın Türkiye'ye yönelik politikasını açık bir şekilde yansıttığını ortaya koymuştur. Suriye TV, geniş gazetecilik ve lojistik imkânları ve gelişmiş muhabir ağı sayesinde Türkiye ve Türk toplumuyla ilgili olayları en kapsamlı şekilde ele alan medya kuruluşu olmuştur.

2021 yılına kadar Suriye TV, Türk hükümeti ve halkına yönelik diplomatik bir yaklaşımı benimsemiştir. Ancak, aynı yılın üçüncü çeyreğinden itibaren kanal, Türkiye ile ilgili konuları ve olayları birbirine karıştırmaktan kaçınan ve her olayı kendi zaman ve mekân bağlamında ele alan bir politika benimsemiştir. Bu bağlamda, kanal, Kuzeydoğu Suriye, Kuzeybatı Suriye ve Türkiye'deki olayları ayrı ayrı kapsamına almıştır. Örneğin, İdlib'deki gerilimin Türkiye'nin Moskova ile olan karmaşık meseleler üzerinde tavizler vermesine neden olduğu ve Soçi ve Astana anlaşmalarının bölgedeki askerî tırmanışlara karşı sivilleri korumada yetersiz kaldığı belirtilmiştir.

Suriye TV, "Enab Baladi" gazetesine benzer şekilde, Türk ordusu tarafından özgürleştirilen "Fırat Kalkanı" bölgelerindeki güvenlik zaafiyetine de dikkat çekmiştir. Bu bölgelerde, gazetecilerin ve yardım çalışanlarının kaçırılması, aktivistlerin ve insani yardım çalışanlarının suikasta uğraması ve sivil ölümlere neden olan bomba yüklü araçların yaygınlığı gibi olaylara yer vermiştir. Diğer taraftan, kanal, Türkiye'nin Kuzey Suriye'de düzenlediği kültürel, sosyal ve sportif etkinlikler ile Türkiye tarafından gerçekleştirilen sağlık taramaları ve insani yardım dağıtımları gibi hizmet projelerine geniş yer vermiştir. Örneğin, Türkiye'deki hastanelerde tedavi gören Suriyelilerle ilgili insani hikâyelere de odaklanılmıştır.

Enab Baladi ve Radyo Rozana'dan farklı olarak Suriye TV'nin medya içeriği, Türkiye'deki olayları ve Türk toplumuna ilişkin gelişmeleri daha esnek ve uyumlu bir şekilde almıştır. Başlangıçta, Suriye TV, çeşitli alanlarda Türk toplumuna uyum

sağlamada önemli aşamalar kaydeden Suriyelilerin deneyimlerine odaklanmış; hatta Türk medyasında takdir edilen Suriyelilerin hikâyelerine yer vermiştir. Suriyelilerin Türk toplumuna uyumuna yönelik söylemini güçlendirmek amacıyla düzenlenen insani katkılar ve toplumsal etkinlikleri de düzenli olarak yayınlamıştır. Ayrıca, Suriye TV yayınlarında Türk toplumunun sosyal yaşamı, gelenek ve göreneklerine değinen eğlenceli içeriklere yer ayırmıştır. Bu yaklaşım, kısmen de olsa, televizyon yayınlarının basın ve radyoya kıyasla daha fazla medya içeriği gerektirmesinden kaynaklanmaktadır.

Bununla birlikte, 2021'in üçüncü çeyreğinde Suriye TV, Türkiye ve Türk toplumu ile etkileşimini daha da ileriye taşıyarak Türkiye'deki sosyal ve siyasi içeriklere birkaç başlıkta yer vermiştir. Öncelikle, kanal, insani ve adli olaylar, veri yenileme sorunları ve geçici koruma kartları ve Suriyeli işçilerin haklarıyla ilgili içeriklere yer vermiştir. Bunun yanında, Türk hükümetinin aldığı kararlar ve Türkiye Göç İdaresi'nin Suriyeli sığınmacılarla ilgili yeni düzenlemelerle ilgili içeriklere yer vermiştir. Kanal, bu konulara verdiği önem dört temel yaklaşımla yansıtılmıştır: (1) Türkiye'deki Suriyelilerle ilgili olaylar konusunda kanalın duruşu ile uyumlu olan Türk medyasındaki içerikleri yeniden yayınlamak, böylece kanalın kendi bakış açısını yansıtabilecek özel haber içeriklerinden kaçınmak; (2) Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılarla ilgili Türk medyasında dolaşan söylemleri takip etmek, sahte ve uydurma haberleri çürütmek; (3) 2022'de başlatılan ve saha raporları ile desteklenen "Sual Al-Sha'ra" (Sokağın Sorusu) adlı programı, Türk toplumu ile uyum ve bütünleşmeyi teşvik etme amacıyla başlatmak; böylece Türkiye'deki Suriyelileri savunan ve onlara karşı öne sürülen yanlış iddiaları yanlışlayan bir platforma dönüştürmek; (4) Türkiye'deki Suriyelilere muhtemel göç güzergahlarını değerlendirmede rehberlik etme amacıyla, Suriyeli sığınmacılar için Bosna'da yaşamın avantajlarını ve Türkiye'den Bosna'ya geçişle ilgili yasal prosedürleri ele alan bir dizi saha raporları yayınlamak. Son olarak, kanal, Suriyelilerin Umman Sultanlığı'na seyahat etme olanaklarını araştıran benzer raporları da yayınlayarak göç ve iltica konularında hukukçular ve uzmanların Umman'da ikamet etmenin avantajlarını açıkladıkları içerikler sunmuştur.

Görsel ve gazetecilik materyalleri ile resmî kaynaklar açısından, Türk medya kuruluşlarına sıkça başvurulmasının ve Türk medya platformlarında paylaşılan görüntü ve video kliplerin alıntılanmasının, bu üç medya kuruluşunun Türkiye ve Türk

toplumuna olumlu ya da olumsuz bir yaklaşımı ile doğrudan bağlantılı olmadığı gözlemlenmiştir. Aksine, bu kaynakların kullanılması, güvenilirliği koruma ve izleyiciye haber ve bilgi kaynaklarını doğrulama hakkı verme amacını taşımaktadır. Diğer yandan, bu üç medya kuruluşu, kuzeybatı Suriye’de meydana gelen olayları ve gelişmeleri aktarmak için ağırlıklı olarak yerel kaynakları—aktivistlere ve muhabirlere—kullanırlar, kuzeydoğu Suriye’deki askerî olaylarla ilgili olarak ise Türkiye Savunma Bakanlığı ve ulusal medyada yayımlanan içeriklere daha fazla bağlı kalmıştır.

Çalışmada incelenen üç medya kuruluşunun, Türkiye veya ev sahibi Türk toplumuna ilişkin konuları ele almaktan belirgin bir şekilde kaçınan bir editoryal politika benimsediği görülmüştür. Türkiye’de faaliyet gösteren Suriyeli medya kuruluşlarının kimliğinin, “diaspora gazeteciliği”nden ziyade “sürgün gazeteciliği”ne daha yakın olduğunu söyleyebiliriz. Bu kuruluşlar, öncelikle anavatanla ilgili meseleleri vurgulamayı hedeflemekte, özellikle krizler ve savaşlar nedeniyle yerinden edilmiş sığınmacıların karşılaştığı zorluklara odaklanmaktadır.

Bu doğrultuda, Türkiye’deki Suriyeli medya kuruluşları, ev sahibi ülkeye yönelik seçici bir yaklaşım sergileyerek Suriyelilerin Türkiye’de karşılaştıkları günlük yaşam sorunlarına odaklanmaktadır. Bu anlamda, öncelikle, Suriyeli sığınmacıların yaşamını doğrudan etkileyen hükümet politikaları, ikamet, çalışma ve eğitimle ilgili yasal düzenlemelerle ilgili gelişmeler izlenmektedir. Böylece, Suriyeli sığınmacılara günlük yaşamlarını iyileştirmede ve Türk toplumuna uyum sağlamada faydalı, pratik içerikler sunmayı amaçlayan bir medya yaklaşımı benimsenmektedir.

Türkiye’deki bazı Suriyeli medya kuruluşları, Türk toplumuyla ilgili çeşitli içerikler sunmaya çalışsalar da, Suriyelilerin günlük deneyimleri ve Türkiye’de karşılaştıkları yasal, ekonomik ve toplumsal sorunlar ve zorluklar üzerinde odaklanan bir yayın politikası benimsemişlerdir. Bununla birlikte, Suriye TV farklı bir yaklaşım benimsemiş, ülkeye sığınan Suriyeli mültecilerin karşılaştığı toplumsal zorlukları ele alırken Türkiye’deki siyasi bölünmelere de yer vermiştir. Bu medya platformu, yalnızca Türkiye’deki Suriyelilerin temel ihtiyaçlarını ve sorunlarını değil, aynı zamanda Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların varlığından kaynaklanan siyasi ve ideolojik gerilimleri ve bu meselelerin bölgesel ve yerel yansımalarını da ele almıştır.

Çalışma örneğindeki bazı medya kuruluşlarının son on dört yıl içinde Türkçe dilinde programlar ve raporlar sunmaya başladığı görülmüştür. Bu programlarda daha çok bazı Türk medya organlarında Suriyeliler hakkında sunulan sığınmacı imajına tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, Suriyeli medya kuruluşları, Türkiye’deki Suriyelilerin deneyimlerine dair alternatif anlatılar sunmayı amaçlamışlardır. Bu anlatılar, bazı Türk medya organlarındaki Suriyelilerle ilgili algıların gerçekliğini Suriyelilerin günlük hayatlarından kesitler sunarak sorgulamayı hedeflemiştir. Bu şekilde, Türkiye’deki Suriyeli medya kuruluşları sadece olayları takip etmekle kalmamış, aynı zamanda Suriyeli sığınmacılarla ilgili içeriden bir bakış açısı sunarak Türk kamuoyunu etkilemeyi amaçlamıştır.

KAYNAKLAR

- Abedtalas, M. Alokiah, W. Alwaka, A. Alijasem, A. Sheikh Esmaeel Zada, R. (2021). "Top-Down Naturalization: Turkish Government Propensity and Syrian Refugee Attitudes", *Journal of Social and Development Sciences*, 12(2), 45- 57.
- Abdulrahim, A. (1983). "Relations of the Levant with Egypt in the Ottoman Era", *Doha Magazine*, 1, 32- 33.
- Abrams, D. (2010). Processes of prejudice: "Theory, evidence and intervention, Centre for the Study of Group Processes", *University of Kent, Equality and Human Rights Commission Research Report*, 56, 13.
- Abu Haniyeh, H. Kamal, S. Abu Rumman, M. Choucair, S. Othman, T. Ashour, O. Al-Khatib, M. Al- raji, M. Badawi, T. Hussein, J. (2017). "*The Islamic State Organization: Origins, Impact, and Future*", The Arab House for Science "Publishers" and Al Jazeera Center for Studies, 1st Edition, Qatar: Doha.
- Acar, Y. (1983). "Cumhuriyet İdaresinin Devraldığı Ekonominin Genel Durumu", *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(4), 97-108.
- Adıgüzel, Y. (2016). "*Göç Sosyolojisi*", Nobel Akademik, Ankara.
- AFAD, (2017). "*Türkiye'deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması Raporu*", 101- 106.
- AFAD. (2020). "*Uluslararası İnsai Yardım Raporu*", 43- 48.
- Ager, A. Strang, A. (2008). "Understanding Integration: A Conceptual Framework", *Journal of Refugee Studies*, 21(2), 166–191.
- Ahmad, S. (2004). "Affective Economies", *Duke University Press*, 22(2), 117- 139.
- Akgündoğdu, S. (2023). "Turkish Backlash: How Street Interviews Spread Anti-Syrian Refugee Sentiment", *The Washington Institute for Near East Policy*, 131, 1- 11.
- Al-Abdullah, S. (2019). "2019'dan Sonra Suriye Rejimi Tarafından Kontrol Edilen Bölgelerden Göç Motifler – Varış Noktaları – Etkiler", *Haramoon Çağdaş Araştırmaların Merkezi*, 75- 76.
- Al-Arabi, H. (2022). "Social and Living Conditions of Immigrant Communities: A Field Study on a Sample of Syrians in 6th of October City", *Egyptian Journal of Social and Behavioral Sciences*, 6(6), 56- 89.
- Albert, A. Porter, J. (1988). "Children's Gender-Role Stereotypes: A Sociological Investigation of Psychological Models", *Sociological Forum*, 3, 184- 210.
- Aldamen, Y. (2023). "Xenophobia and Hate Speech towards Refugees on Social Media: Reinforcing Causes, Negative Effects, Defense and Response Mechanisms Against That Speech", *Societies*, 13(83), 1- 26.
- Alencar, A. (2017). "Refugee Integration and Social Media: A Local and Experiential Perspective", *Information, Communication & Society*, 21(11), 1588- 1603.
- Al-Jazeera. (2010). "Basın özgürlüğü açısından en kötü 10 ülke", (<http://aljazeera.net>, Erişim tarihi: 18.10.2023).
- Al-Khalidi, A. Hoffmann, S. Tanner, V. (2007). "*Iraqi Refugees in the Syrian Arab Republic: A Field-Based Snapshot*", The Brookings Institution, University of Bern, Project on Internal Displacement, Massachusetts Washington DC.
- Al-Khoei, H. Geranmayeh, E. Toaldo, M. (2017). "After ISIS: How to Win the Peace in Iraq and Libya", *European Council on Foreign Relations*, 2, 1- 18.
- Al-Mostafa, H. (2012). "*Suriye Devriminde Sanal Kamusal Alan*", Arap Araştırma ve Politika Çalışmaları Merkezi, Beyrut.
- Al-Sahli, N. M. (2002). "*Palestinian Refugees in Syria and Lebanon: Indicators of Development and Growth (1948-2002)*", Dar Canaan for Studies and Publishing, Damascus.

- Al-Sahli, N. M. (2014). "Palestinians of Syria and the Tragedy of Asylum and Forced Displacement", *Journal of Palestine Studies*, 97, 139- 147.
- Al-Shawaakh, A. Nasrullah, B. Abdullah, O. (2022). "Suriye'nin Kuzeyindeki Güvenli Bölgenin Haritası", *Josur Araştırmalar Merkezi*, 6- 9.
- Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Addison-Wesley.
- Al-Tirkavi, K. (2023). "A Map of the Distribution of Syrians Inside and Outside Syria", *Jusoor for Studies*, 1- 14.
- Al-Thubaiti, A. (2016). "Information Bias in Health Research: Definition, Pitfalls and Adjustment Methods", *Journal of Multidisciplinary Healthcare*, 9: 211- 217.
- Altunışık, M. (2010). "Turkey: Arab Perspectives", *Turkish Economic and Social Studies Foundation (TESEV), Foreign Policy Analysis Series*, 4, 11.
- Al-Zabad, Q. (2015). "An Inventory of the Status of New Radio Stations and Websites in Syria", Media Measurement Institute (WEEDO).
- Al-Zoubi, Z. (2021). "Al-Jazeera's Role in the Syrian Uprising: A Study of Al-Jazeera's Coverage of the SYRIAN UPRISING, its Impact on Syrian Audience Perception, and the Factors Motivating Content Selection", Bournemouth University, Doctor of Philosophy, 91- 275.
- Amit, K. Dolberg, P. (2023). "Who do you Think I am? Immigrant's First Name and Their Perceived Identity", *Comparative Migration Studies*, 11(6), 1- 18.
- Akdeniz, Y. (2018). "Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Mülteci Öğrencilerin Uyum Sorunları: Şanlıurfa ili Öğrenci", Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Amnesty International. (2023). "Refugees, Asylum Seekers and Migrants", (<https://www.amnesty.org/en/what-we-do/refugees-asylum-seekers-and-migrants/> , Erişim tarihi: 17.09.2022).
- Andersen, K. Shehata, A. Andersson, D. (2021). "Alternative News Orientation and Trust in Mainstream Media: A Longitudinal Audience Perspective", *Digital Journalist*, 11(5), 833–852.
- Aksel, D. İçduygu, A. (2012). *Türkiye’de Düzensiz Göç*, Uluslararası Göç Örgütü, Türkiye.
- Aktel, M. Kaygısız, Ü. (2018). "Türkiye’de Göç Yöntemi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(2), 579-604.
- Amodio, D. M., Cikara, M. (2021). "The Social Neuroscience of Prejudice", *Annual Review of Psychology*, 72, 439–469.
- Andresen, S. Neumann, S. Schneekloth, U. (2021). "How Children in Germany Experience Refugees: A Contribution from Childhood Studies", *Child Indicators Research*, 14, 2045- 2064.
- Apple, M. Weber, S. Kronberger, N. (2015). "Stereotype Threat and the Cognitive Performance of Adolescent Immigrants: The Role of Cultural Identity Strength", *Contemporary Educational Psychology*, 42, 71-81.
- Arabcı, H. M. (2012). "1783'ten II. Dünya Savaşı'na Kadar Kırım'dan Anadolu'ya Yapılan Göçler (Sepepleri ve Sonuçları)", *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu*, 1(38), 227- 241.
- Aronson, J. Fried, C. Good, C. (2001). "Reducing the Effects of Stereotype Threat on African American College Students by Shaping Theories of Intelligence", *Journal of Experimental Social Psychology* 38, 113–125.
- Arslan, S. (2008). "Balkan Savaşları Sonrası Rumeli’den Türk Göçleri ve Osmanlı Devleti’nde İskanları", Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.

- Arslan, M. (2016). "Geçmişten Günümüze İzmir Yahudileri: Yerleşme, Kurumsallaşma Süreci ve Mevcut Durum", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5 (2), 197-224.
- Asher, A. Naor, D. Maan, Y. (2021). "Defending Freedom of Expression and Challenging the Press and Media Laws in Lebanon: The Case of the Lebanese Political TV Satire Shows", *Contemporary Review of the Middle East*, 8(4), 388-409.
- Ashforth, B. E., Mael, F. (1989). Social Identity Theory and the Organization. *The Academy of Management Review*, 14(1), 20–39
- Atabek, N. (2005). "Tarihsel Süreçte Türkiye'de Yerel Basın ve Yerel Yöntemler", *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2, 63- 74.
- Aydemir, S. Şahin, M. (2018). "Zorunlu-Kitlesele Göç Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım: Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar Örneği", *Dinî Araştırmalar*, 21(53), 121 – 148.
- Aydoğdu, A. İlhan, E. (2020). "Alternatif Bir İletişim Aracı Olarak YouTube: 2019 Yerel Seçimlerinde Sokak Röportajları Yapan Siteler Üzerine Bir İnceleme", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek okulu Dergisi*, 23(2), 433-442.
- Ayoub, M. (2015). "The situation of Syrian refugees in Egypt", The American University in Cairo, *Center for Migration and Refugee Studies*, 1, 32- 39.
- Ayoub, M. Khallaf, S. (2014). "Syrian Refugees in Egypt: Challenges of a Politically Changing Environment", *Cairo Studies on Migration and Refugees*, 7, 1–76.
- Ayoub, M. (2019). "Understanding Germany's response to the 2015 refugee crisis", Faculty of Economics and Political Science, Cairo University, *Review of Economics and Political Science*, 8(6), 577-604.
- Aytekin, M. (2019). "İmam-Hatip Liselerinde Okuyan Suriyeli Öğrencilerin Yaşadıkları Uyum ve Dil Sorunları", Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Ayvazoglu, A. Künuroğlu, F. Van De Vijver, F. Yağmur, K. (2021). "Acculturation of Syrian Refugees in the Netherlands: Religion as Social Identity and Boundary Marker", *Journal of Refugee Studies*, 34(1), 555- 578.
- Ayvazoglu, Ş. Kunuroglu, F. Yağmur, K. (2021). "Psychological and socio-cultural adaptation of Syrian refugees in Turkey", *International Journal of Intercultural Relations*, 80, 99- 111.
- Baban, F., Ilcan, S., Rygiel, K. (2016). "Syrian Refugees in Turkey: Pathways to Precarity, Differential Inclusion, and Negotiated Citizenship Rights", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 43(1), 41–57.
- Badalič, V. (2023). "Trapped in the Underground Economy: Syrian Refugees in the Informal Labour Market in Turkey", *Third World Quarterly*, 44(5), 967-984.
- Bahatia N. Bahatia, S. (2020). "Changes in Gender Stereotypes OverTime: A Computational Analysis", *Psychology of Women Quarterly*, 45(1), 106- 125.
- Baird, T. (2014). "The More You Look the Less You See", *Nordic Journal of Migration Research*, 4(1), 3- 10.
- Bakioğlu, A. Artar, F. İzmir, H. (2018). "Ankara'daki Suriyelilerin Mültecilik Deneyimleri Göç, Gündelik Yaşam, Geçim Deneyimleri ve Sosyal Dışlanma", *Sosyoloji Derneği Yayını*, 25, 1- 65.
- Balistreri, KS., Joyner K, Kao G. (2017). "Trading Youth for Citizenship? The Spousal Age Gap in Cross-Border Marriages", *Popul Dev Rev*, 43(3), 443-466.

- Bankston, L. C. Zhou, M. (1995). "Religious Participation, Ethnic Identification, and Adaptation OF Vietnamese Adolescents in an Immigrant Community", *The Sossyological quarterly*, 36(3), 523-534.
- Baron, J. Ritov, I. (2004). "Omission Bias, Individual Differences, and Normality", *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 94, 74- 85.
- Barrett, M. (2000). *"The Development of National Identity in Childhood and Adolescence"*, University of Surry, University of Surrey, USA.
- Bashford, A. McAdam, J. (2014). "The Right to Asylum: Britain's 1905 Aliens Act and the Evolution of Refugee Law and History Review", *American Society for Legal History*, 32(2), 309-350.
- Baş, E. (2011). "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde Din Kültürü ve Hayatı (Tarih Yazarı Neşri'nin Anlatılarına Göre)", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 52(2), 55-84.
- Baycar, M. (2015). "Ottoman -Arab Transatlantic Migrations in The Age of Mass Migrations (1870-1914) ", University of Oxford, Oxford.
- Bayır, D. Aksu, F. (2020). "Açık Kapı Politikasından Güvenlik Tehdidine: Türkiye’de Suriyeli Sığınmacılar Olgusu", *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 8(2), 324-356.
- Bayrak, V. N. (2023). *"Göç ve Din: Niğde Kent Merkezinde Yaşayan Suriyeli Mülteciler Örneği"*, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Bayram, Y. (2016). "Yerelde Öteki Olmak: Suriyeli Sığınmacıların Trabzon Yerel Gazetelerinde Söylemesel Temsili", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(42), 1416- 1429.
- B.B.C. Media Action. (2012). "Country Case Study Syria: Support to Media Where Media Freedoms and Rights are Constrained", 1- 20.
- Beek, M. Fleischmann, F. (2019). "Religion and Integration: Does Immigrant Generation Matter? The Case of Moroccan and Turkish Immigrants in the Netherlands", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 46(17), 3655- 3676.
- Beißert, H. Gönültaş, S. Lynn Mulvey, K. (2019). "Social Inclusion of Refugee and Native Peers Among Adolescents: It is the Language that Matters!", *Journal of Research on Adolescence*, 30(1), 219–233.
- Berman, Y. Phillips, D. (2000). "Indicators of Social Quality and Social Exclusion at National and Community Level", *Social Indicators Research*, 50(3), 329–350.
- Benek, S. (2015). "Türkiye-Suriye İlişkilerinin Sosyal Coğrafya Açısından Tarihsel Arka Planı", *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 15(1),171-192.
- Bender, M. Yan Osch, Y. He J, Güngör D, Eldja A. (2022). "The Role of Perceived Discrimination in Linking Religious Practices and Well-Being: A Study Among Muslim Afghan Refugees in the Netherlands", *Int J Psychol*, 57(4), 445-455.
- Bennett, M. J. (1998). "Intercultural Communication: A Current Perspective. In Milton J. Bennett (Ed.), *Basic concepts of intercultural communication: Selected readings*. Intercultural Press, Yarmouth, ME.
- Berry, J. (1992). "International Migration", *Acculturation and Adaptation in a New Society*, 3.
- Berry, J. W. (2006). *"Acculturation Psychology"*, Cambridge University Press, New York.
- Bhugra, D. (2004). "Migration and mental health", *Asta Psychiatrica Scandinavica*, 109(4), 243- 258.
- Bhugra D, Becker MA. (2005). "Migration, cultural bereavement and cultural identity", *World Psychiatry*, 4(1), 18-24.

- Bicha, K. (1982). "Hunkies: Stereotyping the Slavic Immigrants, 1890-1920", University of Illinois Press, *Journal of American Ethnic History*, 2(1), 16-38.
- Biçer, N. (2017). "The Views of Syrian Refugees Migrating to Turkey on the Turkish Language and Culture: Kilis Case", *Journal of Education and Training Studies*, 5(3), 97- 109.
- Blecher, R. (2002). "When Television is Mandatory: Syrian Television Drama in the 1990s", Presses de l'Ifpo, *French Institute of Damascus, Damascus*, 169-179.
- B.M. Güvenlik Konseyi. (2006). "Karar 1738 (2006)", 1-3.
- Blumer, H. (1969). *Symbolic Interactionism: Perspective and Methods*, Prentice Hall. Englewood Cliffs, NJ.
- Bogic, M. Njoku, A. Priebe, S. (2015). "Long-term mental health of war-refugees: A systematic literature review", *International Health and Human Rights (BMC)*, 15(29), 1- 40.
- Bontainbal, İ. (2023). "The Good, the Bad and the Advantageous: Migrants' Attitudes Towards Other Migrants", *International Journal of Intercultural Relations*, 94, 1- 10.
- Boztaş, Ö. (2019). "Shrinking Humanitarian Space in Turkey: The Government of Turkey's Agency in Shaping the Operations of Humanitarian NGOs in Turkey", *University of Gaziantep, METU Studies in Development*, 46, 154- 160.
- Branscombe, N. Schmitt, M. Harvey, R. (1999). "Perceiving Pervasive Discrimination Among African Americans: Implications for Group Identification and Well-Being", *Journal of Personality and Social, American Psychological Association*, 77(1), 135-149.
- Briscoe, I. Janssen, F. Smits, R. (2012). "Stability and Economic Recovery after Assad", *Clingendael Institute*.
- Brown, C. Bigler, R. (2005). "Children's Perceptions of Discrimination: A Developmental Model", *Society for Research in Child Development*, 76(3), 533-553.
- Brugha, M. Hollow, D. Pacitto, J. Gladwell, C. Dhillon, P. Ashlee, A. (2021). *"Turkey: A Case History of Education Provision for Refugees from 2011 to 2019"*, Jigsaw Consult, United Kingdom.
- Bruner, J. S. (1957). "On Perceptual Readiness", *Psychological Review*, 64(2), 123–152.
- Buckner, E. (2013). "The Seeds of Discontent: Examining Youth Perceptions of Higher Education in SYRIA", *Comparative Education*, 49(4), 440-463.
- Buhrmester, D. Furman, W. (1992). "Age and Sex Differences in Perceptions of Networks of Personal Relationships", *Child Development*, 63(1), 103–115.
- Burwell, R. J. Hill, P. Van Wicklin, J. F. (1986). "Religion and Refugee Resettlement in the United States: A Research Note", *Review of Religious Research*, 27(4), 356-366.
- Cafarella, J. (2014). *"Middle East Security Report 25, Jabhat Al-Nusra in Syria: An Islamic Emirate for Al-Qaeda"*, İstitute for The Study of War (İSW), Washington DC.
- Calhoun, C. (2011). "Civil Society and the Public Sphere. In: Edwards, Michael, (ed.) *The Oxford Handbook of Civil Society*", Oxford handbooks in politics & international Relations, Oxford University Press, Oxford
- Cantat, C. Pécoud, A. Thiollet, H. (2023). "Migration as Crisis", *American Behavioral Scientist*, 1(1), 1- 23.
- Council for At Risk Academic (Cara). (2019). *"The State of Higher Education in Syria Pre-2011"*, Universty of Cambridge, Cambridge.

- Carter, J. Hall, J. Karney, D. Rosip, J. (2006). "Individual Differences in the Acceptance of Stereotyping", *Journal of Research in Personality*, 40(6), 1103-1118.
- Casey, T. Dustmann, C. (2010). "Immigrants' Identity, Economic Outcomes and The Transmission of Identity Across Generations", Oxford University Press on behalf of the Royal Economic Society, *The Economic Journal*, 120 (542), 31-51.
- Chapparban, S. (2019). "Hijrat: The Islamic Psychology of Migration", *Encyclopedia of Psychology and Religion*, 1068.
- Christopher J. Norton and David R. Braun. (2010). *"Asian Paleoanthropology: From Africa to China and Beyond: Vertebrate Paleobiology and Paleoanthropology"*, Springer, London.
- Certel, N. (2023). *"Türk Vatandaşı Erkeklerin Suriyeli Kadınlara Kurduğu Çok Eşli Evlilikler: Evlilik İçi Farklı Aktörlerin Gözünden Çok Eşlilik Deneyimi"*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ceylan, A. Uslu, İ. (2019). "7 Haziran 2015 Genel Seçimlerinde Partilerin Uluslararası Göç Yaklaşımları Üzerine Karşılaştırmalı İnceleme", *Social Sciences Research Journal*, 8(1), 972- 1114.
- Chong, D. Druckman, J. N. (2007). "A Theory of Framing and Opinion Formation in Competitive Elite Environments", *Journal of Communication*, 57(1), 99–118.
- Cohon, D.J. (1981). "Psychological Adaptation and Dysfunction among Refugees", *The International Migration Review*, 15(1-2), 255- 275.
- Juan R. I. Cole. Kandiyoti, D. (2002), "Nationalism and the Colonial Legacy in the Middle East and Central Asia: Introduction", Cambridge University Press, *International Journal of Middle East Studies*, 34(2), 189- 203.
- Conway, S. (2002). "From Fellow-Nationals to Foreigners: British Perceptions of the Americans", circa 1739- 1783, *The William and Mary Quarterly*, 59(1), 67.
- Cornell, S. (1998). "Religion as a Factor in Caucasian Conflicts", *Civil War*, 1(3), 46-64.
- Courbage, Y. (1994). "Fertility Transition in Syria: From Implicit Population Policy to Explicit Economic Crisis", *International Family Planning Perspectives*, 20(4), 142-146.
- Cömert, K. (2019). *"İstanbul Yerel Medyasında Mülteci Haberlerinin Barış Gazeteciliği Açısından İncelenmesi"*, Yüksek Lisans Tezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Czopp, A. Kay, A. Cheryan, S. (2015). "Positive Stereotypes Are Pervasive and Powerful", *Perspectives on Psychological Science*, 10(4), 451–463.
- Çağatay, N. (1996). "Türklerin Tarihteki Yeri ve Millî Özellikleri", *Erdem*, 8(23), 503-528.
- Çağlar, İ. Özkır, Y. (2014). *"Suriyeli Mültecilerin Türkiye Basınında Temsili"*, İstanbul Üniversitesi, Ortadoğu Yıllığı, İstanbul.
- Çapraz, H. (2006). "XIX. Yüzyılda Çarlık Rusyasının Kırım Politikası", *Karadeniz Araştırmaları*, 11, 57-70.
- Çakır, S. (2011). "Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 24, 129- 142.
- Çakmak, H. (2021). *"Suriyeli Öğrencilere Yönelik Algının Kaynakları: Türk Öğretmen, Öğrenci ve Veliler"*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Çetin, B. I. (2017). "Kimlikleriyle Romanlar: Türkiye'deki Roman Vatandaşlara Yönelik Sosyal İçerme Ulusal Strateji Belgesi ve Birinci Aşama Eylem Planı'nın Değerlendirilmesi", *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 15(1), 85- 112.
- Çolak, F. (2013). "Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye Göç Hareketi (1950-1951)", *Tarih Okulu İlkbahar-Yaz*, 14, 113-145.
- Çoksan, S. Erdugan, C. Öner-Özkan, B. (2020). "The Common Other Syrian: The Syrian Refugee Representation in the Context of Social Identity and Realistic Threat", *PsyArXiv*, 1- 58.
- Cömertler, N., Kar, M., (2007). "Türkiye'de Suç Oranının Sosyo-Ekonomik Belirleyicileri: Yatay Kesit Analizi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 62(2), 37-57.
- Dajani, N. (2013). "The Myth of Media Freedom in Lebanon", *Arab Media and Society*, 18, 1- 9.
- Davis, J., Jennings, E., (2018). "Spatial and Temporal Dimensions of Migration on Union Dissolution", *Int Migr*, 56(6):136-152.
- Delgado-Rodríguez M, Llorca J. (2004). "Bias", *J Epidemiol Community Health*, 58(8), 635–641.
- Della Ratta, D., Valeriani, A., (2012). "Remixing the Spring!: Connective Leadership and Read-Write Practices in the 2011 Arab Uprisings", *Cyber Orient*, 6(1), 52-76.
- Demir, H. (2013). "Klasik Dönem Osmanlı Devleti'nde Din-Devlet İlişkilerinin Laiklik, Sekülerizm, Teokrasi ve Din Devleti Sistemleri Kapsamında İncelenmesi", *Ankara Barosu Dergisi*, 3, 271- 288.
- Denham, B. (2022). "Oriental Irritants and Occidental Aspirants: Immigrant Portrayals in Hearst Magazines 1905–1945", *Journalism & Communication Monographs*, 24(1), 4- 64.
- Derviş, M. (2003). "Shawwam Migration to Egypt During the Second Half of the Nineteenth Century and the Beginning of the Twentieth Century", An-Najah National University, Palestine: Nablus.
- Devine, P. G. Elliot, A. J. (1995). "Are Racial Stereotypes Really Fading? The Princeton Trilogy Revisited", *Personality and Social Psychology Bulletin*, 21(11), 1139–1150.
- Devlin, J. (1991). "The Baath Party: Rise and Metamorphosis", *Oxford University Press on behalf of the American Historical Association*, 96(5), 1396- 1407.
- Devran, Y. Özcan, Ö. (2016). "Söylemlerin Dilinden Suriye Sorunu", *Marmara İletişim Dergisi*, 25, 46- 48.
- DİFİ. (2019). "Arap Dünyasında Evliliğin Durumu", Doha Uluslararası Aile Enstitüsü, Qatar, Doha.
- Dobai, A., Hopkins, N., (2022). "Ethnic Identity Concealment and Disclosure: Contexts and Strategies", *British Journal of Social Psychology*, 61(3), 790-807.
- Doğan, H. (2015). *Osmanlı Devleti'nin Rumeli'nin İskânında Uyguladığı Yöntem ve Stratejiler*, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi, Kırıkkale.
- Doğanoğlu, M. (2022). "Ensar-Muhacir Söyleminin Ekonomi-politiği: Türkiye'deki Suriyelilerin Çalışma Hayatına Eklemlenmesi", *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 21(4), 2446-2455.
- Dollet, S. (2014). *The New Syrian Press: Appraisal, Challenges and Outlook*. CFI.
- Doocy, S. Lyles, E. Delbiso, T. Robinson, C. (2015). "Internal Displacement and the Syrian Crisis: An Analysis of Trends from 2011–2014", *Conflict and Health*, 9(33), 2- 11.

- Duman, T. (2019). "Toplumsal Uyum İçin Eğitimin Önemi: Türkiye'deki Suriyeliler Örneği", *SEFAD*, 41, 343-368.
- Dursun, D. (2001). "Kafkasya", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 24, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Due, C. W. Riggs, D. Augoustinos, M. (2016). "Experiences of School Belonging for Young Children with Refugee Backgrounds", Cambridge University Press, *The Educational and Developmental Psychologist*, 33(1), 33 – 53.
- Durkheim, E. (1951). "Suicide: A Study in Sociology", Behavioral Sciences, Social Sciences, 2. Edition, London.
- Durmuş, İ. (2017). "Türk Adının Ortaya Çıkışı, Anlamı ve Yayılışı", *Gazi Üniversitesi Dergisi*, 10(20), 37- 47.
- Edwards, J. (2023). "Refugee and asylum-seeker children's experiences: results of ameta ethnography", *Children Geographies*, 1, 16.
- Edwards, M. (2005). Migration in the Middle East and Mediterranean, *The Policy Analysis and Research Programme of the Global Commission on International Migration*, Panteion University, Athens.
- Efe, İ. (2015). "Türk Basınında Suriyeli Sığınmacılar", *Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA)*, SETA Yayınları 57.
- Effing, R. Hillegersberg, J. Huibers, T. (2011). "Social Media and Political Participation: Are Facebook, Twitter and YouTube Democratizing Our Political Systems?", *Part of the Lecture Notes in Computer Science book series (LNISA)*, 6847, 25- 35.
- Eichbaum, Q. Meunier, C. White, M. Ravi, R. Grant, E. Riess, H. Bleakley, A. (2023). "Empathy Across Cultures – One Size does not Fit All: From the Ego-Logical to the Eco-Logical of Relational Empathy", *Advances in Health Sciences Education*, 28, 643- 657.
- Ekici, H. (2019). "Türk Toplumunda Suriyelilere Yönelik Algılanan Tehditler ve Çözüm Önerileri", *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(44), 695-730.
- Ellemers, N. Spears, R. Doosje, B. (2002). "Self and Social Identity", *Annu Rev Psychol*, 53, 161-186.
- Elliott, F. (1978). "Chinese Newspapers in the United States: Background Notes and Descriptive Analysis", *The Association for Education in Journalism*, 61, 5- 20.
- Elmas, Ş. (2019). "Türk Basınında Suriyeli Sığınmacı Kadınların Temsili", Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Else, B. (2011). "Citizens and Sportsmen: Fútbol and Politics in Twentieth-Century Chile", University of Texas Press, Texas.
- El-Zein, H. (2020). "The Image of Syrian Refugees in the Lebanese Press: Case of Al-Akhbar Newspaper", *Vilnius University Press*, 14, 8- 26.
- Entman, R. M. (1992). "Blaming the Victim: The Role of Media in Social Policy", *Journal of Communication*, 42(2), 11-27.
- Entman, R. M. (1993). "Framing as a Theory of Media Effects", *Journal of Communication*, 49(1), 103-122.
- Erdoğan, M. (2014). "Syrians in Turkey: Social Acceptance and Integration", Hacettepe University, Migration and Politics Research Center, Ankara.
- Erdoğan, M. (2015). "Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum", Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi Yayınları, Ankara.
- Erdoğan, M. (2021). "Suriyeliler Barometresi SB- 2021: Suriyelilere Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi", Ankara.

- Erdoğan, M. Nülver, C. (2015). "Türk İş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklenti ve Önerileri", *Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu*, 353(41), Ankara.
- Erdoğan, A. Erdoğan, M. (2020). "Syrian University Students in Turkish Higher Education: Immediate Vulnerabilities, Future Challenges urope European Higher Education Area", *European Higher Education Area: Challenges for a New Decade*, 229–252.
- Erkan, S. (1996). "Kırım ve Kafkasya Göçleri (1878–1908)", Kara- deniz Teknik Üniversitesi Kafkasya ve Orta Asya Ülkeleri Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, Trabzon.
- Eriksson, S. (2013). "The Same but Different. Negotiating Cultur ent. Negotiating Cultural Identities by Migrant Children in Irish Mainstream Classrooms", *Irish Journal of Applied Social Studies*, 13(1), 38- 51.
- Erten, R. (2008). "Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı'nın Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına İlişkin Hükümleri Hakkında Değerlendirmeler", *Ankara Barosu Dergisi*, 66(4), 36- 61.
- European Council on Refugees and Exiles (ECRE). (2016). "Country Report: Turkey", Turkey.
- Fahrenthold, S. (2019). "Arab Labor Migration in the Americas 1880–1930", Oxford Research Encyclopedia of American History, Oxford.
- Fairclough, N. (1989). "Language and power", *Longman Group UK Limited*, United States of America, New York.
- Fakhoury, T. (2017). "Governance strategies and refugee response: Lebanon in the face of Syrian displacement", *International Journal of Middle East Studies*, 49(4), 681–700.
- Fargues, F. (2017). "Four Decades of Cross-Mediterranean Undocumented Migration to Europe", International Organization for Migration, Geneva.
- Fawaz, M. Garbieh, A. Harb, M. and Salamé, D. (2018). "Refugees As City-Makers", Beirut: American University of Beirut, Beirut.
- Fawcett, J. T. (1985). "Migration Psychology: New Behavioral Models. Population & Environment", *Behavioral & Social Issues*, 8(1-2), 5–14.
- Fearon, J. (1999). "What is Identity (As We Now Use the World)?", *Department of Political Science, Stanford University*, 38.
- Feinstein, S. Poleacovschi, C. Drake, R. Winters, L. A. (2022). "States and Refugee Integration: A Comparative Analysis of France, Germany, and Switzerland", *Journal of International Migration and Integration*, 23, 2167- 2194.
- Findor, A. Hruška, M. Jankovská, P. Pobudová, M. (2021). "Re-Examining Public Opinion Preferences for Migrant Categorizations: "Refugees" are Evaluated More Negatively Than "Migrants" and "Foreigners" Related to Participants' Direct, Extended, and Mass-Mediated Intergroup Contact Experiences", *International Journal of Intercultural Relations*, 80, 262- 273.
- Fleischmann, F. Wiley, S. Verkuyten, M. Deaux, K. (2019). "To Be Both (and More): Immigration and Identity Multiplicity", *Journal of Social Issues*, 75(2), 390- 413.
- Fondren, B. (2009). "The Muslim Brotherhood in Egypt, A Compaision", B.A. University of Tennessee, Jordan and Syria.
- Foucault, M. (1972). "The Archaeology of Knowledge and The Discourse on Language", Pantheon Books, New York.
- Frakes, R. (1988). "The Impact of The Huns in The Balkans in Late Antique Historiography", in Book: *Migrations in Balkan History*, Serbian Academy of Sciences and Arts, Institute for Balkan Studies, Belgrade.

- Fredrickson, G. (2003). *"The Historical Construction of Race and Citizenship in the United States"*, United Nations Research Institute for Social Development. Identities, Conflict and Cohesion Programme Paper Number 1.
- Freud, S. (1908). *"Totem and Taboo: Resemblances Between the Psychic Lives of Savages and Neurotics"*, George Routledge & Sons, London.
- Froehlich, L. Brokjøb, L. Nikitin, J. Martiny, S. (2022). "Integration or Isolation: Social Identity Threat relates to Immigrant Students' Sense Of belonging and Social approach Motivation in The academic Context", *Journal of Social Issues*, 79(1), 264- 290.
- Gabrielatos, C. Baker, P. (2008). "Fleeing, Sneaking, Flooding A Corpus Analysis of Discursive Constructions of Refugees and Asylum Seekers in the UK Press, 1996-2005", Lancaster University, UK, *Journal of English Linguistics*. 36(1), 5-38.
- Gadmer, H. (1994). *"Truth and Method, II. Elements of a Theory oh Hermenutic Experience, Continuum"*, New York.
- Gamson, W. A., Modigliani, A. (1989). "Media Discourse and Public Opinion on Nuclear Power: A Constructionist Approach", *American Journal of Sociology*, 95(1), 1-37.
- Ghadbian, N. (2001). "The New Asad: Dynamics of Continuity and Change in Syria", *Middle East Journal*, 55(4), 624-641.
- Ghadbian, N. (2001). "Contesting The State Media Monopoly: Syria on Al-Jazira Television", *Middle East Review of International Affairs*, 5(2), 75- 87.
- Ghareeb, E. (2018). "History of the Arabic Press in the U.S.", Library of Congress, (<https://loc.gov/item/2021690762> , Erişim tarihi: 08.08.2023).
- Ghrer, H. (2013). "Social Media and the Syrian Revolution", *Westminster Papers in Communication and Culture*, 9(2), 113- 122.
- Galvani, J. (1974). "Syria and the Baath Party", *Middle East Research and Information Project (MERIP)*, 25, 3-16.
- Gatrell, P. (1999). "A Whole Empire Walking: Refugees in Russia During World War I", *The History Teacher*, 105(5), 29- 48.
- Gitlin, T. (1980). *"The Whole World Is Watching: Mass Media in the Making and Unmaking of the New Left"*, University of California Press, Berkeley.
- Global Colition. (2014). "86 Partners United to Defeat Global Terrorism", (<https://theglobalcoalition.org/ar/المهمة/>, Erişim tarihi:19.06.2023).
- Gniewosz, B. Noack, P. (2015). "Parental Influences on Adolescents' Negative Attitudes Toward Immigrants", Parental Influences on Adolescents' Negative Attitudes Toward Immigrants, *Journal of Youth and Adolescence*, 44(9), 1787–1802.
- Goffman, E. (1974). *"Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience"*, Harvard University Press, Harvard.
- Goldberg, P. (1968). "Are Women Prejudiced Against Women?", *Trans-action* 5, 28–30.
- Gonzalez, G. Karoly, L. A. Constant, L. Salem, H. Goldman, C.A. (2008). *"Facing Human Capital Challenges of the 21st Century Education and Labor Market Initiatives in Lebanon, Oman, Qatar, and the United Arab Emirates"*, Rand Qatar Policy Institute, Qatar.
- Good, J. Chavez, G. Sanchez, D. (2010). "Sources of Self-Categorization as Minority for Mixed-Race Individuals: Implications for Affirmative Action Entitlement", *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 16(4), 453- 460.

- Gönültaş, S. Mulvey, K. (2019). "Social-Developmental Perspective on Intergroup Attitudes towards Immigrants and Refugees in Childhood and Adolescence: A Roadmap from Theory to Practice for an Inclusive Society", *Human Development*, 63, 90–111.
- Greatrex, G. Greatrex, M. (1999). "The Hunnic Invasion of The East of 395 and The Fortrees of Ziatha", *Byzantion*, 69(1), 65-75.
- Green, A. Linders, A. (2016). "The Impact of Comedy on Racial and Ethnic Discourse", *Sosiological Inquiry*, 86(2), 241- 269.
- Göker, G. Keskin, S. (2015). "Haber Medyası ve Mülteciler: Suriyeli Mültecilerin Türk Yazılı Basınındaki Temsili", *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 41, 230-255.
- Greenwald, A. Banaji, M. (1995). "Implicit Social Cognition: Attitudes, Self-Esteem, and Stereotypes", *The American Psychological Association*, 102(1), 4-27.
- Guo, Y. Guo, S. Maitra, S. (2019). "I Belong to Nowhere: Syrian Refugee Children's Perspectives on School Integration", *Journal of Contemporary Issues in Education*, 14(1), 89-105.
- Guerrero, A. L. Tinkler, T. (2010). "Refugee and Displaced Youth Negotiating Imagined and Lived Identities in a Photography-Based Educational Project in the United States and Colombia", *Anthropology and Education Quarterly*, 41, 55–74.
- Gülerce, H. Çorlu, R. (2021). "Yükseköğretimdeki Suriyeli Sığınmacı Öğrenciler: Uyum ve Çatışma Alanları", *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 71-106.
- Gülşen, M. (2019). "Türkiye'de Yaşayan Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Vergi Adaleti Üzerindeki Etkileri", *Uluslararası Afro -Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 4(7), 185- 194.
- Gürsoy, E. Ertaşoğlu, L. D. (2019). "Syrian Refugees' Perception of Barriers and Bridges Towards Integration into Turkish Society", *Language, Culture and Curriculum*, 32(2), 128–141.
- Grunder, S. (2010) *"The Spectacle of Citizenship: Halftones, Print Media, and Constructing Americanness, 1880-1940"*, Theses, and Masters Projects, New York.
- Habermas, J. Lennox, L. Lennox, F. (1974). "The Public Sphere: An Encyclopedia Article (1964)", *Duke University Press, New German Critique*, 3, 49-55.
- Habermas, J. (1989). *"The Structural Transformation of the Public Sphere"*, Cambridge Universty, The MIT Press, Fifth printing, Massachusetts.
- Hack-Polay, D. Mahmoud, A. Kordowicz, M. Madziva, R. Kivunja, R. (2021). "Let us define ourselves": forced migrants' use of multiple identities as a tactic for social navigation", *BMC Psychology*, 9(125), 1- 13.
- Hadad, B. (2011). *"Business Networks in Syria: The Political Economy of Authoritarian Resilience"*, Stanford University Press, Stanford.
- Hadrell, A.W. (2016). "Imperial Rome: a city of Immigrants?", *Acta ad archaeologiam et artium historiam pertinentia*, 29(15), 53–70.
- Hagelund, A. (2020). "After the Refugee Crisis: Public Discourse and Policy Change in Denmark, Norway and Sweden", *Comparative Migration Studies*, 8(3), 1- 17.
- Halim, M. L. Zosuls, K. M. Ruble, D. N. Tamis-LeMonda, C. S. Baeg, S. A. Walsh, A. S. Moy, K. H. (2016). "Children's Dynamic Gender Identities Cognition, Context and Culture" in: *Child Psychology: A Handbook of Contemporary Issues*, Psychology Press, Taylor & Francis, 193- 218.

- Hall, S. (1997). *"Representation: Cultural representations and signifying practices"*, Sage Publications, London.
- Hamad, M. (2016). *"Syrian Youth Addiction to Using Social Networking Sites"*, Master's thesis, Damascus University, Communication Faculty, Syria.
- Hamidou-Schmidt, H., Mayer, S. J. (2021). "The relation between social identities and outgroup hostility among German immigrant-origin citizens", *Political Psychology*, 42(2), 311–331.
- Hamilton, M. (1991). "The Image of Arabs in The Sources of American Culture", *Choice*, 28, 1271-1281.
- Hammad, L. (2014). "Re-Shaping Arab American Cultural Identity in Diaspora in Ward's "How We Are Bound" and Darraj's the New World", *Çankaya University Journal of Humanities and Social Sciences*, 11(2), 285–295.
- Hammersley, M. Gomm, R. (1997). "Bias in Social Research", *Sociological Research Online*, 2(1), 7-19.
- Hannafi, C. Marouani, M. A. (2023). "Social integration of Syrian refugees and their intention to stay in Germany", *Journal of Population Economics*, 36, 581- 607.
- Hathaway, J. (1984). "The Evolution of Refugee Status in International Law: 1920-1950", *International and Comparative Law Quarterly*, 33(2), 348-380.
- Haumeder, A. Ghafoori, B. Retailliau, J. (2019). "Psychological adaptation and posttraumatic stress disorder among Syrian refugees in Germany: A mixed-methods study investigating environmental factors", *European Journal of Psychotraumatology*, 10, 1- 11.
- Herbert, J. Stipek D. (2005). "The emergence of gender differences in children's perceptions of their academic competence", *Journal of Applied Developmental Psychology*, 26(3), 276- 295.
- Hieronimi, O. (2008). "Refugee Children and Their Future", Oxford University Press, *Refugee Survey Quarterly*, 27(4), 6- 25.
- Hilinovska, A. De Schutter, N. (2021). *"Independent Media in Exile"*, University College Masstricht (UCM), Amsterdam.
- Hinnebusch, R. A. (1993). "State and Civil Society in Syria", *Middle East Journal*, 47(2), 243–257.
- Hinnebusch, R. (2012). "Syria: From 'Authoritarian Upgrading' to Revolution? International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)", *Oxford University Press on behalf of the Royal Institute of International Affairs*, 88(1), 95-113.
- Hohberger, W. (2018). *"The Perspective of Syrian University Students on The Educational Conditions, Needs and Possible Solutions for Improvmen"*, Sabancı University, İstanbul.
- Holliday, J. (2012). *"Middle East Security Report 3: Syria's Armed Opposition"*, Institute for the Study of War (ISW), Washington DC.
- Holzberg, B. Kolbe, K. Zaborowski, R. (2018). *"Figures of Crisis: the Delineation of (un)Deserving Refugees in the German media"*, London School of Economics, London.
- Huitfeldt, H. Kabbani, N. (2006). *"Returns to Education and the Transition from School to Work in Syria"*, Paper Presented at the Twelfth Annual Conference of the Economic Research Forum (ERF), 19(20) 1- 31.
- Hurh, W. Chung Kim, K. (1990). "Adaptation Stages and Mental Health of Korean Male Immigrants in the United States", *The International Migration Review*, 24(3), 456- 479.

- Huynh, L.K. (2009). "19th Century Perceptions of Chinese Immigrants and Chinatown through the Principal Chinese Theatre", *UCI Humanities Core*.
- İbrahim, S. (1992). "Social Life in the City of Cairo During the First Half of the Nineteenth Century", Egyptian General Book Authority, Egypt.
- ICMPD. (2016). "How does the media on both sides of the Mediterranean report on migration?", (http://Media_Migration_17_country_chapters_ICMPD.pdf, Erişim tarihi: 04.07.2024).
- IDMC, (2010). "*Lebanon: No New Displacement but Causes of Past Conflicts Unresolved*", Norwegian Refugee Council, Norwegian.
- İçduygu, A. Serkici, İ. (1999). "*Cümhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri*", Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- International Humanitarian Law Databases (IHL). "Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977", Available on <http://ihl-databases.icrc.org>, Accessed on 18.09.2023.
- İhlamur -Öner, S. (2013). "Türkiye'nin Suriyeli mültecilere Yönelik Politikası", *Ortadoğu Araştırma Merkezi*, 6(61), 42- 45.
- İnalçık, H.(1954). "Osmanlı İmparatorluğu'nda İskan ve Kolonizasyon Politikası", *Belleten*, 18(72), 121-145.
- İnalçık, H. (2014). "Yörükler: Kökenleri, Yayılmaları ve Ekonomik Roller", *The journal of MCRİ*, 2, 467- 495.
- İncetahtacı. N. (2020). "Gaziantep'teki Suriyeli Ailelerin Baş Etme Stratejileri", *Gaziantep University Journal of Social Sciences* 2020, 19(2), 499-525.
- International Media Support (İMS). (2020). "Syrian Independent Exile Media", Denmark.
- International Organization for Migration (IOM). (2022). "Number of immigrants in Egypt July 2022", *The UN Migration Agency*, 2.
- Inzlicht, M. Ben-Zeev, T. (2003). "Do High-Achieving Female Students Underperform in Private? The Implications of Threatening Environments on Intellectual Processing", *Journal of Educational Psychology*, 95(4), 796–805.
- Kalalwah, S. (2018). "Arap medyasının başkenti İstanbul "Özgürlük rüzgarını" soluyabilecekleri bir liman buldular Türkiye'de", (<http://aa.com.tr>, Erişim Tarihi:13.02.2024).
- İrdem, I. Zengin, Ü. Gören, B. ve Uzun, M. (2020). "Türkiye'deki Suriyeliler ve Sınır Ötesi Güvenli Bölge", Polis Akademisi Yayınları, *Göç ve Sınır Güvenliği Araştırma Merkezî Müdürlüğü*, 97(40), Ankara.
- İpek, N. (1999). "Birinci Dünya Savaşı Esasında Karadeniz ve Doğu – Anadolu'da Cereyan Eden Göçler", *19 Mayıs ve Millî Mücadelede Samsun Sempozyumu*, 172.
- Jacoby, L. Dallas, M. (1981). "On the Relationship Between Autobiographical Memory and Perceptual Learning", *Journal of Experimental Psychology*, 110(3), 306- 340.
- Habiçoğlu, B. (1993). "*Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçler ve İskanları*", 1. Baskı, İstanbul.
- Hyang, J. Lee, P. (2013). "The Syrian Civil War and its Implications for Korea: Military Cohesion, Elite Loyalty and Weak Rebels", *Asan Institute for Policy Studies*, 1- 34.
- Javanbakht, A. Amirsadri, A. Abu Suhaiban, H. Alsaud, M. I. Alobaidi, Z. Rawi, Z. Arfken, C. L. (2019). "Prevalence of Possible Mental Disorders in Syrian

- Refugees Resettling in the United States Screened at Primary Care", *J Immigr Minor Health*, 21(3), 664- 667.
- Jenks, C. Bhatia, A. (2018). "Fabricating the American Dream in US Media Portrayals of Syrian Refugees: A Discourse Analytical Study", *Discourse and Communication*, 12 (3), 221-239.
- Johansen, J. D. Varvin, S. (2020). "Negotiating Identity at the Intersection of Family Legacy and Present Time Life Conditions: A Qualitative Exploration of Central Issues Connected to Identity and Belonging in the Lives of Children of Refugees", *Journal of Adolescence*, 80, 1- 9.
- Judd, C. Park, B. (1993). "Definition and Assessment of Accuracy in Social Stereotypes", *Psychological Review*, 100(1), 109-128.
- Kadribeyoğlu, Z. (2010). "Country Report: Turkey", *EUDO Citizenship Observatory*, European University Institute, Florence, Italy.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2012). "Günümüzde İnsan ve İnsanlara Sosyal Psikolojiye Giriş", 3.Basım, Evrim Yayınevi, İstanbul.
- Kamenka, U. (1973). "Political Imationalism- The Evolution of the Idea, In: Nationalism The europe and evolution of an idea", Australian National University Press, Canberra.
- Kara, E. Yılmaz, M. (2015). "Malatya Yerel Basınında Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Haberlerin İncelenmesi", *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 6(2), 67- 68.
- Karadeniz, S. Apak, H. Bütün, A. (2022). "Uyum, Geri Dönüş ve Gelecek: Mardin Artuklu Üniversitesi'nde Suriyeli Öğrenciler", İçinde: *Göç Kent ve Uyum Yükseköğretimde Göçmenler*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Atalay Kon Matbaa.
- Karatay, O. (2004). "Doğu Avrupa Türk Tarihinin Ana Hatları: Altın Orda Öncesi Dönem", *Karadeniz Araştırmaları*, 3, 1- 70.
- Karaduman. M. (2017). "Yerel Medya Çalışanlarının Eğitim Düzeyleri ve Mesleki Yeterlilikleri: Antalya Örneği", *Akdeniz İletişim Dergisi*, 286- 287.
- Karataş, İ. (2020). "Türkiye'nin Vatandaşlık Politikalarının Öteki Algısındaki Rolünü Suriyeli Mülteciler Üzerinden Düşünmek", *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 50, 17-42.
- Karpat, K. (1985). "The Ottoman Emigration to America, 1860-1914", Cambridge University Press, *International Journal of Middle East Studies*, 17(2), 175-209.
- Karpat, K. (2015). Etnik Kimlik ve Ulus-Devletlerin Oluşumu, *Yeni Türkiye*, 66, 41-61.
- Khater, A. (2018). "The Early Lebanese in America: A Demographic Portrait, 1880-1930", *Khayrallah Center for Lebanese Diaspora Studies*, (<http://lebaneesstudies.ncsu.edu>, Erişim tarihi: 18. 11. 2022).
- Katz, P. A. Kofkin, J. A. (1997). "Race, Gender, and Young Children", *Developmental Psychopathology: Perspectives on Adjustment, risk and Disorder*, Cambridge University Press, 51-74.
- Kaya, Y. (2021). "If Only they Forgot that I was Syrian and an Arab, I am a Humanbeings too" Syrian University Students' Experiences of Being a Foreigner: A Phenomenological Study", *International Journal of Intercultural Relations*, 83, 43- 54.
- Kaya, M. H. Demirağ, O. (2016). "Türkiye'deki Suriyeli Kadın Sığınmacıların İş Piyasasındaki Çalışma Koşullarına Sosyolojik Bir Bakış: Şanlıurfa Örneği", *II. uluslararası Ortadoğu konferansları: Ortadoğu'daki çatışmalar bağlamında göç sorunu* bildiri kitabı içinde: 155-171, Kilis: Kilis 7 Aralık Üniversitesi Matbaası.

- Keilany, Z. (1973). "Socialism and Economic Change in Syria", *Middle Eastern Studies*, 9(1), 61-72.
- Keohane, R. O. Axelrod, R. (1985). "Achieving Cooperation under Anarchy: Strategies and institutions", *World Politics*, 38(1), 226-254.
- Keskin, K. (2015). "*Kırım Tatar Türklerinin Kültürel Hayatı (XX. Yüzyıl ve Sonrası)*", Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Khalaf, R. Ramadan, O. Stolleis, F. (2014). "*Activism in Difficult Times Civil Society Groups in Syria 2011- 2014*", Badael Project Friedrich-Ebert-Stiftung, Lebanon.
- Khan, A. (2013). "Asylum Seekers/Refugees' Orientations to Belonging, Identity & Integration into Britishness: Perceptions of the role of the mainstream and community press", (*OBS**) *Journal*, 153- 179.
- Khawaja, N.G. Schweitzer, R. D. (2024). "A Qualitative Study of Adolescents from Refugee Backgrounds Living in Australia: Identity and Resettlement", *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 21(218), 1-15.
- Kocak, O. Arifoğlu, E. Younis, M. (2021). "Determination of Social Exclusion Among Young Syrian Refugees Living in Turkey", *European Journal of Environment and Public Health*, 5(2), 1- 6.
- Kok, p. (1991). "The Definition of Migration and Its Application: Making Sense of Recent South African Census and Survey Data", *Southern African Journal of Demography*, 7(1), 19-30.
- Korn, D. (1986). "Syria and Lebanon: A Fateful Entanglement", *Royal Institute of International Affairs*, 42(8/9), 137-142.
- Köster, A. Bergert, C. Gundlach, J. (2018). "*Information as a Life Vest: Understanding the Role of Social Networking Sites for the Social Inclusion of Syrian Refugees*", Thirty Ninth International Conference on Information Systems, San Francisco.
- Kriesberg, L. Northrup, T. Thorson, S. T. (1989). "*Intractable Conflicts and Their Transformation*", Syracuse University Press, USA.
- Kunz, E. (1973). "The Refugee in Flight: Kinetic Models and Forms of Displacement", *The International Migration Review*, 7(2), 125-146.
- Kozman, C. Tabbara, R. Melki, J. (2021). "The Role of Media and Communication in Reducing Uncertainty During the Syria War", *Media and Communication*, 9(4), 297-308.
- Landroche, T. (1991). "*Chinese Women as Cultural Participants and Symbols in Nineteenth Century America*", Portland State University, United States of America, New York.
- Leiler, A. Bjärtå, A. Ekdahl, J. Wasteson, E. (2018). "Mental health and quality of life among asylum seekers and refugees living in refugee housing facilities in Sweden", *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 54, 543- 551.
- Liberman, Z. Woodward, A. Kinzler, K. (2017). "The origins of social categorization", *Trends Cogn Sci*, 21(7), 556- 568.
- Kongre Kütüphanesi, (1941). "Al-Hoda Press, Moise A. Khayrallah Center for Lebanese", Diaspora Studies, (<https://lebanesestudies.omeka.chass.ncsu.edu/collections/show/58>, Erişim tarihi: 03.06.2024).
- Linneman, W. (1974). "Immigrant Stereotypes: 1880-1900", *American Humor Studies Association* 1(1), 28-39.
- Livberber, T. (2021). "Suriyeli Sığınmacıların Türk Basınında Temsili: Haberler Üzerine Eleştirel Bir Analizi", *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(4), 1003-1028.

- Livingstone, A. G. Spears, R. Manstead, A. S. R. Bruder, M. Shepherd, L. (2011). "We Feel, There fore we are: Emotion as a Basis for Self-Categorization and Social Action", *Emotion*, 11(4), 754–767.
- Livingstone, A. G. Shepherd, L. Spears, R. Manstead, A. S. R. (2015). "Fury, us": Anger as a Basis for New Group Self-Categories", *Cogn Emot*, 30(1), 183- 192.
- Lordoğlu, K., Aslan, M. (2016). "En Fazla Suriyeli Göçmen Alan Beş Kentin Emek Piyasalarında Değişimi: 2011-2014", *Çalışma ve Toplum*, 2(49), 789-808.
- Lloyd, A. (2007). "Emigration, Immigration and Migration in Nineteenth-Century Britain", University of Cambridge, *British Library Newspapers*, Gale, Detroit.
- Ludescher, T. (2006). "From Nostalgia to Critique: An Overview of Arab American Literature", *Arab American Literature*, 31(4), 93-114.
- Luebke, F. (1985). *Images of German Immigrants in the United States and Brazil, 1890 - 1918: Some Comparisons*, University of Nebraska, Faculty Publications, Department of History, 208- 209.
- Lynch, M. Freelon, D. Aday, S. (2014). *"Syria's Socially Mediated Civil War"*, United States institute of Peace, Washington DC.
- Maharat Vakfi. (2013). *"Lübnan Medyasında Irkçılık İzleniyor Haberlerde "Suriyeli" ve "Filistinli" Temsilleri"*, 45- 55.
- Martin, C. L. Halverson, C. F. (1981). "Schematic Processing Model of Sex-Typing and Stereotyping in Children, *"Child Development"*, 52, 1119-1134.
- Mandacı, N. Özerim, G. (2013). "Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa'da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 10(39), 105-130.
- Marrouch, R. (2014). "Syria's post-uprising media outlets: Challenges and opportunities in Syrian radio startups", *Reuters İnstitute fort the study of Journalism*, 3, 6.
- Maurer, M. Haßler, J. Logo, E. Kruschinski, S. Jost, P. (2021). *"How Right-Wing Populists Instrumentalize News Media: Deliberate Provocations, Scandalizing Media Coverage, and Public Awareness"*, Europe Alternative for Germany, Berlin.
- Massey, D. Arango, J. Hugo, A. Kouaouci, A. Pellegrino, A. Taylor, E. (1993). "Theories of International Migration: A Review and Appraisal", *Population and Development Review*, 19 (3), 431- 466.
- Massey, S. D. Pren, K. A. Durand, J. (2016). "Why Border Enforcement Backfired", *American Journal of Sociology*, 121(5), 1557- 1600.
- Matthews, L. Thakkar, B .(2012). "The Impact of Globalization on Cross-Cultural Communication", *İN: Globalization – Education and Management Agendas*, 325- 340.
- McCathry, J. (2010). *"Forced Migration and Mortality in the Ottoman Empire An Annotated Map"*, the Turkish Coalition of America.
- McCarthy, A. (2018) "Politics of refugee education: educational administration of the Syrian refugee crisis in Turkey", *Journal of Educational Administration and History*, 50(3), 223-238.
- McGarty, C. Yzerbyt, V. Spears, R. (2002). "Social, Cultural and Cognitive Factors in Stereotype Formation", In: *Stereotypes as explanations: The formation of meaningful beliefs about social groups*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Mckay, F. H. Thomas, S. L. Kneebone, S. (2012). "It Would be Okay If They Came through the Proper Channels: Community Perceptions and Attitudes toward Asylum Seekers in Australia", *Journal of Refugee Studies*, (25)1, 113–133.

- McMahon, C. (2009). "Ireland and the Birth of the Irish-American Press, 1842-61", Ohio State University Press, *American Periodicals*, 19(1), 5-20.
- McMahon, C. (2014). "Caricaturing Race and Nation in the Irish American Press, 1870-1880: A Transnational Perspective", University of Illinois Press on behalf of the Immigration & Ethnic History Society, *Journal of American Ethnic History*, 33(2), 33-56.
- Melki, J. (1997). "Syria and State Department 1937-47", *Middle Eastern Studies*, 33(1): 92-106.
- Menzies, R. (1998). "Governing Mentalities: The Deportation of 'Insane' and 'Feeble-minded' Immigrants Out of British Columbia From Confederation to World War II", *Canadian Journal of Law and Society*, 13(2), 135-173.
- Meyer, E. (2013). "*Inscriptions as Honors and the Athenian Epigraphic Habit*", *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, 62(4), 453-505.
- Miklikowska, M. (2017). "Development of anti-immigrant attitudes in adolescence: The role of parents, peers, intergroup friendships and empathy", *British Journal of Psychology*, 108, 626- 648.
- Miles, C. (2018). "Framing the Syrian Refugee Crisis: A Comparative Analysis of Arabic and English News Sources", Texas A&M University, *International Journal of Communication*, 12, 4488- 4506.
- Milton, S. (2018). "Syrian higher education during conflict: Survival, protection, and regime security", *International Journal of Educational Development*, 64, 38-47.
- Moeller, S. D. (2002). "A Hierarchy of Innocence the Media's Use of Children in the Telling of International News", *The Harvard International Journal of Press/Politics* 7(1), 36-56.
- Müller, M. (2015). "Germany: We Can Do It: A test Of Media Solidarity and Political Nerve Over Migration? In: *How does the Media on Both Sides of the Mediterranean Report on Migration?*", ICMPD, European Union.
- Müller, P. (2013). "National Identity Building Through Patterns of an International Third-Person Perception in News Coverage", *The International Communication Gazette*, 75(8), 732-749.
- Mülteciler Derneği. (2024). "Türkiye'deki Suriyeli Sayısı Mayıs 2024", (<http://multeciler.org.tr>, Erişim tarihi: 16.03.2023).
- Nalcioğlu, B. (2007). "*Türkiye'de Yerel Basın: Türkiye'de Yerel Medya Çalışanları, Yerel Medya Sorunları ve Çözüm Önerileri*", İstanbul Üniversitesi, İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Napoli, N. Stonbely, S. McCollough, K. Renninger, B. (2016). "Local Journalism and the Information needs of Local Communities", *Duke University Medical Center*, 13(8), 1024-1028.
- Nguyen, T. Guajardo, M. Sahle, B. Renzaho, A. Slewa-Younan, S. (2022). "Prevalence of Common Mental Disorders in Adult Syrian Refugees Resettled in High Income Western Countries: A Systematic Review and Meta-Analysis", *BMC Psychiatry*, 22(15), 1- 15.
- Nizamoğlu, A. V. (2022). "Suriyeli Öğrencilerin Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonu ve PİKTES Projesi", *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 80- 100.
- Novinger, T. (2001). "*Intercultural Communication A Practical Guide*", University of Texas Press, Austin, USA.
- NTV. (2024). "Türkiye'de Doğum Yapan Suriyeli Anne Sayısı Azaldı", (<http://ntv.com.tr>, Erişim tarihi: 02.06.2024).
- OCHA. (2022). "Overview of Humanitarian Needs in the Syrian Arab Republic", (<https://humanitarianaction.info/plan/1088>, Erişim tarihi: 11.06.2023).

- O'doherty, K., Lecouteur, A., (2007). "Asylum Seekers, Boat People and Illegal Immigrants: Social Categorisation in the Media", *Australian Journal of Psychology*, 59(1), 1- 12.
- O'leary, P. (2008). "*Mass Commodity Culture and Identity: the "Morning Chronicle" and Irish Migrants in a Nineteenth-Century Welsh Industrial Town*", *Cambridge University Press*, 35(2), 237-254.
- O'Neill, A. (2024). "Population of Turkey 1800-2020", (<http://statista.com>, Erişim Tarihi: 05.05.2024).
- Onosu, G. (2021). "The Impact of Cultural Immersion Experience on Identity Transformation Process", *International Journal of Enviromental Research and Public Health*, 18(2680), 1- 13.
- Orhan, O., Gündoğar, S. (2015). "Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye etkileri (Rapor no. 195)", *Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi ve Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı*, 195, 1- 42.
- Owen, R. (1992). *State, Power and Politics in the Making of the Modern Middle East*, Routledge, London.
- Öykü, C. Kara, D. (2016). "Türkiye'de Yabancıların Çalışma Hakkı: Suriyelilerin İşgücü Piyasasındaki Durumu", *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 151- 174.
- Özdemir, F. Öner- Özkan, B. (2016). "Türkiye'de Sosyal Medya Kullanıcılarının Suriyeli Mültecilere İlişkin Sosyal Temsilleri", *Nesne*, 4(8), 227-244.
- Özdemir, M. Aypay, A. (2022). "Türkiye'de Bulunan Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Öğrencilere Yönelik Eğitim Politikaları: Retrospektif Bir Değerlendirme", *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 577-602.
- Özerdem, D. İmrie- Kuzu, A. (2023). "Keeping Syrian Refugees in Turkey is not a Good Idea: A New Concept of 'Reluctant Local Integration", *Third World Quarterly*, 44(7), 1606- 1624.
- Öztuna, Y. (2020). "*Türkler Tarihinden Yapraklar*", Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Padgug, R. (1975). "Classes and Society in Classical Greece", *The Johns Hopkins University Press*, 8(1), 85-117.
- Padır, M. A. (2019). "*Examining Xenophobia in Syrian Refugees Context: The Roles of Perceived Threats and Social Contact*", Middle East Technical University, Degree of Doctor of Philosophy, Ankara.
- Pan, Z. Kosicki, G. M. (1993). "Framing Analysis: An Approach to News Content", *Political Communication*, 10(1), 55-73.
- Pandır, M. (2020). "Media Portrayals of Refugees and their Effects on Social Conflict and Social Cohesion, Perceptions", *Journal of International Affairs*, 25(1), 99-120.
- Park, S. Gerrits, L. (2021). "How Migrants Manifest Their Transnational Identity Through Online Social Networks: Comparative Findings from a Case of Koreans in Germany", *Park and Gerrits Comparative Migration Studies*, 9(10), 1- 17.
- Pazarlıoğlu, M. Turgutlu, T. (2007). "Gelir, İşsizlik ve Suç: Türkiye Üzerine Bir İnceleme", *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 44(513), 63- 70
- Pedersen, A. Attwell, J. Heveli, D. (2005). "Prediction of Negative Attitudes Toward Australian Asylum Seekers: False Beliefs, Nationalism, and Self-Esteem", *Australian Journal of Psychology*, 57(3), 148 – 160.
- Perthes, V. (1992). "The Syrian Private Industrial and Commercial Sectors and the State", *International Journal of Middle East Studies*, 24(2):207-230.

- Peterson, W. (1958). "A General Typology of Migration ", *American Sociological Association*, 23(3), 256-266.
- Pew Reaserch Center (PEW). (2011). "Unauthorized Immigrant Population: National and State Trends, 2010", (<http://pewresearch.org>, Erişim tarihi: 05.11.2022).
- Philogène, G. (1994). "African American" as a New Social Representation, *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 24 (2), 89–109.
- Phinney, J. Horenczyk, G. Liebkind, K. Vedder, P. (2001). "Ethnic Identity, Immigration, and Well-Being: An Interactional Perspective", *Journal of Social Issues*, 57(3), 493- 510.
- Polat, H. (2019). "Osmanlı Dönemi Suriye Vilayeti'nde Göçmen ve Yerli Ahali Münasebetleri Bağlamında Çerkes-Dürzi İhtilafı (1880-1900)", *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 77-89.
- Population Pyramids of The World Form 1905- 2010. (2023). Syrian Arab Republic 2023. (<https://www.populationpyramid.net/syrian-arab-republic/2023/> , Erişim tarihi: 13.02.2024).
- Pooley, C. (2014). *Migrants and the Media in Nineteenth-Century Liverpool*, Lancaster Environment Centre, Lancaster University, UK.
- Pooley, C. (2019). "Newspaper reporting of migrants in England 1851-1911: spatial and temporal perspectives", *Lancaster Environment Centre and Centre for Mobilities Research (CeMoRe)*, Lancaster University, UK, 19 – 23.
- Price, V. Tewksbury, D. Powers, E. (1997). "Switching Trains of Thought: The Impact of News Frames on Readers' Evaluation of Issues", *Journal of Communication*, 47(1), 136-155.
- Protic, M. (2015). *"Between Democracy and Populism: Political Ideas of The People's Radical Party in Serbia (1860's to 1903)"*, Institute for Balkan Studies Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrade.
- Psomiades, H. (1968). "The Eastern Question: The Last Phase. A Study in Greek-Turkish Diplomacy", *Institute for Balkan Studies, Thes saloniki*, 9(1), 299.
- Pugh, M. (2004). "Drowning not Waving: Boat People and Humanitarianisim at Sea", *Oxford University Press, Journal of Refugee studies*, 17(1), 50 – 66.
- Qutrib, H. (2018). "Useful Syria and Demophratic Changes in Syria", *King Faisal Center for Islamic Studies and Research*, 1- 31.
- Okay, A. S. (2017). *"Labour Market Integration of Syrian Refugees in Germany and Turkey: Challenges and Prospects"*, Istituto Affari Internazionali (IAI), Rome.
- Owens, J. Massey, D. (2011). "Stereotype Threat and College Academic Performance: A Latent Variables Approach", *National Library of Medicine (NIH)*, 40(1), 150–166.
- Rabo, A. Tun, P. Jörum, E. (2021). "Syrians in Sweden: Constructing Difference Regarding Gender and Family", *Journal of Refugee Studies*, 34(2), 1292- 1295.
- Radsch, C. (2008). "Core to Commonplace: The evolution of Egypt's blogosphere", The Middle East Centre. St. Antony's College, University of Oxford, Arab Media & Society, (<http://arabmediasociety.com>, Erişim tarihi: 12.02.2023).
- Raja, A. Alotaibi, N. (2018). "Representations of Syrian Refugees in the British Tabloid Press: An Illustration of Aylan Kurdi's Tragic Event", *Journal of Arab & Muslim Media Research*. 11(1), 68- 70.
- Rahmani, İ. (2020). *"Türkiye Basınında Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Nefret Söylemi: Seçili Ulusal Gazetelerdeki Haber Analizi"*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ravenstein, E. G. (1885). "The Laws of Migration", Oxford University Press, *Journal of the Statistical Society of London*, 48(2), 167-235.

- Rauhut, D. (2010). "Adam Smith on Migration", *Migration Letters*, 7(1), 105-113.
- Resmî Gazete. (1934). "*İskan Kanunu*", 4003 – 4004. Ankara
- Renner, A. Jäckle, D. Nagl, M. Hoffmann, R. Röhr, S. Jung, F. Grochtdreis, T. Dams, J. König, H.-H. Riedel-Heller, S. Kersting, A. (2021). "Predictors of Psychological Distress in Syrian Refugees with Posttraumatic Stress in Germany", *PLoS One*, 16(8), 1- 16.
- Reporters Without Borders (RSF). "2023 World Press Freedom Index – journalism threatened by fake content industry", (<http://rsf.org>, Erişim tarihi: 12.11.2022).
- Riley, C. L. (2020). "*The Culture Gap: The Role of Culture in Successful Refugee Settlement*", Georgia Southern University, Georgia.
- Roets, A. Van Heil, A. (2011). "Allport's Prejudiced Personality Today: Need for Closure as the Motivated Cognitive Basis of Prejudice", *Current Directions in Psychological Science*, 20(6), 349- 354.
- Roux, J. (1984). "*Türklerin Tarihi: Pasifikten Akdenize 2000 Yıl*", Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Rosemane, C. (1971). "Migration as a Spatial and Temporal Process", *Annals of the Association of American Geographers*, 61(3), 589-598.
- Safdar, S. Ray-Yol, E. Reif, J. Berger, R. (2021). "Multidimensional Individual Difference Acculturation (MIDA) model: Syrian Refugees' Adaptation into Germany", *International Journal of Intercultural Relations*, 85, 156- 169.
- Saliba, N. (1981). "Emigration from Syria", *Arab Studies Quarterly*, 3(1), 56- 67.
- Salamandra, C. (2008). "Creative Compromise: Syrian Television Makers Between Secularism and Islamism", *Cont Islam*, 2, 177–189.
- Saraçoğlu, C. Demirkol, Ö. (2015). "Nationalism and Foreign Policy Discourse in Turkey Under the AKP Rule: Geography, History and National Identity", *British Journal of Middle Eastern Studies*, 42(3), 301-319.
- Schaubroeck, J. Demirtas, O. Peng, A. Pie, D. (2020). "'I' am Affirmed, But Are 'We'? Social Identity Processes Influencing Refugees' Work Initiative and Community Embeddedness", *Employed Refugees*, 56(2), 12- 43.
- Scheepers, D. Derks, B. Nieuwenhuis, S. Lelieveld, G. Van Nunspeet, F. Rombouts, S. Rover, M. (2013). "The neural correlates of in-group and self-face perception: is there overlap for high identifiers?", *Frontiers in Human Neuroscience*, 7(528), 1- 9.
- Schimmele, C. Wu, Z. (2015). "The New Immigration and Ethnic Identity", Population Change and Lifecourse Strategic, *Knowledge Cluster Discussion Paper Series*, 3(1), 1- 33.
- Seeberg, P. (2013). "The Arab Uprisings and the EU's Migration Policies – The Cases of Egypt, Libya, and Syria", *Democracy and Security*, 9(1/2), 157-176.
- Sezer, D. (1996). "Turkey in the New Security Environment in the Balkan and Black Sea Region", In: *Turkey Between East and West*, 1. Edition, Routledge.
- Sezgin, A. Yolcu, T. (2016). "Göç ile Gelen Uluslararası Öğrencilerin Sosyal Uyum ve Toplumsal Kabul Süreci", *Humanitas*, 4(7), 417-436.
- Sfard, A. Prusak, A. (2005). "Telling Identities: In Search of an Analytical Tool for Investigating Learning as a Culturally", *Wiley on behalf of the American Anthropological Association, Educational Researcher*, 34(4), 14-22.
- Shaw, R.P. (1975). "Migration Theory and Fact", Regional Science Research Institute, University of Pennsylvania, Philadelphia, *Modern Economy journal*, 6(2).
- Shih, M., Pittinsky TL, Ambady N. (1999). "Stereotype Susceptibility: Identity Salience and Shifts in Quantitative Performance", *Psychol*, 10(1), 80–83.

- Shutts, K. Kenward, B. Falk, H. Ivegran, A. Fawcett, C. (2017). "Early Preschool Environments and Gender: Effects of Gender Pedagogy in Sweden", *Journal of Experimental Child Psychology* 162, 1–17.
- Smith, A. (1985). *"An Inquiry Into The Nature And Causes Of The Wealth of Nation"*, Prometheus Books, New York.
- Smith, H.W. (1975). *Strategies of Social Research: The Methodological Imagination*. Prentice-Hall, Englewood Cliffs, NJ.
- Spinner-Halev J, Theiss-Morse E. (2003). "National Identity and Self-Esteem", Perspectives on Politics, *American Political Science Association*, 1(3), 515- 532.
- Staskaz, J. (2008). "Other/Otherness", *International Encyclopedia of Human Geography, Unige*, 1- 7.
- Stephan, W. G. Renfro, C. L. Esses, V. M. Stephan, C. W. Martin, T. (2005). "The Effects of Feeling Threatened on Attitudes Toward Immigrants", *International Journal of Intercultural Relations*, 29(1), 1- 19.
- Stets, J. Burke, P. (2000). "Identity Theory and Social Identity Theory", Washington State University, *American Sociological Association*, 63(3), 224- 237.
- Streitmatter, R. (1999). "The Nativist Press: Demonizing the American Immigrant", *Sage Journals Home*, 76(4), 673-683.
- Sullivan, M. (2014). *"Hezbollah in Syria"*, Institute for the Study of War (ISW), The United States of America Washington DC.
- Sura, M. (2017). *"Syria: The Savage Country"*, Arab Network for Research and Publishing, Beirut.
- Suriye Diyalog Merkezi. (2021). "Entegrasyon kararından dört yıl sonra Suriyeli öğrenciler Türk okullarında", (<http://sydialogue.org>, Erişim tarihi: 28.04.2024).
- Suriye Medya ve İfade Özgürlüğü Merkezi. (2019). "İnteraktif Suriye medya haritası", (<http://scm.bz>, Erişim tarihi: 23.08.2022).
- Sweid, R. (2016). "7 years in prison for Al-Mallouhi on charges of corresponding with Assad", (<http://alaraby.co.uk>, Erişim tarihi: 27.03.2023).
- Svensson, Y. Syed, M. (2019). "Linking self and society: Identity and the immigrant experience in two macro-contexts", *Journal of Applied Developmental Psychology*, 64, 1-15.
- Syrian Center Policy Research. (2022). *"The Politicization of Religious, Ethnic, and Gender Identities in Syria"*, University of Vienna, Vienna.
- Syrian Network for Human Rights (SNHR). (2014). "ISIS causes forced displacement of nearly 150,000 people in Ayn al-Arab", (https://snhr.org/public_html/wp-content/pdf/arabic/da3esh.pdf, Erişim tarihi: 04.11.2022).
- Syrian Civil Defense. (2021). "On the verge of the eighth year...Russian terrorism continues to kill Syrians", (<https://www.syriacivildefence.org/ar/our-reports/field-reports/السنة-الثامنة-الإرهاب-الروسي-مستمر-بقتل-السوريين>, Erişim tarihi: 21. 04. 2023).
- Şahinli, S. (2021). "Suriyeli Mülteci Krizine Yönelik Türkiye'nin Sağlık Politikaları, Sosyal Çalışmalar Üzerine", *Akademik Perspektif Dergisi*, (1), 32-44.
- Şentöregil, M. Paksoy, A. (2018). "Türk Basınında Suriyeli Sığınmacılar: İlk Beş Yılın Analizi (2011-2015)", *Selçuk İletişim Dergisi*, 11 (1), 237-256.
- Şen, F. (2017). "Bir 'Öteki' Olarak Mülteciler: Suriyeli Mültecilerin Anaakım ve Alternatif Medyada Temsili", *Atatürk İletişim Dergisi*, 12, 36- 37.
- Şimşek, D. (2020). "Integration processes of Syrian refugees in Turkey: Class-based Integration", *Journal of Refugee Studies*, 33(3), 537- 554.

- Şirvanlı, T. Okuroğlu, M. (2021). "Medyada İşlevsel Ayrımcılık: Alman ve Türk Basınında "Suriyeli" Temsillerinin İncelenmesi", *Akdeniz İletişim Dergisi*, 35, 174- 191.
- Şit Köşgeroğlu, B. (2017). "İstisnai Yoldan Vatandaşlığın Kazanılmasına İlişkin Genel Esaslar ve Son Değişiklikler Çerçevesinde Türk Vatandaşlığının İstisnai Yoldan Kazanılması", *Hacettepe HFD*, 7(1), 169–198.
- Tajfel, H. Turner, J. C. (1979). "An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin, S. Worchel (Eds.)", *The Social Psychology of Intergroup Relations*, London.
- Tajfel, H. Turner, J. C. (2004). "The Social Identity Theory of Intergroup Behavior. In J. T. Jost & J. Sidanius (Eds.)", *Political Psychology*, 276–293.
- Tankard, J. W. (2001). "The Empirical Approach to Media Framing Analysis: Thematic and Structural Frameworks", *Journal of Communication*, 51(2), 134-146.
- Taki, M. (2011). "Why Bloggers Blog in Lebanon and Syria? Methodological Considerations", *Between Everyday Life and Political Revolution: The Social Web in The Middle East*, (12) 91-103.
- Tanrıverdi, A. Ulu, M. (2020). "Geçici Koruma Altına Alınan Suriyelilerde Göç, Kültürleşme/Kültürel Uyum ve Din İlişkisi: Kayseri Örneği", *Bilimname* 43(3), 169-212.
- Tavassoli, F. Jalilifar, A. (2018). "British newspapers' stance towards the Syrian refugee crisis: An appraisal model study", *Discourse & Society*, 30(1), 64–84.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2016). "Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Suriyeliler ile Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşları Arasındaki Evlilik İlişkileri Araştırması", 45- 104. (<http://aile.gov.tr>, Erişim tarihi: 24.05.2024).
- T. C. Dışişleri Bakanlığı. (2016). "Yurtdışında Yaşayan Vatandaşlarımızın, Ülkemize İzine Geldiklerinde Karşılaşabilecekleri Trafik Kural ve Bilgileri", (<http://mfe.gov.tr>, Erişim tarihi: 12.07.2022).
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi. (2023). "İkamet İzinleri", (<http://goc.gov.tr>, Erişim tarihi: 13.01.2024).
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi. (2022). "Uyruklara ve cinsiyete göre yabancılara verilen çalışma izin sayısı", (<http://goc.gov.tr>, Erişim tarihi: 14.08.2023).
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi. (2013). " Genel Gerekçe", (<http://goc.gov.tr>, Erişim tarihi: 11.11.2022).
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi. (2024). "Yıllara Göre Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler", (<http://goc.gov.tr>, Erişim Tarihi: 21.10.2024).
- T.C. İçişleri Bakanlığı Resmî Gazete. (2009). "Türk Vatandaşlığı Kanunu 5901", (<http://mevzuat.gov.tr>, Erişim tarihi: 09.07.2022).
- T.C. İçişleri Bakanlığı Resmî Gazete 28872 sayılı Madde 6. (2014). "Lisansüstü Eğitim-Öğretime İlişkin Esaslar", 4, (<http://resmigazete.gov.tr>, Erişim tarihi: 13.02.2023).
- T.C. İçişleri Bakanlığı Resmî Gazete 30989 sayılı kanunu 33.Madde B. Baragraph . (2019). "Geçici Koruma Yönetmeliği", 6203- 6220, (<http://mevzuat.gov.tr>, Erişim tarihi: 16.09.2022).
- T.C. İçişleri Bakanlığı Resmî Gazete 29153 sayılı kanunu. (2014). "Geçici Koruma Yönetmeliği", 7- 8., (<http://resmigazete.gov.tr>, Erişim tarihi: 19.02.2023).
- T. C. Millî Eğitim Bakanlığı. (2020). "Yıllara Göre Ülkemizde Bulunan Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Nüfus", (<http://hbogm.meb.gov.tr>, Erişim tarihi: 11.04.2023).

- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. (2023). "2023 Eğitim Vizyonu", (<http://gmka.gov.tr>, Erişim tarihi: 21.12.2023).
- Tekeli, İ. (2011). "Göç ve Ötesi", Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Tepekaya, M. (2006). "19. Yüzyılın İkinci Yarısında Kırım ve Kafkasya'dan Göç Hareketleri ve Saruhan (Manisa) Sancağı'na Göçler", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, VI(2), 463-480.
- Tewolde, A. İ. (2015). "Passing' as Black South African: identity concealment tactics of Eritrean refugees in the face of xenophobia", *Journal for the Study of Race, Nation and Culture*, 27(2), 184- 196.
- The World Bank. (2022). "Syria Economic Monitor Winter 2022/2023", (<https://www.worldbank.org/en/country/syria/publication/syria-economic-monitor-winter-2022-2023>, Erişim tarihi: 05.06.2022).
- The World Bank. (2008). "The Road Not Traveled Education Reform in the Middle East and North Africa", Washington, D.C.
- The European Union. (2024). "Syrian refugees in Türkiye: A State of Limbo", 1- 34.
- Thelwall, M. Stuart, D. (2007). "RUOK? Blogging Communication Technologies During Crises", *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12, 523-548.
- Thomas, W. Znaniecki, F. (1918). "The Polish Peasants in Europe and America Monograph of an Immigrant Group", Richard G. Badger the Gorham Press, USA: Boston.
- Threadgold, T. (2009). "The Media and Migration in United Kingdom 1999 – 2009", MPI Immigration Policy Institute, Washington, DC, ABD.
- Tinghög, Malm, Arwidson, Sigvardsson, Lundin, Saboonchi. (2017). "Prevalence of Mental Ill Health, Traumas and Postmigration Stress Among Refugees from Syria Resettled in Sweden After 2011: A Population-Based Survey", *BMJ Open*, 7(12), 1-11.
- Tiryaki, B. (2022). "Türk Basınında Göçmen, Sığınmacı ve Mülteci Haberleri Üzerine Bir İnceleme", *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 15, 124-156.
- Tılıç, L. Bal, S. (2020). "Suriyeli Mültecilerin Sağlık Haberlerindeki Temsili ve Sağlık Haberciliği Bağlamında Eleştirel Bir Değerlendirme", *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 18(72), 30- 59.
- Tkacheva, O., Schwartz, L., Libicki, M., Taylor, J., Martini, J. Baxter, C. (2013). "Internet Freedom and Political Change in Syria: Internet Freedom and Political Space", RAND Corporation, Santa Monica.
- Tolley, E. Lawlor, A. Chouinard, A. (2022). "Whiny, Fake, and I Don't Like Her Hair": Gendered Assessments of Mayoral Candidates, 59(4), 977-1012.
- Trombetta, L. (2017). "Syria - Media Landscape", *European Journalism Centre (EJC)*, 4, 7-21.
- Trombetta, L. (2018). "Lebanon - Media Landscape", *European Journalism Centre (EJC)*, 1- 20.
- Turan, B. Mocan, N. Yuksel, M. ve Tumen, S. (2022). "The Crime Effect of Refugees, Bahçeşehir Üniversitesi, *Journal of Policy Analysis and Management*, 43(2), 472- 508.
- Tunç, A. S. (2015). "Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere ilişkin Bir Değerlendirme", *TESAM Akademi Dergisi*, 2(2), 29- 63.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2021). "Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler", (<http://tuik.gov.tr>, Erişim tarihi: 31.03.2024).
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2023). "Evlenme ve Boşanma İstatistikleri", (<http://data.tuik.gov.tr>, Erişim tarihi: 31.03.2024).

- Tümtaş, S. (2018). "Toplumsal Dışlanmadan Vatandaşlık Tartışmalarına Suriyeli Kent Mültecileri", *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 37, 26-47.
- Türk, E. (2019). "Batman Yerel Basınında Göçmenlerin Temsili Üzerine Bir Analiz", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8(4), 2996- 2998.
- Türk, E. (2020). "Suriyeli Göçmenlerin Türk Vatandaşlığı Hakkındaki Görüş ve Beklentileri", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 43, 162-176.
- Türk, F., Tüknüklü, A., Tercan, M. ve Kaçmaz, T. (2019). Gruplar Arası Olumlu ve Olumsuz Temas: Türk ve Suriyeli İlkokul Öğrencilerinin Sınıf İçi Etkileşimlerinin İncelenmesi. *Nesne*, 7(15), 214-235.
- Türker, M. S. Göçmenler, H. (2020). "Suriyeli Öğrencilere Türkçenin İkinci/Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Yaşanan Sorunların Öğretmen Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi", *İnternational Balkan University, Turkish Studies*, 15(6), 4549-4568.
- Tyhurst, J. S. (1957). "Psychological and Social Aspects of Civilian Disaster", *Canad M.A.J*, 76 (5), 385–393.
- UN-Habitat. (2018). "*Housing, Land and Property Issues of Syrian Refugees in Lebanon from Homs City*", Implications of the Protracted Refugee Crisis, Beirut. (<http://unhabitat.org>, Erişim tarihi: 28.03.2022).
- UNHCR. (2010). "UNHCR Global Appeal 2010-2011 - Turkey", (<http://unhcr.org>, Erişim tarihi: 08.10.2022).
- UNHCR. (2022). "Mid-Year Trends 2022", (<http://unhcr.org>, Erişim tarihi: 28.09.2023).
- UNHCR. (2023). "Refugee context in Egypt", (<https://www.unhcr.org/eg/ar/about-us/refugee-context-in-egypt>, Erişim tarihi: 17.12.2023).
- UNESCO. (2015). "*Bridging learning gaps for youth- UNESCO education response to the Syria crisis (2015-2016)*", The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization 7, France.
- Ünlütürk Ulutaş, Ç. (2016). "Syrian Migrants in Turkish Labour Market", *Journal of Like Economics*, 163- 176.
- Vallejo-Martín, M. Canto, J. Martín García, J. Perles Novas, F. (2020). "Prejudice and Feeling of Threat towards Syrian Refugees: The Moderating Effects of Precarious Employment and Perceived Low Outgroup Morality", *İnternational Journal of Enviromental Research and Public Health*, 17(17), 1- 12.
- Van Dijk, T. (1991). *Racism and the Press. Critical Studies in Racism and Migration*, University of Glasgow, Glasgow
- Van Schaik, R. (2015). "Visual Representations of (Syrian) Refugees in European Newspapers", *Malmö University, Faculty of Culture and Society*, 39- 41.
- Verkuyten, M. Nekuee, S. (2006). "Self-Esteem, Discrimination, and Coping Among Refugees: The Moderating Role of Self-Categorization", *Journal of Applied Social Psycology*, 31(5), 1058- 1075.
- Walter G. Stephan, C. Renfro, L. Esses, V. M. Stephan, C. W. Martin, T. (2005). "The Effects of Feeling Threatened on Attitudes Toward Immigrants", *International Journal of Intercultural Relations*, 29(1), 1- 19.
- Ward, M. Grower, P. (2020). "Media and the Development of Gender Role Stereotypes", *Annual Review of Developmental Psychology*, 2, 177- 199.
- Weeden, L. (2002). "Conceptualizing Culture: Possibilities for Political Science", Cambridge University Press, *Comparative Studies in Society and History*, 40(3), 503-523.

- Wegmann, K. M. (2017). "His Skin doesn't Match what he Wants to do: Children's perceptions of stereotype threat", *American Journal of Orthopsychiatry*, 87(6), 615–625.
- Williams, K. Shore, W. Grahe, J. (1998). "The Silent Treatment: Perceptions of its Behaviors and Associated Feelings", *Group Processes & Intergroup Relations*, 1(2), 117-141.
- Winkler, B. (2005). "The Impact of 7 July 2005 London Bomb Attacks on Muslim Communities in the EU", *EUMC*, 4-5.
- Winter, J. (2002). "Migration, War and Empire: The British Case", *Dans Annales de démographie historique*, 1 (103), 143- 160.
- Wong, P., Lai, C. F., Nagasawa, R., Lin, T. (1998). "Asian Americans as a Model Minority: Self-Perceptions and Perceptions by other Racial Groups", *Sociological Perspectives*, 41(1), 95-118.
- Wood, W. (1982). "Retrieval of Attitude-Relevant Information from Memory: Effects on Susceptibility to Persuasion and on Intrinsic Motivation", *Journal of Personality and Social Psychology*, 42(5), 798–810.
- Woodrow, K. A. Xu, L. X. Thomas Kersen, T. Poch, B. (2004). "Naturalization Of U.S. Immigrants", *Popul Res Policy Rev*, 23(3), 187–218.
- World Food Programme Official (WFP). (2020). "*Social Cohesion in Turkey: Refugees and the Host Community*", United Nations World Food Programme Turkey Country Office, Ankara, Turkey.
- Wyszynski, M. (2018). "*Good refugees, bad migrants? Stereotype content, threat perception and helping orientations towards refugees, migrants and economic migrants in Germany*", IUL - School of Social Sciences and Humanities, Department of Social and Organizational Psychology, Master Thesis.
- Yalçinkaya, H. (2016). "Turkey's Struggle Against the Foreign Terrorist Fighters of DAESH", *Perceptions*, 11(1), 27- 44.
- Yan, W. (1999). "Successful African American Students: The Role of Parental Involvement", *The Journal of Negro Education*, 68(1), 5- 22.
- Yanboluoğlu, Ö. (2018). "*Suriyeli Mültecilere Yönelik Duygular ve Algılanan Sosyal Mesafede, Gruplararası Pozitif ve Negatif Temas, Sosyal Baskınlık Yönelimi, Gruplararası Tehdit ve Gruplararası Kaygının Rolü*", Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Yassin, N. (2019). "*101 Facts and Figures About the Syrian Refugee Crisis*", Issam Fares Institute for Public Policy and International Affairs", Faculty of Health Sciences, The American University of Beirut, 1st edition, Lebanon: Beirut.
- Yaylacı, F. (2017). "Eskişehir Yerel Basınında "Mülteciler" ve "Suriyeliler", *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 20(1), 1- 40.
- Göktuna Yaylacı, F., Karakuş, M. (2015). "Perceptions and newspaper coverage of Syrian refugees in Turkey". *Migration Letters*, 12(3), 238–250.
- Yeşil, S. Isik, E. Unal, Y. Aljomaa Almossa, F. Unlu, H. Aker, A. (2018). "Determinants of Mental Disorders in Syrian Refugees in Turkey Versus Internally Displaced Persons in Syria", *Am J Public Health*, 108(7), 938–945.
- Yıldırım, M. A. (2020). "Osmanlı Devleti'nde Muhacir Çocukların Eğitimine Genel Bir Bakış", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30(2), 459-474.
- Yolçu, N. (2022). "Yerel Basında Suriyeli Sığınmacıların Haber ve Okur Yorumlarındaki Temsillerinin Karşılaştırılması", *Kocaeli Üniversitesi İletişim, Fakültesi, Selçuk İletişim*, 12 (2), 846-878.

- Yusuf, O. (2021). "Migration from areas controlled by the Syrian regime after 2019 (motives– destinations- effects)", (<https://www.aljazeera.net/ebusiness/2021/10/7/الهروب-من-المركب-الغارق-آلاف-رجال>), Erişim tarihi: 23.04.2023).
- Yücebaş, S. (2022). "Yerel Basında Suriyeli Mültecilere İlişkin Temalar, Tanımlamalar ve Metaforlar: Gaziantep Örneği", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 107-134.
- Zalta, E. Nodelman, U. Allen, C. Kim, H. ve Openbeinmer, P. (2022). "*Kant's Theory of Judgment*, *Stanford Encyclopedia of Philosophy*", Stanford University, Stanford.
- Zhang, F, Su, B. Zhang, Y. Jin, L. (2007). "Genetic studies of human diversity in East Asia", *NIH*, 362(1482), 987–996.
- Zhang, Y. Wildemuth, B. (1966). "Qualitative Analysis of Content", (<http://ischool.utexas.edu>), Erişim tarihi: 02.11.2024).
- Zidan, J. (1899). "History of Arabic language literature", *Hindawi Foundation for Education and Culture*, Cairo.
- Ziyai, A. (2010). Orijinal Çin Kaynaklarına Göre Hun-Türk Tarihi", I. Bölüm: Kudretli Büyük Hun Tanrıkutluğu (Türk Halkının Ataları Hunlar ve Hunların Ortaya Çıkışı), *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(3), 895- 912.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : HAMAD FADHEL, Melis
Uyruğu : Çift vatandaşlık: Türk ve Suriye

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Şam Üniversitesi	2016
Lisans	Şam Üniversitesi	2011

İş Deneyimi Gazeteci ve Araştırmacı

Yıl	Yer	Görev
2018-Halen	xxxxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxx

Yabancı Dil

İngilizce
Arapça

